TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ADANA MANİ SÖYLEME GELENEĞİ VE ADANA'DA SÖYLENEN MANİLER (DERLEME / İNCELEME)

Mısra UĞURLU

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ADANA MANİ SÖYLEME GELENEĞİ VE ADANA'DA SÖYLENEN MANİLER (DERLEME / İNCELEME)

Mısra UĞURLU

Danışman: **Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN**
Jüri Üyesi: **Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK**
Jüri Üyesi: **Prof. Dr. Nilgün Çıblak COŞKUN**
Jüri Üyesi: **Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ**
Jüri Üyesi: **Doktor Öğretim Üyesi Zekiye ÇAĞIMLAR**

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN

(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK

Üye: Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

Üye: Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım

. ... / ... / 2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .... / ... / 2018

Mısra UĞURLU

ÖZET

ADANA MANİ SÖYLEME GELENEĞİ VE ADANA'DA SÖYLENEN MANİLER (DERLEME / İNCELEME)

Mısra UĞURLU

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN
Nisan 2018, 650 sayfa

Türk halk şiiri geleneğinin en eski ve yaygın ürünlerden biri olan maniler sözlü geleneğin önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Maniler, asırlar boyu süren bir gelişim süreci ile getirdiği birikim sayesinde halk şiiri geleneğini ve toplumun içinde yaşadığı kültür ortamını tanıyıp çözümleme aşamasında çok faydalı olacak bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye mani söyleme geleneğinin bir parçası olan Adana mani söyleme geleneğinin bu gelenek içerisindeki yerini, günümüzdeki durumunu ve toplumsal yapının geleneğe etkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada Adana'da söylenen maniler ve Adana mani söyleme geleneği yedi ana bölüm ve bu bölümlere ait alt başlıklar dâhilinde incelenmiştir. Birinci bölüm olan "*Giriş*" bölümünde araştırmanın konusu, amacı, kapsam ve sınırları, yöntemi konusunda bilgi verilmiştir. Bölgenin tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı tanıtılmıştır. Araştırma konusuyla ilgili olarak daha önce yapılan çalışmalara ve tezde kullanılan bağlam merkezli kuramlardan "Performans Teori" ve "İşlevsel Halk Bilim Yöntemi" hakkında bilgiye de birinci bölüm içerisinde yer verilmiştir.

İkinci bölüm "*Mani Kavramı ve Türkiye Mani Söyleme Geleneğine Bir Bakış*" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde mani, kelime ve kavram olarak tanıtılmış; mani türünün kökeni, kaynakları ve oluşumu üzerinde durulmuş; mani türünün tarihi belgelerdeki yeri, diğer türlerle ilişkisi, işlevleri, Türk dünyasındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde maninin biçim, dil, üslup ve içerik açısından tanıtılmasının ardından maniler üzerine yapılmış olan tasniflere yer verilmiştir. Türkiye'de mani söyleme geleneği hakkında bilgi verilmiştir.

"*Bağlam Merkezli Halkbilim Kuramlarına Göre Adana Mani Söyleme Geleneği*" başlıklı üçüncü bölüm Adana ilinde gerçekleştirdiğimiz alan araştırmaları sırasında

mani icra ortamında elde edilen bağlama yönelik bilgilerin ve mani metinlerinin Performans Teori'ye ve İşlevsel Halkbilim Kuramı'na göre incelenmesi ile oluşturulmuştur. Adana'da derlenen manilerin icra özelliklerinin mani söyleyenler, dinleyiciler, zaman, mekân, müzik, karşılıklı icra ve icrayı etkileyen dış etkenler açısından ele alındığı ilk kısımda Adana mani söyleme geleneği üzerine değerlendirmede bulunulmuştur. İkinci kısımda ise Adana manileri halkbilimsel işlevleri dikkate alınarak incelemeye tabi tutulmuştur.

Dördüncü bölüm "*Adana'da Söylenen Manilerin Biçim Açısından İncelenmesi*" başlığını taşımaktadır. Derlenen maniler ölçü, durak, kafiye, dize sayısı ve nazım düzeni açısından incelenmiştir.

Beşinci bölümün başlığı "*Adana'da Söylenen Manilerin Dil ve Üslup Açısından İncelenmesi*"dir. Bu bölümde Adana manileri semboller, klişeler, atasözleri, deyimler, alkış ve kargışlar, edebi sanatlar ve yerel dil özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir.

Altıncı bölüm Adana manilerinin içerik açısından incelenmesine ayrılmıştır ve "*Adana'da Söylenen Manilerin İçerik Açısından İncelenmesi*" başlığını taşımaktadır. Adana'da derlenen maniler içerik açısından incelenirken manilerdeki konu, tema, mekân, zaman, kişiler ve halkbilim unsurları üzerinde durulmuştur.

İnceleme yapılan her bir bölümün sonunda o bölümün değerlendirmesi yer almaktadır. Çalışma yedinci bölüm olan "*Sonuç*", alfabetik sıraya göre verilen "*Adana Mani Metinleri*", "*Sözlü Bilgi Kaynakları*", "*Kaynakça*", "*Genel Ağ Kaynakları*", "*Yerel Kelimeler Sözlüğü*", "*Fotoğraflar*" ve "*Özgeçmiş*" ile sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk edebiyatı, gelenek, mani, icra yöntemi, işlev, Adana.

ABSTRACT

ADANA *MANİ* TRADITION AND *MANİ*S COMPILED IN ADANA

Mısra UĞURLU

Ph. D. Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Associate Professor Refiye Okuşluk ŞENESEN

April 2018, 650 pages

*Mani*s are one of the oldest and most common products of the anonymous folk poetry tradition. They continue to exist as an important part of verbal tradition, for centuries. In the historical process, *mani*s had a developement. This development, provided an important culturel herritage for the *mani*s. For this reason, the *mani*s present useful information for the tradition of verbal poetry and cultural environment of people. The purpose of this study is, analyzing the current situation of Adana *mani*s and determining the impact of social structure on the verbal tradition, by using *mani*s.

In this study, the verbal tradition of *mani*s and the *mani*s that compiled in Adana are examined within six main sections. In the first section, "The Introduction", the information provided on the subject, purpose, scope, limits and the method of this research. Historical, geographical, economic and socio-cultural structure of the region are introduced. First section includes information about previous studies related to the research subject and context-centered theories used in the thesis.

In the second section, *mani* is intruduced as a word and a concept. The origin, sources and formation of the *mani* is emphasized. It's place in the historical documants, the relations with the other species and functions are described.

In the third section, *mani*s compiled from Adana are analyzed according to performance theory. *Mani*-tellers are introduced by according to their general characteristics and their characteristics in the performance environment. In this section, the performing environment of the Adana *mani*s has been examined in terms of time, space, music, mutual enforcement elements and external factors.

In the third section, the compiled *mani*s are examined in terms of measure, hyme, number of verses and verse arrangement.

In the fifth section, the language style of Adana *mani*s is studied.

The sixth section of the study is devoted to examining the content of the Adana *mani*s. The subjects of the *mani*s, theme, place, time, people and folklore elements are emphasized while the Adana songs are examined in terms of content.

There is an evaluation part at the end of each section. The study is concluded with the “Results” section, "Adana *Mani* Texts" given in alphabetical order, "Oral Resources", "Written Sources", "Network Resources", "Custom Names Directory", “List of Local Words”, “Photos”, “Resume”.

Key Words: Folk literature, tradition, mani, performance method, function, Adana.

ÖNSÖZ

Dil, üslup ve içeriği ile asırlardır Türk halk kültür ve zevkini yansıtan anonim Türk halk şiiri, söyleyeni belli olmayan ve sözlü geleneğe dayalı olan anonim halk edebiyatının en önemli parçalarından biridir. Anonim halk şiiri ürünleri dilden dile, yöreden yöreye taşınarak günümüze kadar gelmiştir. Özlü ve sade bir anlatıma; doğrudan halk yaşantısını ilgilendiren konulara sahip olan bu ürünler kendine özgü bir geleneğin bir parçası olma, kalıplaşma, sözlü olma vb. özellikleri ile bütünüyle sözlü geleneği yansıtır.

Anonim halk şiiri içerisinde en yaygın kullanılan yaratılardan biri manilerdir. Maniler çoğunlukla, Türk halk şiirinin geleneksel nazım birimi olarak kabul edilen dörtlük biçiminde söylenir. Sade ve yalın bir söyleyişe sahip olmaları, konularıyla halk duyarlığını yansıtmaları, kafiye seçimlerindeki basitlik, dizelerde göze çarpan doğal çevre betimlemeleri ve gerçek halk yaşantısından alınan sahneler anonim halk şiiri üzerine fikir sahibi olmak yönünden manileri önemli kılmaktadır.

Bu çalışmada, maniler genel anlamıyla tanıtıldıktan sonra Adana'da söylenen manilerin Türkiye mani varlığı içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Söyleyicilerinin duygu ve düşüncelerini çok kısa bir anlatımla dile getirmelerini sağlayan maniler, kendine has bir mani söyleme geleneğine sahiptir. Manilerin; belirli bir söyleyicinin -veya söyleyicilerin- ve dinleyici grubunun bulunduğu, belirli bir ortamda çoğunlukla ezgi eşliğinde icra edilmesine mani söyleme geleneği denir. Anonim Türk halk şiiri geleneğinin çok eski bir temsilcisi olan Adana'da mani söyleme geleneği, günümüzde eski önemini yitirmiş olsa da burada halkın günlük yaşantısı içerisinde ve belleğinde bu gelenek halen karşımıza çıkmaktadır.

Adana'da mani söyleme geleneği asırlar içerisinde gelişerek günümüze kadar varlığını sürdürmüş; yörenin kültür yapısını yansıtırken Türkiye mani söyleme geleneğinin özelliklerini de bünyesinde barındırmıştır.

Bu çalışmada sadece ürünü değil ürünün yaratıldığı ya da söylendiği ortamla birlikte icracıyı, dinleyiciyi ve icra edilen ürünün işlevlerini de dikkate alan günümüz bağlam merkezli halkbilim kuramlarının kullanılması uygun görülmüştür. İcrayı etkileyen bütün etmenlerin incelenmesiyle birlikte Adana mani söyleme geleneğinin daha canlı ve gerçekçi bir biçimde yansıtılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlık, oluşum ve değerlendirme süreçleri boyunca bilimsel bakış açısıyla bana yol gösteren; çalışmaya ve bana olan güvenini her zaman hissettiren

ve tecrübeleriyle beni aydınlatan çok değerli hocam Doç. Dr. Refiye Okuşluk ŞENESEN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez İzleme Komitesi'nde desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ ve Doktor Öğretim Üyesi Zekiye ÇAĞIMLAR'a teşekkür ederim.

Çalışmada büyük bir öneme sahip olan mani derlemelerini gerçekleştirdiğim değerli kaynak kişilere verdikleri bilgilerin yanında gösterdikleri misafirperverlik için teşekkür ederim. Bu derlemeler sırasında her daim benimle birlikte olan ve uzun çalışma süreci boyunca gösterdiği fedakâr yaklaşımla bana güç veren sevgili annem Necla UĞURLU'ya teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmayı FEF2013D37 proje kodu ile destekleyen Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne teşekkür ederim.

Mısra UĞURLU

ADANA / 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ viii
KISALTMALAR xviii
GRAFİKLER LİSTESİ xxii

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler 1
1.1.1. Konu 1
1.1.2. Amaç 2
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar 2
1.1.4. Yöntem 3
1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler 5
1.2.1. Araştırma Alanının Adı 5
1.2.2. Araştırma Alanının Tarihi 6
1.2.3. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri 10
1.2.4. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı 13
1.2.5. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı 15
1.3. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Çalışmalar 17
1.3.1. Türkiye'de Maniler Üzerine Yazılan Kitaplar 17
1.3.2. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Lisansüstü Çalışmalar 22
1.3.2.1. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Yüksek Lisans Tezleri 22
1.3.2.2. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Doktora Tezleri 24
1.3.3. Adana Manileri Üzerine Yapılan Çalışmalar 24
1.4. Bağlam Merkezli Halkbilim Yöntemleri İle İlgili Genel Bilgiler 26
1.4.1. Performans Teori 29
1.4.2. İşlevsel Halkbilim Kuramı 32

BÖLÜM II
MANİ KAVRAMI VE TÜRKİYE MANİ SÖYLEME GELENEĞİNE BİR BAKIŞ

2.1. Mani Kavramı İle İlgili Genel Bilgiler 35
2.1.1. Kelime ve Kavram Olarak Mani 37
2.1.1.1. Mani Tanımları 39
2.1.1.2. Mani Kelimesinin Kökeni 44
2.1.1.3. Manilerin Anonimliği 46
2.1.1.4. Türkiye'de Maniye Verilen Adlar 47
2.1.2. Manilerin Kökeni ve Kaynakları 49
2.1.3. Manilerin Oluşumu 53
2.1.4. Manilerin İlk Yazılı Kaynaklardaki Yeri 54
2.1.5. Manilerin Diğer Türlerle İlişkisi 59
2.1.5.1. Manilerin Halk Şiiriyle Olan İlişkisi 59
2.1.5.1.1. Manilerin Diğer Anonim Halk Şiiri Türleriyle İlişkisi 60
2.1.5.1.1.1. Mani-Türkü 60
2.1.5.1.1.2. Mani-Ağıt 62
2.1.5.1.1.3. Mani-Ninni 62
2.1.5.1.1.4. Mani-Tekerleme 63
2.1.5.1.1.5. Mani-Destan 64
2.1.5.1.1.6. Mani-Bilmece 65
2.1.5.1.2. Manilerin Saz Şiiriyle İlişkisi 66
2.1.5.1.3. Manilerin Tekke-Tasavvuf Şiiriyle İlişkisi 67
2.1.5.2. Manilerin Kalıp Sözlerle İlişkisi 69
2.1.5.2.1. Mani-Dua (Alkış)-Beddua (Kargış) 69
2.1.5.2.2. Mani-Atasözleri 70
2.1.5.3. Manilerin Halk Anlatmalarıyla İlişkisi 71
2.1.5.3.1. Mani-Fıkra 71
2.1.5.3.2. Mani Halk Hikâyesi 71
2.1.5.3.3. Mani-Masal 74
2.1.5.4. Manilerin Halk Tiyatrosuyla İlişkisi 74
2.1.6. Manilerin İşlevleri 75
2.1.7. Türk Dünyasında Mani 78
2.1.7.1. Azerbaycan Türkleri 79

2.1.7.2. Balkan Türkleri 81
2.1.7.3. Başkurt Türkleri 84
2.1.7.4. Gagauz Türkleri 84
2.1.7.5. Girit Türkleri 85
2.1.7.6. Hakas Türkleri 86
2.1.7.7. Irak Türkleri 86
2.1.7.8. Karaçay-Malkar Türkleri 88
2.1.7.9. Karakalpak Türkleri 88
2.1.7.10. Kaşkay Türkleri 89
2.1.7.11. Kazak Türkleri 89
2.1.7.12. Kıbrıs Türkleri 90
2.1.7.13. Kırgız Türkleri 91
2.1.7.14. Kırım Türkleri 92
2.1.7.15. Kırımçak ve Urum Türkleri 92
2.1.7.16. Kumuk Türkleri 93
2.1.7.17. Nogay Türkleri 94
2.1.7.18. Özbek Türkleri 94
2.1.7.19. Tatar Türkleri 95
2.1.7.20. Türkmenistan Türkleri 95
2.1.7.21. Uygur Türkleri 97
2.2. Manilerde Biçim 97
2.2.1. Manilerde Ölçü 98
2.2.2. Manilerde Durak 100
2.2.3. Manilerde Kafiye 102
2.2.4. Manilerde Dize Sayısı 103
2.2.5. Manilerde Nazım Düzeni 104
2.2.6. Manilerde Doldurma Dize Problemi 105
2.3. Manilerde Dil ve Üslup 108
2.4. Manilerde İçerik 110
2.5. Manilerle İlgili Tasnifler 111
2.6. Türkiye'de Mani Söyleme Geleneği 122
2.6.1. Türkiye'de Manilerin Söylendiği ve Kullanıldığı Ortamlar 123
2.6.1.1. Geçiş Törenleri 123
2.6.1.2. Mevsimlik Törenler 141

2.6.1.2.1. Hıdırellez 141
2.6.1.2.2. Nevruz 146
2.6.1.2.3. Çiğdem Günü 148
2.6.1.2.4. Diğer Mevsimlik Törenler 149
2.6.1.2.5. Mevsimsel Toplantılara Bağlı Diğer Eğlenceler 152
2.6.1.3. Dini Bayramlar 154
2.6.1.4. İş ve İmece Ortamları 157
2.6.1.5. Yağmur Yağdırma Törenleri 162
2.6.1.6. Türkiye'de Manilerin Söylendiği ve Kullanıldığı Diğer Ortamlar . 164
2.6.2. Türkiye'de Mani Söyleyenler 166
2.6.3. Türkiye'de Mani Dinleyicileri 169
2.6.4. Türkiye'de Mani İcralarında Zaman 170
2.6.5. Türkiye'de Mani İcralarında Mekân 170
2.6.6. Türkiye'de Mani İcralarında Müzik 172
2.6.7. Türkiye'de Karşılıklı Mani İcrası 173

BÖLÜM III
BAĞLAM MERKEZLİ HALKBİLİM KURAMLARINA GÖRE ADANA MANİ SÖYLEME GELENEĞİ

3.1. Performans Teori'ye Göre Adana Mani Söyleme Geleneği 175
3.1.1. Adana'da Mani Söyleyenler 176
3.1.1.1. Adana'da Mani Söyleyenlerin Genel Özellikleri 176
3.1.1.1.1. Adana'da Mani Söyleyenlerin Cinsiyeti ve Yaşı 176
3.1.1.1.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin Doğum Yeri ve İkâmetleri 180
3.1.1.1.3. Adana'da Mani Söyleyenlerin Eğitim Durumları 182
3.1.1.1.4. Adana'da Mani Söyleyenlerin Meslekleri 184
3.1.1.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin İcra Ortamındaki Özellikleri 185
3.1.1.2.1 Adana'da Mani Söyleyenlerin Yetişmesi 185
3.1.1.2.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin Kıyafeti ve Aksesuarı 189
3.1.1.2.3. Adana'da Mani Söyleyenlerin Yüz ve Beden Hareketleri 190
3.1.1.2.4. Adana'da Mani Söyleyenlerin Mani Söyleme Yöntemi .. 192
3.1.1.2.5. Adana'da Mani Söyleyenlerin Mani Söyleme Amacı 199
3.1.1.2.6. Adana'da Mani Söyleyenlerin Manilere Yaklaşımı 199

3.1.2. Adana'da Mani Dinleyicileri 201
3.1.2.1. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Genel Özellikleri 202
3.1.2.1.1. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Cinsiyeti ve Yaşı 202
3.1.2.1.2. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Doğum Yeri ve İkametleri 204
3.1.2.1.3. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Eğitim Durumları 205
3.1.2.1.4. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Meslekleri 206
3.1.2.2. Adana'da İcra Ortamında Mani Dinleyicileri 207
3.1.2.2.1. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Manilere Yaklaşımı 207
3.1.2.2.2. Adana'da İcra Ortamında Mani Dinleyicilerinin Maniye Etkileri 208
3.1.3. Adana'da Manilerin İcrasında Zaman 215
3.1.4. Adana'da Manilerin İcrasında Mekân 219
3.1.5. Adana'da Manilerin İcrasında Müzik 222
3.1.5.1. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Çalgılar 223
3.1.5.1.1. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Ritim Çalgıları 224
3.1.5.1.1.1. Darbuka 225
3.1.5.1.1.2. Def 228
3.1.5.1.1.3. Davul 229
3.1.5.1.1.4. Mutfak Gereçleri 230
3.1.5.1.2. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Telli Çalgılar 233
3.1.5.1.2.1. Bağlama 234
3.1.5.1.2.2. Cümbüş 235
3.1.5.1.2.3. Keman 235
3.1.6. Adana'da Karşılıklı Mani İcrası 236
3.1.7. Adana'da İcra Ortamında İcrayı Etkileyen Dış Etmenler 249
3.2. İşlevsel Halkbilim Kuramına Göre Adana Mani Söyleme Geleneği 251
3.2.1. Hoşça Vakit Geçirme / Eğlenme 252
3.2.2. İletişim 253
3.2.3. Eğitme 256
3.2.4. Toplumsal Baskılardan Kurtulma 257
3.3. Adana Mani Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi 257

BÖLÜM IV
ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN BİÇİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Adana'da Söylenen Manilerin Biçim Özellikleri 262
4.1.1. Adana'da Söylenen Manilerde Ölçü 262
4.1.2. Adana'da Söylenen Manilerde Durak 268
4.1.3. Adana'da Söylenen Manilerde Kafiye 274
4.1.4. Adana'da Söylenen Manilerde Dize Sayısı 279
4.1.5. Adana'da Söylenen Manilerde Nazım Düzeni 279
4.2. Adana'da Söylenen Manilerin Biçim Açısından Değerlendirilmesi 285

BÖLÜM V
ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

5.1. Adana'da Söylenen Manilerin Anlatım Biçimleri 287
5.2. Adana'da Söylenen Manilerin Anlatım Kalıpları 287
5.2.1. Akrabalık Adları 289
5.2.2. Çiçek ve Bitki Adları 289
5.2.3. Dinî Ögelerle İlgili Adlar 290
5.2.4. Eşya Adları 290
5.2.5. Geçiş Dönemleriyle İlgili Adlar 291
5.2.6. Giyim Kuşam Adları 291
5.2.7 Hayvan Adları 292
5.2.8. İl, İlçe ve Köy Adları 292
5.2.9. İnsan Bedenine Ait Unsurlarla İlgili Adlar 293
5.2.10. Meslek Adları 293
5.2.11. Meyve ve Sebze Adları 293
5.2.12. Özel Adlar 294
5.2.13. Renk Adları 294
5.2.14. Sayı Adları 295
5.2.15. Sevgiliye Dair Unsurlarla İlgili Adlar 295
5.2.16. Tabiat ve Coğrafi Unsurlarla İlgili Adlar 296
5.2.17. Yiyecek ve İçecek Adları 297

5.2.18. Klişeler 298
5.2.19. Atasözleri 298
5.2.20. Deyimler 299
5.2.21. Alkışlar, Kargışlar 305
5.2.22. Edebî Sanatlar 307
5.3. Yerel Dil 336
5.4. Adana'da Söylenen Manilerin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi 345

BÖLÜM VI
ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

6.1. Adana'da Söylenen Manilerde Konu 348
6.2. Adana'da Söylenen Manilerde Tema 355
6.2.1. Aşk ve Sevda 355
6.2.2. Evlilik 370
6.2.3. Toplum 373
6.2.4. İş ve İmece 376
6.2.5. Dert, Pişmanlık ve Şikâyet 376
6.2.6. Gurbet ve Ayrılık 377
6.2.7. Gelin-Kaynana 378
6.2.8. Askerlik 379
6.2.9. Mani Söyleme 380
6.2.10. Din 381
6.2.11. Ölüm 382
6.3. Adana'da Söylenen Manilerde Zaman 382
6.4. Adana'da Söylenen Manilerde Mekân 384
6.5. Adana'da Söylenen Manilerde Kişiler 389
6.6. Adana'da Söylenen Manilerde Halkbilim Unsurları 394
6.7. Adana'da Söylenen Manilerin İçerik Açısından Değerlendirilmesi 433

BÖLÜM VII
SONUÇ **437**

ADANA MANİ METİNLERİ 445

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI..... 590
KAYNAKÇA..... 599
YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ 630
FOTOĞRAFLAR 635
ÖZGEÇMİŞ 650

KISALTMALAR

AKDTYK : Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Akt. : Aktaran
AÜ : Ankara Üniversitesi
Bkz : Bakınız
C : Cilt
Çev. : Çeviren
DTCF : Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Ed. : Editör
EÜ : Ege Üniversitesi
Haz. : Hazırlayan
İA : İslam Ansiklopedisi
K : Kaynak kişi
KIBATEK : Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu
km : Kilometre
m : Metre
MA : Mani Adana
MÖ : Milattan Önce
MS : Milattan Sonra
OTAM : Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
s. : Sayfa
S : Sayı
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TFA : Türk Folklor Araştırmaları
THBMER : Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.
TÜBAR : Türklük Bilimi Araştırmaları
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
vb. : Ve Benzeri
vd. : Ve Diğerleri
Y : Yıl
Yay : Yayınlar

yy. **:** Yüzyıl

1. Mani Söyleyenlerin Jest, Mimik, Taklit ve Ses Tonu Tonu ile İlgili Kısaltmalar

1.1. Jestler

(J-BV) : Başına vurma

(J-BK) : Başını kaldırma

(J-BD) : Başörtüsünü düzeltme

(J-BGA) : Başını geriye atma

(J-BİYS) : Başını iki yana sallama

(J-BİE) : Başını işaret etme

(J-BBS) : Birine bakarak Söyleme

(J-BT) : Boynunu tutma

(J-BÖAS) : Başını öne arkaya sallama

(J-BYE) : Başını yana eğme

(J-DY) : Dizine yaslanma

(J-EB) : Ekin biçiyor

(J-EÇ) : El çırpma

(J-EGG) : Elini göğsüne götürme

(J-EAG) : Elini ağzına götürme

(J-EİYA) : Ellerini iki yana açma

(J-EKİ) : Elini kaldırıp indirme

(J-EKA) : Elini kaldırma

(J-ES) : Elini sallama

(J-EU) : Elini uzatma

(J-ERT) : Eliyle ritm tutma

(J-EK) : Ellerini kavuşturma

(J-EDB) : Eşine doğru bakma

(J-GYB) : Gürültü yapanlara bakma

(J-GYV) : Gürültü yapanlara hafifçe vurma

(J-KCA) : Kayıt cihazını alıp söyleme

(J-KKB) : Konuşan kişiye bakma

(J-MV) : Masaya vurma

(J-ÖHE) : Öne hafifçe eğilme

(J-PİE) : Parmağıyla işaret etme

(J-RÇ) : Ritm aleti çalma

(J-SD) : Saçına dokunma
(J-Y) : Yutkunma
(J-YS) : Yumruğunu sıkma
(J-YTB) : Yan tarafa bakma
(J-YTD) : Yan tarafa dönme
(J-YK) : Yüzünü kapatma

1.2. Mimikler

(M-GK) : Gözlerini kapatma
(M-GKI) : Gözlerini kısma
(M-G) : Gülme
(M-GLM) : Gülümseme
(M-KA) : Kahkaha atma
(M-KK) : Kaşlarını kaldırma
(M-UB) : Uzaklara bakma
(M-YB) : Yere bakma
(M-YDB) : Yukarı doğru bakma

1.3. Ses Tonu

(S-STA) : Ses tonunu alçaltma
(S-STY) : Ses tonunu yükseltme

1.4. Taklitler

(T-ASV) : Asker selamı verme
(T-BEGY) : Bacağı engelliymiş gibi yürüme
(T-EKBTE) : Elleriyle kadın belini tarif etme
(T-KİGY) : Kahve içer gibi yapma.
(T-KEGY) : Kolu engelliymiş gibi yapma
(T-DE) : Dans etme
(T-SDGY) : Saçını düeltir gibi yapma

1.5. Duygu Değeri

(D-EU) : Eşinden utanma
(D-H) : Hüzün

(D-U) : Utanma

2. Dinleyenlerin İcrayı Etkileyen Söz, Jest ve Mimikleri ile İlgili Kısaltmalar

(Dİ-A) : Dinleyicilerin alkışları

(Dİ-G) : Dinleyicilerin gülme, gülüşmeleri

(Dİ-DST) : Dinleyicilerin söz ve tepkileri

3. Mani Söyleyenin İcrasını Etkileyen Dış Etmenlerle İlgili Kısaltmalar

(DE-DZS) : Davul zurna sesi

(DE-AG) : Dışarıdan otomobil, traktör, kamyon vb. araçların geçmesi

(DE-EO) : Ezan okunması

(DE-HSS) : Havaya silah sıkılması

(DE-KS) : Kapı açılma sesi

(DE-OG) : Ortama birilerinin girmesi

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin cinsiyete göre dağılımı 176
Grafik 2. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin yaşa göre dağılımı 178
Grafik 3. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin doğum yerlerine göre dağılımı 180
Grafik 4. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımı 182
Grafik 5. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin mesleklerine göre dağılımı ... 184
Grafik 6. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin cinsiyete göre dağılımı ... 202
Grafik 7. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin yaşa göre dağılımı 203
Grafik 8. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin doğum yerlerine göre dağılımı 204
Grafik 9. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin eğitim durumlarına göre dağılımı 205
Grafik 10. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin mesleklerine göre dağılımı 206

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

1.1.1. Konu

Halk kültürü ürünleri yüzyıllar süren bir gelişim sürecinden geçerek günümüze ulaşırken halkın duyuş, düşünüş ve yaşayış biçimi hakkında fikirler veren çok katmanlı yapılar halini almaktadır. Söyleyeni belli olmayan, kalıplaşmış ifadeler taşıyan ve kendine özgü bir sözlü geleneğe sahip olan maniler bu yapı içerisinde önemli birer zenginlik kaynağıdır. Maniler, genellikle yedi heceli dört dizeden oluşan ve aşk ve sevda başta olmak üzere halk yaşantısını ilgilendiren pek çok konuyu işleyebilen halk şiirleridir. Maniler, bütün Türk dünyasında sözlü kültür dâhilinde varlığını sürdürmektedir. Maniler sade bir Türkçe ile söylenir ve halkın günlük yaşantısını yansıtan deyim, atasözü, alkış ve kargışların kullanılması yönünden zengindir.

Manilerin söyleyici veya söyleyiciler tarafından bir dinleyici grubuna çoğu zaman ezgi eşliğinde söylenmesi biçiminde karşımıza çıkan mani söyleme geleneği birey ve toplumu ilgilendiren doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerini yansıtan unsurları ve halkbilimin araştırma kapsamına giren diğer pek çok hususu bünyesinde barındırır.

Türkiye'de mani söyleme geleneği incelendiğinde manilerin çok çeşitli ortamlarda söylenebildiği görülmektedir. Düğünler, tarla, bahçe vb. gibi çalışma ortamları, bayramlar, şenlikler ve bunun gibi pek çok toplantı mani geleneğine ortam oluşturmaktadır.

Toplum hayatının her alanında var olarak halkın hoşça vakit geçirme ihtiyacını karşılayan, toplumsal değerlere destek verici yönü olan, kimi zaman halk yaşantısında bir eğitim unsuru olarak kullanılan maniler kimi zaman da bireyin kapalı toplum yapısından bir an için kaçıp kurtulma hissi yaşamasını sağlamaktadır.

Manilerin, mani söyleme geleneği içerisinde derlenerek incelenmesi bizlere sadece donmuş metinler sağlamakla kalmayıp; halkın yaşayışı hakkında da fikir vermektedir. Bu doğrultuda çalışmanın konusu alan araştırması yapılarak Adana'da söylenen manilerin derlenmesi, bu derlemeler sırasında Adana'da mani söyleme geleneği hakkında veriler elde edilmesi ile Adana mani söyleme geleneğinin ve

Adana'da söylenen manilerin "Performans Teori" ve "İşlevsel Halkbilim Kuramı" bağlamında incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Araştırma alanı olarak Adana ilinin seçilmesinde ilin yüzyıllar içerisinde gelişerek günümüze gelen güçlü bir sözlü edebiyat geleneğine sahip olması, daha önceki çalışmalarımızdan yola çıkarak yörede maniler üzerine doyurucu veriler elde edeceğimize olan inancımız ve yörede maniler üzerine yapılmış bu tarz bir çalışmanın bulunmuyor olması etkili olmuştur.

1.1.2. Amaç

Halk kültürüne has sözlü kültür ürünleri, halk duygu ve düşünüşünü yansıtan konuları ve halk dilinin zenginliğini gelecek kuşaklara taşıyan ifadeleri ile asırlar boyu gelişerek bugünlere gelen bir birikimin taşıyıcısı konumundadır ve halk kimliğinin korunmasına katkı yapar. Bu birikim içerisinde en yaygın ve sevilen sözlü kültür ürünlerinden biri olan manilerin önemli bir yeri vardır. Araştırma alanı olarak seçilen Adana'da geçmişten günümüze aktarılarak gelen sözlü edebiyat geleneği içerisinde önemli bir mani söyleme geleneğinin varlığından söz edilebilir.

Bu çalışma ile Adana'da söylenen manilerin derlenerek sınıflandırılması, çözümlenmesi ve Performans Teori ve İşlevsel Halkbilim Kuramı da dikkate alınarak yorumlanması amaçlanmaktadır. Bu sayede Adana mani söyleme geleneğinin günümüzdeki durumunun ve Türkiye mani söyleme geleneği içerisindeki yerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Çağımızda tüm dünyada yaşanan siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerin maniler ve mani söyleme geleneği üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Araştırma alanı Adana ili sınırları içindeki ilçeler ve bu ilçelere bağlı mahallelerdir. Adana'da 15 ilçe bulunmaktadır. İlde, 482 köyün mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte toplam 828 mahalle yer almaktadır. Adana mani söyleme geleneğini geçerli ve güvenilir bir şekilde yansıtabilmek amacıyla il sınırları dâhilindeki ilçelerin neredeyse tamamında derlemeler yapılmış ve elde edilen veriler tezde değerlendirilmiştir.

Aladağ'ın Avren, Akören, Başpınar, Büyüksofulu, Dayılar, Eğner, Kıcak, Kökez, Soğukoluk; **Ceyhan**'ın Dokuztekne, Hilmiye, Mercimek, Narlık; **Feke**'nin

Akoluk, Konakkuran, Tokmanaklı, Yerebakan; **İmamoğlu**'nun Çörten, Fatih, Hacıhasanlı, Sevinçli, Sayca, Saycalı, Saygeçit, Uluçınar, Yazıtepe; **Karaisalı**'nın Aktaş (Hacıhasanlı), Altınova, Aşağıbelemedik, Aşağıyirikler, Ayakkıf, Barakdağı, Bekirli, Beşirli, Beydemir, Cingöz, Çakallı, Çevlik, Çukur, Çukurçömelek (Karahamuşlar), Emirler, Evciuşağı, Fakılar, Gülüşlü, Hacımusalı, Kapıkaya, Kuzgun, Ömerli, Salbaş; **Karataş**'ın Bebeli, Hacıhasan, İnnaplıhöyüğü, Küçükkarataş, Oymaklı, Tuzla, Yemişli; **Kozan**'ın Bağözü, Bağtepe, Boztahta, Ferhatlı, Gaziköyü, Güneri, Haymalı, Karanebili, Kürkçüler, Malıhıdırlı, Sevinçli, Yeniköy (Cerit), Yüksekören; **Pozantı**'nın Gökbez, Fındıklı; **Sarıçam**'ın Akkuyu, Çiçekli, Kılbaş, Yağızlar, Yeniyayla; **Saimbeyli**'nin Himmetli, İslam, Kızılağaç (Pağnık), Mahmutlu, Yardibi; **Seyhan'ın** Bahçelievler, Denizli, Yeşilevler, Yeşilyurt; **Yumurtalık**'ın Doruk, İncirli, Zeytinbeli; **Yüreğir**'in Çatlu, Çelemli, Hocallı, Nacarlı (Şevkeyite / Ünlüce); **Tufanbeyli**'nin Doğanbeyli, Tozlu mahalleleri çalışma kapsamında alan araştırması gerçekleştirilen yerlerdir.

Çalışma kapsamında mani söyleme geleneğini bağlam temelli olarak tespit edebilmek amacıyla çeşitli yöresel şenlik ve festivaller de izlenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır: 2014 yılı "Varsaklar Şöleni", 2015 yılı "Hıdırellez Şenliği", 2015 yılı "Çamlıyayla Karakucak Güreşleri", 2015 yılı "Türkistanlılar Kültür ve Yardımlaşma Şenliği", 2016 yılı "Kızıldağ Karakucak Güreşleri" ve 2016 yılı "Uluçınar Mengi Şenliği". Bu etkinlikler sırasında yöreye özgü mani söyleme gelenekleri ile ilgili çeşitli icralara ulaşılmış ve bu icralar kamera ile kayda alınmıştır.

1.1.4. Yöntem

Çalışmada halk kültürü ürünlerinin derlenmesi ve incelenmesinde tercih edilen alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmanın hazırlık sürecinde maniler, mani söyleme geleneği ve bağlam merkezli halkbilim kuramları üzerine bugüne kadar ortaya konmuş olan alan yazını taranmış; konu üzerine yeterince sayıda yazılı kaynağa ulaşılmıştır. YÖK Dokümantasyon Merkezi, Milli Kütüphane ve Çukurova Üniversitesi Kütüphanesi'nden yazılı kaynaklara ulaşma konusunda faydalanılmıştır.

Manilerin, sözlü ortam mahsulleri olarak ortaya konmalarından dolayı çalışmamızda alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Kaynak kişilerle birebir görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sırasında görüntü ve ses kayıtları alınmıştır.

Kaynak kişilere ulaşma aşamasında yerel yönetimlerden yardım alınarak öncelikle kılavuz kişilere ulaşılmıştır. Kılavuz kişilerin yardımıyla ilçenin, köyün veya mahallenin mani söyleme konusunda önde gelen kişisine ulaşmak kolaylaşmıştır. Derlemeler sırasında gözlem, görüşme ve anket tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırmacının bir süre derleme yapılan yörede kaynak kişiye varlığını unutturacak şekilde vakit geçirdiği katılımlı gözlem yönteminin kullanılması da gelenek hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamıştır. Özellikle düğün, festival, şenlik gibi icra ortamlarında bu yöntem faydalı olmuştur.

Derleme verilerinin elde edilmesi sürecinde örnek olay yöntemi de kullanılmış, icracının, dinleyici ve icra mekânının geleneğin gerektirdiği şekilde düzenlendiği bu ortamların geleneğin aslını yansıttığı deneyimli kaynak kişiler tarafından doğrulanmıştır.

Halkbilim çalışmalarında sadece metin merkezli kuramlar doğrultusunda incelemeler yapmak, incelenen gelenek hakkında geçerli bilgiyi elde etmemizde yeterli olmamaktadır. Bu nedenle çalışmada sadece mani metinlerini dikkate alan bir çerçeve yerine mani söyleyenlerin; dinleyicilerin; mani icrasında zaman, mekân, müzik, karşılılı icra unsurları ile dış etkenlerin etkilerinin tanıtılacağı bağlam merkezli bir çerçeveye yer verilmiştir.

Bütün görüşmeler kameraya alınmıştır. Kameraya alınan görüşmelerin çözümlenerek yazıya geçirilmesi aşamasında kaynak kişilerin sözlü ifadelerinin yanında jest ve mimikleri ile kaynak kişinin icrasını etkileyebilecek bütün dış etkenler mümkün olduğunca kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler, bağlam merkezli halkbilim kuramlarından Performans Teori ve İşlevsel Halkbilim Kuramı kullanılarak incelenmiştir.

Derlemeler sonucunda 1700 civarı mani elde edilmiş, çalışmanın hacmini arttıracağından bunlardan 1444 adedi teze dâhil edilmiştir. Teze dâhil edilen mani metinleri içerisinde “Adana İli Karataş İlçesi Halk Kültürü Araştırması” başlıklı yüksek lisans çalışmamız sırasında Adana’nın Karataş ilçesinde derlemiş olduğumuz 43 mani metni (Uğurlu, 2010, s. 137-147) ile “Adana Mezar Taşlarının Dili” başlıklı bitirme tezinden alınan üç adet mani metni de yer almaktadır (Nas, 2001, s. 9-37). Bütün maniler biçim, içerik ve dil ve üslup yönünden de incelenmiştir.

1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

Bu bölümde, çalışmanın araştırma alanı olan Adana ilinin tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında bilgi verilmiş; ilin nüfusu, ekonomik yapısı ve sosyo-kültürel durumu tanıtılmıştır. Yörenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı, manilerin ve mani söyleme geleneğinin oluşumunda doğrudan etkilidir. Adana ili sahip olduğu özellikler ile asırlar içerisinde önemli bir stratejik merkez halini almıştır. Yöre hakkında bilgi sahibi olmak, bu önemli konum çerçevesinde gelişerek günümüze gelmiş olan Adana mani söyleme geleneğini anlayabilmeyi kolaylaştıracaktır.

1.2.1. Araştırma Alanının Adı

Adana adının kökeni, eski Yakındoğu ve Mısır kaynaklarından ta 1550'den beri bilinen Adaniya ve Danuna'dan gelmektedir. Boğazköy ve Ortaköy'de bulunan tabletler arasında Adana adının kesin şekilde Hurrice olduğunu kanıtlayan Hurrice veya Hurri kökenli metinler vardır. Danuna-Adaniya-Adana ilişkisi bugün artık gayet açıktır. Nasıl ki yerli Kizzuwatna dillerinden birinde isimlerin en başındaki A ünlüsünün düşmesi suretiyle Asur'dan Sura ve Awarika'dan Warika yapılmış ise, aynı şekilde Adani(ya)'dan da "Dana, yani Danuna yapılmıştır. Dolayısıyla Danuna'nın Adana ile eşit olduğu ve Grek kaynaklarında geçen Dananos'ların bizzat Kilikya'nın yerli kavimleri olduklarında artık kuşku yoktur. (Ünal, 2010, s. 20).

Ad(t)aniia ismi, ilk kez MÖ 2. binin ortalarında (MÖ 1510-1485) Hitit krallarından Telepinu'nun Hitit İmparatorluk Dönemi başkenti Boğazköy-Hattusa'daki bir yazılı metninde karşımıza çıkmaktadır. Bu belgelere göre, Adana Çukurova'nın çok önemli bir merkezidir. Aynı isme MÖ 8. yüzyıl Karatepe-Aslantaş hiyeroglif yazıtlarında tekrar rastlıyoruz. Adana=Adaniia eşitliğini ilk kez 1922 yılında Olmstead ileri sürmüştür. Adana kentinin ortasında, Seyhan Nehri'nin batısındaki, Tepebağ ve kısmen de Kayalıbağ mahallelerinin altındaki höyük, Hitit yazılı metinlerindeki adıyla Adaniia olmalıdır. Dolayısıyla Tepebağ=Höyük Adaniia eşitlemesini yapmak pek de hatalı olmasa gerektir (Girginer, 2010, s. 78).

Adana, M.Ö. 1650 yıllarında, Boğazköy metinlerinde "Uru Adania" olarak geçmektedir (Halaçoğlu, 2000, s. 11).

Osmanlı belgelerinde genel olarak da İslami kaynaklarda Erdene, Edene, Ezene, Azana ve Batana şekillerinde geçmektedir (Taş, 1998, s. 369-370; Halaçoğlu, 2000, s. 11). Adana, Osmanlı döneminin ilk zamanlarında (ادنـه) veya (دانـه‌ا) imlasıyla yazılmıştır

(Halaçoğlu, 2000, s. 11). 1878 yılında Sadrazam Mahmut Nedim Paşa tarafından "Edirne" adı ile karıştırılmaması için eski Türkçe yazıda Adana adı "dal" harfi ile "Edene" şekli ile yazılmış olduğundan bir fermanla "Adana" şekline çevrilmiştir (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9).

1.2.2. Araştırma Alanının Tarihi

Adana, İlkçağ'dan beri önemli bir yerleşim olagelmiştir. Kuzeyden güneye inen, oradan da Suriye ve Mısır'a uzanan tek yolun üzerinde önemli bir kilit noktasıydı (Yeni Hayat Ansiklopedisi, 1983, C. 1, s. 27). Yörenin dağlık ve ovalık coğrafî yapısı, ilk zamanlardan beri, halkın sosyal ve kültürel gelişmesini derinliğine etkilemiştir. Dağlık kesimde yaşayanlar, kendilerini kolaylıkla savunabilmek ve saklanmak için, kaleler inşa etmişlerdir. Bu kaleler erişilmesi güç, sarp kayalıklarla çevrili sığınaklardır. Derebeyleri dağlara yerleşmiş, memur ve tüccarların yaşadığı ovalık kesimde ise, büyük şehirler kurulmuş ve gelişmiştir. Bu şehirlerden Adana, çeşitli kültürlerin birbirini etkilediği ve zamanla kaynaştığı önemli yerleşim merkezlerindendir (Çelik, 1999, s. 2). Tarihin en eski devirlerinden itibaren, Gülek Boğazı'ndan inen yolun başında ve Seyhan Nehri kıyısı gibi önemli bir mevkide kurulmuş olan Adana, mevkiinin ehemmiyeti dolayısıyla pek çok toplulukların istilasına uğramıştır (Halaçoğlu, 2000, s. 11).

Adana; Yontma Taş, Hitit, Asur, Pers, Hellenistik, Roma (I.-395), Bizans (395-759), Emevi, Abbasi, Selçuklu (1083), Ermeni (1125-1358), Ramazanoğlu (1358-1517) ve Osmanlı (1517-1922) dönemini yaşamıştır (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9).

Çukurova Bölgesi'ndeki yaşam ve yerleşim, yapılan arkeolojik kazılarda kanıtlandığı üzere MÖ 3000'li yıllara dek gitmektedir. Ancak Adana'ya ait en eski yazılı kayıtlara Hititlerin kaya kitabelerinde rastlanmaktadır. MÖ 2000'li yıllara ait olan ve Boğazköy Metinleri olarak bilinen Hititçe tabletlerde Adana havalisinden Uru Adania olarak bahsedilmektedir. Bu tabletlerde Samri Irmağı'nın kıyısında Adaniya adlı bir kentin bulunduğu belirtilmektedir. Fakat o dönemde, içinde bulunduğu bölgeye adını verecek kadar önemli olduğu belirtilen bu kentin bugünkü Adana ile aynı yerde olup olmadığı bilinmemektedir (Koç, 2010, s.145).

Adana'nın bilinen ilk sahipleri MÖ XV. yüzyılda Hitit federasyonu olup bunlardan sonra da Asur hakimiyetine girdiği anlaşılmaktadır (Halaçoğlu, 2000, s. 11). Bölge MÖ 621-333 yıllarında Keyhüsrev (Cyrus) zamanında İran'ın, (Yeni Hayat

Ansiklopedisi, 1983, C. 1, s. 27; Halaçoğlu, 2000, s. 11) MÖ 333'ten itibaren de Büyük İskender'in eline geçmiş, Büyük İskender'den sonra (MÖ 333) Selefki'lerin ve Mısır Batlamyus hanedanının; nihayet MÖ 1. yüzyılda Pompeus eliyle Roma'nın hâkimiyetine girmiştir (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5).

Adana, Çukurova ile birlikte Roma'nın MS 395'te ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalmış, bu dönemde gelişerek oldukça önemli bir ticaret bölgesi haline gelmiştir. Nitekim bu dönemde başta meşhur yirmi bir gözlü köprü olmak üzere pek çok imar faaliyetinde bulunulmuştur (Halaçoğlu, 2000, s. 11). Seyhan üzerinde 300 metreye yakın uzunluktaki Taş Köprü, VI. Yüzyılın ilk yarısında Justinianus tarafından, belki Hadrianus'un yaptırmış olduğu daha eski bir köprü yerinde inşa edildi (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5).

Adana'ya ilk İslam akınları Halife Hz. Ömer devrinde başlamıştır. Ancak geçici türden olan bu akınlar Hz. Muaviye zamanında da devam etmesine rağmen bir sonuç vermemiş ve bölgenin asıl fethi Emeviler, Türk-İslam toplulukları tarafından iskâna açılması ise Abbasiler zamanında gerçekleşmiştir (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5; Taş, 1998, s. 369-370).

Abbasiler zamanında Orta Asya'dan Türkler getirilerek yerleştirilmişti. Hatta Seyhan Irmağı yanındaki küçük kale de onların eliyle inşa edilmiştir (Çam, 2010, s. XXII). Bu bölgeye yerleştirilen Türkmenlerin çoğu Üçok koluna bağlı Yüregirler, Kınık, Bayındır, Salur, Çepni ve Eymür boyları ile Bozokların Bayatlar, Dögerler, Avşarlar ve Karkınlar boyları ve obaları idiler (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1993, C. 1, s. 136).

Ne var ki Abbasi İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla Bizanslılar M. S. 969'da İslam'ın bu uç bölgesini tekrar zaptettiler (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5; Çam, 2010, s. XXII)

Bizans'ın bu bölgeyi ikinci defa ele geçirmesi kısa sürdü. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Alparslan'ın oğlu Melikşah 1084'te Çukurova'nın tamamını yeniden Türk hâkimiyeti altına aldı. Mâveraünnehir tarafından gelen Türkler, Çukurova'ya yerleştiler. Bu bölge, Suriye'deki Selçuklu Devleti'nden sonra da Konya'daki Anadolu Selçuklu Devleti'nin toprağı oldu (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1993, C. 1, s. 136).

XI. yüzyılın ilk yarısında Bizans tarafından Doğu Anadolu'dan göçe tâbi tutulan Ermeniler, aynı yüzyılın sonlarında, 1. Haçlı Seferi'nin Anadolu'da yarattığı siyasi otorite boşluğundan da yararlanarak bir siyasi teşekkül oluşturmayı başarmışlar ve

yaklâşık 275 yıl yaşayacak olan Kilikya Ermeni Krallığı'nı kurmuşlardır (Ersan, 2010, s. 341).

Haçlı seferlerinin sona ermesiyle Çukurova'daki Ermeni Krallığı, büyük bir destekten mahrum kaldı (Çam, 2010, s. XXII). Adana XIV. asır ortalarından itibaren Memlüklerin ve bunlara bağlı olarak 780-970 (1378-1562) yılları arasında Bozok Türkmenlerinden Yüregir boyu beylerinden Ramazan Bey ve ailesine intikal etmiştir (Halaçoğlu, 2000, s. 11-12). Ramazanoğulları Beyliği'nin kuruluşu, Küçük Ermenistan Krallığı'nın yıkılma süreciyle paralel gelişmiştir (Akkuş Yiğit, 2013, s. 229-230). Bu Üçok Türkmenleri aynı boydan gelen diğer Türkmenlerle birlikte, XIII. yüzyılda Moğol istilası yüzünden Anadolu'ya gelmişler, ancak burada da Moğolların takibinden kurtulamayınca güneye doğru inerek Memlük hükümdarı Baybars (1261-1277) tarafından Antakya-Gazze arasında uzanan bölgeye yerleştirilmişlerdir (Memili, Akdoğan, 2011, s. 630-631). Memlûklerin Ermeniler üzerine yaptıkları seferlerde yardımcı kuvvet olan Türkmenler, fethedilen şehir ve kalelere yerleştirilerek bölgede söz sahibi olmaya başlamışlardı... Üç Oklu Türkmenlerin gerek Memlûklerle birlikte gerekse de müstakil bir şekilde Ermeni Krallığı üzerine yaptıkları hücum ve baskınlar Ermeni krallarını zorlamış ve dolayısıyla zayıflatmıştır. Çukurova'nın önemli kaleleri Adana, Tarsus ve Misis'in fethinin ardından Memlûkler, Türkmenlerin de yardımıyla Ermeni Krallığı'nın dâhilî çekişmelerinden de istifade ederek bu devlete son vermişlerdir (1375) (Akkuş Yiğit, 2013, s. 229-230). Memlüklüler, Çukurova'yı almalarında ve bilhassa orada tutunmalarında en büyük pay sahibi bulunan Üçoklardan Yüregir boyunun reisi Ramazan Bey'e Adana çevresi ile Misis'in idaresini verdiler (Memili, Akdoğan, 2011, s. 630-631).

Ramazanoğulları, Adana ve çevresinde XIV. yüzyılın ikinci yarısından XVII. yüzyılın başlarına kadar hüküm sürmüştür (Memili, Akdoğan, 2011, s. 630-631).

Anadolu beyliklerinin en uzun ömürlülerinden biri olan, Ramazanoğulları Beyliği, kuruluşundan itibaren yârim asır kadar Memlûklulara tabi olmuş, 1510 yılından sonra ise Osmanlılara tabi olarak yaklâşık bir yüzyıl kadar daha varlıklarını sürdürmüştür (Memili, Akdoğan, 2011, s. 638).

Ramazanoğulları, yazları Toros dağlarında, kışları Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasındaki verimli topraklarda geçirirlerdi. Ramazanoğulları Beyliği'ne adını veren Ramazan Bey'in kim olduğu ve faaliyetleri hakkında kayıtlar yetersizdir. Onunla ilgili tespit edilebilen ilk kayıt 1352 yılına ait olup kendisine "Türkmen emiri" rütbesinin verildiğine dairdir (Akkuş Yiğit, 2013, s. 229-230).

Yavuz Sultan Selim Mısır seferine giderken, şehir Ramazanoğulları'nın elinde bulunuyordu. 1517'de şehri sultana teslim ettiler. Böylece Adana Ramazanoğulları'nın yönetiminde yarı bağımsız bir eyalet oldu (Yeni Hayat Ansiklopedisi, 1983, C. 1, s. 27).

Adana şehrinin asıl gelişmesi ve genişlemesi Osmanlılar döneminde olmuştur. Adana, 1516 yılında Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra Seyhan Irmağı"nın batısında yer alan merkezinden çıkarak kuzey, güney ve batı yönlerinde hızlı bir gelişme göstermiş ve buralarda yeni mahalleler oluşmuştur (Yörük, 2012, s. 291).

Adana şehrinin genişlemesinde diğer bir etken ise idari merkez olmasıdır. Adana, Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1516 yılına kadar Ramazanoğullarına başkentlik yapmıştır. 1516 yılından 1608 yılına kadar ise sancak merkezi ve bu tarihten sonrada eyalet merkezi olmuştur. İdari merkez olması sebebiyle şehirde birçok asker ve devlet görevlisi oturmaktadır. Bunun dışında şehrin ticarî konumu ve sağladığı iş imkânlarına bağlı olarak geçimlerini sağlamak için tarım, ticaret, ilim veya daha başka amaçlarla yakın ve uzak yerlerden sürekli kalmak üzere birçok kişi Adana'ya gelerek yerleşmiştir. Bu kişilerden başka Adana'da mevsimlik olarak kalan, işleri bitince memleketlerine dönen kişiler de bulunmaktadır (Yörük, 2012, s. 297).

Osmanlı hâkimiyetindeki Adana, zaman zaman Halep eyaletine tabi bir sancak, bazen de müstakil bir eyalet halinde Osmanlı idari teşkilatında yer almıştır. Nitekim 1608-1833 yılları arasında ise mütesellimlik şeklinde idare edilen Adana, 1867'de Kozan, Cebel-i Bereket, İç-il sancaklarının birleştirilmesiyle eyalet haline getirilmiştir. 1833-1840 yılları arasında Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanıyla başlayan harekât sonunda, Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın eline geçmiş, Londra Muahedesi ile de 1841'de tekrar Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır (Halaçoğlu, 2000, s. 12). Sonradan İç-il (Silifke) Sancağı bağımsız bir liva haline getirildiğinden, Milli Mücadele başladığında, Adana, Merkez Sancağı ile üç sancaktan ibaret bir vilayetti (Çelik, 2010, s. 109).

Adana'da 1845 ve 1895 yıllarında iki büyük sel felaketi olmuştur. 1867 yılında Halep'ten ayrılarak bağımsız bir eyalet olan Adana'nın ilk valisi Takyüddin Paşa'dır. 1867 ve 1909 yangınlarında kent önemli zarar görmüştür. 1870 yılında ilk belediye örgütü kurulmuş ve Gözlüklü Süleyman ilk belediye başkanı olmuştur (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9). 1886 yılında Mersin'den Adana'ya ilk demiryolu bağlanmıştır (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9). Adana'nın nüfusu 30.000'e yükselmiştir. O dönemde şehir ve çevrenin nüfusuna, yazın Suriye'den gelen on binlerce tarım işçisi de katılırdı (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5).

01-14 Nisan 1909 tarihleri arasında Adana'da bir Ermeni ayaklanması olmuştur. 1916'da Yıldırım Orduları Adana'da karargâh kurmuştur. Demiryolu ile İç Anadolu'ya Adana ancak I. Dünya Savaşı sırasında bağlanmıştır. 20 Ekim 1918 Mondros Barışı'nın 7. Maddesine göre Adana'ya Fransızlar ve Ermeniler 20 Aralık 1918 tarihinde girmişlerdir (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9). Sevr Antlaşması ile Adana, Osmanlı Devleti'ne bırakıldı ise de, Ceyhan'ın aşağı sınırına dayanan sınır çizgisi şehrin 25 km yakınına kadar sokulmuştur. Ermeni milis kuvvetlerinden de faydalanan Fransızlar, Türk mücahitlerinin şiddetli direnmeleriyle karşılaşarak pek çok kayba uğramıştır (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5).

Adana, 1921'de Ankara İtilafnamesi'yle Türkiye'ye teslim edilmiş ve 5 Ocak 1922'de Fransızlar şehri kendilerine yardımcı olan Ermenilerle birlikte terk etmişlerdir. Bu tarih bugün Adana'nın kurtuluş günü olarak kutlanmaktadır (Halaçoğlu, 2000, s. 12).

23 Nisan 1920 tarihinde ilk meclise seçilen Adana'nın ilk milletvekilleri Abdullah Faik, Dr. Eşref, Mehmet Hamdi, Zamir Arıkoğlu ve Zekai Beylerdir. Adana 1923 yılında il olmuştur. Cumhuriyetin ilk valisi Hilmi Uran ve ilk belediye başkanı Ali Münif Yeğinağa'dır. 1933 yılında Adana-Fevzipaşa demiryolu hizmete açılmıştır (Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu, 1994, s. 9).

1.2.3. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan ve Çukurova'nın büyük bir bölümünü kaplayan Adana ili, toplam 14,030 km² yüzölçümü ile Akdeniz Bölgesinin % 16'sını, Türkiye'nin ise yaklâşık olarak % 1,8'ini kaplamakta ve yüzölçümü bakımından on üçüncü büyük ili konumunda bulunmaktadır. Batıdan Niğde ve İçel (Mersin) ile çevrili olan Adana, kuzeyinde Kayseri, doğusunda Kahramanmaraş ve Osmaniye, güneydoğusunda ise Hatay ile komşudur (Koç, 2010, s. 138-139).

Üç tarafının dağlarla, güneyinin denizle çevrili olması Çukurova'yı saldırılardan korunaklı hale getirmiştir. Çukurova'nın yüksek Torosların en önemli geçidi olan Gülek Boğazı ile batıya ve kuzeye açılması ve böylece Anadolu ile Suriye ve Mısır arasında köprü konumunu daha da artırmıştır. Sıcak iklime rağmen sularının bol ve serin yaylalara yakın olması insanların buralarda yerleşik veya yarı göçer bir hayat sürmesini sağlamıştır. Aynı şekilde deniz ulaşımının mümkün hale gelmesi bu bölgeyi sadece ticari açıdan değil, askeri açıdan da önemli hale getirmişti. Osmanlılar zamanında

İstanbul'dan Bağdat'a, Şam'a, Hicaz'a ve Mısır'a giden yol buradan geçmekte idi. Bütün bu olumlu şartlar bu bölgeyi sıcak iklimine rağmen stratejik öneme sahip yaşanabilir hale getiriyordu (Çam, 2010, s. XXII).

İklimi**,** Akdeniz İklimi'dir. Yazları çok sıcak ve kuraktır. Hemen hemen hiç yağış olmaz. Şehrin rakımının çok düşük ve denize yakın bir yerde bulunması bahar ve güz aylarının sıcak geçmesine sebep olmaktadır (Çam, 2010, s. XXII). Kışlar ılık ve bol yağmurludur. 30-40 gün durmamacasına yağmur yağdığı çok görülmüştür. Yıllık yağış ortalaması 625 mm'dir. Düşen yağışın % 50'si kışa, % 26'sı ilkbahara, % 20'si sonbahara, sadece % 4'ü yaza isabet eder. Ovaya hemen hiç kar yağmaz. Kış aylarında ısı ortalaması sıfırın üstünde 8 derece, yazın ise 35-40 derecedir. Bir defaya mahsus olmak üzere 45 derece kaydedilmiştir. Bu yüzden halkın çoğu yaz gelince Torosların yamaçlarında yaylalara göç eder. Bu yaylaların başlıcaları Bürücek, Gülek, Namrun, Pozantı, Kızıldağ, Armutlu yaylalarıdır. Yaylaların hepsi, taşıtların işlemesine elverişli yollarla, Adana'ya bağlıdır (Yeni Hayat Ansiklopedisi, 1983, C. 1, s. 26).

Kuzeyden güneye doğru akan Seyhan ve Ceyhan ırmakları taşıdıkları topraklarla ovayı bereketlendirirler. Jeolojik devirlerden önce, deniz Torosların eteklerine kadar dayanırdı. Irmakların taşıdığı topraklardan meydana gelen delta, zamanla genişleye genişleye bugünkü Çukurova'yı meydana getirmiştir. Toprak bu yüzden çok verimlidir. Buna Akdeniz ikliminin şiddetli sıcakları da eklenince Çukurova'da ürün hem çok bol olur, hem de çok çabuk olgunlaşır. Aynı tarladan yılda iki, üç kez ürün alındığı bile olur. Çukurova'nın kuzeyi ve kuzeybatısı Toros sıradağlarıyla çevrilidir. Bu yüzden, ova kuzey rüzgârlarına da kapalıdır (Yeni Hayat Ansiklopedisi, 1983, C.1, s. 26).

Orta kesiminde Adana kentinin yer aldığı Çukurova, ülkemizin en verimli ovaları arasındadır. Burada her türlü sebze, meyve, özellikle turunçgiller yetiştirilir; ayrıca pamuk ve tahıl da üretilir (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 379).

Bu toprak ve iklim özelliği, Çukurova'ya, tarım açısından büyük bir önem kazandırmıştır. Pamuk, şekerkamışı ve zeytin gibi sanayi ürünleri yanında, her çeşit sebze ve meyve bol miktarda yetiştirilmekte ve yılda birden fazla ürün alınabilmektedir (Çelik, 1999, 1)

Adana, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda, güneyinde Akdeniz, kuzeyinde görkemli Toros Dağları, doğusunda ise Amanos Dağları ile çevrelenmiş; yüzey şekilleri açısından tekdüzelik göstermeyen, etkileyici doğal zenginliklere sahip bir ilimizdir. Akdeniz'in ılıman ikliminden, yükseklikleri 3000 metrelere ulaşan dağlarda hüküm

süren alpin iklimine geçiş sürecinde sayısız mikroklima ve özgün yerel coğrafi özelliklere tanıklık etmek mümkündür (Memili, Akdoğan, 2011, s. 9).

Adana ve havalisi, Güney Anadolu'da bugünkü Akdeniz Bölgesi'nin orta kesiminde yer alır (Çelik, 1999, s. 1). Adana ovalarını çeviren dağ silsileleri Batı Toroslar ve Doğu Toroslar şeklinde ikiye ayrılır. Batı Toroslar ile Doğu Torosları birbirinden Silifke, Mut ve Hadim hattı ayırır. Suyun doğusunda kalan alan Aladağ hattını oluşturur. Bu dağ batıda Gürgün Çayı ile sınırlanmış olup kuzeydoğuya doğru uzanır. Torosların en yüksek noktası bu Aladağ hattı üzerindedir. 3000 m'yi geçen birçok zirve vardır. En önemlileri içinde Kaldı Dağı (3735 m), Demir Kazık Dağı (3726 m), Karanfil (3095 m), Turhasan (3336 m.) ve bunun kuzeyinde Elma Dağı'dır. Büyük bir kısmı Adana ili dâhilinde olan Antitoroslar, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzanan dağ hatlarından oluşmuş bir silsiledir. Silsilenin kuzeyini Uzun Yayla, güneyini ise Çukurova kaplar. Antitorosların en yüksek noktaları arasında Bakır Dağı (2091 m), Alaylı Dağ (2463 m), Bey Dağ (3054 m.), Dibek Dağı (2506 m.) ve Kızıl Göl Dağı (2665 m) sayılabilir (Girginer, 2010, s. 71).

Seyhan'ın üç büyük kolu (Zamantı, Göksu, Çakıt) ve birçok kollarla beslenen Ceyhan, kaynaklarını yüksek dağlardan ve bol yağışlı yerlerden aldıklarından, zaman zaman kabarır ve taşarlar. 1936'daki su baskınında Seyhan'ın her iki yakasındaki ve Ceyhan'ın sağ yanındaki geniş toprak ve Toroslardan inen derlerin ovaya girdikleri yerler birdenbire su altında kalmış, bu sıralarda ovanın birçok yerleri göl durumunu almıştır. 1947'nin kasım ayı sonunda, son elli yıl içinde görülmemiş derecede şiddetli bir su bakını olmuş, Seyhan ve Ceyhan güçlü yağmurlarla kabarmış ve taşmış, ovadaki köylerin birbirleriyle olan bağlantısı kesilmiş, şehir ve köylerde birçok evler harap olmuş, ekili tarlalar geniş ölçüde zarar görmüştür. Bu su baskınından sonra günlerce ve hatta haftalarca köyler arasında ancak kayıklarla gidip gelme sağlanabilmiştir (Türk Ansiklopedisi, 1964, C. XII, s. 147, 148).

Seyhan Nehri 515 km uzunluktadır. Samantı (Zamantı) Suyu ve Göksu'nun birleşmesinden meydana gelir. Samantı suyu Uzunyayla'dan çıkar, Toros Dağları'nın doğu yamaçları boyunca güneye doğru iner ve Yenice Çayı ismini alır. Daha sonra doğudan bir ikinci kol olan, Tufanbeyli dolaylarında Tahtalı Dağları'ndan inen ve Feke civarından geçen Göksu'ya katılır. Bu iki kol birleştikten sonra Seyhan ismiyle, Çukurova'ya dar bir vadide akarak gelir. Eğlence Suyu, Aladağlar'ın doğusundan çıkar, güneye akarak Seyhan Baraj Gölü'ne katılır. Çukurova'ya inmeden önce, Toroslar'dan gelen Görgün (Körkün), Niğde'de Aladağlar'dan doğar, Seyhan Baraj Gölü'ne katılır ve

Çakıt Suyu ise Niğde topraklarından doğar, Pozantı'ya gelinceye kadar Karageçit adıyla anılır ve baraj gölüne katılır. Seyhan daha sonra, Adana'dan geçer ve Mersin Körfezi'nde, Tarsus Çayı'nın ağzı yakınında Deliburun'da denize dökülür (Girginer, 2010, s. 74).

Ceyhan Nehri ise 475 km uzunluğundadır. Orta Toroslar'ın güneydoğusundan, Nurha Dağları'ndan çıkan Söğütlü, Binboğalardan doğan Hurman Çayı, Göksun gibi üç kolun Elbistan yakınlarında birleşmesiyle meydana gelir. Söğütlü, Malatya'nın batısında Antitoroslar üzerinden doğar ve Elbistan'dan geçer. Hurman Çayı, Tahtalı Dağ'dan doğar. Göksun ise Göksu'nun yakınından gelir ve Binboğa Dağları'nın eteklerinden doğar. Bu suların birleşmesinden sonraki adıyla Ceyhan'a Bertis ve Firtis çayları karışır. Bunlardan başka Maraş'ın önemli bir suyu olan Aksu'yu alır. Aksu Engizek Dağı'nın eteklerinden çıkar, önce Karasu adını alır ve Maraş'ın kuzeydoğusundaki gölcüklerin sularını boşaltır. Maraş Ovası'nı suladıktan sonra Yukarı Ova'ya doğru Körsulu, Çayır, Çerçepe, Handeresi ile beslenerek dar bir vadiden ve boğazlardan geçerek akar. Ceyhan da 1940'lı yıllardan beri ormanlık bölgelerde kereste taşır. Çukurova'ya indikten sonragenişler, Misis tepelerinin arkasından geçer ve Seyhan'a paralel olarak akar. Kuzeydoğuda Yumurtalık Limanı'nın karşısında Hurma Boğazı'ndan (Darboğaz) İskenderun Körfezi'ne dökülür (Girginer, 2010, s. 74).

Seyhan Barajı, Akdeniz Bölgesi'nde sulama ve enerji üretimine yönelik yapılmış baraj göllerinin başında gelmektedir (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 327).

1.2.4. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Kentin nüfusunun 19. yüzyılın sonlarında 30.000 kadar olduğu tahmin ediliyordu (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 379). Cumhuriyet devrinde yapılan ilk sayımda (1927) bu nüfus 72.600 olarak tespit edildi; 1945'te 100.800'e, 1955'te 168.600'e ulaştı; 1960'ta 231.500, 1965'te ise 290.000 oldu (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1979, C. 1, s. 5).

Günümüzde 15 ilçe ve belediyeye sahip olan Adana ilinin nüfusu 2016 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 2.201.670'tir. İlin nüfus bakımından en büyük ilçesi 797.563'lik nüfusuyla Seyhan'dır. Bunu sırasıyla Yüreğir (419.902), Çukurova (362.351) ve Ceyhan (160.171) ilçeleri izlemektedir. İlin en küçük ilçesi Saimbeyli'nin nüfusu ise 15.239'dur. 2015-2016 verilerine göre ilin yıllık nüfus artış hızı 8,4'tür (TÜİK, 2016).

Adana, Türkiye geneline göre nispeten daha genç bir nüfusa sahiptir. Adana ili, hem göç alıp hem göç vermekle birlikte, net göç veren iller arasında bulunmakta olup (2014 yılında net göç hızı ‰-5.35) 2014 yılında en çok göç veren iller arasında 46. sıradadır. Özellikle alınan göç, ilde alt yapı sorunlarına, ekonomik ve sosyal sorunlara neden olmaktadır (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s.12).

Türkiye'de tarımdan sanayiye geçişin yaşandığı ilk kent olan Adana, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaklâşık olarak 230 bin kişilik nüfusuyla önemli bir ticaret merkezi konumundaydı. Bunda kara ve demiryolu ulaşımına sahip olmasının yanında güney bölümünün tamamen denizle çevrili olması da oldukça etkiliydi. Tarımsal üretim için oldukça müsait bir iklim ve toprak yapısına sahip Çukurova topraklarında yer alması, çevresinde üretilen tarımsal ürünlerin deniz yolu ticaretiyle pazarlanabilmesi ve bununla birlikte çeşitli yol güzergâhlarının birleştiği coğrafi konumu Adana'nın tarih boyunca önemini kaybetmeyen bir kent olmasını sağlamıştır (Koç, 2010, s.138).

1955 yılında işletmeye açılan Seyhan Barajı ile sulanan Çukurova'da, tarımsal ürünlerin üretiminde çok büyük artışlar sağlanmıştır (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 379-380).

Adana topraklarının %38'i tarım alanlarından oluşmaktadır. 2014 yılında Adana'ya ait tarımsal üretim değerinin (5 milyar TL) %73'ünü bitkisel ürünler üretimi oluşturmaktadır. İl, 3.7 milyar TL'lik bitkisel üretim değeri ile 81 il içinde 6. sırada yer almaktadır. Adana'da son yıllarda buğday ve pamuk ekimi / üretimi gerilerken; mısır, patates ve soya ekimi ve üretiminde artış dikkati çekmektedir. Adana tarımında tahıllardan sonra en önemli üretim alanı sebzeciliktir. İlde üretilen bitkisel ürünler içinde sebze üretimi yaklâşık %25 gibi önemli oranda pay almaktadır (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s.14).

Adana, seracılıkta hem üretim hem alan bakımından Antalya ve Mersin'den sonra 3. sırada gelmektedir. Adana ili, organik tarım ürünleri açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. İlde, iyi tarım uygulamaları her yıl artarak önemli gelişim kaydetmektedir (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s. 14, 15).

Adana'da 2014 yılı itibarıyla 5 milyar TL olarak gerçekleşen tarımsal üretim değerinin % 9'unu hayvansal ürünler üretim değeri oluşturmaktadır. Adana'da tarımsal üretim faaliyetlerinde alet ve makine kullanımı oldukça yaygındır. İl yeni üretim tekniklerine ve teknolojilere hızlı ve kolay adapte olabilmektedir (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s.15).

Tarım ile birlikte hayvancılık da coğrafi koşulların imkân vermesiyle Adana ekonomisine ülke ekonomisinin ortalamasının üzerinde katkı sağlamaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yanı sıra, Akdeniz'e kıyısı bulunan Adana'nın ilçeleri Yumurtalık ve Karataş'ta deniz mahsulleri üretimi de önemli bir yer tutmaktadır (Seçilmiş Göstergelerle Adana, 2013, XIII).

Adana'da ilk çırçır fabrikası 1864'te, ilk iplikhane 1898'de, ilk iplik dokuma fabrikası 1901'de kurulmuştur (http://www.adaso.org.tr). 1924 yılında Adana'da iki iplik ve dokuma, üç un değirmeni, sekiz çırçır ve pres, dört matbaa, kırk dört fırın ve 4 masra tesisinin varlığından söz edilmektedir (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 379-380). Başlangıçta tekstil ile başlayan sanayiye yağ, unlu mamuller, tarım alet ve makineler, çelik, gübre ve kimya sanayi eklenmiştir (Atalay, Causa, Mortan, 2006, s. 379-380).

Adana imalat sanayinde, gıda, içki, tütün, dokuma, giyim, deri, orman ürünleri, mobilya, kâğıt, kâğıt ürünleri ve kâğıt basımı, kimya, petrol, kömür, kauçuk, plastik ve plastik ürünleri, taş ve toprağa bağlı sanayi, metal ana sanayi, metal eşya, makine ve teçhizat, ulaştırma aracı, ilmi ve mesleki aletler sanayi yatırımları faaliyet göstermektedir (http://www.adanadefterdarligi.gov.tr)

Ocak 2015 itibarıyla Adana'da en fazla ihracat 31.4 milyon dolarla tekstil ve hammaddeleri sektöründe gerçekleşmiştir. Bu sektörü 21.2 milyon dolarla kimyevi maddeler ve 19.9 milyon dolarla yaş sebze ve meyve sektörleri takip etmiştir (http://www.adaso.org.tr)

İthalatın ağırlığını sanayi için makineler ve yedek parçalar oluşturmaktadır. En çok ithalat yapılan ülkeler Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, Hollanda, Danimarka, Finlandiya, Belçika, ABD, Azerbaycan, Makedonya, Japonya, Kore, Çekoslovakya, Avustralya, İran, Suudi Arabistan ve diğerleridir (http://www.adanadefterdarligi.gov.tr).

Jeolojik konumu nedeni ile Adana, çok çeşitli ve önemli yer altı kaynaklarına sahiptir. Başta demir olmak üzere krom, kurşun, çinko, altın, gümüş, boksit, manganez, barit, fosfat, kuvars kumu ve kuvarsit, alçı taşı, tuz, çimento hammaddeleri, yapı taşları, petrol, kömür, asbest, manyezit v.b. gibi pek çok madensel kaynak ilin doğal kaynakları arasındadır (Seçilmiş Göstergelerle Adana, 2013, XIII).

1.2.5. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Adana ilinde, tarih boyunca hüküm sürmüş on uygarlığın etkileri Adana'nın kültür yaşamında hala görülmektedir. Adana ve Çukurova kültürünü önemli şekilde

etkileyen gruplar özellikle göçebe Türkmen ve Yörük aşiretleridir. Osmanlı Devleti zamanında, ovadan çok Toroslarda yerleşen Türk (Yörük, Türkmen) aşiretleri yüzyıllar boyu dış etkenlere kapalı kalmış ve en az 10-15 asırlık Türk Müslüman kültürünü muhafaza etmeyi başarmışlardır. Özellikle 19. ve 20. Yüzyıllarda Adana ovasında yerleşimin artmasıyla tarımda ve sanayileşmede büyük atılımların olması, yörenin kültüründe büyük değişiklikler yaratmıştır. Ayrıca yörede yayla, deniz ve ova kültürünün de karışımı ile yeni bir kent kültürü meydana gelmiştir (Seçilmiş Göstergelerle Adana, 2013, s. XIII).

Adana, iklim koşulları, denizi ve yaylaları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya geçiş noktasında bulunması, büyük parkları, her gelir grubuna yönelik alışveriş merkezleri ile hareketli ve zengin bir sosyal yaşam kültürüne sahiptir. Modern yaşam kültürünün çok baskın olmadığı ilde, sosyal yaşam ve ihtiyaçlara erişim bölgelere göre oldukça farklılık göstermektedir. Sanatsal faaliyetler açısından nüfus ölçeğinde altyapının bulunmadığı ilde, sanatsal aktivitelerden yararlanma düzeyi de düşüktür. İlde, önemli sanatsal ve kültürel festivaller düzenlenmekte olup bu festivaller Adana'nın tanıtımına, turistik altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s.271).

Adana, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre "İkinci Kademe Gelişmiş İller" kategorisinde yer almaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sırası ise 16'dır. Adana Türkiye'nin nüfusu en yüksek beşinci ili olmasına karşın sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında nispi olarak alt sıradadır. Bu durumun ortaya çıkışında, bölgenin son yıllarda ülkenin doğusundan yoğun şekilde göç almasının etkili olduğu düşünülmektedir. Sanayi altyapısı ve mali göstergeleri itibarıyla önemli bir gelişme merkezi olmakla birlikte, birinci kademede gelişmiş iller ile karşılaştırıldığında Adana'nın sosyal göstergeleri daha düşük değerler almıştır (SEGE, 2013, s. 56, 57).

Adana ilinde okuryazarlık oranı (%95.65) Türkiye ortalamasının (%96.13) altındadır. 2014 yılında, okuryazar nüfus oranı sıralamasında 40. sırada yer alan ilde, özellikle kadınların okuma yazma bilmeme oranı oldukça yüksektir (%7.18). Okul kademelerine göre okullaşma oranları, okul öncesi, ortaokul ve mesleki ve teknik ortaöğretim kademesinde Türkiye ortalamasının altındadır. 15 yaş üzeri nüfusun eğitim durumuna bakıldığında Adana, ilköğretim, ortaokul ve lise kademelerinde TR62 Bölgesi ve Türkiye ortalamalarının üzerinde yer alırken, yüksekokul, yüksek lisans ve

doktora kademelerinde Türkiye ve Bölge ortalamalarının altında kalmıştır (Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, 2016, s. 12).

1.3. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Türk halk edebiyatının en yaygın türlerinden biri olan maniler üzerine derleme ve incelemelerin yapılmaya başlanması oldukça eskiye dayanmaktadır. Türkiye'de ve diğer Türk topluluklarında maniler hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Fakat çalışmamız Adana'da mani söyleme geleneği üzerine yoğunlaştığından aşağıdaki kısımda Türkiye ve Adana manileri üzerine yapılan çalışmalar üzerinde durulması uygun görülmüştür.

Türkiye manileri üzerine yapılan çalışmalar tanıtılırken; Türkiye mani söyleme geleneğinin derleme ve incelenmeye başlandığı dönemden bu yana maniler ve mani söyleme geleneği hakkında belli başlı durumda olan kitaplara yer verilmiştir. Türkiye'nin çeşitli yörelerinden derlenmiş mani metinlerine yer veren yüzlerce çalışmadan burada bahsetmek çalışmanın hacmini aşacağından bu yola başvurulmuştur.

1.3.1. Türkiye'de Maniler Üzerine Yazılan Kitaplar

Edebiyatımızdaki ilk mani kitabı *Mecmua-i Maniyat* adlı eserdir. Bu eserin baskı tarihi belli olmamakla beraber 1875 yılından önce Sultan Abdülaziz'in saltanatının son zamanlarında vücuda getirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Sözü edilen mecmuada "ayaklı / kesik mani" tipinde 164 örnek bulunmaktadır (Kaya, 2003, s. 478).

İkinci çalışma, Macar âlimi Ignacz Kunoş'a aittir. Kunoş, 1880'de Budapeşte'de *Osmanlı-Türk Halk Edebiyatı Mecmuası* adıyla bir eser neşretmiş ve bu eserin ikinci cildinde 401 maniye yer vermiştir. Yıllar sonra İstanbul Darülfünun Edebiyat Medresesi Mezunları Cemiyeti tarafından 1339 (1923) yılında neşredilen Maniler adlı küçük hacimli kitabın (55 sayfa) hazırlanmasında bu eserden yararlanılmıştır. Ayrıca, 1923-1928 yıllarında *Milli Mecmua*'da (C. V-X), *Halk Edebiyatından Numuneler* başlığı altında neşredilen 107 mani ilk faaliyetlerden olması bakımından önemlidir (Kaya, 2003, s. 478).

19. yüzyılda mani metinlerini içeren çeşitli yazma eserlerin oluşturulduğu bilinmektedir. Amil Çelebioğlu tarafından yayıma hazırlanan "Ramazanname" adlı eser devrin İstanbul Ramazan bekçileri için bir araya getirilmiş mani fasıllarını içermektedir (Çelebioğlu, 1995, s. 14).

1899 tarihinde yayınlanan Radloff'un "Proben" serisinin 8. Cildi olan "Proben der Volkslitteratur der Türkischen Stämme" adlı çalışmada Kunoş'un derlemeleri yayınlanmıştır. Bu çalışmada Anadolu'dan derlenmiş 302 adet düz mani ile 229 adet cinaslı mani yayınlanmıştır (Radloff ve Kúnoş, 1998, s. 421-481'den akt. Yolcu, 2011, s. 121).

Sadettin Nüzhet (Ergun) ve Mehmet Ferit (Uğur)'in hazırladıkları "Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı (1926)"nda 149-177. sayfalar manilere ayrılmıştır (Kaya, 2014, s. 47).

Kilisli Rıfat (Bilge)'nin hazırladığı "Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı. I. Mâniler" (İstanbul 1928), Türkiyat Enstitüsü yayınıdır. Eserde son dizeye göre abc. sırasında 1759 mani yer almaktadır. Sınıflamada manilerin yapısı göz önünde bulundurulmuş değildir. Esere 43 kıtalı bir mani katarı ile ilk dizeye göre bir fihrist, düzeltmeler ve sözlük eklenmiştir. Biçimle ilgili aksaklıklar ve tekrarlar bulunsa da kendi çağı için başarılı bir çalışmadır (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 291).

Ata Çatıkkaş, Kilisli Rıfat Bilge'nin yukarıda bahsedilen eserini alfabetik sıraya göre düzenleyerek yayımladığı "Mâniler" adlı kitabının giriş kısmında M. Fuad Köprülü'nün 1913'te Tanin Gazetesi'nde yayınlanan "Mâniler" adlı makalesine ve manilerle ilgili bilgilere yer vermiştir (Çatıkkaş, 2001, s. 26).

Mehmet Halit Bayrı'nın "Türk Halk Edebiyatına Ait Maddeler: Maniler" adlı eseri 1932'de yayınlanmıştır. Aynı sıra numarasıyla yayımlanan 874 mani üç ayrı bölümde ilk mısraın ilk harfine göre kendi aralarında alfabetik sıraya konulmuşlardır (Eset, 1946, s. 8).

Vasfi Mahir Kocatürk'ün "En Güzel Türk Manileri" adlı eseri 1933 yılında yayınlanmıştır. Türk manilerinden yazarın estetik ölçüsüne göre seçilmiş ve gelişigüzel sıralanmış 306 maniyi içeren bu antolojide mani türünün biçim ve anlam özelliklerinden de kısaca söz edilmektedir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 291).

Bilal Aziz Yanıkoğlu'nun "Trabzon ve Havâlisinde Toplanmış Folk Malzemesi" kitabı 1943 yılında yayınlanmıştır. Çevre folklorunu tanıtan eser, mani türünü, tanımı, tekniği, söyleniş biçimleri, ulusal ve sosyal yönleriyle inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Maninin tarihçesinden de söz edilmektedir. Çalışmanın 41-204. sayfaları arasında, ilk dizeye göre sıralanmış 735 maninin çoğu daha önceki kaynaklarda yoktur (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 292).

Niyazi Eset'in, 1944 yılında yayınladığı "Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler" kitabı iki bölümden oluşmaktadır. "Önsöz" başlığını taşıyan Birinci Bölüm'de

mani kelimesinin aslı, eskiliği, manilerin mısra adedi, kafiye dağılışı, çeşitleri, konuları ve değeri üzerinde durulmuş; mani şeklinin tarihçesi ve mani söyleyenler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Manilerin kullanıldığı ve söylendiği yerlerin de açıklandığı önsöz bölümünde manilerin o günün şartlarında nasıl bir yere sahip olduğuna değinilmiştir. Bu bölümde son olarak bir "Maniler Bibliyografyası"na yer verilmiştir. Kitabın İkinci Kısım / Metinler bölümünde ilk dizelerine göre sıralanmış 1618 adet mani, Fihrist, İndeks, Bibliyografya, Lügatçe, Düzeltmeler ve İçindekiler kısımları yer almaktadır.

Niyazi Eset'in manilerle ilgili diğer bir kitabı 1946 yılında yayınladığı "Maniler Kılavuzu"dur. İki bölümden oluşan kitapta ilk bölüm "Giriş"tir. Bu bölümü yazar "Bibliyografya" ile başlatmıştır. Bu kısımda, o güne kadar Türkiye'de yayınlanmış mani konulu kitaplar hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, bu eserlerle ilgili eleştirilerine de yer vermiştir. "İkinci Bölüm / Kılavuz"da 1923-1943 yılları arasında yayımlanan 8177 mani metnine son iki dizeleriyle yer verilmiştir.

İlhan Başgöz, 1957 yılında yayınladığı "Mânilerimizden" kitabının "Önsöz" bölümünde manilerin içerik özelliklerinden ve çeşitli işlevlerinden bahsetmiştir. Başgöz, kitapta toplam 100 adet maniye yer vermiştir. Manilere herhangi bir numara vermemiştir.

1963 yılında yayınlanan "Manilerimiz" kitabında Nesip Yağmurdereli maninin tanımını yaptıktan sonra manilerin biçim özelliklerinden kısaca bahsetmiştir. Maniciler ve mani söyleme an'anesi, manilerde hiciv, manilerin çeşitli motifleri, manilerde atasözü ve öğütler, dua ve beddualar, edebiyatımızda mani ve Ramazan manileri kitapta kısaca değinilen diğer konulardır. Kitapta 2894 adet mani metnine yer verilmiştir. Maniler ilk dizelerine göre sıralanmıştır. Kitap, kısa bir sözlük ile son bulmaktadır.

Yorgancıoğlu, Oğuz'un "Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler" 1969'da yayınlanmıştır. İlk dizeye göre sıralanmış fakat numaralandırılmamış 680 mani içinde Kıbrıslı Türk'ün yaşayışını dile getiren çok değerli örnekler bulunmaktadır (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 295).

Hasan Göksu'nun 1970 yılında yayınlamış olduğu "Mânilerimiz" kitabının ikinci baskısı 1996 yılında yapılmıştır. Yazar, kitabın "Önsöz" kısmında maninin kelime anlamı, mani türünün kökeni, maniciliğin piri, yapısına göre mani tasnifi ve manilerin içeriği ile ilgili bilgiye yer vermiştir. Kitapta ilk dizelerine göre sıralanmış halde 2778 maniye yer verilmiştir. Son kısımda ise bir "Bibliyografya" bulunmaktadır.

L. Sami Akalın'ın 1972 yılında yayınlanan "Türk Manilerinden Seçmeler" kitabı iki ciltten oluşmaktadır. Kitapta mani sözünün kaynağı, manilerin söyleniş biçimleri, mani yerine kullanılan başka adlar, manilerin yapısı, mani çeşitleri, manilerin diğer türlerle ilişkisi, Türk folklorunda mani türünün başlangıcı ve Türk toplumunda maniler üzerinde durulduktan sonra 5602 adet mani metnine yer verilmiştir. Maniler başlıklandırılırken 7'li düz maniler, 8'li düz maniler, 11'li düz maniler, 4'lü düz maniler, 5'li düz maniler, kesik maniler, yedekli maniler, karşılıklı çift maniler, karşılıklı katar maniler, katar maniler, 7'li düğün manileri, 8'li düğün manileri, saya manileri ve koyunun yüzü, şehir manileri, Ramazan manileri, 7'li Çağatay manileri, 8'li Çağatay manileri, 7'li Gagavuz manileri ve müstezat Gagavuz manileri ifadeleri kullanılmıştır. Kitabın son bölümünde bibliyografya ve sözlük kısımlarına yer verilmiştir.

Seyfi Karabaş 1981 yılında "Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru" kitabını yayınlamıştır. Türk halk kültürünü bütüncül bir yaklaşımla ele almayı amaçlayan eserin ikinci bölümü manilerin yapısal ve içeriksel olarak incelenmesine ayrılmıştır. Bu bölümde; maniler üzerine yapılan çalışmalar, mani derlemelerinin düzenlenmesi, mani derlemeleri, kalıpsal yazın, manilerde yır yapısı ve manilerin simgesel evreni konuları üzerinde durulmuştur.

Şükrü Elçin tarafından 1990 yılında yayınlanan "Türkiye Türkçesinde Mâniler" kitabında manilerin biçim ve içerikleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. 998 adet mani metninin bulunduğu kitapta bir "Bekçi Destanı" da yer almaktadır. Kitabın son kısmında M. Şakir Ülkütaşır'ın "Ramazan Davulcuları ve Davulcu Mânileri" başlıklı makalesine de yer verlmiştir.

Ruhi Kara'nın 1993 ve 1994'te basılan "Erzincan Manileri" kitabı mani ve Erzincan manileri hakkında bilgiye yer verdiği birinci bölüm ile mani metinleri, sözlük ve bibliyografyaya yer veren ikinci bölümden oluşmaktadır. Kitapta ilk dizesine göre sıralanmış 1085 adet mani bulunmaktadır.

Günay Karaağaç ve Halil Açıkgöz'ün 1998'de yayınladığı "Azerbaycan Bayatıları" adlı kitapta Kuzey ve Güney Azerbaycan`dan derlenen 6374 bayatı yer almaktadır. "Giriş" bölümünde bayatı kavramı tanıtıldıktan sonra "Kaynaklar ve Kısaltmalar" bölümüne yer verilmiştir. Kitabın sonunda ise "Nüsha Farkları" ve "Sözlük" bölümleri bulunmaktadır.

L. Sami Akalın ve Esma Şimşek'in "Türk Dünyası Ortak Edebiyatı" projesi kapsamında hazırlanan "Türk Dünyası Edebiyat Tarihi" çalışmasının 3. cildinde yer

alan “Mâniler” bölümü; manilerin sözcük anlamı, biçimi, kökeni, tarihi belgelerdeki yeri ve türleri hususunda önemli açıklamalar içermektedir. Ayrıca çalışmada, maniler konusundaki çalışmalara da kapsamlı bir biçimde yer verilmektedir.

Ali Çelik’in “Manilerimiz ve Trabzon Manileri” adlı kitabı 2005 yılında basılmıştır. Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde maniler hakkında genel bilgi verilmiş ve mani çeşitleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde Trabzon manilerinin özellikleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm ise Trabzon’da derlenmiş 4191 adet maniye ayrılmıştır. Bu bölümde maniler, kafiye örgüleri dikkate alınarak iki grupta toplanmış ve son mısralarının son harfine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Abdulkadir Emeksiz’in 2003 yılında İstanbul Üniversitesi Türk dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda doktora tezi olarak harızladığı çalışma 2007 yılında aynı adla yayınlanmıştır. Kitap “İçindekiler”, “Kısaltmalar”, “Önsöz”, “Giriş”, birinci bölüm olan “İstanbul Mânilerinin Diğer Edebi Tür ve Şekillerle İlişkisi, ikinci bölüm olan “Gösterimci Teoriye Göre İstanbul Mânilerinin Çözümlenmesi, üçüncü bölüm olan “İçerikleri Yönüyle İstanbul Mânilerinin İncelenmesi”, Sonuç “Bibliyografya”, “Dipnotlar” ve “Dizin”den oluşmaktadır.

Aynca 6-8 Kasım 2006 tarihinde Muğla'nın Fethiye ilçesinde düzenlenen; IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu'nda sunulan bildirilerin tamamı da mani konusu üzerine olmuştur (Şimşek, 2015, s. 68).

Hamdi Hasan “Makedonya Türklerince Söylenen Maniler” kitabını 2007 yılında yayınlamıştır. Makedonya’dan derlenen 2500’den fazla maniye yer verilen kitapta manilerin biçim, içerik özellikleri; Makedonya’dan derlenen manilerin konuları; bu manilerde Hıdırellez ve Tasavvuf izleri, destan ve halk hikâyesi kahramanları; bu manilerin günümüzdeki durumu üzerinde durulmuştur. Ayrıca kitapta Makedonya haritası, sözlük ve dizinler mevcuttur.

Mehmet Ali Yolcu’nun 2011 yılında Balıkesir Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı bünyesinde doktora tezi olarak hazırladığı “Balıkesir’den Derlenen Maniler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışma aynı yıl “Balıkesir Yöresi Manileri” adıyla yayınlanmıştır. Kitabın “Giriş” bölümünde maniler çeşitli yönleriyle tanımlanıp tanıdıldıktan sonra manilerle ilgili olarak o güne kadar yayınlanmış çalışmalar sıralanmıştır. Aynı bölümde çalışmanın yöntemiyle ilgili bilgiye yer verilmiştir. Balıkesir’den derlenmiş olan 1858 mani metninden ve manilerin icra ortamlarından yola çıkılarak hazırlanan “İnceleme” bölümü ise tezin ikinci bölümüdür. Bu bölümde Balıkesir mani söyleme geleneği “icracılar”, “dinleyiciler” ve “icra”

bağlamında incelenmiş; manilerin oluşması ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Balıkesir'den derlenen manilerin şekil, yapı ve içerik özellikleri tanıtılmıştır. Balıkesir'den derlenen maniler konularına göre sınıflandırılarak kitapta yer almıştır. Kitapta "Sonuç", "Kaynak Kişiler Listesi", "Kaynakça" ve "Ekler" bölümleri de yer almaktadır.

Necati Demir 2013 yılında yayınladığı "Türk Mânileri" kitabında manilerle ilgili kısa bilgiden sonra Türkiye'nin çeşitli illerinden yirmi sekiz yıl içerisinde derlenen 4068 maniye yer vermiştir.

Ignacz Kunos'un 1915-1918 yılları arasında Kafkasyalı tutsakların bulunduğu esir kampında gerçekleştirdiği derlemeler sonucunda elde edilen Kazan Tatar manileri Zsuzsa Kakuk tarafından yayımlanmıştır. "Kazan Tatar Mânileri" başlığıyla Mustafa S. Kaçalin tarafından Türkçeye çevrilen ve 2013 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan kitapta 634 adet maniye Tatar dilindeki aslı ve Türkiye Türkçesi ile birlikte yer verilmiştir. Kitap; "Notlar" ve "Resimler" kısımlarını da içermektedir.

1.3.2. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Lisansüstü Çalışmalar

Türkiye'de maniler üzerine yapılan lisansüstü çalışmaları Türk Dili ve Edebiyatı, Halkbilim ve Antropoloji Anabilim dallarında yapılmış olan on altı adet yüksek lisans tezi ile iki adet doktora tezinden oluşmaktadır. Aşağıda bu çalışmaların künye bilgileri yıllarına göre sıralanmıştır.

1.3.2.1. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Yüksek Lisans Tezleri

Türkiye'de maniler üzerine Türk Dili ve Edebiyatı, Halkbilim ve Antropoloji Anadilim dallarında yapılmış olduğu tespit edilen on beş adet yüksek lisans tezi yazarın soyadı ve adı, çalışmanın tarihi, çalışmanın ismi, çalışmanın türü, yapıldığı üniversite ve yer ile çalışmanın sayfa sayısı belirtilerek sıralanmıştır. Sıralamada çalışmaların yayın tarihleri dikkate alınmıştır.

- Durul, Kenan Mahmur (1991). Ezgilenmiş manilerin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. 204 s.

- Öcal, Ahmet (1993). Boğazlıyan'da mâni geleneği ve Boğazlıyan ile yöresi mânileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. 183 s.
- Adikti, Vasfi (1994). Yozgat manileri üzerine mukayeseli bir araştırma (inceleme-metin-indeks-sözlük). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri. 211 s.
- Azar, Birol (1995). Elazığ Manileri Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ. 244 s.
- Arnaut, Fedora (1997). Gagauz manilerinin incelenmesi ve Türkiye ile Azerbaycan örnekleriyle karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara. 109 s.
- Gülbeyaz, Kürşat (1998). Tokat merkez köyleri manilerinin derlenmesi ve incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. 81 s.
- Elitok, Nevin (2006). Muş ilinden derlenen mâniler üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ. 242 s.
- Becer, Mahmut (2006). Türk halk bilimi içinde Erzurum manilerinin yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 104 s.
- Kuru, Murat (2006). Edirne ili Keşan ilçesi folklorunda gelenekler ve maniler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne. 113 s.
- Yelden, Ahmet Mustafa (2007). Erzurum merkez köyleri manilerinin derlenmesi ve genel olarak değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. 100 s.
- İlgün, Feride Beratiye (2009). Türk mânilerinde anne ve evlat ilişkisi üzerine incelemeler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 143 s.
- Mahdi, Sarmed. (2010). Kerkük horyatları ve icrası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 289 s.
- Özbek, Süreyya (2010). Kıbrıs Türk toplumunda sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşümlerin manilerde irdelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 106 s.

- Ünsal, Gizem (2011). Ramazan'da söylenen mani fasıllarını içeren eserlerin folklorik bakımdan değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. 689 s.
- Kınalıbaş, Mehtap (2012). Kütahya manileri üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya. 324 s.
- Savaş, Hasan (2016). Konya mânileri üzerine bir araştırma ve tasnif çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya. 411 s.

1.3.2.2. Türkiye'de Maniler Üzerine Hazırlanan Doktora Tezleri

Türkiye'de maniler üzerine yayınlanan iki doktora tezi de Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında hazırlanmıştır.

- Yolcu, Mehmet Ali (2011). Balıkesir'den derlenen maniler üzerinde bir araştırma. Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir. 510 s.
- Emeksiz, Abdulkadir (2003). İstanbul mânileri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul. 352 s.

1.3.3. Adana Manileri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde, geçmişten günümüze Adana manileri üzerine yayınlanmış olduğu tespit edilen makale ve bildirilere yer verilmiştir. Her ne kadar Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde hazırlanan bitirme ve yüksek lisans tezlerinde, yöreden derlenen çeşitli mani metinlerine rastlamak mümkün olsa da doğrudan Adana manileri üzerine hazırlanmış bir tez çalışması bulunmadığından bu bölümde tezlere yer vermek mümkün olmamıştır.

Adana Halkevi dergisi olan "Görüşler"de Adana yöresinde gerçekleştirilen derlemelerden elde edilmiş çeşitli mani metinlerine yer verilmiştir. Derginin 1937 yılında yayınlanan 3. sayısında Zülfikar Ortaç tarafından derlenen manilere "Maniler" başlığıyla yer verilmiştir. 1939 yılı 15. sayısında yazarının V. E. olarak belirtildiği "Folklor" başlıklı yazıda yörede gerçekleştirilen halk edebiyatı derlemelerinden bahsedilerek altı adet mani metnine yer verilmiştir. Yazının devamı, derginin 17. sayısında yer alan on iki mani metni ile olmuştur.

Yaşar Kemal'in (Kemal Sadık Gökçeli) Çukurova'da çeşitli derlemeler yaptığı bilinmektedir. Yazarın toplam 89 maniden oluşan "Çifte Çapa Manileri" başlıklı derleme dizisi de Görüşler'in 1941 yılı 37, 38 ve 39. sayılarında yayınlanmıştır. Derlemeler Çukurova'nın pamuk tarlalarında yapılmıştır ve mani söyleme geleneğinin icra özelliklerine de değinmektedir.

Görüşler dergisinin 1942 yılında yayınlanan 45. sayısında yer alan "Adana'da Kozacılık" başlıklı makale Ömer Çelik tarafından kaleme alınmıştır. Yazıda, pamuk tarlalarında çalışan işçilerin mani icralarından bahsedilerek mani örneklerine yer verilmektedir.

İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Çukurova'dan Maniler" başlıklı yazısı 1941 yılında "Halkbilgisi Haberleri" dergisinin 116. sayısında yer almıştır.

Görüşler dergisinin 1946 yılı 85. sayısında yazarının Y. G. olarak geçtiği "Adana Manileri" başlıklı yazıda yörede derlenmiş olduğu belirtilen manilere yer verilmiştir.

Ahmet Köklügiller'in "Çukurova'dan Maniler" yazısı ise "Halkevleri Dergisi"nin 47. Sayısında 1970 yılında yayınlanmıştır.

İ. Çetin Derdiyok'un 1987 yılında Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2. sayısında yayınlanan "Adana Manilerinde Hazır Söz Kalıpları" başlıklı makalesinde yazar, Adana manilerinde yer verilen kalıp ifadeleri örneklendirerek bunların işlevleri vb. üzerinde durmuştur.

Esma Şimşek'in II. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu'nda sunmuş olduğu "Çukurova'da Mantıfar Açma Geleneği Bilinmekte Midir?" başlıklı yazısı 1989 yılında aynı sempozyumun bildiri kitabı içerisinde yayınlanmıştır. Şimşek, bu yazısında Çukurova'da Hıdırellez'de ve diğer vakitlerde gerçekleştirilen "mantuvar açma" geleneğinin amaçları, yöntemi, işlevleri ve zamanı ile ilgili geniş bilgi vermiş; geleneğin Türk dünyasında ve Anadolu'da Hıdırellez zamanında oynanan "Yüzük Oyunu" ile olan benzerlik ve farklılıklarını açıklamıştır. Mantuvar manilerinin biçim ve içerik yönünden örnekler üzerinden açıklandığı yazının son kısmında ise çok sayıda mantuvar mani metnine yer verilmiştir.

Melek Ketre'nin 3. Uluslar Arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)'nda sunduğu "Adana Halk Kültüründe Askeri Uğurlama ve Askeri Karşılama Geleneği" başlıklı bildirisi sempozyumun bildiri kitabında 1999 yılında yayınlanmıştır. Bildiride Adana'da asker yazışmalarında manilerin kullanıldığına değinilmiştir.

Erman Artun “Adana’da Mani Söyleme Geleneği” başlıklı yazısına 2000 yılında basılan “Adana Halk Kültürü Araştırmaları” kitabı içinde yer vermiştir. Yazıda, maninin tanımına, biçim, içerik özelliklerine ve Türkiye ve diğer Türk topluluklarında mani söyleme geleneğine değinildikten sonra Adana mani söyleme geleneği geniş bir şekilde tanıtılmıştır.

Erman Artun’un Adana’da söylenen manilere değindiği bir diğer çalışması olan “Adana’da Asker Uğurlama-Karşılama Törenleri Asker Ağıtları, Türküleri, Şiirleri, Manileri” 2008 yılında yayınlanan “Halk Kültürü Araştırmaları” içerisinde yer almaktadır. Yazıda, Adana’da manilerin asker mektuplarında da kullanıldığından bahsedilmiş ve asker mektuplarından alınan manilere yer verilmiştir.

Ayhan Karakaş’ın “Ceyhun’dan Ceyhan’a I. Ceyhan Sempozyumu”nda sunduğu “Ceyhan Mani Söyleme Geleneği ve Ceyhan Manileri” başlıklı bildirisi, sempozyumun 2008 yılında yayınlanan bildiri kitabında yer almıştır. Yazar, bildirisinde maniler ve Türkiye mani söyleme geleneği ile ilgili bilgi verdikten sonra Ceyhan’dan derlenmiş olan maniler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen verileri paylaşmış ve bildirinin sonuna bu manilerden bazı örnekler eklemiştir.

1.4. Bağlam Merkezli Halkbilim Yöntemleri İle İlgili Genel Bilgiler

Bilim dallarının gelişmesi, önceki dönem çalışmalarına getirilen eleştiriler, onların yenilenmesi, değişmesi bazen de bütünüyle ortadan kaldırılmasına kadar gidebilen yeni bakış açılarının ve yöntemlerin uygulanmasıyla gerçekleşir. Halkbilimin tarihi gelişim sürecine bakıldığında saha derlemeleri, yapılan derlemelerin zamanla daha bilimsel çerçeveye oturtulup yayımı, tür ve şekillerin menşeini arama ve anlamlandırma dikkati çeker (Emeksiz, 2003, s. 116).

Aslında, halk bilgisi ve halk edebiyatı yaratmalarının çeşitli özelliklerinin incelenmesine yönelik bütün kuramsal yaklaşım ve inceleme yöntemlerinde var olan bağlamın ve icranın metne etkisi durumu hep göz ardı edilmiş veya sınırlı olarak tartışılmıştır (Ekici, 2015, s. 92).

19. yüzyılda ileri sürülen folklor kuramları artsüremli (diachronie) olmalarının yanı sıra, geçmişi yeniden kurmaya yönelik ve ele alınan folklor mahsulünün ne kadar eski olduğu ve ne zaman, nerede ortaya çıktığını ortaya koymayı hedefleyen paradigmalara sahip olmuşlardır (Çobanoğlu, 1998, s. 138).

Dünyadaki metin merkezli bu tarz çalışmalara ciddi itirazların tarihi, esasen halkbilimi tarihi kadar eskidir. W. Radloff, Mark Azadovski Orta Asya metinlerini incelerken dikkatlerini anlatıcı üzerinde yoğunlaştırarak çevrenin metin üzerindeki etkisini vurgulamışlardır (Oğuz, 1999, s. 3).

Bu süreçte, diğer yakın bilim dallarındaki gelişmeler, halk bilgisi alanında elde edilen yeni bilgiler, ortaya konan yorumlar ve bunların paralelinde önceki teori / yöntemlerin eksikliğinin anlaşılması, halkbiliminde teori ve yöntem çeşitlenmesinin zeminini hazırlamıştır (Arslan ve Köktürk, 1999, s. 18).

20. yüzyılda ele alınan folklor mahsulünün muhtemel kaynağını ortaya koymaktan ziyade onun yapısının, muhteva ve stilistik özelliklerinin ne olduğu ile icra halinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlamda ne iş gördüğü, icracının dinleyicilerle olan etkileşimi ve bu etkileşimin icra edilen geleneksel anlatının tür ve şekil başta olmak üzere; icrasına, yapısına ve işlevine tesirlerinin araştırılması ön plana çıkmıştır (Çobanoğlu, 1998, s. 138).

Özellikle "Sözlü Formül Kuram ve Yöntemi"yle dikkat çekilen anlatıcı ve dinleyicinin bir metnin oluşmasındaki etkisi, bağlamsal kuramın ilk temel tanımını oluşturmuştur. Ancak bu yöntemin oluşmasındaki asıl etki Moskova ve Prag dilbilim okullarından gelen Roman Jakobson ve E. Saussura'ün dilbilim alanında ortaya attıkları edebî yaratmaların anlamlandırılmasıyla ilgili kuramsal yaklaşımda aranmalıdır. Dilin farklı bağlamlarda kullanılması ve aynı cümlenin bir edebî eserde anlam kazanmasının veya doğru algılanmasının temelde kullanıldığı bağlama dayalı olması düşüncesi, halkbilimciler tarafından da sürekli benimsenmiştir (Ekici, 2015, s. 92-93).

Dan Ben Amos'un "Halkbilimi: Bir Kez Daha Tanımlama Oyunu" başlığını taşıyan bildirisiyle halkbiliminin "tür ağırlıklı" (genre dominated) ve "madde" veya "nesne merkezli" (item oriented) halkbilimi tanımlarına karşı son derece ağır ve detaylı eleştiriler dönemi açılmış olur (Çobanoğlu, 2008, s. 270).

Her şeye rağmen, anlatmalar ve türkülerle, deyimler ve bilmecelerle kendi kültürel bağlamları ve icra edildikleri bağlamlarda karşılaşmak bizi halk bilgisinin temelini oluşturan kavramsal çerçeveyi yeniden düşünmeye ve halk bilgisiyle, iletişimin diğer sözlü sistemleri, esasen de edebiyat arasındaki ilişkiyi yeniden formüle etmeye zorlamıştır (Ben-Amos, 2007, s. 233).

Çoğu anlatı ve türkü konuşmacının yaşına, icranın bağlamına ve icra edilen türün niteliğine göre oluşan daha başka özelliklere de sahiptir. Bu tür potansiyel özelliklerin bulunduğunu kabul etmek halkbilimi araştırmalarında bağlam merkezli

çalışmaların daha ilerideki gelişmeleri için bir anahtardır. Halk bilgisini ait olduğu kültür ve durum bağlamında incelemek sözlü sanatın yetenek farklılıklarını ve onların icralarındaki farklılıkların geldiği noktayı açıklayabilmemizi sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, bağlam merkezli halkbilimi araştırmaları tanımlayıcı (tasvirci) özellik arz ederken, bu tür çalışmalar aynı zamanda halkbilimi çalışmalarını tanımlayıcılığın (tasvirciliğin) ötesine taşıyacak potansiyele sahiptir ve ayrıca bu çalışmalar halk bilgisindeki çeşitliliğe kuramsal bir açıklama da getirebilir (Ben-Amos, 2007, s. 238).

Sözlü kültür ortamında icrayı belli formüllerin ve formülsel ifadelerin kullanılmasıyla açıklayan "Sözlü Kompozisyon Teorisi", folklor ürününü incelerken ürünün icracının, dinleyicilerin ve çeşitli sosyal şartların icraya olan etkisini araştıran "Performans Teori" ve ürünün icra edildiği ortam ve gelenek içerisindeki işlevsel konumunu ortaya koymayı amaçlayan "İşlevsel Halkbilim Kuramı" bağlam merkezli halkbilim kuramlarıdır.

Bu çalışmanın araştırma konusu olan Adana'da söylenen maniler ve Adana'da mani söyleme geleneği icracı, dinleyici / izleyici, icra mekânı, zamanı ve işlev gibi öğelere sahip olmaları; geçmişten gelen kendine has bir canlı gösterim geleneğini yansıtmaları bakımından bağlam merkezli yöntemlerle incelenmeye müsait bir yapıya sahiptir.

Mani söyleme geleneğinin, sosyal çevre ve şartların dikkate alındığı halkbilim yöntemleriyle derinlemesine incelenmesi yönündeki görüş, ülkemiz halkbilim araştırmacıları arasında da yaygınlaşmaktadır. Bu konuda önde gelen bazı araştırmacıların görüşlerine aşağıda kısaca yer verilmiştir:

Özkul Çobanoğlu, araştırmalarda manilerin icra edildikleri sosyo-kültürel bağlamların üzerinde durulmayışını bir eksiklik olarak tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır:

Bir başka ifadeyle, mani geleneğinin sosyal ve kültürel hayatımızda taşıdığı anlam ve değeri ortaya koymaya yönelik olarak icra edildikleri sosyo-kültürel bağlamlar ve örnek olaylar üzerinde yeterince durulmayışı kanaatimizce mani türüyle ilgili araştırmaların en eksik yönünü oluşturmaktadır (Çobanoğlu, 2007, s. 71).

Sabri Koz, mani söyleme geleneğinin araştırılmasında çağdaş folklor kuramlarının kullanılmasının önemine şu şekilde dikkat çekmiştir:

Folklor araştırmacıları (halk edebiyatı ve halk müziği) da bu türü canlı tutan gelenekleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan törensel uygulamaları araştırmalı ve derlemelidir. Bu

son öneri aslında mâni söyleme geleneğini araştırırken, metinleri derlerken, bunların halk edebiyatı ve halk müziği bakımından çözümlenmesini yaparken çağdaş folklor kuramlarını ihmal etmememiz hususunda bir uyarıdır ve çalışmaların kazanacağı nitelik ve gideceği yönü işaret etme maksadı taşımaktadır (Koz, 2007, s. 287).

M. Naci Önal'a göre maniler farklı yöntemlerle çözümlenmeli, maniyi söyleyenlerin kültür dünyaları ile ilgili sonuçlar çıkarılmalıdır (Önal, 2007, s. 369).

Seyfi Karabaş, maniler ile ilgili çalışmalarda derleme olayının kendisi üstünde durulmamasını eleştirirken şu ifadeleri kullanmıştır:

Kitaplarda ya da dergilerde yayınlanmış mani derlemelerinde maniler yazılır, kimi zaman derlenen manilerin toplumsal ortamları da belirtilir ama çoğu zaman derleme olayının kendisi üstünde durulmaz. Oysa derleme olayıyla derlenen şeyler arasındaki yakın ilişki ortadadır. Daha ileri giderek, derleme olayının incelenmesinden derlenen şeylerin niteliklerine değin kimi bilgiler elde etme olasılığı vardır (Karabaş, 1981, s. 71).

Bu çalışmada manilerin sosyo-kültürel bağlamları içerisinde incelenebilmesine olanak veren bağlam merkezli halkbilim kuramlarından Performans Teori ve İşlevsel Halkbilim Kuramı kullanılmıştır. Bu iki halkbilim kuramı ile ilgili bilgiye aşağıdaki kısımda alt başlıklar dâhilinde yer verilmiştir.

1.4.1. Performans Teori

Halkbilimi araştırma ve incelemelerinde benimsenme ve uygulama alanı her geçen gün daha da genişleyen bağlam merkezli yaklaşımların en etkin yöntemi, Performans veya "İcra" Yöntemi olarak da adlandırılan bağlamsal kuramdır (Ekici, 2015, s. 92).

Halkbilimi çalışmalarında, folkloru, "geçmişin ürünleri" anlayışından "dinamik bir iletişimsel süreç" olarak kabule dönüştüren Performans Teori yaklâşık yüz yıllık bir sürecin sonucu ortaya çıkmıştır. E. Sapir'in 1910'larda başlayan yaş ve cinsiyet gruplarına ve benzeri diğer özelliklere bağlı olarak değişen konuşma ve anlatma şekilleri gibi dilin sosyal kullanımlarına ve icrasına dikkat çekmesi ve İşlevsel Kuram'ın kurucularından Malinowski'nin 1926 yılında "şüphesiz metin çok önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür" şeklinde ifade ettiği "bağlam" (context) fikri, Performans Teori'nin en önemli kavramsal başlangıç noktaları arasındadır (Çobanoğlu, 2008, s. 265-266).

Sosyal bilimlere özellikle antropoloji, dilbilim, psikoloji ve sosyolojinin kültürel yönlerine eğilimin olduğu; folklor metninin içine yerleştirildiği çevreyle güçlü bir şekilde meşgul olunduğu ve kurama vurgu yapıldığı 1960'larda folklorcular; dil, davranış, iletişim, ifade ve performans gibi sürekli başvurdukları birbirinin üstüne binmiş terimlerin bağlamından yola çıkarak metin hakkında sonuca ulaşmaya hararetli bir şekilde karşı çıkmıştır (Dorson, 2006, s. 77). Performans Teori'yi oluşturan ekip içerisinde birinci kuşağın önde gelen isimleri olarak A. Dundes, R. Abrahams, D. Ben-Amos, R. Bauman, R. Georges, D. Hymes K. Goldstein ve H. Glassie sayılabilir (Çobanoğlu, 2008, s. 269).

Richard Baumann, Roger Abrahams ve diğer birçokları, performans olaylarının sıradan olaylardan farklı olduğunu ve bu olayların, katılımcılar tarafından anlaşılan ama büyük ölçüde dile getirilmeyen kurallardan türediklerinin altını çizmeye özen gösterdiler. Bu kuralların uygulamadan çıkarsanması, performans analizinin temel kaygılarından birini teşkil ediyordu (Titon, 2006, s. 151).

Performans Teori, folklor araştırmalarında ürünü değerlendirmek için ürünün yaratıldığı kültürü, ürünün yaratıldığı şartları ve zemini dikkate almak gerektiği fikrini ortaya koymuştur (Oğuz, 1997, s. 4). Folkloru "gösterim, canlı anlatım, eylem, metni canlandırma, tiyatro gibi oynama" olarak görmekte; "metin" yerine "olay bütünü"nün incelenmesi gerektiğini savunmaktadır (Görkem, 1998, s. 107).

Diğer taraftan sözlü kültür ürünleri, bir icra ortamında, teatral olarak, icra edilmekte, oynanmaktadır. Metin, söz konusu bu icra ortamının sadece bir unsurudur, ama icra ortamı sadece metinden ibaret değildir. İcra ortamında icracının hareketi, dinleyicisi, dekoru ve doğal olarak sergilenen icra / gösterim ve icra yeri de değerlendirilmeye alınma durumundadır. Sözlü kültür metinlerinin üzerinde yapılan çalışmaların asıl amacı, söz konusu bu metinleri icra edenleri ve icrasına katılanları, icra ortamını bir bütün halinde anlamak için olmalıdır (Ersoy, 2004b, s. 85).

Sözel ifadeler bir boşluk içinde dile getirilmezler, ama bu ifadeler konuşmacının kültürel, sosyal, dinsel ve dile ait edinimleri ve onlarla olan ilişkisi çerçevesinde ifade edilirler (Ben-Amos, 2007, s. 240).

Sözlü olarak öğrenilen sadece hatırlamaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda belirli müzikle, belirli insanlar, olaylar, duygular, semboller ve geçmişten gelen dini törenler arasında ilişki kurmamızı sağlar (Titon, 1997, s. 96).

Bu anlamda, icra ortamı ve kendi kültürel bağlamında yapılan halkbilimi incelemesi, sadece deneysel alan araştırmasını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda bir

toplumun sözel yaratıcılığındaki çeşitliliğin keşfine ve açıklanmasına da bir temel sağlar (Ben-Amos, 2007, s. 241).

Sözlü gelenekte hiçbir halk edebiyatı türünün, değişmez, donup kalmış, kuşaktan kuşağa böylece aktarılan bir metni veya biçimi yoktur. Bu türlerin değişik yerlerde, değişik zamanlarda yeniden yaratılan metinleri vardır. Bu yeniden yaratılan gösterimde anlatıcının ustalığı, yaşı, işi, bulunduğu toplum katı, dini inançları, değer yargıları önemli değişiklikler yapar. Bu gösterimde dinleyicilerin konumu, kültürü, beklentileri, dünya görüşleri önemli değişmeler yapar. Bu gösterimin önemli bir elemanı olan geleneksel tür ancak bu kişisel ve sosyal değişkenlerin bir dengesi olarak vardır; durağan değil; canlıdır, değişkendir; her anlatımda yeniden doğar (Azadovski, 1992, s. 1).

Sosyal çevre ve şartlar (kontekst) halkbiliminin (folklorun) tarifi için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu gibi, halk edebiyatı türlerinin tarifinde ve de herhangi bir metnin incelenmesinde metnin kendisi kadar önemlidir. Eğer biz halk bilgisini "belli bir sanat özelliği olan ve estetik kaygı taşıyan iletişime ait sosyal bir hadise sonunda ortaya konulan yaratma" olarak tarif edersek, bu "yaratmayı" oluşturan şartların ve çevrenin ne olduğunu da kaydetmek zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar (Ekici, 1998, s. 27).

Yapılacak saha çalışmalarında sadece metin elde etme çabasıyla sınırlı kalınmamalı, aynı zamanda metni tamamlayan doku, metnin içinde oluşup, geliştiği sosyal çevre ve şartlar da metinle birlikte kaydedilmeli, metin tahlili yanında metnin türünü, fonksiyonunu belirleyen tahlillere de çevre ve şartlara ait bilgiden hareketle gidilmelidir (Ekici, 1998, s. 33).

Bir icra ve anlatma ortamında yeniden yaratılan ve bu yaratma sırasında kaydedilip dondurulan, sabitlenen bir ürünün çeşitli özellikleri bakımından incelenmesine, ortamı oluşturan unsurlardan dinleyici veya seyirci hakkındaki bilgi mutlaka eklenmeli ve bu bilgi son analizlerde mutlaka kullanılmalıdır (Ekici, 2010b, s. 83).

Dinleyicinin tabiatı, edebiyatın aktarımı ve yaratılışı süreci içinde muhakkak önemli bir faktördür. Bu, özellikle sözlü edebiyat içinde açıkça görülür. Burada tipik özellikleri olan "bağlam" doğrudan dinleyiciye sunulmaktadır (Finnegan, 2012, s. 328).

Dinleyici veya seyirci grubunun, anlatıcı veya icracı üzerindeki etkisi, bu grubun göstereceği tepkiyle de yakından ilgilidir. Anlatıcı veya icracıyı sürekli teşvik eden, alkış veya tempo tutarak veyahut da "ağzına sağlık", "Yaşa, var ol!" gibi ifadeler

kullanan, mizahi durumlarda gülerek icra ve aktarıma katılan bir dinleyici veya seyirci grubu, bir icranın daha iyi olmasına neden olacaktır (Ekici, 2010b, s. 82).

Performans teorinin halkbilim ürünlerine uygulanmasının kazanımları çalışma sahasındaki insan ilişkilerine daha duyarlı olunması ve bunun yanında, halk bilimcilerin, sadece veri topluyor olduklarına dair kanının ortadan kalkması, araştırmalara daha bütüncül bir yaklaşım ve folklorun yaşayan bir süreç olduğu anlayışını getirmesi, şeyler ve nesneler yerine insanlara önem vermesi ile eylemler kadar tavırları da vurgulaması şeklinde sıralanmaktadır (Titon, 2006, s. 152).

1.4.2. İşlevsel Halkbilim Kuramı

İşlevsel Kuram, günümüz halkbilimi çalışmalarında en yaygın olarak kullanılan teorilerden birisidir (Çobanoğlu, 2008, s. 223).

Esas itibariyle antropoloji alanında yetişmiş olup, antropolojinin halkbilimine olan yakınlığından dolayı halkbilimi ve özelikle de halk edebiyatı yaratmalarını inceleyen antropologlar tarafından geliştirilen işlevsel yöntem, aynı zamanda "Antropolojik Yöntem" olarak da bilinmektedir (Ekici, 2015, s. 87).

İşlevsel yöntemin hareket noktası halk edebiyatı yaratmalarının metinleri değil, bu metinlerin oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamdır. İşte bu bağlam noktasında bir halk edebiyatı yaratmasının anlatılması veya söylenmesindeki temel neden, anlatıcı veya icracının onu yaratma, aktarma ve kullanma nedenleri, dinleyicilerin o yaratmayı dinleme, anlama ve kullanma nedenleri ve bunların dışındaki nedenler işlevsel halkbilimi yönteminin temel sorunlarını oluşturmaktadır (Ekici, 2015, s. 87).

Kültür vasıtasıyla, insan, bir önceki kuşağın sona ermesinden, yeni bir kuşağın başlamasına kadar geçen zaman aralığında yaşamış insanlarla iletişimi mümkün kılan "zaman birleştirici" (time-binding) bir gelişme elde eder (Ferris, 1997, s. 87). İşlevselcilik, belirtilen toplumsal sistemdeki sosyokültürel örüntülerin devamlı varlığını açıklamak için bir teşebbüs olarak ortaya çıkar (Oring, 2012, s. 270).

Halk biliminde işlevsel analiz temelde A. R. Radcliffe-Brown ve Bronislaw Malinowski'nin (kültürün bilimsel kuramları) çalışmalarında önerdiği açıklamalardan kaynaklanır (Oring, 2012, s. 267). Radcliffe-Brown'ın topluma işlevsel yaklaşımı, organizmal bir modele dayanır. İşlev, kısmi bir etkinliğin, parçası olduğu toplam etkinliğe yaptığı katkıdır, denilebilir. Bundan dolayı, belirli toplumsal kullanımların

işlevi de sosyal yapının sürekliliğine yaptığı katkı, yani toplumun yaşam sürecinin sürdürülmesidir (Oring, 2012, s. 268).

Malinowski'ye göre, psikolojik işlev önceliklidir ve bütünleştirici toplumsal işlevler ikinci sıradadır. Bununla birlikte, Radcliffe-Brown'a göre bütünleştirici işlevlerin psikolojik olanlardan açık bir şekilde daha büyük bir önemi vardır…. Farklı şeylere odaklanmalarına rağmen her iki kuramcı da hem toplumsal hem de psikolojik düzeylerin incelenmesinin önemini itiraf etmelidir. Radcliffe-Brown, sosyal kalıpların işlevlerini psikolojik çıkarımlar olmadan ayırt edemez ve Malinowski, psiko-fizyolojik ihtiyaç ve tatminlerin kolektif doğasını, bu tatmin oluşların toplumsal sonuçları olmadan açıklayamaz (Oring, 2012, s. 268-269).

İşlevsel kurama göre metnin kendi, tepki gösterecek bir izleyici kitlesine sunulmaz ya da icra edilmezse anlamsızdır. Bu nedenle de Malinowski "Şüphesiz metin önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür." (1926) demektedir. Kısaca, işlevsel kurama göre icra edilen bir folklor unsurunun onu anlatan ve dinleyende oluşturduğunun veya oluşturduklarının niteliğinin ortaya konulmasını amaçlamıştır (Çobanoğlu, 2008, s. 235).

Folklorun çok sayıdaki işlevi arasında William Bascom'un (1954; 1965) basite indirgeyerek en önemli gördüğü birkaç tanesi şunlardır:

1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi: Bu bağlamda bütün folklor icraları sadece bir eğlence olmaktan uzaktır. Eğlence veya eğlendirme her ne kadar folklorun önemli hem de son derece önemli bir işleviyse de, tek işlevi değildir (Çobanoğlu, 2008, s. 235).

2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme: Folklorun ikinci işlevi, içinde yer aldığı kültürdeki icraları yapanlara ve bu icraları seyredip dinleyenlere, söz konusu kültürdeki ritüellerin toplumsal kurumları ve değerleri doğrulayıp onaylamasıdır. Böylece, toplumsal kurum ve değerlerin güncelleşmesini, güçlenip köklenmesini sağlar (Çobanoğlu, 2008, s. 235).

3. Eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak eğitilmesi işlevi: Folklorun üçüncü işlevi ise, özellikle yazılı kültür geleneği olmayan veya sözlü kültür ortamının tek kültür ortamı olduğu toplumlarda, folklorun taşıdığı bilgiler tarihsel olarak gerçek ve öğretimleri son derece önemli olarak kabul edilir. Bu bağlamda folklor, kültürün aynası ve insanlara yönelik pratik kurallar ve kılavuz olarak düşünülmelidir (Çobanoğlu, 2008, s. 236).

4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması: Folklorun yerine getirdiği bir başka işlev de, önemli olmasına rağmen çoğunlukla gözden kaçırılan kabul edilmiş davranış kalıplarına uygun davranıyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulabilmeyi sağlamaktır (Çobanoğlu, 2008, s. 236).

William R. Bascom'un saydığı yukarıdaki işlevlere ek olarak özellikle Marksist düşünceye mensup halk bilimciler son bir işlev daha eklemektedirler ki, bu da "protesto işlevi" olarak adlandırılmaktadır. Aslında dördüncü maddede belirtilen toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi içinde de değerlendirilebilecek olan protesto işlevine göre, normal şartlar altında gerçekleştirilemeyen zengin-fakir, yönetici- yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışması halk bilgisi yaratmalarında yansıtılır. Böylece pek çok hikâye, masal ve fıkrada, türkü ve manide bu çatışmanın veya alt sınıftan kişilerin kendilerine yapılan haksızlıkların ifadesini bulmak mümkündür (Ekici, 2010b, s. 125-126).

BÖLÜM II

MANİ KAVRAMI VE TÜRKİYE MANİ SÖYLEME GELENEĞİNE BİR BAKIŞ

2.1. Mani Kavramı İle İlgili Genel Bilgiler

Türk insanının tasarım gücünü, değer yargılarını, maddi ve manevi unsurların ahenkli sentezini ortaya koyuştaki kudretini, tabiatı, güzeli, sevdayı ele alıştaki inceliğini ortaya koyarak sosyal yapının kültürel göstergesi olan halk edebiyatı ürünleri, sözel kültür hayatımızı aydınlatacak bilgi, düşünce ve sembollerle kültür tarihi açısından önem arz etmektedir (Eker, 2015, s. 400).

Onlar, sadece, belli bir kültür seviyesinin üstüne çıkamayan halk yığınlarının çeşitli zamanlarda eğlence maksadıyla söylediği basit sözler değil, aynı zamanda Türk insanının çeşitli konular karşısındaki tavrını yansıtan vesikalardır (Kurnaz, 1990, s. 41).

Kültürel yapıdaki zenginliği ortaya çıkaran halk edebiyatı ürünleri, sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanmasında önemli rol üstlenen bir iletişim yöntemidir. Kültür hayatının temelini oluşturan, insanlık tarihi kadar eski olan iletişim, toplumu meydana getiren insanların duygu, düşünce ve yargılarını ifade eden anlam yüklü mesajların aktarımıdır (Eker, 2015, s. 400).

Türk kültürü incelendiğinde; insanoğlunun, doğumdan ölüme hemen her safhasında şiirlerle yaşadığı görülür. Ninnilerle büyüyen çocuk, tekerlemelerle oynar; türkülerle gençliğini yaşar ve nihayet ölüm geldiğinde ardından ağıtlar söylenerek toprağa verilir. Bu şiirler içerisinde manilerin önemi büyüktür (Şimşek, 2015, s. 67). Türk toplumunun geleneksel ortamda iletişimi sağlamak için başvurduğu en yaygın türlerden biri mânidir (Eker, 1999, s. 105). Sevişmeyi, serbestçe konuşup anlaşmayı sıkı yasaklara bağlayan toplum, düğünlere derneklere; ekin biçimi, bulgur çekimi gibi ekonomik faaliyetlere; Hıdırellez eğlencelerine mâni söylemek geleneğini sokmakla adeta yasaklarının kapısını aralamıştır (Başgöz, 1957, s. 8).

Türk şiirinin temelini oluşturan maniler, bütün Türk dünyasında bilinmekte; iyi günde, kötü günde, düğünde, bayramda, ölümde, oyunda, eğlencede, işyerinde vs. büyük bir ustalıkla söylenmektedir (Şimşek, 2015, s. 59).

Anadolu'da mâni en çok köylerde ve kadınlar tarafından söylenir. Saz şairleri ve karşılıklı atışmalar dışında erkeklerin mâni söylemesine pek rastlanmaz. Mâni söylemeye halk arasında "mâni yakmak, mâni düzmek, mâni atmak"; mâni söyleyenlere de "mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü" denir. Mâniciler irticâlî söyleme güçleriyle

tanınan ve halk hayatının çeşitli yönlerini duygulu bir biçimde dile getiren kimselerdir. Bu özellikleriyle mâniler halk hayatını doğrudan yansıtan etkili örnekler arasında yer alır (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572).

Manilerdeki günlük yaşam, son derece doğal bir ortamdır. Manilerde günlük yaşamın hemen her alanından söz edilir. İnsanî haller, manilerde fazla süse gerek duyulmadan anlatılır. İnsanlığın her hali manilerde görülebilir. Kişilerin birbirini beğenmesi, yermesi, âşık olması veya nefret etmesi, çaresizliği, alkışları veya kargışları, hüznü veya sevinci, iş ve meslek ortamları, öğütleri, övünmeleri, tehdit etmeleri veya tehdit edilmeleri, ümitleri gibi son derece insani hallerle karşılaşırız. Bütün bunlar mani aracılığıyla paylaşılır. Paylaşılırken dil sanata dönüştürülür. Bu sanat, fantezilerin, ütopyaların değil, gerçek yaşamın kendisini yansıtır. Sevgili gerçek yasamdan biridir. Mekân bir o kadar gerçekçidir. Etrafında gördüğü her ne ise manici onu dizelere taşır (Önal, 2007, s. 16-17).

Türk dilinin konuşulduğu bütün coğrafi bölgeler manilerin yayılma alanı olarak görülmektedir (Emeksiz, 2003, s. 4). Anadolu'nun çeşitli yörelerinde meani, mana, karşı beri, hoyrat ve bayatı denilen ve özellikle genç kız ve erkekler tarafından yaygın bir gelenek olarak söylenen mani; Kırgızlar'da mani, aytip, tört sap; Kazaklar'da öleng; Özbekler'de koşuk, aşula, törtlik ve Uygurlar'da törtlik adlarıyla bilinip söylenmektedir (Aslan, 2008, s. 107).

Türk cemiyetinin malı olan *"mani"*leri bir yere mâletmek doğru değildir. Bir memleket köşesinde hicran, hasret ve sevginin verdiği ilhamla bir meçhul şairin duygu ve düşüncesini ifade eden bu ufak dörtlükler ağızdan kulağa yayılarak yurdun her tarafına gider (Eset, 1944, s. 25).

Mâniler, Osmanlı İmparatorluğu çağında yazılı edebiyata bağlı çevrelerce pek tanınmış ve değerlendirilmiş değildir. Sümbülzâde Vehbi ve benzeri divan şâirlerimiz, mânileri, yâlellâ-yi sühan saymışlardır. Yurdumuzda mânilerin derlenmesi, yayımlanması ve değerlendirilmesi Cumhuriyet devrinde başlamıştır (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253).

Çağlar boyunca süre gelen, eski hayatın ve topluluğun ölmez yadigârı olarak, eski devirlerin içtimai hayatını canlandıran kuvvetli bir varlık halinde yaşayan mâni ve hoyrat, tarihi bakımdan birçok hadiseleri ifade etmekle dikkati çekmiştir (Terzibaşı, 1970, s. 21).

Günümüz Türk toplumunda köy ve kasaba yaşayışından kent yaşayışına geçiş daha tamamlanmadığı için, mânilerin geçmişte olduğu gibi, süresi kestirilemeyen bir gelecekte de canlılığını koruyacağı kuşkusuzdur (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253).

2.1.1. Kelime ve Kavram Olarak Mani

Maninin halk edebiyatı içerisindeki yerinin anlaşılabilmesi aşamasında üzerinde durulması gereken bir husus maninin bir halk şiiri türü olarak mı yoksa halk şiiri biçimi olarak mı ele alınacağıdır. Halk edebiyatı araştırmacıları arasında maniyi tür ve biçim olarak ele alan iki farklı görüşün yanında onu hem bir şiir türü hem de biçimi olarak kabul etmek gerektiğini belirten üçüncü bir görüş de mevcuttur.

Halk şiirinde "**tür**" kavramı tanımlanırken genellikle "konu" ve "ezgi" üzerinde durulmuştur (Onay, 1996a, s. 8; Oğuz, 2001, s. 15; İlaydın, 1997, s. 93; Dizdaroğlu, 1969, s. 46; Dilçin, 2005, s. 279). Esma Şimşek'e göre halk şiirlerinin konuları itibariyle (şiirin iç yapısınana bakılarak) değerlendirilip adlandırılmasına "tür" adı verilmektedir (Şimşek, 2012, s. 805).

Fuad Köprülü türlerin belirlenmesinde ezginin önemini vurgulamış ve şu ifadeyi kullanmıştır: "Halk şairlerinin 'mani, koşma, türkü, türkmani, varsağı v.b.' gibi nevilerin arasındaki fark, kısmen 'şekil'lerine ve daha ziyade musiki mahiyetlerine yani 'beste'lerine aittir." (Köprülü, 2011, s. 293).

Bunun yanında ürünün yaratılış ve söyleniş şartlarının, üslup vb. özelliklerinin de bir türün tanımlanmasında dikkate alınması gereken öğeler olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Boratav, 1982a, s. 156-157; Propp, 1998, s. 123; Ekici, 2010b, s. 132-134; Mirzaoğlu, 2002, s. 540). Bu görüşler şu şekilde özetlenebilir:

Bauman'a göre tür, gelenek haline gelmiş bir sunum şeklidir (Bauman, 1997, s. 96-97). Propp, türün şiiriyeti, uygulaması, icra tipi ve müzikle ilişkisi ile tanımlandığını; çoklukla bir tek özelliğin, türün tarifinde yeterli olmadığını belirtmiştir (Propp, 1998, s. 123). P. Naili Boratav'a göre türleri ürünlerin içerikleri, yaratılış şartları, üslûpları, yaratıldıkları ve yayıldıkları çevrelerdeki görevleri belirlendirir; yerine göre bir edebiyat ürününün biçimi de türü belirlendirici etkenler arasına girer (Boratav, 1982a, s. 156-157). Metin Ekici, bir halk bilgisi türü tanımlanırken, metnin yaratım ve aktarım bağlamı özellikleri, şekil ve yapı özellikleri, içerik, konu özellikleri ile işlev özelliklerinin esas alınması gerektiğini ifade etmektedir (Ekici, 2010b, s. 132-134). Gülay Mirzaoğlu, sözel şiir metinlerinin, icra edildikleri ezgi metinleri ile birlikte ve

mümkün olduğunca doğal ortamdaki icra sırasında derlenmesi ve arşivlenmesi gerektiğini, bu yöntemle yapılacak sınıflandırma ve tanımların daha sağlıklı olacağını belirtmiştir (Mirzaoğlu, 2002, s. 540).

Boratav'a göre edebiyat ürünlerinin dış görünüşleriyle, kuruluşları, teknikleri ile ilişkili öğelerin şu ya da bu oranda, az ya da çok sayıda bir araya gelmeleri onların **biçim**lerini belirler (Boratav, 1982a, s. 156-157). Cevdet Kudret, nazım biçiminin nazımda kümelerin dizilişine ve ayakların örülüşüne göre kavranabileceğini (Kudret, 2003, s. 218); İlaydın, manzumenin mısra düzeni ve kafiye örgüsüne göre belirlendiğini (İlaydın, 1997, s. 89) belirtmiştir. Esma Şimşek, şiirin dış yapısına göre (vezin, kafiye örgüsü, nazım birimi, dörtlük sayısı) sınıflandırılıp ad almasına "şekil" adının verilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Şimşek, 2012, s. 805). Öcal Oğuz'a göre halk şiirinde "şekil", dışarıdan görülebilir özellikleri içine almalıdır. Bu özellikler ise; kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısının azlığı veya çokluğu) olabilir (Oğuz, 2001, s. 15).

Ülkemizde maniler üzerine yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde maninin bir halk şiiri türü olarak mı yoksa bir halk şiiri biçimi olarak mı ele alınacağı hususunda görüş ayrılıkları bulunduğu görülmektedir. Kimi araştırmalarda maniler **tür**, kimilerinde de **biçim** olarak kabul edilmektedir. Maninin **hem bir şiir türü hem de biçimi** olarak kabul edilebileceğini ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bölümde, araştırmacıların maninin bu seçeneklerden hangisine dâhil olduğu hakkında kaleme aldıkları görüşlerine yer verilmiştir.

Manilerin bir halk şiiri **biçim**i olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki görüşleri ve maniden bir nazım biçimi olarak söz eden ifadeleri içeren pek çok kaynak bulunmaktadır (İlaydın, 1997, s. 89; İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 285; Kudret, 2003, s. 222; Kaya, 2014, s. 30; Albayrak, 2009, s. 140; Köksal, 1978, s. 158).

Doğan Kaya, maniye şekline göre isim vermek, yani "mani şekli", "mani biçimi" sözünü kullanmak gerektiğini belirtmiş; manilerin belli konuya sahip olmayışlarını onlara "tür" diyebilmemizin önünde bir engel olarak kabul etmiştir (Kaya, 2014, s. 30). Nurettin Albayrak, maninin Türk halk edebiyatında bir nazım biçimi olduğunu söylerken, mani tanımlarında da nazım birimi, ölçü ve uyak düzeni gibi biçimsel özelliklerin üzerinde durulduğunu belirtmiştir (Albayrak, 2009, s. 140).

Maninin halk şiirinde bir **tür** olduğunu ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Kunos, maniden Türk halk şiiri türü olarak söz etmektedir (Kunos, 2001, s. 50). Dizdaroğlu, halk şiirinde nazım biçimi olmadığını, türün var olduğunu ve ezgileri ve

okunuşlarıyla birbirlerinden ayrıldıklarını ifade etmiştir. Ona göre bir deyiş okunuşuna göre mâni ya da koşma olabilir (Dizdaroğlu, 1969, s. 46).

Ülkemizde maninin **hem bir şiir türü hem de biçimi** olduğu yönünde ifadeler içeren çalışmalar bulunmaktadır (Çobanoğlu, 2007, s. 69; Güleç, 2002, s.310; Yolcu, 2011, s. 10-11).

Öcal Oğuz, çalışmasında hece vezniyle ortaya konan, halk şiirlerinden yaygın olarak kullanılan nazım şekil ve türlerini sıralarken manileri hem nazım şekilleri içerisinde hem de nazım türlerinden "Ezgi ve Konu Ağırlığı Aynı Yoğunlukta Olan Türler" arasında saymıştır (Oğuz, 2001, s. 18-19).

Esma Şimşek, Öcal Oğuz'un yapmış olduğu tasnife yönelik olarak oluşan birtakım soruları şu şekilde dile getirmektedir:

Diğer tasniflere göre daha uygun görülen bu çalışmada da kafamızı karıştıran bazı sorular var. Bunların başında, aynı terimin hem "tür" hem de "şekil" kavramı içinde yer almasıdır. "Koşma", "mani" ve "destan" örneklerinde olduğu gibi (Şimşek, 2012, s. 807).

Ayrıca, Azerbaycan âşık edebiyatının etkisiyle Kars ve çevresindeki âşıklarda görülen "Şeki / Sicilleme"nin de şekil olarak değerlendirilmesi gerekmez mi? Bu şiir şekli, gerek hanelerindeki mısra sayısı gerekse kafiye örgüsü itibariyle diğer şiir şekillerinden ayrı bir yapıya sahiptir (Şimşek, 2012, s. 807).

2.1.1.1. Mani Tanımları

Manilerin kelime ve kavram olarak tanıtılması amacıyla pek çok araştırmacı mani kelimesini tanımlamıştır. Ülkemizde yayınlanan **sözlükler**, **ansiklopediler** ve **diğer kaynaklar**da yer alan bazı mani tanımları aşağıda yer almaktadır:

Sözlüklerde Yer Alan Mani Tanımları

Ülkemizde yayınlanan bazı sözlükler ve bunlarda yer verilen mani tanımları şu şekildedir:

Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmani**'de maniyi **"**Usulsüz, darpsız, elhan ile teganni olunan vezinsiz, manasız güfte." (Ahmet Vefik Paşa, 2000, 168); Şemsettin Sami, ise **Kâmus-i Türkî**'de "Te'evvühe müteallik asvâttan ibaret elhân ki ekseriya bir şarkı veya taksimin iptidasında teganni olunur." (Şemseddin Sami, 2010, s. 745) şeklinde tanımlamıştır. Mani **Edebiyat Lügati**'nde "Halk edebiyatı nazım şekillerinden

biridir ki terennüm olunmak üzere tanzim edilir." (Tahir'ül-Mevlevi, 1994, s. 94), **Resimli Türkçe Kamus**'ta "Yanık şarkı."(Kestelli, 2011, s. 288). **Yeni Türkçe Lügat**'ta "Bir nevi türkü." (Bahaeddin, 2004, s. 445) şeklinde tanımlanmaktadır.

Manilerin sözlüklerden alınan aşağıdaki tanımlarında daha çok onların biçim yönüne değinildiği görülmektedir: **Büyük Sözlük**'te "Türk halk şiirinde, genellikle dört dizeden kurulu, hecenin 7'li kalıbıyla söylenen ve daha çok aşk, ayrılık gibi konuları işleyen anonim şiir türü" (Büyük Sözlük, 1987, C8, s. 1464); **Hürriyet Türkçe Sözlük**'te "Çoğu birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan halk şiiri nazım biçimi" (Hürriyet Türkçe Sözlük, 1991, s. 171); **Okyanus Türkçe Sözlük**'te "Çoğu birinci, ikinci ve dördüncü mısraları uyaklı olan halk koşuğu." (Okyanus Türkçe Sözlük, C. 4, s. 1845); **Türkçenin Sözlüğü**'nde "Birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbirleri ile kafiyeli, daha çok yedili hece ölçüsüyle söylenen bir halk edebiyatı nazım şekli." (Yelten, Özkan, 2006, s. 371); **Resimli Temel Türkçe Sözlük**'te "Çoğunlukla dörder dizeli ve yedişer heceli, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyeli, konuları çeşitli bir halk şiiri türü." (Demiray, 1988, s. 636); **Ötüken Türkçe Sözlük**'te "(Ar. ma'na >ma'ni) Türk halk edebiyatında genellikle dört mısradan oluşan ve hecenin 7'li kalıbıyla söylenen, hafif alay, aşk, ayrılık gibi konuları ağır basan şiir türü." (Çağbayır, 2007, s. 3051); **Türkçe Sözlük**'te "Türk halk yazınında, genellikle söyleyeni, yazanı bilinmeyen, birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı, üçüncü dizesi serbest durumda bulunan, her biri yedişer heceli dört dizeden oluşan koşuk türü." (Püsküllüoğlu, 2004, s. 897) şeklinde tanımlanmıştır.

Halk edebiyatı üzerine hazırlanan sözlüklerin mani tanımları ve maniler hakkında yer verdikleri açıklamalar şu şekildedir: **Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü**'nde "Anonim Türk halk şiiri nazım şekli. Mâninin etimolojisi hakkında araştırmacılar değişik görüşler ileri sürmüşlerdir." (Albayrak, 2010, s. 370); **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**'nde "Anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimi. Genellikle yedi heceli dizelerden kurulmuş tek dörtlükten ibarettir. Kafiye düzeni aaxa biçimindedir. Nadiren düzenin değiştiği olur." (Karataş, 2004, s. 304); **Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü**'nde "Türk halk edebiyatı nazım şekillerinden. Anonim halk şiirinin en yaygın şekillerindendir. Genellikle hecenin yedili kalıbı ve dört mısra ile oluşturulmuştur." (Erşahin, 2005, s. 179); **Türk Halk Müziği Kitabı, Terimler Sözlüğü**'nde "Yedi heceli, dört dizeli bir halk şiiri biçimi; bu biçimdeki şiirlerle oluşturulan müzik; *me'ni, me'eni, mahnı*…" (Özbek, 1998, s. 130); **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**'nde "Türk halk şiirinin en yaygın türü. İslamlıktan

önceki Türk sözlü edebiyatımızdaki koşuklara dayanır tarihçesi. Kafiye düzeni genellikle "aaba" tarzındadır. Çoğunlukla aşk ve özleyiş temalarını işler. Ezgi ile okumak üzere, çoğu yedi heceli ve dört mısralı veya 7+7 heceli ve iki mısralı olarak meydana getirilir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralar birbirleriyle kafiyeli, üçüncü mısra ise serbesttir." (Karaalioğlu, 1983, s. 471) tanımlarına yer verilmiştir.

Ansiklopedilerde Yer Alan Mani Tanımları

Ansiklopedilerde, maniler üzerine çeşitli tanım ve açıklamalara yer verilmiştir.

Mani; **İslam Ansiklopedisi**'nde "(<ar. ma'nâ) Sözlü halk şiirinin başlıca nazım şekillerinden biri. Mâni ekseriya hece vezninin 7'li kalıbında ve 4 mısradan meydana gelen tek kıtadan ibarettir. Bazen düz okumadan az çok farklı, basit makamlar ile söylenir." (İslam Ansiklopedisi C. 7, 1988, s. 285) şeklinde kaydedilmiştir.

Gençler İçin Genel Bilgi Ansiklopedisi'nin mani tanımında "Genellikle yedi heceli, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyeli halk şiiridir. On bir heceli, beş altı, yedi, sekiz, on ve on dört mısralı maniler de vardır." (Gençler İçin Genel Bilgi Ansiklopedisi, 1981, s. 946) ifadelerine yer verilmiştir.

Mani; **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**'nde ise "(Arapça ma'na, ma'ni'den) Türk halk edebiyatının en yaygın şiir türü. Halk arasındaki dil ve gelenek ortaklığı bakımından geniş bir coğrafi alana yayılmış olan mâniler, çoğunlukla 7 heceli, birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, bağımsız dörtlükler biçimindedir." (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 2004, C. 15, s. 285, 286) şeklinde açıklanmıştır.

Diğer Kaynaklarda Yer Alan Mani Tanımları

Ülkemizde mani kelimesi üzerine pek çok tanım yapılmıştır. Sözlük ve ansiklopediler dışında yayınlanmış diğer kaynaklarda yer alan tanımların bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

- İki beyitten ibaret şiir, dörtlük, özel ölçülü, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli dörtlük (Kunos, 1994, s. 35).
- Mâniler, anonim (söyleyicisi belli olmayan) halk edebiyatı mahsullerinin en yaygın olanlarından biridir. Türk hece vezninin çoklukla 7 ve 8'lisi ile dört mısralık bir bütün içinde kendine mahsus ezgisi ile söylenen manzumelere mâni adı verilmektedir (Elçin, 1992, s. 308).

- Maniler, başta sevda ve ayrılık olmak üzere, insanoğlunun, acı-tatlı her türlü duygusunu konu alan, az sözle çok anlamın ifade edildiği, genellikle 7 heceli (4+3 şeklinde duraklı) olup, aaxa şeklinde kafiyeli müstakil (diğer manilerden bağımsız) dörtlüklerdir (Şimşek, 2015, s. 64).
- Az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dörtlüklü anonim şiirlere mani denir (Kaya, 2014, s. 40).
- Genellikle dört dizeden oluşan ve hecenin yedili ölçüsüyle söylenen bir halk edebiyatı nazım biçimi. Manilerde birinci, ikinci ve üçüncü dizeler birbirleriyle uyaklıdır. Üçüncü dize ise bağımsızdır. Buna göre uyak düzeni şöyledir: a a x a. Ayrıca 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14 dizeli maniler olduğu gibi, uyak düzeni axax biçiminde olan maniler de bulunmakta, kimi manilerde ise 4, 5, 8, 11 heceli, kalıpların kullanıldığı görülmektedir (Özkırımlı, 2004, s. 871).
- Türk halk şiirinde ekseriyetle hecenin yedili ölçüsü ile söylenen ve üçüncüsü serbest, diğerleri kafiyeli dört mısradan meydan gelen nazım şekli (Ayverdi, 2006, s. 1932).
- Halk şiirinin en küçük nazım şekli mani'dir. Mani, aslında, dört mısralık, küçük ve müstakil bir manzumedir. Umumiyetle, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyelidir. Üçüncü mısra ekseriya serbesttir (Banarlı, 1983b, C. 2, s. 721).
- Bilhassa her mısraı yedi heceli ve 1, 2, ve 4. mısraları kafiyeli olan ilk mısraının ikinci beyitle alâkası olmayan nazımlardır. İster medrese âlimlerinin dediği gibi mâniden gelmiş, isterse koyu bir Türkçü olan Lehçe-i Osmanî müellifinin “usûlsüz, darpsız, Elhan ile teganni olunan vezinsiz, mânâsız güfte” diye tarif ve tehziline uğramış bulunsun, mâni, Türk nazım şekillerinin en eskilerinden biridir. Mâniler umumiyetle 7 ve nadiren 6 hecelidir. Mânilerin karşılıklı söylenmesi şarttır. Bunlarda aranılan vasıf, söz altında kalmamaktır (Onay, 1996a, s. 72).
- Mani, dört dizeden oluşan bir nazım biçimidir. Ayak örgüsü şöyledir: aaxa. Genellikle hece ölçeğinin 7 heceli kalıbıyla söylenir (Kudret, 2003, s. 22).
- Mâni halk şiirinde en küçük nazım biçimidir (Dilçin, 2005, s. 279).

- Mâni genelde yedi heceli, dört mısralı, 1, 2, ve 4. mısraları kafiyeli, 3. mısraı kafiye açısından bağımsız olan bir halk şiiri türüdür (Atılgan, 2002, s. 43).
- Anonim halk edebiyatının en yaygın ürünlerinden olan mâni, dört dizelik bir bütün içinde kendine özgü bir ezgi ile söylenen şiirlerdir (Batur, 1998, s. 106).
- Mâni 7'li hece vezniyle, 3. mısrası serbest, diğer mısraları kendi aralarında kafiyeli dörtlük hâlinde söylenen nazım şeklidir (Timurtaş, 2005, s. 47).
- Maniler; millî folklorumuzun en eski bir dalı ve millî nazım şekillerimizin en küçük parçası, dört mısralı şiirler… Hecenin yedili kalıbıyla ölçülü; birinci, ikinci, dördüncü mısralar kendi aralarında kafiyeli, üçüncü mısra bağımsız, kafiyesizdir (Güney, 1971, s. 211).
- İlk iki mısraı konuya giriş niteliğinde olan, asıl anlatılmak istenilenin üç ve dördüncü mısralarda dile getirildiği, yedili hece ölçüsüyle söylenen anonim halk edebiyatı ürününe mâni denilmektedir. Mâni, bir dörtlükten oluştuğu için halk şiirinde en çok kullanılan nazım şeklidir. Bu nedenle mâni, halk edebiyatında ana nazım şekillerinden birisi olmuş ve bazı türler mâni nazım şekliyle oluşturulmuştur. Türkü, ninni ve ağıt bu nazım türlerinden bazılarıdır (İçel, 2007, s. 75-76).
- Anonim halk şiirinin en kısa nazım şekillerinden olup doğa, sevgi, ayrılık ve nefret gibi konular yanında dinleyeni yürekten sarsan umulmadık bir sürprizle sonuçlanan az sözle çok anlam ifade eden, küçük ve bağımsız bir şiir türüdür (Yardımcı, 2002, s. 20).
- Mâni, Türkçenin konuşulduğu her coğrafyada farklı adlarla da olsa yaygınlaşmış, kimi zaman söyleyicisinin bilindiği, çoğu kere anonim olarak değerlendirilebilecek belli bir makam ya da ezgi ile söylenen, genellikle sözlü olarak doğup bireysel olarak icra edilen, Türk edebiyatına özgü nazım şekli ve türünün adıdır (Emeksiz, 2007, s. 107).
- Anonim halk şiirinin en eski nazım şekillerinden olan mani, genlikle aaba şeklinde uyak yapısına sahip; doğa, sevgi, ayrılık, gurbet gibi konulara yer veren; çoğunlukla ezgili olarak icra edilen; tema ve şekil bakımından icracının cinsiyeti, yaşadığı ortamı, içinde bulunduğu geleneğin özellikleri,

> dinleyici kitlesi vb. etkenlerle şekillenen; dörtlüklerden kurulu yaygın bir türdür (Yolcu, 2011, s. 28).

Yukarıda verilen ifadelerden de yola çıkarak maniyi şu şekilde tanımlayabiliriz: Mani, çoğunlukla aşk, sevda, ayrılık vb. konuları işleyen; genellikle 7'li hece ölçüsüyle ve aaba uyak düzeninde söylenen; çoğu zaman ezgili olarak kendine özgü bir icra geleneği içerisinde icra edilen anonim halk şiiri ürünüdür.

2.1.1.2. Mani Kelimesinin Kökeni

Günümüzde mani kelimesinin kökeni ve anlamı üzerine araştırmacıların birleştiği tek ve kesin bir yargı bulunmamaktadır. Fakat bu konuda iki temel yaklaşımın bulunduğu; araştırmaların kelimenin Arapça ve Farsça kökenli olduğunu belirten birinci görüşle Türkçe kökenli olduğunu belirten ikinci görüşün üzerinde yoğunlaştığı kabul edilmektedir (Şimşek, 2015, s. 61; Koz, 2007, s. 286; Albayrak, 2010, s. 372; Ayverdi, 2006, s. 1932; Gözaydın, 1989, s. 3; Çobanoğlu, 2007, s. 69; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2004, s. 286-287).

Kimi araştırmacılar ise her iki yaklaşımın da tartışılabilir olduğunu belirtmekte ve mani kelimesinin kökeninin kesin olarak açıklanmasının bu şartlarda mümkün olmadığını ifade etmektedir (Dizdaroğlu, 1969, s. 54; Kara, 1994, s. 3; Banarlı, 1983b, C. 2, s. 721). Örnek olarak Dizdaroğlu maninin Türkiye'de bazı yörelerde kadınlar tarafından söylenen çeşidine meani denildiğini hatırlatarak bunun, mâni kelimesinin Arapça mana'dan geldiğini öne süren yaklaşımın doğru olabileceğini düşündürdüğünü; buna karşılık, türkmani örneğinde olduğu gibi, kelimenin Türkçe man kökünden doğmuş olabileceğini de gözden ırak tutmamak gerektiğini ifade etmiştir (Dizdaroğlu, 1969, s. 54).

Kelimenin kökeninin Arapça olduğunu ifade eden yaklaşıma göre mani kelimesi "anlam" kelimesini karşılayan "mana"dan gelmektedir (Kaya, 2014, s. 40; Terzibaşı, 1970, s. 73; Tahir'ül-Mevlevi, 1994, s. 94; Erşahin, 2005, s. 179; Özkırımlı, 2004, s. 871; Boratav, 1969, s. 185; Evliyaoğlu, Baykurt, 1998, s. 100; Mutluay, 1979, s. 136; Albayrak, 2003, C. 27, s. 571; Aslan, 2008, s. 107; Eyüboğlu, 1988, s. 221). Bu yaklaşımı yansıtan görüşler şu şekilde özetlenebilir:

- Mani kelimesinin menşei üzerine ileri sürülen görüşler içinde, en fazla, bu sözün Arapça ma'na (معنى) kökünden geldiği görüşü kabul görmüştür. Bizim kanaatimiz de bu yoldadır. (مَعْنى) sözünü Farslar ma'ni olarak telaffuz ederler. Türkler eserlerinde, Arapça (معـنى) sözünü (mani) olarak kullanmışlardır. Az sözle derin anlamlar taşıyan bu edebî ürünlerin mani sözü ile zikredilişini "anlamlı / manâlı söz" karşılığında kullanılan (معـنى) ile doğrudan bağlantılı görüyoruz (Kaya, 2014, s. 40).
- Müstakil dörtlüklerden meydana gelen manilerde; söylenmek istenen bütün duygu ve düşünceler dört mısra ile sınırlıdır. Bu sebeple kelimelerin dikkatli seçilmesi ve her birinin mana yüklü olması gerekir. Yani, manilerde, "az sözle, çok şey ifade etme" esas olduğundan mana (anlam) ile ilgisi kuvvetli bir ihtimaldir (Şimşek, 2015, s. 62-63).
- Mani sözcüğünün Arapça ma'ni (mana; anlam) sözcüğünden gelme olduğu ileri sürülmektedir… Maninin Fars edebiyatında aynı biçimle yazılan rubai türünün Türk halk edebiyatına etkisiyle oluşmuş olabileceği sanılıyor (Özkırımlı, 2004, s. 871).
- En akla yakın ihtimal, anlamlı söz karşılığı olarak mânâ (ma'ni)'dan gelişidir. Gerçekten maniler, güzel bir buluşu, bir nükteyi, ortama ve zamana uygun bir karşılığı iletmekle görevli kısa şiirlerdir (Mutluay, 1979, s. 136).
- Bunların içinde genel olarak kabul edilen, maninin mana kelimesinden geldiğini savunan ilk görüştür. Başlangıçtan günümüze kadar söyleniş sebepleri göz önünde bulundurulduğunda mani ile manalı söz arasında bir ilişki olduğu görülür (Albayrak, 2003, C. 27, s. 571).
- Mani; mana (anlam) sözcüğünün bozulmuş şeklidir. Anlam bakımından bir bütünlük gösteren manide anlatılmak istenen duygu ve düşünce dört dizede söylenerek tamamlanır. Mani, dizelerinin duygu ve anlam yüklü, manalı sözlerden oluşan bir şekil olması nedeniyle, mana / mani biçiminde değişerek söylendiği anlaşılmaktadır (Aslan, 2008, s. 107).

Mani kelimesinin Türkçe kökenli olduğunu savunan birinci görüş, kelimenin "adam, soy, sop" manasına gelen "man" kelimesinin sonuna "î" ekinin gelmesiyle oluştuğu yönündeyken; diğer bir görüş ise adlandırmanın, manilerin başlarına getirilen

“aman” kelimesinden kaynaklandığı yönündedir. Aşağıda bu iki yaklaşıma ait bazı ifadelere yer verilmiştir:

- Mani, *Türkmani* kelimesinin nihayetinde görüldüğü gibi *(Man)* kelimesiyle *(i)* nisbet eklentisinden teşekkül etmiştir. Man, bizce meçhul bir kelime değildir. Adam, soy, sop mânalarına gelmektedir (Şemseddin Sami-Kamus-u Türkî S. 1262, Ahmet Vefik Paşa-Lehçe-i Osmani, s. 762). Mani, insanî, beşerî, mânalarına gelen bir kelimedir ki; insanlara mahsus ve mensup bir Türk şiir şeklinin ismidir. Anonim olması da bunun en canlı misalidir (Eset, 1944, s. 7, 8).
- İstanbul Konservatuvarı müdürlerinden Yusuf Ziya Demirci, usulsüz olan mânilere “adam aman”, “yâr aman” veya “aman ey (amani)” gibi nidalarla başlandığını, zamanla “amani” kelimesindeki “a” ünlüsünün düşüp geriye “mâni” kelimesinin kaldığını, bundan dolayı mâni kelimesinin Arapça “ma’nâ veya “mania” kelimesiyle hiçbir ilgisi olmadığını belirtmektedir (Pakalın, C. II, s. 406’dan akt. Albayrak, 2010, s. 371). Başta İstanbul olmak üzere Anadolu’nun birçok yöresinde mâni okuyucularının mâniye “adam aman”, “yâr aman”, “amaney”, “aman aman” nidalarıyla başladığı bilindiğine göre, Yusuf Ziya Demirci’nin haklı olabileceği gözden ırak tutulmamalıdır (Albayrak, 2010, s. 371).

Mani kelimesinin kökeni hususunda varılmış olan kesin bir yargı bulunmamakla beraber manilerin az sözle çok şeyi ifade edebilmeleri yönüyle Arapça “mana” kelimesinden gelmiş olmaları gerektiği görüşü bizce de doğrudur.

2.1.1.3. Manilerin Anonimliği

Ülkemizde manilerin anonim ürünler mi yoksa bireysel yaratılar mı olduğu sorusuna araştırmacıların büyük çoğunluğu onların anonim olduğu cevabını vermektedir. Bunun yanında manilerin anonimliği konusuna temkinli yaklaşan çalışmalar da bulunmaktadır.

Manilerin anonim olarak kabul edilmesinde başlıca etken ilk söyleyicisinin çoğunlukla bilinmemesi olmaktadır (Eset, 1944, s. 16; Kudret, 2003, s. 224; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253; Yağmurdereli, 1963, s. 6; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve

Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Emeksiz, 2003, s. 22; Erşahin, 2005, s. 179).

Boratav, manilerin anonimliğinden bahsederken manilerin yansıttığı dil ve üsluba değinmiştir: Anlatım aracı olarak da deyim, atasözü, beylik benzetmelerle zenginleşmiş bir konuşma dilinin kullanılması bu türün anonim oluşundan ötürüdür. Sözcük dağarcığı açısından da egemenlik Türk dilindedir (Boratav, 1969, s. 321'den akt. Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253-254).

Türk kültür ve yaşayışını yansıtması da manilerin anonimliği konusunda fikir vermektedir (Eset, 1944, s. 16; Kudret, 2003, s. 224).

Manilerin büyük çoğunluğu anonim olmakla beraber yaratıcısı belli olan manilere de rastlanmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Emeksiz, 2003, s. 22; Erşahin, 2005, s. 179; Boratav, 1969, s. 321'den akt. Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253-254).

2.1.1.4. Türkiye'de Maniye Verilen Adlar

Mani sözü Anadolu'da farklı şekilde telaffuz edilir (Kaya, 2010, s. 476). Ayrıca mani söyleme geleneği çerçevesinde mani söyleyenlere ve mani icrasına verilen çeşitli adlar da bulunmaktadır. Bu bölümde ülkemizde maniye; mani söyleme geleneği çerçevesinde mani söyleyen kişiye ve mani icrasına verilen adlara yer verilmektedir.

Türkiye'de manilerin yörelere göre aldıkları farklı adlar şu şekilde sıralanabilir:

- Denizli'de *mana*; Urfa'da kadınların söyledikleri mânilere *me'ânî*, erkeklerin söylediklerine *hoyrat* derler (Boratav, 1969, s. 185-186; İslam Ansiklopedisi, C. 7, 1988, s. 285; Kaya, 2014, s. 40; Albayrak, 2003, C. 27, s. 571; Kudret, 2003, s. 224).
- Azerbaycan ile Azerî dilinin etki alanı olan Doğu-Anadolu bölgelerinde mâni kelimesinin yanında *bayatı* sözü de kullanılır (Boratav, 1969, s. 185-186; İslam Ansiklopedisi, C. 7, 1988, s. 285; Kudret, 2003, s. 224). Kars, Erzurum ve Artvin yöresinde *meni*; Erzincan ve yöresinde *ficek* (Albayrak, 2003, C. 27, s. 571; Kaya, 2014, s. 40; Akkoyunlu, 1992, s. 2). Eğin'de *alagözlü* (11 heceli mani) adını alır (Kudret, 2003, s. 224).
- Doğu Anadolu'da halk hikâyelerinin icrası sırasında türkülerin bentleri arasında *pişrevî* denilen maniler okunur (Kaya, 2014, s. 40).

- Oyunlar sırasında karşılıklı söylenen sorulu-cevaplı mânilere Kars çevresinde ***akışta*** adı verilir (Dizdaroğlu, 1969, s. 63).
- Erzurum civarında niyet manilerine ***mani çıkma*** denir (Artun, 2014, s. 345).
- Diyarbakır'da ***hoyrat*** sözü, çoğu zaman, uyağı meydana getiren sözlerin çift anlamı üzerinde oynayan cinaslı mâni özelliğindeki dörtlükler için kullanılır (Boratav, 1969, s. 185-186).
- İç ve Batı Anadolu'da ***mâni***; Trabzon yöresinde ***atma-koşma*** denir (Albayrak, 2003, C. 27, s. 571).
- Ege'de ***mana*** (Akkoyunlu, 1992, s. 2). Ödemiş yöresinde ***mani***, ***mana*** ve ***metelleme*** denmektedir (Ekici, 2002a, s. 25).
- Uzun havayla ve özel birezgiyle terennüm edilen "***elâgözlü***"ler, Erzincan'ın Eğin (Kemaliye) ilçesinde on birli heceyle söylenen düz manilere verilen addır. "Alagözlüm", "kömür gözlüm", "Eğin manisi", "Eğin ağzı" (Bir kısmı için), "Eğin Türküsü" (Bir kısmı / dört mısralı olanları için) gibi adlarla da bilinen bu manilerin bir kısmı beyler, anneler, evlâtlar ve kardeşler tarafından söylense de daha çok eşini gurbete gönderen hanımların duygularını dile getirir (Şimşek, 2007, s. 288).
- Mani, birçok yerlerde ise ayrı ad verilmeden ***türkü*** olarak da gösterilir (Şimşek, 2015, s. 60; İslam Ansiklopedisi, C. 7, 1988, s. 285; Yolcu, 2011, s.28). Bazı yerlerde ise ***deyiş*** adının kullanıldığını belirtmemiz gerekir (Yolcu, 2011, s.28).

Ülkemizde mani söyleme geleneği içerisinde mani söyleyen kişilere verilen adlardan bazıları ise şunlardır:

Mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü. Bunlar irtical güçleriyle, halkın duygu ve dileklerini özlü biçimde yansıtan kişilerdir (Dizdaroğlu, 1969, s. 67-68). Ödemiş yöresinde mani söyleyenlere ***manicibaşı*** adı verilmektedir (Ekici, 2002a, s. 25).

Halk arasında mâni oluşturmak ve söylemek ***için mâni yakmak, mâni atmak*** ifadeleri kullanılır (Erşahin, 2005, s. 179). Edirne'de mâniye ***metel***, mâni söylemeye ***metel atmak, metel söylemek*** denmektedir (Yılmaz, 2008, s. 144). Erzincan'da maninin söyleniş biçimi ***ficekt***ir. Ficek kelimesinin karşılığı, "Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde mektup, karar, yazı-tura, mani, şiir; ficek atmak kura çekmek,

karşılıklı mani söylemek diye açıklanmaktadır (Kara, 1994, s. 9). Ödemiş yöresinde mani söylemeye *mani atmak* veya *metelleme atmak* denmektedir (Ekici, 2002a, s. 25)

2.1.2. Manilerin Kökeni ve Kaynakları

Maninin kökeni ve kaynakları üzerine ileri sürülen fikirler tek bir noktada birleşmemektedir. Buna göre kimi araştırmacılar maninin kökenlerinin İslamiyet öncesinin Türk halk edebiyatına dayandığını; bir kısmı da maninin Arap ve Fars edebiyatlarından Türk edebiyatına geçmiş olduğunu ifade etmiştir. Bazı araştırmacılara göre, sahip olunan bilgilere bakılarak maninin kökeni hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir (Bozyiğit, 1986, s. 73; Dizdaroğlu, 1968, s. 219; İslam Ansiklopedisi, C. 7, s. 287).

Maninin kökenleri ile ilgili yapılan çalışmalar içerisinde tuyuğ-mani ilişkisi üzerinde duran ifadelere rastlanmaktadır. Bazı araştırmacıların tuyuğ-mani karşılaştırmasında kullandıkları ifadeler şunlardır:

- Divan şiirine Türklerin verdiği nazım şekillerinden biri Tuyug'dur. Tuyug, dört mısralı bir nazım şeklidir. Kafiyelenişi Türk manilerinde ve rubailerde olduğu gibi a. a. b. a. tarzındadır. Fakat yine rubai'de olduğu gibi, bazen üçüncü mısra da diğerleriyle kafiyeli olabilir. Tuyug şeklini halk manilerinden ve Divan rubailerinden ayıran kesin fark, vezindedir. Tuyug'lar kat'i olarak aruz'un (Emeksiz, 2003, s. 9): Fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lât vezniyle söylenir. (Banarlı, 1983a, C.1, s. 202).
- Tuyug hakkında bugün varılan bilgiye göre bu nazım çeşidi, önce Türk Edebiyatında cinaslı halk manileri halinde başlamıştır. Sonra, İran'la maddi manevi yakınlığı olan Türkler tarafından İran fehleviyatı'yle kaynaştırılarak aruzla ve beste ile söylenir olmuştur. Bir aralık ve bilhassa Azeri lehçesi şairleri tarafından cinassız tuyuglar da yazılmakla beraber, tuyug, son ve klasik şeklini XV. asır Ortaasya şairleri elinde almıştır (Banarlı, 1983a, C.1, s. 202).
- Bazı araştırıcılar, mani ile tuyuğ arasında yakın bir ilişkinin olduğu üzerinde durmuşlardır. Kafiye şeması (istisnalar hariç), mısra sayısı ve tek dörtlükten ibaret olması gibi ortak yönlerinin bulunduğu bu iki tür, gerçekten de

> birbirine çok benzemektedir. Tuyuğ için, maninin aruzla söylenen şekli denilebilir.

Fuad Köprülü, tuyuğu Türk edebiyatının mani ve koşuklarını teşkil eden unsurlarla İran halk edebiyatının karşılaşmasından kaynaklanan bir biçim olarak görmekte ve şu ifadelere yer vermektedir:

> "Gibb, A History of Ottoman Poetry'de iki defa tuyuglardan bahsetmiştir. Ona göre bu şekil, kafiye tarzı ve mısra adedi itibariyle rubai'ye benzemekle beraber ondan ayrı ve Türklere mahsustur. Osmanlı edebiyatına hiç dâhil olmamakla beraber Anadolu halkı arasında mâni nâmiyle muhafaza olunmuş ve bilhassa Doğu Türkleri edebiyatında inkişaf etmiştir (Gibb, C. 1, s. 90'dan akt., Köprülü, 2014, s. 248, 249). Bütün bu izahattan çıkan müspet netice şudur: Kadı Burhaneddin ile Miladi XV. asır Çağatay şairlerinde gördüğümüz tuyug şekli, eski halk edebiyatımızın mâni ve koşuk'larını teşkil eden unsurlar ile İran halk edebiyatındaki pehleviyat tarzının muahhar imtizacından hâsıl olmuş ve bilhassa besteyle terennüm edilmek üzere yazılmıştır." (Köprülü, 2014, s. 256).

Doğan Kaya da tuyuğların manilerden kaynaklandığı görüşündedir. Kaya, manilerin İslamiyet'ten önce de mevcut olduğunu ifade etmiştir:

> Tuyuğlarla manilerden hangisinin diğerinden eski olduğu hususunda; her ne kadar elde yeterli vesikalar bulunmasa da maninin daha eski bir şekil olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü tuyuğlar, manilere nazaran daha mütekâmil, daha sanatkârâne ürünlerdir. Şu halde, mani şeklinin İslâmiyetten önce de var olduğunu söylemek durumundayız. Şöyle ki, elimizde X. yüzyıl öncesine ait, Mani ve Burkan muhitinde yazılmış, yedi heceli ve 4+3 duraklı pek çok örnek bulunmaktadır. Gerek bu örneklerde, gerekse daha sonraki yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un büyük eseri Divanü Lügati't-Türk'te gördüğümüz Alp Er Tunga (Tuna) Sagusu'nda mükemmel bir şiir tekniği ile karşılaşırız. Mevcut şiirlerde dörtlükler a a a b düzeninde kafiyelenmiştir. Bunun yanında a b c b düzeninde kafiyeli olan dörtlüklere de rastlamaktayız (Kaya, 2014, s. 44).

Esma Şimşek de manilerin tuyuğdan daha eski olduğunu ortaya koyarken şu ifadelere yer vermiştir:

> Neticede mani ile tuyug birbirine yakın hatta birbirinin aynısı olan iki şiir şeklidir. "Hangisi diğerinden daha eski?" sorusunun cevabına ise, kesin olmamakla beraber "mani" denilebilir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi, manilerin kökeni İslamiyet öncesi döneme kadar gidebilmektedir. Oysa "tuyuğ"un aruz vezniyle yazılması, onun daha sonraki dönemlerde, maninin etkisiyle söylenmiş olabileceği düşüncesini doğurmaktadır (Şimşek, 2015, s. 67).

Ata Terzibaşı, maniyi İslamiyet öncesine dayandırmanın zor olduğunu belirtmiş ve maninin tuyuğdan kaynaklandığını şu şekilde ifade etmiştir:

> Hele elimizdeki kaynaklara dayanarak mâni biçiminin, İslamiyet'ten önceye ait olmasına inanmak pek zordur. Ancak mâninin, bir çeşit eski dörtlük biçiminin-ki en çok tuyug olabilir-Türklerin İslamiyet'i kabulünden uzun bir müddet sonra Irak'ın Türklerle meskün bölgelerinde düzenli bir şekilde kısaltılmasından doğmuş olması düşünülebilir. Bu durum, halkın kısa ifadeli, derin anlamlı veciz şiire olan şiddetli ihtiyacını tatmin maksadıyle bilgili şairler tarafından meydana getirilmiş olabilir. Irak Türkmenlerinden olduğu pek söylenen ve kendinden sonra gelen Türkmen halk, tekke ve divan şairleri üzerinde büyük tesiri görülen on dördüncü çağın tanınmış şairi Nesimî'nin yazdığı Tuyuğları taklit edilerek mâni şeklinin bulunduğunu düşünmek mümkündür. Tuyuğ biçiminin-bilhassa cinaslı ve hece veznine yakın olanları-mâni tarzının esas kaynağını teşkil etmiş olması muhtemeldir (Terzibaşı, 1970, s. 122-128).

Nurettin Albayrak da maninin tuyuğlardan doğduğu görüşündedir:

> "Mâni herhalde tuyuğdan doğmuş ve bu nazım biçimi giderek önemini kaybedip muhtemelen XV-XVI. yüzyıllarda yerini mâniye bırakmıştır." (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572).

Maninin tuyuğdan doğduğunu ifade eden birinci görüşün yanında İran edebiyatına ait rubaiden ve fehleviyattan doğduğu görüşü de mevcuttur. Boratav, manilerin oluşumunda İran şiirinin etkisini vurgularken şu ifadeleri kullanmıştır:

> “Mâni biçimi ise İran rubâîleri ile gene İranlıların halk şiirlerine özgü bir biçim olan fehleviyyât’ta görülen düzenin Türk nazmına etkisi sonucunda yaratılmış olsa gerek. Eğin'in alagözlü'leri ve 11 heceli a a b a düzeninde başka halk şiir çeşitleri, rubâî'nin tuyug’dan geçerek hece tartısına uygulanışıyla Türkleşmesinin son aşamalarıdır. 7 ya da 8 heceli mânilere gelince, onların biçimlerini Kâşgarlı Mahmûd'un kitabında örneklerine rastladığımız aynı ölçüde, ama uyaklar ile koşma düzeninde şiirlerin, rubâî-tuyug düzenine uygulanmasının bir sonucu saymak gerekir.” (Boratav, 1969, s. 194-195).

Emeksiz ise Boratav’ın bu görüşüne karşılık İran ve Türk şiirlerinin ölçü birimleri arasındaki farkı hatırlatarak maninin Türk edebiyatına özgü bir nazım şekli olduğunu vurgulamıştır:

> “Fehleviyat, İran kaynaklarında sadece kendilerine özgü bir nazım şekli olarak anılmıştır. Türk edebiyatında nazım şekilleri, İran edebiyatında olduğu gibi beyit ölçü birimiyle değil; dörtlükler yoluyla oluşup şekillenmiştir. Biz de maninin Türk edebiyatına özgü, milli bir nazım şekli olduğu görüşüne katılıyoruz.” (Emeksiz, 2003, s. 9).

Akalın ve Şimşek’in çalışmasında Arap kültürünün Türk folklorunu, tür ve biçim yönünden değil, dünya görüşü, İslam mitolojisi ve konu bakımından etkilemiş olduğu; maninin Arap ve İran edebiyatlarında tam bir benzerinin olmamasının maninin bu edebiyatlardan alınmadığının bir göstergesi olacağı belirtilmiştir. Çalışmada maninin kökeni ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

> “Mâni türü, düz mâni modeliyle X. yüzyıldan daha önceleri ve hiçbir yabancı kültür etkisi almaksızın Asya’da başlatıldı. Günümüze kadar da ulaştı. Batıya göçen ve birbiriyle uzak yaşayan Türk boyları mâninin yalnız biçiminde ufak tefek değişiklikler yapmıştır. Kesik mânilerle şınlar buna örnektir. Kutadgu-Bilig’le, Atabetü’l Hakâyık’taki mâni örnekleri, İslâm kültürünün başlattığı klasik şiir öncülerinin bile bu ulusal temelden sıyrılamadıklarını ortaya koyar.” (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 268, 273).

Akalın, mani ile tuyuğ ve rubai arasındaki benzerliğin aldatıcı olduğundan söz ederken türler arasındaki konu farkına da değinmiştir:

> “Mani ile tuyuğ ve rubâî arasındaki benzerlikler de aldatıcıdır. Belki kültür tarihimizde tuyuğ-rubâî ilişkisi bulunmuştur ama mani-rubâî ilişkisi kolay düşünülemez. Rubâîler ağır felsefi konuları işlerler, üslup bakımından çok sıkıştırılmış bir anlatım özelliği gösterirler ve rubâî kalıpları basit ve kolay aruz kalıpları değildir.” (Akalın, 1972, s. XIII).

2.1.3. Manilerin Oluşumu

Yazılı edebiyatın sözlü edebiyata şekilce ancak son zamanlarda tesir etmeye başlaması, hele hele, çok eski bir sözlü destan geleneğine sahip Türk topluluklarının kendi millî nazım anlayışlarını ancak sözlü planda koruyabilmeleri, ister istemez mani ve bayatı türünün Orta Asya menşeli olması gerektiğini düşündürmektedir. Adı ister mani, ister hoyrat, isterse bayatı olsun, edebî tür olarak belli ve köklü bir yapıya sahip olan ve müzik ile doğrudan ilişkisi görülen bu tür, her şeyden önce, hece veznine dayalı ve anonim olarak ortaya çıkan bir türdür. Mani, Türkiye Türklerince; hoyrat, Kerkük Türklerince; bayatı da Azerbaycan Türklerince kullanılan genel adlandırmalardan ibarettir. Anlaşılıyor ki, Türk nazmının temeli olan dörtlük, zamanla çeşitli ad ve yapı değişiklikleri geçirerek, çeşitli Türk toplulukları arasında kullanılır olmuştur (Açıkgöz, Karaağaç, 1998, s. 15).

Hoyrat ve mânilerin, asılda aşk, elem ve ızdırap kaynağından coşan içli duyguları, gönüllerin aksettirme ihtiyacından doğduğu düşünülebilir. Bu da içtimaî hayatın doğurduğu mahrumiyetler sebebiyle ve başa gelen felaket ve facialarn bıraktığı yankının uzun sürmesi, söz gelişi, sevgiliden herhangi bir sebeple ayrılma, ölünün arkasından haftalarca yas tutup yıllarca yanıp yakılma olayı yüzünden husule gelmiş sayılır. Gençlerin askerlik ve daha başka sebepler dolyısıyle geç evlenmeleri veya istediklerini bazı sebeplerden ötürü alamamaları veyahut herhangi bir sebepten ötürü muratlarına ermemeleri, Hoyrat ve Mânilerin doğuşunda hep önemli roller oynamıştır (Terzibaşı, 1970, s. 115).

Mâniler sözlü gelenekle başlamış ve bu özelliğini yitirmeden kesintisiz olarak günümüze ulaşmıştır. Eş dost toplantılarında, düğünlerde, derneklerde, Ramazanlarda-

bayramlarda, kendine özgü bir melodi eşliğinde, kâğıtsız kalemsiz içe doğduğu gibi söylenmiştir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 251).

2.1.4. Manilerin İlk Yazılı Kaynaklardaki Yeri

Mânilerin ilk kaynağı halkın hafızasıdır. Bunun dışında cönkler, mecmualar, sözlükler, divanlar, halk hikâyeleri, Ramazannâmeler, bazı destanlar mânilerin yazılı kaynağını teşkil eder (Bakırcıoğlu, 2007, s. 80).

Bütün anonim eserlerde olduğu gibi, manilerin de ilk defa ne zaman, nerede ve kim tarafından söylendiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak sözlü kültürden yazıya aktarılmış metinlerden hareketle ne zamandan beri söylenile geldiği konusunda birtakım hükümler yürütülebilmektedir (Şimşek, 2015, s. 64).

Türk dilinin ilk sözlüğü olarak kabul edilen "Divan-ı Lügat-it Türk"te mani veya manilerin bulunup bulunmadığı konusunda farklı fikirler ortaya konulmuştur. Eserde mani veya manilerin yer aldığını düşünen araştırmacıların yanında (Şimşek, 2015, s. 65; Gözaydın, 1989, s. 2; Elitok, 2006, s. 2; Ercilasun, 2004, s. 118; Torun, 1989, s. 25); bunun tersini düşünenler de bulunmaktadır.

Divan-ı Lügat-it Türk'te bulunan ve mani olup olmadığı en çok tartışılan dörtlük şöyledir:

'Körklüg tonug özunge (Görklü elbiseyi özüne
Talıg aşıg adhınka Tatlı aşını başkasına
Tutgil konuk agırlıg Yedir de konuğu ağırla
Yodhsun konuk budhunka Ününü yaysın budunu) (Öztürk, 1985, s. 382'den akt. Torun, 1989, s. 25).

Elitok'a göre Divanü Lügati't Türk'ten alınan yukarıdaki dörtlük, esasında g / k ve a / e ses benzerliğine dayanan a a b a kafiye düzenine sahiptir. 4+3=7 hecelidir. Dörtlükte Türk toplumunda misafire verilen önemden bahsedilir. Bu özellikleri bakımından yukarıdaki dörtlüğün mâni özelliği taşıdığı söylenebilir (Elitok, 2006, s. 2).

Esma Şimşek, Divan-ı Lügat-it Türk'te yer alan dörtlüğün mani olduğunu belirterek maninin "Alp Er Tunga sagusu" kadar eski olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, 2015, s. 65).

Ata Terzibaşı bu dörtlüğün mâni biçiminin edebi zevk ve hususiyetinden yoksun olduğunu ifade etmiştir (Terzibaşı, 1970, s. 129-130); Kudret, gerek konusu gerek bütün dizeleri arasında anlam birliği bulunması bakımından dörtlüğü, mani özelliği göstermeyen didaktik bir şiir olarak nitelemiş (Kudret, 2003, s. 224); Kaya, bu dörtlüğü edebiyatımızdaki ilk mani örneği olarak nitelese de eserin teknik açıdan mani tipinde olmakla beraber, anlam ve üslup yönüyle bugünkü manilerden oldukça farklı olduğunu belirtmiş (Kaya, 2010, s. 477); Akalın da manilerde bulmaya alışılan "hava"nın bu dörtlükte bulunmadığını ifade etmiştir (Akalın, 1972, s. XXIV). Pertev Naili Boratav, Kâşgarlı Mahmûd'un kitabında a a b a uyak şeması gösteren metinlere rastlanmadığını belirtmiştir (Boratav, 1969, s. 194).

İslami dönem Türk edebiyatının ilk yazılı eserlerinden biri olan "Kutadgu Bilig" de mani metinlerinin ve mani adının arandığı bir başka eserdir. Fuad Köprülü eserde geçen mani kelimesinin Türk halk şiiri nazım şekli maniyi karşıladığını belirtse de (Köprülü, 2011, s. 293-294) daha sonra yapılan çalışmalarda bu kelimenin bir nazım şeklini ifade etmediği, çoğunlukla "anlam" karşılığı olarak kullanıldığı vurgulanmıştır (Şimşek, 2015, s. 65 Akalın ve Şimşek, 2003, s. 269; Terzibaşı, 1970, s. 123-124; Dizdaroğlu, 1969, s. 52; Albayrak, 2003, C. 27, s. 572; Köksal, 1978, s. 158).

Fuad Köprülü, eserin umumiyetle yazıldığı mesnevî tarzı arasında "şiir" veya "manî" adı altında –yalnız üçüncüsü serbest kafiyeli olmak üzere- dört mısralık kıt'alara -tam 173 yerde- tesadüf edildiğini belirtmiştir (Köprülü, 2011, s. 196). Hikmet Dizdaroğlu da eserde uyak örgüsü maniye uygun 174 kıta bulunduğunu ifade etse de bunlara bakarak metinde geçen mâ'ni sözcüğünü bugünkü anlamda bir tür adı olarak kabul etmenin zor olduğunu belirtmiştir (Dizdaroğlu, 1969, s. 52). Boratav da Kutadgu Bilig'de aaba uyaklı, ama ölçüsü aruz kalıbında olan dörtlüklere rastlandığından bahsetmiştir (Boratav, 1969, s. 194).

12. yüzyılda yazılmış olan "Atabet ül-Hakayık" adlı eser aaba düzeninde ve dörtlükler halinde kaleme alınmıştır. Eser bu yönüyle mani biçiminin özelliklerini göstermektedir (Şimşek, 2015, s. 65; Ercilasun, 2004, s. 158; Kaya, 2010, s. 477; Açа, 2015, s. 107). Atabet ül-Hakayık'taki dörtlükleri Boratav, "İran'ın rubâî biçiminden Türk tuyuğuna geçişte bir aşama" olarak göstermiştir (Boratav, 1969, s. 194).

Niyazi Eset, Dede Korkut hikâyelerinde mani kelimesine rastlandığını ifade etmiştir:

“Mani kelimesine ilk defa, en eski Türk edebiyatı mahsullerinden olan *Dede Korkut* hikâyelerinde “Koçun Türküsünün manisini ver” şeklinde tesadüf etmekteyiz.” (Eset, 1944, s. 8).

Mehmet Ali Yolcu, Eset’in bu ifadeyi Orhan Şaik Gökyay’ın hazırladığı Dedem Korkudun Kitabı adlı çalışmanın mukaddime bölümünden aldığını belirttiğini fakat bu bölümde böyle bir bilginin yer almadığını belirtmiş ve bilginin yanlışlığına değinmiştir (Yolcu, 2011, s. 22-23).

Esma Şimşek, Dede Korkut Hikâyeleri’nde mani özelliği taşıyan örneklerin yer aldığı görüşüne karşı çıkarken şu ifadeleri kullanmaktadır:

Birçok araştırıcı Dede Korkut Hikâyeleri'nde de mani özelliği taşıyan örneklerin bulunduğunu söylese de, adı geçen eserdeki manzumeler ölçü ve durak yönünden düzensiz olduğu için bu görüşü kabul etmek mümkün değildir. Metinler içerisinde geçen "mani" kelimesi ise tamamiyle "mana, anlam" yerine kullanılmıştır (Şimşek, 2015, s. 65-66).

Mani sözcüğünün tarihi kaynaklarda geçtiği hususunda bir diğer isim Yunus Emre’dir. Yunus Emre’nin, “Ma’nide getirmişler kardaştan yâr yegrektir / Oğuldan dahi tatlı eğer doğru yarısa” dizelerindeki “ma’nide getirmişler” ifadesinin “manide söylerler ki” anlamına geldiğini ileri süren Başgöz, bu metnin sözlü kültür içerisinde değişime uğrayarak:

Bahçelerde bal tatlı
Meyvelerden nar tatlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı

biçimine dönüştüğünü belirtmiştir (Başgöz, 1986, 242-243 ‘ten akt. Yolcu, 2011, s. 23).

Niyazi Eset de mani adının Yunus Emre’nin şiirinde:

“Dilin ile şakırsın
Çok mâniler okursun.”

biçiminde geçtiğini ifade etmiştir (Eset, 1944, s. 8).

13. yüzyıl şairlerinden Şeyyad Hamza'nın mani biçiminde şiir söylediği ifade edilmiştir (Köprülü, 1918, s. 51'den akt. Emeksiz, 2003, s. 16; Eset, 1944, s. 19). Eset, çalışmasında Şeyyad Hamza'dan şu şekilde bahsetmiştir:

"Şöyle ki: Şeyyad Hamza bir şakirdi ile piyade sefer ederken bir köye uğrarlar gelip bir kenara konarlar meğer köyün hatunları cem olup bir yere gelip işlerin görürler. Görüp eydür-Ey bacılar ne hoş cemolmuşsız yohsa köyde bayram mı var der içlerinden birisi eydür-Hay paşa bayram kanda halimizim budur ki-

"Dam yanında damımız
Yanında harmanımız
Erimiz köyden gitti
Yas tutuyor ..."

Üşte geldük ikimiz
Sırtımızda yükümüz
Destur verin kadınlar
Bayram etsin ..."

Şimdilik sahibini bulabildiğimiz en eski iki mani budur ki yedi yüz seneden beri dillerde dolaşmaktadır." (Eset, 1944, s. 19).

Ata Terzibaşı bu dörtlüklerin eskiliğine inanmamaktadır. Bunun sebebini "Hem dil zevki bakımından o çağın hususiyeti ile bağdaşmamak, hem de şekil ve üslup bakımından mâninin bu biçimde olgunlaşma devrini henüz o tarihte idrak etmemiş olma"sı olarak açıklamaktadır (Terzibaşı, 1970, s. 131).

Akalın ve Şimşek, bu dörtlüklerin çift mânilerin bugünlük en eski örneği gibi göründüğünü belirtmiş fakat Türk halkının bazı folklor ürünlerini sonradan, daha önce yaşamış kişilere ait olarak gösterebileceği uyarısında bulunmuştur (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 273).

XVII'nci asır saz şairlerinden Karacaoğlan'ın dilinde:

Karaca Oğlan der bir *Mani* söyle
Ezelden kalmıştır bu kanun böyle
Âşık Ömer'in Şairnamesinde ise:
Fisebilullahtır Veysi nidası

Tebrizi sözleri bir hoşça *Mani*

denildiği görülmektedir (Eset, 1944, s. 8).

Maniyle ilgili eski kaynaklardan birisi de Evliya Çelebi'ye aittir. Evliya Çelebi, İznik'ten Söğüt'e doğru giderken, Serdar Kara Abdullah Paşa'nın ordusuna rastlar. Dinlenmekte olan askerlerden birisi, hem atını tımar etmekte hem de yanık sesi ile maniler söylemektedir. Evliya'nın askerden duyup kaydettiği üç mani şunlardır (Kaya, 2010, s. 478):

Öyle mi halim felek
Dil bilmez zâlim felek
Kestin can bahçesinden
İki nihâlim felek.

Baba kitap eyle sen
Uğraşma nâfile sen
Bunda bir iş eyle kim
Anda yatabilesen.

Lalanın dünyası ne
Aldanma dünyasına
Dünya benim diyenin
Dün gittik dün yasına.

XIX'uncu asır divan edebiyatı şairlerinden *Sünbülzade Vehbi*'nin Sühan redifli kasidesinde maniden bahsettiği görülmektedir:

Kimi *Mani* kimisi vadi-i Türkmani'de
Karaoğlan kayabaşı'sı yelallay-ı sühan (Köprülü, 2004, s. 180; Eset, 1944, s. 8).

Akalın ve Şimşek'in çalışmasında bu kasideden yola çıkılarak dönemin medrese ve Batı etkisindeki edebiyat anlayışı hakkında şu ifadeler kullanılmıştır:

“Divan, Tazminat, Edebiyat-ı Cedîde, Fecr-i Âtî gibi medrese ya da Batı edebiyatı etkisindeki çevrelerde mâni türünün değerlendirildiğini söyleyemeyiz. Üstelik bu çevreler sözlü geleneğe bağlı edebiyat folklorunu küçümseyen, mâni ve benzeri şiir türlerini sıradan, kolay, sanatsız sayan bir anlayış içinde bulunmuşlardır.” (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 254).

Osmanlıca yazılmış, “sığır dili” ve “sefine” diye de bilinen cönkler de manilere rastlanan kaynaklar arasındadır (Toparlı, 1985, s. 22; Açа, 2015, s. 118; Koz, 2007, s. 283; İlaydın, 2011, s. 266).

Yazma kaynaklar da Türk halk edebiyatının önemli kaynaklarından biridir. Sabri Koz, çalışmasında, manilere yer veren yazma kaynaklar hakkında bilgi vermiştir (Koz, 2007, s. 279-280).

2.1.5. Manilerin Diğer Türlerle İlişkisi

Bir kısmı nazım, bir kısmı nesir, bir kısmı ise nazım-nesir karışımı olan halk edebiyatı ürünlerinin birbirine benzeyen ve benzemeyen taraflarının olduğu bir gerçektir. Farklılıklar, bunların ayrı birer tür olmasına zemin hazırlarken, bazı ortaklıklar da türler arasındaki bağlantıyı sağlamıştır. Manileri bu yönüyle değerlendirdiğimizde, halk edebiyatının diğer türleriyle yakından bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz (Şimşek, 2015, s. 82).

2.1.5.1. Manilerin Halk Şiiriyle Olan İlişkisi

Özellikle sözlü kültürde yaratılıp yaşatılan şiirler, her ne kadar bazı nitelikleri sabit kalsa da, sürekli olarak bir dönüşüm yaşarlar. Bu nedenle ninni ile türkü, ağıt, ilahi, mâni, güzelleme gibi türler arasında şekil ve içerik bakımından ortaklıklar görülür (Cansız, 2010, s. 2-3).

Halk edebiyatı ürünlerinin birbiriyle olan ilişkisi araştırıcılar tarafından ele alınıp işlenen bir konudur. Nazımla söylenen / yazılan çoğu türün mâniler ile ilişkisi vardır. Bu ilişkinin ilk aşaması, mâni dörtlüklerinin kullanılarak yeni türlerin oluşturulmasıdır. Bunun yanı sıra bazı mâniler karşımıza değişik türler olarak da çıkabilmektedir (İçel, 2007, s. 76).

2.1.5.1.1. Manilerin Diğer Anonim Halk Şiiri Türleriyle İlişkisi

Anonim halk şiiri metinlerinin türkü, ninni ve ağıt gibi önemli bir kısmı ve tekerleme ve bilmece gibi diğer manzum ürünlerin çoğu, mani nazım şekliyle ortaya konulmuştur (Açа, 2015, s. 244).

Maniler, kendi dışındaki şiirlerin içine (kimi türkülerin, kimi halk hikâyelerindeki şiirlerin arasına, kimi destan ya da ağıtların sonuna) dahi katılır (Kudret, 2003, s. 235).

2.1.5.1.1.1. Mani-Türkü

Mani türkü ilişkisi üzerine inceleme yapan araştırmacıların pek çoğu manilerin birbirine bağlanarak, ard arda getirilerek türküleri oluşturabildiği; bazılarının deyimiyle "türküleştiği" görüşündedir (Çobanoğlu, 2007, s. 75; Yardımcı, 2002, s. 56; Dilçin, 2005, s. 296; Emeksiz, 2003, s. 182; İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 286; Boratav, 1969, s. 178; Eset, 1944, s. 21; Albayrak, 2009, s. 135; Karataş, 2004, s. 304; Kudret, 2003, s. 235; İlaydın, 1997, s. 97). Mâni katarından oluşmuş türküler de bulunmaktadır (Albayrak, 2009, s. 135). Bunun yanında türkülerden bağımsızlaşarak tek başlarına okunan dörtlüklerin manileri oluşturduğunu (Yolcu, 2012b, s. 2784) veya manilerin benzerleri veya çeşitlemeleri olan türkülerle eşzamanlı olarak yaratılmış olabileceğini (Mirzaoğlu, 2007, s. 135) ifade eden araştırmacılar da bulunmaktadır.

Manilerle türkülerin iki yönden birbiriyle ilgisinin olduğu görülmektedir:

1. Katar Maniler: Aynı konuyu işleyen maniler, peş peşe sıralanarak türkü şeklinde söylenir. Bazen, mısra sonlarına/aralarına nakaratlar veya "aman, bre, hay dost, yar aman vs." gibi kelimeler ilave edilir (Şimşek, 2015, s. 83).

2. Nakarat Olarak Kullanılan Maniler: Bazı maniler, türkülerin dörtlükleri / bentleri arasına nakarat olarak yerleştirilir ve her dörtlükten/ bentten sonra tekrar edilir (Şimşek, 2015, s. 83).

İşledikleri mevzu bakımından, birbiri ile uzaktan veya yakından alakalı mâni kıtaları birbiri ardına dizilmek ve bir makama bağlanmak suretiyle, türkü meydana getirir. Böyle hallerde mâninin yapısında değişiklikler olabilir: Dört mısralık bir kıta, tamamiyle türkülerin tâbî olduğu esaslara uyarak, bir veya daha fazla nakarat mısrası ile genişleyebilir ve makamın gerektirdiği başka bazı söz unsurları ile de zenginleşebilir (İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 286). Bu tarz türküler, türkü repertuarımız içinde hiç de azımsanmayacak sayıda bir yekûn tutar (Kaya, 2014, s. 126). Böyle türkülerde

konu birliğini sağlayan bir sözcük ya da söz öbeği, bentlerin ilk dizelerinde yinelenir. Bu yinelenen söz, bir yer adı, hayvan adı, çiçek adı olabilir (Dilçin, 2005, s. 296).

Doğu Anadolu'da çift sürülürken söylenen horovel (Azerbaycan'da: hololа) gibi iş türküleri ile toplu oyunlarda, eğlentilerde söylenen kimi türküler, örneğin Azerbaycan'da kızların söyleştikleri ve her dizesinden sonra hakuşka (veya hahışka) kelimesi tekrarlanan ve bunun için hakuşka / hahışka denilen türküler de birbiri ardına zincirleme mâni metinlerinin eklenmesiyle meydana gelir; bu türlü türkülere Kars bölgesinde akışka derler (Boratav, 1969, s. 181).

Diğer taraftan maniler asıl türkülerin beyit, dörtlük veya bentlerinin arasına nakarat olarak da eklenir. Bu maniler Doğu Anadolu yöremizde, Azerbaycan'da ve Kerkük'te genellikle cinaslı türden örneklerdir (Kaya, 2014, s. 126).

Mâni biçimindeki dörtlüklerden (4+3 veya 4+4) meydana gelmiş birtakım başka türküler de vardır, anılmağa değer bir olayı anlatmak üzere yakılmış, daha baştan sağlam bir örgü ile özel öğelerden meydana getirilmiş oldukları için dörtlükleri bütünüyle saklayabilmişlerdir. 1915 yılının başındaki Sarıkamış bozgunu üzerine yakılmış olan şu türkü (bir çeşit ağıt) bunlara örnektir (Boratav, 1969, s. 180):

Sarıkamış'ta var maşın.
Urus yığmış ağır koşun.
Bizim asker açık, çıplak.
Dağlarda buyumuş kışın.

Çadırlar dağa kuruldu.
Hücum borusu vuruldu.
Bir Sarı-Kamış uğruna
Doksan bin fidan kırıldı.

Manilerle türkülerin bu kadar iç içe olmasında, her ikisinin de aynı konuları işlemesi, manzum olmaları, yaşanmış olaylara bağlı olarak ortaya çıkmaları gibi özellikler etkili olmuştur. Maniler ve türküler, söylendikleri ortamlar bakımından da benzerlik göstermektedir. Düğünlerde, derneklerde, ortaklaşa yapılan ekonomik faaliyetlerde; bayram, panayır, hıdrellez gibi eğlencelerde türkü ve mani okunur (Yolcu, 2011, s. 99).

2.1.5.1.1.2. Mani-Ağıt

Anonim halk şiirlerinden biri olan ağıt, yapı olarak farklı şekillere sahiptir. Bunlardan birisi de mani tipindeki şekillerdir. Acıklı bir olay üzerine ağıt söylenirken, konu çerçevesinde, mani kafiye düzenindeki a a b a yahut a b c b dörtlükler art arda sıralanır (Kaya, 2014, s. 129). Ağıtlar olay anında kadınların irticalen söylediği değişik ezgili söyleyişler olduğundan, bu söyleyişlerde en fazla mâni dörtlüklerinden yararlanıldığı görülmektedir (Yardımcı, 2002, s. 57). Ağıtların, hele kadınların söylediklerinin, hemen hepsi mâni şeklindedir (İslam Ansiklopedisi, C. 7, s. 287). Ağıtlar için; "konusu ayrılık ve ölüm olan maniler" denilebilir (Şimşek, 2015, s. 82).

Her ne kadar araştırmacılar, mani ile ağıtın söylenilen ortam bakımından farklılığına vurgu yapsalar da bu ayrımı kesin olarak ortaya koymak zordur. Ağıtın ölüm, maninin ise düğün törenlerinde söylendiği âşıkârdır. Ancak kimi maniler, ağıt olarak düğün törenlerinde gelin evinde söylenebilmektedir. Genç yaşta ölmüş biri için yakılan ağıt da mani şeklinde söylenen ağıtlara örnektir:

Sarı talın gazeli
Görünmüyor mezarı
Yeşil yeşil tütüyor
Genç ölenin mezarı (Yolcu, 2011, s. 100, 101).

Bazı durumlarda, mâni icracısı, ağıt olarak yaratılmış bir mâniyi kâşık oyunu havaları içinde icra edebilmektedir (Yolcu, 2012a, s. 127).

2.1.5.1.1.3. Mani-Ninni

Geçmişten günümüze hemen her toplumun halk kültüründe varlığını sürdürmüş olan ninniler, çocukları uyutmak, ağladıklarında susturmak, rahatlatmak amacıyla genellikle anneler tarafından ezgiyle söylenen, anonim halk edebiyatı türlerinden biridir (Coşkun, 2013, s. 500).

Ninnilerin temelinde dile getirilen duygu annenin çocuğuna karşı beslediği sevgidir. Genel olarak ninnilerde çocuğun kolay uykuya geçmesi; uslu durması; yürümesi; büyümesi; büyüdüğünde akıllı, yiğit, başarılı ve ahlaklı olması; büyüklerine karşı saygılı davranması; fiziksel açıdan güzel özelliklerinin bulunması; saygın bir meslek sahibi olması; vatanına, milletine faydalı olması; sağlıklı ve uzun bir ömür

sürmesi; yokluk ve gurbet görmemesi vb. gelecekle ilgili annenin dua ve dilekleri dile getirilmektedir (Coşkun, 2013, s. 504).

Ninnilerin söyleyicilerinin de hanım olmaları sebebiyle manilerle arasında büyük benzerlikler vardır. Ninnilerin büyük bir kısmı mani şeklindedir. Bazen ninni özelliği göstermeyen maniler de çocuğun başında ninni gibi söylenir. Ninni şeklinde söylenen manilerin sonuna "ninni yavrum ninni, uyusun da büyüsün, eee eee…" gibi sözler ilave edilir (Şimşek, 2015, s. 83).

Tüm Türk yurtlarında ninnilerin çoğu mâni ya da hoyrat (kesik mâni) formunda olan dörtlüklerdir. Mâni olarak bilinen kimi dörtlüklerin ninnileştikleri görülmektedir. Türkiye Türkçesi'ndeki:

Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Selvi boylum gelince
Şen olur benim gönlüm

biçimindeki mâni:

Karanfil oylum oylum
Uyuyor benim oğlum
Benim oğlum uyursa
Şen olur benim gönlüm

biçiminde ninnileşmiştir (Yardımcı, 2012, s. 256).

Yapı bakımından mâniden farkı olmayan pek çok metnin ninni olarak değerlendirilmesi üslup farklılığı dolayısıyladır (Emeksiz, 2003, s. 105).

Ninnilerde, teknik olarak manideki sağlamlık yoktur. Gerek hece gerekse mısra sayılarında farklılıklar gösterirler (Kaya, 2014, s. 132).

2.1.5.1.1.4. Mani-Tekerleme

Tekerlemeler, mısra ve hece sayısı bakımından çeşitlilik gösterir. Mevcut tekerlemeler içinde mani tarzında, 5, 6 veya 7 heceli örnekler de vardır (Kaya, 2014, s. 132).

Kimi tekerlemeler mânilerle büyük benzerlik göstermektedir.

Teknede hamur
Tarlada çamur
Ver Allah'ım ver
Bol sulu yağmur

Damdaki kediler
Miyav miyav dediler
Kör olası kediler
Kaynanamı yediler

örneklerinde olduğu gibi biçim yönünden mânileri andıran tekerlemeler yaygın olarak söylenmektedir (Yardımcı, 2002, s. 56).

2.1.5.1.1.5. Mani-Destan

Genellikle anonim şiir olan ve dörtlük nazım biriminde bulunan maniler, âşık edebiyatı nazım türü olan destanın meydana getirilmesinde en yaygın olarak kullanılan türlerdendir (Emeksiz, 2003, s. 55).

Destan niteliği gösteren ürünlerde zaman zaman mâni tarzında söylenmiş şiirlerle karşılaşmak mümkündür. Bunlardan birisi Köroğlu destanıdır. Anadolu rivayetlerinde mâni tarzında şiirlere pek rastlanmayan Köroğlu'nun Azerbaycan ve Türkmen sahası rivayetlerinde mânilere tesadüf edilmektedir. Köroğlu, Azerbaycan'da anlatılan Bayazıd Seferi kolunda Âşık Cünun'la karşılıklı şiir söyleşmektedir. Burada Köroğlu'nun söylediği koşma haneleri iken Âşık Cünun'un söylediği haneler mani / bayatı şeklindedir (Tehmasib, 1982, s. 178-179'dan akt. Duymaz, 2007, s. 82).

Türkmenistan'da anlatılan bazı Köroğlu kolları da aşağıdaki gibi mâni tarzındaki şiirlerle bitirilmektedir. Bu sözler manzum bir bitiş formeli niteliği taşımaktadır (Duymaz, 2007, s. 82):

Yagşı yetsin mırada
Yaman galsın uyada
O da galıp name bolcak

Hemme yetsin mırada (Göroglı, 1990, s. 281'den akt. Duymaz, 2007, s. 82).

Zaman zaman biçim bakımından aksamalara rağmen mani tarzı şiir söyleme geleneği bütün Türk dünyası destancılık geleneğinde varlığını sürdürmektedir. Bu maniler, çoğunlukla kahramanların dilinden ve duygusal yoğunluğun yükseldiği yerlerde devreye girmektedir (Duymaz, 2007, s. 84).

2.1.5.1.1.6. Mani-Bilmece

Mâni, anonim halk edebiyatının nazım şekillerinden birisidir. Birçok nazım türü, mâni şekliyle oluşturulur. Manzum bilmeceler de bu türlerden birisidir. Özellikle müstakil dörtlük şeklinde olan bilmecelerle, mâniler arasında benzerlikler vardır (İçel, 2010, s. 23). Bilmeceler, şekil bakımından nazım ve nesirden oluşanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan mânilerle ilişkili olanlar ise nazım şeklinde söylenip dörtlükten kurulu olanlardır (İçel, 2007, s. 76).

Tüm nazımlı bilmeceler çoğu kez 7 ve 8 heceli dizelerden meydana gelirler; uyak şemaları dörtlülerde mâni biçimine uygun olarak a a b a…. biçiminde olur (Boratav, 1969, s. 119).

Kimi bilmecelerin aynı zamanda -hiçbir farklı yanı olmaksızın- mâni, ya da tekerleme (masal tekerlemesi, oyun tekerlemesi) metni olarak karşımıza çıktığı da olağandır; yani, aslında bilmece olmadığı halde, anlatımındaki özellik gerekince bilmece olarak da söylenebilecek bir metin, o amaca uygun düşünülüp söylendiği andan başlayarak "bilmece" olmuştur. Örneğin:

Karşıdan atlı geçti,
Nalı parlattı geçti
İllere selâm verdi,
Bizi ağlattı geçti.

mânisi çözümü "ölü" (= cenaze) olan bir bilmece olarak söylenmiştir (Boratav, 1969, s. 127).

Mâni ve bilmecenin kaynaşmasındaki sebeplerden birincisi, mâninin halk edebiyatının ortak nazım şekillerinden biri olması ve diğer nazım türlerinin bu şekil kullanılarak oluşturulması, İkincisi bu şeklin tek dörtlükten oluşmasından dolayı

söyleyiş kolaylığına sahip olması, üçüncüsü ise bazı bilmecelerin bünyelerinde herhangi bir soru kelimesi barındırmamalarıdır (İçel, 2007, s. 84).

Bilmece ile mani arasındaki ilişki, şekil özellikleriyle sınırlı kalmamıştır. Her iki türde de kalıplaşmış ifadelerin olması, söz sanatlarının kullanılması; her iki türün de söylendiği ortam göz önüne alındığında karşılıklı söylemenin olması, bu iki türün benzerliklerini ortaya koymaktadır. Bilmeceler, en az iki kişi arasında ya da topluluklarda soru cevap şeklinde uygulanarak söylenir. Manilerde de karşılıklı söyleme özelliği vardır. Kimi zaman gelin-kaynana arasında, kimi zaman oğlan-kız arasında söylenen karşılıklı manilere rastlanmaktadır (Yolcu, 2011, s. 103, 104).

2.1.5.1.2. Manilerin Saz Şiiriyle İlişkisi

Anonim halk şiirinin en önemli nazım şekli olan ve tekke şiirinde de kullanılan mani, âşık şiirinde de sık olmasa da kullanılmıştır. Âşık tarzı şiir geleneğinde kimi âşıkların mani söyledikleri de görülmüştür. Özellikle Azerbaycan sahasında sadece mani söyleyen âşıkların varlığından söz edilebilir. Muamma, lugaz gibi "askı" geleneğine bağlı manilerin yanı sıra, âşıkların halk hikâyeleri içinde de hikâye kahramanlarını karşılıklı olarak mani dörtlükleriyle konuşturduklarını da görebilmekteyiz (Açа, Gökalp ve Kocakaplan, 2009, s. 535).

Mâni biçiminde şiirlerin ölçüsü çokluk 7'li, daha seyrek 8'li olur. Uyak şeması: 1'inci bend: a a b a; 2'nci bend: ccdc; 3'üncü bend: e e f e… Görülüyor ki bu biçimde söylenmiş şiirlerde uyak düzeni ile bendler birbirinden tamamiyle bağımsızdır (Boratav, 1969, s. 26).

Mani tarzı şiir yazan âşıkların bazıları şunlardır: Bayburtlu Hicranî, Yozgatlı Hüznî, Kastamonulu Yorgansız Hakkı, Samsunlu Âşık Nasuhi, Şarkışlalı Sefil Selimi, Karslı Âşık Hasretî, Kadirlili Osman Feymanî, Sivaslı Kul Mehmet, Erzurumlu Noksani Baba, Karslı Ceyhunî, Zaralı Halil Söyler, Dadaloğlu, Posoflu Âşık Zülâlî gibi onlarca âşık göstermemiz mümkündür (İvgin, 2007, s. 277).

Mâni biçimindeki şiirlerle karşılıklı atışan şaz şairleri de vardır (Dizdaroğlu, 1969, s. 64; Güney, 1971, s. 214; İvgin, 2007, s. 276).

Bu duruma, Sümmani-Zülâli karşılaşmasından kısa bir örnek verilebilir:

Sümmânî:

Bir bağdan bağa uçtum

Bir daldan dala geçtim
Çirkinden bal yemedim
Güzelden ağu içtim

Zülâlî:

Güzelim eşiğinde
Öleydim beşiğinde
Tükten yapsalar yatmam
Çirkinin döşeğinde

Sümmânî:

Dünden bugün beterim
Derdi derde katarım
Çirkin bal verse yemem
Güzelden taş yutarım

Zülâlî:

Rakip yâre kavuştu
Benim ciğerim pişti
Dün bir çirkine baktım
Gözlerime ağ düştü (Dizdaroğlu, 1969, s. 64-65).

2.1.5.1.3. Manilerin Tekke-Tasavvuf Şiiriyle İlişkisi

Mani, tekke tasavvuf şiiri içerisinde bir nazım biçimi olarak kullanılmıştır. Dinî-tasavvufî Türk halk şiiri alanında eser vermiş olan Hatayî (Şah İsmail), Muhittin Abdal, Lala Sultan, Kasımî gibi şairlere ait mani biçiminde yazılmış şiirler mevcuttur (Alptekin, Sakaoğlu, 2007, s. 21; Albayrak, 2010, s. 373; Dizdaroğlu, 1969, s. 61).

XV. yüzyılın son yarısı ile XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı kabul edilen Muhyiddin Abdal'ın bazı tasavvufi şiirleri mani tarzındadır (İvgin, 2007, s. 273; Kaya, 2014, s. 121). Muhyiddin Abdal, özellikle Hurufilik inancı yoğun olarak işlenmiş maniler yazmıştır. İnançlarını geniş halk kitlelerine yayma düşüncesinin yanında, fikirlerinin kolaylıkla ezberlenmesi arzusu da Muhyiddin Abdal'ın özellikle Hurufilik

inancı taşıyan şiirlerini maniler şeklinde yazmasında etkili olmuştur, diyebiliriz (Durbilmez, 1996, s. 428).

Erdebilli Şeyh Seyfettin soyundan gelen ve Şeyh Haydar'ın oğlu olan, asıl adı İsmail Safevi olarak bilinen Hatayî'nin de mani tarzında söylediği uzun şiirleri bulunmaktadır (İvgin, 2007, s. 273-274).

Erzurumlu İbrahim Hakkı (1703-1772) yılları arasında yaşamış, "Marifetname"nin yazarıdır. Onun da mani tarzında şiirleri mevcut olup rahmetli Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, Türk Kültürü dergisinin bir sayısında 1985 yılında yayımlamıştır (İvgin, 2007, s. 274).

Sivaslı araştırmacı Kadir Pürlü 1992 yılında Kızılırmak dergisinde Şeyh Ahmet Suzi'nin divanındaki mani tarzı şiirleri yayımlamıştır (İvgin, 2007, s. 274).

Kul Himmet, iyi bir tarikat ve tekke eğitimi görmüştür, hatta Pir Sultan'a da gönülden bağlıdır. Mani tarzında yazdığı eğitici şiirleri mevcuttur (İvgin, 2007, s. 275).

Tekke ve saz şairleri tarafından söylenen mânilerde birinci mısrada şairin adına ya da mahlasına yer verilir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 83; Albayrak, 2010, s. 373; Dizdaroğlu, 1969, s. 61). Buna örnek olarak şu dörtlük verilebilir:

Kasımî'yem yâreli
Bağrımı yâr yâreli
Derdime em oldu yâr
Dergâhına vareli (Albayrak, 2010, s. 373).

Saz, tasavvuf ve tarikat şairlerimizin destan, ilahi, koşma, semai ve varsağılarının ilk dörtlüklerinde mâni geleneğine de uyulduğu görülür. Bir harften başlamak üzere çok harfin sesini veren unsurlarla kurulurlar. Bu unsurlar, mânilerin hafızalarda kalmasına yardımcı olurlar (Elçin, 1992, s. 308).

Tekke âşıkları mâni nazım şekliyle birden fazla dörtlüğü alt alta getirerek yediliklerden oluşan şiirler yazmışlardır (Artun, 2006, s. 125):

Tâc ma'rifet tâcıdır
Sanma gayri tâc ola
Taklid ile tok olan
Hakikatte aç ola

Bir ağaçtır bu âlem
Meyvesi olmuş âdem
Maksud olan meyvedir
Sanma ki ağaç ola
(...)

Hak denilen özündür
Özündeki sözündür
Gaybi özün bilene
Rububiyyet tac ola (Gaybî Sun'ullah) (Artun, 2006, s. 125).

2.1.5.2. Manilerin Kalıp Sözlerle İlişkisi

Dua, beddua ve atasözlerinin mani metinleri içerisinde yer almaları; kimi manilerin konuları bakımından dua, beddua ve atasözü gibi kalıplaşmış ifadelerin özelliklerini sergilemeleri halk edebiyatında sıkça karşlaşılan bir durumdur.

2.1.5.2.1. Mani-Dua (Alkış)-Beddua (Kargış)

Dua, iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir. *Beddua*lar ise; çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan kalıplaşmış sözlerdir. Gerek dualar, gerekse beddualar, insanoğlunun toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren var olan sözlerdir. Genellikle mensur olmakla beraber bu konuda halk şairlerinin koşma tarzında ortaya koydukları ürünler olabildiği gibi, müstakil dörtlüklerle ve mani tipinde meçhul sanatçılar tarafından da söylenmiş dua ve beddualar da vardır (Kaya, 2014, s. 139). "Dua", "alkış"; beddua, "kargış" adı ile de bilinir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 287).

Alkış:
"Efendim ölmeyesin
Derde tutulmayasın
Cennet mekânın olsun
Cehennem bilmeyesin." (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 287).

Manilerde dua ve beddualaların şiirleşmiş örneklerine sıkça rastlanır. Çünkü manilerde işlenen konuların başında "sevda" vardır. Konu sevda olunca; âşık, bir taraftan sevdiğine kavuşmak için dua edecek; diğer taraftan, ayıranlara, engel olanlara özellikle de rakibe beddua edecektir (Şimşek, 2015, s. 84).

Kargış
"Kahve pişir mor olsun
Fincana koy durulsun
Sevdiğimden ayıran
Sol böğründen vurulsun" (Yardımcı, 2002, s. 45).

2.1.5.2.2. Mani-Atasözleri

Hacimsiz bir çerçeve içerisinde çok derin anlamlara sahip sözler ihtiva eden manilerin, pek çok türün yanında atasözleri ile de ilgisi vardır. Maniler, çok çeşitli konuları ihtiva ettiği için, buna bağlı olarak, daha kalıcı ve daha etkili sözleri bünyesinde bulundurur. Bunlar genellikle sabır, dert, öğüt konularında ve mistik tarzda söylenmiş sözlerdir (Kaya, 2014, s. 141).

Sözün altındır derler
Her iş bahtındır derler
Sırasında susmalı
Sükût altındır derler

Yaz ayları tez geçer
Güz gelince hız geçer
Dünya bir geniş tarla
İnsan ektiğin' biçer

gibi metinler, konu bakımından mânilerden çok atasözü niteliğinde örneklerdir (Hasan, 2007a, s. 5).

Atasözlerimiz manilerde gayet zarif ve yerinde işlenmiştir. Manici bir halk filozofu edâsiyle atasözlerinden istifade etmekte ve çoğu defa bunlardan çıkardığı

hikmetlerle dünya ve ahret hakkında öğütler vermekte, halka doğru yolu göstermeğe çalışmaktadır (Yağmurdereli, 1963, s. 11-12).

2.1.5.3. Manilerin Halk Anlatmalarıyla İlişkisi

Mâni tarzı şiir söyleme geleneği, Türkçenin konuşulduğu her alanda, hayatın tüm alanlarında karşımıza çıkabilen bir ifade biçimidir. Manilerin birçok bağlamı arasında halk anlatılarının da önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bir destan, masal, fıkra veya halk hikâyesinde yeri düştüğünde başvurulan halk şiiri biçimlerinden biri de mânilerdir. Çünkü mâniler, Türk şiir dilinin en yaygın ve en rahat söylenebilen, iletişimde kolaylığı yadsınamaz bir şiir biçimidir (Duymaz, 2007, s. 88-89)

2.1.5.3.1. Mani-Fıkra

Halk fıkraları içinde de tek tek ya da karşılıklı çift olarak maniler bulunur (Akalın, 1972, s. XXIII). Fıkralarda mâniler daha ziyade anlatımı vurgulamak, pekiştirmek işleviyle kullanılmaktadır (Duymaz, 2007, s. 87).

Kimi halk fıkralarının sonunda, kıssadan çıkarılması gereken hisseyi özetleyen ya da fıkradaki olaya tepki ya da yanıt özelliğinde bulunan çok ustaca yakıştırılmış mâniler vardır: “Gelinin biri varmış. Yemek saati geldiğinde ekmek isteyen kaynanasına, bana bir oyna da öyle ekmek vereyim, dermiş. Kaynanası bu eziyete bir katlanmış, iki katlanmış, sonunda olanı biteni oğluna anlatmış. Oğlu önce inanmamış. Annesi de, sen yârin işe gitme, yük (dolap) içinde saklan, bizi gözetle öyleyse, demiş. Öyle yapmışlar, kadıncağızın öğleye doğru karnı acıkmış. Gelinden ekmek istemiş, gelin de, önce bir göbek at da öyle, demiş. Kaynana o zaman şu mâniyi söylemiş: *“Hay Bahadır, Bahadır (oğlunun adı) / Yük altından bakadur / Bir dilim ekmek için / Gelin beni oynatır”* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 276).

2.1.5.3.2. Mani Halk Hikâyesi

Bilindiği gibi, halk hikâyeleri, manzum ve mensur bir yapıya sahiptir. 8 veya 11 hece ile koşma tarzında söylenen şiirler, hikâyeye çekicilik ve ahenk kazandırır. Bazı halk hikâyelerinde ise, müstakil dörtlüklerle ve mani tipinde şiirlere rastlanılır (Kaya, 2014, s. 133).

Ali Paşa Hikâyesi içerisinde Ali Paşa’nın ağzından söylenen aşağıdaki mani halk hikâyeciliği geleneği içerisinde söylenen manilere örnektir:

Nidem şu dünya fani
Felek alır tatlı canı
İlahi kör olam yeğenim
Eşe'mde de tutsan beni (Şenesen, 2009, s. 301).

Halk hikâyelerinde, manilerin yer alması üç şekilde olur:

1. İçerisindeki şiirlerin tamamı manilerden oluşan halk hikâyeleri: "Arzu ile Kamber", "Tahir ile Zühre", "Ferhat ile Şirin", "Gül ile Sitemkâr", "Leyla ile Mecnun", "Yahşı ve Aşıg" gibi hikâyelerde yer alan şiirlerin tamamı mani özelliği gösterir. Ancak, sözlü ve yazılı kaynakların büyük çoğunluğunda, bu özellik bozulmuştur (Şimşek, 2015, s. 85).

Azerbaycan sahasında anlatılan "Yahşı ve Âşıg" adlı hikâyenin de "üstadnâme"sinden "duvaggapma"sına kadar bütün manzum kısımları yine, mani (bayatı) şeklindedir (Şimşek, 1997, s. 37).

Arzu ile Kamber hikâyesinin şiirleri, sadece Anadolu sınırları içerisinde değil, Bükreş'ten Kerkük'e kadar her yerde mani şeklinde söylenmiştir (Şimşek, 1997, s. 37).

2. Halk hikâyelerinde yer alan manzum parçaların dörtlükleri arasına anlatıcı tarafından, sonradan ilave edilen maniler: Bazı anlatıcılar, hikâye anlatma geleneğine bağlı kalmakla birlikte, kendi maharetlerini de göstermek isterler. Bu sebeple de, anlattıkları hikâyelerdeki şiirlerin dörtlüklerinin beyitleri arasına aynı kafiyede, hece sayısı koşmadan daha az olan (7, 8 heceli) dörtlükler eklerler. Buna türkülerin peşrevisi denir. Şiirlerin arasına eklenen bu manzumelerin bir kısmı mani şeklindedir (Şimşek, 2015, s. 85).

3. Hikâye anlatıcıları, bazen anlattıkları metinlerin içerisine bildikleri manileri de dâhil edebilirler (Şimşek, 2015, s. 85).

Tahir'le Zühre (Güney, 1971, s. 213), Ferhad ile Şîrin (Albayrak, 2003, s. 572), Arzu ile Kamber (Alptekin, Sakaoğlu, 2007, s. 21), Gül ile Sitemkâr (Duymaz, 2007, s. 87), Kerem ile Aslı (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 277), Gül ile Ali Şir, Geyik ile Âşık (Eset, 1944, s. 24), İlbeyli Hikâyesi (Arsunar, 1962, s. 186'dan akt. Gözaydın, 1989, s. 14-15), Leyla ile Mecnun, Asuman ile Zeycan (Tan, 2007b, C.6, s. 190) gibi pek çok halk hikâyesinde âşıkların karşılıklı konuşma kısımlarının koşma yerine çoğunlukla manilerle söylendiği bilinmektedir.

Çıldırlı Âşık Şenlik tarafından tasnif edilen “Sevdakâr Şah ile Gülenaz Sultan” adlı hikâyede ise maniler doğrudan söylenmemiş, bir koşmanın dörtlüklerinin mısraları arasında yerleştirilerek “yedekli koşma” adını verdiğimiz türde dile getirilmiştir (Şimşek, 1997, s. 39).

Manilerle söylenen hikâyeler, daha çok hanımların beğenip anlattıkları hikâyelerdir (Şimşek, 1997, s. 40).

Bir kısım mâniler, süslemekte oldukları bazı halk hikâyelerini canlı bir şekilde tasvir etmekte ve hikâyenin temel unsurunu teşkil etmektedir. Netekim bilinen “Arzu ile Kamber” hikâyesi, Kerkük’te halk arasında özel bir matal halinde destanî motiflerle süslü ve yerli mânilerle dolu olarak “Arzı Kamber” adıyla anlatılmaktadır (Terzibaşı, 1970, s. 112-114).

Halk hikâyelerinin doğuşunda maniler önemli bir fonksiyon yüklenirken, mani metinleri içinde de halk hikâyelerinin kahramanları boy gösterir (Emeksiz, 2003, s. 73).

Mânilerin temel konusu sevgi olduğu için, mânilerde yer alan aşk hikâyeleri kahramanları, ötekilere nispetle daha kalabalıktır. Bu konuda da mâni söyleyicileri “Leylâ ile Mecnun”, “Kerem ile Aslı”, “Ferhad ile Şirin”, “Arzu ile Kamber”, “Yusuf ile Züleyhâ” gibi aşk hikâyelerinden faydalanmışlardır (Hasan, 2007a, s. 32).

Düz mânilerde, anlatılmak istenen duygu ve düşüncenin belirtildiği üçüncü ve dördüncü mısralarda halk hikâye kahramanlarına yer verilmiştir. Bu yer verme, “benzetilen varlık” şeklindedir. Cinaslı mânilerle mısra sayısı dördün üzerindeki mânilerde de söz konusu kahramanlar yine “benzetilen” fonksiyonunu görmekte, genellikle mânilerin son kısımlarına doğru adları geçmektedir (Tan, 2007b, C.6, s. 190).

Manilerde Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin ve Yusuf ile Züleyha’da alınmış aşk tasvirleri vardır. Bülbül güle nasıl âşıksa Mecnun Leylâ’sına öyle âşıktır ve acep Leylâ geçer mi diye dağı beklemektedir. Leylâ diye diye Mevlâ’sına erişmiştir (Yağmurdereli, 1963, s. 9).

Halk arasında, her mesleğin bir piri olduğu inancı, manicilik için de söz konusudur. Bir manide, bu sanatın piri şöyle açıklanmaktadır:

Deniz dibi derindir
Girme sular serindir
Pîrimizi sorarsan
Ferhat ile Şirin’dir (Kudret, 2003, s. 224).

Ferhat ile Şirin'in "manicilerin piri" olmasının ve öyle kabul edilmesinin sebebi büyük bir ihtimalle, adı geçen kahramanlarla ilgili olarak anlatılan hikâyedeki şiirlerin hemen hepsinin "mani" şeklinde olmasındandır (Şimşek, 2015, s. 69).

2.1.5.3.3. Mani-Masal

Mâniler, mâni yollu şiirler serpiştirilmiş nazım, nesir karışığı masallarımız vardır. “Keşiş nerden geliyorsun” masalındaki:

Kendin çöz kendin tara
Değmesin el başına
Ben yârime kavuştum
Darısı el başına

biçimindeki mâni benzeri deyiş gibi (Güney, 1971, s. 213).

Ayrıca çok bilinen bir deyiş içinde masallarımızda yer alan Ali Cengiz Oyunu’nun -ki Bektaşi velâyetnamelerinde de Hacı Bektaş Veli’nin başından geçen bir menkıbe gibi anlatılır- motiflerine büyük bir benzerlik göze çarpmaktadır (Gözaydın, 1989, s. 14):

Adilem sen naçarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya deniz olunca
Gülüm nere kaçarsın

Ağam derim naçarım
İnci mercan saçarım
Dünya deniz olunca
Ben kuş olup uçarım (Gözaydın, 1989, s. 14).

2.1.5.4. Manilerin Halk Tiyatrosuyla İlişkisi

Türk halk tiyatrosu, Türk halk edebiyatı içerisinde manilerle karşılaşılan bir başka alandır. Karagöz-Hacivat, ortaoyunu, meddah gösterileri ve köy seyirlik oyunlarında manilerin söylendiği bilinmektedir.

Karagöz oyunlarında pek çok mâni metni karşımıza çıkmaktadır. Karagöz oyunlarından biri de “Mânici”dir (Emeksiz, 2003, s. 97-98).

Köy seyirlik oyunlarından olan “Kosa Kosa” oyununda maniler kullanılmaktadır. Kosa kosa oyununda kosa kışı, keçi ise baharı sembolize etmektedir. Oyunun sonunda kosanın keçi tarafından öldürülmesi kışın sona erdiğinin bir işaretidir. Zaten keçi ve yavrularının ağzından söylenen mâni de bunu anlatmaktadır. Kosa, yüzüne maske takılmış, unla veya boyayla gülünç hale getirilmiş bir şahıstır. Kosanın yardımcısı, becerikli, becerikli olduğu kadar da ezbere mâniler okuyabilen biridir (Sakaoğlu, Alptekin, 2004, 390):

Kosa kosa gelsene
Gelip selam versene
Boş gabı doldursana
Kosanı yola salsana.

2.1.6. Manilerin İşlevleri

Duygu ve düşünceleri aktarma; haberleşme; öğüt verme; eğlendirme, hoş vakit geçirme; bastırılan duyguların dile getirilmesiyle rahatlama; gelenek görenekleri canlandırma; aynı toplumun üyesi olan insanları bir arada bulundurma hazzına ulaştırma; millet olma şuurunu kazandırma gibi fonksiyonları bulunan halk edebiyatı ürünleri, geleneksel ortamda kullanılan en kısa ve etkili sözlü iletişim metodudur (Eker, 2015, s. 410).

Sözlü şiir, bireyler ve daha geniş gruplar için dinî, resmî, sanatsal ve dinlendirici roller üstlenebilir. Tabii kullanacağı amaç çeşitliliği, iletişim gibi sonsuzdur. Düşmanlık ya da sevgi ifadesinde, anlaşmazlıkları arttırmada veya çözmede, sevinçte, iftirada, ayrılıkta, ibadette, iyileştirmede, yenilik yapmaya teşvikte, korumada, halka kutsal birlik için çağrı yapmada yahut hayal gücünü güzel kelimelerle süslemede sözlü şiiri kullanırız. Çoğunlukla gerçek nedeni, seyirci ve göstericinin maksadına bağlıdır. Bir şiirin herhangi bir bağlamda ilettiği ileti, diğer bir bağlamda çok değişik bir anlama gelebilmektedir (Finnegan, 2003, s. 174).

Türk sözlü şiir geleneğinde önemli bir yeri bulunan maniler de dâhil oldukları bağlamlara göre çeşitli işlevsel roller üstlenmektedir.

Maniler, duyguların söylenmesi, insanları eğlendirmesi, işi kolay kılması, kültürün aktarılmasını sağlaması yönleriyle işlevseldir (Artun, 2011, s. 153). Bunun yanında manilerin eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılması, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma, iletişim ve haberleşme işlevlerini de yerine getirdiği bağlamlar söz konusudur. Manilerin işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

a. İletişim ve Haberleşme

Mani, iletişimin kolayca sağlanamadığı ortamlarda kişilerin duygu ve düşüncelerini karşı tarafa iletmesini sağlayarak haberleşme işlevini yerine getirebilmektedir (Başgöz, 1957, s. 8; Kudret, 2003, s. 235; Gönen, 2004, s. 97; Eker, 1999, s. 105).

Mâniler, törenlerde, eğlencelerde, inanışların ve âdetlerin arasında, sevişme ve haberleşme gibi insan münasebetlerinde vazifeler yüklenmiştir (Başgöz, 1957, s. 8).

Mânilerimizde çok sık görülen "Sağlığımda gelmedin bari can verende gel.", "Ben sana varır mıyım köpekten korkan oğlan", "Saat üçte gelirim kapıyı sürmeleme", "Kız ben seni sararım korkuyom hükümetten", "Bir bahanen yok ise yalandan hastalan gel", "Senin aldığın para benim süsüme yetmez", "Al da beni kaç oğlan istemem düğün müğün", "Git babamın elin öp beni sana verecek" gibi ifadeler mânilerin bu haber alıp verme vazifesini nasıl yaptığını gösteren en iyi örneklerdir. Mâniler bu yüzden sevenlerin bütün meselelerini içine alan büyük bir soluk kazanmışlardır (Başgöz, 1957, s. 8-9).

Mâni söyleme geleneği aslında kapalı bir toplumun dışa açılması üzerine kurulmuş ve gelişmiştir. Mânilerde dikkati çeken en önemli nokta budur. Özellikle delikanlı ile genç kızın buluşma ve hatta görüşme fırsatlarının olmadığı bir dönemde gençler içlerinde bulunan bu özlemlerini mâniler yakarak dile getirmişlerdir. Bugün sakızların içerisinde veya takvimlerin arka sayfasında kalan mâniler geçmişte hatta yakın geçmişte birçok heveslerin dile getirilmesinde aracılık yapmışlardır (Gönen, 2004, s. 97).

b. Hoş Vakit Geçirme, Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi:

Gelin hamamları, kına geceleri, Hıdırellez eğlenceleri, kabul günleri gibi mekânlarda bir araya gelerek müzik eşliğinde eğlenme, yiyip içme kadınların hoşça vakit geçirmelerine yardımcı olmaktadır. Söz konusu ortamlarda anlatılan fıkralar,

sorulan bilmeceler ve atılan maniler de kadınların gündelik hayatın neden olduğu telaş, sıkıntı, zorluk ve yorgunluktan bir süreliğine de olsa uzak kalmasını sağlamaktadır (Büyükokutan, 2011, s. 778).

c. Değerlere, Toplum Kurumlarına ve Törelere Destek Verme İşlevi:

Sosyal yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenen halk edebiyatı ürünleri, en önemli kapalı işlevlerinden gelenek taşıyıcılığı fonksiyonuyla kültürel, sosyal, ahlaki kabulleri yansıtmakta ve onlara destek olmaktadır (Eker, 2015, s. 409-410). İnsan hayatının geçiş evreleri arasında yer alan evlilik ve evlilikte yer alan merasimler işlevsel kuramla ilgili olarak bu bağlamda incelenebilir (Cerrahoğlu, 2013, s. 293).

Düğün, mani metinlerinde çokça geçen bir sözcüktür. Düğün törenlerinin önemine vurgu yapan manilerin yanında, düğün törenlerindeki geleneksel uygulamalar mani metinlerinde geçmektedir. Diğer yandan kaçarak evlenme kesin bir dille reddedilmemekle beraber, sonuçları söylenerek bu durum olumsuzlanmıştır (Yolcu, 2011, s. 277).

d. Eğitim veya Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılması İşlevi:

Gelenek aktarımıyla, kapalı işlevlerinden eğitim fonksiyonunu da icra eden bu ürünler, kültürün gelecek nesillere iletilmesinde toplumun göstergesi kabul edilmektedir. En etkili ve kolay eğitim metodu olan eğlenceyle bilgi aktarımı, toplumu bir arada tutan ve sosyal parçalanmalara engel olan sosyal normların, yaşanan değerler olarak korunmasını sağlayacaktır (Eker, 2015, s. 409-410).

Kız ve erkek çocuklara, delikanlılara, genç kızlara öğüt vermek amacı ile söylenmiş mânilerin sayısı az değildir. Acı ve kötü olaylardan ders çıkarılması, işin iyi yapılması, çeşitli konularda uyarma, büyüğe saygı gösterilmesi... öğüdün başlıca konulardır (Demir, 2013, s. 24):

Derelerin akarı
Gel yukarı yukarı
Durma baban evinde
Olursun koca karı (Demir, 2013, s. 24-25).

e. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi:

Mânilerin doğup gelişmesinde en büyük rolü sevginin oynadığı söylenebilir. Bir yandan seven insanın psikolojisi, bir yandan da sevişenler arasına yasaklar koyan toplum kanunları mânilerin doğmasını, gelişmesini ve yayılmasını sağlayan ortamı hazırlamıştır. Mâniler, toplumun yasakları karşısında baskılanan, şuur altına itilen cinsi isteklerin boşanmasına uygun bir kanal vazifesi görmüş, bu yolla sıkışan duyguların yükü hafifletilmiştir (Başgöz, 1957, s. 10).

2.1.7. Türk Dünyasında Mani

Mani, bir tür ve biçim olarak neredeyse bütün Türk topluluklarında kullanılmaktadır. Maniler, Türkiye dışındaki Türk topluluklarında farklı isimlerle anılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Azerbaycan'da *bayatı* (Köksal, 1978, s. 157), *mahnı* (Boratav, 1969, s. 185-186; Akkoyunlu, 1992, s. 2), *mani, meni, mahna* adı verilir (Kaya, 2010, s. 476; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287).
- Kazan Türkleri ve Kırgızlar'da *ay tipa, kayım, öleng, ülenek*; Özbekler'de *koşuk, aşula* denir (Albayrak, 2003, C. 27, s. 571)
- Kerkük'te *me'ni* diye telaffuz edilir (Akkoyunlu, 1992, s. 2).
- Beserabya Gagauzlarında *mâni* olarak gösterilir (İslam Ansiklopedisi, C. 7, 1988, s. 285).
- Başkurtlar *şiğir törö*; Çuvaşlar *savra yurri*; Kırım Türkleri *çıng / çinik / çinig* (Kazan ve Güney Kırım'da *cır*); Özbekler *aşule, koşuk, törtlik*; Kırgızlar *tört sap*; Tatarlar *şiğir töri*; Nogaylar *şın / çın*; Prizren'de yaşayan Türkler *martifal*; Kumuklar *sırın,* atışmalı maniye de *takmak* derler (Kaya, 2010, s. 476).
- Kazak Türkleri'nde *aytıspa, ölen türü*; Türkmenler arasında *rubayı*, *rubağı*; Uygurlar'da *Törtlik* (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287). Kırım Tatarları'nda *mane,* Irak Türkmenleri'nde *hoyrat* (Ana Britannica, 2004, C. 15, s. 286) adı verilir.

2.1.7.1. Azerbaycan Türkleri

Aralarında pek uzun süren rejim farklılıkları ve siyasî ayrılıklar yaşansa da, Türk milletinin Oğuz grubuna mensup Azerbaycan Türkleri ile Türkiye Türklerinin kültür ve medeniyet kökü aynı esaslara dayanmaktadır (Karaağaç, Açıkgöz, 1998, s. 18).

Bugün Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan coğrafyalarında maniler hemen hemen aynı özellikleri taşımaktadır (Amanoğlu, 2003, s. 3-4).

Azerbaycan'da bayatı söyleme geleneği bütün canlılığı ile devam etmektedir (Karaağaç, Açıkgöz, 1998, s. 18).

Azerî Türkleri arasında hoyrat ve mâni karşılığında hep "bayatı" sözü kullanılmaktadır. Bu sözün anlamı hakkında ileri sürülen çeşitli ihtimalleri gözden geçiren S. Mümtaz, bu sözü bugünkü Azerîlerin teşekkülünde esaslı bir rol oynamış olan Bayat kabilesi ile ilgili görmekte, Bayatı'nın onlara mahsus şiir forması olduğunu söylemektedir. Azerbaycan'da bir de, daha çok ezgi, yani teganni karşılığında "Mâhni" sözüne rastlanmaktadır (Terzibaşı, 1970, s. 53).

Bayatı dört mısralı olarak, rubai gibi 1, 2, 4. mısraları (dizeleri) birbirine benzer ve aynı kafiyeden oluşmakta; ancak 3. mısraı serbest halde görünmektedir. 1. ve 2. mısralar anlam ve ifade bakımından 3. ve 4. mısraların önsözü olarak belirlenmekte, zaten bayatı söyleyenin amaç ve maksadı da en son iki mısrada yer almaktadır (Golkarıan, 2007, s. 141).

Bayatılarda da mânilerdeki gibi anlatılmak istenen fikir, duygu, düşünce son iki mısrada yer verilir. Ancak bu, bayatıların ilk iki mısralarının önemsiz olduğu anlamını taşımaz. Çünkü ilk iki mısra genellikle sonraki mısraların kafiyesine hazırlık amacıyla, alışılmış, yadırganmayan söz kalıplarından meydana gelir. Dikkatle incelendiğinde, son mısralarla ilk iki mısra arasında ince bir duygu bağı olduğu görülür. İşte bu bağ sebebiyle bayatıların iki ayrı, ilintisiz bölüm gibi düşünülen 1-2 ve 3-4 mısraları yüzyıllar boyu birbirlerinden ayrılmamış, günümüze kadar gelebilmiştir (Kartarı, 1985, s. 10).

Bayatılar lirik şiirlerdir ve insan hayatının her anı bayatıların konusu olabilir (Oğuz, 2001, s. 78). Bayatıların çeşitliği içinde gezildiğinde, aşk bayatıları, sevgilinin vasfı bayatıları, aile ve hayat konulu bayatıları, keder, sıkıntı konulu bayatıları, sıla ve gurbet ve de hicran bayatıları, yiğitlik ve mertlik bayatıları, hikmetli ve öğütlü bayatılar, inanç ve an'anelerle ilgili bayatılarını görmekteyiz (Golkarıan, 2007, s. 142).

Kolay yaratılabilmesi, duyguların anlatılabilmesine yeterli olması ve söylendiği Bayatı havalarının Azeriler üzerindeki etkisi sebebiyle Azeri halk şiiri içinde en yaygın olan nazım şeklidir. Ancak halk arasında yaygın olmalarına rağmen yaratıcılarının damgasını taşıyan bayatılar da vardır. Bunlar genellikle sevilen âşıkların yarattığı yoğun anlatımlı, halkın genel beğenisini kazanmış bayatılardır. Âşıkları bayatı yaratmaya sevk eden sebeplerin başında bayatı ile müziğin arasındaki bağdır. Bayatı mutlaka müzikle birlikte söylenir. Bayatı-Şiraz, Bayatı-Kürt, Çoban Bayatı vb. gibi makamların ortaya çıkışı işte bu bağ yardımıyla olmuştur (Kartarı, 1985, s. 10).

Küçük şiirde derin felsefi fikirleri vermek imkânı, halk tarafından kolaylıkla anlaşılıp ezberlenmesi, etki alanının genişliği eserleri ile halkın aklına, kalbine yol bulmak isteyen sanatçıları bayatı şekline başvurmaya yöneltmiştir (Kerimov, 2011, s. 13). Azerbaycan âşıklarının çoğu bayatı söylemede ustadır. Bu konuda sonuç olarak, anonim bir tür olan mani türü, âşıkların dilinde daha da değişerek ve zenginleşerek yaşama imkânı bulmuştur (Akman, 2008, s. 207).

Şiirlerinde bayatı türüne yer veren sanatçılardan Emani, Ezizi, Zahit, Lele, Sarı Âşık, Mezlum, Hüseyin, Saleh, Bikes, Mehzun, Müştak, Mehemmed Bey Âşık, Âşık Peri ve diğerleri sayılabilir (Oğuz, 2001, s. 78).

Azerbancan'da mani biçiminde söylenen şiirlerden biri de "hakışta"dır. Toy-düğünlerde, kına gecelerinde söylenen "hakışta"lar sadece Azerbayzan'ın Nahcivan yöresinde yayılmıştır (Memmedov, 2012, s. 2).

Hakıştalar kına gecelerini eğlenceli kılmayı amaçlayan bir söyleşi, gelenektir. Daha doğrusu, kına yakma törenleri zamanı karşılıklı şekilde bir kız evi, bir de oğlan evi tarafından kız-gelinler hakıştalar söylerler. Bu zaman her iki taraf kendi adamının daha yakışıklı, akıllı, güzel vs. olduğunu savunur, aynı zamanda karşı tarafa da dokunacak sözlerle incitmeyecek şekilde üstünlük kurmaya çalışır. Ve içlerinden biri hakıştanın mısralarını söyler, diğerleri de her mısranın sonunda bir ağızdan nakarat olarak "hakışta" derler (Memmedov, 2012, s. 2).

Gözleri, ay gözleri, hakışta,
Şirin şirin sözleri, hakışta.
Benim emimin oğlu, hakışta.
Deli edib kızları, hakışta (Amanoğlu, 2008, s. 116'dan akt. Memmedov, 2012, s. 2).

Azerbaycan'da *laylalar, okşamalar / nazlamalar, ağılar, holavarlar* ve *sayaçı sözleri* de mani olarak söylenebilmektedir (Kaya, 2014, s. 148).

2.1.7.2. Balkan Türkleri

Balkanlarda maniler ve mani söyleme geleneği halen yaşatılmaktadır. Bu kısımda Balkan Türkleri'nde manilerin ve mani benzeri ürünlerin geçmişten günümüze Balkan kültüründeki yeri tanıtılmıştır.

Kosova Türkleri: Kosova Türk halk edebiyatında en çok gelişen ve son yıllara kadar en çok kullanılan edebi tür martifallardır. Türkiye'de "mani" fakat buralarda "martaval"dan, martifal" denilen bu halk edebiyatı türü, Hıdırellez vakitlerinde söylenir. Bu merasimden bir gün önce çeşitli mahallelerdeki akraba ve komşu kızları ve hatta evli kadınlar, seçtikleri bir eşyasını bir küp veya bir çömlek içerisine yerleştirilerek bir evin bahçesindeki gül ağacının altına koyarlar. Ertesi gün yani hıdırellez günü küp veya çömlek, ev sahibinin hazırladığı çay veya şerbet içildikten sonra açılır, martifallar söylenmeğe başlanır. Böylece birinin söylediği martifalla küpten çıkarılan eşya sahibine verilir. Martifallar buraya konulan eşyalar bitinceye kadar söylenmeye devam edilir (Hafız, 1985, s. 8).

Kosova'da Türk martifalları dört mısradan kurulu olup, hemen hepsi yedi hecelidir. Nadir olmakla beraber daha az ve daha çok heceli martifallar da vardır. Bazıları vezni bozulmuş bir şekilde de söylenmektedir. Diğer Türk manileri gibi Kosova martifallarının da konuları umumiyetle aşk üzerinedir. Saz şairlerinin de söyleyip besteledikleri martifallar vardır. Fakat bunlardan, günümüze hiçbiri kalmamıştır. Martifallar da diğer Kosova Türk halk edebiyatı metinleri gibi bura halkı arasında etkinliğini kaybetmiş bir durumda olup ancak çok az sayıda yaşlı kadınların hafızalarında yaşamaktadır (Hafız, 1985, s. 8).

Romanya Türkleri: Anadolu'da ve Türk dünyasının diğer yörelerinde olduğu gibi bu yörede de söylenen manilerin konuları bakımından, niyet (fal) manileri, sevda manileri, iş manileri, bekçi ve davulcu manileri, sokak satıcılarının manileri, kahvehaneler gibi çeşitli toplantı yerlerinde söylenen maniler, yalnızca o yöreye özgü olmak üzere; Bektaşi inançlıların bulundukları yerlerde dinsel içerikli söylenen gurbet ve mektup manileri olarak söylenmektedirler (Oflaz, 2007, s. 257).

Dobruca'daki gelin-kaynana manileri, Türkiye'de de hemen hemen aynıdır. Kız ve oğlan tarafları, genellikle kına gecelerinde birbirlerine mani atarlar. Ne gelin ne de kaynana bu manileri söyler. Kız tarafındaki nazı geçen kadınlar ile oğlan tarafındaki nazı geçen kadınlar arasında gerçekleşen bir atışmadır. Her maniden sonra taraflar, nidalarla heyecan içinde mani havasının içinde yer alırlar (Önal, 2004a, s. 173).

Romanya'da mani söylenen önemli ortamlardan biri mecilerdir. Meci, imece kavramının yöredeki adıdır. Mecilerde kadınlar karşılıklı ve belirli bir musiki ile mani söylerler. Oflaz, Romanya'daki meci geleneği için şu ifadeleri kullanmaktadır:

Meciler daha çok Tuna boyu köylerinde kına gecelerinde, Hıdırellez günlerinde erkekler kızları sallarken, mısır yapraklarında ortak olarak yardımlaşma ile hasır örme, papur denilen dere sazlarından hasır örme, pamuk toplama, harmanda gündöndü (ayçiçeği) dövme, mısır sayma işlerinde yapılmaktadır. Müzik eşliğinde tümbek (dümbelek) çalarak söylenirler (Oflaz, 2007, s. 258).

Mart ayında maniler söylenerek gerçekleştirilen, bir küpten eşyaların çekildiği martifal geleneği Romanya'da da uygulanmaktadır (Bayram, 1983, s. 80).

Makedonya Türkleri: Makedonya Türklerince söylenen mâniler kafiye düzeni bakımından çok çeşitlidir. Ancak onların en büyük çoğunluğunu hece vezninin yedili kalıbıyla ve *aaba* kafiye düzeninde olan örnekler oluşturmaktadır. Bu bakımdan farklılık gösteren örneklerin sayısı ise çok azdır. Dolayısıyla, Makedonya Türklerince söylenen mânilerin büyük bir çoğunluğu, vezin ve kafiye bakımından Türkiye'deki mânilerle tam bir benzerlik içindedir (Hasan, 2007a, s. 10-11).

Mânilerin odak noktası ve ana motifi olarak belirlenen aşk duygusu, zaman zaman somut bir tutku, bazen da üstü kapalı veya dolaylı bir biçimde dile getirilmiştir (Hasan, 2007a, s. 18).

Hıdrellez bayramı, bir Balkan ülkesi olan Makedonya sınırları içerisinde Üsküp, Gostivar, Kalkandelen-Tetova, Pirlepe, Resne, Koçani, Ohri, Manastır-Bitola, Struga, Köprülü-Velez, Mavrova-Debre, Kocacık, Novak, İştip, Kumanova ve Berova gibi yerleşim Radoviş ve Ohri bölgelerinde olduğu gibi Valandova bölgesinde de değişmemektedir. Bu bağlamda martifal âdetinde bir küp, küpe atılacak özel eşyalar-dilekler, güller, çiçekler ve yapraklar ile küpe konulacak su neredeyse bütün Makedonya'da ortak olan unsurlardır. (Uğurlu, 2015, s. 52; Hasan, 2007a, s.27; Ercam, 2005, s. 19, 21).

Bulgaristan Türkleri: Bulgaristan Türklerinin mânileri Anadolu'da söylenenlerden farklı değildir (Buttanrı, 2005, s. 28). Bulgaristan'da "mani" sözünün yanında "mane / mana" söylenişi de kullanılmaktadır. Mani söyleyen kimseye "mânici" veya "maneci"; en iyi söyleyen kimseye ise "manici başı" adı verilmektedir (Özkan, 2007, s. 237).

Mâni söylenen ortamlar imece usulüyle yapılan çalışmalar, bayramlar, dini günler ve özellikle Ramazan ayı, Hıdırellez ve Nevruz ve düğünlerdir. Bulgaristan Türkleri arasında atışmalar da çok yaygındır. Komşu köy kızları çay başlarında, imecelerde birbirleriyle atışırlar. Bulgaristan Türkleri arasında unutulmaya yüz tutan geleneklerden biri de "Sayacı" geleneğidir. Unutulmakla birlikte hafızalarda yine de sayacıların söyledikleri mâniler kalmıştır. Sayacıların söyledikleri mânilere birkaç örnek (Özkan, 2007, s. 239-249):

Ev ardında kayacık
Kayacıkta yuvacık
Elma da diye ısırdım
Bir kınalıca yanacık.

Ev ardında kayacık
Kayacıkta yuvacık
Kızı güzel gösteren
Boğazındaki liracık.

Bulgaristan Türkleri arasında Nevruz zamanı gelince ateş yakılarak üzerinden atlama ve atlarken de "martifal"(mani) atışmaları yapıldığı bilinmektedir (Hafız, 2004, s. 256).

Hıdırellez zamanında ise bakır bir kap içerisinden eşya çekilen "martıval" geleneği Bulgaristan'da mevcut olan bir gelenektir. Martıval manileri vardır. Onlardan bazıları, martıvalın açılışında söylenebilir, diğerleri ise çekilen kısmetlerle ilgilidir:

Martıvalım mal olsun
Koynun keçin bol olsun
Kimin eveli çıkarsa
Devlet başına konsun (Tacemen, 1991, s. 15).

Bu dörtlükten sonra, “gelin kız”, elini martıval bakırında suya sokar ve nişanlardan birini çıkarır. Avucunda saklar ve yalnız “çıkardım” der hafifçe, öteki eli ile aynayı tutar ve ince bürgü altında “kendini aynada süzer. Kızlar ise çıkan nişanın martıvalını söylerler. Mani bitince, “gelin kız” çıkardığı nişanı gorgor başına manici başına uzatır. O da onu sahibine iade eder. Söylenilen martıvalın kime çıktığı anlaşılır. Mani ile ima edilen açıklamalar uzun zaman unutulmaz. Halk, her sözden umulmayacak manalar çıkarır (Tacemen, 1991, s. 16).

2.1.7.3. Başkurt Türkleri

Başkurt halk yırları; içerik, yaşayış biçimi ve görevleri (işlevleri) bakımından oldukça çeşitlidir. Halk arasında yırların "ozon yır" (uzun yır, türkü) ve "kıska yır" (dörtlük, mani) denilen türleri de vardır. Sosyal-estetik görevleri bakımından ayrılıyor olsalar da şiir kuruluşu bakımından takmaklar, yırlara çok yakındırlar. "Kıska yırlar" 7-8, 7-7 ve 8-8 heceli dizelere esaslanmıştır (Yakıcı, 2007, s. 295, 297).

2.1.7.4. Gagauz Türkleri

Türk topluluklarından birini teşkil eden Gagauzların folkloru kendine özgü, zengin ve otantiktir. Burada ise önemli yeri maniler almaktadır (Arnaut, 1998, s. 159). Bir Oğuz kolu olan Gagauzlar, ezelden beri sözlü edebiyat olarak mani yaratıyor ve söylüyorlarsa da, bunlar XIX. yy’ın sonlarına kadar yazıya geçmemiştir (Cebeci, 2007, s. 152). Gagauz Türklerinde maniye “maani, maane, mani, mâni”, söyleyenlere ise “manici” adı verilmektedir (Arnaut, 1998, s. 159).

Gagavuz gençleri, genellikle ziyafetlerde (gece eğlencelerinde), el şenliklerinde (horu), pınar başında, toplantılarda (yığıncaklarda) birbirlerini görür, beğenir, konuşurlardı. Bir yere toplanan erkek ve kızlar “yüzük”, “âşık”, “çar”, “üşüdüm” ve başka oyunlar oynar, eğlenir, kelimelerle şakalaşır, mani ve türkü söylerlerdi. Bu tür mani ve türküler atışma şeklinde olurdu. Bu tür atışmalarda, diyaloglarda erkek kızı över, kalbine girmeye çalışır, kız ise, ince mizahla naz eder, boyunu uca ağaca, saçını mısır püsküllerine, gözlerini kara üzüme, yanağım elmaya vs. benzetirdi (Yoloğlu, 1999, s. 19).

Gagauz mânilerine değinen Gazimihal, Gagauz mânilerinin Türkiye’de söylenilenlerle olan benzerliklerine dikkat çekmiştir:

Hay buzlara buzlara
Em atalım kazlara
Kazlar emi yiyince
Biz varalım kızlara

Hay buz o yana oynar
Buz altında kız oynar
Al kilimin altında
Gelinle güvey oynar

Harmanda kuyu kazdım
Yâr okudu ben yazdım
Bir oynatma kız için
Öldüm bayılayazdım (Gazimihal, 1991, s. 214).

2.1.7.5. Girit Türkleri

Girit adasında yaşamakta olan Türkler ile Anadolu'daki Girit mübadilleri arasında mani söyleme geleneğine rastlanılmaktadır.

Girit göçmenlerinde manilere "madinaris" denmektedir. Bu maniler genellikle karşılıklı atışma şeklindedir. Maniler akşam sohbetlerinde, Ramazan'larda, düğünlerde hem kadınlar hem erkekler tarafından söylenirler. Vakit geçirmek ve eğlenmek amacıyla söylenen bu maniler zaman içinde unutulmaya başlamıştır. Eskiden yaygın olan mani söyleme geleneğinden biri de bahar aylarında kır eğlencelerinde ya da Hıdırellez'de toplanan gençlerin çömleklerin içlerine koydukları küçük elmaları çekerek ona uygun mani okumalarıdır. Ancak günümüzde böyle bir eğlence töreni yapılmamaktadır (Şenesen, 2011a, s. 267-268).

Çukurova bölgesinde yaşayan Girit göçmenleri arasında sevda manileri, mektup manileri, mezar taşı manileri, öğüt manileri, evlenme törenleri/adetleriyle ilgili maniler, mantuvar manileri, iş-imece manileri, dua-beddua manileri ve atışma manileri söylenmektedir (Şenesen, 2011a, s. 268-279).

Çukurova bölgesinde yaşayan Girit göçmenleri arasında söylenen maniler şu şekilde örneklendirilebilir:

Ağaçlar açıyor
Ortalık yeşeriyor
Benim yüreğim
Yanıp kavruluyor

Saçım uzun yaşdurur
Yel vurur dolaştırır
Yâre mektup yazsam
Kim çabuk ulaştırır

Potakalın sarısı
Yere düştü yarısı
Hoş geldin sefa geldin
Nişanlımın annesi (Şenesen, 2011a, s. 268-276).

2.1.7.6. Hakas Türkleri

Günümüzde Güney Sibirya'da Rusya Federasyonu içerisinde özerk Hakas Cumhuriyeti'nde yaşayan Hakaslar, bu adlarını tarihi Yenisey Kırgızlarından almışlardır. Hakas manileri "tahpah" olarak bilinir (Arıkoğlu, s. 483).

"Tahpah"lar, genelde, Türkiye sahasının manileri gibi, tek dörtlükten meydana gelmektedir. Fakat üç ya da dört dörtlükten oluşan örneklere de rastlanmaktadır. "Tahpah"larda, Türkiye sahası türkü ve manilerinde olduğu gibi, hayatın hemen her aşamasıyla ilgili konulara yer verilmektedir. Bu konuların başında yurt, doğa, iş, üretim; yoksulluk, zenginlik; hayat, gençlik; genç kız, genç erkek; eğlence, misafirlik, ikram; evlenme, aile hayatı, aşk, kardeşlik ve mizah gelmektedir (Yakıcı, 2007, s. 329).

2.1.7.7. Irak Türkleri

Kerkük Türklerinin mânilerine hoyrat adı verilir. Hususî besteyle söylenir. Hoyratlar daha çok cinaslı olur. Son zamanlarda söylenen ve sahibi bilinen hoyratlar da vardır (Timurtaş, 2005, s. 48). Hoyrat, Horyat, Koyrat ve Koryat adı verilen ve yazanları pek belli olmayan cinaslı dörtlükler, halk edebiyatı ve musikisinin en ince ve güzel örneğini teşkil eden bir çeşit düzme (nazım) ve ezgi (nağme) şeklidir. Cinassız, düz kafiyeli olanları da vardır ki bunlardan bir kısmına mâni adı verilmiştir (Terzibaşı,

1970, s. 50). Türkmenler hoyratları her türlü; münasebetlerde terennüm ederler ve özel bir makamla çalıp söylerler (Dakûkî, 1970, S. 96-97).

"Horyat", ilk mısraı yedi heceden az, bir kelime veya kelime grubuyla kurulan, diğer mısraları yedişer hece olan cinaslı manilerdir. İlk mısraın eksik heceli olması maninin yapısında bir eksiklik veya kusur teşkil etmez. Zira bu hece noksanlığı icra sırasında; Kerkük'te "baba bugün", "zalım"; Erbil'de "bile yoldaş"; Azerbaycan'da "azizim" gibi kalıplaşmış, doldurma sözlerle kapatılır (Akkoyunlu, 1992, s. 4).

Eskiden kervan seferleri ve askerlik gibi sebepler dolayısıyla mâniler, Türklerle meskûn ülkelere yayılarak, az çok metin değişikliklerine uğramıştır. Bu arada, Kerkük hoyrat ve mânileri, başka yerlerinki gibi geniş ölçüde yayılmış ve başka yerlerin de mânileri buralara geçmiştir (Terzibaşı, 1970, s. 53). Hoyratlar en çok Kerkük'te yaygındır (Emeksiz, 2003, s. 4).

Hoyrat sözcüğü başka sözcükler gibi dilin bir ihtiyacı olarak doğmuş Türkçe bir isimdir. Herhalde önceleri hamaset ve kabadayılık anlamını canlandıran bir ifade vesilesi olarak belirmiştir. Bugünkü anlamda ise, Irak Türkleri arasında halk edebiyatının ve halk musikisinin şekil, mevzu ve ses kalıpları bakımından gösterdiği özelliklere göre bir çeşit ezgili dörtlüğe sonradan verilmiş bir ad olarak kullanılmıştır (Terzibaşı, 1970, s. 70).

Horyatlar ve onlara vesile olan halk hikâyeleri eğitici, öğretici unsur olma vazifesini de üstlenmektedirler. Didaktik bir özellik taşır. Didaktik tarz, ayrıca didaktik şiir örnekleri herhangi bir fikir, konu ya da görüşü karşıya benimsetmek, düşünceyi aşılamak amacıyla söylenen şiirler olduğundan bu hususta Irak Türkmenleri arasında horyatı Türkmen halkından ayrı düşünmek olmaz. Onlar, hayatlarının her kademesinde horyattan istifade etmişlerdir (Polat, Çetin, 2013, s. 340).

Diğer yörelerde mani kelimesi ile edebi tür olan mani dörtlüğü kastedilirken, Kerkük yöresinde "ezgi, nağme" manaları kastedilir. "Me'ni çağırmag", "me'ni demeg", şarkı söylemek, yani şiirli nağme ile terennüm etmek manasına gelir. Edebi tür olan maniye ise "hoyrat, koryat, hoyrat veya koyrat" adı verilir. Bu türdeki düz maniler "türkü, ağıt, ninni v.s. kırık havalar"; kesik mani ise daha fazla "uzun havalar" için malzeme olarak kullanılır. Bundan dolayıdır ki kesik mani türlerine Kerkük yöresinde "mani" adı verilmez. Ancak düz mani türüne, az da olsa, "mani" denildiği görülür (Akkoyunlu, 1992, s. 2-3).

Hoyrat, mana bakımından mâniden daha kuvvetli olup daha üstün vasıflı yapıdadır. Bu itibarla Hoyrat, halk şiirinde daha çok yüksek zümre edebiyatı halini

almakta, mâni ise çoğunlukla sazlıyan (ağıcı) kadınlar ve benzeri iptidai halk şairleri tarafından tertiplenmektedir (Terzibaşı, 1970, s. 77).

Mani dörtlükleri değişik münasebetlerde kullanılır. Bahar mevsiminde yapılan kır gezintilerinde, yazın kırsal kesimlerdeki harman zamanında, kahve sohbetlerinde, toy (düğün) veya sünnet törenlerinde, kadınların toplandığı şenliklerde, ayrıca yaslarda (matemlerde) kadın ağıtçılar tarafından mani dörtlükleri söylenir (Saatçi, 2007, s. 232).

Irak Türkmenlerinin "tapmaca" dedikleri bilmecelerin bazıları, "leyle" dedikleri ninni örneklerinin tamamına yakını, "eskilersözü" dedikleri atasözlerinin bir kısmı ve ağıtların pek çoğu mani türünde yazılmıştır. Mani biçiminde yazılmış tekerlemelere de rastlanır (Saatçi, 2007, s. 233-234). Mani, Irak Türkmenleri çocuk folklorunda da önemli bir yere sahiptir. Bu, daha ziyade ***dualar, okşamalar, ninniler, tekerlemeler, bilmeceler*** olarak kendisini gösterir (Kaya, 2014, s. 155).

2.1.7.8. Karaçay-Malkar Türkleri

Karaçay-Malkar halk edebiyatında, aşk konulu halk şarkılarından başka, bir de "iynar" adı verilen maniler vardır. Bu manilerin, Anadolu'da söylenen manilerden bir farkı yoktur. Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyelidir. İlk iki mısra ile son iki mısra arasında anlam bütünlüğü yoktur. Konuları genellikle aşk üzerinedir (Adiloğlu, 2003, s. 147).

2.1.7.9. Karakalpak Türkleri

Karakalpaklar Aral Gölü'nün Amuderya ile kavuştuğu güney kıyılanda yaşayan çok eski Türk kavimlerindendir (Yılmaz, 2004, 3250). Karakalpaklar, Orta Asya'da yaşayan Türk gruplarının en küçüklerinden biri olmakla beraber kimliklerini korumak için yoğun gayret içindedirler (Taşağıl, 2001, s. 427).

Karakalpak dili ve edebiyatı büyük ölçüde bunların yarı göçebe bir hayat sürdürmeleri ve sık sık yer değiştirmeleri sonucunda şekillenmiştir (Yılmaz, 2004, s. 3254). Karakalpakistan'ın Aral Gölü, Kızıl ve Karakum Çölleri arasında kalan, bir anlamda yalıtılmış coğrafî konumu nedeniyle, Karakalpaklar sözlü kültür ürünlerini canlı bir şekilde yaşatmışlardır. İşte bu sebeplerden dolayı, Karakalpak Türkleri folklor ürünleri bakımından zengin bir mirasa sahiptir (Fedakâr, 2008, s. 150).

Karakalpak Türklerinde halk şiiri karşılığı olarak ***kosık, cır*** terimleri kullanılmaktadır (Yakıcı, 2007, s. 345). Bunların arasından ***muhabbatka arnalğan***

*kosıklar, hevjarlar, mizahi kosıklar, bet aşarlar ve aytıslar*ın bazıları şekil olarak; bazıları da tür olarak maniye benzemektedir (Yolcu, 2011, s. 66).

Hevjar, Karakalpak halk örf ve âdet koşuklarının en tesirlilerinden biridir. *Hevjar*, ilk önce, sevmediği adamla evlenmek zorunda kalan kızın razı olmamasından ortaya çıkmış olsa da, son zamanlarda, evlenen her kızın "hevjar" söylemesi âdet haline gelmiştir. Zaman içinde "hevjar"ın çeşitli türleri ortaya çıkmıştır. Önceleri *hevjar*, derdini terennüm etmek için yalnızca kız tarafından söylenirken sonraları onun *aytış* türleri de peyda olmuştur. Bazı durumlarda kızın yanında duran adamlar veya kız yengeleri, bazen de dışarıda duran güveyi topluluğu da kıza nasihat vermek için *hevjar* söylemiştir (Uygur, 2003, s. 262-264).

*Sıñsıv, hevjar*a çok yakın bir türdür. Kendi yaşadığı zamana, anne babasına olan rızasızlık, ağlayıp sıkılma vb., *sıñsıv*ın temasını teşkil eder (Mambetov, 1995, s. 158).

2.1.7.10. Kaşkay Türkleri

İran'ın Fars eyaletinde yaşayan bir Türk topluluğudur (Sümer, 2002, s. 20). Göçebe olarak yaşayan ve yazları yaylakta, kışları kışlakta geçiren Kaşkay Türklerinin toy (düğün) merasimlerinin çeşitli aşamalarında mani söylenmektedir. Düğün öncesi ritüellerin en önemlilerinden kabul edilebilecek olan *dügü dögme* (çeltik dövme) birkaç gün sürer. Bu ritüel sırasında maniler söylenir. Kızın, baba evinden ayrılacağı sırada çok hüzünlü bir hava olan *Nenem Hay* havası çalınıp ayrılık konulu maniler söylenir (Kafkasyalı, 2008, s. 719-726).

Kaşkay toylarında en sık söylenen manilerden birisi olduğu anlaşılan bir örnek şu şekildedir:

O toy bu toy bizimdir
Akik mercan düzümdür
Biz kıhaya gız vermek
Kıha gızı bizimdir (Karaaslan, 2010, s. 297, 298).

2.1.7.11. Kazak Türkleri

Kazaklar, manileri *aytıspa, gayım öleng, ölen türü* gibi isimlerle karşılarlar. Manilerin çoğu yedi heceli ve *a a b a* düzeninde kafiyelenmiştir. Nadiren *a b c b* şeklinde kafiyeli olan manilere de rastlanılır (Kaya, 2014, s. 158).

Kazakistan'da "mâni" karşılığında yaygın olarak *ölen* terimi kullanılmaktadır. Nevruz bayramında, düğünlerde, doğum günü kutlamalarında, tarlada, fabrikada çalışırken, akşamları (özellikle de kışın) ev ziyaretleindeki sohbetlerde, ziyafetlerde vb. bir araya gelen Kazakistan Türkleri hoşça vakit geçirmek maksadıyla dombra çalmakta, türküler söylemekte, bilmeceler sormakta, hikâyeler anlatmakta, mâniler söylemektedirler (Durbilmez, 2007, s. 167).

Kazakistan'da mâni söyleme geleneği günümüzde de yaygın olarak devam etmektedir. Mâni söyleme için özel olarak toplanılmadığı, mâni söyleme geleneğine özgü ayrı bir mekân olmadığı belirtilmektedir. Toy çadırları, düğün / nişan evleri, bağlar, bahçeler, tarlalar, harman yerleri vs. bu mekânlar arasında yer alır. Mâni söyleme zamanı da çeşitlilik gösterir. Her uygun ortamda mâni söylemek mümkündür (Durbilmez, 2007, s. 167).

2.1.7.12. Kıbrıs Türkleri

Kıbrıs Türkleri Anadolu'da olduğu gibi bu nazım türü için genelde *mâni* sözcüğünü kullanmakta ancak bazı yörelerde mâni karşılığı olarak *beyit* (Lefkoşa, Baf, Limasol), *mane* (Lefkoşa) sözcükleri de kullanılmaktadır. Ayrıca mâni yarışmalarında söylenen mânilere *bağlama* (Baf, Bladan) ve *bağlamaca* (Altınova) da denilmektedir. Mâni söylemek için *mâni yakmak*, düğünlerde ve eğlencelerde düzenlenen mâni yarışmaları için de *mâni çatışması* deyimleri kullanılmaktadır (Saraçoğlu, 1989, s. 12).

Mâniler 4+3=7 heceli aaxa kafiye düzeninde ve dörtlük esası üzerine kurulmuştur. Ramazan mânileri ise sekizli hece ölçüsüne sahiptir. Kıbrıs Türk mânilerinin ilk mısralarında yer alan unsurlar, çoğunlukla Kıbrıs'ın coğrafi özellikleri, bitki örtüsü, ekonomik yapısı ve sosyal hayatı ile ilgilidir. Kıbrıs Türk mânileri konu bakımından çoğunlukla aşk ve sevda konusunu içermektedir. Bunların yanında özlem, hasret, taşlama, yergi, arzu ve isteklerin dile getirildiği mâniler de adada söylenmektedir (Öger, 2005, s. 11).

Mâni söyleme daha çok kadınlar arasında yaygındır. Genellikle köylerde mâni bilen kişiler tarafından atışmak, çocukları eğlendirmek, eğlenmek, ayrılıklarda, sevinç ve acılarda duyguları ifade etmek için söylenir (Artun, 1998, s. 142).

Kıbrıs'ta evliliğin dünürcülük, söz kesme, kına gecesi aşamalarında; atışmalarda, Ramazan'da, tarlada çalışırken, mektuplarda maniler kullanılır (Saraçoğlu, 1989, s. 12-16).

Kıbrıs'ta söylenen düğün mânileri, Ramazan ve bayram mânileri, mektup mânileri, askerlik mânileri, gelin-kaynana mânileri, beddua mânileri ve Hıdırellez mânileri konu ve biçim bakımından Türkiye'de söylenenlerle çok önemli benzerlikler göstermektedir (Yardımcı, 1999, s. 2-8).

Kına gecesi mani yarışmalarında söylenen manilerin çoğu sevda, yergi ve alaya alma konularında olup, maniler müzik eşliğinde karşılıklı olarak iki yarışmacı tarafından söylenmekteydi. Yarışmanın belirgin özelliği, özellikle sevdalılara sevdiklerini belirtme olanağı vermesiydi (Saracoğlu, 1985, s. s. 181).

Mâniler yaşlı mâni söyleyicilerinden öğrenilir. Mâni söyleyenin etrafında toplanılır. Mâniciyi görecek biçimde oturulur. Mâniler tek başına söylendiği gibi karşılıklı olarak da söylenir (Artun, 1998, s. 142).

Önceki dönemlerde Ramazanlarda, pazarlarda, bayram, kandil, Hıdrellez'de yağmur dualarında, genç kız toplantılarında maniler söylenirdi. Mezar taşlarına maniler yazılırdı (Artun, 1998, s. 143-146). Geçmiş dönemlerde sosyal hayatta önemli bir yeri olan ve birçok yerde söylenen mâniler, günümüzde sosyal hayattan kopmuş durumdadırlar (Türkmen, Gökbulut, 2009, s. 2217). Kıbrıs Türk kültüründe mâni, her ne kadar eski canlılığını koruyamasa da, yüzyıllara yayılan süreçte kendi geleneğini meydana getirecek karakteristik özellikler ortaya koyabilmiştir (Çevik, 2015, s. 96).

2.1.7.13. Kırgız Türkleri

Kırgız edebiyatındaki "*tört saptar*", tıpkı mâniler gibi yazarı belirsiz (anonim) olan, o nedenle çoktan halka mal olmuş şiir türleridir (Cumakunova, 2007, s. 174).

Tört saptar, bir şiir türü olarak tek başına kullanıldığı gibi destanların, halk manzumelerinin, oyun şiirlerinin, atışmaların içerisinde, halk ozanlarının eserlerinde de sıkça yer tutmuştur. Türk mânilerinin söyleyicileri genel olarak kadınlar olduğu görülüyorsa, Kırgız dörtlüklerinin söyleyicileri çoğunlukla erkeklerdir; lirik kahramanlar da dolayısıyla genellikle kadınlardır (Cumakunova, 2007, s. 174).

Kırgız toplumunda çeşitli düğünler, törenler, ziyafetler sırasında kızlar ve yiğitler arasında atışmalar yapılırmış. Bu atışmaların birçoğu aşk içerikli olsa, birçoğu soru-cevap, bazıları ise karşısındakini aşağılayarak üstünlük kazanma amaçlı olduğu görülür (Cumakunova, 2007, s. 175).

Kırgız şiirleri için araştırmacılar genel olarak 7 veya 9 hece vezninin tipik olduğunu belirtiyorlar. Adı üstünde tört saptar dörtlükler dört mısradan oluşuyor. Fakat

bütün bu tür şiirlerde dört mısranın korunması her zaman şart koşulmuyor. Bazen şairin vurgulamak istediği noktaya, bazen de özel hitap durumlarına göre mısraların 5-6-7-8 mısraya kadar çoğaltıldığı bazen üçe, ikiye düşürüldüğü de görülür. Fakat azalmaya çok nadir rastlanır çünkü araştırmacılar dört mısrayı Kırgız dörtlüklerinin ideal sınırı olarak gösteriyorlar (Cumakunova, 2007, s. 179).

2.1.7.14. Kırım Türkleri

Kırım Tatar Türkleri edebiyatının ve ağız yaratıcılığının gelişiminde en büyük rolü oynayan ***çin***lar ve ***mane***lerdir (Zaatov, Abdulganiyeva, 2007, s. 390). ***Mane, çın*** ve ***beyit***ler Kırım-Tatar Türklerinin anonim edebiyatlarının en zengin türlerindendir. Kırım-Tatar Türkleri çın söylemeye ***çınlamak,*** çın söyleyene de ***çıncı*** demektedir ve aralarında mane ve çın bilmeyen çok az kişi vardır (Yıldız, 2007, s. 194).

Maneler genellikle aaba kafiye düzeninde söylenir; ancak aabb, abbb, aaaa ve abcb kafiye düzeninde söylenen maneler de vardır (Yıldız, 2007, s. 195).

Maneler daha çok bayramlarda ya da herhangi bir iş sebebiyle kendi aralarında toplanan genç kızlar tarafından, daire şeklinde bir araya gelerek horon eşliğinde tek tek veya hep bir ağızdan icra edilir. Bu özelliğinden dolayı manelerde genç kızların daha samimi duygu ve düşüncelerini tespit etmek mümkündür (Yıldız, 2007, s. 211).

Çınlar iki, maneler ise dört mısradan meydana gelmektedir. Ayrıca manelerin 7 heceli kalıpla söylenmesine karşılık, çınlar 11'li hece kalıbıyla söylenmektedirler. Manelerde, Anadolu sahasındaki mâniler gibi ilk iki mısra doldurma mısralardır. Çınlarda doldurma mısra yoktur (Yıldız, 2007, s. 211).

2.1.7.15. Kırımçak ve Urum Türkleri

Urumlar, günümüz Kazakistan'ında, Kentav, Gürcistan'ında Tzelka ve Ukrayna'sında Donetsk eyaleti Maripol şehirlerinde yerleşik olarak yaşamaktadırlar. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra büyük oranda Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'ne göç etmişlerdir (Altınkaynak, 2007, s. 269).

Diğer folklor ürünlerinde olduğu gibi Urum mani veya çınları da Karay Kırımçak ve Kırım Tatar Türkleriyle ortaktır. Bu maniler şekil itibariyle Anadolu manileriyle aynı kalıptadır. Değişen tek yönü Türkiye'deki zengin çeşitliliği göstermemeleridir (Altınkaynak, 2007, s. 269).

Urumlar manilere “duşenka” demekte olup Rusça bir kelime ile adlandırmaktadırlar. “Duşenka”, “ah canım” anlamındadır. Doğu Karadeniz atma türküleri özelliği gösteren bu duşenkalar Kırım Tatar Türklerinin “çın” adını verdikleri, iki mısralı durumda da karşımıza çıkmaktadırlar. Dikkat edilirse, Urum manilerinde Türkçenin eğitim dili olarak kullanılmamasından kaynaklanan olumsuzluklar hemen göze çarpar. Bunlar mısra fazlalıkları, mısraların değişkenlikleri, hece fazlalığı ya da eksiklikleri, kelimelerin düşmeleri veya değişimleridir (Altınkaynak, 2007, s. 269-270).

En fazla karşılaşılan kafiye şeması a+a+x+a şeklindedir. Urum manilerinin hece sayısı 4+3: 7’li olup bazı mısralarda unutulmaktan kaynalanan fazlalıklar vardır. Bazı mısralarda ise kaynak kişinin kendiliğinden kattığı heceler vardır. Bu katkılar manilerin türkü şeklinde söylenmesi esnasında daha çok ortaya çıkmaktadır. Bazı hallerde ise unutulmuşluktan kaynaklanan metin onarmaları göze çarpar (Altınkaynak, 2007, s. 270).

2.1.7.16. Kumuk Türkleri

Kumuk halk edebiyatında ***sarın*** denilen dörtlükler önemli yer tutar. Sarın Türkiye’deki maniye karşılık gelir. Toplum hayatında yer eden önemli hadiseler işlenir. Düğün ve benzeri eğlencelerde, çoğu zaman çalgıcının refakatinde irticalen söylenen dörtlüklerdir. Dinleyiciler el çırpmak suretiyle iştirak ederler. Sarın adı verilen dörtlükler çoğu zaman 7’li bazen da 8’li hece ölçüsüyle kurulurlar (Öztürk, 1996, s. 179).

Sarınlar sevgiyi, hayatı, mizahı konu edinirler. Böyle dörtlükler birbirine takılıp, bağlanarak söylenirse ***taqmaq*** (atışma) olur (Hacıyev, 2002, C. 20, s. 114).

Gerek çocuklar, gerekse gençler Nevruz kutlamaları çerçevesinde, gruplar halinde, ellerinde süslenmiş ağaç dallarıyla ev ev dolaşarak hediye toplarken çeşitli sarınlar okurlar. Tabii sarınların konusu bir şekilde Nevruz ile ilişkilendirilir ve her sarının sonuna ***Haza Nevruz günü mübarek!*** (İşte Nevruz günü mübarek!) sözleri eklenir. Sarını, grubun içinden bir kişi okur; onun arkasından gruptaki herkes koro halinde Haza Nevruz günü mübarek! / Şatman, şatman, Nevruz günü mübareké (İşte Nevruz günü mübarek! / Mutluyum, mutluyum, Nevruz günü mübarek!) mısralarını söylerler. Sarınlarda genellikle Nevruz için süslenen evler, pencereler, genç kızlar ve onların elbiseleri övülür (Muratçayeva, 1996, s. 278; Djamokova, 200, s. 67-70; Haciyev, 1991, s. 28’den akt. Pekacar, 2004, s. 330).

Abzarda at bolmaymı	Avluda at olmaz mı?
At bolsa, nas bolaymı?	At olsa, kirli olmaz mı?
Eki süygen ayrılsa,	İki seven ayrılsa,
Süyeksiz yas bolmaymı?	Cenazesiz yas olmaz mı?

Al daray gölek giyip	Al ipekli gömlek giyip
Ölemen seni süyüp	Ölüyorum seni sevip
Meni yimik sen süysen	Benim gibi sen sevsen
Öler edin göz tiyip	Ölür idin nazar deyip (Haciyev, 1991'den akt. TDEMA, 2007, C.VIII, s. 564).

2.1.7.17. Nogay Türkleri

Nogay manileri toy (düğün), süyü (aşk, sevgi), askerlik, ayrılık ve niyet manileri olarak karşımıza çıkar. Diğer taraftan yine mani şeklinde ancak karşılıklı olarak söylenebilen maniler de vardır ki bunlara *şın* denilir. Şınlar, *çeşitli konulu, tapmaşa (bilmece) ve mıskıl / alay şınları* diye üçe ayrılır. Şınların hece sayıları değişiktir. I. ve III. mısra 7, II. ve IV. mısralar da 4 veya 5 hecelidir. Çoğunlukla abcb şeklinde kafiyelenirler (Kaya, 2014, s. 161-162).

2.1.7.18. Özbek Türkleri

Özbek halk türküleri içinde *yâr-yar*lar ve *mani*ler yaygın bir türdür. Yâr-yarlar mani adı ile işlenir. Düğünde söylenecek yâr-yâr türküleri çok eskidir... Yâr-yarlar esasen nikâh törenlerinde söylenen merasim sarkışıdır. Düğünlerde söylenmesinden de bu türün çok eski olduğu anlaşılır. Esasen kadınlar söyler (Bazı yerlerde erkekler de söyler). Atışma manileri iki türlüdür. Bazıları düğünlerde söylenir; erkekler ve kızlar taraf taraf olup söyleşirler. Oynarken söylenen atışma manilerini ise iki kişi icra eder. Söyleşme ve oyun yarışması gibidir. (Kahhar, 2000, C. 14, s. 138).

Qarangı keçe bilen,	Karanlık gece ile
Arığın içi bilen.	Arığın içi ile
İkki kolim bağlansın,	İki elim bağlansın
Qızlarnın saçi bilen.	Kızların saçı ile (Sabirov, 1981, s. 16-25).

Men seferge çıqqanda,	Ben sefere çıktığımda
Yâr eşigide qalgen.	Yâr kapıda kalmış
"Qaçan kelesen?" deb,	“Ne zaman geleceksin” diye
Qara közge yaş algen.	Kara göze yaş salmış (Sabirov, 1981, s. 16-25).

2.1.7.19. Tatar Türkleri

Qısqa Cırlar (Türkçe karşılığı, maniler), Tatar Halk edebiyatının en yaygın türü sayılmaktadırlar. Tatarların yaşadığı çok geniş coğrafyada İdil ve Kama nehri civarı ve Ural dağından Sibirya’ya kadar her köyde, her şehirde, hayatın bütün gerçeklerini, insanoğlunun bütün duygularını en güzel şekilde anlatan manilere sık rastlanmaktadır (Çetin, 2007, s. 213).

Maniler Tatar halkında bugün de popülerdir. Düğünlerde, bayramlarda karşılıklı olarak mani atışıp yarışmak veya bir ağızdan mani söylemek güzel bir gelenektir (Sibgatullina, 2007, s. 268).

Tatar manilerinde çeşitli konular işlenmiştir: günlük hayat, içtimaî ve şahsi sıkıntılar, yiğitlik, geleceğe olan umutlar, çeşitli nedenlerden dolayı gurbet ellerde kalan insanların vatan özlemi, kızların acıklı kaderi, medresede eğitim gören şakirtlerin hayatı ve duyguları, dostluk akrabalık, yaşam felsefesi, aşk, ahret hakkında düşünceler vb. Bunlardan, doğduğu büyüdüğü yerden ayrılıp yabancı ellerde yaşamak zorunda kalan garibanların duygularını yansıtan maniler felsefî ve ibret verici içerikleri ile ayrıca dikkati çekmektedirler (Çetin, 2007, s. 213).

Kazan Tatar halk edebiyatında mani terimi geçmiyor, onun yerine *takmak* veya *kıska cır* (yani kısa türkü) kelimeleri kullanılıyor (Sibgatullina, 2007, s. 266).

2.1.7.20. Türkmenistan Türkleri

Lirik, yani halk arasında en geniş yayılan türlerin bir tanesi *lale*dir. Onların çoğunu gelin kızların kendileri türetmiştir… Lale çoğunlukla ilkbahar mevsiminde, hava serinlediği güz günlerinde, ikindi zamanlarında söylenir. Gelin kızlar köyün bir tarafına, kum köylerindeyse yakında bulunan tepe üzerine toplanırlar… Lale, gül sözüyle eş anlamlı olup çiçeklerin her çeşidini kendinde toplayan geniş anlamlı bir kelimedir. Söylenen şarkılar güllere benzetilerek lale adı verilmiştir… Bir kıta

söylendikten sonra “lale” sözü la-le görünüşte heceye bölünerek ahenkle birkaç defa tekrarlanır (Geldiyev, 2002, s. 337).

Lalelerde vatana, toprağa, millete sevgi ön sıralarda yer alarak gelin kızların duygu düşüncelerini ifade etmektedir (Geldiyev, 2002, s. 338-339):

Tamdıranın kirşine
Halı dokma erşine
Aman esen gel, yârim
Gidip Gazar urşuna.

Boncuk, Türkmen gelin kızlarının boyunlarına takındığı süs eşyasıdır. İşin ilginç tarafı da küçük süs taşı vasıtasıyla gelin-kızların kendi sevincini, gamını, kederini, arzularını birkaç şairane halk şiirine sindirmişlerdir (Durdiyeva, 1996, s. 143). ***Moncuk attı***, Türkmenistan sahasında genç kızlar arasında niyet tutmak, istikbalden haber vermek esprilerini taşıyan bir oyundur. Oyuncu kızlar, aynı renklerdeki boncukları, ortaya konan su dolu bir kabın içine atarlar. İçlerinden bir kız, kâsenin içinden bir boncuk alır. Boncuğun sahibi genç kız, bir ***mâni*** söyler veya oyun oynar. Mâni / şarkısını ya da oyununu bitiren kız, kâseden bir boncuk alarak, boncuk sahibi oyuncunun mâni / şarkı söylemesini ya da oyun oynamasını sağlar (Çetin, 2004, s. 189).

Boncuk attı oyununun niyet / fal ile ilgili de bir yönü bulunmaktadır. Su dolu kâsenin başına oturan yaşlı bir kadın, suyun içinden aldığı boncukla ilgili bir mâni söyler. Söylenen mâninin, boncuk sahibi kızın istikbali ile ilgili ipuçları vereceğine inanılır. Sudan alınan boncuktan önce okunan mâni ile boncuk sahibinin arzuları uyuşmazsa, mâniyi okuyan kız, arkadaşları tarafından hicvedilir. Boncuk attı oyununda söylenen mânilerden bazıları şöyledir (Çetin, 2004. s. 189-190):

Nevruz geldi bu gece
Kızlar atanlar bice
Kimin bicesi çıksa
Hediyesi horoz ecice
(...) (Nurmemmedova, 1999, s. 239-243’ten akt. Çetin, 2004- s. 189-190).

2.1.7.21. Uygur Türkleri

Anadolu sahasında mani terimiyle ifade edilen nazım şekline Uygur sahasında *koşak* denmektedir. Uygur *muhabbet koşakları*nın büyük çoğunluğu mani nazım şekliyle düzenlenmiştir (İnayet, 2011, s. 104).

Uygur manileri içerisinde klasik aaba kafiye düzeniyle yazılanlar dışında farklı düzende yazılanlar da mevcuttur. Bunların biri abcb kafiye düzenine sahip maniler olup, bunlar manilerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Maniler arasında ilk mısrası 7, ikinci mısrası 5 heceli olan maniler de bulunmaktadır. İlk mısrası 7, ikinci mısrası 4 heceli olan manilere ise daha çok *yâr-yâr* veya *yâr senem* diye bilinen koşaklarda rastlanır (İnayet, 2011, s. 104, 105).

Mani tarzındaki Uygur halk koşaklarının çeşitli söyleniş ve kullanış amaçları vardır. Bunları, söylendiği ortam ve işlevleri açısından şu şekilde sıralamak mümkündür: Düğün, nişan gibi ortamlarda, kızlarla oğlanlar veya âşıklar arasında atışmalarda, işte çalışırken, Ramazan'da, sazlı-sözlü ortamlarda, çocuk oyunlannda, kız isteme sırasında, Nevruz, bahçe, kavun bayramı sırasınsa (Öger, 2006, s. 403).

Uygur halk şiirinde en fazla yer tutan koşaklar, sevgi ve aşk konularını işleyen ve "muhabbet koşakları" olarak adlandırılan koşaklardır (Öger, 2006, s. 403).

Mani tarzındaki koşakların söylendiği ortamlardan biri düğünlerdir. Düğün koşaklarının en önemli özelliği ise kız ile erkek arasında karşılıklı olarak söylenmesidir. Uygur Türklerinin *beyit* adını verdikleri bu tarz koşaklar, Uygur halk şiiri içinde oldukça yaygındır (Öger, 2006, s. 405).

2.2. Manilerde Biçim

"Biçim", "tarz", "form", "forma", "yapı", "tip", "eşkâl" kelimelerinin karşılamaya çalıştığı kavram "şekil"dir (Oğuz, 2001, s. 11-12). Halk edebiyatında nazımlı biçimler konusu olunca, dış görünüşle ilişkili öğeler, ölçü, uyak ve ezgi …. gibi teknik ve yapı öğeleridir (Boratav, 1982a, s. 156-157). Maniler biçim yönünden incelenirken onların ölçü, durak, kafiye, dize sayısı ve nazım düzeni incelenir.

Maniyi diğer Türk halk şiiri şekillerinden ayıran en önemli fark, kafiye düzeni ile bağımsız dörtlükler halinde söylenişe sahip olmasıdır (Kaya, 2014, s. 56). Her mâni kıtası, kafiye düzeni bakımından, müstakil bir birliktir; koşma şeklindeki türkülerde ve hece veya aruz vezni ile yazılmış başka halk şiirlerinde her kıta son mısralarındaki

kafiye ile diğer kıtalara bağlandığı halde, mâni için böyle bir kayıt yoktur (İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 285).

2.2.1. Manilerde Ölçü

Her ölçü (vezin) bağlı bulunduğu dilin yapısından doğar. Bu nedenle Türk dilinin doğal ölçüsü "hece ölçüsü (hece vezni)"dür. Hece ölçüsü, dizelerdeki hece sayısının belli bir düzene bağlı olarak eşitliği temeline dayanır (Dilçin, 2005, s. 39-40).

Maniler çoğunlukla 7 heceyle yazılmakla beraber 4, 5, 6, 8 ve 11'li heceyle yazılan maniler de bulunmaktadır (Boratav, 1969, s. 189; Kaya, 2010, s. 483; Kudret, 2003, s. 223; Şimşek, 2015, s. 75; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 259; İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 286; Bakırcıoğlu, 2007, s. 80; Gözaydın, 1989, s. 17; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Erşahin, 2005, s. 179; Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. 15, s. 286). 7 heceli bir mani örneği şu şekildedir:

Dereler buz bağladı
Avcılar iz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı (Eset, 1944, s. 8).

Bekçi, davulcu manileri de denilen ***Ramazan manileri*** 8 heceden oluşmaktadır (Boratav, 1969, s. 189; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 287; Yardımcı, 2002, s. 23; Gözaydın, 1989, s. 17; Albayrak, 2010, s. 372; Akalın, 1972, s. XVIII). 8 heceli davulcu manisi örneği:

Halayıklar, halayıklar!
Ocak başında uyuklar.
Davulun sesin duyunca
Pirincin taşın ayıklar (Boratav, 1969, s. 189).

Düğün ya da seymen mânilerinin kimi yedi heceli, kimi sekiz hecelidir (Boratav, 1969, s. 189; Yardımcı, 2012, s. 267; Akalın, 1972, s. XVIII).

Eğin / Kemaliye yöresinde söylenen, genellikle eşi gurbete giden kadınların duygularını anlatan, "*elagözlü / alagözlü*" gibi adlar alan maniler 11 hecelidir (Boratav, 1969, s. 189; İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 286; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 287; Şimşek, 2007, s. 288; Yardımcı, 2002, s. 23; Gözaydın, 1989, s. 21; Bakırcıoğlu, 2007, s. 80). "Elâgözlü"leri diğer manilerden ayıran en belirgin özelliği hece sayısıdır. Türk dünyasında bilinen hemen hemen bütün maniler yedi veya sekizli-bazen beş de olabilir-hece ile söylenirken bunlar on birli hece ile söylenmektedir (Şimşek, 2007, s. 289). Aşağıda bir "elagözlü" örneği bulunmaktadır:

İstanbul içinde öter bir keklik
Sana vatan oldu bize gurbetlik
Ela gözlerini sevdiğim ağam
Gel bir sıla eyle olam cennetlik (Bakırcıoğlu, 2007, s. 80).

Dört, beş heceden oluşan mânilere az sayıda rastlanmaktadır (Albayrak, 2010, s. 372; Akalın, 1972, s. XVIII; Kudret, 2003, s. 222; Gözaydın, 1989, s. 17). Dört heceli dizelerden oluşan bir mâni örneği:

Nar tanesi
Nur tanesi
Sen gönlümün
Bir tanesi (Gözaydın, 1989, s. 17).

5 heceli dizelerden oluşmuş mani:

Bahçede iğde
Dalları yerde
Sevdiğim oğlan
Kim bilir nerde (Kudret, 2003, s. 222).

Dört beş heceli manilerin yedi heceli manilerin bozulup kısalmış şekilleri olup olmadığı yönünde farklı ifadelere ulaşmak mümkündür (Gözaydın, 1989, s. 17; Akalın, 1972, s. XVIII).

2.2.2. Manilerde Durak

Hece ölçüsünde dizenin belli bölümlere ayrılmasına “durgulanma”, bu bölüm yerlerine de “durak” denir (Dilçin, 2005, s. 40).

Bütün araştırmacıların kolayca örneklendirdiği mani, millî veznimiz olan hece vezninin (4+3) / (3+4) / (2+5) / (5+2) duraklı 7’li ölçüsü ile meydana getirilir (Özsoy, 2005, s. 111; Dilçin, 2005, s. 43). Araştırmacılara göre bunlar içerisinde en sık karşılaşılan (3+4) ya da (4+3) duraklı olanlardır (Mutluay, 1979, s. 137; Albayrak, 2003, C. 27, s. 572; Terzibaşı, 1970, s. 81). Bununla beraber 7 heceli maniler bazen (2+5) ve (5+2) biçiminde de belirmektedir (Terzibaşı, 1970, s. 81; Albayrak, 2003, C. 27, s. 572). Kimi zaman (3+2+2), (5+3) ve (3+4) şeklinde söylenmiş maniler de vardır (Kaya, 2014, s. 58).

Sekiz heceli (4+4) duraklı mâniler de yaygındır. Dört, beş heceden oluşan mâniler ise oldukça azdır (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572). 4, 5 heceli manilerde durak mükemmeliyeti aramak fazla iyimserlik olur. Zira hece sayısının azlığı, anlamın tekniğe feda edilmemesi bu kusuru doğurmaktadır. Buna rağmen (2+2=4), (3+2=5) gibi duraklı örnekleri görmemiz mümkündür (Kaya, 2010, s. 483).

(4+3) duraklı mani örneği (Kaya, 2014, s. 58):

Sini üstü şekerim (4+3)
Üstüne bal dökerim (4+3)
Kaynanamın kahrım (4+3)
Oğlu için çekerim (4+3)

(3+4) duraklı bir mani örneği:

A benim bahtu yârim
Gönlüde tahtı yârim
Yüzünde göz izi var
Sana kim baktı yârim (Dilçin, 2005, s. 44-45).

(5+2) duraklı bir mani örneği:

Sarı kavunu dildim
Çamura düştü sildim
Yârim gurbete gitti
Şimdi kıymetin bildim (Dilçin, 2005, s. 46).

(2+5) duraklı bir mani örneği:

Kahve Yemen'den gelir
Bülbül çemenden gelir
Beyaz gerdan sırma saç
Her gün yabandan gelir (Dilçin, 2005, s. 46).

(3+4) durağıyla yazılmış mânilerin üçüncü dizeleri kimi zaman (4+3) duraklı olur. Mânilerde söylenmek istenen söz genellikle son dizede verildiği için, üçüncü dizede durakların değişmesi dizenin anlamını güçlendirdiği gibi, mâniye hoş bir uyum getirir (Dilçin, 2005, s. 45):

Dereler akmaz oldu
Yüzüme bakmaz oldu
Yolladığın çiçekler
Burnuma kokmaz oldu (Dilçin, 2005, s. 45).

Yalnız üçüncü dizede durakların değişmesinden başka, mâninin herhangi bir dizesinde de duraklar değişebilir. Bunda, mâninin önceden düşünülmeksizin söylenmesinin etkisi kuşkusuz vardır (Dilçin, 2005, s. 45-46):

Kar yağıyor inceden (4+3)
Gül açılır goncadan (4+3)
Ben yâri kıskanırım (3+4)
Yerdeki karıncadan (3+4)

Doğan Kaya, bu durumu şu şekilde örneklendirmektedir (Kaya, 1999, s. 27):

Sandığı sıra dizdim (3+2+2)

Yârdan umudum üzdüm (2+3+2)
Daha çok sevecektim (3 +4)
Elin dilinden bezdim (2+3+2)

Her mısrası farklı duraklı olan mânilere de rastlamak mümkündür (Elitok, 2006, s. 20).

2.2.3. Manilerde Kafiye

Kafiye (uyak), en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir (Dilçin, 2005, s. 59). Bilindiği gibi, halk şiirinde ***yârim kafiye*** esastır. Maniler için de durum aynıdır. Mevcut maniler göz önünde tutulduğunda yârim kafiye ile söylenmiş örneklerin yüzde itibariyle en fazla çoğunluğa ait olduğu görülür (Kaya, 2014, s. 57; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 260). Tam kafiye de manilerde sıkça kullanılmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 260). Bunun yanında nadiren de olsa, kafiyesiz veya kafiyesi bozuk manilere de rastlarız (Kaya, 1999, s. 58).

Manilerimizin kafiyeleri hem ses, hem şekil bakımından, umumiyetle pek sanatkârâne seçilmiştir. Manilerin bir kısmında ise -pek azında- bu itinaya lüzum görülmemiş, ya kelimeler uzak bir âhenkle kafiye yapılmış yahut aynı kelimeler kafiye olarak kullanılmıştır:

Çaydan çaya geçelim,
Yeşil tesbih çekelim,
Sen orada, ben burda
Böyle hasret çekelim (Yağmurdereli, 1963, s. 5).

Mânilerin pek çoğu da rediflidir: *Dağlar kış görmüş gibi / Bağlar kuş görmüş gibi / Bir buldum bir yitirdim / Oldum düş görmüş gibi* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 261), (Karaalioğlu 1983, s. 472).

Türk mânilerini ses yönüyle zenginleştiren başka bir katkı da, çoğunlukla kelime ve hece yinelemesine ya da ses taklidine dayanan alisterasyondur: *Gülüm gülü peyliyem*

/ Güle hizmet eyliyem / Bana gülüm versinler / Başka gülü neyliyem (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 261).

Halk, "L" ve "R" harfleri gibi bazı benzeri seslerden yapılan kafiyeleri de uygun bulmaktadır (Terzibaşı, 1970, s. 82).

2.2.4. Manilerde Dize Sayısı

Yaygın biçimiyle manilerin dize sayısı dörttür (Eset, 1944, s. 10; Bozyiğit, 1986, s. 73; Şimşek, 2015, s. 75; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 258; Ekici, 2013, s. 142; Mutluay, 1979, s. 136; Erşahin, 2005, s. 179).

Manilerin 5, 6, 8, 10, 14 dizeli olanları da vardır (Dizdaroğlu, 1969, s. 57; Gözaydın, 1989, s. 8; Erşahin, 2005, s. 179; Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. 15, s. 286; Bozyiğit, 1986, s. 73; Atılgan, 2002, s. 43). Bunların sayılarının kabarık olmaması, çok dizeli manilerin özellikle uyak bulma endişesi dolayısıyla kolay kolay düzülememesine, rahatlıkla hatırda tutulamamasına ve güçlü sanatkârların bunları yaratmaya önem vermemesine bağlanmaktadır (Gözaydın, 1989, s. 8).

Dört mısradan az veya çok mısralarla meydana getirilen mâniler de vardır. Bunlar daha ziyade karşılıklı mâni atışmalarında, *karşı-beri* adı verilen türkülerde, bekçi destanlarında, Kuzey Bulgaristan'la Romanya'da yaşayan Gagauz Türklerinin eserlerinde dikkati çekmektedir (Elçin, 1992, s. 308).

Karşı-beri; Doğu Karadeniz bölgesinde, karşılıklı iki kişi tarafından (karşıki-beriki) ikişer mısra halinde söylenen manilerdir. Bu tür manilerin kafiye yapısı; xaxa şeklindedir (Şimşek, 2015, s. 61).

Ayrıca, gene bütün bir dörtlük içinde, karşılıklı iki kişinin ikişer kez birer dize söylediği mâni örnekleri de vardır: *a. Kurban ne iş görüyon? / b. Ne iş var ki göreyim? / a. Patates sök (e)ce(k)din ya / Sök, yarısın vereyim* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 258).

Niyazi Eset, kesin bir yargı ile "Kaç mısralı olursa olsun mâni metinlerinde mısra sayısı daima çifttir" diyerek, 5 ve 7 dizeli mânilerin bulunmadığını, bunların "hatalı söylenmiş" olduklarını bildiriyorsa da, yanıldığı şüphesizdir. On iki dizeli mâni göremediği halde "10 ve 14 mısralı olduktan sonra 12'lisinin de olması gayet tabidir. Kim bilir hangi mecmuanın sayfaları arasında gizlenmiş kalmıştır." derken kendi deyimiyle "Kim bilir hangi mecmuanın sayfaları arasında gizlenmiş" tek sayılı kıtalardan kurulu mânileri yok saymak, aşırı ve çelişik bir tutumdur. Çift sayılı

kıtalardan oluşmuş mânilerin çokluğu, ötekilerin yokluğunu ispat etmez (Dizdaroğlu, 1969, s. 57).

Dize sayısı dörtten artık olan mâniler de vardır. Bu türlü mânilerin genellikle, birinci dizesinin hece sayısı yediden azdır. Dize sayısı dörtten çok olan mânilerin uyak düzeni de değişiktir. 5 dizeli mânilerin uyak düzeni şöyledir: axaxa (Dilçin, 2005, s. 282).

2.2.5. Manilerde Nazım Düzeni

Mânilerin birinci, ikinci ve dördüncü mısralarında yârim kafiye birliği göze çarpar. Üçüncü mısralar serbest bırakılır, kafiyeye bağlanmaz (Elçin, 1990, s. 7; Tahir'ül Mevlevi, 1994, s. 94-95; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 260; Dilçin, 2005, s. 279; Terzibaşı, 1970, s. 82; İA, "mâni", c. VII, s. 286; Öztürk, 1986, s. 383; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Erşahin, 2005, s. 179; Akalın, 1980, s. 185; Boratav, 1969, s. 186; Mutluay, 1979, s. 136; Güney, 1971, s. 211; Albayrak, 2009, s. 135; Alptekin, Sakaoğlu, 2007, s. 22).

Karadeniz ve Marmara gibi *türkü atma* geleneğinin yaygın olduğu bölgelerde ise, söyleme rahatlığı vermesi nedeniyle yalnızca ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, birinci ve üçüncü dizeleri serbest biçimdeki maniler daha çok söylenir (Boratav, 1969, s. 186; İA, "mâni", c. VII, s. 286; Albayrak, 2010, s. 372; Özbek, 1998, s. 130, 131; Dilçin, 2005, s. 279).

Bir zamanlar, bilhassa son asır, İstanbul Semai kahvelerinde sergilenen mânilerde *baca* şeklinde kafiye düzenine dayalı mâniler de dile getirilmiştir ki, bu şekilde mâniler bir hayli yekûn tutar (Öztürk, 1986, s. 383).

Yine birtakım hallerde mâni, dört dizelik dörtlük yerine daha uzamış bir biçim alabilir; o zaman uyak düzeni *aaba* yerine *aabaca*... biçimine dönüşür (Boratav, 1969, s. 187):

Ağlarım çağlar gibi,
Derdim var dağlar gibi. ...
Ciğerden yaralıyım,
Gülerim ağlar gibi.
Her gelen bir gül ister,
Sahipsiz bağlar gibi.

"Artık mani" denilen ve mısra sayısı dörtten fazla olan maniler asıl kafiye değişmeksizin maniye mısra eklenmesiyle oluşur. Bunlar daha çok ikiye bölünebilen mısra sayısına sahip olup ***aaba cada eafa*** ... şeklinde kafiyelenir. Bu kafiyeleniş biraz da irticalen söylenen maniye kolayca kafiye bulma endişesinden kaynaklanmaktadır. (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572).

Yedekli manilerde kafiye sıralanışı ***aaba + ca*** dizisindedir. Altı satırı geçen ayaklı maniler de, yedekli mani kafiye sıralanışının… ***baxa***… biçiminde uzamışı görülür (Akalın, 1972, s. XIX).

Zaman zaman ***aaab, abab, abcd*** şeklinde düzenlenmiş kafiye biçimlerine rastlanır (Elçin, 1990, s. 7).

2.2.6. Manilerde Doldurma Dize Problemi

Maninin dizeleri arasında bir anlam bütünlüğü olup olmadığı konusunda farklı görüşlerden söz edilebilir. Manilerde asıl anlamın üçüncü, dördüncü mısralara saklandığı; birinci ve ikinci mısraların sonrakilere biçim ve içerik anlamında zemin hazırladıkları, önemli bir anlam ifade etmedikleri pek çok araştırmacının sahip olduğu bir görüştür (Torun, 1989, s. 24; Tahir'ül Mevlevi, 1994, s. 95; Banarlı, 1983b, C.2, s. 721; Elçin, 1990, s. 7; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Kudret, 2003, s. 223; Karataş, 2004, s. 304; Yardımcı, 2002, s. 24; Dilçin, 2005, s. 279; İlaydın, 1997, s. 96; Eset, 1944, s. 16; Albayrak, 2010, s. 373; Karaalioğlu, 1983, s. 472; Göksu, 1996, s. XIII; Yağmurdereli, 1963, s. 5; Saraçoğlu, 2001, s. 138; Erşahin, 2005, s. 179-180; Alptekin, Sakaoğlu, 2007, s. 21; Güney, 1971, s. 211-212; Güleç, 2002, s. 311; Timurtaş, 2005, s. 47; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Mutluay, 1979, s. 139; Akalın, 1980, s. 186). Bu nedenle bu mısraları "***doldurma mısralar***" olarak tanımlamaktadırlar (Torun, 1989, s. 24; Karataş, 2004, s. 304; Saraçoğlu, 2001, s. 138; Alptekin, Sakaoğlu, 2007, s. 21; Timurtaş, 2005, s. 47).

Bazı araştırmacılara göre ilk dizede yer alan kelimeler kafiyeyi uydurmak ve ayağı başlatmak içindir (Bozyiğit, 1986, s. 74; Akalın, 1980, s. 186; Torun, 1989, s. 24; Yağmurdereli, 1963, s. 5; Saraçoğlu, 2001, s. 138). Bu görüşe göre "İlk iki mısra bir mâna ifade etmekten ziyade sonraki mısraların 'kafiye-ayak' bakımından bütünlüğünü ve musikisini temin maksadiyle tertip edilmektedir."(Yağmurdereli, 1963, s. 5). Hatta kimi manilerde aradaki iki dizeyi çıkarmakla da maninin konusu bozulmaz. Çünkü

manilerde anlam birimi beyittir, mani kıtalarında beyitlerin birbiriyle anlam bakımından bağıntılı olması zorunluğu yoktur; her beyit anlamca bağımsızdır. Önemli nokta belirtilmek istenen temel duygu ya da düşüncenin son iki dizede anlatılmış olmasıdır (Bozyiğit, 1986, s. 74).

Anlamlı bir dize ya da uyak bulunamadığı durumlarda, birinci dizede, anlamlı bir sözcüğün hitap biçiminde yinelenmesiyle dize doldurulur ya da türlü çağrışımlar yaratabilecek uydurma bir sözcükle uyak sağlanır. Aşağıdaki mânilerin birinci dizelerinde, mâninin girişinde anlamsız sayılabilecek rastgele sözcükler kullanılarak ölçü doldurulmuştur:

Gidene bak gidene
Güller sarmış dikene
Mevlâ sabırlar versin
Gizli sevda çekene

Le beni eyle beni
Elektenn ele beni
Alacaksan al artık
Düşürme dile beni (Dilçin, 2005, s. 280)

Pertev Naili Boratav dizeler arasındaki bu anlam farkının sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

“Mânide anlatılmak istenen duygunun, düşüncenin özünü taşıyan son iki dize ile birinci veya ilk iki dize arasındaki tutarsızlığın sebebini bu türün irticai ile söylenen bir halk şiiri olmasında aramak gerekir. İlk dizeler bir bakıma mâniciye son iki dizeye yükleyeceği duyguyu, düşünceyi en özlü biçimiyle anlatacak sözleri ve uyakları arayıp düzenlemek için vakit kazandıran bir basamaktır. Mânici düzeceği mâninin ilk iki dizesinde kullanabileceği, her yerde geçerli olan birtakım söz kalıplarını dağarcığında hazır tutar; sırası geldi de fırsat çıktı mı bunları kullanır. Ne kendisi, ne de dinleyiciler bu ilk iki dizeye büyük önem vermezler.” (Boratav, 1969, s. 189-190).

Manilerin ilk iki dizesini anlamsız “doldurma masralar” olarak gören birinci yaklaşımın yanında bu iki dizenin de maninin anlam bütünlüğüne katkı yaptığını kabul eden (Aslan, 2008, s. 108-109; Çelik, 2001, s. 101; Atlı, 2013, s. 760; Karakuş, 2012, s. 430, 438) ve hatta doldurma mısra kavramını reddeden (Kaya, 2010, s. 482; Ekici,

2013, s. 142-143; Önal, 2007, s. 370; Elitok, 2006, s. 30; Karabaş, 1981, s. 68; Yolcu, 2012b, s. 2791) bir yaklaşım da söz konusudur. Bu görüşler şu şekilde özetlenebilir:

Doğan Kaya manilerin ilk dizelerinin doldurma mısra olduğu görüşünü ihtiyatlı karşılamak gerektiğini belirtirken şu ifadeleri kullanımıştır:

"Doldurma dizelerde basmakalıp ifadeler bulunabileceği gibi çevre, bitkiler, müşahedeler, çeşitli araç gereçlere de yer verilir. Şunu da söylemek gerekir ki her manide doldurma mısra yoktur. Dörtlük bütünlüğünde söylenmiş olan mani pek çoktur. Söz gelişi:

Bahçe bar için ağlar
Ayva nar için ağlar
Karlı dağ güneş için
Gönül yâr için ağlar

örneğinde gördüğümüz şekilde ortaya konulmuş yüzlerce mani vardır. 'Manilerin ilk dizeleri doldurma mısradır.' sözünü ihtiyatlı karşılamak gerekir" (Kaya, 2010, s. 482).

Metin Ekici, "doldurma dize" kavramının anlamını yitirdiğini şu ifadelerle savunmaktadır:

"Kırsalda yaşayan toplumun son dizelerde ifade ettiği duyguları anlatabilmesi, ancak ilk iki dizede dile getirdiği dünyada yaşamış olmasıyla ilişkilidir. Bu yüzden bütün ders kitaplarında yer alan ve zihnimizde kalıplaşmış bir bilgi olarak yer eden; "ilk iki dize doldurma dizedir" ifadesi anlamını yitirmektedir. Çünkü "doldurma dize" olarak gördüğümüz dizeler, ancak ve ancak kırsalda yaşayan toplumun üyesi insanların doldurabileceği bir yapıda ve zorunlulukta önümüze gelebilmektedir." (Ekici, 2013, s. 142-143).

M. Naci Önal da ilk dizelerin dolgu olarak tanımlanmasını yanlış bulmaktadır:

"Manilerde genellikle ilk dizeler, asıl söylenmek istenen şeyin hazırlığını oluşturur. Bu hazırlık hem yapı, hem de içerik bakımından yapılır. Bunlardan herhangi biri eksik olursa kusur manide değil, manicide aranmalıdır. Manilerin ilk iki dizesinin dolgu olarak tanımlanmasının doğru bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyiz. Kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı olarak ilk dizeler son dizeleri destekler." (Önal, 2007, s. 370).

Seyfi Karabaş, manilerin ilk iki dizesiyle sonraki dizeleri arasındaki anlam bütünlüğünün ortaya çıkarılmasının önemini şöyle belirtmektedir:

“Oysa manileri mani yapan, birçoğunu değer biçilmez yır yapan ilk yarılarındaki doğasal öğelerle bu öğelerin ikinci yarılarla anlam bağlantılarıdır. İlk yarıları doldurma dizeler değildir; ilk yarılarıyla ikinci yarıları arasında çok sıkı anlam bağları ortaya çıkarmadıkça manilerimizi özen dolu biçimde incelemeye başlamış olmayacağız.” (Karabaş, 1981, s. 68).

Mehmet Ali Yolcu, mânideki ilk iki dize ile son iki dize arasında anlamsal bağları sağlayan unsurları; olay, icra, icra ortamı, mâni söyleme geleneği ve dinleyici ekseninde incelemiştir. Buna göre mânilerin önemli bir kısmı bir olay sonucu yaratılmış, zaman içinde söz konusu olayın unutulması neticesinde de mâni, bağlamından koparak birbiriyle alakasız dizeler görünümüne bürünmüştür (Yolcu, 2012b, s. 2792).

Yağmur yağar su akar
Gökte yıldırım çakar
Hep tayfalar geldikçe
Anam yollara bakar (Yolcu, 2011, s. 301).

Yukarıdaki maninin ilk iki dizesinde mevsimlik tarım işçilerinin memleketlerine dönüş zamanı olan sonbahar mevsimi tasvir edilmektedir. Kısacası maninin söylendiği ortam, söylenme şartları ilk iki dizede dile getirilen ifadeleri etkilemektedir (Yolcu, 2011, s. 301).

Manilerin ilk iki dizesinin birer doldurma dize olduğu görüşü bize göre de doğruluk taşımamaktadır. Bütün dizeleriyle anlamsal bir bütün olarak incelendiğinde manilerin ifade ettikleri daha derinlikli anlamlara ulaşmak mümkün olmaktadır.

2.3. Manilerde Dil ve Üslup

Mâniler, halk ruhunun yansıtıcısıdır. Anonim mâni dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla buluruz. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini mânilerde görebiliriz (Artun, 2000a, s. 208). Nitekim yurdumuzun hemen her yerinde, hemen herkes mani söylemeyi (mani düzmeyi, mani yakmayı, mani atmayı) biraz bilir. Bununla birlikte mani daha çok kadınların duygu dünyasını ortaya çıkaran bir türdür. Okuyup yazma bilmeyen halk yığınları, doğal sanat

yatkınlığıyla böyle anonim şekillerin beğeni ortaklığında içini dile getirmiştir (Mutluay, 1979, s. 137).

Maniler, müstakil dörtlüklerden meydana geldiği için uzun anlatmalara, tasvirlere, teferruatlara fazlaca yer verilmez; söylenmek istenen şey kısa ve öz olarak ifade edilir. Onun için mani mısralarında yoğun bir anlatım söz konusudur (Şimşek, 2015, s. 77).

Mânici gelenekle, kendi güzellik ve estetik anlayışının sentezini yaptığında özgün bir anlatım kazanır (Artun, 1998, s. 140). Kadın grupları arasında söylenen mâniler, bireysel duyguları, hayalleri ve özlemleri de incelikle ve yalın bir şekilde yansıtırlar (Mirzaoğlu, 2007, s. 136).

Sanatçının içinde yaşadığı kültür, üslubun belirlenmesinde etkilidir. Ancak kültür ve gelenek sanatçının üslubunu ne kadar etkilerse etkilesin, sanatçının karakteri ve yaşam deneyimi de üslubun belirlenmesinde etkili olan unsurlardandır (Şenesen, 2009, s. 129).

Mani söyleyenler, bulundukları mekâna, mekânda bulunan dinleyicilerin zevklerine, acılarına, sevinçlerine, dünya görüşlerine uygun olarak manilerde bazı değişiklikler yapabilirler. Hazır ifade kalıplarını kullanarak o anki duygularını dile getirebilirler (Durbilmez, 1996, s. 428).

Kalıp sözler, çoğunlukla, sevilen manilerin benzerlerini söyleme kaygısıyla ve halkın yaşamında somut olarak yer alan nesnelerin varlıkların doğrudan doğruya manilerin girişinde kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle birçok mani, aynı sözlerle, aynı dizelerle başlar. Yine sevilen manilerde görülen bir özellik de halkın yaşamında somut olarak yer alan nesnelerin, varlıkların doğrudan doğruya manilerin girişinde kullanılarak hazır söz kalıbı niteliği kazanmasıdır (Derdiyok, 1987, s. 51- 54).

Türk mânilerinde sözbaşı olarak kullanılan klişelerden en yaygın olanları şunlardır: *Altınım, armut dalda, âşık der, ay doğar, ayvanda, azizim, baba der, bağa girdim, bahçelerde, çay aşağı, dere boyu, dut ağacı, elma, entarisi, evleri, geç gönül, gökte yıldız, gör bir afet, ha buradan aşağı, ırmağın kenarında, kadife, karanfilim, kızın adı, kiraz, Leylâ der, oğlan adın, su gelir, tepside, yemenim, yük üstünde…* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 259).

Türk kültürünün bir ürünü olan maniler, söylendiği coğrafyalara göre farklılıklar taşıdıkları gibi dile getirilen konuların birbirleriyle örtüşmeleri nedeniyle benzerlikler de göstermektedirler. Zaman zaman çok kabul gören bir mani ya da maniler de değişik bölge ve coğrafyalarda değişerek farklı biçimlerde söylenebilmektedir. Hangi konu

üzerine söylenirse söylensin, mani söyleyicisi bulunduğu il, ilçe ya da köyün adını maninin bir yerinde belirterek onu kendine, kendi bölgesine mal edebilmektedir (Yakıcı, 2007, s. 193).

2.4. Manilerde İçerik

Manilerin konusu incelendiğinde, insanoğlunun acı-tatlı, her türlü duygusunu manilerle dile getirdiği görülür. Böyle olunca da geçmişi İslamiyet öncesi döneme kadar götürülen manilerin, çeşitli zamanlarda, çeşitli vesilelerle söylendiğini görmekteyiz: Ramazan ayında oruç tutanları sahura kaldıran, bayramlarda ev ev dolaşan bekçi ve helasacılar, sokakta malını pazarlayan satıcılar, sevdiklerine duygularını anlatmak isteyen âşıklar, kız isteyen dünürler, bahtını/geleceğini öğrenmek isteyen gençler ve ölen birinin ardından acılarını dillendirmek isteyen yanık yürekler manilerle hayat bulmuş, manilerle şekillenmiştir (Şimşek, 2015, s. 68-69).

Manilerin başlıca konusu aşk ve sevgidir (Dizdaroğlu, 1969, s. 66-67; Başgöz, 1957, s. 10-11; Terzibaşı, 1970, s. 105; Ekici, 2002a, s. 25; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 251; Yağmurdereli, 1963, s. 9; Batur, 1998, s. 111; Erşahin, 2005, s. 180; Kudret, 2003, s. 235). Sevgi teması ile ilgili her şey; istek, özlem, düğün, sevinç, üzüntü, sitem, ayrılık, gurbet, ölüm vb. manilerde işlenir. Maniciliğin pîrinin "Ferhat ile Şirin" olduğu inancı bu bakımdan anlamlıdır (Kudret, 2003, s. 235).

Seven insanın yüreğinde sıkışan arzu gibi, kıskançlık, hasret, kızma, yalvarma gibi, hor görme, sevgiliyi yüce bulma, kişiliğini koruma, ya da sevgilinin ayaklarına kapanma, içlenme, işkillenme, oturup sabahlara kadar ağlama, hayalleme, kafa tutma gibi duyguların mânilerde pek bol örneklerini görürüz (Başgöz, 1957, s. 10-11).

Karşı cinse duyulan sevgiyi, genellikle dolaylı yoldan dile getiren bu mâniler, erkeklerin ağzında yiğitçe, kızların ağzında daha çekingendir. Eğlence ve törenlerde erkekler bir yanda, kızlar bir yanda, karşı tarafı küçümseyen, güçlü duyguları alayla örten bir davranışla söylenirler: *"Fırın üstünde kürek / Gene kabardı yürek / Bizim köyün kızları / Elli lire bir çeyrek"* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 274).

Öteki insan duygularının hepsi, sevgi ile yakınlıklarına göre mânilere girmiş, uzaklaştıkça mânilerin dışında kalmıştır. Böylece sevginin yanında mânilerimizde sırası ile ayrılık, askerlik, ana babaya bağlılık gibi meselelerin izleri de görülebilir. Sayıları pek az olmakla beraber öğüt verici mânilerimiz de vardır. Fakat asıl mâni daima

bunlardan ayrı, sadece sevginin hâkim olduğu bir halk edebiyatı çeşididir (Başgöz, 1957, s. 17-18).

Mânilerin doğup şekillenmesinde, iç yapıların oluşmasında doğal, sosyal ve ekonomik çevrenin büyük rolü vardır. Mânilerin söyleniş sebepleri de çok çeşitlidir. Niyet mânileri, atışma mânileri, laf atmak kabilindeki mâniler, bekçi-davulcu mânileri, satıcı mânileri, semai kahvelerinde söylenen cinaslı mâniler, âşık-hikâyecilerin söylediği mâniler, mektup mânileri, düğün mânileri bu sebeplerin başlıcalarıdır (Albayrak, 2010, s. 374).

Türk sosyal hayatının bütün aşamaları, doğum, çocukluk, delikanlı ve genç kız olma, askere gitme, askerden gelme, düğün... mânilerin konusudur (Demir, 2013, s. 21).

Eş seçiminden başlayarak, kız isteme, başlık, çeyiz, kına, düğün; gelin-kaynana, gelin-kaynata, gelin-görümce gibi aile fertlerinin münasebetleri; aile içi diğer problemler, kısaca tüm yönleriyle aile; sosyal hayatın en önemli gerçeklerinden olan “gurbet” ve onun doğal sonucu olan “ayrılık” manilerde en çok işlenen temalar arasındadır. Manilerde ait oldukları toplumda yaşayan, Hak ya da batıl, bütün inançları bulmak mümkündür. Alın yazısı, Kur’an, Kâbe, Zemzem, namaz, oruç, kutsal aylar ve günlerle bunlarla ilgili gelenekler; rüya, fal yorumları ve nazar gibi konular manilerde sıkça işlenen konulardır (Çelik, 2001, s. 102).

"Katma" adı verilen cinaslı mânilerle Kerkük hoyratlarını andıran mânilerde dini muhtevalı söyleyişlere sıkça rastlanır (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572).

Mâniler öncelikle aşk şiiri olsalar da, insan duygularını dolaylı bir anlatımla dile getirmektedirler. Acımak, alay etmek, aldatmak, alınmak, avutmak, bağlılık, beğeni, böbürlenmek, caka satmak, dalgınlık, derdin tazelenmesi, döneklik, dünya dertleri, efkârlanmak, yoksulluk acıları, göz koymak, gurbet acıları, gurur, güceniklik, güven, hayal kırıklığı, imrenti, inat, kahır çekmek, kınamak, kırılmak, kıskanmak, kızmak, kibirlenmek, küçümseme, küsmek, nazlanmak, öfkelenmek, öksüzlük acıları, ölüm korkusu, pişmanlık, sabır, sevinmek, umursamamak, utanmak, tasaya kapılmak, vatan sevgisi, yalnızlık ve yas gibi (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 251).

2.5. Manilerle İlgili Tasnifler

Manilerin kendi içlerinde sınıflandırılmaları üzerine pek çok araştırmacı çalışmalar yapmıştır. Elde edilen verilere göre araştırmacılar maniyi en çok *yapı* ve

biçim yönünden sınıflandırmıştır. Kimi araştırmacılar ise manilerin konularını, *söyleniş yerleri*ni, *hazırlanış* ve *uygulanış*larını dikkate alan çalışmalarda bulunmuştur.

Manilerin tasnifini bir *yapı* ve *biçim* meselesi olarak ele alan çalışmalar şöyle sıralanabilir:

Niyazi Eset, manileri cinaslı olup olmamalarına göre *cinaslı maniler* ve *cinassız düz maniler* olmak üzere ikiye ayırmıştır. Cinaslı manileri de kendi içinde *kesik maniler* ve *doldurmalı kesik maniler* başlıkları altında incelemiştir (Eset, 1944, s. 15-16). Göksu da çalışmasında aynı sınıflandırmaya yer vermiştir (Göksu, 1996, s. XIV-XV).

Onay, manileri *düz maniler* ve *cinaslı maniler* başlıkları altında incelemiştir. Cinaslı manileri ise *2. ve 4. mısraları kafiyeli olanlar, 1. ve 3. mısraları serbest olanlar; bir beyit haline getirilerek yazılan ve adam aman nağmesiyle başlayan bir nağme ile okunanlar; 1, 2 ve 4. mısraları cinaslı olanlar; üç mısralı, 2. ve 4. mısraları kafiyeli olan ve birinci mısra yerine adam aman getirilenler; mısraların adedi ziyade olanlar; on beş heceli olanlar* şeklinde sınıflandırmıştır (Onay, 1996a, s. 84-90).

Şükrü Elçin manileri *düz (tam) veya cinaslı (kesik)* olmak üzere ikiye ayırmıştır (Elçin, 1992, s. 309).

Cem Dilçin'e göre mânilerin ad almaları *birinci dizelerindeki hece sayısının eksik olmasına ve dize sayısı ve uyaklarının cinaslı olmasına göre* olmaktadır. Buna göre Dilçin'in tasnifi şu şekildedir: *a. Kesik Mâni b. Artık Mâni c. Deyiş* (Karşılıklı Mâni) (Dilçin, 2005, s. 284).

Erşahin'e göre mâniler yapıları bakımından *düz, yedekli, kesik ve müstezat* olmak üzere başlıca dört tiptir (Erşahin, 2005, s. 180).

Cevdet Kudret manileri üç başlık altında incelemiştir: *1. Düz Mani 2. Yedekli Mani 3. Kesik mani (Ayaklı mani).* (Kudret, 2003, s. 224).

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve terimleri Ansiklopedik Sözlüğü'nde yapılarına göre maniler şu şekilde sıralanmıştır: *Tam Mâni, Kesik Mâni, Yedekli Mâni* (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287-288).

Nevzat Gözaydın, manileri *Tam Mani (Düz Mani), Kesik Mani, Artık Mani* ve *Deyiş* şeklinde sıralamıştır (Gözaydın, 1989, s. 7). Erman Artun da çalışmasında aynı sınıflandırmaya yer vermiştir (Artun, 2011, s. 156).

Dizdaroğlu mâni çeşitlerini *a. Düz Mâni ve b. Kesik Mâni* diye iki başlık altında incelemiştir (Dizdaroğlu, 1969).

Ata Çatıkkaş ise manileri yapılarına göre şu şekilde tasnif etmiştir:

a. Düz veya Tam Mani

b. Yedekli veya Artık Mani

c. Cinaslı veya Kesik Mani

d. Karşılıklı Mani (Deyiş)

e. Katar Maniler (Çatıkkaş, 2001, s. 17).

Kimi araştırmacılar ise mani sınıflandırmalarını manilerin *yapı*larını ve *konu*larını ayrı ayrı dikkate alarak yapmıştır. Bu sınıflandırmalardan bazıları şunlardır:

Akalın "mani çeşitleri"ni yapı bakımından şu şekilde sıralamıştır:

I. Yapı Bakımından:

1. Ölçüsüne göre:
    a. 4 heceli maniler
    b. 5 heceli maniler
    c. 7 heceli maniler
    d. 8 heceli maniler
    e. 11 heceli maniler
2. Kafiye örgüsüne göre:
    a. a.a.b.a düzenine uyanlar
    b. b.a.c.a. düzenine uyanlar
    c. a.a.b.a. + c.a. düzenine uyanlar
    d. a.a.ab.a.c.a.x.a. …düzenine uyanlar
3. Satır sayısına göre:
    a. Tek dörtlük maniler
    b. Karşılıklı çift maniler (iki dörtlük)
    c. Karşılıklı katar maniler
    d. Katar maniler
4. Biçimine göre-nazım şekline göre:
    a. Düz maniler
    b. Müstezat maniler
    c. Yedekli maniler
    d. Ayaklı maniler (Akalın, 1972, s. XX).

Akalın, *kendi içlerinde, gerek konu birliği, gerek üslûp benzerliği gösteren manileri "küme maniler"* şeklinde tanımlamış ve mani kümelerini de şöyle sınıflamıştır:

a. Karşılıklı çift maniler,
b. Karşılıklı katar maniler,
c. Katar maniler,
d. Düğün-Seymen manileri,
e. Saya manileri,
f. Şehir manileri,
g. Ramazan manileri (Akalın, 1972, s. XIX, XXI).

Esma Şimşek, manileri yapılarına ve konularına göre iki şekilde tasnif etmiştir:

I. Yapıları Bakımından Maniler
1. Düz Mani
2. Cinaslı Mani
3. Kesik Mani
4. Yedekli Mani
5. Konuşmalı Mani
6. Dedim-Dedili Mani

II. Konuları Bakımından Maniler
1. Sevda / Aşk Konulu Maniler
2. Gurbet ve Ayrılık Manileri
3. Bayram, Ramazan, Bekçi ve Davulcu Manileri
4. Asker Manileri
5. Niyet Manileri
6. Düğün Manileri
7. Gelin-Kaynana Manileri
8. Aile Fertleri ile İlgili Maniler
9. İnsanların Çeşitli Fiziksel Özelliklerini Konu Alan Maniler
10. Giyim-Kuşam ile İlgili Maniler
11. Tabiat ve Tabiat Olaylarını Konu Alan Maniler

12. Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Maniler
13. Felekten Şikâyet
14. Öğüt Manileri
15. Sosyal Konulu Maniler
16. Millî Duyguları KonuAlan Maniler
17. Meslek Manileri
18. Mektup Manileri
19. Fotoğraf Arkası Manileri
20. Mezar Taşı Manileri
21. Adlarla İlgili Maniler
22. Şehir Adları ile İlgili Maniler
23. Hayvanlar ile İlgili Maniler
24. Satıcı Manileri
25. Diğerleri (Şimşek, 2015, s. 78-81).

Mehmet Yardımcı'nın mani tasnifi şu şekildedir:

I. Biçim Yönünden Mâni Çeşitleri
1.Düz Mâni
2. Cinaslı Mâni
3. Ayaklı Mâni
a. Kesik Mâni
b. Doldurmalı Kesik Mâni
c. İstanbul Mâni
4. Yedekli Mâni
5. Konuşmalı Mâni
6. Dedim-Dedili Mâni (Yardımcı, 2002, s. 30).

II. Konuları Bakımından Mâni Çeşitleri:

1. Ramazan, Bekçi ve Davulcu Mânileri
2. Bayram Mânileri
3. Semâî Kahvelerinde Söylenen Mâniler
4. Mektup Mânileri

5. Düğün Mânileri
6. Niyet Mânileri
7. Gurbet Mânileri
8. Beddua Mânileri
9. Gelin Kaynana Mânileri
10. Asker Mânileri
11. Giyim Kuşam Mânileri
12. Gün ve Mevsimlerle İlgili Mâniler
13. Bilmece Mânileri
14. Şehir Mânileri
15. Âşıkların Söylediği Mâniler
16. Kahve ile İlgili Mâniler
17. Gözle İlgili Mâniler
18. Mendille İlgili Mâniler
19. Sigara ve İçki ile İlgili Mâniler
20. Adlarla İlgili Mâniler
21. Doğa Olayları ile İlgili Mâniler
22. Fotoğraf Arkası Mânileri
23. İş Mânileri (Yardımcı, 2002, s. 38).

Pertev Naili Boratav manileri *mâninin söylenmesine vesile olan yerlere ve şartlara göre* şu şekilde sınıflandırmıştır (Boratav, 1969, s. 190-193):

1. Niyet, Fal (Yorum) Mânileri 2. Sevda Mânileri 3. İş Mânileri 4. Bekçi ve Davulcu Mânileri 5. İstanbul'da Bazı Sokak Satıcılarının Mânileri 6. İstanbul Meydan Kahvelerinin Cinaslı Mânileri 7. Doğu Anadolu'da Hikâye Mânileri 8. Mektup Mânileri.

Boratav, İslam Ansiklopedisi'nde manileri *söyleniş yerlerine ve şartlarına göre* şu şekilde tasniflemiştir: 1. Niyet mânileri. 2. İstanbul'da ve Anadolu'nun bazı yerlerinde huhusiyle mesirelerde kızlar ile erkeklerin söz atışma mânileri. 3. Tarlada çalışanların bilhassa kadınların aralarında veya gelip geçenlere söyledikleri mâniler. 4. Bekçi ve davulcu mânileri. 5. İstanbul'da bazı satıcıların, sonuna satmak istedikleri şeylerden bahseden nakarat katarak söyledileri mâniler. 6. İstanbul semâî kahveleri ananesinde yer alan cinaslı mâniler. 7. Şarkî Anadolu'daki halk hikâyeciliği ananesinde âşık-hikâyecinin söylediği mâniler. 8. Mektup mânileri. 9. Düğün ile ilgili merasimlerin

birinde söylenen mâniler. 10. Kıtaları birbirine eklemek suretiyle meydana gelmiş ve mâni hususiyetini kaybetmemiş, basit makamlı veya konuşma üslubunda türküler: Karadeniz Bölgesi'nin ***karşılama***'ları gibi (İslam Ansiklopedisi, C. 7, s. 287).

Akalın ve Şimsek ise manileri *ölçüsüne, dize sayısına, nazım biçimine, uyak örgüsüne, söz sanatlarına, sanatçısına, ülkesine, Türkçesine* göre ayrı ayrı sınıflandırmış; *mâni kılığında öbür türler* başlığı altında da mani biçiminin kullanıldığı türlere yer vermiştir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 287).

Karataş'a göre maniler şekilleri bakımından *düz, cinaslı, kesik, yedekli mani*; içerikleri ve söylendikleri yer itibariyle de *sevda, niyet-fal, iş, bekçi-davulcu, hikâye ve mektup manileri* diye kümlenirler (Karataş, 2004, s. 304).

Doğa Kaya, manileri üç ana başlık altında incelemiştir:

A. Yapılarına Göre Maniler

B. Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Maniler

C. Konularına Göre Maniler (Kaya, 2014, s. 61-63).

Kaya, manileri yapılarına göre incelerken hece sayılarını ve mısralarını dikkate almıştır (Kaya, 2014, s. 61-62). Hazırlanış ve uygulanışlarına göre maniler şunlardır:

1. Niyet Manileri 2. Katar Maniler 3. Karşılıklı Maniler 4. İş Yaparken Söylenen Maniler 5. Saya Manileri 6. Bayraktar Manileri 7. Sorulu-Cevaplı Maniler (Kaya, 2014, s. 62-63).

Konularına göre maniler ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Sevda Manileri 2. Şehir Manileri 3. Cinsel Konulu Maniler 4. Ramazan Manileri 5. Milli Hislerle Söylenmiş Maniler 6. Mektup Manileri 7. Hayvanlarla İlgili Maniler 8. Askerlik Manileri 9. Gelin-Kaynana Manileri 10. Tatlı Manileri 11. Öğüt Manileri 12. Sosyal Konulu Maniler 13. Felek İçin Söylenmiş Maniler 14. İsimlerle Kurulu Maniler 15. Gurbet Manileri 16. Anne İçin Söylenmiş Maniler 17. Sünnet Manileri 18. Meslek Manileri 19. Mezar Taşı Manileri 20. Kabadayı Manileri 21. Nazarla İlgili Maniler 22. Kardaş Manileri 23. Irmak Manileri 24. Politik Maniler (Kaya, 2014, s. 75-76).

Manilerin yapılarına göre incelenmesi sonucunda ortaya çıkan düz mani, cinaslı, yedekli mani, karşılıklı mani ve katar mani kavramlarının tanım ve özellikleri şu şekildedir:

Düz Mani

Düz maniler, yedişer heceli dört dizeden oluşan ve uyakları çoğu kez cinassız olan manilerdir (Bozyiğit, 1986, s. 74-75; Açа, 2015, s. 244; Yardımcı, 2002, s. 31; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 276; Aslan, 2008, s. 109; İslam Ansiklopedisi C. 15, s. 345). Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kendi aralarında kafiyeli *aaxa* olan manilerdir (Açа, 2015, s. 244; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 276; Aslan, 2008, s. 109; İslam Ansiklopedisi C. 15, s. 345). Bu tipteki maniler genellikle 7'1i hece vezni ile (4+3), (3+4) duraklı ya da duraksız olarak kurulurlar. Sekiz ve on bir heceli örnekleri daha az görülmektedir (İslam Ansiklopedisi C. 15, s. 345). Maniler içerisinde örneğine en çok rastlanan mani tipidir (Açа, 2015, s. 244).

Düz manilere "tam mani" dendiği de olmaktadır (Bozyiğit, 1986, s. 74-75; Açа, 2015, s. 244; İslam Ansiklopedisi C. 15, s. 345; Akalın, 1972, s. XIX; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 276). Emeksiz ise "*genel tipteki bu manileri, bunlar dışında kalanlarda eksiltilme, kesilme, doldurulma yapıldığı anlamı verebilecek 'tam' kelimesi yerine 'düz' kelimesiyle ifade etmenin ve düz mani olarak adlandırmanın daha doğru olacağını"* belirtmektedir (Emeksiz, 2007, s. 110).

Kesik / Cinaslı Mani

İlk dizesi yedi heceden az olan manilerdir. Genellikle cinaslı olarak kurulur. Bu nedenle "cinaslı mani" adıyla da bilinir (Açа, 2015, s. 245; Albayrak, 2010, s. 372; İslam Ansiklopedisi C. 15, s. 345; Köksal, 1978, s. 161; Yardımcı, 2002, s. 32; Dilçin, 2005, s. 284; Özkırımlı, 2004, s. 872; Gözaydın, 1989, s. 9; Elçin, 1986, s. 281). Birinci dizedeki kelime ya da kelime öbeği anlamlı ya da anlamsız olabilir (Özkırımlı, 2004, s. 872; Emeksiz, 2003, s. 34-37; Dilçin, 2005, s. 284). Kesik manilerin dize sayıları ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Buna göre kesik maniler kimi araştırmacılara göre *en az dört, en çok on sekiz dizelidir, uyak düzeni de aaxa ya da axax biçimindedir* (Özkırımlı, 2004, s. 872); Kudret, 2003, s. 232); kimi araştırmacılar dört-beş dizeden oluştuklarını (Açа, 2015, s. 244-245), kimileri dört ile on dört arasında değişebildiklerini (Yardımcı, 2002, s. 32); kimileri ise 4, 5, 6, 7, 8, 10, 15 mısralı olabileceklerini (Köksal, 1978, s. 161) ifade etmiştir. Aşağıdaki mani bir kesik mani örneğidir:

Kuleden
Ses geliyor kuleden
O kaş, o göz değil mi
Beni sana kul eden (Kudret, 2003, s. 231).

Kesik mânilerde anlam birimi beyittir. Yani, her beytin anlamca, öteki beyitlerle bir ilgisi yoktur. Aradan bir beyit çıkarılmasıyla mâninin yapısında ve anlamında bir bozukluk meydana gelmez (Dilçin, 2005, s. 284).

Mısra sayısı ile kafiye düzeni az çok değişiklik gösteren cinaslı mâniler umumiyetle ses, tekerleme, mana ve cinas hususiyeti gösteren bir kelime grubu halindeki eksik mısrayla başlar; daha çok bu biçimdeki mânilere Azerbaycan Türkleri *bayati*, Güney ve Doğu Anadolu bölgelerimiz ile Irak Türkleri (Kerkük) *hoyrat* adını vermektedir (Elçin, 1986, s. 281).

Cinaslı veya cinassız kesik mânide, kimi zaman tam mânilerde, mâni metninden önce bir ünlem, bir seslenme kelimesi söylenir; buna da mâninin uyak kelimesi koşulur. Bu ünlem kelimesi bölgeye ve mâninin konusuna göre değişiktir: azizim, azizem, azziyem, men aziz, bala, bala can, ele mi, geç gönül, var geç gönül, gör bir âfet, âşık, âşık der, baba, baba der, lala der... İstanbul "Meydan Kahveleri" geleneğinde bu ünlem sözleri adam aman idi (Boratav, 1969, s. 187-188; Albayrak, 2010, s. 372). Eski İstanbul'da bunların doğmaca olarak söylenmesi, sanatkârın değerini daha da artıran bir özellikti (Gözaydın, 1989, s. 9). Bu sanatçılar, çoğu zaman, tulumbacılar arasından çıkıyordu; bunlara tutumbacı şairler ya da meydan şairleri adı verildi (Boratav, 1968, s. 356).

Birinci dizesi yedi heceden az olmayan kesik manilere "doldurmalı kesik mani" ya da "ayaklı mani" adı verilmektedir (Dilçin, 2005, s. 286; Köksal, 1978, s. 163). Bu tarz manilere bir örnek:

Ah o beni o beni
Kâkül örtmüş o beni
Ben yârimi unutmam
Unutsa da o beni (Dilçin, 2005, s. 286).

Emeksiz ise *kesik mâni ve doldurmalı kesik mâni adlandırmalarının sözlü icra hususiyetlerini dikkate almak yerine yazılı metne bağlı sınıflandırma yapmaktan*

kaynaklandığı görüşündedir. *Kesik mani* ve *doldurmalı kesik mani* terimleri yerine bu manilerin *ayaklı mani* terimiyle karşılanmasını önermiştir (Emeksiz, 2007, s. 114). Emeksiz önerisini şu ifadelerle açıklamaktadır:

"Çünkü bu tip manilerin tamamı ayaklıdır, yani cinaslıdır. Bu tip manilerin "kesik" olarak değerlendirilmesi ilk dizesinin düşmesine bağlanır. Maninin "kesik" denilen ilk dizesinde yer alan kelime, ayak bildirimidir, maninin hangi ayak ile söyleneceğini bildirmek fonksiyonunu yüklenmiştir. Sözlü icrada yer bulan ve yazımda kimi zaman yer alan kimi zaman yer almayan 'Adam aman'ın ayaklı maninin giriş kalıp sözü olduğunu düşünüyoruz. Mani metni verilirken ister 'Adam aman' giriş kalıp sözü yazılmayıp maninin ilk dizesi 7 heceden az olsun, isterse bu giriş kalıp sözü yazılarak 7 heceli bulunsun her iki durumda da yer alan anlamlı ya da anlamsız kelime veya kelime grubu mutlaka ayak olarak kullanıldığından biz 'ayaklı mani' adlandırmasını tercih ediyoruz." (Emeksiz, 2003, s. 34-37).

Yedekli Mani

Yedekli mani, düz maninin sonuna iki dize daha eklenmesiyle meydana gelen 6 dizeli manilerdir (Kudret, 2003, s. 231; Akalın, 1972, s. XVIII; Yardımcı, 2002, s. 34; Erşahin, 2005, s. 295; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 280; Bakırcıoğlu, 2007, s. 82). Eklenen dizeler ya dört dizelik düz maninin anlamını pekiştirmekte ya da bu altı dizelik maninin bir bütün olarak anlamını oluşturmaktadır (Kudret, 2003, s. 231). Yedekli manilere "artık mâni" de denmektedir (Yardımcı, 2002, s. 34; Bakırcıoğlu, 2007, s. 82; Albayrak, 2010, s. 372; Erşahin, 2005, s. 295). Aşağıda bir yedekli mani örneğine yer verilmiştir:

Derdim var beller gibi
Söylemem eller gibi
Kalbimin hüzünü var
Yakılmış iller gibi
Gözlerimden yaş akar
Boşanan seller gibi (Yardımcı, 2002, s. 34).

Karşılıklı Mani / Deyiş

İki kişinin karşılıklı olarak söyledikleri manilere “deyiş” ya da “karşılıklı mani” denir (Artun, 2014, s. 342; Dilçin, 2005, s. 287-288; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 288; Albayrak, 2010, s. 373). Bazı deyişler sorulu cevaplı şekilde düzenlenir. Bazen maninin kimin tarafından söylendiği de belirtilir. Bu maniler genellikle kızlar arasında, delikanlı-kız, ana-oğul, baba-oğlu arasında söylenir (Artun, 2014, s. 342; Dilçin, 2005, s. 287-288). Bir deyiş örneği:

Ağa:
Âdilem sen nâ-çarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya deniz olunca
Gülüm nere karçarsın

Âdile:
Ağam derim nâ-çarım
İnci mercan saçarım
Dünya deniz olunca
Ben kuş olup uçarım (Dilçin, 2005, s. 287-288).

Manilerin bazıları karşılıklı konuşma, bazıları ise soru-cevap şeklindedir. Bunlara Kars yöresinde "akışta" denir. Bir kısım maniler ise âşık edebiyatında sıkça rastladığımız "dedim-dedi"li şiirlerle benzerlik gösterir. Bu tür maniler genellikle, âşık ile maşuk arasında geçen karşılıklı konuşmayı içerir: "Dedim dilber bir buse ver/ Seni gayet öğerler / Dedi: Belki ısınrsın / Beni evde döğerler" (Şimşek, 2015, s. 75).

Kimi deyişler de soru cevap biçiminde düzenlenmez. Bunlar belirli bir konu üzerine söylenir. Böyle mânilerde, genellikle konu ile ilgili bir sözcük ya da söz öbeği her mânide yinelenir. Aşağıdaki deyişte “Ay doğar” sözü her mâninin birinci dizesinin başında yinelenmiştir (Dilçin, 2005, s. 288):

Ay doğar gediğinden
Tanırım giydiğinden
Canım ol yâre kurban
Dönmese dediğinden

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Şu Bolu'nun kızları
Hem gelir hem nazlanır

Atma mâni (Atma Türkü, Kesme Türkü, Karşıberi, Kovalama), karşılıklı çift mânilere verilen addır. Karadeniz bölgesinde yaygındır. Gençlerin birbirine sevgi iletmelerine aracılık eder. Biri soru, öbürü yanıt özelliği gösterir. Düğünlerde, düğün ertesinde, derneklerde, yayla eğlencelerinde, kemençe-tulum eşliğinde söylenir, çoğunluğu yedi hecelidir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 274).

Doğu Anadolu'da dörtlükleri arasında mâni yerleştirilmiş halk hikâyesi türkülerine "peşrevî" adı verilir (Albayrak, 2010, s. 373).

Katar Maniler

Bir konu bütünlüğü içinde birbiri ardınca sıralanan mânilerin oluşturduğu bütüne "mani katarı" adı verilmektedir (Akalın, 1972, s. XIX; Turan, 2011, s. 22; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 279). Katar mânilerin öbür adı zincirleme mânidir (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 286). Katar manilerde görülen bir başka özellik ise, belli kelimelerle, örneğin "ay doğar", "altın yüzük" gibi, birinci dizedeki kafiyeye bağlı olarak diğer dizelerde yeni sözcüklere yer veriliyor olmasıdır (Turan, 2011, s. 22).

Mâninin bu yolda gelişmesi neticesi olarak, bazı halk şiirlerinin mâni şekli ile şiirler söyledikleri de görülmüştür. Bu çeşide Bektâşi şairi Muhiddin Abdal'da bol örnekler bulunur; Hatâî mahlasını taşıyan bazı mânilere de rastlanır. Kilisli Rıfat (Mâniler, Türkiyat, İstanbul, 1928) bir mecmuadan, İsmail Peygamber'in menkıbesini anlatan 43 kıtalık bir "mâni katarı" nakletmiştir ki, şairinin adı, içinde bir yerde Hüseyin (veya Hüseyni), bir yerde de Encüm (İnci?) olarak geçer. Ramazan geceleri ve bayram günü, bahşiş toplamak için, davulcularının söyledikleri mânilerin üslubunda meydana getirilmiş ve taşbasması halinde neşredilmiş "bekçi destanları" da mâni kıtaları ile bir mevzuu işleyen uzunca manzumelerdir (İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7, s. 286).

2.6. Türkiye'de Mani Söyleme Geleneği

Mâni söyleme; yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Kendine

özgü bir gelenek içinde söylenen mâniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Mâni söyleme geleneğinde, mâniciyle söylenen yer ve dinleyici arasındaki uyum çok önemlidir. Dinleyicinin içinde bulunduğu ortam ve durum mâniciyi etkiler. Mânici uygun ortamda, dinleyicinin yaş grubu, kültür düzeyi, inanç yapısı vb. durumları dikkate alarak mânilerini seçer. Mâniler söylendiği köy odaları, konaklar, kahvehaneler, evlenme törenleri, imece, kış geceleri, Ramazan geceleri, kır toplantıları vb. ortama göre belirlenir (Artun, 2000a, s. 208-209).

Türkiye'de manilerin söylendiği ve kullanıldığı ortamlar içerisinde geçiş törenleri, mevsimsel törenler, dini törenler, iş ve imece ortamları vb. sayılabilir. Türkiye'de mani söyleme geleneğinde mani söyleyenler, dinleyiciler, zaman, mekân, müzik ve karşılıklı icra gibi öğeler gelenek hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde Türkiye mani söyleme geleneği, yukarıda sayılan hususlar doğrultusunda incelenmektedir.

2.6.1. Türkiye'de Manilerin Söylendiği ve Kullanıldığı Ortamlar

2.6.1.1. Geçiş Törenleri

Düğün, evlenme törenleri dizisinin belli bir kesimini; gelin hamamı, kına, gelin alma, gerdek ve gerdek ertesi gösterilerini içine alan, en uzunu bir haftalık, çoğu kez üç günlük bir süre için kullanılmaktadır (Boratav, 1999, s. 167-168). Türk kültüründe en önemli geçiş törenlerinden olan evlenme törenlerinin neredeyse her aşamasında maniler önemli bir yer teşkil etmektedir.

Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına, yaşayış şekline, yerleşim düzenine bağlı olarak, düğünle ilgili gelenek, görenek ve uygulamalarda pek çok değişim göze çarpmaktadır. Doğrudan düğün salonlarındaki törenden başka herhangi bir özel ritüele rastlanılmayan düğünlerin artması sonucunda geleneksel biçimiyle gelin göçürme törenleri unutulup gitmeye başlamıştır. Her ne kadar bazı küçük yerleşim birimlerinde yapılmaya devam edilse de şehirleşmenin etkisiyle eskisi kadar canlı değildir (Büyükokutan, 2013, s. 50-51).

Bu değişime rağmen halen bazı yerleşim yerlerinde devam ettirilen ve kişilerin hafızalarında yaşayan geleneksel evlenme törenlerinde mani söyleme geleneğinin yerini açıklamak kültürün gelecek nesillere tanıtılması açısından faydalı olacaktır. Türk kültüründe evlenme ile ilgili gelenekler gencin evlenme isteğini belirtmesinden başlayarak "kız isteme, nişan, gelin hamamı, kına gecesi, güveyi donatma, gelin alma,

duvak töreni” gibi aşamaları içermektedir. Bütün bu aşamalar dâhilinde mani söyleme geleneği de önemli bir yere sahiptir.

Manilerin, halk yaşayışının pek çok alanında iletişimi sağlama, eğlendirme, toplumsal kuralların aktarımını sağlama gibi işlevlere sahip olduğu bilinmektedir. Evlenme çağına gelen gencin kapalı toplum yapısı içerisinde bu isteğini babasına doğrudan ifade edememesi sonucunda bunu bir mani yoluyla ifade etmesi bunun bir göstergesidir:

Hey hızıra hızıra
Dalda kirez kızara
Ana benim çağım geldi
Durma bana kız ara (Ataman, 1992, s. 12).

Mani söyleme geleneğinin “**kız isteme**” aşamasında da kullanıldığı bazı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir (Artun, 2000a, s. 213; Büyükokutan, 2007, s. 256).

- Adana’da eski yıllarda kız istemeye gidenler, mânilerle kız isterdi. Kız evi olumlu veya olumsuz cevaplarını mânilerle bildirirdi. Kız evine giden görücüler kız evinden süpürge isterlerdi. Görücülerden biri süpürgenin üstüne oturarak niyetlerini belli eder, kız tarafı kızlarının isteneceğini anlayarak şunları söylerdi:

  Kız tarafı:

  Hoş geldiniz, hoş geldiniz
  Bereket getirdiniz
  Varsa bir niyetiniz
  Çekinmeden deyiniz

  Görücü:

  Tellidir süpürgeniz
  Gülle dolu bahçeniz
  Niyetimiz bellidir

Kızınızı isteriz

Kızın ailesi kızı vermeye niyetliyse şöyle söyler:

Kız tarafı:

Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Bize güzel saadetli
Bir haberle geldiniz

Eğer kızın ailesi kızı vermeye niyetli değilse şöyle söyler:

Kız tarafı:

Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Başları hep bağlıdır
Yok verecek kızımız (Artun, 2000a, s. 213)

- Muğla'da önceden oğlan tarafı, kızı istemeye giderken yanlarında mani atmayı iyi bilen birilerini götürürdü. Kız, manilerle istenirdi. Geleceklerinden haberli olan kız tarafı da iyi mani bilen birilerini bulundururdu. Olumlu ya da olumsuz cevaplarını böylece iletirlerdi (Büyükokutan, 2007, s. 256).

Türkiye'nin çeşitli yerlerinde geleneksel "**nişan**" töreni sırasında mani söylendiği tespit edilmiştir.

- Kayseri köylerinde şerbet günü erkek evi tarafından kız evine şerbet için malzeme gönderilir. Yüzük takıldıktan sonra dışarıya çıkan kızın ardından:

Sepet dolu narım var
Bu gün çok efkârım var

Erciyes'in ardında
Fidan boylu yârim var

gibi muhtelif mani ve türküler söylenir. Sonra şerbet ikramı yapılır. Törenin bitiminde kız ve erkek evi, mani okuyuculara bahşiş verir (Turan, 2001, s. 752).

- Çankırı'da nişan töreni sırasında kıza alınan bütün takılar, herkesin huzurunda sesli olarak takılır. Ayrıca nişan sırasında bölgede kumaş çiğneme diye yaygın ve sevilen bir âdet vardır. Bu âdete göre, gelin kızın giydiği üç etek kumaşı kaynananın önüne doğru serilir. Gelinin yürüyeceği yere demir paralar dizilir. Gelin kız söylenen mânilerle bu kumaşın üzerinde üç defa ileri geri yürütülür (Varvar, 2010, s. 88).
- Dursunbey, Kepsut, Bigadiç ve Sındırgı'nın dağlık alanlarında "gelinkız" olarak adlandırılan nişan töreni, mani icrası yapılan yerlerden biridir. Küçük nişan olarak da adlandırılan, gelinkızdan önce gerçekleşen yağlık alma töreninde, önceki yıllarda mani icrası gerçekleşmezken, günümüzde bu törende de bakır çalınıp mani icrasında bulunulabilmektedir (Yolcu, 2012a, s. 117).

Gelin hamamı, mani söyleme geleneğinin yer aldığı evlenme törenlerinden biridir (Sunguroğlu, 1966, s. 4137; Kutlu, 2011, s. 36; Turan, 2001, s. 754; Eker, 1998, s. 24; Başçetinçelik, 2009, s. 239).

- Adana'da kız ve oğlan evi tarafı birlikte hamama giderler. Darbukalar çalınır. Oyunlar oynanır. Tellak, gelini herkesin önünde yıkar (Başçetinçelik, 2009, s. 239).
- Harput'ta gelin, natırlar tarafından yıkanır ve yine aynı şekilde göbek taşına getirilerek oturtulur. İlgililer tarafından evvelce hazırlanmış olan "kına tabağı" ortaya getirilerek gelinin ellerine ilk kına konulur. Bu arada tefçiler şu mânileri söylemeye başlarlar (Sunguroğlu, 1966, s. 4137):

Hem oynayın hem de gülün
Haftayadır bizim düğün
Tefçilere düğün bayram
Atmalısın para o gün.

- Kayseri köylerinde salı günü gelin kız hamama götürülür. Hamamda kalındığı sürece def çalınır, türküler, maniler söylenir. Sonunda gelin kız, oğlan evi kadınları tarafından yıkanır yıkanırken de maniler okunur, ilâhiler söylenir (Turan, 2001, s. 754).

Ülkemizde **"kına gecesi"** eğlenceleri manilerin sıkça söylendiği geleneklerden birini oluşturmaktadır (Örnek, 1995, s. 194; Şimşek, 2015, s. 73; Altay, 2015, s. 107; Yolcu, 2012a, s. 127; Demir, 2013, s. 15; Koç, 2014, s. 124; Tokmak, 2009, s. 115; Büyükokutan, 2007, s. 256; Taş, 1995, s. 97; Şahin, 2000, s. 75-76; Varvar, 2010, s. 115; Akçay, 2013, s. 107; Tütünce, 1996, s. 203). Kına gecelerinde mani söyleme geleneğine değinen bazı ifadeler şunlardır:

- Kına gecesinde eğlenceler düzenlenir, maniler ve türküler söylenir, oyunlar oynanır (Örnek, 1995, s. 194).
- Edirne'de kına manilerini söyleyen özel kişiler yoktur. Kızın arkadaşları ve davetli kadınlar tarafından seslendirilir (Altay, 2015, s. 107).
- Düğün / kına evlerinde pencerenin arkasında dinleyici olarak bulunan erkek kitlesine doğrudan ya da dolaylı mesajlar verilebilir. Bu mesajlar verilirken genellikle "Oğlanın adı …" şeklinde giriş yapılan mâni metinleri seçilmektedir. Mâni icrasında bulunan kişi kendine yönelik mesajlar da verebilir. Sevdiği birisinin olduğunu ifade ettiği ya da sevgilisinin özelliklerini anlattığı mâni metinlerini aktarabilir (Yolcu, 2012a, s. 127).
- Anadolu'nun bazı yörelerinde kına gecelerinde gelini ağlatmak için de mâni söylenmektedir. Muhtemelen gelin ağlayıp rahatlasın diye yapılan bu uygulamanın da mânileri farklıdır (Demir, 2013, s. 15):

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni

Ben feleği neyleyim
Gurbete bağladı beni (Nimet Karahan-Sivas) (Demir, 2013, s. 15).

· Eskişehir'de kına sabahı oğlan evi hazırlanır. Canimenler okunur ve oynanır. Canimenler Alevî-Bektaşi köylerinde maniler eşliğinde halka şeklinde dönülerek oynanan oyunlardır. Yarısı erkek yarısı kadından oluşur. Düğünde çalgıcı yorulunca canimen havaları başlar. Karşılıklı atışılarak ve dönülerek hem oynanır hem söylenir:

Keklik kayalı yerde (Kadınlar)
Hey Allah hey Allah (Erkekler)
Öter mayalı yerde
Hopla da gel yanıma
Sevdiğimin kavalı
Hey Allah hey Allah

Kaldı da yağlı yerde (Fatma Tanrıverdi, Odunpazarı, Yahnikapan köyü) (Koç, 2014, s. 124).

· Balıkesir'de kına gecesinde "Cilveloy nanayda" denilen bir oyun çeşidi vardır. Cilveloy nanayda türkü şeklinde söylendikten sonra arada mâniler söylenir, atışmalar yapılır. Kızların bir grubu vardır. O grup çete kabul edilir ve çetenin çete başı olur. Mâniyi bir kız grubundan bir kız söyler, herkes dinler; bir oğlan grubundan bir oğlan söyler. Çetebaşı manileri bilir. Mânilerin arasında "Cilveloy nanayda" diye nakarat eklenir. Kız ve oğlan grubu sırayla mâni atar (Tokmak, 2009, s. 127).
· Muğla'da özellikle kına gecelerinde bağlamayı eline alan; o toplumda beğendiği, talip olduğu kıza olan duygularını manilerle açardı. Bazı düğünlerde mani atışmaları şeklinde yarışmalar düzenlenir; kaybeden, bağlamayı duvara asıp giderdi. Eskiden kına gecelerinde bayanlar bir araya toplanır, daire oluşturulurdu. Orada bulunan, iyi mani söyleyen bir yaşlı kadın ortaya oturtulurdu ve bu yaşlı kadın, genç kızın birine bir mani atardı. Genç kız da aynı konu doğrultusunda başka birine mani atardı. Maniye maniyle karşılık vermek gerekir. Veremezsen toplumda rezil olursun.

Atışmada kim üstün gelirse, yaşlı kadın ona bir hediye verirdi (Büyükokutan, 2007, s. 256).

- Erzurum'da durumu iyi olanlar kına gecesi için çalgıcı kiralar, tef ve klarnetten ibaret olan bu çalgıcı grubu, münasip bir yere oturtulur, önlerine kalın bezden bir perde çekilir, böylece oynayan kadınları seyretmelerine mani olunurdu. Geline kına yakılmadan genç kızlar bar tutarlar (Halay çekerler) ve hem oynarlar hem de ezgi ile şu manileri söyleyerek gelini bara davet ederler:

  Ayvanın altından geşdim
  Eğildim suyundan işdim
  Avcı şaşırdı yolumi
  Ben bu ile garip düşdüm

  Gelin gel bara gel bara
  Öldük yalvara yalvara ... (Taş, 1995, s. 97).

- Balıkesir'de kına / düğün evlerindeki ***bakırcı*** icralarında kâşık oyunuyla oynanması, mani icrasının ayrılmaz bir parçasıdır. ***Henk*** olarak adlandırılan ve genellikle bir odanın içinde, bazen de evin bahçesinde olan bu icra, halkalar halinde; evin içindeyse oturan, evin dışındaysa ayakta bulunan dinleyicilerin ortasında iki ya da dört kişinin karşılıklı oynamasıyla gerçekleşir. Duruma göre, oturarak ya da ayakta bakır çalınıp mani söylenebilir. ***Eşlikçi*** bakırı tutan, ***bakırcı*** da mani icrasında bulunan kişidir (Yolcu, 2012a, s. 119).
- Bartın'da kına gecesinde damadın arkadaşları maniler söyleyerek kız evinden isteklerde bulunurlar. Çoğunlukla "Ey gaziler" türküsünü söyleyerek gidiyormuş gibi yapıp, sonra hep bir ağızdan,

  Muhallebi gelsin aman
  Baklava da gelsin aman aman,
  Biz buradan gitmiyoruz
  Canlı da tavuk gelsin aman aman,

manisini söyleyerek, özellikle canlı tavuk üstüne ısrar ederler. Tavuk getirilir, hemen kesilerek kanı akıtılır (Şahin, 2000, s. 75-76).

- Çankırı'da kına gecesinde gelini ağlatmak için türkü ve maniler söylenir (Varvar, 2010, s. 115).
- Konya'nın Durak köyünde türkü ve mânilerin makamında ortama göre değişiklik olur. Kına gecesinde eğlendirici, kına yakılırken kız anasını ve kız tarafını ağlatacak hüzünlü, gelin alınırken kız evinin önünde hüzünlü yanık türkü ve mâniler söylenir (Akçay, 2013, s. 107).
- Cumartesi akşamı kız evlisinde yapılan kına gecesinde tef ile birlikte genç kızlar mani söylerler ve oynarlar. Bu maniler iki-üç değişik ezgi ile söylenmektedir (Tütünce, 1996, s. 203).

Düğün gelenekleri içerisinde "**damat"** ile ilgili olarak gerçekleştirilen gelenekler sırasında mani söylendiğine de rastlanmaktadır.

- Giresun / Espiye'de enişte asma geleneği, damada -düğün öncesi- birtakım şartları kabul ettirmek için yapılmaktadır… Yine Espiye haricindeki yerlerde damat asıldıktan sonra bir mani / türkü ile kaynana damadın asıldığı yere çağrılmakta ve ondan, damadı serbest bırakmak için çeşitli hediyeler -fındık, baklava vb. gibi yiyecekler- istenmektedir. Bu istekler orada hazır bulunanlara türkü / mani ile de ifade edilmektedir (Görkem, 2006):

  Enişdeyi asdiler
  Kuru gülgen dalinden
  Kaynanasi pilmiyor
  Enişdenin halinden (Caferoğlu, 1994, 147'den akt. Görkem, 2006).

- Gaziantep yöresinde güveyi donatılırken aşağıdakine benzer maniler söylenmektedir:

  Maşa maşaya benzer

Güveyi de paşaya benzer
Hökkeci (Ökkeş) everdik
Mamede (Mehmet) Allah kerim (Kutlu, 2011, s. 36).

Gelinin, yeni evine getirilmek üzere evinden alınması olayına pek çok yörede **"gelin alma"** adı verilmektedir. Gelin alma sırasında gerçekleştirilen mani söyleme geleneği oldukça yaygındır.

- Bayraktar; düğünde bayrak taşıma ve oğlan evine bayrak asma işini üstlenen kişidir. Asıl önemli işi ise, gelinin baba evinden alınması sırasında öne düşüp maniler söylemesidir (Kaya, 2011, s. 183).
- Adana / Karaisalı'da düğünün üçüncü günü, gelin alıcılar, kız evine öğle vakti varacak şekilde hazırlık yaparlar. Bayrakçılar bayrağı ellerine alırlar. Kız evinde def, dümbelek, darbuka çalarak eğlenirler. Düğün alayı oğlan evine doğru yola çıkar. Bu sırada oyunlar oynanır, deyişler söylenir.

Sıra sıra söğütler
Anası kızını öğütler
Diyelim Allah aşkına şavkına
Allah Allah…" (Akalın, 2002, s. 368-370).

Yiğitbaşı, düğünü uygun bir yerde durdurur. Gençler kamalarını yere çakarlar. Bayraktarlar, kamaların yanına bayraklarını dikerler, halay çekerler. Kısa süre sonra halay biter, yola yürürler. Az sonra yine bir deyiş söylenir (Akalın, 2002, s. 370)
"Kar akara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar
Diyelim Allah aşkına şavkına
Allah Allah…" (Akalın, 2002, s. 371).

Köye yaklaşıldığında:

“Kazanlar kaynasın
Çomçalar oynasın
Büyük kızlar gelin olsun
Küçük kıza sıra gelsin
Koca karıların boynu altında kalsın
Diyelim Allah aşkına şavkına
Allah Allah…”
denir (Akalın, 2002, s. 371).

Bundan sonra da, davulla, zurnayla, oynaya, halay çeke yola yürünür. Tam da oğlan evine yaklaşıldığı zaman gelin takdim edilir:

“Adana’nın altı yazı
Kâğıttan incedir bezi
Getirdiğimiz (…) Ağa’nın kızı
Diyelim Allah aşkına şavkına
Allah Allah…” (Akalın, 2002, s. 371).

- Sivas / İlbeyli düğünlerde mani söyleme geleneği vardır. Farklı mahallelerin kızları veya gelin almaya gelen yengelerle kız evi taraftarlar arasında karşılıklı söylenilir. Mani söyleyecek gruplar karşı karşıya gelerek atışırlar. Birbirlerini susturuncaya kadar bu iş sürer (Pürlü, 1986, s. 265-268).
- Safranbolu’da seymen alayı düğün evine yaklaşınca, manicibaşı, başvuran denilen zurnanın tutturduğu ayak üzerinden maniye asılırdı. Burada mani, kayabaşı bozlak tarzı bir uzun havadır (Ataman, 1992, s. 80).
- Kına gecesinin sabahı oğlan evi davul zurna eşliğinde faytonlarla gelini almaya gelir. Gelinin kapısı önünde erkekler bar oynar. Manici kadın gelinin ağzından şu manileri söyler:

Ayva yaprahsız olmaz
Ana yavrusuz olmaz
Sen beni verdin ana

Yavrusuz ana olmaz... (Taş, 1995, s. 97).

- Eskişehir / Şükranlı'da kızlar da ellerine dümbelek alarak kızı evden çıkartma manisini söylerler (Cingöz, 1992, s. 17).
- Tekirdağ'da kaynana içeri girerek gelinin çıkarılmasını ister. Bu sırada kızlar kaynanadan tel parası isterler. Kaynana gönlünden ne koparsa verir. O zaman gelinin arkadaşları bir halka halinde gelini ortaya alırlar, Mani söyleyerek kaynanadan şeker ve para isterler. Ama gelini yine de vermezler. Âdete göre şu maniyi söylerler:

  Ay ermeyiz ermeyiz.
  Cama perde germeyiz.
  Kaynana oynamadan,
  Biz gelini vermeyiz (Artun, 1978, s. 223).

- Balıkesir'in Sarnıç köyünde gençlerin düğünlerde söyledikleri manilere *mânâ* ya da *bağırma* adı verilmektedir. Bir ergenin mani söyleyebilmesi için de bayraktar grubu denilen ve gençlerden oluşan gruba girmesi gerekmektedir. Bunun için 14-15 yaşma gelen ergen, ailesine gruba katılmak istediğini bildirerek izin alır. Ardından bayraktar grubu içindeki yakın arkadaşlarına, kendilerine katılmak istediğini açıklar. Durum grubun diğer üyeleriyle görüşülerek oylama yapılır. Kişi, eğer gruba kabul edilmiş ise gruptaki üyelere bayrak parası denilen ve eğlenmek amacıyla alınan bir miktar parayı da ödemek zorundadır….Grup üyeleri ile çalgıcıların yeme ve içmelerinden sorumlu olan bayraktarın sevilen bir kişi olması gerekmektedir. Zaten bayraktar, grup üyelerinin oylarıyla seçilmiştir. Bu nedenle sözü dinlenir. Düğün boyunca hangi maninin, nerede söyleneceğini genellikle bayraktar belirler (Çınar, 1987, s. 48).
- Gelin almaya gidilirken düğün alayının önüne çıkıp bayraktara soru sormak bir gelenektir (Pürlü, 2002b, s. 681):

Soru:

Ey halladı halladı
Minare başını salladı
Minarenin başında
Gara garıncayı kim nalladı?

Bayraktarın Cevabı:

Ey halladı halladı
Mire başını salladı
Minarenin başında
Karıncayı Cebrail Emin nalladı (Pürlü, 2002b, s. 682).

· Seymenbaşı, seymeni düzmek için önce şu deyişlemeyi söyler (Orta, 1962, s. 2514-2515):
Mercimeğim süzülsün
Yılan taşta büzülsün
Seymen olacak delikanlılar
Gelsin bizim bayrağa yazılsın

Seymenin başına elinde bayrakla bayraktar geçer, seymene katılanlar çoğunluk bekârdır. Tek sıra olarak dizilirler. Seymen düzüldükten sonra seymenbaşı:

Uşaktan aldım ustura
Elimi kesti testere
Maşallah deyin ağalar
Arkamdaki askere
Deyişlerini söyler. Sonra seymenin başına geçip:

Ne diyelim ne diyelim
Gene eski dediğimizi diyelim
Ey ağalar toplanın da

Gelin almaya gidelim

Deyişlemesiyle gelin almaya gidileceğini haber verir. Millet hazırlanırken bu arada seymenin barutunu ister. Barut istemek için söylenen deyişleme:

Farıdı deli gönül farıdı
Şu dağları duman bürüdü
Nerde kaldı düğün ağası
Bizim seymenin barutu.

Barut getirilir ve seymendeki silahlara birkaç atımlık barut dağıtılır… Yolda seymenbaşı deyişlemeler söyler. Deyişlemenin her satırından sonra seymendeki delikanlılar "Eyvallah!" çekerler, arada bir silah atılır. Düğüncüler gelin evine yaklaşınca seymenbaşı (Orta, 1962, s. 2515):

Tepeden indim düze
Koyunu saldım yüze
Gelin evindeki sağdıçlar
Selamünaleyküm size

Deyişlemesini söyler. eymen bir daire etrafında üç tur döndükten sonra durur, seymenbaşı deyişleme söylemeye devam eder. Ta ki gelin çıkıncaya dek.

Dam üstünde yongalar
Yel estikçe töngeler
Çıkarıverin gelinimizi
Hanım yengeler

Bir ara seymnebaşı beleğini (mendil) ister.

Kınalı keklik yeleği
Çingenler yapar eleği
Nerde kaldı ey ağalar

Bayrak ile seymenbaşının beleği

…

Türkiye'de **düğün sırasında** da çeşitli maniler söylenmektedir. Aşağıda bu tür manilere yer verilmiştir:

· Sivas / İlbeyli'de herhangi bir düğünde bir araya gelen köy kızları karşılıklı olarak birbirlerine mani söylerler. Gruplaşmalar iki kızın karşılıklı birbirine mani söylemesi şeklinde olduğu gibi, ikişerli, üçerli, dörderli gruplar halinde de olur. Bazen de kız evinde karşılaşan kız tarafı ve oğlan tarafı birbirlerine karşılıklı mani söylerler. Bu geleneğin diğer ilginç bir bölümü ise "Gelin-Kaynana" manileridir. Gelin kaynana manileri söylenirken gerçek gelin kaynanalar karşılaşmazlar. Kadınlardan birisi gelin, diğeri kaynana rolü üstlenerek karşılıklı atışırlar. Diğer kadınlar ise onların manilerini dinleyerek katıla katıla gülüşürler. Düğün manilerine birkaç örnek vermek gerekirse şunları sıralamamız mümkündür (Pürlü, 2002a, s. 386-387):

1. Mahalleli Kız:
İbiş İbiş'e benzer
Para gümüşe benzer
Şo mehlenin gızları
Erkek çebişe benzer

2. Mahalleli Kız:
Bizim havlu böyükdür
İçi dolu geyiktir
Şo mehlenin gızları
Fistanıma peyiktir

...

· Çukurova bölgesi Girit göçmenlerinde önceleri düğün bir hafta sürmekteydi. Günümüzde ise erkek evinde üç-dört gün süren eğlencelerle kutlanmakla birlikte genel olarak iki günde gerçekleştirilmektedir. Bu eğlencelerde bilmeceler "paromisi", maniler "madinaris", hikâyelerle birlikte gelenlerin eğlenceli zaman geçirmeleri sağlanmaktaydı (Şenesen, 2011a, s. 105).

- Törenlerde, kına gecelerinde, düğünlerde kızlar ve kadınlar arasında karşılıklı mâni söyleme geleneği çok yaygındır (Bakırcıoğlu, 2007, 80).
- Hatay'da gelin getirilip de köşesine oturtulunca çalgı başlar. Herkes gelinin bulunduğu odaya dolar. Yerlere yastıklar dizilerek birkaç sıra üzerine oturulur. İlk defa oyuna oğlanın en yakın akrabası kalkar. Çiftetelli oynar. Otururken muhakkak başkasını kaldırır. Kapıdan giren ve oyuna kalkan her davetli için salavat getirilir. Ardından zılgıt çekilir. Bunların arasında "hahalar" söylenir. "Haha" kim için çekilecekse onun adı veya belirli bir sıfat söylenir:

  Haha evleri köşe köşe
  Haha içinde billur şişe
  Haha Fatma Hanım'a göz değdirenin
  Haha gözünün bebeği şişe
  Haha dağdan inik aşağı
  Haha kızlardan attık yaşmağı
  Haha şükür Hatay'ı kurtardık
  Haha inşallah artık her bir tarafı (Gazimihal, 1991, s. 168-169).

- Urla'da kızlar düğünlerde ve düğün dağıldıktan sonra toplaşıp "alay oyunu"nu oynarlar. Kızlar onar on beşer toplaşır, karşı karşıya geçerler. Bir taraf oğlan tarafı, bir taraf kız tarafıdır. Önce oğlan tarafı, sonra kız tarafı olmak üzere karşılıklı olarak birbirlerini yerer, kızı isi överler. Epey süren çekişmelerin sonunda barışır ve kızı oğlana alırlar:

  Kız tarafı:
  Karanfil katar katar
  Ucu sulara batar
  Sizin tembel oğlunuz
  Baba eline bakar

  Oğlan tarafı:
  Camilerde direk ister
  Söylemeye yürek ister

Sizin çirkin kızınız
Kapılarda börek ister (Gazimihal, 1991, s. 33-34).

- Çanakkale'de düğün sonunda bir araya toplanan gençler, son oyun olarak alay dönerler. Mani "Alay Havası"nın başlangıcında, oyun öncesinde atılır. Kol kola girerek bir araya gelen gençler, daire şeklini alırlar ve daire merkezine doğru toplanırlar. Hep beraber ortaya eğilip bağırarak atılan maninin ardından oyuna başlanır (Okdan Yamaner, 2012, s. 167-168).
- Bergama'nın Kadıköy Bölgesi'ndeki köylerde mani atışma uygulaması "tepsi çevirme" adı altında gerçekleştirilir. Kına, düğün gibi toplu eğlence ortamlarında kadınlar, ortaya bir tepsi koyarlar. Tepsiyi elleriyle çevirerek yere bırakırlar. Tepsi yerde dönerken, etrafındaki kadınlar maniler söylerler. Duran tepsiyi bir başka kadın tekrar kaldırıp eliyle çevirir ve yere bırakır. Tepsi yerde dönüp durana kadar yine maniler atılır. Bu uygulamaya yörede tepsi çevirme denmektedir. Ezgi eslikli söylenen bu manilerde ezginin metronomunu, dolayısıyla maninin hangi hızda söyleneceğini tepsinin dönerken çıkardığı ses ve ritm belirler (Okdan Yamaner, 2012, s. 165).

Evlenme törenleri içerisinde düğün sonrasında gerçekleştirilen "duvak töreni" geleneğini de saymak gerekmektedir. Duvak töreni sırasında çeşitli maniler söylendiği bilinmektedir.

- Gerdek gecesini takip eden sabah ile öğlen arasında yapılan, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş olan "duvak" ya da "baş bağlama" töreninde delbekçi kadınların çalıp söylediği yöresel türküler eşliğinde oyunlar oynanmaktadır. Kadınlar arasında yapılan bu törende, delbekçi kadınlar, özellikle zenginlerin gelinlerinden bahşiş alabilmek için birtakım maniler söyleyerek onları oyuna kaldırmaktadır (Büyükokutan, 2011, s. 776).

Geçiş dönemleri içerisinde gerçekleştirilen "**sünnet"** törenlerinde ve bazı yörelerde **"barana", "küççe düğünü"** gibi kimi uygulamalarda da mani söylendiği tespit edilmiştir. Aşağıda ülkemizde çeşitli geçiş tören ve uygulamaları sırasında manilere rastlanan bazı örneklere yer verilmiştir:

- Manisa / Kula'da yaren teşkilatına bağlı olan "seymen" topluluğu sünnet törenlerinde çeşitli yöresel oyun ve mânilerle görev alır. Bıçak oyunu ve zeybekler oynandıktan sonra yaren başının komutu ile seymenler yere çöker ve çalgılar susar (Tutu, 2004). Yaren başı yüksek bir ses tonu ile şöyle bir selamlama mânisi söyler:

  Koyunu aldık düze,
  Yayıldı çıktı düze
  Selamünaleyküm
  Düğün ağası size (Tutu, 2004, s. 144).

  Halk arasında bu mânilere "değişleme" de denir. Bahşiş işlemi tamamlandıktan sonra, sıra sünnet çocuğunun attan inmesine gelir. Bu sırada, mânilerin söylenme amacı, mânide belirtilecek kişiden, çocuğa hediye sözü vermesini istemektir. Yaren başı, bu uygulama sırasında aşağıdaki mânilerden uygun bulduklarını söyler (Tutu, 2004, s. 144-145):

  İnme sünnet inmen
  Aç kulağını efeyi dinlen.
  Dedenden bilgisayar sözü almadan
  Atten inmen (Tutu, 2004, s. 145).

- Balıkesir ilinin Dursunbey ilçesinde gençlerin ergenliğe ulaşmalarını kutlamak için düzenlenen "barana" töreninde de kâşık oyunu oynanırken, oyun mânileri söylenir. Köçekçe: "*Köçekçe bir hoş oyun / Serpilmiş boyun-bosun / Ayak bastığın yeri / Gel öpem yüzü-koyun"* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 283).
- "Küççe düğünü", gelinlik çağına yaklaşan 8-14 yaş arasındaki kızların anası tarafından tertip edilen bir eğlencedir. Kız anası, kızının bezden ve çaputtan yapılmış kastancık büyük bebeğini ipekli, sırmalı, mıhlama ile işlenmiş kumaşlarla; gelin teli ve duvağı, alkırap ve oyalarla süsleyerek, ona hakiki bir gelin süsü verip bir köşeye dayar. Kızını da aynı biçimde süsler, püsler, giydirir. Sabahtan akşama, hatta gece yarısına kadar defler çalınır; gelinlik kızlar, küççenin arkadaşları türkü, mani söyleyerek milli oyunlar oynar,

hakiki bir düğünmüş gibi o günü neşe ve eğlence ile geçirirler (Akça, 1944, s. 9):

Elma attım nar geldi
Dar sokaktan yâr geldi
Bir öptüm bir ısırdım
Al yanaktan kan geldi

Bu maniler ya karşılıklı iki kız veya iki büyük kadın veyahut da toplu bir halde ayak bulmak zevki ile söylenir ve yakılır (Akça, 1944, s. 17).

Ülkemizde yaşamın geçiş dönemlerinden biri olarak kabul edilebilecek **"askerlik"** önemli halk edebiyatı yaratmalarına da vesile oluştur. Askere gönderme törenlerinde söylenen bazı maniler ile askerlik konulu maniler bu geleneği yansıtmaktadır.

İnsan hayatında askerlik, askere gideni ve geride kalanı etkiler. Asker mektupları, asker manileri, askerlik hayatını yansıtır. Bu şiirlerde özlem, haberleşme isteği, ana baba özlemi, sitem, asker dönüşü başkasına varan sevgili, asker yolu gözleme, sıla özlemi vd. konular konu edilir (Artun, 2008a, s. 229). Araştırmacıların bu konu üzerine bazı tespitleri kısaca şu şekildedir:

- Asker ile ailesi ve arkadaşları mektuplaşırken çeşitli maniler yazarlar. Günümüzde bunların büyük bir kısmı ya belleklerden silinmiş ya da mani formunu yitirmiş. Mektuplaşmalarda kullanılan bazı maniler şunlardır:

  Adana köprü başı
  Talimgâh orduya karşı
  Arkadaş kırmam dik tut
  Dosta düşmana karşı (Ketre, 1999, s. 463).

- Eskiden Taşköprü'deki asker uğurlamalarında mâni söylendiği, çoğunlukla da asker mektuplarında mânilere yer verildiği, çok yaygın olmasa da, bilinmektedir. Fakat bu gelenek günümüzde devam ettirilmemektedir (Atlı, 2013, s. 761).

- Trabzon’da asker düğününde gençlerin birbirleriyle kaynaşması için karşılıklı atma türküler, horon eşliğinde mâniler söylenir (Önal, 2004b, s. 138).

2.6.1.2. Mevsimlik Törenler

Türkiye’de manilerin söylendiği çeşitli ortamlar vardır. Bunlardan biri de mevsimlik toplu törenlerdir. Nevruz ve baharı karşılama, Hıdırellez ve Hızır Nebi Bayramı’dır (Özen, 2007, s. 313).

2.6.1.2.1. Hıdırellez

Türkiye’de uygulanan mevsimlik törenler içerisinde en önemlilerden biri olan “Hıdırellez” törenleri manilerin söylendiği çeşitli etkinlikleri içermektedir. Araştırmacıların bu alanda yaptıkları çalışmalarda, birtakım farklılıklarla beraber, Hıdırellez’de mani söyleme geleneğinin Türkiye’de yaygın olduğu görülmektedir (Boratav, 1999, s. 222-223; Şimşek, 1989, s. 177; Çobanoğlu, 2000, s. 54; Kaya, 2010, s. 479; Ocak, 1998, s. 315; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 277; Erşahin, 2005, s. 180; Kaya, 2003, s. 479; Yardımcı, 2012, s. 92-93; Artun, 2014, s. 345; Özen, 2007, s. 313; Akalın, 1972, s. XXVIII; Yılmaz, 2008, s. 147; Günay, 1995, s. 3; Tahir’ül Mevlevi, 1994, s. 95; Aras, 2002, s. 52; Güngör, 1956, s. 65, 66; Büyükokutan, 2011, s. 510; Artun, 1990, s. 11; Cingöz, 1990, s. 48; Meydan, 1990, s. 116; Santur, 1990, s. 133; Özen, 2010, s. 12; Artun, 1978, s. 227; Yüce, 1965, s. 3741; Şimşek, 1989, s. 179; Ekici, 2013, s. 147; Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 44; Kalafat, 2011, s. 32-35; Özdemir, 1999, s. 36; Kır, 2001, s. 5; Artun, 2000a, s. 211).

Bahar bayramları içinde, hem yaygınlığı, hem de töre ve törenlerinin, eğlencelerinin zenginliği bakımından en dikkate değeni “Hıdırellez”dir. Bu kelime Müslüman inanışlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas’ın adlarının halk ağzında aldığı biçimdir. Hıdırellez gecesi birçok yerlerin inanışında Hızır ile İlyas’ın dünya üstünde buluştukları gece olarak kabul edilir (Boratav, 1999, s. 222-223).

Hıdrellez, Güneş’in Ülker burcuna girdiği ve Ülker Yıldızı’nı 6 Mayıs’ tan 7 Kasım tarihine kadar Güneş’ in batışından sonra görmenin mümkün olmadığı zamandır. 186 günden oluşan bu zaman dilimine “Ruz-ı Hızır” veya “Hızır Günleri” denilir. Hıdrellez baharın bitimini ve yazın başlangıcını belirleyen gün olarak kutlanmaktadır.

Halk “Yeşil Gün” adıyla da bilinen ruz-ı hızır’ ı veya kısaca Hıdrellez’ i kutlamak için “hıdırlık” olarak adlandırılan yeşilliklere su kenarlarına gider (Çobanoğlu, 2000, s. 54).

Hıdırellez törenlerini başlıca iki kesimde özetleyebiliriz: 1. 5 Mayıs, Hıdırellez gecesi, gerçekleşmesi istenen dilekler için, bereketin, sağlığın sağlanması için birtakım işlemlere girişilir. 2. Ertesi gün de bu dilek ve niyet işlemleri sürdürülür. Ama o gün törenler bir bayram ve eğlenti havası içinde geçer. Kadınlar ve genç kızlar “mantıvar çömleği”ni (niyet çömleği) açarlar (Boratav, 1999, s. 222-223).

Hıdırellez’de en sık karşılaşılan uygulama olan “mantuvar çömleği” bir niyet çekme etkinliğidir. Türkiye’de 5 Mayıs gecesinde bir küpün içerisine genç kızlar eşyalarını koyarak genellikle bir gül dalının altına gömer ya da bir ağacın altına vb. bırakırlar. 6 Mayıs günü ise küpün ağzını açarak içerisinden eşyaları tek tek çeker ve bu sırada mani okurlar. Çıkan eşya kime aitse söylenen mani onun bahtınadır.

Nevruz ve Hıdırellez'in dışında başka zamanlarda da çeşitli vesilelerle oynanan bu oyun, bölgeden bölgeye farklılık gösterir (Şimşek, 2015, s. 70). Bu gelenek içerisinde söylenen manilere Eskişehir yöresinde kilit açma manileri denir. Mantıvar yahut kilit açma geleneği, yurdun muhtelif yörelerinde şu adlarla bilinir: mantuvar açma (Çukurova), baht açma (İstanbul, Bursa), bahtıyar (Denizli), dağara yüzük atma (Balıkesir), martaval çömleği (Bergama), küpten kader çekme (Eskişehir), martıfal (Ordu), martifal (Manastır), vicek (Gemerek**)** (Kaya, 2003, s. 479). Ayrıca Tokat, Turhal, Zile ve yöresinde “mantuvar” (Yardımcı, 2012, s. 92-93), Sivas yöresinde mantıfar (Özen, 2007, s. 313), Edirne ve Kırklareli çevresinde “niyet çıkarma”, Erciş, Ağrı ve çevresinde “çiçek ölçen”, Erzurum’da “mani çekme”, Yörük Türkmenlerinde “mantıfar” (Güngör, 1956, s. 65, 66), Burdur / Bucak’ta “bahtibar” (Yüce, 1965, s. 3741), Kars ve Kağızman çevresinde “bicek çıkarma” (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 87), Konya / Çeltik’te “mani kurma” (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 77) gibi adlar verilmektedir.

Hıdırellez eğlenceleri, gelecekle ilgili merak duygusunu giderme ve bilgi elde etmede mânilerden de faydalanıldığını gösteren önemli kültürel ortamlardır (Yılmaz, 2008, s. 147). Bu törenler harici şekilleri itibariyle fala benzese de esası Hıdırellez’de-baharda tabiatın ve bütün canlıların uyanması gibi insanların da talih ve şanslarını öğrenmek gayesiyle yapılır (Güngör, 1956, s. 65, 66).

Araştırmacılar tarafından **“mani çömleği”** geleneğine yönelik olarak Türkiye genelinden tespit edilmiş pek çok uygulama söz konusudur. Bu kısımda Hıdırellez

sırasında Türkiye'de gerçekleştirildiği belirlenen uygulamalardan bazılarına yer verilmiştir:

- Çukurova bölgesi Girit göçmenlerinde Hıdırellez gecesi bir çömlek içine kırk çeşit bitkinin yaprağı, çiçeği atılır. Üzerine su eklenen bu çömleğe, herkes kendisine ait toka, yüzük gibi bir eşyayı atar. Ertesi gün, herkes çömleğin başına toplanır. Kadınlardan birisi maniler okuyarak çömlekten eşyaları çeker. Çekilen eşya kime ait ise, okunan mani, o kişinin yılının nasıl geçeceğini anlatır (Şenesen, 2011a, s. 135).
- "Mantuvar açma" her bölgede olduğu gibi, Çukurova bölgesinde de, üstelik her mevsimde yapılmaktadır (Şimşek, 1989, s. 181). Eğlenceler devam ederken, içi, su dolu olan bir ibrik veya testiye; genç kızlar, çeşitli yüzük, kolye, düğme, iğne, boncuk vs. gibi kendilerine ait birer eşya atıp, üzerini bir tülbentle örterler- Bu ibriğin başına; küçük, aklı ermez bir kız çocuğu oturtarak, yine onun da başına duvak seklinde- bir örtü koyarlar. -Daha sonra, bir de, iyi mani bilen bir hanım veya genç kız, kabın yanına otururak, sırasıyla mânileri okumaya başlar. Mantuvar, umumiyetle şu manilerle açılır (Şimşek, 1989, s. 178-179):

  Mani mani mantuvar,
  Mantuvarm vakti var,
  Mantuvara varanın,
  Cennette tahtı var.

  Manilerden sonra, kimin eşyası çekilirse o mani o kişiye aittir. Bu maninin gerçekleşeceğine inanılır ve daha çok kısmet açmak için yapılır. Bu özelliği de yine, orada söylenen manilerden bulmamız mümkündür.

  Mantuvarım açıldı,
  Kokuları saçıldı,
  Aman hanım git söyle,
  Bizim kızın bahtı açıldı

İteledim kapı açıldı.
İnci mercan saçıldı,
Git anana müjdele,
Kızın bahtı açıldı.

Burada, "mantuvar açma" neticesinde kızların bahtının açılacağı belirtilmektedir (Şimşek, 1989, s. 179-180).

- Tarsus'ta Hıdırellez'de bir kabın içerisine 41 çeşit ot atılır. Çevredeki genç kızların yüzükleri de bu kaba atılarak hıdrellez gecesi gül ağacının dibine konulur. Sabah kap oradan alınır. Kızlar bir yerde toplanırlar. İçlerinden, evin en son çocuğu olan kız seçilir ve bir çarşafın altına oturtulur. Eline verilen aynaya bakarak yüzükleri çeker. Çevrede toplanan kızlar da mani söylerler. En son yüzük de çekildikten sonra kabın içindeki su, yağmurlar bol olsun diye kızın üzerine dökülür (Şenesen, 2002, s. 1034).
- Adana/Ceyhan'da Hıdrellez'de geceden gül ağacının altına dilekler yazılmakta ya da çizilmekte, yine geceden bir testinin içine atılarak gül ağacının altına konan yüzükler sabah maniler söylenerek çekilmekte, mani testiden ç ı kan şeyin sahibine mal edilmektedir (Yolcu, 2008, s. 103).
- Hıdırellez yörede [Çukurova] Bulgaristan ve Selanik göçmenleri tarafından kutlanır. 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece gül ağaçlarına dilekler kâğıda yazılarak bağlanır, yüksek tepeye ya da gösterişli bir ağaç altına dileğe göre ev, bebek, araba gibi şekiller topraktan ve taşlardan yapılır. 6 Mayıs sabahı ezandan hemen sonra kalkılarak gül dalına bağlanmış dilekler sökülüp, akan nehre atılır (Çağımlar, 2017, s. 24).
- Adana'da Hıdrellez'lerde genç kızların niyet ve fal manileri söylemeleri âdetti. Hıdrellez gecesi kızlar bir çömlek veya bir kaba kendilerine ait tarak, toka, yüzük vb. eşyaları koyarlar, hıdrellez sabahı sırayla çekerler. Çıkan eşya hangi kıza aitse onun niyetine söylenir. Bazı yörelerde manici ortaya alınır. Üzerine kırmızı duvak örtülür, eline ayna verilir. Manici aynaya bakarak genç kızın geleceğini görerek ona göre mâni söyler. Eğer kızın dileği olacaksa güvey adayını aynada görür. Bazen de manileri kağıda yazıp kaba koyarlar. Hıdrellez sabahı şanslarına çekip, yorumlarlar. Bu manilere *Mantuvar Manileri* adı da verilir (Artun, 2000a, s. 211).

- Gürün'ün Hüyüklüyurt köyünde ertesi sabah küpün ağzını açacak hanım manici ise küpe mani atılmaz, manici değilse küçük kağıtlara yazılı maniler de küpe konur (Akalın, 1972, s. XXIX).
- Bazı yörelerde bir kız çocuğunun yüzünü örterler, eline çömleğin üstündeki aynayı verdikten sonra sıra ile mâni okurlardı. Her mâninin bitişinde çocuk aynaya bakar ve elini çömleğe sokar (Tahir'ül Mevlevi, 1994, s. 95).
- Kahramanmaraş'ın ılıca kasabasında bahta bakılırken söylenen manilerden birkaç örnek aşağıda verilmiştir (Kır, 2001, s. 5):

  Armudu taşlayalım
  Dibini kışlayalım
  Kâğıt kalem al yârim
  Maniye başlayalım

  Manici başı mısın?
  Cevahir taşı mısın?
  Bir mani yollasam
  Cebinde taşır mısın?

- Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde Hıdırellez pilavının pişeceği meydana maniler söyleyerek giderler. Yolda şaka amacıyla her evin kapısına bir dal ya da çiçek asarlar ve şu maniyi okurlar:

  Pembe pembe birmanlar
  Pembe giyen şişmanlar
  Yüreğine taş koysun
  Çekemeyen düşmanlar (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 61-62).

Türkiye'de Hıdırellez günü mani çömleği dışında yapılan etkinliklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Gençler için Hıdırellez eğlencelerinin vazgeçilmezlerinden birisi salıncak kurup sallanmaktır. Sözlü kaynakların ifade ettiklerine göre, salıncak kurup

sallanma, eskiden, birbirlerini tanımak isteyen gençler için kaçırılmaz fırsatlardanmış. Kızlar ve erkekler sallanırken birbirlerini yakından görme, hoşlandıkları kişilere mani atma imkânına sahip olurlarmış (Büyükokutan, 2011, s. 529).

- Tekirdağ / Muratlı'da oynanan Canım Oyunu iki kişiyle oynanan Hıdırellez oyunlarındandır. Arkadaki iki kişi öndekinin beline elini koyar. Maniler okunarak halka şeklinde dönülür. Tekirdağ / Muratlı'da oynanan Kanarya Oyunu'nda karşılıklı iki kişi el ele tutuşup kanarya manisini söyler. Halka şeklindeki seyirciler zıplarlar (Artun, 1990, s. 15).
- Eskişehir / Kırka'da yazın mesire yeri olarak Çörez ve Gerdek Yaylası'na gidilir. Beldenin bu yaylalarına halk özellikle Hıdrellez günü, 6 Mayıs, çıkar. Kuzu keserler, un helvası yaparlar. Aynı yaşta olanlar bir arada; kızlar ve erkekler kendi aralarında eğlence yaparlar. Bu eğlencelerde maniler söylerler (Ekici, 2013, s. 147).

2.6.1.2.2. Nevruz

Önemli bahar bayramlarının başında "Nevruz" gelir. Anadolu ağızlarında "Navruz, Navrız" biçimlerinde de söylenen bu kelimenin anlamı "yeni gün"dür. İlk yaz mevsimine girilirken gündüzlerle gecelerin eşit uzunlukta olduğu döneme rastlayan günlerde-genel olarak 22 Mart'ta, yani eski mart dokuzunda; bazı yerlerde 20-21 Mart'ta- kutlanır (Boratav, 1999, s. 218).

Türkiye'de Nevruz eğlenceleri sırasında çeşitli maniler söylendiği tespit edilmiştir. Bu tespitlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Gemerek / Çepni'de Nevruz günü çocuklar dikenli bir iğde dalı keser. Bütün çocuklar çalının önünde toplanır. Hep bir ağızdan, o güne özgü şu manileri söylerler:

  Ha tapıya tapıya
  Kılavuz geldi kapıya
  Çok verenin oğlu olur
  Az verenin kızı olur

Anne anne, canım anne
Dışarıya bir çık hele
Sakın bahşişi az verme

Müzdeciye hareket
Evin dolsun bereket (Özen, 2007, s. 314-315).

- Iğdır'da Nevruz'dan bir gün önce kurulan salıncak, Nevruz'u takip eden iki üç gün içinde kaldırılır. Özellikle genç kızların rağbet ettiği salıncaklarda sallanmakla günahlardan arınılacağına inanılmaktadır. Bu münasebetle, çeşitli maniler söylenir (Çetin, 2002, s. 189).
- Nevruz'da, genç kız ve erkeklerin birbirlerini görerek, birbirleriyle bakışarak, görüşerek, söyleşerek, sözleşerek, manilerle atışarak yeni ailelerinin temellerini attıkları görülür (Özdemir, 2006 s. 27).
- Ağrı'da halk dilinde "Nevruz ayı" diye adlandırılan ayın bir çarşambasına (21 Mart'a en yakın çarşamba) "Kara Çarşamba" denir. Bu günün akşamında eğlenceler düzenlenir, niyet tutularak gerçekleşip gerçekleşmeyeceği araştırılır… Her kız sevdiğine kavuşup kavuşmayacağını anlamak için gönlünde niyet tutar. Ebe kız, hiç kullanılmamış iki tane dikiş iğnesinin delik kısımlarına pamuktan topak yapar. Besmele çekip parmağını suya daldırır ve kabın kenarlarına paralel birkaç yay çizer. Su, halkalar meydana getirerek dönmeye başlayınca, iğneleri iki ayrı yerden suya bırakır. Bu iğnelerin biri niyet tutan kızı, öteki de sevdiğini temsil eder. Su durunca iğneler birbirine yaklaşarak birleşirse dilek yerine gelecek demektir. Oyuna giren kız, o andaki duruma göre maniler söyler (Alpaslan, 1985, s. 16-17):

Alma attım gelesen
Su serptim göğeresen
Sevdim sevdim almadım
İğit seni ölesen
...

2.6.1.2.3. Çiğdem Günü

"Çiğdem Günü" eğlenceleri, araştırmacılar tarafından mani söylendiği belirtilen mevsimlik törenlerden biridir (Yardımcı, 2012, s. 59-60; Artun, 1992, s. 7; Solmaz, 1997, s. 65-67; Oğuz, 2014, s. 31).

- Çiğdem çiçeği baharın müjdecisidir. Karlar eriyince çiğdemler açar. Baharın gelişi kutlanır. Kızlar toplanarak kâğıtlara maniler yazarlar. Bu manileri bir toprak çömleğe koyarak bir dut ağacının dibine gömerler. Ertesi gün, kızlar erken kalkarak dut ağacı dibinde toplanırlar. Çömlek içinden mani çekerek yüksek sesle okurlar. Kızlar, kulaklarına çiğdem takarlar. Diğer taraftan, çocuklar çamurdan bir top yaparlar. Bunu sivri bir değneğe takarlar. Kırlara çıkarak çiğdem toplarlar. Çiğdemleri bu çamur topa dizerler. Grup halinde kapı kapı dolaşarak baharın geldiğini müjdelerler. Ev sahipleri buğday, arpa, mısır ve para verirler. Toplanan ürün satılarak topluca yenilip içilir, eğlenilir (Artun, 1992, s. 7).
- Mart ayının son haftalarında karlar eriyip tepeler açılmaya ve ilkbaharın müjdecisi olan çiğdemler topraktan fışkırmaya başlayınca Yozgat'ta, 7-12 yaşları arasındaki çocuklarda bir kıpırdanma olduğu fark edilir. Hem baharın etkisiyle hem de artık alışkanlık haline getirdikleri "Çiğdem Ritüeli"yle Yozgat'ın meşhur "Çamlık"ına çıktıkları görülür. Evleri sıra ile dolaşmaya başlarlar. Bir kapının önüne gelince, abdal bağırır: "Hanım abla, yağdan bulgurdan bir şey gönder…" Bunun üzerine çocuklar, hep bir ağızdan türkü söylemeye başlarlar:

  Çiğdem çiğdem çiçecik
  Ebem oğlu köçecik
  Çiğdem geldik kapıya
  Yağ istiyo yapıya

  Bir verenin kızı olsun
  İki verenin oğlu olsun
  Kız çatlasın ölsün
  Oğlan yanımıza yoldaş olsun

Çocuklar geldikleri evde alaka görmezler veya evin hanımı ağırdan aldırırsa:

Dam başında boyunduruk
Dura dura yorulduk
Verirseniz giderik
Vermezseniz giderik

diye seslenirler (Solmaz, 1997, s. 65-67).

2.6.1.2.4. Diğer Mevsimlik Törenler

Ülkemizin çeşitli yörelerinde mevsimlik olarak düzenlenen çeşitli şenlik, bağbozumu, çoban bayramı vb. etkinlikler bulunmaktadır. Halkın bu etkinlikler sırasında çeşitli maniler söylediği bilinmektedir.

- Gebe koyunların karnındaki yavru yüz günlük olunca çobanların yapmış olduğu törene "saya" denir. Sivas / Yıldızeli / Karakoç köyünde sayadan bir gün önce gençler / erkekler kendi aralarında seçtikleri birkaç kişiye kadın elbisesi giydirerek köydeki bütün evleri kapı kapı dolaşıp yağ, yumurta, bulgur… gibi malzeme toplarlar. Bu gezme sırasında aşağıdaki maniyi söylerler (Özen, 2010, s. 48-57):

Hey hayıya hayıya
Yılan çıktı kayaya
Acımızdan gelmedik
Adet oldu sayaya (Özen, 2010, s. 57).

Gidilen evden bir şeyler alındıktan sonra:

Saya geldi sakının
Dembül dümbül takının
Davarların kıvını
Kına diye yakının (Özen, 2010, s. 57).

- Ordu'da her yıl 20-21 Mayıs günleri arasında "Mayıs Yedisi Şöleni" yapılmaktadır. Farklı yerlerden bir araya gelen insanların doyasıya eğlendiği bu günde türküler söylenir, mani atışmaları yapılır. Bu eğlenceler vasıtasıyla genç kızlar ve erkekler birbirlerini görüp tanışma fırsatı bulurlar. Mani atışmaları geleneği canlılığını hala korumaktadır (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 100).
- Yozgat'ta her yıl eylülün ikinci haftası Bağbozumu Şenlikleri yapılmaktadır. Tıpkı bir düğün gibi eğlencelerin yapıldığı bağda, bağ ile üzüm ile ilgili çeşitli maniler söylenir. Kaynak kişiden derlenen maniler şöyledir:

  Asma dibi tekneli
  İçine gül dikmeli
  Gurbet elde yâr seversen
  Biraz zahmet çekmeli

- Manilerin, türkülerin söylenmesi sırasında üzüm toplamaya devam edilir (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 129).
- Konya'da her yıl üç ayların başlangıcı olan Regaip ayında "Şivilik" kutlamaları olur. Recep ayının ilk Perşembe gününe denk gelen Regaip ayında çocuklar ellerine geçirdikleri poşetlerle kapı kapı dolaşarak çerez toplarlar. Bu toplanan çerezlere Konya'da "Şivilik" adı verilmektedir. Şivilik toplarken sayıları 5 ile 40 arasında değişen çocuk topluluğu, evlerin kapısını çalmadan önce kaynak kişiden derlenen şu maniyi söylerler:

  Şivli şivli şişirmiş
  Ergen oğlan pişirmiş
  İki çörek bir börek
  Bize namazlık gerek (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 142).

- Trabzon'da her yıl 20 Mayıs'ta "Haçkalı Baba Şöleni" yapılmaktadır. Haçkalı Baba isimli bir evliyayı anmak üzere düzenlenen şölen, Düzköy yaylasındaki Haçkalı Baba türbesinde yapılır. Cuma namazını Haçkalı Baba

Camii'nde kılmak yıllardan beri süregelen bir gelenektir. Bu nedenle Perşembe gecesi ya da Cuma sabahı büyük kamyonetlerle yola çıkılır. Yaylaya çıkılırken diğer köylerden gelenlerle karşılaştıkça davul, zurna ve kemençe eşliğinde horon tepilir; şarkılar, maniler söylenir. Bu manilerden biri şöyledir:

Yaylaya gideceğim
Yollara kona kona
Gelir bulursun beni
Evimi sora sora (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 154).

- "Helesa" geleneği, Sinop iline özgü bir ritüel olup, ortaya çıkışı konusunda halk arasında yaygın olan bir efsane anlatılmaktadır. Efsaneye göre, kış mevsimlerinde Karadeniz'de yelken açan gemiler sığınacak üç liman bulurlarmış. Bu limanlar, Temmuz, Ağustos ve Sinop'muş. Fakat Temmuz ve Ağustos limanları fırtınalı zamanlarda dalgaları engelleyemedikleri için gemiler Sinop limanına yanaşırmış. Böyle fırtınalı günlerin birinde bir gemi Sinop limanına yanaşır. Haftalarca limanda kalır ve gemicilerin kumanyaları biter. Gemiciler de karaya çıkıp insanlardan yiyecek dilenmek istemezler. Geminin kaptanının aklına bir fikir gelir ve eline feneri alıp ev ev mani söyleyerek dolaşır ve yiyecek içecek toplar. Bugünden sonra bu uygulama Sinop'ta gelenek hâlini alır ve Ramazan ayının on beşinden başlayarak her akşam Helesa'ya çıkılır. Helesa geleneği tam bir şenlik havasında geçer ve hâlen Sinop'ta tüm canlılığıyla yaşatılmaktadır (Oğuz vd. , 2012, s. 11). Helesa manilerinden bir örnek şöyledir:

Bismillahla başlayalım
Ayva dalı taşlayalım
Bu yıl burada kışlayalım
Helesa yelesa
Heyemola yusa hop (Oğuz vd. 2012, s. 55).

- Kırşehir'e bağlı Külhöyük köyünde zemheri denilen kış yarısında, yani şubatın on beşinde "Ayı Gezmesi Şenlikleri" yapılmaktadır. Ayı gezmesi

için köy halkı, birbirine haber vererek şenliği ilan eder. Bu arada ayı kılığına sokulacak kişi, postlarla iyice sarılır ve üzerine davar çanı denilen ziller bağlanır. Diğer bir taraftan da def ve zil çalınmaya başlanır. Ayı bu müzikle çeşitli figürler yaparak, arkasına takılan köylülerle birlikte sağa sola sallanarak yürür. Köy meydanında dolaşırken, arkasına ayıyla beraber gezenler de şu manileri söylerler:

Hey hayadan hey hayadan
Yılan çıkmış kayadan
Yoksulluktan gelmedik
Adet kaldı atadan (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 9-10).

2.6.1.2.5. Mevsimsel Toplantılara Bağlı Diğer Eğlenceler

Ülkemizde mevsimlik olarak düzenlenen törenler yanında genellikle kış aylarında, çoğunlukla da evlerde, toplanıldığında eğlenmek amacıyla gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinliklerin bazıları şu şekilde örneklendirilmiştir:

- Zara'da bir tür sıra gezmesi olan "herfene" düzenlenir. Yemek sonrası sohbet edilir; sıra ile maniler, türküler söylenir; bilmeceler sorulur, masallar anlatılır; hoşça vakit geçirilir (Mahiroğulları, 1999, s. 154'ten akt. Özen, 2007, s. 324).
- Diğer taraftan Sivas'ta "herfene", Kütahya'da "kızlar içi", "müderris günü" adları altında yapılan toplantılarda da *niyet manileri* söylenir. Tel helvası çekilir, fincan oyunu oynanır ve nihayet mani çömleğine konulmuş eşyalara göre manici kadın tarafından maniler okunur (Kaya, 2010, s. 479).
- Tekirdağ'da "Örfene Gecesi" hafta veya on beş günde bir yapılır. Lokma yapılıp kabak pişirilir. Kış eğlencelerindendir. Maniler, türküler söylenir. Kadınlar arasında olur (Artun, 1978, s. 228).
- "Herfene geceleri"nde konu komşu her hafta bir evde toplanır; yapılan eğlenceler arasında "mâni çömleği" de vardır (Güney, 1971, s. 215-216).
- "Kızlar içi" Kütahya'da sürüp giden bir gelenektir. Evlenme çağındaki kızlar her pazar birinin evinde toplanırlar. Odanın ortasında halka olup oturur; ya mâni söyleşir, ya mâni yarıştırır, ya da mâni satarlar (Güney,

1971, s. 216). Döne dolaşa söz sırası gelenler, bu yolda söyleyecek mâni bulamazlarsa “değirmenin suyu çekildi!” deyip halkadan çekilir ama, çekilenler de yenilmiş “mat olmuş” sayılır. Son sonu dağarcığı tükenmeyen biri kalır. Buna da ötekiler, “Mâni kumkuması” adını takarlar (Güney, 1971, s. 218).

- Bilhassa kış toplantı ve eğlencelerinin belli başlı oyunlarından biri olan “yüzük oyunu”nda taraflar birbirlerini manilerle kızdırmaya çalışır. Çok kere hece ve mısra sayılarında tutarsızlıklar bulunan ve türkü, halay, çığşak gibi farklı adlarla anılan bu maniler, yüzüğün gizlenmesi, rakip takıma oyun tepsisinin sunulurken ya da tahminler yapılırken ve oyun sonunda topluca belirli bir makamla söylenmektedir. Bir diğer deyişle, bu tür sözel unsurlar, takımlar arasındaki iletişimin sağlanmasında kullanılan estetik yaratılardır (Özdemir, 2005, s. 169).
- “Yüzük oyunu”nda söylenen bir mani örneği şöyledir:

  Yüzüğü buldu eşimiz,
  Hayıra döndü işimiz,
  Oh yayelli canım,
  Hey gidi zavallı (Güzelbey, 1987, s. 114).

- Tekirdağ’da kadınların kendi aralarında nişanda ve yöresel toplantılarda oynadıkları “Ahret Ana”, “Cumbur (Cümbüş)” gibi oyunlarda mani söylenmektedir. Köyde cümbüş (cumbur) denilen bu toplantılar bir eğlencedir. Herkes geldikten sonra eğlencelere başlanır. Köyün delikanlıları da gelirler. Pencerelerin perdeleri açılır. Delikanlılar oradan kızlara bakarlar. Kızlar hep birlikte mani söylerler. Sevgilisi olan herkes sevgilisine mani atar (Artun, 1982, s. 68-69).
- Çankırı’da misafirlerin ziyaret sırasında ve ayrılırken ev sahibine söyledikleri maniler şöyledir (Varvar, 2010, s. 211):

  Eviniz Tanrı dostu, hanen mübarek olsun,
  Ocağın aydın olsun, eviniz nur ile dolsun
  ...

- Eş dost toplantılarında, mânicibaşı bir açış mânisi söyler, sıra ya da sıralı mâni geleneği gereğince, bu açış mânisinde bir kişinin adı geçiyorsa, model o olur, ondan sonrakiler de her mânide birinin adını anarlar. Kimsenin hatırı kalmasın diye toplantıya katılanlara da mâni yakıştırılır. Sırası gelip de mâni yakıştıramayanlara mânicibaşı yardım eder. *"Kızımın adı Ayşe / Elinde billur şişe / Anasının bir kızı / Nasıl çıksın güneşe...* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 280).

2.6.1.3. Dini Bayramlar

Her ne kadar Ramazan ve Kurban bayramları boyunca görülen uygulamalar pek çok yerde unutulmaya yüz tutmuşsa da günümüze kadar yapılan çeşitli araştırılmalardan anlaşıldığı kadarıyla mani söyleme geleneği ülkemizde dini bayramların da önemli bir unsuru olmuştur. Ülkemizde Ramazan Bayramı uygulamaları arasında mani söyleme geleneğine rastlanan bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

Ramazan Bayramı dâhilinde manilerden bahseden araştırmaların büyük çoğunluğu Ramazan davulcuları ile alakalıdır (Özdemir, 2005, s. 170-171; Tan, 2007a, C. 5, s. 146; Demir, 2013, s. 15; Artun, 2000a, s. 215-216; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 283; Taner, 2008, s. s. 34; Yağmurdereli, 1963, s. 14; Gözaydın, 1989, s. 19; Turan, 2011, s. 94; Bayrı, 1959, s. 1886; Eset, 1944, s. 24; Karakaş, 2008, s. 200; Oğuz vd. 2012, s. 56).

Türk sosyokültürel yaşamında Ramazan ayı, ibadet ayı olarak algılanmasına rağmen, evlerde sahura kadar süren toplantı ve eğlencelerde manilerin söylendiği bilinmektedir. Ayrıca, Ramazan davulcularının ev sahipleriyle ilgili söyledikleri maniler de, bu ayın en önemli eğlence unsurları arasında sayılmalıdır. Bu maniler, bir bölümü dinî içerikli olmakla birlikte, genellikle günlük yaşamla (çok kere de "bahşiş"le) ilgilidir (Özdemir, 2005, s. 170-171).

Türkiye'de mani söyleme geleneğinin de yaygın olduğu **"Ramazan"** geleneklerinden bazıları şu şekilde sıralanmıştır:

- Eskiden Adana'da Ramazan aylarında davulcular ve bekçiler gece halkı sahura kaldırmak için kapı kapı dolaşır ve mani söylerlermiş. Günümüzde ise davulcular sahurda sadece davul çalarak halkı uyandırıyorlar. Adana'da eskiden olduğu gibi mani söyleme yaygın değildir. Ramazan ayı manileri

sahurda uyandırmak, ayın kutsallığı ve bahşişle ilgilidir (Artun, 2000a, s. 215-216).

- Adana / Ceyhan'da eski Ramazan'larda davul çalarak mani söyleyenlere para dışında mendil, gömlek, şalvarlık vb. verilirdi. Davulcuyla beraber çocuklar da kapı kapı gezerdi. Çocuklardan birinin elinde uzun bir kamış veya sopa bulunurdu. Bu kamışa, verilen hediyeler asılırdı (Karakaş, 2008, s. 200).
- Orta Karadeniz Bölgesi'nde davulcular veya dümbelekçiler evleri kapı kapı gezip şu mâni dizisini okur (Demir, 2013, s. 15):

Anca geldim kapına
Selam verdim yapına
Selamımı almazsan
Daha gelmem kapına
...(Demir, 2013, s. 15).

- Tosya'da Ramazan günlerinde teravih namazından sonra mahallenin çocukları bir araya gelir. Kapı kapı dolaşan bu çocuklar mani söylerler (Oğuz vd. 2012, s. 56).
- Küpecik geleneği, Konya'nın Karapınar ilçesinde çocukların icra ettiği bir bayramlaşma geleneğidir. Ramazan ayı akşamlarında aynı mahallede oturan çocuklar kendi aralarında beşer, altışar kişilik gruplar oluşturur ve kapı kapı dolaşarak mani söyleyip bahşiş isterler. Bu manilere "küpecik manileri" denir:

Heey! Küpecik küpecik
Yağdan baldan küpecik
Yağ olmazsa bal olsun
Ev sahibi sağ olsun (Oğuz vd. 2012, s. 73-74).

- Edirne / Ezine'de mâni söyleme geleneğinin yaşatıldığı bir diğer ortam da bayram eğlenceleridir. Genç kızlar bayramın ilk iki günü "bayram yeri"nde buluşarak eğlence düzenlerler. Gündüzleri kızların yer aldığı bu eğlenceleri

akşamları da erkekler devam ettirir. Kızlar kendi aralarında eğlenirken delikanlıların onları seyrettiği de olmaktadır. İşte böyle bir ortamda kızlar hem kendi aralarında hem de delikanlılara yönelik mâniler söylemektedirler (Yılmaz, 2008, s. 147, 148).

Ülkemizde **"Kurban Bayramı"** süresince mani söyleme geleneğinin varlığından bahseden bazı araştırmalar şu şekildedir:

- Aydın'ın Karacasu ilçesinde Ramazan ve Kurban Bayramı'nda aşure dağıtma geleneği gerçekleştirilmektedir. Kurban Bayramı'nda kurban kesen herkes aşure dağıtmaktadır. Maddi durumu iyi olan bir aile tarafından aşure hazırlıkları başlar ve akşamdan su kaynatılır. Yakın komşular da yardıma gelir ve her evden bir malzeme toplanır. Bir araya gelen komşular aşure hazırlarken dua da ederler. Tencereye her malzeme konuluşunda ağızlardan dualar, maniler dökülür. Bu dua ve manilerin bazıları şu şekildedir:

  Ağzımız tatlı olsun
  Gönlümüz şen olsun
  Konumla komşumla
  Yedirmek nasip olsun
  Bereketini ver ya Rabbim,
  Şifasını da ver ya Rabbim

  Aşure piştikten sonra tabaklara koyulup üzerine ceviz ve susam serpilerek servise hazır duruma getirilir. Yakın komşulara tabaklarla götürülürken daha uzaktaki evlere ise kovalara doldurularak kepçelerle ikram edilir. Kapı kapı dolaşan aşure dağıtıcısı komşusunu görünce şu maniyi söyler:
  Etinizi yediniz
  Tatlınızı da yiyiniz
  Bir tabak veriniz de
  Aşurenizi tadınız

  Komşunun verdiği cevap ise şu şekildedir:

Etimizi yedik
Sıra tatlımızda

Allah kabul eylesin aşurenizi (Oğuz, Kösemek, Çiçekoğlu, Yıldız, 2012, s. 25-26).

- Denizli Çardak ilçesi Beylerli kasabasında bayramın ikinci ve üçüncü günleri genellikle öğlen namazından sonra köyün gençleri tarafından Dede denilen yaşlı ağaca salıncak kurulmaktadır. Geleneğe çocukları sevindirmek amacıyla çikolata ve gofret dağıtılarak başlanır. Bu arada mani türkü bilen kişiler de eğlenceye renk katarlar (Oğuz vd. , 2012, s. 44).
- Datça / Yakaköy / Palamutbükü mevkiinde tespit edilen bu eğlence nitelikli oyun, Ramazan Bayramında bayram içerisinde bir gün, Kurban Bayramında ise bayramdan bir gün önce düzenlenmektedir. Genç kızlar sabah erkenden toplanarak genellikle ağaçlık ve su kenarı olan piknik yerlerine giderler. Bir taraftan, hazırlanmış olan yiyecekler yenirken diğer taraftan manilerle atışmalar yapılır. Mani atma, yöresel şarkı, türkü söyleme yarışmaları düzenlenir. Bu sırada, evlenme niyetinde olan erkekler, eğlencenin yapılacağı yerlere giderek belli bir mesafeden kızları izlerler. Kızlar beğendikleri bir erkek ya da sevgilileri varsa onlara olan ilgilerini ifade eden maniler söylerler (Büyükokutan, 2011, s. 566-567).

2.6.1.4. İş ve İmece Ortamları

İş ile eğlencenin birlikte algılandığı, daha çok köy ve kasabalarda söylenen eğlence unsurlarının başında maniler gelmektedir. Nitekim tarım ve hayvancılık alanındaki meydana gelen gelişmelere paralel olarak, bu tür iş mani ve türkülerinin yok olmakta olduğu belirlenmiştir. Modern tarım ve gübre depolama tekniklerinin henüz gelişmediği veya yaygınlaşmadığı yörelerde sosyal yardımlaşma geleneklerinden ilkini imece oluşturur (Özdemir, 2005, s. 168). Çoğunlukla geleneksel köy yaşantısı içerisinde bir yardımlaşma geleneği olan ve çeşitli yörelerde kendine has bir mani söyleme geleneğine sahip olduğu bilinen “imece” kavramı ile ilgili çeşitli tanımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

İmece öncelikle, birçok kişinin bir araya gelerek, yardıma muhtaç bir kimsenin işlerini yapması olayıdır. Bu yönüyle imece karşılıksız yapılan yardımdır (Pürlü, 2002b, s. 612). Bir komşunun diğer komşuları yardıma çağırmasıdır. Koyun yapağı (arının temizlenmesi, mısır soyulması için yardım edilir. Ev sahibi ikramlarda bulunur. Geceyi sohbet ederek, türkü, mani söyleyerek eğlenceli bir şekilde geçirirler (Artun, 1978, s. 230). "İmecelik", özellikle köyde yapılan işlerin mevsime göre zamanında tamamlanması için bir arada oturanların birbirlerine hiçbir karşılık beklemeden yardım etmeleridir (Turan, 1979, s. 347). Tekirdağ'da "meci" bir komşunun diğer komşuları yardıma çağırmasıdır. Koyun yapağılarının temizlenmesi, mısır soyulması için yardım edilir. Ev sahibi ikramlarda bulunur. Geceyi sohbet ederek, türkü, mani söyleyerek eğlenceli bir şekilde geçirirler (Artun, 1978, s. 230).

"Orakla burçak, arpa, buğday veya ot yolma, bağ bozumu, çapa yapma, fındık toplama kırma, çay toplama / kırma, tütün dizme, bulgur kaynatma ve el değirmenlerinde çekme" (Özdemir, 2005, s. 168); "bostan bozumu, zeytin-pamuk toplama" (Tan, 2007a, s. C. 5, s. 146); "yün yıkama ve tarama, döşeme, kilim ve hasır dokuma, bostanı kehan etme, bostanda megel vurma, tarlada taş toplama, bağda ve bahçede sergi sarıp sergi toplama, tarlada çayırda tırmık yapma" (Turan, 1979, s. 347-348) mani söyleme geleneğine rastlanılan iş ve imece ortamlarındandır.

Türkiye mani söyleme geleneği dâhilinde incelenen araştırmalarda karşılaşılan iş-imece ortamları şu şekildedir:

- Giresun bölgesinde fındık toplanırken, başka yerlerde orak biçerken kadınlar aralarında mâni söyleştikleri gibi yoldan gelip geçenlere de mâni atarlar. Yolcular bu mânilere karşılık vermek zorundadırlar; veremeyenleri kadınlar başka mânilerle alaya alırlar (Boratav, 1969, s. 191).
- Adana / Pozantı yöresinde ıstar dokurken işi keyifli hale getirmek, bahçe işlerinde çalışmayı kolaylaştırmak için mani söylenmiştir (Gerek, 2012, s. 207).
- Pamuk tarlalarında, ırgatın iştahlı zamanlarında (ekseri sabah ve ikindi) "çifte çapa" vurulur. Çifte çapa sıraya dizilmiş birçok ırgadın çapalarını, söyledikleri nakaratlı manilerin temposuna uydurarak hep birden kaldırıp indirmelerine denir. Irgadın en güzel seslisi evvela:

Amana da kızlar nenni de nenni
Canım da gözüm nenni de nenni

diye başlar. Bu bittikten sonra aynı havayla bir mani tutturur. Maniden sonra bütün ırgat bir ağızdan:

Amana da kızlar nenni de nenni
Canım da gözüm nenni de nenni

nakaratını söyler. Böylece ilk söyleyen adam birçok maniler söyler. Her maniden sonra da yine ırgatları hep bir ağızdan yukarıdaki nakaratı tekrar ederler. Maniler halk arasında her zaman duyduğumuz manilerdir. Fakat Çukurova köylüsü o manilere ne güzel bir ahenk vermiştir. Manilerinin ahengini, güneş altında inip kalktıkça pırıl pırıl yanan çapalarının ahengine ne güzel uydurmuştur. Sabahın ilk saatlerinde, ırgatlar yemeği yedikten sonra çifte çapaya başlarlar. Gür ve yanık sesler masmavi gök altında Çukurova'nın yeşil pamuk tarlalarında, ufukların en ucuna kadar yayılır. Çapalar iner, kalkar (Gökçeli, 1941, s. 13-14).

- Mâni; özellikle Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde zor olan işlerde, zorluğu bir parça azaltmak, işi kolay ve eğlenceli hâle getirmek için genellikle karşılıklı, türkü atarak söylenir. Yaşlı ve bu konuda tecrübeli olanlar, karşılıklı olarak veya karşılıksız mâni söylerken gençler de çeşitli şekillerde kısmetini almaktadırlar (Demir, 2013, s. 21-22).
- Irgat gitmek, bir köyden diğerine kadınların tarlada çalışmak üzere gitmesi demektir. (Özen, 2007, s. 317), (Pürlü, 1986, s. 265-268).
- İlbeyli'de eskiden tarladaki ekin "kalıç" adı verilen orakla kökünden koparılırdı. Yakın köylerdeki akraba kadınlar topluca diğer köydeki akrabalarının yardımına giderlerdi ki buna "ırgat gitme" denilirdi. Tarlada bir araya gelen iki köyün kadınları hem işi eğlenceye dönüştürmek, hem karşı taraftakileri gülünç duruma düşürmek, hem de vaktin kolay geçmesini sağlamak amacıyla karşılıklı mani söylerlerdi (Özen, 2007, s. 317).

- Edirne / Ezine'de tarlada çalışırken, pamuk toplarken, halı dokurken, genç kızların bir araya geldiği görülmektedir (Yılmaz, 2008 s. 148).
- Muğla'da kadınlar tütün yapraklarını iplere dizme, mısır soyma, zeytinleri sepetlere toplama, kına ekmeği pişirme, yufka ekmek yapma, tarhana yapma gibi işler sırasında mani söylemektedir. Söylenen maniler, imeceye katılanların uykuya yenik düşmelerini önleme, onları heveslendirilme, onların yapılan işe odaklanmalarını sağlama amaçlıdır. Karşılıklı atılan maniler, daha çok kızların gönüllerinde birinin olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Oğluna kız arayan kayınvalide adayları, genç kızların hal ve hareketlerini, manilere verdikleri cevapları dikkatli bir şekilde gözlemler (Büyükokutan, 2011, s. 710-733).
- Söz konusu nedenlerle bir araya gelen kadınların gerek iş sırasında gerekse mola zamanlarındaki eğlencelerine bakıldığında, sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki gelişme ve değişmelerin, iletişim alanındaki gelişmelerin yansımaları görülmektedir. Özellikle genç kızları heveslendirerek, yapılan işe konsantre olmalarını sağlamaya yönelik atılan maniler unutulmaya yüz tutmuştur (Büyükokutan, 2011, s. 715-733).
- Tarlada çalışan kadınlar, fındık toplayan, bulgur çeken, halı dokuyan kızlar hem eğlenmek hem neşe içinde çalışmak hem de yorgunluk gidermek ve iş arkadaşlarına sataşmak için mani söylerler:

  Vur kirkiti inlesin
  Âşık olan dinlesin
  Halının direğine
  Koy başın serinlesin …. (Yardımcı, 2002, s. 55).

- [Şarkışla-Akçakıla] Tarla sahibi yüksek sesle besmele çeker ve "Siftah benden, kolaylık Allah'tan; emek sizden, yemek bizden!" der. Yolmaya başlar. En düzgün yapan, en çok yolma yolan imecibaşıdır. İmecibaşı, tarlayı bir duvarcı ustalığıyla yoldururken mâni söylemeyi de ihmal etmez. Yanındaki arkadaşı da ses katar (Tan, 2007b, C. 6, s. 199):
- Adana'da ameleler arasında türküye ve maniye o kadar önem verilir ki içlerinde sesi güzel olup maniler söyleyene amele başı ve hatta çiftçi başı

bile müsamaha eder. Yemeklerde, istirahatlarda ve hele sabah serinliğinde en küçük amele grubu arasında bile mani sesleri işitilir. (Çelik, 1942, s.17).

- Andırın'da tarlalarda çapa yaparken karşılıklı atışma şeklinde söylenen maniler vardır (Arslan, 2015, s. 509-510):

  Andırın çardakları
  Su dolu bardakları
  Yârim kumar oynuyor
  Kırılsın parmakları

- Komşu tarlalarda çalışanlara, yoldan geçenlere, tarlaya azık getirenlere mâni atmak âdettendir (Bayraktar, 2004, s. XII).
- Şarkışla / Akçakışla'da bulgur çekme işi ya tamamen kızlara ya da tamamen erkeklere yaptırılır. Bulgur çekenler birbirleriyle mani yarıştırır ve toplu halde türküler, şarkılar söylerler. Bulgur gecesinin kendisine has mani ve türküleri vardır (Özen, 2007, s. 319).
- Sivas / Şarkışla'da yünle uğraşma işleri özellikle kış aylarına rastlatılır. Ahır sekilerinde veya evliklerde toplanırlar. Bazen kendi aralarında yarışlar da tertip edilir. Yarışa katılacaklar yünlerini alır, hazırlıklarını tamamlarlar. İçlerinden birisi mani söyleyerek yarışın başladığını ilan eder. Elbette ki en erken bitiren kız, yarışı kazanır…. Yarışı kazanan kıza en büyük armağan bir mani düzmektir. İşte yarış esnasında söylenen manilerden birkaçı:

  Çorap ördüm milinen
  Dürdüm koydum gülünen
  Şimdi sevdiğim gelir
  Otuz iki dilinen... (Kuzucular, 1976, s. 11-12).

- Sivas / İlbeyli'de bulgur taşı adı verilen el değirmeninde gruplar halinde köy kızları bulgur öğütürken, birbirlerine sataşarak karşılıklı mani söylerler. Bu gelenek içerisinde "ölücelik isteme" ve "mani ile kız satma" gelenekleri de vardır. Bulgur öğütülüp bittikten sonra yaşlı kadınlar öğütülen bulguru eleyerek kalbur üstünde kalan irilerini başka bir yere yığarlar. Bu iri bulgura "ölü" adı verilir. Ölünün yeniden öğütülmesi gerekir. Kızlar ölüyü

öğütmeye başlamadan önce taşın kolundan tutarak "Taş buz tutmuş, dönmüyor!" der ve bir maniyle ev sahibinden bahşiş yiyecek isterler ki, buna "ölücelik" adı verilir.

Ölücelik İsteme Manisi:
Kapımızın önü erik
Tavuklar çıkartır ferik
Üzümünen çerez yerik
Hanı bize ölücelik (Pürlü, 2002a, s. 387).

Mani ile kız satmaya gelince, bu bir iş eğlencesidir. Bekâr kızlar bir yandan taşla bulgur çekerken bir yandan da karşısındaki kızlara mani ile takılır. "Seni …'ya verelim mi?" anlamında mani söylerler. Karşıdaki kızlar bu işe karşı çıkıp çıkmadıklarını mani ile belirtirler. Bu eğlence şu şekilde sürüp gider (Pürlü, 2002a, s. 388):

Kız:
Ağpunar yolun olsun
Gel dolanı dolanı
Mustafa yârin olsun
Sar beleni beleni

Sinim sinim varıyor
Sinide neler geliyor
Yâr dolandı geliyor

Kız:
Yâr dağda duramaz
Çalı çırpı kıramaz
Yâr bana yaramaz.

2.6.1.5. Yağmur Yağdırma Törenleri

Türk kültüründe suya verilen önem; kuraklığın uzun süre devam etmesi neticesinde, yeniden yağmur yağdırmak için başvurulan tören, duâ ve davranışlarla

kendini göstermektedir. Türbe ziyaretleri, toplu duâlar, taşların muayyen sulara atılması bunların başlıcalarıdır (Şimşek, 2003, s. 86-87).

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı adetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı yağması geciken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı, kuraklığı önlemektir (Artun, 2008b, s. 203).

Kurak dönemlerde yağmur yağdırma amaçlı yapılan bu törenlerde, hep birlikte hareket edilmesi, ortaklaşa yemek yenilmesi dolayısıyla topluluk içindeki birlik ve beraberlik duyguları pekiştirilmekte ve genç kuşakların bu geleneği öğrenmeleri yoluyla kültür aktarımı da sağlanmaktadır (Coşkun, 2002, s. 101).

Türkiye'de yağmur yağdırma törenleri sırasında mani söylendiğinin tespit edildiği çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Ekici, 2002b, s. 50; Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 105; Artun, 2008b, s. 206-211). Günümüzde bu geleneğin eski yaygınlığını yitirdiği görülse de yağmur yağdırma törenleri ile mani söyleme geleneğinin bir arada yer aldığı tespitlerden biri şu şekildedir:

- Adana'nın Ceyhan ilçesinin Nazımbey köyünde her yıl üçüncü cemrenin toprağa düştüğü varsayılan gün "Çömçe Gelin" kutlamaları olur. Burada çocuklardan bazılarına süslenerek geline benzetilen, uzun, tahta saplı süpürgeler dağıtılır. Çocuklar bu bebeklere badi badi, çömçe gelin, badi baston, dodu, çullu gelin gibi isimler verirler. Meydandan aldıkları süpürgeler ve file çantalarıyla tek tek köy evlerini dolaşan çocuklar:

  "Çömçe Gelin çöm ister,
  Yağdan bulgurdan ister,
  Yağ verenin oğlu olsun
  Bulgur verenin kızı olsun."

  şeklindeki dörtlüğü söylerler. Ev sahipleri çocukların filelerine bulgur veya tereyağı koyarlar. Ardından yağmur yağmasını istedikleri için Çömçe Gelin'e bir tas su dökerler (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 105).

  Toplanan ürünlerle yemekleri pişiren aşçının:
  "Çömçe Gelin süslendi

Şenlikler düzenlendi,
Aşçınız size seslendi,
Haydi dostlar sofra.”

şeklindeki manisinin duyulmasının ardından kendileri için önceden hazırlanmış olan yerlere kadınlar ve erkekler ayrı ayrı otururlar (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005, s. 105).

2.6.1.6. Türkiye’de Manilerin Söylendiği ve Kullanıldığı Diğer Ortamlar

Türkiye’de mani söyleme geleneğinin çok çeşitli ortamlarda yaygın olduğu görülmektedir. Yukarıda bahsedilen mani söyleme ortamlarının dışında manilerin; “kahvehanelerde, halk hikâyelerinin içerisinde, pazarcıların ve satıcıların nidalarında, mektuplarda, fotoğraf arkalarında, niyet-fallarda, mendillerde, mezar taşlarında, köy seyirlik oyunlarında” kullanıldığı da araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir.

Kahvehanede mani söyleme geleneğinin en yaygın olarak bilineni eski İstanbul kahvehanelerindekilerdir. Buralarda külhanbeyi de denilen bazı kimselerin zurna, darbuka, zilli maşa eşliğinde mâni söylelediği anlatılmaktadır (Yardımcı, 2002, s. 40). Bu maniler, her mısraı on dört heceli olmak üzere iki mısradan ibarettir. “Ayaklı mani” adı da verilen bu manilere “adam aman” nağmesiyle başlanır, ondan sonra yazılış ve söylenişte bir olduğu halde birkaç mana çıkarılan bir kelime söylenir. İşte bu kelime, maninin ayağı ve kafiyesidir. Bunun arkasından da asıl maniyi teşkil eden mısralar huhusi bir ahenkle okunur (Bayrı, 1955, s. 1044).

Adam aman kuzusu
Çay kuru çeşme kuru
Nerden içsin kuzu su
Beni yakın bitiren
Bir ananın kuzusu tipik bir İstanbul mânisidir (Albayrak, 2010, s. 374).

Yine eskiden Adana’da kahvehanelerde kabadayıların manilerle durumu anlatıp atıştıkları bilinmektedir (Artun, 2000a, s. 216).

Türkiye'de anlatılan halk hikâyelerinin şiir kısımları mani biçiminde olabilmektedir. Manilerle söylenen hikâyeler, daha çok hanımların beğenip anlattıkları hikâyelerdir (Şimşek, 1997, s. 40) .

Pazarcı ve esnafların da mallarını satmak ve beğendirmek için maniler söyledikleri bilinmektedir. Bugün bu gelenek unutulmuştur. Esi dönemlerde özellikle gezgin çerçiler zil çalarak geldiklerini duyurur, her malın özelliğiyle ilgili mâniler söylerlermiş (Artun, 2000a, s. 216). Bu gezici satıcılar mısır-buğday, keten helvası, macun gibi şeyler satarken mâniler söyleyerek mahalle halkının dikkatini çekmeye ve onları eğlendirmeğe çalışırlardı (Boratav, 1969, s. 192).

Manilerin en çok kullanıldığı yerlerden biri de mektuplardır. Mektupların başında veya sonunda sevgi, aşk, hasret, özlem, istek, arzu, temenni, dilek, şikâyet vb. gibi konularda bir dörtlük mani eklemek çok yaygındır (Ekici, 2002a, s. 27). Fotoğrafların arkasına tıpkı mektup mânileri gibi mâniler yazmak da gelenek haline gelmişti (Yardımcı, 2002, s. 55).

Niyet-fal manisi söyleme geleneğinin ülkemizde eskiden, özellikle kadınlar arasında, çok yaygın olduğu bilinmektedir. Hıdırellez'de söylenen "mantuvar manileri" de bu gruba girmektedir. Bu maniler kadınların eğlencelerinde Hıdırellez zamanı dışında da kullanılmaktadır. Niyet-fal manilerinin farklı çeşitleri de vardır. Araştırmacıların bu konudaki tespitleri şu şekildedir:

"Yakın yıllara kadar Anadolu kasabalarında pazar yerlerinde Kâğıtlara yazılmış mânileri kafesteki kuşlara veya tavşanlara çektirip bu tür fala bakan niyet falcılarına rastlanırdı. Hatta 25-30 yıl öncesine kadar birçok yerde içinde mâni yazılı kağıtlı şekerler köylerde niyet tutma aracı olarak kullanılırdı." (Tekin, 1991, s. 17). "Niyet kuşlarının çektiklerinden, nane şekeri kağıtlarından ve takvim yaprakları arkasından çıkan, çoğunlukla umut verici mânilerdir: *'Arkandan söz oluyor / Bağrın göz göz oluyor / Falın iyi açıldı / Gecen gündüz oluyor'"* (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 276).

Ülkemizde mezar taşlarının üzerinde de manilerin kullanıldığı görülmektedir. Bu manilerden bir örnek şu şekildedir:

Ziyarete gelenler
Görür bizi erenler
Ömrü uzun olsun
Bir Fatiha verenler (Örnek, 1995, s. 236).

2.6.2. Türkiye'de Mani Söyleyenler

Manileri, sağlıklı değerlendirip tahlil edebilmek için manicinin içinde bulunduğu ruh halini, mani söylediği ortamı, sosyal çevre ve şartları bilmek gerekir. Maniyi söyleyen kişinin durumu, dinleyen topluluğun durumu maninin oluşmasında önemli rol oynar. Manici manileriyle belli bir sosyal çevreye seslenmesi yönüyle fonksiyoneldir (Artun, 1998, s. 140).

Maniler; köy, kasaba veya şehirlerimizde okumamış, okumuş kimselerin ve hususiyle kadınların irticalen yarattıkları eserlerdir (Elçin, 1990, s. 7). Mani konulu araştırmalar incelendiğinde, neredeyse tamamında, manileri söyleyenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu görüşünün hâkim olduğu görülmektedir. (Elçin, 1990, s. 7; s. 138; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287; Albayrak, 2010, s. 374; Tahir'ül Mevlevi, 1994, s. 95; Kaya, 2010, s. 476; Torun, 1989, s. 24; Mirzaoğlu, 2007, s. 133; Karaalioğlu, 1988, s. 472; Kudret, 2003, s. 224; Akalın ve Şimşek, 2003, s. 251; Boratav, 1969, s. 193; Özyürek, 1996, s. 127; Yolcu, 2011, s. 108-109; Aba ve diğerleri, 2011, s. 19; Yardımcı, 2012, s. 266; Yılmaz, 2008, s. 145; Dizdaroğlu, 1969, s. 67; Yağmurdereli, 1963, s. 6; Kara, 1994, s. III).

Saz şairleri ve karşılıklı atışmalar dışında erkeklerin mâni söylemelerine fazlaca rastlanmaz. Mâni söyleyenler "irticalî söyleme" güçleriyle tanınan ve halk hayatının çeşitli yönlerini duygulu bir biçimde dile getiren kimselerdir (Albayrak, 2010, s. 374).

Manilerde erkek sevgili daima "Yâr" ve "Oğlan"dır. Esasen maniler kadınlar tarafından tertip edildiği ve söylendiği için manilerde kadının erkeğe karşı duyduğu sevgi belirtilmiş ve erkek vefasız, sabırsız, yâr üstüne yâr seven ve yâri bırakıp gurbetlere giden bir tip olarak tasvir edilmiştir. Manici bunları: "İşittim evlenmişsin, ben sana küstüm oğlan!... Giden oğlan dön geri. Oğlan beni seversen bir yılcık daha sabret!" gibi mısralarla tespit etmektedir (Yağmurdereli, 1963, s. 9).

Hıdrellez eğlenceleri, kına, düğün gibi törenlerde söylenen maniler için bu hüküm çoğu kere doğrudur. İstanbul'da köklü bir gelenek halinde yaşamış mani fasılları için durum daha farklıdır. Düz maniler kadınlar tarafından söylendiği gibi erkeklerce de söylenebilmiş; fakat mani fasılları hep erkekler tarafından icra edilmiştir (Emeksiz, 2003, s. 31, 32).

Erkeklerle kadınların tarlada, iş yerinde, mesirelerde mâni atıştığı yöreler de vardır (Dizdaroğlu, 1969, s. 67; Elçin, 1990, s. 8; Kudret, 2003, s. 224; Torun, 1989, s. 24).

Balıkesir'de bayraktar manilerinin tamamına yakını erkekler tarafından söylenmektedir (Yolcu, 2011, s. 108-109).

Hoyratlar (horyatlar) mânilerin erkekler tarafından söylenenleridir. Erkeklerin duygularını dile getiren bu mâniler, cinsiyetlerin türler üzerinde ne denli etkili olduğunun göstergesidir. Hoyratların erkeksi söyleyişi kadının dilinde yer almaz (Cansız, 2010, s. 42).

Mâni icracıları, söylenecek olan mânileri gelenek içinde büyüklerinden duyarak öğrenmektedir. Bu konuda formal bir eğitim almaları söz konusu değildir. Ancak usta bir mânicinin yanında bulunmak, gelenek eğitiminin sağlandığı bir aşamadır. Mâni icracıları, mânilerde kalıplaşma eğilimi taşıyan söz-başı kelimelerinden yararlanarak ve söylenilen ortama bağlı olarak şekillenmiş ezgilere göre mânileri akıllarına getirdiklerini ifade etmişlerdir (Yolcu, 2012a, s. 129).

Manicilerin çoğu okur-yazar değildir. İrticâlen de mani söyleyebilirler. Mani söyleyicilerinde marifet; çok mani bilmek, bildiğini unutmamak, hazır cevap olmaktır. Mani söylemeye başladıklarında 20-30 maniyi art arda söyleyebilirler. Hangi maniye karşılık, hangi maninin söyleneceğini ustalıkla bulup çıkarırlar. Zamanımızda gençler arasında türkü, şarkı, arabesk, hafif müzik parçalarını öğrenmek yaygınsa, eskiden de mani öğrenmeye ve söylemeye karşı bir merak varmış. Manicinin değeri bildiği mani sayısı ile ölçülürmüş (Kara, 1994, s. 11).

Mani icracısı, belirli bir mani söyleme geleneğinin içinde yetişmiştir. Bu sebeple mani yaratımında ya da aktarımında daha önce yaratılmış maniler onun için bir modeldir. İcracı, modellerden yola çıkarak yeni maniler oluşturur ve bunları aklında tutmak için anahtar kelimeler seçerek ezberini bunun üzerine şekillendirir. Söz konusu kelimeler, büyük oranda ilk iki dizede yer almaktadır ve her maniye rastgele yerleştirilmez (Yolcu, 2012b, s. 2788).

Mâni söyleyenlere (belki irticalde melekesi olanlara) mânici denildiği, bu kelime ile başlayan birçok mânilerden anlaşılıyor. Ama bundan, bir zamanlar mâniciliğin meddahlık, hikâyecilik, saz şairliği gibi bir ihtisas işi halinde bulunduğu hükmü çıkarılamaz. Semâî kahveleri ananesinden gelenler ile bekçi-davulcu mânileri, bir de halk hikâyecilerinin veya âşıkların düzdükleri bir tarafa bırakılacak olursa, bunların adsız yaratıcıları kadınlar içinde yetişmiş olmalıdır (İslam Ansiklopedisi, C. 7, s. 287).

İstanbul'da en meşhur mâniciler, semaiciler, koşmacılar ve destancılar zamanın genç tulumbacıları arasından yetişmişti (Emeksiz, 2003, s. 148).

Maniciler, mani söylerken ellerinde söylenilen maninin konusuna uygun olarak o anda orada bulunan bazı eşyaları kullanırlar. Manici bazen manideki göndermeyi hissettirmek için baston, gözlük, mendil, sopa vb. aksesuarlar kullanır. Maninin konusuna bağlı olarak jest ve mimikler kullanır. Kızlar aralarında mani atışması yaparlar. Yarışmada üstün gelen kıza mendil, havlu, yağlık, tülbent vb. verilir (Karakaş, 2008, s. 199).

Türkiye mani söyleme geleneği içerisinde mani söyleyen kişilere sıklıkla "manici" adının verildiği görülmektedir (Yolcu, 2011, s. 108-109; Kudret, 2003, s. 224; Kaya, 2010, s. 476; Boratav, 1982b, s. 416). Mani söyleyenlere bunun yanında ortama, cinsiyete, geleneğin biçimine göre farklı adlar verildiği görülmektedir. Bu adlandırmaların yer aldığı bazı tespitler şu şekildedir:

- Karşılıklı olarak söylenen mânilerde, mâniye başlayana "mânici başı" denir. Mânici başının bir iki mâni söylemesinden sonra karşısındaki de "*Mânici başı mısın*?" şeklinde başlayan mânilerle ona karşılık verir (Ayva, 2006, s. 151).
- "Mânici", "mânicibaşı" belleğindeki hazır mâni kalıplarına, "zemin ve zamana" uygun yeni biçimler, yeni içerikler katmada ustalık kazanmış kimselere verilen adlardır (Boratav, 1982b, s. 416).
- Ayaklı mâni icra eden mânicilerin hemen hepsi adları ile beraber bir ya da birkaç lakap ile anılmış ve tanınmışlardır. Âşık edebiyatında saz şiirinde, divan edebiyatında şairlerin kullandıkları mahlas yerine ayaklı mâni icracılarının lakapları vardır. Mânicilere verilen lakaplar dört ana başlık altında toplanabilir: 1. Fiziki özelliklere bağlı lakaplar, 2. Yer adlarına bağlı lakaplar, 3. Mesleklere bağlı lakaplar, 4. Yetenek ve yaşayışa bağlı lakaplar (Emeksiz, 2003, s. 144-146).
- Mani söyleyenlere "*âşık, bağrıyanık, delimine, manici, manicibaşı, manidar, mani düzücü, mani yakıcı, şair, türkücü, yanık*" denir (Kaya, 2010, s. 476).
- Balıkesir'de mani icra eden kişiler, söylenen metnin adına göre *türkücü, manici, deyişçi*; söyleyen kişinin görevine göre *bayraktar, efe başı, haseki, bekçi, cazgır*; icrada kullanılan müzik veya ritim aletine göre *dümbelekçi, cümbüşçü, bakırcı, davulcu, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb.* adları

alabilmektedir. Ancak, bazı yörelerde mani söyleyenler için özel bir adlandırma yapılmamaktadır. Cinsiyet bakımından adlandırmalar da farklıdır. Kadın maniciler; *manici, türkücü, deyişçi, dümbelekçi, bakırcı, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb*. olarak adlandırılırken, erkek maniciler *türkücü, davulcu, cümbüşçü, bayraktar, efe bası, haseki, bekçi, cazgır* olarak adlandırılmaktadır (Yolcu, 2011, s. 108-109).

- Mani fasıllarının icracıları mahalle bekçileri veya manici diyebileceğimiz profesyonel / yarı profesyonel erkeklerdir (Emeksiz, 2003, s. 31, 32).

2.6.3. Türkiye'de Mani Dinleyicileri

Mani söylenirken dinleyiciler maninin konusuna, söylenme nedenine göre davranırlar. Dinleyici, mani üzüntülü ise üzüntülü; neşeliyse neşelidir. Maniler bazen birinin üzerine söylenir. Dinleyiciler maninin kimin için söylendiğini anlamak için dikkatle maniciyi dinlerler. Kulakları manide, gözleri manicidedir. Mani meraklıları sözleri ezberlemeye çalışır. Mani söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz, uyarılır. Öğüt verilen, ders çıkarılan maniler baş ile tasdik edilir (Karakaş, 2008, s. 199).

Dinleyicilerin sevinç gösterisinde bulunması da beğenmeme tutumları da icracıyı etkiler. Söylenilen mâninin taraftarlarca beğenilmesi, icracının performansını arttırırken bir başka mâninin doğmasını da sağlayabilir. Dinleyicilerin sevinç gösterileri üstünlük sağlayan icracıya güç verirken, rakip açısından baktığımızda çöküntüye bile neden olabilecek bir moral bozukluğu ya da ortamın gerginleşmesine yol açan, rekabeti kamçılayıcı bir özellik de gösterebilir. Mâniyi söyleyen icracı, icracı / dinleyiciyi hedef almakta, ona baskın gelmek, onu susturmak için performansını gerçekleştirmektedir (Emeksiz, 2003, s. 167).

Maniye meraklılar, sözleri ezberlemeye çalışır. Mani söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz, uyarılır. Öğüt, ders çıkarılan manilerde başla tasdik gözlenir (Artun, 2011, s. 151).

Dinleyicilerin cinsiyetleri konusunu söylenen mâninin çeşidine göre ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Düz mânilerin ve mâni fasıllarının icrasında kadın, erkek, kız, kızan, herkes dinleyici konumunda olabilmektedir. Ayaklı mânilerde ise icracının kapalı mekânlarda-söz gelimi çalgılı kahvehaneler söz konusu olduğunda-dinleyicilerin erkeklerden oluştuğu dikkat çekmektedir. Devam edilen kahvehaneye ve dinleyicinin niteliğine göre doğal olarak kıyafet başka başkadır; fakat değişmeyen şey

kahvehane müşterilerinin kıyafetlerine özen göstermiş olduklarıdır. Ayaklı mânilerin icrasının tam bir rekabet ortamında gerçekleşmesi ve her mâninin belli bir taraftar grubunun olması dinleyicilerin sözlü icradaki rolünü belirlemek için önemlidir (Emeksiz, 2003, s. 165, 166).

2.6.4. Türkiye'de Mani İcralarının Zaman

Düğün, bayram, Ramazan ayı, Hıdırellez, saya, iş yaparken vs. söylenen manilerin dışında, mani söylemenin belli bir zamanı ve yeri yoktur. İnsan, istediği her an ve her yerde mani söyleyebilir (Şimşek, 2015, s. 77).

İstanbul mâni fasıllarında icra zamanı Ramazan ayından bir gün öncesinden başlamak üzere, Ramazan ayının tamamı ve bayram günleridir. (Emeksiz, 2003, s. 172). Ayaklı mâniler kış mevsiminin cuma geceleriyle Ramazan ayında icra edilmiştir (Emeksiz, 2003, s. 208).

Balıkesir'de mani icra edilen zaman ve ortamlar bakımından, nişan / kına / düğün törenleri, konukluğa bağlı toplantılar, köy seyirlik oyunları, yağlı güreş karşılaşmaları, Hıdrellez kutlamaları, iş yapılan ortamlar, pazar yerleri ve Ramazan ayı ön plana çıkmaktadır (Yolcu, 2011, s. 109).

2.6.5. Türkiye'de Mani İcralarının Mekân

Türkiye mani söyleme geleneği içerisinde manilerin en sık olarak söylendikleri ortamlardan biri düğünlerdir; bunun yanında tarla, bağ, bahçe gibi iş ortamları, Hıdırellez eğlenceleri, dini bayramlar, kabul günleri yapılan araştırmalar sonucunda çokça karşılaşılan mani söyleme ortamlarıdır (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 252; Cansız, 2010, s. 42-43; Kaya, 2010, s. 491; Karabaş, 1981, s. 62).

Osmaniye'de yakın tarihlere kadar yollarda, kadınlar yine eğlence amacıyla tarla ve bahçelerde çalışırken mâni söylerlerdi (Aba ve diğerleri, 2011, s. 19). Mâniler, Osmaniye çevresindeki düğünlerde özellikle "Dağlı" ismiyle anılan halay çekilirken söylenirdi. Yine Osmaniye köylerinde eskiden pamuk çapasına gidilir, pamuğun otları çapalanırdı. Bu ortamda topluca mâniler söylenirdi (Erkoçak, 1998, s. 132'den akt. Aba ve diğerleri, 2011, s. 20).

Saçıkara Yörüklerinde ise ilkbaharda koyun kırkımı sırasında, yaylalara göçerken konalga yerlerinde karşılıklı mâni atışmaları yapılır ve türküler söylenirdi (Aba ve diğerleri, 2011, s. 11).

Ayaklı maniler, İstanbul'da Ramazan ayında çalgılı kahvehane haline getirilen mekânlar başta olmak üzere, çoğunlukla kapalı mekânlarda müzik eşliğinde ve kendine göre kuralları olan icra ortamında söylenmişlerdir (Emeksiz, 2003, s. 37; Yağmurdereli, 1963, s. 6).

Mani söylenen toplantılarda yöreye, yerleşim yerine, toplantıyı düzenleyen evin ekonomik durumuna, mevsimine göre çeşitli ikramlarda bulunulur. Bunlar çerez, leblebi, kuru üzüm, renkli şeker, pekmez, şerbet, sıkma, tatlı, süt, meyve, çay, kahve vb.dir. Evlenme töreni toplantılarında ikramlar yemek şeklindedir. Yüksük çorbası, analı-kızlı, dövme pilavı, etli patates, çörek bu yemekler arasındadır (Karakaş, 2008, s. 199).

Eskiden Adana'da kadınlı erkekli sabaha kadar süren sehre (sahra) adı verilen akşam toplantıları çok yaygınmış. Günümüzde nadiren düzenleniyor. Bu toplantılarda çalınıp söylenir, yenilir içilir. Mâni atışması yapılır. Bu toplantılarda toplantı yapma nedenine, toplanılan evin ekonomik düzeyine, mevsimin yiyeceklerine, yaş gruplarına göre çeşitli ikramlarda bulunulur (Artun, 2006, s. 38).

Mani söylenirken manici ortaya alınır. Dinleyiciler daire olarak çevresine otururlar. Evlenme töreninde düğün evine gelen konuklar kapıda karşılanarak karşılama manileri söylenir (Karakaş, 2008, s. 199).

Eserin oluşmasında ve maninin söylenmesinde icracının yaşadığı yerin de etkisi vardır. Bazı mani metinlerinde gördüğümüz üzere, manilerde geçen yer adları, farklı yörelerde değişmektedir. Yerleşim yerinin adı belirtilerek o yöreye özgü bir durumun varlığı hakkında dinleyici kitlesine mesaj verilir... Mani icra edilirken özellikle ilk iki dizede icra ortamıyla ilgili bilgilerin verildiği gözlemlenmiştir. Özellikle bir iş yapılırken icra edilen manilerde ilk iki dizenin yapılan tarımsal faaliyetle yakından ilişkili olduğu düşünülmüştür (Yolcu, 2012b, s. 2787).

Bahçelerde barbunya
Barbunyayı kırdın ya
Yükseklerde uçarken
Gene bana kaldın ya (Yolcu, 2012b, s. 2788).

Mânilerin yaratım ve icra bağlamlarının şekillenmesinde, kadın grupları ve kadınların bir arada olmasını sağlayan, kendilerine özgü geleneksel günlük ve mevsimlik uğraşlar önemli bir yer tutar. Örneğin, pınardan su taşıma, halı ve kumaş

dokuma, buğday öğütme ve yörelere göre değişen günlük ve mevsimlik işler (pamuk toplama, fındık toplama, yün eğirme, bağda çalışma, çapalama, zeytin çırpma, salça yapma gibi…) mâni yaratım ve icra ortamlarının ve bağlamlarının oluşmasında işlevseldir (Mirzaoğlu, 2007, s. 136).

Mâniler söylendikleri bağlama göre kadın ya da erkeğin üretimi haline dönüşür. Düğünlerde, kına gecelerinde, Hıdrellez'de söylenen mâniler yalnız kadınlara aittir. Hoyratlar, erkeksi bir söyleyişe sahip olduklarından erkekler tarafından söylenen mânilerdir. Bunun yanı sıra bekçi ve davulcu mânileri, sokak satıcılarının söylediği mâniler, âşık hikâyecilerinin söylediği mâniler erkeklerin söylediği diğer manilerdir. Atışma ve sevda manileri, erkeğin ve kızın birlikte söylediği, onların birbirlerine olan sevdalarını anlatan düğünde, Hıdrellez'de, tarlada, ormanda, bahçede, birlikte çalışırken söylenen manilerdir (Cansız, 2010, s. 42-43).

2.6.6. Türkiye'de Mani İcralarının Müzik

Türkiye mani söyleme geleneği içerisinde manilerin bir ezgi eşliğinde söylendiği görüşü yaygındır. Bunun yanında maniler ezgisiz olarak da okunabilmektedir (Okdan Yamaner, 2012, s. 165; Erşahin, 2005, s. 180; Karakaş, 2008, s. 200).

Davulcu veya bekçilerin Ramazan aylarında sahur zamanı âşıkların ise semaî kahvelerinde söyledikleri hoyratlarla mânilerin de kendilerine göre ezgileri bugüne kadar gelebilmiş ve birçok yazılı kaynaklarda buna işaret edilmiştir (Elçin, 1990, s. 8).

Acı, hüzün yüklü maniler ise uzun hava ezgisiyle okunur. Oyun oynanırken maniler türkü ezgisiyle söylenir (Karakaş, 2008, s. 200).

Bunun yanında, Nurettin Albayrak, Şükrü Elçin'in "hece vezninin daha çok yedili veya sekizlisiyle dört mısralık bir bütün içinde kendine mahsus ezgiyle söylenen manzume" (Elçin, s. 7) şeklindeki tanımına karşı çıkarak "Mâninin sözlüklerdeki diğer tariflerinde de ezgi eşliğinde söylendiğine işaret edilmekle birlikte bu husus bazı yöreler dışında mâninin temel özelliklerinden değildir. Bu kanaati doğuran en önemli sebebin türkü nazım şeklinin bir bölümünü dört mısralık mânilerin oluşturması ve bunların bir ezgiye bağlanarak söylenmesi olduğu sanılmaktadır." görüşünü ileri sürmektedir (Albayrak, 2003, C. 27, s. 572).

Kadın mâniciler, mâniyi ezgili okuyacakları zaman ritim tutmak için müzik aleti kullanırlar. Balıkesir'de kadın mâni icracılarının yerel müzik uygulamalarında gözlenen önemli bir unsur da, ezgilerin seslendirilmesi sırasında eşlik çalgısı olarak mutfak

gereçlerinden yararlanılmasıdır. Kadınların gündelik yaşamlarının bir parçası olan mutfak gereçleri, bu tarz icralarda başlıca ritim çalgısıdır. Bu mutfak gereçleri dışında darbuka ve tef kullanılmaktadır. Ancak, geleneğin yaşlı temsilcileri, gençlerin darbuka esliğinde mâni icrasında bulunmalarına pek sıcak bakmamaktadır. İcracıların bu ritim aletlerini çalmayı bilen kişilerden olması, mâni icracılarının öne çıkan bir başka özelliğidir (Yolcu, 2011, s. 98).

İstanbul'da mâni fasıllarının icrası *davul* ile gerçekleştirilmekteydi. Ramazan gecelerinde bekçiler ve tulumbacılar halkı sahura kaldırmak için davul çalmışlardır. Ramazan ayının on beşinde ve bayram günlerinde bahşiş toplamak için söylenen mânilere davul eşlik etmiştir (Emeksiz, 2003, s. 180).

2.6.7. Türkiye'de Karşılıklı Mani İcrası

Mâniyi tek kişi söylediği gibi karşılıklı söylenilenleri de vardır. Bu söyleyişlerde aranan ve beklenen söz altında kalmamaktır. Karşılıklı söylenen mâniler özellikle kızlar arasında, delikanlı ile kız; ana ile oğul; baba ile oğul; gelinle kaynana ya da karşılıklı iki kadın arasında söylenmektedir (Yardımcı, 2002, s. 24).

Mani atışma geleneği kadın eğlence ortamlarından kına ve düğünler başta olmak üzere harman dönemleri ve bayramlarda yapılan pek çok eğlencede görülmektedir. Müzik ve oyun icraları ile birlikte uygulanan bu geleneğe, Bursa'da mani "atışma" adı verilirken, Çanakkale'de "metel atma" da denir. Erkeklerin katılımına kapalı olan bu eğlencelerde, genç kızların sevdiği oğlanlar duvarın hemen arkasından eğlenceyi dinlerler. Bu durumu bilen kızların sevdiklerine attıkları meteller, böylelikle yerini bulmuş olur (Okdan Yamaner, 2012, s. 164, 167).

Kırklareli'de "mani atışması"nın yeri ve zamanı olmayıp genellikle imecelerde ve küçük toplantılarda ortaya çıkmaktadır. Genellikle bir bahis, bir iddia üzerine kurulan ve kazanana hediye alınan bu eğlence:

Mani maniyi açar
Mani bilmeyen kaçar.
Hadi mani söyleyelim
Hangimiz üstün çıkar

tekerleme manisiyle başlar ve zaman zaman sertleşen bir üslupla devam eder (Oğuz, 1988, s. 102).

> Karşılıklı manilerde maniye “manici başı” tarafından başlanırdı. Manici başı:
> Mani mani başlamam,
> Ben bekârı taşlamam,
> Olur olmaz adamla
> Ben maniye başlamam (Yağmurdereli, 1963, s. 7-8).

gibi bir mani ile karşısındakinin kendisine denk olmasını istediğini anlattıktan sonra mani söylemekten maksadının ne olduğunu da:

> Mani yâri getirmez,
> Man bir gönül eğler.

yahut

> Gel mani söyleyelim,
> Bakalım dertli kimdir?

gibi mısralarla ve bir çeşit girizgâhla açıklar, sonra karşılıklı maniye başlanırdı (Yağmurdereli, 1963, s. 8).

Bir düğün, toplantı, eğlence halinde bulunan kadınlar iki gruba ayrılıp atışma biçiminde mâni söylerler. Bu şekilde nesilden nesile aktarılırken bazı kelime ya da mısralarında değişiklikler olur (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004, s. 287).

BÖLÜM III

BAĞLAM MERKEZLİ HALKBİLİM KURAMLARINA GÖRE ADANA MANİ SÖYLEME GELENEĞİ

3.1. Performans Teori'ye Göre Adana Mani Söyleme Geleneği

Her halk bilgisi ürününün icrası ve aktarımı bir ortama bağlıdır. "Bağlam Merkezli Halkbilimi Kuramları"nın ortaya çıkış nedenini oluşturan ortamlar; icracı, dinleyici veya seyirci, icra yeri ve zamanı gibi unsurlardan meydana gelirler. Bu unsurların biri veya birkaçı değişkendir ve bu değişme, doğal olarak halk bilgisi ürününün metnine de yansıyacaktır (Ekici, 2010b, s. 80).

Derleme sırasında bir derlemecinin icra ve aktarım ortamının özellikleri hakkında mutlaka bilgi kaydetmesi gerekmektedir. Çünkü her ortamın farklı bir yaratıma, farklı bir icra ve aktarıma neden olduğunu bilen bir halkbilimci, icra ortamındaki temel özelliklerden biri veya birkaçının bir halk bilgisi ürününe nasıl etki yaptığını tartışacak ve sonuçta ortaya çıkan metnin neden belli özellikler arz ettiğini daha rahat bir şekilde açıklayabilecektir (Ekici, 2010b, s. 80).

Kültürel âdetler, şiir türlerinin kimin tarafından ve kimlere okunacağını tayin eder. Bazı şiirler sadece erkeklere ya da kadınlara özeldir, bazıları ise belirli bir yaş grubu için söylenmektedir. Ayrıca sözlü şiirin uygun bir ortamda okunması için de âdetler mevcuttur. Bu da yerel, kültürel âdetlere göre çeşitlenmektedir. Fakat genelde halkın rahat olup, iş yapmadıkları zamanlar bu şiirlerin söylenmesi için uygun ortamlardır. Şiirin müzik eşliğinde okunabileceği iş kolları ve törenler, çapalama, kürekle iş görme, öğütme, bebek sallama ve bir de harman, temel atma, dini törenler, evlenme ve cenaze merasimleridir (Finnegan, 2003, s. 173, 174).

Adana'da yapılan derleme çalışmalarında sadece metin elde etme çabasıyla sınırlı kalınmamış Performans Teori bağlamında metnin içinde oluşup geliştiği sosyal çevre ve şartlar da dikkate alınarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Bu sosyal çevre ve şartlar dâhilinde metinlerin icraları sırasında Adana'da mani söyleyenler, Adana'da mani dinleyicileri, Adana'da manilerin icra zamanı ve mekânı üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmuştur.

3.1.1. Adana'da Mani Söyleyenler

Kaynak kişi veya kişilerin bizzat kendisini ifade eden "icracı" veya "aktarıcı" veyahut da "anlatıcı" kelimeleri, bir halk bilgisi ürününü sözlü veya görsel olarak derlemeciye aktaran kişiyi ifade etmektedir (Ekici, 2010b, s. 80).

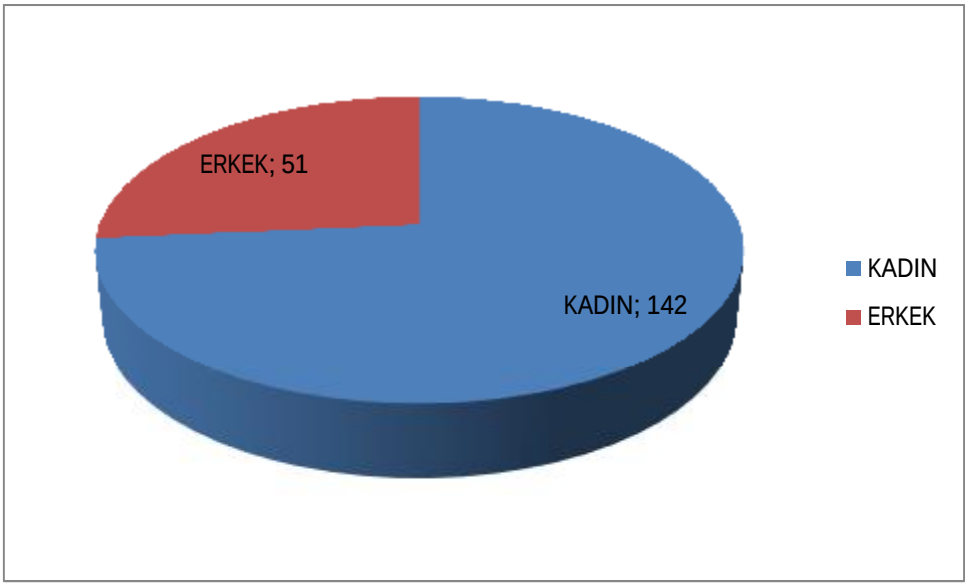
Performans Teori kapsamında yapılan çalışmalarda sözlü halk edebiyatı ürünlerini icra eden kişileri adlandırmak için "icracı", "söyleyen", "anlatıcı", "söyleyici" vb. tanımlar kullanılmaktadır. Bu çalışmada derlenen manileri icra eden kişileri tanımlarken "mani söyleyen", "mani söyleyici", "kaynak kişi" tabirleri kullanılmıştır.

Adana'da sözlü gelenek içerisinde yapılan icralar sırasında elde edilen kamera kayıtlarının ve notların incelenmesiyle, derlemelere katılan mani söyleyicilerin genel özelliklerine ve icra ortamı kapsamındaki özelliklerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu uygulama ile bütün bu özelliklerin mani söyleyicinin icrasını nasıl etkilediğinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

3.1.1.1. Adana'da Mani Söyleyenlerin Genel Özellikleri

Adana'da mani söyleyenlerin genel özelliklerine mani söyleyenlerin cinsiyeti ve yaşı, meslekleri, eğitim durumları, doğum yeri ve ikametleri incelenerek yer verilmiştir.

3.1.1.1.1. Adana'da Mani Söyleyenlerin Cinsiyeti ve Yaşı

Grafik 1. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin cinsiyete göre dağılımı

Adana ilçe ve köylerinde yapılan derlemelerde toplam 193 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Bu sayı içerisinde **142 kadın kaynak kişi**: K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K23, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K35, K36, K37, K38, K39, K41, K42, K43, K45, K48, K50, K52, K53, K54, K55, K56, K57, K58, K62, K63, K64, K65, K68, K69, K71, K72, K74, K75, K76, K77, K79, K81, K82, K83, K85, K86, K87, K88, K90, K91, K92, K93, K95, K96, K97, K98, K99, K101, K105, K106, K107, K108, K110, K112, K114, K116, K121, K122, K123, K124, K125, K126, K127, K128, K129, K132, K133, K134, K135, K137, K138, K139, K140, K141, K142, K143, K144, K146, K147, K152, K153, K156, K157, K158, K159, K160, K162, K164, K166, K167, K168, K169, K170, K171, K172, K173, K174, K176, K177, K178, K179, K181, K182, K183, K185, K186, K187, K188, K189, K190, K191, K193; **51 erkek kaynak kişi**: K7, K22, K24, K33, K34, K40, K44, K46, K47, K51, K59, K60, K61, K66, K67, K70, K73, K78, K80, K84, K89, K94, K100, K102, K103, K104, K109, K111, K113, K115, K117, K118, K119, K120, 158, K131, K136, K145, K148, K149, K150, K151, K154, K155, K161, K163, K165, K175, K180, K184, K192 bulunmaktadır.

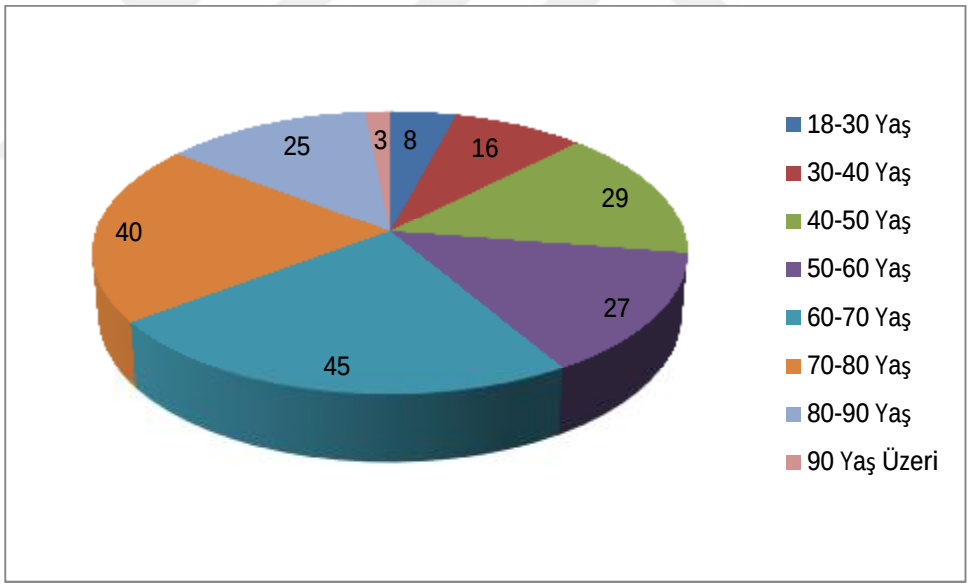
Adana ilçe ve köylerinde mani söyleyenler çoğunlukla kadınlardır. Mani yörede; düğünlerde, eğlencelerde, iş yapılan ortamlarda, sohbet ortamlarında kadın kadınayken söylenegelmiş, kadına has bir üründür. Her ne kadar derlemeler genellikle erkeklerin işte olduğu vakitlerde kaynak kişilerin evlerinde yapılmış, kimi zaman erkeklerin kadın derlemeciyle mani söyleyebilecek kadar rahat hissetmediği tespit edilmişse de kadın kaynak kişi sayısı ile erkek kaynak kişi sayısı arasındaki farkın fazla olmasında bu sebepler çok etkili görülmemektedir.

Yüzyıllardır sözlü kültür geleneği içerisinde kadınlar tarafından yaratılıp onların toplum içerisinde duygu ve düşüncelerini dışa vurmasını, iletişim kurmasını, hoşça vakit geçirip eğlenmesini sağlayan manilerin yörede de aynı şekilde çoğunlukla kadınlar tarafından yaratılıp söylendiği görülmektedir. Manilerin tek dörtlükten oluşmaları, ezber kolaylığı nedeniyle okuma yazma gerektirmemeleri, çoğu zaman kalıp sözlerle yaratılmaları gibi etmenlerin onların kadınlar tarafından oluşturulmalarına yatkın olmasını sağladığından söz edilebilir. Yörede mani söyleyen kadın kaynak kişilerin yaş ve eğitim düzeylerine bakıldığında bu tespitin doğrulandığı görülecektir.

Derlemeler sırasında elde edilen verilere göre kadınlar manileri düğün, kına gibi eğlence ortamlarında; tarla, bağ, bahçe gibi iş ortamlarında; konukluğa bağlı toplantılarda, aile ortamında vb. seslendirebilmektedir. Yörede günümüzden 20-30 yıl

öncesine kadar mani söyleyip darbuka vb. çalarak geçimini sağlamış, kimi yerde "delbekçi" diye anılan kadın mani söyleyiciler mevcuttur. Bununla beraber kadın mani söyleyicilerin çoğunlukla hazırcevaplığı, hoşsohbeti, hayat tecrübesiyle tanınan ev hanımlarından oluştuğu söylenebilir.

Mani söyleyen erkek kaynak kişiler içerisinde ilk sırayı müzisyenler almaktadır. Günümüzden 20-30 yıl öncesine kadar canlı bir şekilde yaşatılan "kemanecilik", "delbekçilik", "cümbüşçülük" geleneği dâhilinde söylenilen oyun havaları içerisinde manilere yer verdikleri tespit edilmiştir. Âşıklar arasında mani söyleme geleneği bulunmamaktadır. Derlemeler sırasında görüşülen âşıklar manilere karşı bir kulak aşinalığına sahip olduklarını belirtmiş, sınırlı sayıda mani söylemişlerdir. Yörede düzenlenen Karakucak güreşleri sırasında cazgırların mani söylediği tespit edilmiştir. Erkek mani söyleyiciler içinde davulcular da sayılabilir. Davulcular arasında Ramazan manisi söyleme geleneği yok denecek kadar azalmıştır. Bunun dışında erkeklerin düğünde oyun sırasında ve iş yapılan tarla, bahçe gibi ortamlarda mani söyledikleri tespit edilmiştir.

Grafik 2. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin yaşa göre dağılımı

Derleme çalışmaları sırasında kaynak kişiler belirlenirken herhangi bir yaş sınırlamasına gidilmemiştir. Mümkün olduğunca her yaştan kaynak kişiyle görüşülen çalışma sonucunda mani söyleme konusunda belirli yaş grupları arasında anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Adana'dan derlenen manilerin söyleyicilerinin yaş grubuna göre dağılımı şöyledir: **18-30 yaş** aralığında yer alan 8 mani söyleyici: K5, K10, K28, K85, K103,

K119, K160, K175; **30-40 yaş** aralığındaki mani 16 söyleyici: K14, K25, K31, K87, K100, K159, K162, K182, K183, K184, K185, K187, K188, K189, K190, K192; **40-50 yaş** aralığında yer alan 29 mani söyleyici: K4, K11, K12, K15, K16, K17, K19, K23, K24, K37, K44, K49, K53, K78, K83, K84, K99, K106, K111, K113, K114, K115, K125, K126, K133, K139, K144, K151, K170; **50-60 yaş** aralığında yer alan 27 mani söyleyici: K2, K3, K6, K27, K42, K47, K56, K66, K67, K80, K81, K82, K86, K97, K101, K102, K118, K127, K135, K143, K154, K161, K167, K172, K176, K177, K179; **60-70 yaş** aralığında yer alan 45 mani söyleyici: K1, K9, K13, K20, K26, K29, K34, K45, K48, K52, K60, K61, K62, K63, K72, K73, K74, K79, K90, K93, K94, K95, K96, K98, K104, K105, K107, K116, K121, K123, K128, K129, K130, K134, K140, K146, K147, K153, K156, K157, K168, K171, K174, K186, K193; **70-80 yaş** aralığında yer alan 40 mani söyleyici: K21, K22, K32, K36, K40, K41, K50, K51, K54, K55, K57, K59, K69, K70, K76, K77, K88, K89, K91, K92, K108, K109, K110, K117, K124, K131, K136, K137, K138, K142, K145, K148, K150, K152, K155, K158, K166, K169, K173, K178; **80-90 yaş** aralığında yer alan 25 mani söyleyici: K8, K18, K30, K33, K35, K38, K39, K43, K46, K58, K64, K65, K68, K71, K75, K112, K120, K122, K132, K141, K149, K163, K164, K165, K181; **90 yaş ve üzeri** yaş aralığında yer alan 3 mani söyleyici: K7, K180, K191.

Çalışmada en genç yaş grubu olan 18-30 yaş grubu diğer yaş gruplarına göre mani icrasında yeterli ve istekli değildir. Kırsal kesimden kente göçün özellikle gençler arasında yaygınlaşması, kültürel küreselleşme olgusunun kitle iletişim araçları vasıtasıyla hızla artması ve bunun sonucunda günlük yaşamın ve eğlence anlayışlarının değişmesi sonucu son yıllarda mani söyleme geleneğinin oldukça azaldığı, bu yaş grubuna dâhil kimselerin mani söyleme alışkanlığı kazanmadığı; mani söyleyenlerin ise bunları büyüklerinden birer anı olarak veya kitaplardan öğrendikleri tespit edilmiştir.

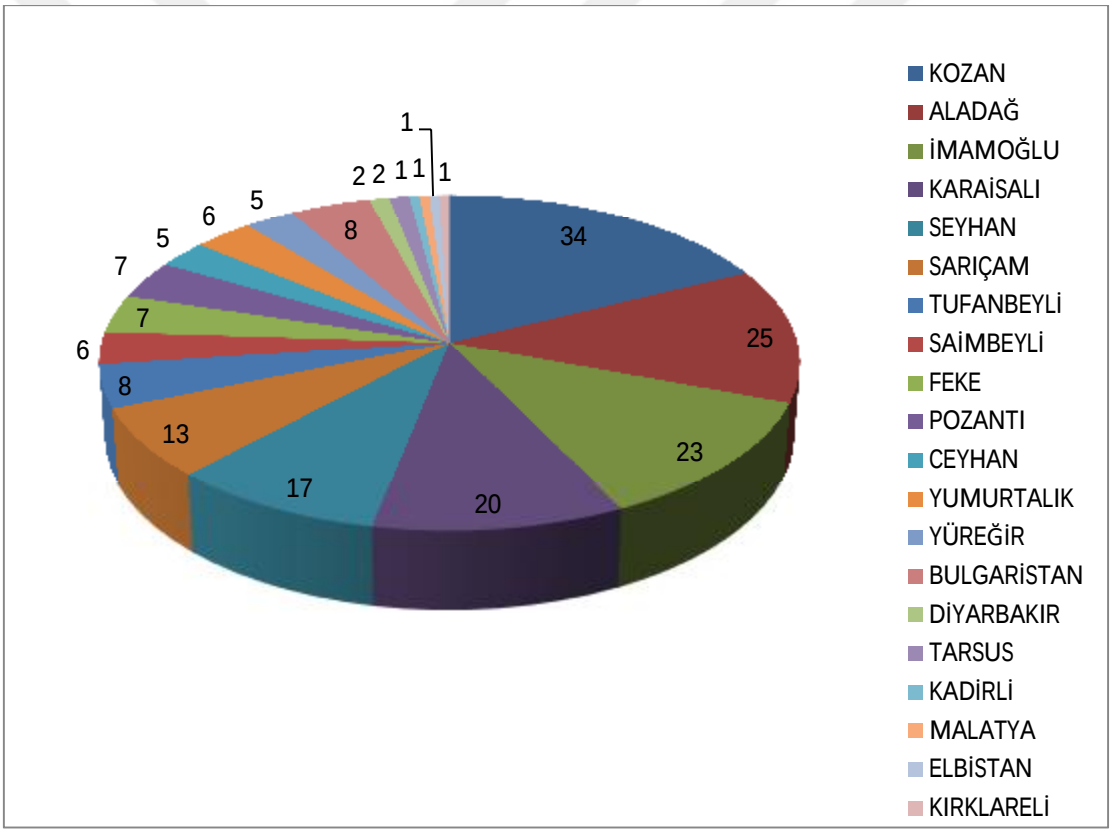
30-40 yaş grubundaki kaynak kişiler yukarıdaki gruba nazaran mani söyleme konusunda daha bilgilidir. Bütün yaş grupları dikkate alındığında mani söyleme geleneğine ilginin üst yaş gruplarına çıkıldıkça artışı önemli bir tespittir. 40-50 yaş ve 50-60 yaş gruplarına bakıldığında mani dağarcığı açısından ciddi bir artış söz konusudur.

Adana mani söyleme geleneği içerisinde en geniş kısmı 60-70 yaş ve onun ardından 70-80 yaş grupları oluşturmaktadır. 60-70 yaş ve 70-80 yaş gruplarında yer alan kaynak kişilerin mani söylemede en verimli ve istekli kişiler olduğu söylenebilir. Yapılan görüşmelerden ve tespit edilen ürünlerden de yola çıkılarak bu kişilerin mani

söylemede en verimli grupta yer alma nedenleri şöyle sıralanabilir: Geleneğin canlı bir şekilde yaşatıldığı dönemleri birebir yaşamış ve hatırlıyor olmaları, gelenek ve göreneklerini yaşamaya ve yaşatmaya istekli olmaları, pek çoğunun halen geleneksel köy yaşantısını devam ettiriyor olması, günümüz kitle iletişim araçlarını gençlere nazaran daha seyrek kullanıyor olmaları.

80 yaş ve üzeri yaş grubuna dâhil olan bazı kaynak kişilerin yaşlılık, unutkanlık, hastalık gibi nedenlerle mani söyleme konusunda kimi zaman yetersiz kaldığı görülse de yakınlarının ve kendilerinin ifadelerinden bu kişilerin önceki dönemlerde mani söyleme konusunda oldukça yetkin kişiler oldukları anlaşılmaktadır.

3.1.1.1.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin Doğum Yeri ve İkametleri

Grafik 3. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin doğum yerlerine göre dağılımı

Adana ili merkez ilçeleriyle birlikte 15 ilçeden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında bu 15 ilçede toplam 193 kaynak kişiyle görüşülmüştür.

Adana'da görüşülen kaynak kişilerin yer aldığı tabloya göre kaynak kişilerin doğum yerleri şöyledir: **Karaisalı** doğumlu 20 kaynak kişi: K17, K28, K29, K38, K39, K40, K41, K42, K44, K46, K69, K70, K72, K73, K74, K88, K89, K90, K91, K167;

Kozan doğumlu 34 kaynak kişi: K1, K6, K16, K18, K22, K25, K26, K31, K62, K63, K64, K65, K66, K67, K68, K75, K76, K77, K78, K79, K80, K81, K82, K83, K84, K86, K87, K106, K146, K147, K150, K151, K152, K153; **Aladağ** doğumlu 25 kaynak kişi: K4, K7, K8, K9, K10, K12, K30, K43, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K56, K57, K71, K118, K134, K135, K136, K137; **İmamoğlu** doğumlu 23 kaynak kişi: K13, K14, K15, K85, K113, K114, K116, K117, K119, K120, K121, K122, K125, K126, K127, K128, K129, K130, K131, K133, K163, K164, K165; **Seyhan** doğumlu 17 kaynak kişi: K5, K101, K102, K111, K158, K161, K182, K183, K184, K185, K187, K188, K189, K190, K191, K192, K193; **Sarıçam** doğumlu 13 kaynak kişi: K3, K19, K21, K99, K100, K104, K123, K124, K132, K156, K159, K160, K162; **Tufanbeyli** doğumlu 8 kaynak kişi: K11, K141, K176, K177, K178, K179, K180, K181; **Saimbeyli** doğumlu 6 kaynak kişi: K24, K58, K138, K140, K142, K143; **Feke** doğumlu 7 kaynak kişi: K59, K60, K61, K144, K145, K148, K149; **Pozantı** doğumlu 7 kaynak kişi: K32, K33, K34, K35, K36, K37, K45; **Ceyhan** doğumlu 5 kaynak kişi: K20, K23, K107, K112, K115; **Yumurtalık** doğumlu 6 kaynak kişi: K168, K169, K170, K171, K173, K174; **Yüreğir** doğumlu 5 kaynak kişi: K2, K27, K97, K108, K109; **Bulgaristan** doğumlu 8 kaynak kişi: K92, K93, K94, K95, K96, K98, K105, K157; **Diyarbakır** doğumlu 2 kaynak kişi: K103, K175; **Tarsus** doğumlu 2 kaynak kişi: K154 K166; **Kadirli** doğumlu 1 kaynak kişi: K110; **Malatya** doğumlu 1 kaynak kişi: K139; **Kırklareli** doğumlu 1 kaynak kişi: K155; **Elbistan** doğumlu 1 kaynak kişi: K186.

Derlemeler sırasında metin ve performans bağlamında doyurucu sayılabilecek ürünlere ulaşma imkânı her ilçede aynı olmamıştır. Derlemeler sırasında görüşülen kaynak kişilerin nicelik özellikleri kadar nitelikleri de önemlidir. Kimi bölgelerde mani söyleme geleneğine hâkimiyet ve söylenilen mani sayısı açısından çok nitelikli denilebilecek kaynak kişilere ulaşılmıştır. Böyle durumlarda bölgenin mani söyleme geleneğini yansıtabileceğini düşündüğümüz-diğer bölgelere göre-az sayıda kaynak kişi derlemeler açısından yeterli görülmüştür. Kimi bölgelerde ise nitelikli kaynak kişiye ulaşmakta zorlanılmıştır. Bu durumda ise görece fazla sayıda kaynak kişiden az sayıda ürün elde edilse bile o yörede mani söyleme geleneğinin var olduğu ortaya çıkarılmıştır. Dağılımdaki farklılıktan yola çıkılarak kültürel yapıdaki çeşitliliğin söylenen manilerin sayısına ve geleneğin zenginliğine katkıda bulunduğu söylenilebilir.

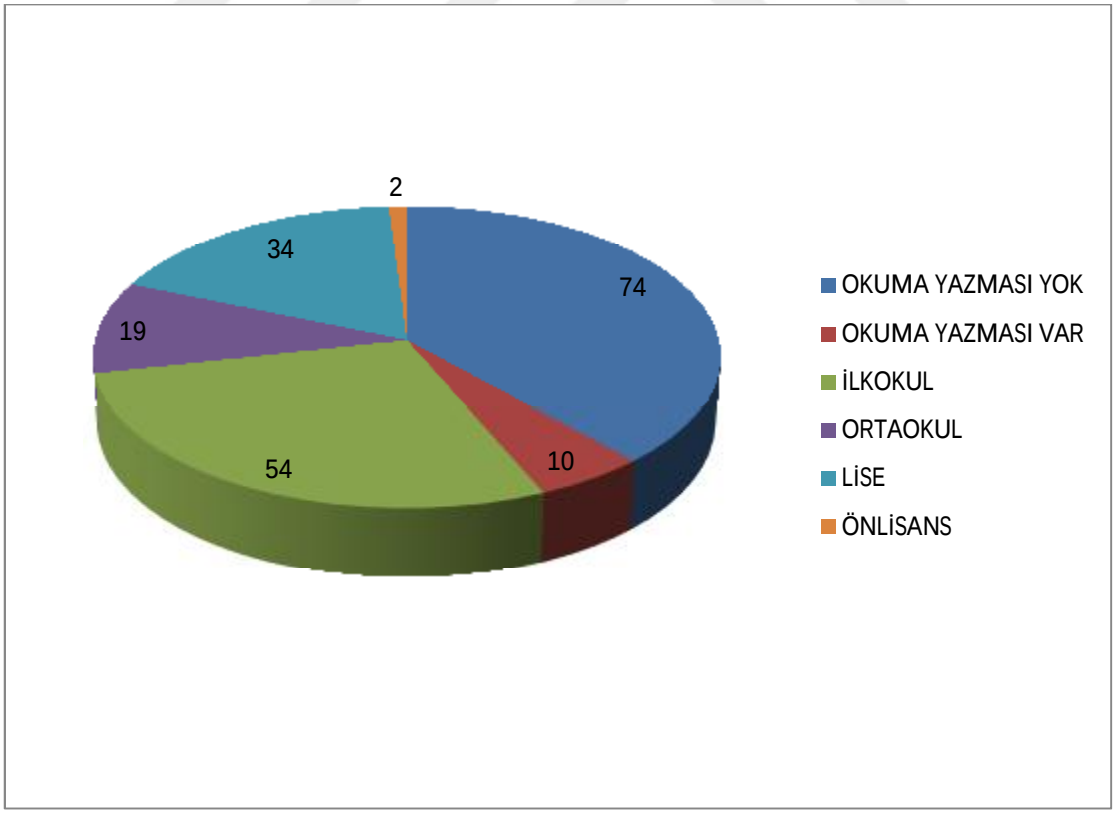
Derlemeler sırasında görüşülen her bir kaynak kişinin aynı oranda mani bilgisine sahip olduğu söylenemez. Belirli sayıda kaynak kişinin hem geleneğe hâkimiyet hem de mani dağarcığı açısından ustalık göstererek diğerlerinden ayrıldığı tespit edilmiştir.

Sarıçam'ın Yeniyayla köyünde görüşülen K95, 159 mani söyleyerek en zengin mani dağarcığına sahip kaynak kişi olarak tespit edilmiştir. K95, Bulgaristan doğumlu olup çocuk yaşta iken ailesiyle birlikte Yeniyayla köyüne yerleşmiştir. Kaynak kişinin ifadesine göre Yeniyayla köyüne yerleşen bu göçmen grubu uzun yıllar Bulgaristan Türklerinin mani söyleme geleneğini yöre kültürü ile birleştirerek devam ettirmiştir.

Görüşülen kaynak kişiler içerisinde 76 mani ile K107 ikinci sırayı almaktadır. Kendisi Ceyhan'ın Hilmiye köyünde ikamet etmektedir. Üçüncü sırada ise 69 mani ile Saimbeyli'nin Himmetli köyünden K58 yer almaktadır.

Derlemeler sırasında görüşülen bazı kaynak kişilerin doğum yerlerinin ikamet yerlerinden farklı olduğu görülmüştür. Buna rağmen kaynak kişilerin doğum yerlerinden, şu anda ikamet etmekte oldukları Adana iline erken yaşlarda yerleşerek yetişme dönemlerini burada geçirmiş oldukları ve yöre kültürüne hâkim durumda oldukları; gelmiş oldukları yöre kültüründen getirdikleri kültürel malzemenin de ikamet ettikleri yöre kültürünün bir parçası haline geldiği gözlemlenmiştir.

3.1.1.1.3. Adana'da Mani Söyleyenlerin Eğitim Durumları

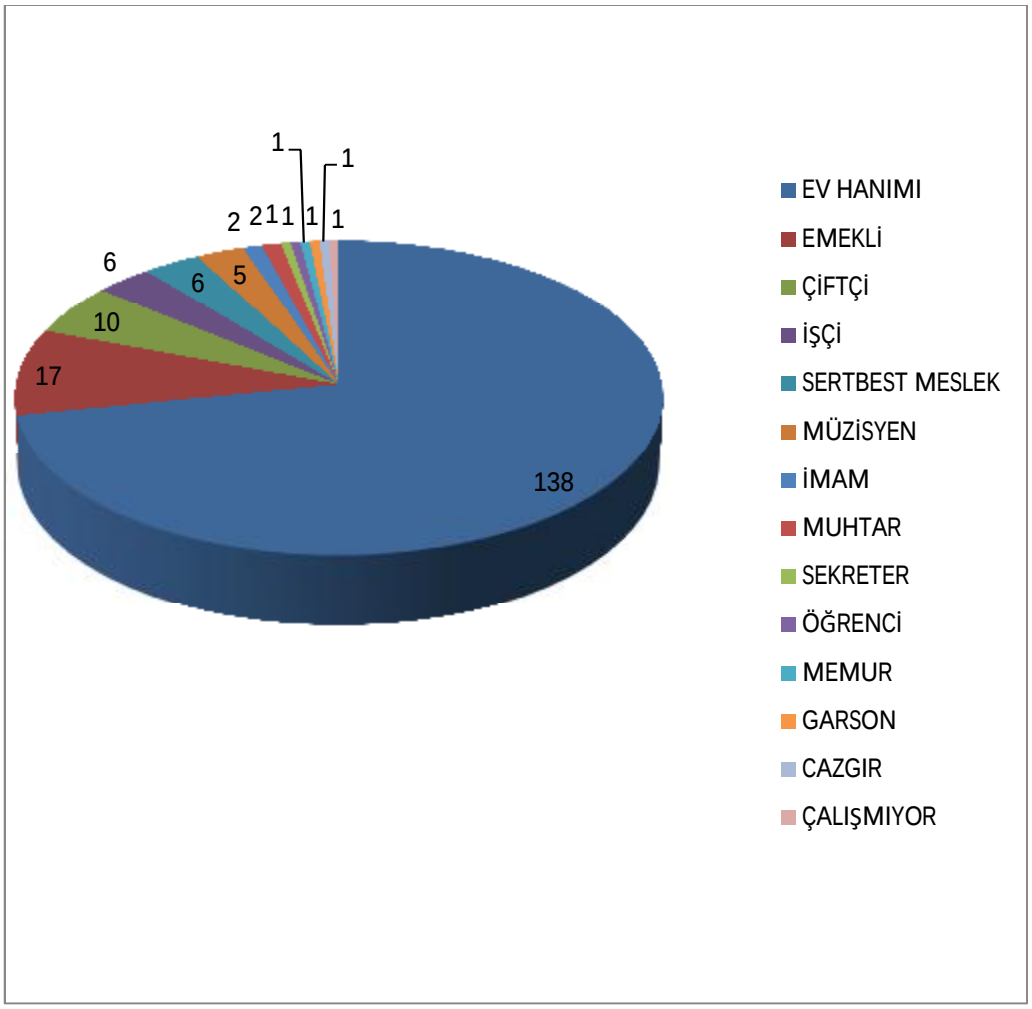
Grafik 4. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımı

Derlemelerde yer verilen kaynak kişilerin eğitim durumlarına yönelik dağılımları şöyledir: **Okuma yazması olmayan** 74 kişi: K1, K3, K6, K7, K8, K9, K18, K21, K30, K32, K35, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K48, K52, K54, K55, K57, K58, K63, K64, K65, K66, K69, K71, K74, K75, K76, K77, K79, K81, K88, K90, K91, K92, K107, K110, K112, K116, K120, K122, K123, K124, K128, K129, K130, K131, K132, K134, K140, K146, K147, K149, K152, K153, K156, K163, K164, K165, K166, K168, K169, K171, K172, K173, K174, K178, K179, K180, K181; **okuma yazması olan** 10 kişi: K17, K22, K50, K89, K117, K136, K138, K141, K142, K148; **ilkokul mezunu** olan 54 kişi: K2, K4, K13, K20, K24, K25, K26, K27, K29, K33, K36, K37, K45, K46, K47, K51, K56, K59, K60, K61, K68, K70, K72, K73, K80, K86, K95, K96, K97, K101, K102, K105, K106, K108, K109, K113, K114, K125, K126, K127, K133, K135, K137, K139, K143, K145, K150, K157, K158, K161, K167, K170, K176, K177; **ortaokul mezunu** olan 19 kişi: K15, K23, K28, K49, K82, K83, K84, K85, K87, K93, K98, K99, K111, K115, K121, K144, K159, K175, K191; **lise mezunu** olan 34 kişi: K5, K10, K11, K12, K14, K16, K19, K31, K34, K44, K53, K62, K67, K78, K94, K100, K104, K118, K119, K154, K155, K160, K162, K182, K183, K184, K185, K186, K187, K188, K189, K190, K192, K193; **yüksekokul mezunu** olan 2 kişi: K103, K151

Çalışmada kaynak kişiler belirlenirken kişilerin belirli bir eğitim durumuna sahip olması amaçlanmamıştır. Elde edilen veriler sonucunda derleme yapılan kaynak kişiler içerisinde ilk sırayı okuma yazması olmayan kişilerin aldığı görülmüştür. Bu grubu sadece okuma yazması olanlar ve ilkokul mezunları izlemektedir. Kaynak kişilerin büyük çoğunluğunun eğitim durumlarının düşük olmasının nedenleri arasında çoğunluğun geleneksel kırsal kesim yaşantısından gelmesi, görüşülen kaynak kişilerin genel yaş grubunun hayli yüksek olması, ekonomik ve sosyo-kültürel etmenler ve cinsiyet gibi etmenler sıralanabilir.

Mani söyleme geleneği günümüzde yaygınlığını yitirmiştir. Genç, okumuş, şehirli kesim çoğunlukla geleneğe yabancı ve geleneği öğrenmek konusunda da isteksizdir. Belirli bir yaşın üzerinde olan, eğitim düzeyi düşük, kırsal kesimden gelen kişiler ise geleneğin canlı bir şekilde yaşatıldığı dönemlere yetişmiş olduklarından geleneğe hâkimdir.

3.1.1.1.4. Adana'da Mani Söyleyenlerin Meslekleri

Grafik 5. Adana'da mani söyleyen kaynak kişilerin mesleklerine göre dağılımı

Adana il merkezinde, ilçe ve köylere bağlı köy ve kasabalarda ulaşılan 193 kaynak kişinin meslek durumları şöyle belirlenmiştir: **138 ev hanımı**: K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K23, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35, K36, K37, K38, K39, K41, K42, K43, K45, K48, K49, K50, K52, K54, K55, K56, K57, K58, K62, K63, K64, K65, K68, K69, K71, K72, K74, K75, K76, K77, K79, K81, K82, K83, K86, K87, K88, K90, K91, K92, K93, K95, K96, K97, K99, K101, K106, K107, K108, K110, K112, K114, K116, K122, K123, K124, K125, K126, K127, K128, K129, K132, K133, K134, K135, K137, K138, K139, K140, K141, K142, K143, K146, K147, K152, K153, K156, K157, K158, K159, K160, K162, K164, K166, K167, K168, K169, K170, K171, K172, K173, K174, K176, K177, K178, K179, K181, K182, K183, K185, K186, K187, K188, K189, K190, K191, K193; **17 emekli**: K22, K40, K51, K59, K73, K94, K98, K102, K104,

K105, K109, K117, K121, K145, K154, K163, K165; **10 çiftçi**: K46, K66, K67, K70, K80, K111, K120, K130, K136, K180; **6 işçi**: K24, K53, K84, K100, K184, K192; **6 serbest meslek sahibi**: K60, K61, K103, K113, K118, K161; **5 müzisyen**: K47, K144, K148, K149, K150; **2 muhtar**: K44, K115; **2 imam**: K89, K151; **1 sekreter**: K11; **1 öğrenci**: K85; **1 memur** K119; **1 cazgır**: K155; **1 garson**: K175**; 1 çalışmayan**: K131.

Adana'nın ilçe ve köylerinde yapılan derlemeler sonucunda ulaşılan kaynak kişilerin büyük çoğunluğunun ev hanımlarından oluştuğu görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında mani söylemede yetenekli ve istekli olan kesimin daha çok kadınlardan oluşması etkili olmuştur. Ulaşılan kaynak kişilerin ait olduğu sosyo-kültürel ve ekonomik değerler göz önüne alındığında bu, beklenilen bir sonuçtur. Ev hanımlarının dışında kalan meslek grupları ise çoğunlukla erkek kaynak kişilerin ait olduğu kesimdir. Derlemelerin genellikle gündelik köy ve kasaba yaşantısı içerisinde gerçekleştirilmesi ve mani söyleyen kaynak kişilerin yaş gruplarının yüksek olması yukarıdaki grafiğin oluşumunda etkili olmuştur.

3.1.1.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin İcra Ortamındaki Özellikleri

Adana'da mani söyleyenlerin icra ortamındaki özellikleri mani söyleyenlerin yetişmesi kıyafeti ve aksesuarı, yüz ve beden hareketleri, mani söyleme yöntemi, mani söyleme amacı ve manilere yaklaşımı yönünden incelenmiştir. Bu bölümde, mani söyleyenlerin icra ortamındaki özelliklerinin mani icrasına olan etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3.1.1.2.1 Adana'da Mani Söyleyenlerin Yetişmesi

Adana'da mani söyleyenlerin yetişmesi incelendiğinde bu kişilerin manileri karşılaşılma sıklığına göre sırasıyla aile ortamında, eğlence ortamında, çalışma ortamında, konukluğa bağlı toplantılarda, eğitim ortamında-okulda veya kendi kendine kitaplardan-öğrendiği görülmektedir.

Aile Ortamı

Derlemeler sonucunda manileri öğrenmek için en verimli alanın aile ortamı olduğu görülmüştür. Ailede mani öğrenilebilecek kişiler içerisinde ise ilk sırayı **anne** almaktadır (K58, K60, K62, K95, K121, K127, K178). Kaynak kişiler yetişme çağlarında annelerinin kendi yaşıtlarıyla yaptıkları eğlencelerde hazır bulunarak küçük

yaşlardan itibaren manilere karşı bir kulak dolgunluğu kazandıklarını ifade etmişlerdir. Aşağıda bazı kaynak kişilerin bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir:

- *Ben annemlere yetiştim. Delbek çalar bunu söylerlerdi (K127).*
- *Anam ile arkadaşları atışırdı (K178).*
- *Bunları analarımız söylerdi. Komşular gelince çıkrık eğirirdik. Darı kavururlardı, içi küncülü buğday ederlerdi. Gelenlere verilirdi; yer, söyler, giderlerdi (K172).*

Annelerin çocukları avuturken ev ortamında da mani söyledikleri ve söylenen manilerin kaynak kişi tarafından ezberlendiği belirtilmiştir:

- *Benim annem ozan gibi bir kadındı. Hanım ağa olur ya anneannem öyle, tarih bir kadındı. Anam söylerdi bunu çocukları avuturken. Bu neci ana, derdik. Kızım, bunlar eskiden söylediğim şeyler, derdi (K58).*
- *Annem de bize onları aktarırdı. Akşamları otururken çocukken bize söylerdi (K121).*
- *Annem bidon çalardı, söylerdi, biz de evin içinde oynardık (K172).*

Manilerin öğrenilmesinde aile ortamında ikinci sırada gelen isim **büyükanne**dir (K100, K142, K176). Bunda geleneksel aile yapısı içerisinde çocuk bakımında önemli bir yeri olan büyükannelerin çocuk ve torunlarıyla aynı evde yaşamaları etkili olmuştur. Bu konuda kaynak kişilerin fikirleri şunlardır:

- *Şimdi nasıl bir hikâye kitabı okuruz, o zaman da oturur, bize mani okurlardı. Elektrik sorunu vardı. Gaz lambası yanardı. Anlamlı maniler okurlardı. Babaannem anlatırdı (K100).*
- *Neneden kalma, bunlar nenemin söylemesi, nenem kendi kendine söylerdi (K142).*
- *Yemek yaparken, neşeli zamanında, iş yaparken, kahvaltıda söylerdi nenem (K176).*

Kaynak kişilerin yetişme çağında en fazla zaman geçirdiği aile üyeleri olan sırasıyla **baba, teyze-hala, kardeş** ve-yetişme çağına rastlayan erken evliliklerde-**eşler** de kaynak kişilerin mani söylemeye başlamasında etkili olmuştur. Görüşülen kişiler bu konuda şunları söylemiştir:

- *Bunları babamdan öğrendim (K167).*
- *Gençlikte öğrendim. Bizim sülalemizde âşıklık var. Benim babam da çok söylermiş. Kahvelerde çalgılar çalınırmış. İçimizden gelen bir şeydir (K54).*
- *Çocukken halalarım söylerdi. Çalar oynardık (K166). Bunu teyzem demişti. Öldü (K169).*
- *Bizim sülalemizde delbek çalmayan yok. Kardeşim çalar (K72).*
- *Ben beyimden öğrendim. Beyim bir çalsın da bakın. Düğünlerde çalardı. Davul gelmediği zaman da ben çalardım (K72).*

Eğlence Ortamı

Geleneksel köy ve kasaba yaşantısı içerisinde heyecanla beklenen düğün, kına gibi eğlence ortamları manilerin öğrenilmesinde etkileri bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Her yaştan insanın mutluluk verici bir olay için bir araya geldiği; müzik ve dans eşliğinde büyük bir coşkunun yaşandığı düğünler yeni yetişen mani söyleyiciler için oldukça etkileyici olmakta; farklı düğünlerde tekrar tekrar duyulan maniler akılda kalıcılığını artırmaktadır. Bu ortamlarda mani söyleyen kişilerin coşku ve takdirle karşılanması da yeni yetişenlerin mani öğrenme hevesinin artmasına neden olmaktadır. Kaynak kişilerin konu üzerine belirttiği görüşleri şöyledir:

- *Küçükken, eskiden beni düğüne götürürlerdi, orada öğrenirdim (K58).*
- *Okuma yazma yok. İşte köyde düğünde öğrenirdik (K69).*
- *Böyle kına yakarken öğreniyorsun (K76).*
- *Gençlikte düğün yerinde öğrendik (K91).*
- *Bir düğün olacak, halayda söylerler, oradan öğrenirsek öğrenirdik (K166). Mahalle düğünlerinde "avare" oynarken, bıçak oyunu oynarken öğrenilir (K103).*

Çalışma Ortamı

Mani söyleyicilerin yetişmesinde en etkili olan üçüncü ortam ise tarla, dağ, bağ, bahçe gibi çalışma ortamlarıdır. Tarlada çapa, kazma vb. yaparken; dağda inek, koyun güderken (K37, K126) işi kolaylamak, sıkıntıyı azaltmak için maniler söylenmektedir. Bu işlerin her gün yapılıyor olması, mani söyleyemeyene ceza verilmesi, mani söyleyenlerin beğeniyle karşılanması manilerin akılda kalıcı olmasını sağlamaktadır. Çalışmak için köyünden çıkarak diğer köy ve ilçelere giden kişiler burada farklı yerlerden gelen söyleyicilerden öğrendikleri manilerle dağarcıklarını geliştirmektedirler. Bazı kaynak kişilerin bu konu hakkındaki ifadeleri şöyledir:

- *Biz tarlaya çok gittiğimizden dolayı çapada öğrendik. Kızlar karşılıklı atışırdık. Söyleyemeyeni cezalandırırdık. Mesela iki hat götüreceğine üç hat götürtürdük. Hat dediğimiz sıradır. Çapalanacak ürünlerin ekilme biçimine hat derdik. İki hatı çapalayacağına üç hatı çapalatırdık. Şimdi devam ediyor m, bilmiyorum. Çünkü gitmiyoruz. Gidenler genelde yapıyor da azınlıkta tabii (K99).*
- *Adana'ya giderdik darı kazmasına, pamuk kazmasına, okuma yazmamız da yok ya orada birbirimize söyleye söyleye dilimiz alıştı. Karşımızdakiler de ablamlar, kuzenlerim. Yarışır gibi olurdu (K175).*

Konukluğa Bağlı Toplantılar

Derlemelerimiz sonucunda elde edilen bilgilere göre konukluğa bağlı toplantılar mani öğrenmede dördüncü sırada yer almaktadır. Ev hanımlarının işlerini bitirdikten sonra hoşça vakit geçirmek ve yorgunluk atmak için bir araya geldikleri komşularından duydukları manilerle mani dağarcıklarını genişlettikleri görülmüştür (K95, K142, K152).

Eğitim Ortamı

Mani öğrenmedeki etkileri bakımından son sırayı eğitim ortamı almaktadır. Köy okullarında okuyan kız çocukları öğretmenlerinden ve kitaplardan öğrendikleri manileri teneffüslerde ve diğer oyun ortamlarında arkadaşlarıyla paylaşarak bunları hafızalarına almaktadırlar (K62). Bunun yanında sevgilisine mektup yazan kişinin onu etkilemek amacıyla kitaplara başvurduğu kaynak kişilerimiz tarafından belirtilmiştir (K99).

3.1.1.2.2. Adana'da Mani Söyleyenlerin Kıyafeti ve Aksesuarı

Kaynak kişilerin büyük çoğunluğu derlemeler sırasında gündelik kıyafetleri içerisinde hazır bulunmuşlardır. Genellikle köy ve kasaba yaşantısının günlük olağan akışına rast gelen bu görüşmelerde en çok karşılaşılan kadın kaynak kişi tipi şalvar, bluz ve yelek üçlüsü içerisindedir. Kimileri ise şalvar yerine uzun etek veya elbise tercih etmiştir. Şehir merkezinde yaşayan ve diğerlerine göre daha genç olan kadınların ise kumaş veya kot pantolon giydikleri görülmüştür. Mevsimine göre kazak, gömlek, ceket kadınlar arasında rastlanılan günlük kıyafetlerdendir. Erkekler de çoğunlukla şalvar, gömlek, yelek ile karşımıza çıkmaktadır. Merkezi yerlerde yaşayanlardan şalvar yerine pantolonu tercih edenler de vardır. Ayakkabı olarak ise sırasıyla terlik, lastik ayakkabı, kundura, spor ayakkabı, bot, çizme giyildiği görülmüştür. Kaynak kişilerin günlük kıyafetlerine dâhil olan aksesuarlar ise kadınlar için yazma, yağlık, eşarp, tülbent gibi başörtülerinden ve bilezik, küpe, kolye, yüzük gibi takılardan oluşmaktadır. Erkeklerde ise tespih, kasket, şapka, saat, gözlük, yüzük gibi aksesuarlara rastlanmıştır. Yaşça ileri olan kadın ve erkek kaynak kişilerden baston, yürüteç kullananlar da mevcuttur.

Derleme yapılan yerlerde kaynak kişilerin düğün ve şenlik gibi sosyal ortamlara gündelik kıyafetlerle katıldığı görülmüştür. Fakat günümüzde seyrekleşse de düğünlere giderken kadınların süs amaçlı farklı aksesuarlar aldığı da olmaktadır. Bu nedenle bu tarz eğlence ortamlarında kadın mani söyleyicilerin düğünün ortamına uygun olarak diğer kadınlar gibi bazı aksesuarlar kullandıkları söylenilebilir. Mani söyleyen kişinin kullandığı aksesuarlar, dinleyicinin dikkatinin çekilmesine yardımcı olmaktadır. Kaynak kişilerin konu hakkındaki ifadeleri şunlardır:

- *Kadınlar düğüne giderken boyunlarına süs olsun diye atkı atarlardı (Bir yazmayı katlayıp boynuna asarak gösteriyor.). Bir de işlemeli kuşa kuşardık. İpek elbise olurdu yalbır yalbır. Şimdi şalvar var. Yazmayı yine yaparlar düğüne giderken. Bu altınlı olan başı takanlar hala takar. İşlemeli atkılar olurdu. Ucuna da pul oyalar çekerdik, atardık omzumuza. Ucunu da kuşağa sokardık. Yürürken yalbır yalbır ederdi (K137).*
- *1960'lı yıllardan önce Paşa Kızı lakaplı bir kadın vardı. Köyün düğünlerinde hep ona koşarlardı. Türküyü o söylerdi. O kadın mani söyler, çok güzel leğen çalardı. Kadınlar "baş" giyerdi. O başlığa "sekizlik" derlerdi. Eskiden fesin üstüne altın takarlardı. Zengin olmayanlar gümüşten*

takardı. Ortasında da bir boncuk vardı onun. Paşa Kızı leğen çalarken o boncuk sallanırdı. Benim çok hoşuma giderdi (K136).

- *Karaisalı'da kadınlar düğünlerde bellerine yazma benzeri örtüler bağlayarak oyunlara katılmaktadır (K72).*
- *Feke ilçesinin Tokmanaklı köyünde düğünlere gelirken kadınlar dans sırasında kullanmak üzere eşarp getirmektedir.*

Kozan ilçesinde görüşme yapılan Âşık Dertli Polat görüşme sırasında bir süre yanımızdan ayrılarak üzerinde madalya, ödül benzeri rozetlerin olduğu özel yeleğini giymiş ve yanımıza öyle dönmüştür. Kendisi geleneğe dikkat çekmek istediğini belirtmiştir (K68).

Kaynak kişilerin çalıştığı tarla, bahçe, inşaat ortamlarında yine şalvar, bluz, yelek gibi giysilerin tercih edildiği, bu giysilerin diğerlerine göre daha yıpranmış olduğu görülmüştür. Sarıçam ilçesinin Yeniyayla köyünde görüşülen kaynak kişinin belirttiğine göre iş yapılırken giyilen kıyafetlerin diğerlerinden farkı bulunmamaktadır. Yalnız pamuk tarlasına gidilirken giyilen şalvarın koza şiflerinin yıpratıcı etkisine karşı ketenden olması gerekmektedir (K95).

Bazı kaynak kişilerin gündelik kıyafetlerinden dolayı görülmek, görüntülenmek istemediğine rast gelinmiştir. Yine de görüşmenin başlarında bu durumdan rahatsız olsalar da bir süre sonra daha rahat davrandıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle kıyafet ve aksesuarın görüşme yapılan kaynak kişiler üzerindeki etkisinin az da olsa bulunduğu söylenilebilir. Mani söyleme geleneği genel anlamda değerlendirildiğinde görülmektedir ki mani söyleyicisinin yazma, başlık, altın, rozet gibi aksesuarlar kullanması dinleyici üzerinde dikkat çekici unsur olabilmektedir.

3.1.1.2.3. Adana'da Mani Söyleyenlerin Yüz ve Beden Hareketleri

Adana ve ilçelerinde yapılan derlemelerde kaynak kişilerin mani icra ederken **jest, mimik, taklit** ve **ses tonu** kullanımına başvurdukları görülmüştür.

Jest

Mani söyleyenlerin icraları sırasında en sık başvurdukları ifade şeklinin jestler olduğu tespit edilmiştir. Kimi zaman bilinçli kimi zaman ise bilinçsizce yapılan bu beden hareketlerinin işlevsel özellikler taşıdığı söylenilebilir. Mani söyleyiciler

tarafından kullanılan jestlerin işlevleri arasında **duyguların dışa vurumu, maniyi hatıra getirme, dinleyenlerin dikkatini çekme** sayılabilir. Bunun yanında ortamdaki dış etmenler nedeniyle refleks olarak ortaya konulan jestler de mevcuttur.

Tespitlerimize göre mani söyleyenler mani icrası sırasında duygularını dışa vururken elini sallama (29 kez), başını iki yana sallama (18 kez), başını öne arkaya sallama (8 kez), elini göğsüne götürme (3 kez), eşine doğru bakma (3 kez), ellerini kavuşturma (2 kez), yüzünü kapatma (2 kez), elini kaldırıp indirme (3 kez) hareketlerine başvurmuştur.

Maniyi hatırlamak için bilinçsizce yapıldığını tespit ettiğimiz jestler ise başını yana eğme (27 kez), elini ağzına götürme (4 kez), yere bakma (4 kez), yukarı bakma (3 kez) uzaklara bakma (3 kez) olarak sayılabilir. Ritim tutma hareketi ise çoğu manicinin hatırlamada yardımcı olduğuna inandığı bir harekettir.

Mani söyleyenlerin dinleyicinin dikkatini çekmek üzere yaptığı hareketler ise şunlardır: el çırpma (24 kez), elini kaldırma (9 kez), parmağıyla işaret etme (8 kez).

Dış etmenler nedeniyle refleks olarak yapılan veya yorgunluk, sıkılma belirtisi olan hareketler şöyle sıralanabilir: öne hafifçe eğilme, saçına dokunma, başörtüsüne dokunma, başını kaldırma, yan tarafa bakma, dizine yaslanma.

Mimik

Adana ve ilçelerinde mani söyleyenlerin icra sırasında mimik kullandığına sıkça rastlanmaktadır. Mimik kullanımında ilk sırayı bir duygu ifadesi olan gülme (123 kez) almaktadır. Bunun dışında duyguların ifadesi olarak gülümseme (15 kez), kahkaha atma (9 kez), gözlerini kapatma (4 kez) sayılabilir. Hem duyguların ifadesi hem de dinleyicinin dikkatinin çekilmesi bağlamında kaşlarını kaldırma (40 kez) sık karşılaşılan bir mimiktir. Mani söyleyenlerin gözlerini kısarak (10 kez) düşündüklerine ve maniyi hatırlamaya çalıştıklarına şahit olunmuştur.

Taklit

Derlemeler sırasında söylenen maninin konusuna ve işlevine bağlı olarak kimi yerlerde mani söyleyenlerin taklit unsuruna başvurduğu görülmüştür. İcralar sırasında karşılaşılan taklit davranışları şunlardır: kolunda çanta varmış gibi yürüme, asker selamı verme, kolu engelliymiş gibi yapma, bacağı engelliymiş gibi yürüme, kahve içer gibi yapma.

Ses

Mani söyleyenler seslerini kullanırken de maninin konusuna, mani söylenilen yerin durumuna ve ortamda bulunan kişilere dikkat etmektedirler. Mani söyleyenlerin ses tonu hususunda en dikkat çekici unsur kimi yerde söyleyenin maniyi fısıltıyla söyleme ihtiyacı duymasıdır. Bunun nedeni bazen ortamda karşı cinsten bir kişinin bulunması, bazen de maninin müstehcen içeriğe sahip olması olabilmektedir. Düğün ve şenlik alanı gibi kalabalık ve gürültülü yerlerde ise derleyiciye duyurulabilmek için maniler yüksek sesle okunmaktadır.

3.1.1.2.4. Adana'da Mani Söyleyenlerin Mani Söyleme Yöntemi

Derleme çalışmaları sırasında çok sayıda kaynak kişiyle görüşülmüştür. Görüşülen kaynak kişilerin tamamının mani söyleme konusunda usta kişiler olduğu söylenemez. Mani söyleyenlerin mani söyleme yöntemleri üzerine tespitlerde bulunulurken alanda bilgisi ve yeteneği kuvvetli kaynak kişilerin kullandığı yöntemlere ağırlık verilmiş, bunun yanında hafızasında az sayıda mani olan kişilerin gözlemlenmesi sırasında elde edilen verilerle de bu bölüm desteklenmiştir.

Adana ve ilçelerinde görüşülen kaynak kişilerin gözlemlenmesine ve görüşlerine dayanılarak mani söyleyenlerin mani söyleme yöntemleri üzerinde durulması gereken en dikkat çekici özellik mani söylerken vurmalı bir çalgı veya tepsi, leğen, tava vb. bir alet ile **ritim tutma** alışkanlığıdır. Ritim tutma yönteminin ilk bakışta akla gelen dinleyicileri eğlendirme işlevi ile bağlantısı doğrudur. Bununla birlikte azımsanmayacak sayıda kaynak kişi ritim tutmayı bir hatırlama yöntemi olarak vurgulamıştır. Mani söyleyen, çoğunlukla otururak vurmalı çalgıyı koltuğunun altında veya dizlerinin arasında-üzerinde çalar. Kaynak kişilerin bu konu hakkındaki görüşlerine ve mani icraları sırasındaki tutumlarına aşağıda yer verilmiştir:

- *Eskiden bakır leğenler vardı, ateşte ısıtır, koltuklarının altına koyar çalarlardı. Mani söylerlerdi (K51).*
- *Haydi de bakam!* (K57 bir yandan bakır leğene vurarak ritim tutmaktadır.)
- Bakır leğeni oğlu getiriyor. K121 bakır leğenle yavaş bir ritm tutarak mani söylemeye başlıyor.

- K134 hızlı bir ritim tutarak mani söylüyor. *Ama ben böyle çalmazsam hatırıma gelmez ki, öyle alışkınız,* diyor. Kabı sol bacağının üstüne alarak çalıyor.
- K127 tepsi getiriyor, ona vurarak ritim tutuyor. *Havasına göre çalarsın,* diyor.
- K129 plastik bidonu bacaklarını arasında tutarak hızlı bir ritim tutuyor.
- K132'a bir leğen getiriyorlar. Bacaklarını uzatarak dizlerinin üzerine koyuyor ve ritim tutmaya başlıyor. *Delbek de olursa koltuğunun altına alırsın,* diyor.
- K137 içeriden getirdiği metal bir salata tabağını iki eliyle çalarken duraksıyor, *kesilince unutuyorum,* diyor.

Kimi zaman ise **yardımcı kişi veya kişiler** söyleyenin icrası sırasında kucağındaki çalgıyı tutarak onun icrasını kolaylaştırır. Kaynak kişilerin icralar sırasındaki tutumları ve icraya yönelik ifadeleri şöyle örneklendirilebilir:

- K55 ezgili biçimde söylüyor. *Bir leğene iki kişi otururduk. Böyle*-yere oturmuş biçimde, bakır leğende göstererek- *söyler, çalardık,* diyor.
- *Medine abla ile Eşe abla birlikte çalardı. Biri delbeği tutardı, biri de çalardı. Orada kim varsa tutardı* (K121).
- K134 yere oturuyor, yanında bir başkası onun dizindeki tepsiyi tutuyor. *Bir yere vurmazsan olmuyor işte,* diyorlar. Tepsiyi alıyor iki bacağının arasında tutarak *şöyle ederdik bak,* diyor. Yanındaki bayan biraz öne alıp tutuyor. Hafif bir ritim tutuyor. Tepsiyi tutmak için K135 de geliyor. Üç kişi tutuyorlar.
- Tepsiyle ritim tutarken arkadaşını çağırıyor, hatırlayabilmek için gelip beraber çalmasını istiyor.

İkinci, üçüncü kişiler mani sözlerini **hatırlatıcı** olarak da hazır bulunmaktadır. Mani söyleyenler, maninin bir kelimesini, bir veya birkaç dizesini kendilerine hatırlatan bir kişi olduğunda icralarının kolaylaştığının farkındadır. Kaynak kişilerin bu konudaki ifadeleri şunlardır:

- *Ne bileyim, hatırlatsalar çok biliyorum. Eşim, bir türküyü hatırlatsın hemen devamını getiririm (K54).*
- *Debleği ben çalardım ablam da maniyi söylerdi. Ablam da çalardı ben de çalardım (K108).*
- *Sen bana hatırlat, ben gerisini söyleyeyim, derdik. İşte böyle deyiş atardık. Başını getirdiler mi sonunu bulurum (K95).*
- K174 *getirsenize aklıma,* diyerek ortamdakilerden yardım istiyor.

Deneyimli kaynak kişilerin icraları sırasında dikkate aldığı bir husus da mani **dinleyenlerin tercihleri**dir. Mani söyleyen, eğlendirmek istediği kişilerin sevdiği manileri ve oyun tarzlarını bilir ve buna uygun olarak çalar ve söyler. Kaynak kişiler bu konuda şunları söylemiştir:

- *Birkaç kişi oynardı. Ayağı buna dönmedi derdik, başka havaya alırdık. Herkesin ayağı her oyuna dönmez. Şunu söyle, derler. Buna ayakları daha kolay döner (K55).*
- *Köyde kimin hangi ezgiye oynayacağını bilirim. Mesela Zübeyde kalkar (Darbuka çalıp mani söylüyor) Böyle dedim miydi, ablan bir güzel oynar, senin de hoşuna gider benim de... Bu yüzden beni çağırırlardı. Ben gitmezsem kimsenin düğünü olmazdı. İlla ben olacağım, düğün çalacağım. Herkesin kendine has oynadığı ritim vardır. Onu bilirim. Bir hala vardı. Gülden abla sen çok oynama, derdim. Ayten abla çok oynardı. Ellerim şişerdi. Ekmekçinin Fadime bu çalınmazsa hayatta oynamazdı... Damat geleceği zaman ise damat neye oynarsa onu çalardım (K72).*

Mani söylemeyi meslek edinen kişilerin kendine has yöntemleri bulunmaktadır. İcra öncesinde ve sonrasında **para veya hediye alma**ktadırlar. İcra karşılığında para ve hediye alma üzerine kaynak kişiler şunları ifade etmiştir:

- *Ben yetiştiğim zamanda darbuka çalardım. Deblek derdik. Çaldığımız düğünlerden 3-5 lira alırdık. Bir keman bir deblek gider, çalardık. Bir de bize "yol" verirler. Bir çorap mendil… Oynarken bazı yerlerde para atarlardı. 5 kuruş vb. (K148).*

- *Kör Memet vardı. Kadınların içinde çalardı. O beni de çağırırdı. Parayı bölüşürdük. Ortaya, oynayanların başına para atarlardı. Biz toplardık; düğün bittikten sonra hesaplaşır, paylaşırdık. Bize hediye vermezlerdi (K122).*
- *Kadınlar gün yaparlardı. Para verecekleri gelirmiş demek ki beni de çağırırlardı. Darbukamla gider eğlendirirdim. 25-30 lira alırdım. Benim de ihtiyacım vardı. Ben âşık değilim, sevdalı değilim. Senin düğününde çalacağım Bana 50 lirayı buraya koymazsan çalmam. Kendim gidemiyorsam para karşılığında darbukamı gönderirdim. Oynarken atılan paraları da çocuklarım toplardı. Bana okuntu gelir. Düğün çalacaksın derler. Şu güvence arkadaşımla-arkadaşını gösteriyor-çok giderdik. Ben oturduğum zaman parayı getirir verirlerdi. Ama arada damat uğurlanırken, oynarken atarlardı. Çok para kazandım. Üç çocuk okuttum. Emeğimle çocuklar büyüdü, her işim bitti, ben de boşladım (K72).*

Düğünlerde para kazanmak amaçlı mani söyleyip çalgı çalan kişiler **köy köy gezerek**, erkek ve kadınlara ayrı olarak icrasını sergiledikten sonra oradan ayrılmaktadır. Kaynak kişilerin bu konudaki ifadeleri şöyledir:

- *Kör Memet'e Çalgıcı, Kemaneci Memet derlerdi. Başka köyden gelirdi. Benim lakabım yoktu. Memet, yaz ayları ekin bittikten sonra, düğün olacağı zaman gelirdi. Birkaç ay kalırdı. Köydeki bütün düğünleri yapardı. Beni de çağırırdı (K122).*
- *Ben düğüne gidince önce erkeklere çalardım. Sonra kadınlara çalardım (K148).*
- *Kemaneci kadınlara da ayrı çalardı. Bayanların ayrı yeri olurdu. Bir müddet erkeklere çaldıysa, bir müddet de bayanlara çalardı. Şimdi düğünler karışık oluyor (K145).*

Mani söylemede ustalaşmış olan kişiler farklı farklı manileri bilinen **birtakım oyun havalarının arasına ekleyerek** söylediklerini belirtmektedir:

- *Bazı manileri birleştirirdim. Başka nereden bulacağım (K72).*

- *“Yeşillim”i söylerdik, devamında mani söylerdik. Ezgiye de uydururduk, düz konuşur gibi de okurduk (K107).*
- *“Yeşillim”in ardından söylerdik, “Deveci”nin, “Konyalım”ın arasına, içine katardık (K109).*

Mani söyleyenlerden bazılarıysa yörelerinde **irticalen mani söyleme** yetenekleriyle meşhurdur. Aşağıda bu konuyla ilgili kaynak kişilerin ifadelerine ve derlemeler sırasında ulaşılan tespitlere yer verilmiştir:

- *Davar güderdim, kendi kendime söylerdim (K54).*
- K58 bulunduğumuz mekâna maniler söyleyerek giriyor. Oturur oturmaz da manilerine başlıyor:

  Hey kara kız kara kız da
  Zülüfünü tara kız
  Vay beni bir çoban tut da
  Koynundaki nara kız (K58) Nasıl? Rast gelince söylüyorum, ne yapayım…

- K138’nın evinden içeriye giriyoruz. Hoş geldin deyip bizi karşılarken bir mani okuyor. Biz geliş sebebini henüz söylememiş olduğumuzdan şaşırıyoruz:

  Ay çalar mavi çalar
  Kız gözlerin mavi çalar
  Yalınız yola gitme (İşaret parmağını sallayarak)
  Seni bir avcı çalar (K138).

- *Recep Ağa diye bizim köyümüzün davulcusu vardı. Görünce hemen uydururdu (K92).*
- *Anında mani düzerdim. Hiç bilmiyorum ki. Kendi kendine geliyor aklıma. Bir kelimesini söyleyince zaten gerisi kendiliğinden geliyor. Ortamına göre söylerdik. Mesela kazma kazardık. Ortamdaki bir oğlan bir kızı severdi. O da bizim yanımızda tabii. İlle ırgata suyu o dağıtmak isterdi ki kız onun*

elinden su içsin. Bu sefer de su dağıtmayı küçük çocuklara verirlerdi. Oğlan sinirlenirdi. Orada hemen biz bir türkü (mani) düzerdik. Hemen ben düzdüm maniyi, söyledim:

Türkü söylerim türkü
Kızlar da karışır mı
Küçük sucu var iken
Büyüğe yakışır mı (K95).

Karşılıklı atışma yöntemi de mani söyleyenlerin kullandıkları yöntemlerdendir. Atışmalar sırasında irticalen mani söyleme yönü güçlü olan kişilerin öne çıktığı görülmektedir. Kaynak kişilerin verdikleri bilgilere göre atışmak için akranların birbirlerini seçtiği anlaşılmaktadır. Bu bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

- *Kazmada çok söylerdik biz. Birbirine söylersin. Sen bir tane, ben bir tane... Atışma çıkıyor ya televizyonda. Çok renkli olurdu kazmada. Mesela sen söyledin, ben söyleyemezsem aşağıda kalırdım (K93).*
- *Kız kıza, sen ona sen ona söylersin. Biz ırgat olarak kazmaya Cihadiye köyüne giderdik. Biz bir tarafta, Cihadiyeli kızlar bir tarafta olurduk. Biz bir mani atardık, onlar karşılık olarak bir mani atardı. Kim üstün çıkacak diye atışırdık (K95).*
- *Tarlada çift çift olur, söylerlerdi. İki kişi bir söylerdi ardından iki kişi aynı sözleri tekrar ederdi (K121).*
- *Irgat geniş olunca 15-20 kişi olur. İki kişi oradan söyler, iki kişi oradan söyler. Diğerleri de dinlerdi. Bazen gelinle kız yakıştırır. Kaynana ekeleşmiş olur, o hepsini geçer. Ama bazı eke kızlar var ki hepsini geçer (K134).*
- *Düğünde kaynanalar çıkınca karşısına başka bir kaynanayı alıp söyler, gelinler çıkınca da gelini alıp söyler (K172).*

Deneyimli kaynak kişilerin **dinleyicileri motive edici ve eğlendirici tutumları** dikkat çekicidir. Kaynak kişilerin icra sırasında kullandıkları ifadeler ve derlemeler sırasında elde edilen tespitler şunlardır:

- *Haydi de baka'm! (K52).*
- *Senin göbek hoşuma gitti, derdim; çıkar oynardı. Oynayan kadınların kalkıp taklidini yapardım. Herkes hoş görürdü (K72).*
- *Biberlerin Medine vardı. Deblek çalardı. Haydi kızlar, oynamaya başlayın, derdi. Kızlar nazlanırdı. Çekerlerdi iki saat (K121).*

K144, köyün yaşlı kadınlarını oyun oynamaya davet ediyor. 5-6 kadına bir süre ısrar edince kadınlar oynamak üzere kalkıyor.

- *Düğün sırasında hoppa, yallah, yallah, yallah, derdik (K148).*
- *Şadiye abla vardı. Şen şakraktı. Debildeği aldı mı döktürürdü. Herkes yapamazdı bunu. O, debildeği alınca, hadi mari, hadi mari, yallah, yallah, durma, oturma, hadi yallah, derdi. Oynamayanı çeker ortaya atardı. Özellikle de gençleri seçerdi. Daha çok da yakın akrabaları oynatırdı (K93).*

Bunların yanında **icrayı olumsuz yönde etkileyen kişileri uyarma**ktadırlar:

- K146 konuşanlara hafifçe vurarak *susun,* diyor.
- Çalarken K135 de ritim aletine vurmak istiyor ama eliyle onu durduruyor. Biri konuşunca ona bakıyor, nefeslenip devam ediyor (K134).
- Oradakiler konuşurken susturarak *durun bakayım, durun,* diyor (K58).
- *Çocuklar gürültü yapınca çıkardığınız yere gönderin çocuklarınızı, çocuklar çekilsin bakayım, derdim (K72).*
- *Kameraya aldırmazdım, resim çektirmezdim. Saatlerce çalıyorum, saçım başım dağılmış. İzin vermezdim (K72).*

Mani söyleyenlerin **jest ve mimik**lerini kullanarak icraya renk kattıkları; manileri hatırlamaya çalışırken kendi kendilerine *"Neydi?", "Nasıldı?", "Çok biliyordum!", "Yine unuttum!"* gibi sözleri tekrar ettikleri veya çoğu zaman gözlerini yukarıya veya herhangi bir noktaya dikerek düşündükleri tespit edilmiştir.

3.1.1.2.5. Adana'da Mani Söyleyenlerin Amacı

Adana'da yapılan derleme çalışmaları sonucunda elde edilen bilgilere göre yörede manilerin söyleniş amaçlarını belirleyen unsurlar icra mekânı, zaman, icracı ve dinleyicilerdir. Düğün, kına, gelin alma, gelin getirme zamanlarında, bayram, şenlik gibi ortamlarda daha çok eğlendirici ve hoşça vakit geçirmeye yarayacak maniler tercih edilmektedir.

Çalışma ortamında maniler çalışanların hoşça vakit geçirerek yorgunluklarını unutmaları amacıyla söylenmektedir.

Kadınların, gençlerin ve çocukların boş oldukları gündüz ve akşam vakitlerinde veya kışın ailecek bir araya gelindiği zamanlarda hoşça vakit geçirebilmek için mani söylendiğine rastlanmıştır.

Manilerin söylenme amaçlarından biri de iletişim sağlamaktır. Geleneksel toplum yapısı içerisinde karşı cinse ulaşmak konusunda sıkıntı yaşayan kişiler onlara maniler yoluyla ulaşmaya çalışmışlardır.

Toplumda doğrudan söylendiğinde hoş karşılanmayacak kimi duygu ve düşünceler de maniler ile ifade edilmiştir. Duygu ve düşüncelerin manilerle ifade edilmesi bir nevi rahatlama sağlamaktadır.

Düğünlerde ve Ramazan ayında doğrudan bahşiş istemek için mani söyleyen davulcular mevcuttur.

Yörede yapılan Karakucak güreşlerinde cazgırlar tarafından güreşçileri şevklendirmek amacıyla maniler söylenmektedir.

3.1.1.2.6. Adana'da Mani Söyleyenlerin Manilere Yaklaşımı

Yörede yapılan derlemeler sonucunda mani söyleyenlerin mani söylemeyi imrenilecek bir yetenek olarak gördüğü, ayıplanmamak için icradan kaçındığı veya gizlice icra etmeyi kabul ettiği, çok eskilerde kalan unutulmuş bir gelenek olarak algıladığı üç farklı görüş tespit edilmiştir. Ayrıca "mani" adlandırmasının bazı icracılar tarafından bilinmediği göze çarpmaktadır.

Mani söyleyenlerin önemli çoğunluğu bu **geleneğin eskilerde kaldığı** üzerinde fikir birliği etmiştir. Yapılan görüşmelerde mani söyleme üzerine düşündüklerinde eskiyi hatırlayıp günümüzde bu geleneğin yok denecek kadar az olduğunu belirtmişlerdir. Önemli bir çoğunluk, mani geleneğinin bundan 20-30 yıl kadar önce unutulmaya yüz tuttuğunu, günümüz insanlarının bu geleneği sürdürmede isteksiz

olduğunu belirtmektedir. Günümüz eğlence yöntemleriyle bahsettikleri geleneği karşılaştıran kaynak kişilerin ifadeleri şunlardır:

- *Bundan elli yüz sene önce söylenirmiş. Şimdi mani mi kaldı (K35, K48, K58).*
- *Otuz sene oldu söyleyip çalmayalı (K90).*
- *Evvelden debildek vardı, çalardı kızlar. Çok güzeldi, o günler kalmadı (K92).*
- *Sen eskiden orada olsan var ya! Biz neler yapardık! Abo! Aşağıdan evin oradan başlardık bayram kovmaya. Neler söylerlerdi, neler! Orada kocaman bir bakır leğen olurdu. Onu gümbüdü gümbüdü çala çala gelirdik (K95).*
- *Çok mani var ama aklıma gelmiyor. Eskiden çok söylüyorduk (K99).*
- *Kalubela'dan kalma, nereden bilelim (K104).*
- *Bu gelenek buraya gelince devam etmedi, hep dağıldık. (K105).*
- *Ben hatırlamam, şimdi bu şeyler çıktı ya kimseler ne türkü söyler oldu... (K108).*
- *Darbuka çalan mı kaldı! (K109).*
- *Ne bileyim canım. Unuttuk gitti (K128).*
- *Eski türküler buydu. Şimdi ayın uyun çıktı. Böyle söylerdik, meşhurdu. Şimdi açık saçık çıktı. Biz hem dinimize sahiptik hem de oynar söylerdik (K132).*
- *Bu gelenekleri eskiler bilir. Şimdi orkestra çıktı (K134, K136).*

Mani söyleyenler mani icra etmeye yönelik **olumlu** bir tutum içerisindedir. Mani söylemenin bir yetenek işi olduğunu, takdir toplaması gerektiğini bildiren kişiler mevcuttur. Onlara göre mani söylemek duygu aktarımına ve eğlenmeye yarayan bir sanattır. Manilere ve mani söyleyen kişiye saygı duyulmalıdır (K52, K60, K62, K72, K103, K107).

Mani söylemeye **olumsuz** yaklaşan kişiler genellikle ayıplanma korkusu taşıyan, daha önce büyük bir acı yaşamış olan veya dini nedenler ileri süren kaynak kişilerdir. Aşağıda kaynak kişilerin bu durumlara örnek verilebilecek ifadeleri yer almaktadır:

- *Bir arkadaşım Ayşe, ne olur sen türkücü ol, çok para kazanırsın, derdi. Aman, dur sen de beni cehennemde yakma, derdim (K52).*
- *Eskiden olsa sığır güderken söylerdik. Şimdi Kur'an ile uğraşıyorum. Öyle şeyler yapmıyorum (K69).*
- *Bütün milleti başıma mı toplayayım! Beni bütün millete reklam mı edeceksin? Kocamdan izin almadım bile daha (K134).*
- *Bu maniler söylenirdi ama çok ayıptır (K54, K91).*
- *Ayıp olur, bu yaşta söylenmez (Eşi geliyor) (K89).*
- *Ben evladımı kaybettikten sonra çalmıyorum (K50, K72).*

Maniler derlenirken görüşülen kaynak kişilerin "mani" adlandırmasına yönelik yaklaşımları incelenildiğinde adlandırmanın farkında olanların yanı sıra pek çoğunun bu adlandırmadan haberdar olmadığı veya söyledikleri ürünleri sıkça "**türkü**", "**deyiş**", "**deyişet**" diye nitelendirdiği gözlemlenmiştir. Kaynak kişiler adlandırma konusunda aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

- *Mani nedir ben anlamam ki. Şarkı, türkü derler benim bildiğim (K108, K132, K134).*
- *... diye de bir deyişet vardı ama unuttum işte (K127).*
- *Türküyü hatırlatınca hemen devamını getiririm. Yanlış söylerlerse türküyü çolak etme, derim (K54).*
- *Manilere deyiş denir (K151).*

3.1.2. Adana'da Mani Dinleyicileri

Bir halk bilgisi ürününün icra ve aktarımını etkileyen önemli unsurlardan biri de dinleyici veya seyirci konumunda bulunan kişilerin durumudur. İcra ve aktarım ortamlarına göre değişebilmekle birlikte, bir dinleyici veya seyirci grubunun genel özellikleri yaş ve cinsiyetle ilgilidir. Bir icra ortamında bulunan sadece belli yaş ve cinsiyetten, yani sadece erkek veya sadece kadınlardan oluşan bir dinleyici veya seyirci grubu, icracı veya aktarıcı konumundaki kişinin icra ettiği halk bilgisi ürününün özelliklerini etkileyecektir (Ekici, 2010b, s. 82).

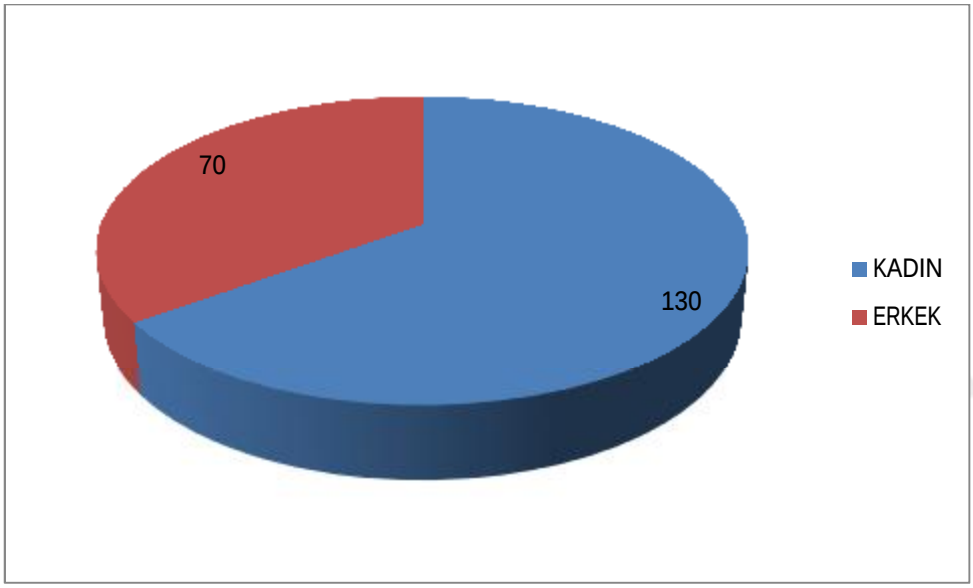
Derlemecinin, derleme yapılan yöreden biri olması veya dışarıdan biri olması, bir halk bilgisi ürününün icrasını ve aktarımını belli seviyede etkileyecektir…

Derlemecinin cinsiyet durumu da özellikle sözlü halk bilgisi ürünlerinin aktarımında belli değiştirmelere, kısaltma veya uzatmalara neden olabilir (Ekici, 2010b, s. 79-80). Manilerin dinleyicileri, söylendiği yere, ortama ve çevre etkilerine bağlı olarak değişmektedir (Atlı, 2013, s. 761).

3.1.2.1. Adana'da Mani Dinleyicilerin Genel Özellikleri

Adana'da mani dinleyicilerin genel özellikleri incelenirken mani dinleyicilerin cinsiyeti ve yaşı, meslekleri, eğitim durumları, doğum yeri ve ikametleri dikkate alınmıştır.

3.1.2.1.1. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Cinsiyeti ve Yaşı

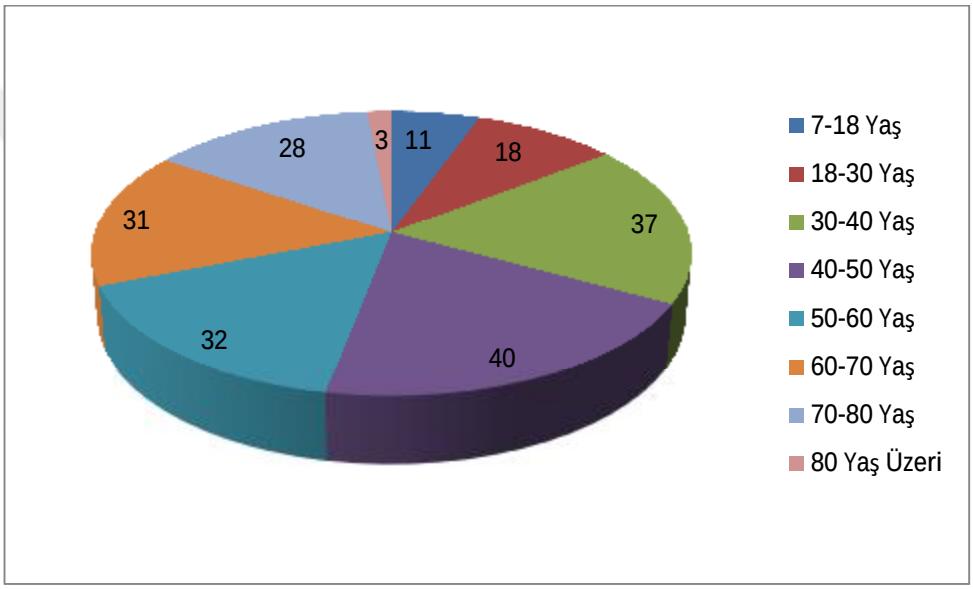
Grafik 6. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin cinsiyete göre dağılımı

Adana'nın ilçe ve köylerinde yapılan derlemeler sırasında elde edilen kamera kayıtları ve notlar incelendiğinde mani icraları sırasında toplamda 200 dinleyicinin hazır bulunduğu tespit edilmiştir. 200 dinleyicinin 130'unu kadınlar, geri kalan 70'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Kadın dinleyicilerin erkek dinleyicilere oranla fazla olmasının nedenleri şöyle sıralanabilir: Mani söyleme geleneğinin daha çok kadınlar arasında yaygın olması, mani söyleyen kişilerin genellikle kadınlar olması, derleme çalışmalarının daha çok ev ortamlarında yapılması.

Görüşülen kaynak kişilerin ifadelerinden de yola çıkılarak mani söyleme geleneğinin eski dönemlerden bu yana daha çok kadınlara has olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzden 20-30 yıl öncesine kadar gerçekleştirilen düğün vb.

eğlencelerin tamamen kadınlardan veya tamamen erkeklerden oluşan ayrı gruplar içerisinde gerçekleştiği kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir. Kadın dinleyicilerden oluşan topluluklara mani söyleyen kişiler de çoğunlukla kadınlar olmuştur. Günümüzde düğün vb. kutlamalarda her iki cinsiyetten kişiler bir arada hazır bulunmaktadır. Karma olarak eğlenilen düğün, şenlik, güreş ortamlarında söyleyicilerin erkeklerden oluştuğu, dinleyici olarak ise kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu gözlemlenmiştir.

Çoğunlukla ev ortamında yapılan derlemeler sırasında kadın kaynak kişilerin karşı cinsten dinleyiciler içerisinde rahatsızlıklarını belirtmeleri çoğunlukla kadınların oluşturduğu bir dinleyici grubunu gerektirmiştir.

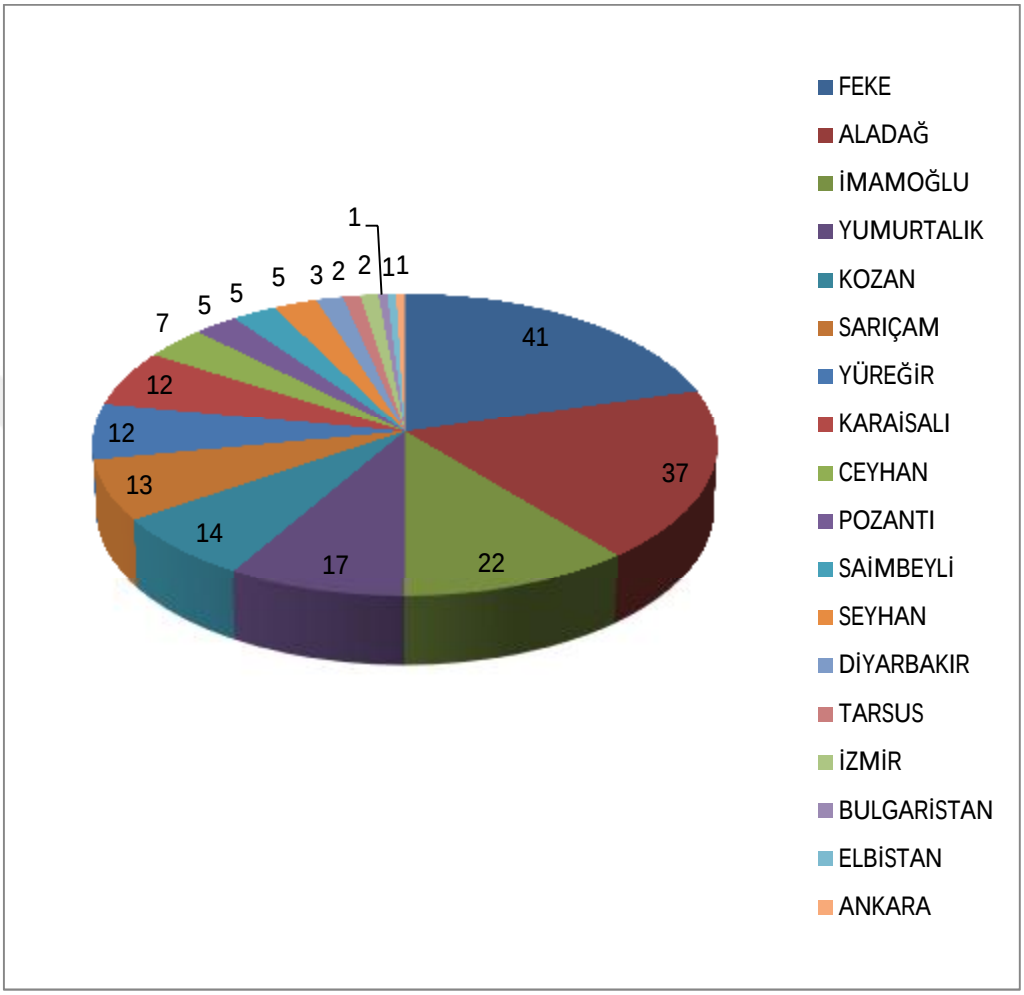
Grafik 7. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin yaşa göre dağılımı

Adana'da yapılan derlemeler sırasında hazır bulunan 200 dinleyici içerisinde en geniş gruplar sırasıyla 40 kişi ile 40-50 yaş grubu ve 37 kişi ile 30-40 yaş grubudur. Bu grupları 32 kişi ile 50-60 yaş grubu, 31 kişi ile 60-70 yaş grubu ve 28 kişi ile 70-80 yaş grubu izlemektedir. Bunun yanında dinleyiciler arasında 18 kişinin 18-30 yaş, 11 kişinin 7-18 yaş ve 3 kişinin de 80 yaş üzerine dâhil olduğu görülmektedir. Derlemelerde kaynak kişi olarak yer almış bazı kişilerin de kimi durumlarda dinleyici olarak hazır bulunduğu görülmüştür.

Adana'da düğün, şenlik ortamlarında veya gündelik ev yaşantısı içerisinde gerçekleşen derleme çalışmalarında her yaştan mani dinleyicisi icralara şahit olmuştur. Yapılan derlemeler sırasında elde edilen kamera kayıtları ve notlara dayanılarak dinleyicilerin çoğunlukla kaynak kişinin yaşıtı komşu ve akrabalarından ve çocuk ve

torunlarından oluştuğu söylenilebilir. Grafikte gösterilen yaş grupları arasındaki oranlar da bunu doğrulamaktadır.

3.1.2.1.2. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Doğum Yeri ve İkametleri

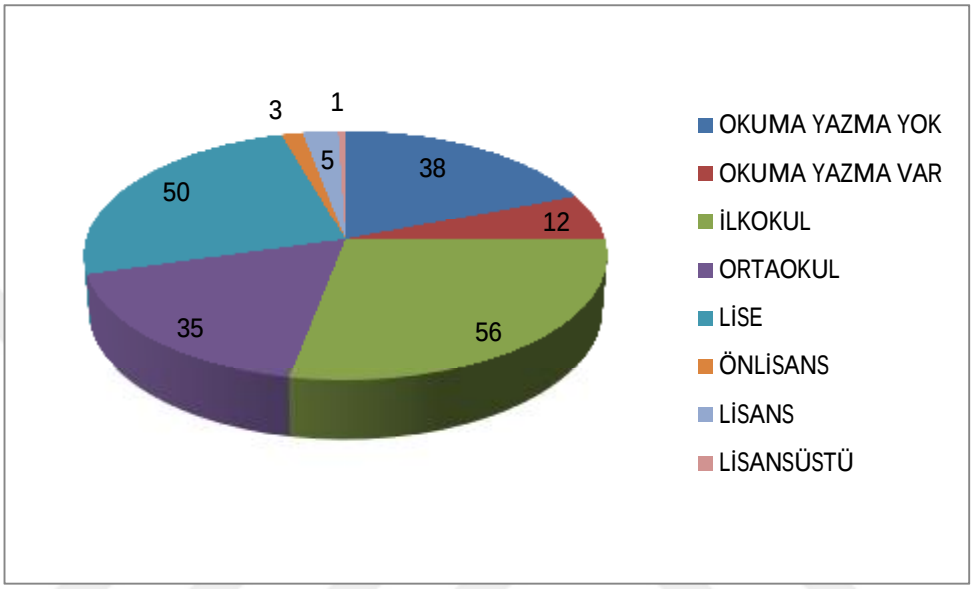

Grafik 8. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin doğum yerlerine göre dağılımı

Adana'da gerçekleştirilen derlemeler sırasında elde edilen kamera kayıtları ve notlar incelendiğinde Adana'da mani dinleyenlerin doğum yerleri şu şekilde tespit edilmiştir: Derlemeler sırasında en fazla dinleyicinin bulunduğu ilçe 41 dinleyici ile Feke'dir. Bu sayıyı sırasıyla 37 dinleyici ile Aladağ, 22 dinleyici ile İmamoğlu, 17 dinleyici Yumurtalık, 14 dinleyici ile Kozan, 13 dinleyici ile Sarıçam, 12 dinleyici ilse Yüreğir, 12 dinleyici ile Karaisalı, 7 dinleyici ile Ceyhan, 5 dinleyici ile Pozantı, 5 dinleyici ile Saimbeyli, 5 dinleyici ile Seyhan, 3 dinleyici ile Diyarbakır, 2 dinleyici ile Tarsus, 2 dinleyici ile İzmir, 1 dinleyici ile Bulgaristan, 1 dinleyici ile Elbistan, 1 dinleyici ile Ankara izlemektedir.

Grafiğe göre kimi ilçelerde yapılan icraların dinleyici açısından geniş, kimilerininse daha dar olmasının nedeni bazı derlemelerin düğün, nişan, şenlik, festival gibi kalabalık ortamlarda, bazılarının ise kaynak kişinin tek başına olduğu ev ortamında gerçekleştirilmiş olmasıdır.

3.1.2.1.3. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Eğitim Durumları

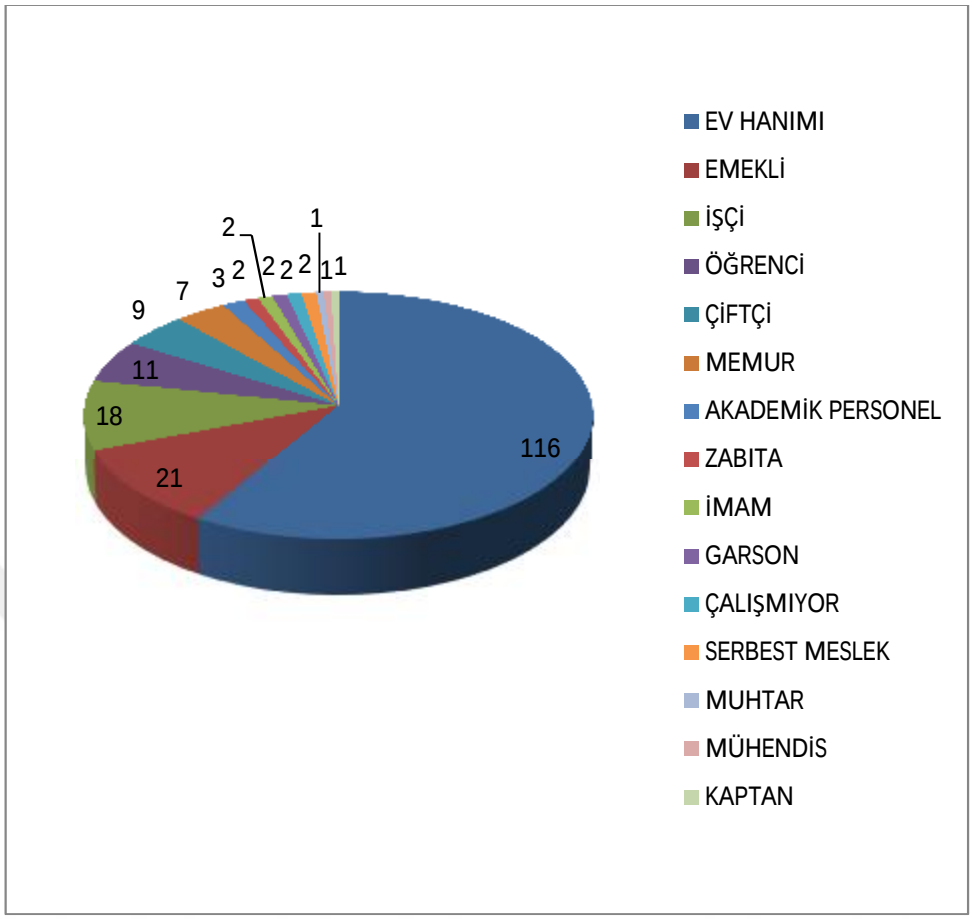

Grafik 9. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin eğitim durumlarına göre dağılımı

Adana'da yapılan derlemeler sırasında hazır bulunan 200 dinleyici içerisinde en geniş grubu 56 dinleyici ile ilkokul mezunu kimseler oluşturmaktadır. Bunun dışında 50 dinleyici lise mezunlarından, 38 dinleyici okuma yazması olmayanlardan, 35 dinleyici ortaokul mezunlarından, 12 dinleyici okuma yazması olanlardan, 5 dinleyici lisans, 3 dinleyici ön lisans mezunlarından oluşmaktadır. Dinleyiciler arasında 1 de lisansüstü eğitimi almış kişi bulunmaktadır.

Derlemelerin çoğunlukla kırsal kesimde gerçekleştirilmiş olması dinleyiciler arasında ilkokul mezunlarının, okuma yazması olmayanların ve ortaokul mezunlarının ağırlıkta olmasını açıklamaktadır. Bunun yanında kaynak kişinin akrabası olan veya düğün, şenlik ortamında eğlenmekte olan gençlerin derlemeleri dinleyen lise mezunu kişileri oluşturduğu söylenebilir.

3.1.2.1.4. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Meslekleri

Grafik 10. Adana'da mani icrasına katılan dinleyicilerin mesleklerine göre dağılımı

Adana'da mani dinleyicilerinin meslekleri konulu grafik incelendiğinde en geniş grubu 116 kişi ile ev hanımları oluşturmaktadır. Derlemeler sırasında hazır bulunan dinleyiciler arasında 21 emekli, 18 işçi, 11 öğrenci, 9 çiftçi, 7 memur, 3 akademik personel, 2 zabıta, 2 imam, 2 garson, 2 çalışmayan, 2 serbest meslek sahibi, 2 muhtar, 1 mühendis ve 1 kaptan yer almaktadır.

Manilerin çoğunlukla kadınlar arasında yaygın olduğu ve derlemelerde yer alan kaynak kişi ve dinleyicilerin de çoğunlukla kadınlar olması, derleme yapılan yörenin sosyo-ekonomik yapısı dikkate alındığında dinleyicilerin genellikle ev hanımı dinleyicilerden oluşması beklenilen bir sonuç olmuştur. Grafikte yer alan diğer meslek gruplarını ise çoğunlukla erkek dinleyiciler oluşturmaktadır.

3.1.2.2. Adana'da İcra Ortamında Mani Dinleyicileri

Adana'da icra ortamında mani dinleyicilerinin incelenmesinde mani dinleyicisi konumunda olan kişilerin manilere olan yaklaşımı ve etkileri üzerinde durulmuştur.

3.1.2.2.1. Adana'da Mani Dinleyicilerinin Manilere Yaklaşımı

Adana ve ilçelerinde yapılan derleme çalışmalarında görüşülen ve gözlemlenilen mani dinleyicilerinden ve konu hakkında fikri alınan deneyimli kaynak kişilerin görüşlerinden yola çıkılarak mani dinleyicilerinin manilere ve mani söyleme geleneğine olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

Dinleyenlerin manilere olan **olumlu** yaklaşımları gerek sözel gerekse bedensel tepkilerinden anlaşılmaktadır. Mani icrası esnasında ve sonrasında dinleyicilerin verdiği tepkiler şunlardır:

- K76 ile görüşme yaptığımız sırada kaynak kişinin eşi dışarıdan geliyor ve eşinin icrasını gülümseyerek dinliyor.
- Dinleyici *"Şu köyün içinde bunun bildiklerini zannetmem ki bilsinler!"* diyerek, eşinin mani söyleme yeteneğini takdir ettiğini gösteriyor.
- K152'in icrasına hayran kalan dinleyici "*Bizim yengede iş varmış!"* diyor.

- *Altın yüzük takarım*
  Çıkar yola bakarım
  Kızım bana gelmezsen
  Saimbeyli'yi yakarım (K138). Manisinin sonunda dinleyen *"Vaay!"* nidalarıyla tepki veriyor.

- K95'in oğlu annesini dinlerken *"Neler varmış anne sende? Siz bir an önce çıkarın bu kitabı!"* diyerek şaşkınlığını ve beğenisini dile getiriyor.
- K68 ve K72 dinleyicilerin icrayı merak ve sessizlik içerisinde izlediğini ve hayranlıklarını sık sık dile getirdiklerini belirtiyor.

Derleme sırasında manilere karşı sergilenen **olumsuz** yaklaşımlar arasında dinen uygun bulmama, kayıtsız kalma, önemsememe sayılabilir. Bazı dinleyicilerin, manilerin kayıt altına alınma ve incelenme gerekçesini sorguladığı da görülmüştür. Aşağıda

kaynak kişilerin konuyla ilgili ifadelerine ve icralar sırasında karşılaşılan durumlara örnekler verilmiştir:

- *Düğün çalıyorum dedim mi şarkı söyleyip milleti eğlendiriyorsun, günahtır, dediler (K72).*
- K67 manilerini hatırlayamayınca dinleyiciye soruyor: *"Gülsüm'cüğüm ben ne söylüyordum?"* ve *"Uydurup uydurup söylüyordun."* cevabını alıyor.
- İcralara şahit olan dinleyicilerden bazılarının tepkileri şöyledir: *"Bırakın bunları, bunlar ezberlenmiş şeyler!", "Bunların ne gereği var!", "Hayrola, bunu mu sormaya geldiniz?"*

3.1.2.2.2. Adana'da İcra Ortamında Mani Dinleyicilerinin Maniye Etkileri

Mani dinleyenlerin mani icrasına olan etkileri derlemeler sırasında kayıt altına alınan görüntülerde sabittir. Yapılan incelemeler sonucunda icrayı etkileyen unsurlar **dinleyenin cinsiyeti, dinleyenin fiziksel, duygusal, toplumsal özellikleri, dinleyenin bedensel ve sözel tepkileri ve dinleyenin mani icrasına yönelik müdahaleleri** olarak tespit edilmiştir.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Adana ve ilçelerinde mani söyleyenlerin büyük çoğunluğu kadınlardır. Derlemeler sırasında görülmüştür ki kadın kaynak kişiler ortamda karşı cinsten bir kişi bulunduğunda icralarını rahat bir şekilde gerçekleştirememekte ya da gerçekleştirmemeyi tercih etmektedir. Dinleyenin kaynak kişinin eşi veya akrabası olması da bu durumu değiştirmemektedir. Bu nedenle Adana'da **mani dinleyenlerin cinsiyeti** kaynak kişilerin icrasını etkilemektedir. Bunu örnekleyen durumlar aşağıda sıralanmıştır:

- *"Nasıl verem olmayım"...* Maninin bu kısmında (K58) fısıltıyla *"Şunlar duymasın!"* diyerek orada sohbet eden erkekleri gösteriyor *"Eller sarıyor seni"* .
- K76 icra sırasında eşinin geldiğini görüyor. *Bir kere yolladım, geri geldiler,* diyor, eşi söze karışıyor ve *haydi yeter,* diyerek icrayı sonlandırıyor.
- İcra sırasında K95'in oğlu odadan çıkıyor. K95, fısıltıyla *utanıyorum çocuğun yanında,* diyor. *Hiç duymamıştı bunları.*

- Derleme yapmakta olduğumuz bakkal dükkânına 14-15 yaşlarında erkek çocukları giriyor. K123 duraksıyor ve söylemek istemiyor. *Çocuklar geldi,* diyor. Çocuklar uzaklaşınca söylemeye devam ediyor.
- K134 icrasını keserek vallahi *eşimden beter korkuyorum,* diyor. Arkadaşları *aman korkacak ne var, söyleyeceksen söyle*, diyor. Kaldığı yerden devam ediyor, bir süre sonra duraksıyor, gülüyor. B*en korkuyorum. Hiç kimse söylemedi, içlerinde en kötüsü senmişsin* diyecek, diyor. İcraya başlıyor, duraksıyor, eliyle eşini göstererek gülüyor: *"Koca da burada."* Çalmaya tekrar başlıyor. *"Benim kocadan izin almadım bile daha!"* Bir süre sonra icra için başka bir odaya geçiyoruz.
- K135 erkeklerin yanında söylemiyor, icra için başka bir odaya geçiyoruz.
- *"Kadınlar karşılıklı oynardı. Konya kaşığı derler, içi güllü. Şak şaka şak şaka ederlerdi. Çok güzeldi. Benim koca geldi."* Eşi gelince K137 icrayı kesiyor.

  Pencereden bak oğlan
  Sigaramı yak oğlan (K137) (Gülüyor) *Eşimden utanıyorum,* diyor. Eşi *söyle, söyle, utanma* diye desteklese de K137'in rahatça mani söyleyemeyeceğini anlıyor ve başka bir odaya geçiyoruz.

- K178'nın eşi *hanım benden utanıyor, ben bir gideyim,* diyip odadan çıkıyor. K178 rahatça mani icra etmeye başlıyor.

Yapılan derlemeler sırasında mani icra edilirken ortamda bulunan **dinleyicilerin fiziksel, duygusal, toplumsal özellikleri**nin söylenilen manilerin içeriğini etkilediği tespit edilmiştir. Çoğunlukla mani söylemede deneyimli kişilerin, dinleyicinin kaş, göz, saç, vücut özelliklerine bakarak ekseriyetle övücü kimi zaman ise-dinleyeni kızdırmak için-yerici tarzda maniler söylediği görülmektedir. Dinleyenin içinde bulunduğu duygusal durumu, yaşını veya dinleyenin toplumdaki konumunu bilen kaynak kişi okşayıcı, gönül alıcı, öğüt verici maniler de söyleyebilmektedir. Derlemelerden alınan aşağıdaki kesitler bu durumu örneklemektedir:

· K138'nın evine giriyoruz. Derlemede bulunan anneme hoş geldin deyip onu selamlarken ona bir mani okuyor. Biz geliş sebebini henüz söylememiş olduğumuzdan şaşırıyoruz:

Ay çalar mavi çalar
Kız gözlerin mavi çalar
Yalınız yola gitme (İşaret parmağını sallayarak)
Seni bir avcı çalar (K138). (Gülüşmeler)

· K95 bize nereli olduğumuzu soruyor. Adanalı olduğumuzu söyleyince:

Biz de Adanalıyız
Hem güzel hem şanlıyız
Bakışmayın oğlanlar
Hepimiz nişanlıyız (K95).

· *Kara imiş kaşları da*
Altın imiş dişleri
Kız ben seni seviyom da
Güzel imiş saçları (K58). Ne diyeyim, böyle kıvırcık kıvırcık, yaptırdın mı, diye soruyor.

· *Gülüm seni kurutmam*
Sularda da çürütmem
Kırk yıl gurbete gitsen
Yine seni unutmam (K37) Yine ananı unutma kızım diyerek bana sesleniyor.

Derlemede annem de hazır bulunduğu için böyle söylüyor.

· *Yorgan yüzü yüzlerim*
Yüzler yüzler düzlerim
Ne kötü kaderim var

Gurbet yolu gözlerim (K37) Yanımda annem olduğu için ona bakarak *kızımın yolunu gözlerim,* diye tekrar ediyor.

- K72, *ortamdaki birinin kocası başkasına gitmişse şu maniyi söylerdim*, diyor:
  Çiçek sarı ben sarı
  Anam çiçeğe konmuş arı
  Göbek atıyon ama
  El almış senin yâri (K72).

Dinleyenlerin mani icrasına yönelik **sözlü ve bedensel tepkiler**i mani söyleyeni olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aşağıda bu durumu örneklendiren tespitlere yer verilmiştir:

- Mani dinleyenlerin *"Çok güzel" "Çok güzel yenge, ağzına sağlık!" "Çığır, çığır, oluyor, söyle, söyle!", "Bunun ağzı durmaz kızım, hep türkü söyler.", "Belkıs Akkale, İbrahim Tatlıses yanında sıfır kalır!", "Hadi, çal, çal, bizim hâkime hanımın da çok hoşuna gitmişti.", "Hadi bir caz yap bakalım!", "Haydi, göster hünerini!", "Ormanda gezerken söylediğini söyle bunlara!", "Vallahi helal olsun, döktürüyor!", "Hatice Abla'nın hafızası yerinde. Beste okur. Anlat Hatice Abla. Bütün gün burada, Allaaah, her ağaca bir türkü söyler!", "Çok bilir de aklına gelmiyor.", "Aferin sana, bak sen görüyor musun, ben bilemem diyor bir de!", "Hadi gözünü seveyim, söyle!"*, gibi ifadelerle mani söyleyenin motivasyonunu, cesaretini ve hevesini artırdığı görülmektedir. Bu sözleri dinleyicinin eş, oğul, akraba, komşu gibi güvendiği veya çekindiği kişilerin söylemesi daha etkili olmaktadır.
- Dinleyenlerin en çok kullandığı beğenme nidaları *"Uuu", "abooo", "bravo", "var ol", "tiyo, tiyo"* şeklinde sıralanabilir.
- Mani söyleyeni teşvik eden bir diğer unsur da alkıştır. Dinleyenlerin alkışla tempo tuttuğu durumlarda söyleyen de alkışla karşılık verebilir.
- Bıçak oyunu "Avare" oynanırken *"Avaremu, ooooo!"* diye bağırılıyor. Her yaştan kimseler alkışlıyor. *Biraz da bacak arasına çalış*, diye bağırıyorlar.

- Gülüşmeler olunca K153 de gülmeye başlıyor, duraksıyor. İcra baştan başlatılıyor.
- Söylediği maniyi çok beğendiğimizi söyleyince K32'nin kendine güveni artıyor ve kendiliğinden peş peşe maniler sıralamaya başlıyor.
- Halay çekilirken halaydakiler bir an duraksayıp *halay başı, mani söylesin,* diyorlar. K164 şu maniyi söylüyor:

  Şu çamlığın çiçekleri
  Ötmez olmuş kuşları
  Bu halayı çekenler
  Uluçınar gençleri (K164). Halayda duranlar ellerini birbirlerine kenetli bir şekilde havaya kaldırıyor ve *aboooo, helal olsun* diye bağırıyorlar.

- K52, dinleyenlerin *vaaay* gibi beğenme nidalarına ve gülüşmelerine *yaa, tabii,* diye karşılık veriyor. İcraya heyecanla devam ediyor.

Mani dinleyenlerin icra edilen maninin içeriğine yönelik olarak yaptıkları mizahi **yorumlar** mani söyleme ortamına sıcak bir hava katmakta ve mani söyleyeni rahatlatmaktadır. İcralardan alınan aşağıdaki kesitler bu duruma örnek olarak verilebilir:

Ağam ben nasıl edeyim
Saz getir fasıl edeyim
Çok da güzel değilsin
Gönüldür nasıl edeyim (K54).

Manisinin ardından K54'ün eşi *"Güzel değildim, niye aldın beni?"* diye esprili biçimde sitem edince gülüşmeler oluyor.

- *Yanıma geldi oturdu*
  Söyledi lafı bitirdi
  Ben gidemem dedim de
  Kucağına aldı götürdü (K58).

Manisinin üzerine ortamda bulunan erkek dinleyiciler *"Emine bacı, şansın varmış!"* diyince gülüşmeler oluyor.

- *Ekmek yaptım terledim*
  Dama çıktım parladım
  Ben yârimi görünce
  İpek mendil salladım (K138). Mani söyleyenin damadı *"Aman, göbek sallama da mendil salla,* diyerek kendisine espri yapıyor.

- *Bahçelerde maydonoz*
  Maydonozu yoldunuz
  Zeytinbeli kızları
  Siz de mi adam oldunuz? (K171).

  Dinleyiciler *"Yeri paralamış oluyorsun, köyü deme!"* deyince K171 duraksıyor.

Adana ve ilçelerinde yapılan derlemeler sırasında çalışmanın mani derleme amacına yönelik olarak yardımcı olmak isteyen dinleyicilerin **maniciye hatırlatıcı sözcük söyleme, maniciyi söyleyeceği türe yönelik olarak yönlendirme** davranışlarıyla derlemenin akışını belirlediği görülmüştür. Aşağıdaki örnek durumlar bunu açıklamaktadır:

- Dinleyen *"Mesela samanlık, saman..."* diyerek hatırlatıcı kelime söylüyor.
  Samanlık arkasında
  Kravat yakasında
  Ellemeyin yârimi
  Kendi fiyakasında (K107). diye karşılık veriyor.

- *Araba…*
  Arabanın tekeri
  Köylülerin şekeri
  Öyle bir yâr sevmişim

Ünlüce'nin bekârı (K107).

- Dinleyen, *böyle istemiyorlar,* diyerek icrayı kesiyor.
- K139 müdahale ediyor: *"Onu söyledin!"*
- K134 araya giriyor, *"Bak hele, bunlar türkü gibi ister, bak!"* Kendisi biraz daha hızlı tempoyla söylemeye başlıyor, K135 de ona eşlik ediyor.
- *Bu manileri söyleyeceksin işte, kaydedilecek.*

Mani icrası sırasında dinleyenlerin **kendi aralarında konuşma**sı, ortamdaki **çocukların kimi davranışları** çoğu kaynak kişi tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Kaynak kişilerin bir kısmı bunu saygısızlık olarak nitelendirirken, bir kısmı da mani sözlerini unutmalarına sebep olduğu için bu durumdan hoşnut olmamaktadır. Böyle durumlarda kaynak kişi tepki vermese de icrada kesintinin yaşandığı tarafımızca gözlemlenmiştir. Bu duruma örnek olarak gösterilebilecek tespitler şöyle sıralanabilir:

- K135 deblek çalarken dinleyen de vurmak istiyor ama K135 eliyle onu durduruyor. Biri konuşunca K135 ona bakıyor, derin bir nefes alıp devam ediyor.
- Dinleyenler kendi aralarında konuşurken K167 sözleri unutuyor. Durup onlara sertçe bakıyor. Dörtlüğün kalan kısmını söyleyemiyor.

- *Masa üstünde pekmez*
  Bu pekmez bana yetmez
  Saimbeyli kızları
  Altın yüzüksüz gitmez (K138). Dinleyen son dizeyi *"Taksisiz gelin gitmez"* diye söyleyince onu susturuyor ve düzeltiyor.

- *Mani söylemede deneyimli olan kişiler gürültü yapan dinleyicilere bir taş atar, onları rencide eder. Mani söyleyenler biri çok konuşursa,*

  Ben söylüyorum sen söyleme
  İnip deryayı boylama
  Ben burada konuşurken

İşin içine eğleme (K60*). gibi espri yaparlar. Ama karşıdaki hemen susar.*

Aşağıda ifade edildiği gibi mani icrası sırasında **ortama birinin girmesi** icranın bölünmesine ya da duraksamasına sebep olmaktadır:

- K35, K77, K92, K107, K108, K123, K137 vb. ile yapılan görüşmeler sırasında ortama kaynak kişinin eşi, oğlu, akrabası, komşusu, tanıdığı vb. olan birisi yaya, arabayla, traktörle vb. gelerek icranın bölünmesine neden olmuştur.

3.1.3. Adana'da Manilerin İcrasında Zaman

Derleme çalışmaları boyunca görüşmeler icra mekânına ne zaman gidildiyse o zaman gerçekleşmiştir. Kaynak kişilerin uyanık olduğu sabah saatlerinden akşam geç vakitlere kadar derlemeler rahatça gerçekleştirilebilmiştir. Herhangi bir muhitte bilgili bir kaynak kişinin olduğu haberi geldiğindeyse vakit dikkate alınmadan kendisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmalar sırasında düğün, sünnet, şenlik günleri pek çok kaynak kişiyi bir arada bulabilmek açısından avantaj sağlamıştır. Bu tarz ortamlarda birbirini tanıyan çok sayıda kaynak kişinin aynı ortamda olması birlik beraberlik duygusunu ve eğlencenin dozunu artırarak mani söyleyenleri motive etmektedir. Kimi durumlarda ise kaynak kişinin bir an önce yanımızdan ayrılarak eğlenceye dönmek istemesi icraları olumsuz etkilemiştir. Kadınların bir araya gelerek iş yaptığı vakitler karşılıklı etkileşimi artırsa da kaynak kişilerin yaptıkları işe dikkatlerini vermeleri derlemeyi olanaksız hale getirmektedir.

Adana ve ilçelerinde görüşülen kaynak kişilerin gözlemlenmesine ve fikirlerine bağlı kalınarak yörede manilerin bundan neredeyse 20-30 sene öncesinden itibaren en çok icra edildikleri çalışma zamanlarında, düğün zamanlarında, bayramlarda ve işten arta kalan dinlenme zamanlarında görülmemeye başlandıkları sonucuna varılabilir.

Derleme yapılan yerlerde karşılaşılan genel ifade **kına ve düğünlerde** "deblek" eşliğinde mani icra etme geleneğinin günümüzden 20-30 sene öncesine kadar renkli bir biçimde devam ettikten sonra günümüzde yok denecek kadar azaldığı yönündedir. Bu icraların daha çok kadınlar arasında kına yakıldıktan sonra eğlenmek amacıyla yapıldığı, kına eğlencesinin 6-7 saate kadar çıkabildiği ifade edilmiştir. Günümüzde de düğün sahibinin özel ilgi ve isteğinin olduğu veya akraba ve tanıdıklarının arasında

mani söyleyebilen kişilerin bulunduğu durumlarda kınalarda deblek eşliğinde mani icra edildiğine rastlanılmaktadır. Kaynak kişilerin bu durumu ifade eden cümlelerine aşağıda yer verilmiştir:

- *Kınalarda mani çok meşhurdu (K51).*
- *Cuma günü yapılan kız kınasında mani okunurdu (K97).*
- *Kiremithane Mahallesi'nde, düğünlerinde "avare" adlı bıçak oyunu oynanırken mani söylenir. Sevdiği kıza ulaşamayan genç klavye ile herhangi bir oyun havası vb. çalınırken dans pistinde elindeki döner bıçağıyla tehlikeli hareketler yaparak dans eder. Müzik durduğunda müzisyenin yanına giderek bir mani söyler. Dinleyiciler beğenme nidaları ve alkışlarla karşılık verir. Aşağıdaki mani örnek olarak verilebilir:*

  Masa üstünde bıçak
  Osman kendini vuracak
  Vurma Osman kendini
  O kız senin olacak (K103).

- *Eskiden cumartesi öğleden sonra başlardı bizim kınamız, akşam 11'e kadar sürerdi (K125).*
- *Cumartesi kız kınasında mani söylenirdi (K58, 119, 149, K122, K125, K133, K145).*
- *Kınada gelin gelir, gelin gelmezse oyun başlamazdı Ben başlamazdım. Çünkü benim beş saat çaldığım olurdu. Çok yorulurdum (K72).*
- *20-30 sene önce delbek, leğen çalarlardı. Gelini övdükten sonra bir yeğni havayla oynamaya başlanırdı (K135).*
- *Düğünler yaz ayları ekin bittikten sonra yapılır (K121).*
- *Düğünlerde kadınların mani söyleyip delbek çalması yok denecek kadar azdır. Bu gelenek 20-30 yıl öncesinde azalmaya başlamıştır. Günümüzde düğünlere orkestra gelmektedir (K51, K60, K62, K66, K72, K76, K88, K116, K97, K123, K 155, K132, K134, K137, K149, K154).*
- *Düğünlerde halay sırasında gençler durur ve mani isteriz derler. Halaydaki gençleri coşturmak için maniler söylenir (K164).*

- *Eskiden düğünde "yüksük" oynanırdı. İki grup oluşturulurdu. Birkaç tane fincan ters olarak yere dizilirdi. Bir grup diğerinin fincanlardan birinin altıa koyduğu eşyayı bulmaya çalışırdı. Ütülen tarafa ötekiler mani söylerdi. Bazı manilerin sözleri "çirkin" olurdu (K180).*

Kadınların **iş yaparken** akranlarıyla mani söyleme geleneği günümüzde seyrek de olsa devam etmektedir. Ekinlerin biçilip ürün alındığı yaz gününün en sıcak zamanlarında, işçilerin serinlemek için mola verdiği vakitlerde; daha serin olan gece vakitlerinde kadınlar kendi aralarında mani söylemektedirler. Bu konu üzerine kaynak kişilerin ifadeleri şunlardır:

- *Istar dokurken, çulhalık dokurken (K48, K54, K77), komşularla çıkrık eğirirken, yorgan sırırken mani söylenir (K62).*
- *Davar güderken (K54), nisan mayısta arazilere götürüp inek güderken (K126), koyun otlatırken mani söylenir (K132, K92).*
- *Ekmek, şepe (ekmeğin ilk hali) yaparken mani söylenir (K54, K55, K89).*
- *Yazın ekin biçerken söylenir. Ekinler 5. ayın sonunda biçilmeye başlanır (K60, K130).*
- *Çapa çekerken mani söylenir (K99, K132, K133, K151).*
- *Ot döverken söylenirdi (K117, K132, K133).*
- *3.- 4. ay kazma döverdik. Pamuğun otunu döverdik. 9. ay da toplamaya başlardık. 3 kere ot döverdik. 6. ayda dövme sona ererdi. Pamuğu açardı. Önce sepeti alırdık, pamuk toplamaya varırdık. Terler cıvır cıvır aktı mı kızı gelini bilemezsin rezillikte. Saat 6 gibi kalkar giderdik. Yoruldukça mola verilirdi. Akşam 6-7 gibi biterdi. Karanlık olana kadar çalışılırdı. Kafana estikçe rahat oldukça Ayşe, Fatma gel, mani söyleyelim, derdik (K132, K134).*
- *Gece yardımlaşmaya giderdik. Vakit nasıl geçecek? Mani söylerdin. Gündüz kazma yapılır; gece evde tütün dizersin, pancar sapı kesersin, soğan soyarsın. Mani söylersin(K95).*
- *Gece bulgur çekerdik, türkü çağırırdık. Keşşik yapardık. Çiğköfte yapardık (K121).*

- *Eskiden sabah ezanına kadar kadınların kendi arasında çalıştığı olurdu. Sabah ezanından önce gece iki-üç gibi... Benim dayım da hocadır, ezan okumaya camiye gidiyor. Ben başıma tenekeyi geçirmişim mikrofon gibi şarkı söylüyorum. Karpuz bekleyen bekçi "Bak, radyoda güzel bir türkü çıktı." demiş benim sesimi duyunca (K95).*
- *Öğlenin sıcağı çökünce her şeyi bırakırlardı. O zaman ana, bir deyiş söyleyin, derdim (K151).*

Bayramlar da mani söylenilen zamanlardandır. Günümüzde pek rastlanmasa da önceki dönemlerde yörede dini bayramlar ile Hıdırellez zamanlarında mani söylendiğini belirten kaynak kişiler mevcuttur. Derlemeler sırasında Ramazan manisi söylediğine rastlanılan davulcu sayısı yok denecek kadar azdır. Davulcuların çok önceleri Ramazan gecelerinde mani söyleyerek gezdiği belirtilmiştir. Aşağıda kaynak kişilerin bu konu üzerine belirttikleri düşüncelere yer verilmiştir:

- *Oruçluğun 15'inci günü oldu mu davulcular kapı kapı gezer, her eve mani söylerdi (K95).*
- *Ramazan'da gece vakti davulcu mani okurdu (K92).*
- *Hıdrellez'de bir gün öncesi bir küpe su koyup içine taş, yüzük ve mantuvar denilen sarı bir çiçek atarlarmış. Sabah olunca da çekerlermiş. Çekerken mantuvar manisi okunurmuş. Çekilen mani, o kişinin şansına olurmuş (K106).*
- *Hıdırellez sabahı, 6 Mayıs'ta, mani çekilirdi. Şimdi yapılmıyor (K107).*
- *Evvelde Hıdırellez'de, mayıs ayında, eğlenirdik. Taze ekmekler yapardık. Ateş yakar, üstünden atlardık. Mani okurduk. Ama şimdi ortam kötü olduğu için elimizi bir yere atamıyoruz (K138).*
- *Ramazan ve Kurban Bayramı'nda bayramlaşa bayramlaşa bütün kadınlar, kızlar üst başa çıkardık, orada bir büyük odalı ev vardı. Düğün olmasa bile bayramdan bayrama oraya gidilirdi. Orada kocaman bir bakır leğen olurdu. Onu çalar, mani söylerdik (K95).*

Her yıl ağustos ayında Karaisalı'nın Kızıldağ yaylasında gerçekleştirilen Karakucak **güreş**lerinde güreşçileri şevklendirmek amacıyla cazgırlar tarafından (K155)

maniler söylenmektedir. Tören ve iş zamanlarının dışında gündelik yaşantı içerisindeki **dinlenme vakitlerinde**-her ne kadar unutulmaya yüz tuttuğu belirtilse de-mani icra edildiği söylenmiştir. Akşamları oda sohbetlerinde (K60), gaz lambası yanarken (K100, K151), kış akşamlarında ocak başında (K151) mani söylendiği, eski dönemlerde bir **seyirlik oyun** olan Kösem oyunu sırasında (K88), yaz akşamlarında gençler tarafından **mantuvar manisi** söylendiği belirtilmiştir (K153). Yörede mantuvar manilerinin Hıdırellez zamanı dışında da söylendiği görülmektedir.

Günümüzde kadınların kendi aralarında gerçekleştirdiği **kabul günü, doğum günü** vb. gibi eğlencelerde mani söyleme konusunda deneyimli olan kadınların deblek, davul vb. eşliğinde mani icra ettiği görülmektedir (K72, K138). Bunun yanında irticalen mani söyleme yeteneğine sahip kişiler belirli bir vakit gözetmeksizin **günün herhangi bir saatinde** karşılaştıkları bir olay, durum, kişi hakkında mani söyleyebilmektedir (K54, K58, K93, K95, K138).

3.1.4. Adana'da Manilerin İcrasında Mekân

Adana'nın on beş ilçesinde ve bu ilçelere bağlı köylerde yapılan çalışmalarımız sırasında derlemelerin gerçekleştiği mekânlar şunlardır: ev, avlu, bahçe, tarla, bakkal-market dükkanı, lokanta, mesire yeri, pazar yeri, Karakucak güreş meydanı, şenlik meydanı, Yörük Ormanı, Varsak Derneği, düğün alanı. Çalışmalar sırasında bu mekânların seçilme nedenleri arasında aranılan kaynak kişinin o adreste olduğu yönünde bilgilendirilmemiz, mekânlara özgü manilere ulaşabilme beklentimiz ve kalabalık olacağını düşündüğümüz mekânlarda daha fazla kişiye ulaşabileceğimizi düşünmemiz sayılabilir.

Derlemeler sırasında kaynak kişilerin verdikleri bilgiler ve tarafımızca edinilen izlenimler dikkate alındığında manilerin en fazla icra edildiği mekânlar düğünlerin gerçekleştiği alanlar, iş yapılan tarla vb. mekânlar, kadınların toplanıp hoşça vakit geçirebileceği kendi evleri olarak saptanabilir. Fakat daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi kadınların kına ve düğünlerde mani söyleyerek eğlenme geleneği günümüzden 20-30 yıl öncesine kadar renkli bir şekilde devam ederken günümüzde bu geleneğin son derece az gerçekleştirildiği görülmektedir. Kadın ve erkeğin ayrı mekânlarda, kimi zaman da araya perde vb. çekerek eğlendiği törenler yerini bir arada yapılanlara bırakmaktadır.

Kadınların en sık olarak mani söyledikleri kına törenleri genellikle **kız evinin bir odası**nda gerçekleştirilmektedir. Kadın ve erkeklerin aynı anda eğlendiği düğün ortamlarında erkeklerin **dış mekân**da eğlendiği sırada kadınların da ev içlerinde eğlendiği görülmektedir. Görüşülen kaynak kişiler konuyla ilgili şunları söylemiştir:

- *Kına kız evinde yapılır (K54, K72, K92, K97, K109, K137, K142).*
- *Eskiden düğünlerde kadınlar içerde erkekler dışarıda olurdu (K54, K67, K89, K90, K107, K109, K127).*
- *Eski düğünlerde kadınlar ve erkekler aynı yerde oynuyorsa araya çaput, perde vb. gerilirdi. Delbekçi bile o perdenin arkasına geçemezdi (K67, K107, K127).*
- *İçlerinde tek erkek damattır. Damat o gün sağdıç gibi gelen kadınları muhafaza eder, kapıda durur. Tuvalete gider, gelir ama hep içerdedir, bekçilik yapar. Erkek alınmaz. Erkekler kadın kılığına girer kadın gibi oynar, hiç fark edemezdin. Kiminin içeride oynayası gelir, sevdiğini göresi gelir. Anlarlar erkek olduğunu ama göz yumarlar (K54). Erkekleri girdirmezlerdi içeri ama içeride sevdiği kız olan girerdi. Biraz baskı olurdu ama erkekleri pek yanaştırmazlardı (K90). Bir erkek eğer toplulukta sevdiği kız varsa içeri sızar. Evdeki ablasının kıyafetini giyip içeri girerdi. Biz de yardım ederdik orada şenlik olsun diye. Sevdiği de bakamaz utanırdı. Benim kardeşimin birine kızlar kıyafet giydirdi. Eğlence olsun diye girdirdik. İyi karşıladılar, oynadılar (K72). Kızlar içeride olurdu. Biz pencereden izlemeye çalışırdık (K164). Erkekler girmeye çalışırsa dayak atılırdı. İsmail dayım mesela sopacıydı. Kız kılığına girerlerdi. Oyun için kaş, göz yaparlardı (K92). Kapının ağzında bekçi olurdu. Biri girse sopayla kovalarlardı. Çoluk çocuk girebilirdi ama gençler giremezdi. Bazısı düğün başlamadan yüklüğün altına saklanırdı. Onu biri yakalasın, eline geçenle vururdu (K54).*
- *Gelin, damat geldiğinde kapı önünde, damın başında mani okunur (K132, K137).*
- *Kadınlar sabaha kadar oğlan evinde oynar (K168).*
- *Mahalle düğünlerinde sokakta "Avare" bıçak oyunu oynanır (K103).*

Topluca iş yapılan ortamlar manilerin sıkça söylendiği mekânlar arasındadır. Ekin ekilip biçilen, ot dövülen **tarlalar**, çobanlık yapılan **dağlar**, **su kenarları, orman ve fidanlıklar**, **yaylalar**, **mezralar** ve **evler** en çok mani söylenilen mekânlar arasındadır. Bunun yanında topluca çalışmaya giderken veya çalışmadan gelirken mani söylendiği de anlatılmaktadır. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

- *Tarlada mani söylenir (K92, K95, K99, K106, K120, K121, K133).*
- *Dağda (K69) ve yaylada mani söylenir (K176)*
- *Pınar başında su taşırken mani söylenir (K138, K151, K174).*
- *Biz gece kadınlar, kızlarla tütün dizerdik. El fenerleriyle ne şenlik olur! Ta Dedeler köyünden oğlanlar kızlara gelir. Avluda toplanırdık. Kimin işi varsa onun evinde toplanırdık. Nişanlım gece gelirdi bakmak için. Onu karşıda görünce mani söylerdim (K95).*
- *Herkesin hayvanlarını otlattığı Kürebeli mezrasında kadınlar geceleri toplanırdı. Ateşin etrafında daire şeklinde toplanılırdı. Buna "halaka" adı verilirdi. Hadi kızlar gelin oynayın denirdi (K177).*
- *Eskiden tahta nalınlar olurdu. Gece tarladan dönerken ellerimize onları geçirirdik. Mani çala çala gelirdik. Kırmızı ceket giyeni başa geçirirdik. Tarladan düğün gibi gelirdik. Bütün millet bizi görmek için yola çıkardı. O zamanlar ayaz olmazdı. Geç saatte gelirdik. Çok güzel olurdu. İşten gelirdik, hiç de yorulmazdık (K95).*
- *İki tane traktörün arkasına römorklar bağlanırdı. Birine erkekler, birine kadınlar binerdi. Bir traktör 40 kişi alırdı. Çok çalışırdık. Irgat başları hep bizi isterdi. El âlem bir sıra götürürse biz mani söyleye söyleye iki sıra götürürdük. El âlem bir sırayı kazmaya üşenirdi (K95).*

Kadınların kabul günü, doğum günü gibi kutlamaları, boş vakitlerini güzel geçirmek, çocuklarını avutmak için yaptıkları eğlenceler genellikle **evler**de olmaktadır. Bu sırada mani söylendiği belirtilmektedir (K60, K62, K72, K174).

Dini ve mevsimlik bayram kutlamaları sırasında **sokak**ta, **kırlık alanlar**da ve **evler**de mani söylenmektedir. Bu konu üzerine kaynak kişilerin görüşleri şöyledir:

- Ramazan'da davulcular kapı önlerinde mani okurdu (K92, K95).

- Hıdırellez zamanı maniler bahçelerde veya evde okunurdu (K95, K106, K107).
- Hıdırellez ayında bizim Uluçınar olarak herkes sac çöreği yapar. Kimin evi genişse oraya veya odaya toplanılır. Herkes çöreğini getirir. Semah dönülür. Oyun oynanır, mani söylenir (K164).

İrticalen mani söyleme yeteneğine sahip kişiler manileri **hemen her yerde** söyleyebilmektedir (K37, K58, K95, K138).

3.1.5. Adana'da Manilerin İcrasında Müzik

Bir toplumun estetik yaratıcılığını yansıtan; yarattığı, söylediği, sevdiği ve çalıp ezgileriyle dinlediği müziğe "halk müziği" veya "geleneksel müzik" denir. Geleneksel müzik büyük bir içtenlikle çalınıp söylenmesinin yanı sıra yalın ve yapmacıksız bir tavra sahiptir. Kaynağında ait olduğu toplumun asırlar içinde oluşturduğu bir ruh ve duyuş tarzının dışa vurumu yatar. Geleneksel müzik mahsulleri, müzik düşüncesinin yalın yolla, açık ve yetkin biçimde anlatıldığı güçlü örneklerdir (Özarslan, 2016, s. 111).

Geleneksel müzik yaratmaları içerisinde manilerin de kullanım alanı bulduğu bilinmektedir. İcra ortamında söyleyicisi, dinleyicisi, icra zamanı ve mekânıyla birlikte ele alındığında sözlü şiir geleneğinin bir parçası olan mani söyleme geleneği içerisinde müziğin de bir yerinin olduğu göze çarpmaktadır. Geleneksel anlamda düğün, kına, mevsimlik tören, iş ve imece ortamları, konukluğa bağlı toplantılar vb. ortamlarda eğlenme ve hoşça vakit geçirme işlevini yerine getiren maniler ezgili olarak ve bir çalgı eşliğiyle söylenebilmektedir. Maniler, ezgisiz de okunabilmekle beraber mani söyleme geleneği içerisinde ezgi kullanımının da önemli bir yeri vardır.

Araştırmacılara göre maniler, istenilen ezgiyle söylenebilirler. Kimi zaman manilerin bilinen bazı türkülerin ezgileriyle veya bu türkülerin içerisinde söylendiği görülmektedir (Artun, 1998, s. 143; Elçi, 2011, s. 134; Mirzaoğlu, 2007, s. 135). Ayrıca ölüm ve özlemle yüreği yanan ağıtçılar, mani tarzında söyledikleri duygularını ağıt ezgisiyle ağıt biçiminde söyleyebilmektedir (Artun, 2000, s. 216).

Mani söyleme geleneği içerisinde çalgı kullanımına da rastlanmaktadır. Çoğunlukla ezgili olarak söylenen manilerin icrasında ritim tutma amacıyla çalgı kullanılmaktadır (Artun, 2000, s. 217; Okdan Yamaner, 2012, s. 165; Yolcu, 2011, s. 98).

Sonuç olarak mani türünün, kendi içinde zamanla gelişip biçimlenen çok düzenli bir yapı kazanmış olduğu söylenebilir. Ölçü, uyak sıralanışı, uyak türü, dize sayısı bakımından oldukça klasik bir bünye gösteren bu tür uyak, redif ve aliterasyonlarla sağlanan zengin bir iç müziğe dayandığından başka, basit bir müzikten de yararlanılmıştır (Akalın ve Şimşek, 2003, s. 262).

3.1.5.1. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Çalgılar

Türkler tarih boyunca yayıldıkları alan içinde, birbirinden değişik biçim ve adlarda birçok çalgı kullanmışlardır. Bunların büyük bir bölümü bugün hâlâ kullanılmaktadır (Özarslan, 2016, s. 116).

Türk Halk Müziğinde kullanılmakta olan çalgılar şunlardır:
I. Telli çalgılar
II. Nefesli çalgılar
III. Ritim çalgılar (Emnalar, 1998, s. 56).

Çukurova'da davul, zurna, kaval ve bağlama halk çalgılarının başında gelir. Çukurova'da kullanılmış ve kullanılan halk sazlarını sıralamak gerekirse: Bağlama ailesi, çağur, kaval, dilli düdük, davul, zurna, deblek (darbuka), def, kâşık, heğit, ırızva, bulgarı ve kargıdan yapılan nefesli düdüklerdir (Atılgan, 1998, s. 23).

Adana mani söyleme geleneğinin incelendiği çalışmamızda elde edilen verilere göre yörede mani söyleme sırasında en sık kullanılan geleneksel çalgılar "ritim çalgıları" ve "telli çalgılar"dır.

Günümüzde geleneksel müzik aletleriyle icra geleneğinin yerini klavye eşliğinde yapılan icralara bırakmakta olduğu söylenilebilir. Düğünlerde klavye eşliğinde daha çok türküler ve güncel şarkılar icra edilmektedir. Klavyeye kimi zaman bağlama da eşlik etmektedir. Bunun yanında geleneksel manilerin icrasına da rast gelinmiştir. Adana köy ve ilçelerinde görüşülen kaynak kişiler klavye çalgısını "orkestra" şeklinde ifade etmektedirler. Aşağıda kaynak kişilerin bu konu hakkında söylediklerine ve derlemeler sırasında karşılaşılan örnek durumlara yer verilmiştir:

- *Düğünlerde orkestra kurulur (K134).*

- *Şimdi orkestra var. Kiremithane yöresinde düğünlerde gençler, sevdiğini alamayınca onlara karşı duygularını ifade ederler. Döner bıçaklarını çıkarırlar. Orkestra çalarken bıçakları sallayarak dans ederler. Oyunu bitince orkestranın yanına geçer maniyi okurlar (K99).*
- Kadınlar bir tarafta, erkekler bir tarafta oturuyorlar. Ortada ise bir şemsiye altında müzisyen oturmuş, klavye çalıyor. Müzisyen, kadınları oyuna davet ediyor. Gelinin erkek kardeşi oynamaya kalkan kadınlara birer yazma dağıtıyor. Önce iki kadın çıkıp oynamaya başlıyor. Sağ ellerine yazmaları alarak iki ellerini havaya kaldırıyor ve dans ediyorlar. Ardından kadınlar birer birer ortaya çıkıyor. İki kollarını bir sağa bir sola eğilerek sallıyorlar. Ardından bir ellerini bellerine koyuyorlar. Yere bakarak kendi etraflarında dönüyorlar. Ara sıra iki ellerini önde birleştirerek parmak şaklatıyorlar (K144).
- K164 *çal orkestracı çal* diye bağırıyor. Orkestra üçayak diyor. Halay tekrar başlıyor. Halay bir süre devam ediyor. K164 halayı durdurarak ezgili bir biçimde mani okuyor.

3.1.5.1.1. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Ritim Çalgıları

Folklor ürünlerinin sözlü niteliği, kuşaktan kuşağa “söz”lü (=şifahî / oral]) olarak ve “söz” (=kelâm) ile aktarılmasıdır. Sözlü kültür ürünleri, belirli bir yazılı “metin”den mahrumdur; çünkü sözel kültür geleneğinde metinler “ses”–“temsil” ve “temsili inşad”- ile sınırlandırılmıştır. Bu metinler, “müzik”siz düşünülemez; “ritim” ağırlıklıdır; ritim, hatırlamayı kolaylaştırıcı önemli bir unsurdur. Ritimden anlaşılması gereken, sesin icrası ve müziğin melodisine ek olarak, metnin icrası sırasındaki mihanikî hareketlerdir (Görkem, 2009, s. 417).

Yörelere göre aşağıdaki şekilde adlandırılan ritim çalgıları davul, tef (zilli ve zilsiz tefler, kaval, kabal), nağara (koltuk davulu), koşa nağara, dümbelek (dümbek, deblek, küp, darbuka), zil, zilli maşa ve kâşık (çarpara, şak-şak) gibi çalgılardır (Özarslan, 2016, s. 117).

Adana ve ilçelerinde yapılan derlemeler sırasında mani icralarında en sık karşılaşılan çalgı türü ritim çalgılarıdır. Ritim çalgıları içerisinde ise “darbuka” ilk sırayı alırken, icralarda “davul” ve “def”in kullanıldığı da tespit edilmiştir.

3.1.5.1.1.1. Darbuka

Elle çalınan vurmalı çalgılarımızın hemen hemen en tanınmışlarındandır. Arapça "dümbelek" olan çalgı yurdumuzda yörelere göre "dümbek, deblek, güp, küp, dümbelek, dönbek" adlarını alırlar. Tek başına çalındığı gibi diğer çalgılara da eşlikçi vazifesi görür. Tok ve derin bir yapısı vardır. Çeşitli büyüklükte olan toprak ve metalden yapılan darbukalar keçi veya dana derisinden işlenen deri ile kaplanır. Fakat günümüzde röntgen filmi ile kaplı olanlarına çokça rastlanır. Daha çok kadınlar arasındaki çeşitli kına geceleri ve eğlencelerde ritim çalgısı olarak kullanılır (Emnalar, 1998, s. 104).

Yeni Tarama Sözlüğü'nde deplek "(debelek, deblek, dübelek) küçük davul, dümbelek, darbuka" ifadesi yer almaktadır (Dilçin, 1983, s. 64).

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde "deblek", "debildek", "deplek", "devlek", "döplek", "debelek" ifadeleri ile karşılanmaktadır. "Dümbelek, darbuka", "Davul, davulun küçüğü", "Topraktan yapılmış iki çanağın üstüne deri gerilerek yapılan ve iki değnekle çalınan çalgı" tanımlarına yer verilmektedir (Vardarlı, 1969, s. 1394-1395).

Derleme çalışmaları sırasında kaynak kişilerin verdikleri bilgilere göre yörede mani icra edilirken en sık kullanılan müzik aleti "darbuka"dır. Kaynak kişilerin topraktan yapılarak üzerine hayvan derisi geçirilmiş darbukayı yer yer aynı adla andığı görülse de (K72, K90, K107, K122, K134, K137, K148), bu çalgının en sık karşılaşılan adlandırma biçimi "**delbek**" (K72, K88, K90, K116, K120, K123, K125, K127, K128, K132, K134, K152, K168, K169, K174) veya "**deblek**"tir. Bunun yanında "**debnek"** (K145), "**dümbüldek"** (170), "**dümbelek"** (51), "**dembelek"** (165), "**dembildek"** (K137) şeklinde adlandırıldığıyla da karşılaşılmaktadır. Kaynak kişilerin bu müzik aleti ile ilgili ifadeleri şunlardır:

- *20 sene önce delbek çalınarak mani söyleme geleneği vardı. Artık Adana'dan çalgıcı geliyor (K134).*
- *Eskiden delbek çalınırmış. Ben yetişmedim. Anamgil çalarmış (K128).*
- *Ben annemlere yetiştim. Delbek çalar bunu söylerlerdi. Davul çıktıktan sonra çalınmaz oldu. Bunların nişanında filan delbeği hep ben çaldım (K127).*

- *Eskiden delbek çalınırdı. Epeydir yapılmıyor. Konyalım, Okulun bacaları, Deveci, Yeşillim söylenirdi. Arzu Gürkan diye bir kadın vardı. Delbekçi derdik ona. Artık yok. Orkestra geliyor (K123).*
- *Bunun halası var Zeliha. Delbeğin g.tüne otururdu. Şarkıcı. Çok konuşkan birisi. Hepsi çalacak değil. Biri çalardı (K88).*
- *Benim hanım anlatırdı. Tarlada delbekçi gidiyor. Hem çalıyor. Benim hanım da özeniyor ona. "Delbeği aldım hevesle çaldım çaldım sıkılınca da samanların içine gömdüm. Samanlar yakılırken içinde cere de yanmış." derdi. At arabasıyla köy köy gezermiş delbekçi cere, saz vb. çalar, satarmış. Abdaldı mutlaka (K120).*
- *Herkes delbek çalardı (K168).*
- *Ben delbek çalardım. Adana'dan getirirlerdi. Eskiden kadınlar arasındaydı. Düğün sahibi getirirdi delbeği, bana verirdi (K90).*
- *Kınada yalnız kadınlar olurdu. Delbeği bilen çalardı, türkü söylenirdi. Köyde birkaç delbek olurdu (K169).*
- *Delbek çalana hediye vb. verilmezdi. Gönüldendi (K174).*
- *Bu darbuka alındığında siz daha dünyada yoktunuz. Kızım, eskiden davulcu yoktu. Çalgı yoktu. Beni çağırırlardı. Bana Delbekçi Naciye diyor şimdi herkes. Belli kişiler söyler. Darbukamla giderdim. Bir darbukam daha var. Kendim gidemiyorsam para karşılığında darbukamı gönderirdim (K72).*
- *Delbek de olursa koltuğunun altına alırsın. Bunu söylerken içinden gelen isterse kalkar uzun da bir elbisesi olur, fırlata fırlata oynar (K132).*
- *Medine abla ile Eşe abla birlikte çalardı, şaplak çalardı. (Darbuka) Biri delbeği tutardı, biri de çalardı. Orada kim varsa tutardı. (Eliyle göstererek) Şu kadar borusu vardı, şöyle baş kısmı vardı. Böyle çalardık. Topraktan olurdu cere. Çalana delbekçi denir (K121, K122).*
- *Onlara derler ki, hele şu türkücü kadını çağırın da iki tane söylesin, derler düğün vb. olunca. Deblek, cereden, topraktan yapılma olurdu. Köyde pek bulunmazdı (K60).*
- *Eskiden deblekçibaşı olurdu (K97).*
- *Ben yetiştiğim zamanda darbuka çalardım. Deblek derdik. Çaldığımız düğünlerden 3-5 lira alırdık. Bir keman bir deblek gider, çalardık. Bir de*

bize yol verirler. Bir çorap mendil… Evvela hemen oyun isteği olmazsa keman Karacaoğlan söylerdi. Yeter artık hadi şu gençler oynasın derdi yaşlıca adamlar. Başlardık tabii biz çiftetelli, buranın türküleri.

Kalamak dalla dalla
Gelin boyunu salla
Bir şeftali vermedin
Sen bunu iyi belle

bu türküleri söylerlerdi. İki kadının elinde birer mendil olurdu. Seke seke giderlerdi. Ayakkabılarını çıkarırlar, yalın ayak düzlükte oynarlardı. Bir oraya varır, bir buraya gelirlerdi (K148).

- *Anam bana delbek aldıydı. Deriden, kasnağa geçirilirdi. Vurdun mu zıngıl zıngıl öterdi. 11 yaşındaydım. 14-15 yaşında ıstar dokur, mal güderdik bıraktık.K152*
- *Kına gecesinde eskiden mani okurlarmış. Davul yokmuş. Deblek çalarlarmış (K106).*
- *Yeşillimi söylerdik, devamında mani söylerdik. Ezgiye de uydururduk, düz konuşur gibi de okurduk. Şimdi çalgılar çıktı. Deblek çalınmıyor artık (K107).*
- *Bir düğün müğün oldu muydu eline debleği alıp çalarsın. Başka çalan vardı. Çalana bir şey vermezlerdi. Darbuka çalardım. Köyde herkesin darbukası vardı, kırıldı (K166).*
- *Kadınlar deblek çalardı. Deblekçinin yanında da güzel türkü bilenler olurdu. Deblekçi Naciye, Gübbülü Ayşe vardı. Bunlara para verilirdi. Darbuka demirden veya topraktan, cereden olurdu. Köylerde demirden bulunmazdı, cereden olurdu. Deblek olmazsa olmazdı o düğün. Debleği çalanları parayla tutarlardı (K167).*
- *Debildek. Hepimiz debildekçiydik. Bir kına, nişan, düğün olunca ilk biz giderdik (K92, K95).*
- *Eskiden biz düğünlerde debildek çalardık. Debildek topraktan yapılırdı. Testi gibi olurdu. Baş kısmına davulun kasnağı gibi kasnak geçirirlerdi. Deri geçirirlerdi başına da. Abdallardan alırdık parayla, ucuz olurdu.*

Köprübaşında 3-4 paraya satarlardı. Herkesin kendi debildeği olurdu. Ben kızıma 2,5 liraya almıştım.

Debildeğim bağırsana
Elimden ayrılsana
Debildek seni kırarım
Yârimi çağırsana (K92).

- *Herkesin debildeği olurdu ama belli kişiler vardı. Biz hep mani bilirdik. Şadiye abla vardı, vefat etti, o da çok iyi bilirdi. Şen şakraktı. 20 sene oldu öleli. Debildeği aldı mı döktürürdü. Herkes yapamazdı bunu. O, debildeği alınca, hadi mari hadi mari, yallah, yallah, durma, oturma, hadi yallah, derdi. Oynamayanı çeker ortaya atardı. Özellikle de gençleri seçerdi. Debildekçi diye bir isim verilmezdi (K93).*
- *Kimin şapkası var, şapkanın içerisine gazete koyarlardı şapkayı tutsun diye 50 sene evvel… Adam şapkanın altından gazeteyi alır yakardı birazını. Debneği ısıtırdı ses fazla çıksın diye. Debnek rutubet alınca sesi iyi çıkmazdı. Ondan sonra başlardı bizim kemaneci. Bizim buranın oyun havalarını çalardı. Kemaneci Mahmut derlerdi, Mahmut Aydoğdu. Debnekçiye de Boyboy Zeki derledi. Düğün sahibi bir şeyler verirdi. Oynarken atılanları da alırlardı. O zaman çok para atılmazdı. Düğün sahibiyle bir kesim keserlerdi. Debnek düğün başladığında başlar. İki gün oğlan evinde çalınır. Gelin almaya gittiğimizde kınacı deriz, gelin almaya gittiğimiz gün. O gün de orada çalınır cumartesi günü. Pazar günü de aynı şimdiki gibi öğlene yakın gelin gelir. Debnekçi, kemaneci kadınlara da ayrı çalardı (K145).*

3.1.5.1.1.2. Def

Zilli ya da zilsiz bir kasnağa geçirilmiş deriden oluşan vurmalı bir çalgı (Özbek, 1998, s. 181). Orta Anadolu başta olmak üzere Anadolu'nun bütün bölgelerinde kullanılır. Genellikle 27-28 cm. çapındaki çam veya gürgen kasnağa toklu derisi gerilerek yapılır ve yapısında sanatlı bir işçilik görülmez. Çeşitli yerlerde defin yanı sıra “delbek”, “germe” ve “kabran” gibi adlarla anılır; def çalana da “defçi” denir. Köy

düğünlerinde ve özellikle kına gecelerinde daha çok kadınlar arasında çalınan defler büyük boyda ve zilsizdir. Bu tip deflerin bazılarının kasnak içlerinde 2 cm. çapında, sık sıralar halinde dizilmiş "zingirdek" denilen küçük halkacıklar bulunur; bunlar defin sesine kaba ve donuk bir şıkırtı katar. Sol elde iç yüzü icracıya bakacak şekilde ve göğüs hizasında tutulan def yukarı aşağı belirli bir ritimde sallanarak parmakların hep birden veya bazen teker teker vurulması suretiyle çalınır. Sağ el, ayası ve parmaklarıyla esas darbları ve ritmi vururken sol elin başparmak dışındaki parmakları deri üzerinde ritmi takip eder (Özcan, 1994, C. 9, s. 85).

Kadınlar tarafından çalınan “delbek” adlı tek deri gövdeli bir enstrüman olan “def”in sesi şarkılara eşlik eder (Klebe, 1996, s. 170).

Eski Anadolu’da “deplek, deblek” deyişi ve anlayışı yaygındır. Belki de Farsça “tebâlek, tablek” sözünden gelen bu sözü Türkler, “tepmek” kökü ile kaynaştırmışlardır. Eski bir Anadolu şiiri, “depleğin boyuna asılmasından” söz açıyordu (TS, 2, 1092). Birisi de, “depleğin çıngırağını” anıyordu (Ögel, 2000, C. VIII, s. 296).

“Deblek”, yörüklerin ve güneyde yaşayan Türkmen kadınlarının, tek çalgısıdır (Yalgın, 1940, s. 12’den akt. Ögel, 2000, C. VIII, s. 296).

Bu deblekler, Ali Rıza Yalgın'a göre, Yörük ve güneyde yaşayan bütün Türkmen kadınlarının tek çalgısıdır. Görülüyor ki bu alet, Türkmenlerde “kadın çalgısı” olmuştur. Kültür tarihi bakımından bu, çok önemlidir (Ögel, 2000, C. VIII, s. 299).

Adana ve ilçelerinde mani icraları sırasında def kullanıldığını belirten kaynak kişiler bulunmaktadır (K137, K178). Aşağıda bir kaynak kişinin bu konu hakkındaki görüşüne yer verilmiştir:

- *Def çalarlardı. Eleklerin kenarlarını delerlerdi. Buralarına çıngırdak takarlardı. Çıngır çıngır çalarlardı. Def çalarken seğmenler olurdu (K137).*

3.1.5.1.1.3. Davul

“Davul” Türkçemize, Arapça “tabl” sözünden geçmiş olmalıdır XI. yüzyıl sonlarında Kaşgarlı Mahmud, bu sözün Türklerde nasıl görülmüş olduğunu anlatıyordu. Davul sözü Türklerde ilk kez bu kaynakta görülüyordu (Ögel, 2000, C. VIII, s. 201).

Davul, tokmak ve ince bir çubukla vurularak çalınan, her iki yüzüne deri gerilmiş silindir şeklindeki bir tahta kasnaktan ibarettir. Genellikle tokmak tarafında kalın, çubuk tarafında daha incesi tercih edilmek üzere keçi veya dana derisi kullanılır.

Kayışla sol omuza asılarak çalınan davulda kasnak sol baldıra yaslanmakta ve üst kısmından, parmaklarının arasında çubuk bulunan sol elin aya tümseğiyle desteklenerek sabitleştirilmektedir: tokmağı kullanan sağ el ise tamamen serbesttir. Tokmağın yardımcısı ve tamamlayıcısı durumunda olan çubuk ise sol elin baş ve işaret parmaklarının ucu ile davula dayanmış şekilde tutulur ve diğer parmakların yardımıyla vurularak tokmağın karşısında ritmin devamını sağlar (Özcan, 1994, C. 9, s. 55).

Davul, Türk hayatında askerlik başta olmak üzere dini ve din dışı bütün törenlerde, oyunda, sporda, haberleşmede, eğlencede, inanışlarda hatta bazı tıbbi operasyonlarda çok önemli roller oynadığı gibi pek çok şairi ve bestekârları da etkilemiştir (Emnalar, 1998, s. 99).

Askerlik başta olmak üzere, özellikle köylerde ve kasabalarda davul zurna başta gelen milli çalgılarımızdır. Köylerde hemen her evde eskiden davul bulunurdu. Hiçbir eğlence ve toplantı davulsuz zurnasız düşünülemezdi. Cirit, güreş gibi sportif oyunların da ayrılmaz çalgısı davul-zurnadır (Ataman, 1992, s. 48).

Dini yönden büyük önemi olan Ramazan ayında sahur vakti gibi bazı vakitleri bildirmede ve yine dini bayramlarda genellikle mahallenin bekçileri davul çalarak maniler okurlardı (Emnalar, 1998, s. 99).

Yörede davul çalarak mani söylendiğine bir yerde rastlanmıştır (K47). Bunun yanında davul eşliğinde Ramazan manisi söyleme geleneğinin eskide kaldığı belirtilmiştir. Bu konu hakkında kaynak kişiler şunları söylemiştir:

- *Eskiden davulcu manileri vardı (K93).*
- *Kardeşlerimde davul, orkestra, keman, ud, cümbüş vardı (K137).*
- *Koltuk davulu çalınır (K168).*
- *Benim bir davulum var, onu çalarım. Kapının önünde kadınlarla oynuyoruz. Bunu bana kardeşim getirdi. Biz buralarda eğleniyorduk, ben size davul getireyim, dedi. Daha evvel tepsi çalardım. Burada, bizim evin önünde, kilisenin dibinde, bir de orta mahallede davul zurna çalarak oynardık (K138).*

3.1.5.1.1.4. Mutfak Gereçleri

Kadınların gündelik yaşamlarının bir parçası olan mutfak gereçleri, bu tarz icralarda başlıca ritim çalgısıdır (Yolcu, 2011, s. 98).

Genellikle kadınlar arası eğlence ve düğünlerde “leğen, tepsi, güğüm, tencere” gibi kapların arkalarına vurularak ritim sazı olarak kullanılırlar. Kadın meclislerinde bu tür çalgılar çokça kullanıldığı için kadın çalgısı olarak adlandırabiliriz (Emnalar, 1998, s. 105).

Anadolu’da çok eskiden beri kâşık hem mutfakta hem de ritim aracı olarak kullanılmaktadır. Ritim saz olarak çalınan en iyi kâşık şimşir ağacından yapılmaktadır. Diğer sazlara eşlikçilik yanında, bazı bölgelerde oyuncular hem çalar hem oynarlar (Emnalar, 1998, s. 106).

Adana yöresinde kadınların ekonomik ve sosyal nedenlerle darbuka edinemedikleri durumlarda kolayca ulaşabilecekleri mutfak gereçlerini ritim aleti olarak kullandıklarına sıkça rastlanmaktadır. Mutfak gereçleri içerisinde en çok tercih edilen bakır veya demir **leğen**dir (K51, K54, K54, K121, K132, K133, K134, K137, K152, K153). Leğen kimi yerde “**deşt**”, “**teş**” veya “**tirki**” şeklinde adlandırılır.

Yörede mani icrasında kullanılan diğer gereçler ise şunlardır: “**tepsi**”, “**tencere**” (K138), “**tava**” (K138), “**kâşık**” (K138), “**güğüm**” (K72), “**un eleği**” (K67), “**bidon**”.

Bir dönem renkli **tahta kâşık**larla oynanırken mani söylendiği belirtilmiştir (K116, K117, K118, K131, K132, K137). Kaynak kişilerin bu konu hakkında tespit edilen ifadeleri şöyledir:

- *Eskiden bakır leğenler vardı; sesi güzel çıksın diye ateşte ısıtır, koltuklarının altına koyar çalarlardı. Mani söylerlerdi (K51, K137). Kadınlar ileğen çalardı. Neler söylerlerdi neler! (K54).* K152 *leğen çalardık,* deyince. Hemen yanındaki leğenini almasını istiyoruz. Leğeni çalıyor. Ben de bir başka kap ile eşlik ediyorum. *Tarlada akşam oldu mu leğenin arkasını tımbırayla çalardım. Millet oynardı. Herkes bakardı, bunlar yorulmuyor mu da böyle oynuyor diye garipserdi. Önceden tarlada çadırda kalıyorduk (K133).*
- K132’ye bir leğen getiriyorlar. Bacaklarını uzatarak dizlerinin üzerine koyuyor ve ritim tutmaya başlıyor.
- *Kazan, teş var bizde. Eskiden bakır çalarlardı* (Bakır leğenle yavaş bir ritim tutarak mani söylemeye başlıyor) (K121).
- *Deşt (leğen) çalarlardı. Hiçbir şey bulamazlarsa deştin ters yüzünü çevirip çalarlardı. Bazı uzak köylerde hala çalarlar (K61).*

- *Buna biz tirki deriz*-Bir kap getiriyorlar-. *Böyle çalarlar söylerler, yaratırlar bir şeyler (K134).*
- *Tirki çalarlardı. En iyi bilen kadın çalardı. Belli bir adı yoktu (K52).*
- *Teş leğen çalarlardı. Hem çalarlar hem de söylerlerdi:*

Teş de çaldım teleme
Amman Amman Emine'm
Kaşları benzer kaleme
Sallan güzel Emine'm

Urun urun severken
Aman aman Emine'm
Sen düşürdün dillere
Sallan güzel Emine'm

Teşte çaldım yoğurdu
Amman amman Emine'm
Ah seni kimler doğurdu
Sallan güzel Emine'm
Bal ile mi doğurdu
Sallan güzel Emine'm (K60).

- K134 yere oturuyor, yanında bir başkası onun dizindeki tepsiyi tutuyor. K134 tepsiyi alıyor iki bacağının arasında tutarak *şöyle ederdik bak*, diyor. Yanındaki bayan biraz öne alıp tutuyor. Hafif bir ritim tutuyor.
- *K127 tepsiye vurarak ritim tutuyor.*
- *Tencereyi getir kız, tavayı getir kız, derdik. Ne ötüyorsa onu çalardık (K168).*
- Plastik bidonu bacaklarını arasında tutarak hızlı bir ritim tutuyor. *Taşa vurdum keseri böyle çalınırdı*, diyor (K127).
- *Kâşık oynanırken türkü söylenirdi. Kadınlar karşılıklı oynardı. Konya kaşığı derler, içi güllü. Şak şaka şak şaka ederlerdi (K137).*

- *50 sene evveline kadar düğünlerde kâşıkla oynanırdı. İki ya da dört kişi karşılıklı çöktüre çöktüre oynardı. Dolana dolana oynarlardı. Bir türkü söylerlerdi. Ondan sonra babam çökerdi. Sonra da kalkardı (K131).*
- *Kız oynuyor ya benim de oğlum var diyelim, onun yanına varırdım, para az idi, 10 kuruş, başına fırlanır fırlanır koynuna sokuverirdim, alnına yapıştırırdım.* (eliyle gösteriyor) *Şimşir kâşık olur. Ellerinin arasına alır, şık şık oynarsın. 15-20 sene önce kâşık meşhurdu. Şimdi o yok, bitti. Bazen diz çökersin, bazen beline vurursun, bazen iki elini beline koyar sallanırsın* (oturduğu yerden gösteriyor), *elini arkadan şık şık şık edersin, kâşık iki kişi ile oynanır. Yorulana kadar oynarlar oturunca başkası geçer. Mani söyleyen sevdiği kıza söylerdi (K132).*
- *Mesela ben o kızı seviyorum, oğluma istiyorum. Kâşıkla oynaya oynaya kızın yanına varırım. Kıza doğru kâşıkla oynarım, kıza cilve yaparım. Eğer kızın da benim oğluma gönlü varsa kız da kalkar oynar. Yoksa kalkmaz bile yerinden. Tuzsuz kadın, olçum kadın eder onu. Oğlan karşıdan göz eder anamla oyna diye. Kızın gönlü yoksa veya ailesinden çekinirse kalkmaz. 20 sene oldu buna kızım. Şimdi yok (K132).*
- *Kâşık oyununda mani olurdu. Karaköy'de (Başören) Abdullah Taç'ın annesi Ayşe oynardı, Şinasi'nin düğününde oynamıştı. Onu oynayan yoktur şimdi (K117).*
- *Renkli tahta kâşıkla oynarlardı karşılıklı. Çömelir kalkarlardı. O maniyi etraflarındakiler okur. Türkülü okurlar. Oynayanlara "kâşıkçı" derlerdi. Köyün içinde önder kişilerdir. Sesi güzel olan, güzel oynayanları önder seçerler. Şu anda Yörük köylerinde vardır. Genç kızların içinde en iyi beceren kızlar da organize eder. Delbekçi gibi isimler verilmez (K118).*
- *Kâşık oyununda davul çalınırdı (K116).*

3.1.5.1.2. Adana Mani Söyleme Geleneğinde Kullanılan Telli Çalgılar

Halk müziği çalgılarımızın büyük bir bölümünü telli çalgılarımız oluşturmaktadır. Bunlar çalım tekniklerine göre tezeneli ve yaylı olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca yapım tekniklerine göre de deri kapaklı ve tahta kapaklı olarak yine ikiye ayrılmaktadır (Emnalar, 1998, s. 56).

Telli tezeneli çalgılar başlığına giren çalgılar ad ve yapı bakımından oldukça çeşitlidirler. Tarih boyunca çeşitli coğrafik alanlarda kopuz, bağlama, ırızva, çöğür, bozuk, iki telli, üç telli, on iki telli, saz, meydan sazı, divan sazı, tambura, cura adlarıyla anılırlar. Bu çalgıların hepsi de bir tekne ve bir koldan oluşmaktadır. Kol üzerinde perde bağları vardır. Perde bağlarının sayısı bir oktav içinde 17'dir. Bu sistem en eski ve en yaygın Türk ses sistemidir. Bugün bu çalgılar içinde en çok kullanılanlar yaygın adlarıyla şunlardır: divan, tambura, cura ve bağlama. Bunların oluşturduğu kümeye bağlama ailesi adı verilir. Bağlama ailesi sazlar, tekne ve tel uzunluklarına göre birbirinden ayrılır (Özarslan, 2016, s. 116-117).

Adana mani söyleme geleneği içerisinde telli çalgıların tezeneli-mızraplı türleri arasında yer alan "bağlama" ve "cümbüş" ile yaylı çalgılardan "keman"ın pek sık olmamakla beraber kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.1.5.1.2.1. Bağlama

Türklerde telli çalgıların en eskisi bağlamadır. İlkçağda kopuzlar, ortaçağda tanbur, tar ailesi, şudurgu, ravza (ırızva) sonraki yüzyıllarda bağlama ailesi (bozok, şarkı, karadüzen) olarak kullanılmıştır (Somakçı, 2003, s. 132).

Bağlamanın en önemli özelliği başlı başına bir orkestra olmasıdır. Ailesi ile birlikte 6,5-7 oktava varan ses genişliği ve çeşitli tezene atışları ile çeşitli yörelerimizin ayrı akort sistemleri bu sazımızın ne kadar yaygın ve renkli olduğunu göstermeye yeter (Emnalar, 1998, s. 56-58).

Kendisi de bir âşık olan kaynak kişi, mani geleneğinin âşık şiirinde bulunmadığını belirtse de hafızasında yer edinmiş manileri hatırlayabilmek için aşağıda belirtildiği gibi bağlamasına başvurmuştur:

- *Dur hele ben o zaman bir sazımı getireyim de öyle söyleyeyim diyerek bağlamasını getiriyor. Bağlama eşliğinde mani icra ediyor:*

  Yüce dağdan kar geldi
  Kış ayında nar geldi
  Bugün yâri görmedim
  Köy başıma dar geldi (K60).

3.1.5.1.2.2. Cümbüş

Teknesi alüminyum, göğsü deri bir çalgı aleti (Özbek, 1998, s. 39-40). Maden gövdeli, tambura benzer bir saz (Tuğlacı, 1971, s. 413).

Adana köy ve ilçelerinde yapılan araştırmalarda cümbüş çalınırken mani söylendiği yönünde ifadelere ulaşılmıştır. Cümbüş çalarak mani söyleyen bir kaynak kişiye ulaşılabilmiştir. Kendisinin icrası sırasında kadınların da def ve darbuka ile eşlik ettiği görülmüştür:

- Dağılcak mesire yerinde bir kameriyede bir cümbüşçü tarafından cümbüş çaldığına tesadüf edilmiştir. Yanındaki bir kadın darbuka, bir kadın ve bir çocuk da tef çalmıştır. Cümbüşçünün, Kozan'da müzik sevgisiyle tanınan biri olduğu ve sembolik bir ücret karşılığında kadınlar arası eğlencelerde cümbüş çaldığı tespit edilmiştir. Cümbüşçü, çeşitli oyun havaları ve maniler söylemiş, yanındaki hanım darbuka, çocuklar ise tef çalmıştır. Diğer hanımlar da el çırparak eşlik etmiştir:

  Ekin ektim çöllere de
  Yoldurmadım ellere
  Bu devirde bir yâr sevdim
  Bildirmedim ellere

3.1.5.1.2.3. Keman

Adana köy ve ilçelerinde görüşülen kaynak kişilerin görüşlerine dayanılarak yörede mani icrası sırasında kullanılan yaylı çalgıların başında kemanın geldiği söylenilebilir. Yörede bu çalgıya verilen isim **"kemane"**, keman çalan kişiye verilen isim ise **"kemaneci"** dir. Her ne kadar günümüzde düğünlerde kadın ve erkeklere keman çalma geleneğinin yok denecek kadar azaldığı söylense de daha önceki yıllarda çoğunlukla yazları köylere gelen kemaneciler tarafından keman çalındığı sırada mani söylendiği belirtilmiştir. Kemanecilerin kemanı sap kısmından adeta kemençe gibi tutarak yay yardımıyla çaldıkları ifade edilmiştir. Kaynak kişilerin bu konudaki ifadeleri şunlardır:

- *Kemanı dik tutar çalarlardı kâşık oyununda (K117).*

- *Kör Memet vardı. Kadınların içinde çalardı. O beni de çağırırdı. Parayı bölüşürdük. Kör Memet kemane çalardı (K122).*
- *Kör Memet'e Çalgıcı, Kemaneci Memet derlerdi. Başka köyden gelirdi. Benim lakabım yoktu. Düğün olacağı zaman gelirdi Memet. Yaz ayları ekin bittikten sonra. Birkaç ay kalırdı. Köydeki bütün düğünleri yapardı. Beni de çağırırdı.*
- *Eskiden davul zurna pek yoktu. Kemaniyle oynarlardı (K67).*
- *Kemane çalarlardı köylerde. Şimdi hayatta, Kemaneci Şakir. Adana'da yaşıyor (K142).*
- *Benim düğünüm kemaneyle oldu. Bizde kadınlar delbek filan çalmazdı. Kemaneyi burada bir adam vardı Kemaneci İzzet diye o çaldı. Öldü. Başka kemaneci yok. Sonra davul çıktı. Kemaneci İzzet'e kadınlar bir sandalye verirlerdi. Bir de genç erkek delbek çalardı. Kızlar onlardan utanmazdı, önlerinde oynardı. Benim günümde 5, 10, 15 kuruş atılırdı. Nevriye'den geldi bir otobüs parası deyip oynayanların başına atarlardı. Bir çocuk olur, bütün atılan paraları toplar, kemaneciye verir (K138).*
- *Dışarıdan ücretli olarak davulcu kemaneci gelirdi (K174).*
- *Eskiden keman darbuka, sazlar çalınırdı. Şimdi yok. Eskiden at üstünde veya yayan gelirlerdi. Seğmen deriz biz düğün halkına. Kalabalık olarak gelirler. Kemancı keman çalarak, davulcu davul çalarak, hatta halay çekerek gelirlerdi. Mani, türkü okurlardı (K60).*
- *Bana Adanalı müzik hocası sen bu kemanı nasıl öğrendin, dedi. Ben meraktan, dedim. Sen gel burada üç ay eğitim göre, senin diplomanı verelim, Ankara radyo evine gönderelim, dedi. Kabul etmedim. Ondan sonra askere gittim. Askerde keman çaldım. Sözü geçen kişiler erkekler bakarsa hemen çekil, derdi. Birbirlerine karışmazlardı. Bu orkestra çıkınca düzen bozuldu. Gelin indi mi özne donatırlardı. Kayınbabasını getirirlerdi. Ne veriyorsun, derlerdi (K149).*
- *Abdallar düğünlere gelir kemençe, saz çalardı (K54).*

3.1.6. Adana'da Karşılıklı Mani İcrası

Derleme çalışmaları sırasında kaynak kişiler tarafından ifade edilen tespitler ve tarafımızdan yapılan gözlemler sonucunda yörede karşılıklı icraların en sık olarak

topluca iş yapılan ortamlarda, düğünlerde ve misafirlikte yapıldığı belirtilebilir. Günümüzden 20-30 yıl öncesine kadar canlı bir biçimde devam eden karşılıklı icra geleneğinin günümüzde azaldığı görülmektedir. Yörede karşılıklı icra edilen manilere "deyiş", "deyişet"; karşılıklı mani icra etme geleneğine ise "mani atma", "deyiş atma", "atışma", "deyiştirme" adlarının verildiği tespit edilmiştir.

Yörede belirtildiğine göre karşılıklı mani icra etme geleneğiyle en sık karşılaşılan yerler çapa, kazma yapılan ve ekin biçilen tarlalardır. Tarlada genç kız ve erkeklerin birlikte çalışmasının, kalabalık bir mevcudun bulunmasının ve dinleyenlerin manilerden moral bulmasının bu tarz yerleri karşılıklı mani söylemeye elverişli hale getirdiği söylenebilir. Görüşülen kaynak kişiler bu konu hakkında şunları ifade etmiştir:

- *Akşam olunca pamuk bittiğinde yorgunluğumuzu unutuyorduk. Çadırlar birikirdik, bir oynardık bir oynardık!...Maniler söylerdik, görsen!. 1980'lerde (K133).*
- *Arkadaş geniş olunca karşılıklı söylerlerdi. Irgat geniş olunca 15-20 olur. Herkes tarlasına göre ırgat tutar. İki kişi oradan söyler, iki kişi oradan söyler. Dinleyenler de dinlerdi.*
- *Kazma sırasında başında durana çavuş, elci denir. Onlar kızmazdı, sonuçta engel değil, vurup vurup gidiyorsun. Yoksa uykusu gelir insanın. Sabah altıdan akşam beşe kadar çalışırdık. Çalışırken söylerdik, molada söylemezdik. Mola kısaydı. Haydi oğlum, haydi oğlum diye ezerdik birbirimizi. Alkış olurdu (K127).*
- *İki naylon (traktör romörku) arkası kadın, kız, erkek dolu. Kazmaya gidiyoruz. Şimdiki gibi fabrikalar yoktu.*

  Naylon motor geliyor
  Kanadını geriyor
  Yaşasın Haşim abi
  Irgat almış geliyor (K95)

Karşılıklı atışma biçiminde yapılan icralarda kimi zaman atışma yapan taraflardan biri kadınlardan bir diğeri de erkeklerden oluşurken, kimi zaman da atışmalar sadeceler kadınlar veya erkekler arasında gerçekleşmektedir. Bazı yerlerde

kadın ve erkeklerin karşılıklı mani söylemesinin hoş karşılanmadığı görülür. Atışma yapan tarafların belirlenmesinde farklı köylerden gelen işçi gruplarının bulunması da etkilidir. Kimi zaman iki farklı köy birbirine rakip durumunda olabilmektedir. Kaynak kişilerin ifadeleri şöyledir:

- *Bayanlar bir tarafa erkekler bir tarafa dururduk. Şaban'ın filminde olduğu gibi. Birisi arada:*

  Tavşan kaçtı ekine

  Kulakları dikile (Duraksıyor) Ama yanlış anlaşılmasın bunu kızlara atardık, onlar da bize atardı kızdırmak için.

  Şu zamanın kızları
  Pabucumun tekine (K175).

- *Kızlar ayrı oğlanlar ayrı bir şekilde sıcakta değil yel esti mi söylerlerdi (K120).*
- *Şimdi Yarımcılılarla kazma kazıyoruz karşı karşıya burada. Yarımca şurası, Büyükyarımca / Avcılar. Onlar bize biz onlara. Biz dedik ki:*

  Ah uluttan ulutan (ulutun ne olduğunu bilmiyor)
  Yağmur yağar buluttan
  Yarımca tarlaları
  Ayrılmıyor boz ottan (K95) (Gülüyor)

- *Kız kıza, sen ona sen ona söylersin. Olurdu. Biz Cihadiye'ye giderdik ırgat olarak kazmaya. Biz bir tarafta, Cihadiyeli kızlar bir tarafta olurduk. Biz bir mani atardık, onlar karşılık olarak bir mani atardı. Kim üstün çıkacak diye atışırdık.*

  Bahçelerde maydonoz
  Maydonozu yoldunuz

Cihadiye'nin kızları
Siz de mi adam oldunuz? (K95).

· *Bizlerde böyleydi kızım. Kazmayla çapa çekerdik, karşı karşıya iki genç gelin her neyse tarlada ot döverken söylerdik, günümüz geçsin, dinlesinler, eğlensinler ısıcakta diye söylerdik (K132).*

Mavi fistan mor yelek
Eledim elek elek
Ne güldüm ne oynadım
Kahrolsun kahpe felek (K132).

Karşılıklı mani söylenen iş ortamlarında karşı tarafın söylediği maniye karşılık bulamayanlara ceza verildiği belirtilmektedir. Ceza verilmediği durumlarda dahi mani söyleyemeyen kişi ya da grupta yenik düşme, geride kalma; kazananda ise üstün gelme duygularının öne çıktığı göze çarpmaktadır. Görüşülen kaynak kişilerin mani geleneğinde ceza unsuru hakkındaki ifadeleri şunlardır:

· *Biz tarlaya falan çok gittiğimizden dolayı çapada öğrendik. Kızlar karşılıklı atışırdık. Söyleyemeyeni cezalandırırdık. Mesela iki hat götüreceğine üç hat götürtürdük. Hat dediğimiz sıradır. Çapalanacak ürünlerin ekilme biçimine hat derdik. İki hatı çapalayacağına üç hatı çapalatırdık. Şimdi devam ediyor mu bilmiyorum. Çünkü gitmiyoruz. Gidenler genelde yapıyor da azınlıkta tabii.*

Biçer geliyor biçer
Ekini biçe biçe
Memet Ağa geliyor
Marlboro içe içe (K99).

· *Bunları kazma ederken tarlaya giderken, Adana'ya giderdik darı kazmasına, pamuk kazmasına, okuma yazmamız da yok ya orada birbirimize söyleye söyleye dilimiz alıştı. Onlar da ablamlar, kuzenlerim. Yarışır gibi olurdu. Bir o bir o… Ablamlar Ceyhan'da. 14 senedir mani söylemiyoruz.*

Bayramda gittim hep Suriyeliler gelmiş. Tanıdığımız kişiler de kalmamış. O zaman çok mani defterlerimiz oldu. Ama kaybettik. Bir de halamın oğlu tutmuştu. O da kaybetmiştir. Ablam Ceyhan'da yaşıyor şu an. Bayan bayana olunca daha rahat söylerler. Mani yarışını kaybedince akşam çekirdek, kola vb. hediye edilirdi. Beraber oturup yerdik. Ekin biçerken elci en başta durur. En başta bir mani söyler. Sırayla herkes söyler. En arkaya kuyruk denir. En arkadakine kuyrukçu denir. Sırası gelip de söyleyemeyene ceza verilir. Yapılan işlerden birini yaptırırlar. Bir kelime de olsa söylerse kurtulur. Arkadaşları rica ederler. Bizim yiğen Abbas'a türkü söyle yoksa ekinini bırakacağız demişler. O da durmuş durmuş ayağında gümüş halhal demiş gerisini getirememiş. Bunu söyleyince gülüşmüşler ve onu affetmişler. Bakmış ki ırgat koyup gidecek, mecbur bunu söylemiş. Eğnarı bilmiyorlar. Kuyruk nedir biliyorlar. Mani sırasında ıslık çalanlar olur. Alkışlarlar, bravo derler. Fıyıklarlar. (Elini ağzına götürerek ıslık çalıyor.) (K127).

- *Bazen gelinle kız yakıştırır, kaynana ekeleşmiş olur o hepsini geçer. Ama bazı eke kızlar var ki hepsini geçer (K134).*
- *Eski türküler şu idi:*

Bugün ayın onudur
Yüküm buğday unudur (Başını iki yana sallıyor)
Evliye meyil vermen
Eve varır unutur (K132).

- *Onlar da bize karşılık verirdi. Kim söyleyemezse karşısındaki grup üstün çıkardı.*

Şu karşıki dağlara
Kaynak oluyor kaynak
Cihadiye'nin kızları
Oynak oluyor oynak (K95). Onlar da öyle karşılık verirdi ama bizim kadar veremezlerdi.

- *Atışma çıkıyor ya televizyonda. Çok renkli olurdu kazmada. Mesela sen söyledin, ben söyleyemezsem aşağıda kalırdım.*

  Kuyu başı beklerim
  Vay benim emeklerim(K93).
  Yâr aklıma geldi mi
  Sızlıyor kemiklerim (K92).

Derlemeler sırasında görüşülen kaynak kişiler topluca iş yapılan ortamlarda karşılıklı mani söyleyebilme becerisinin takdirle karşılandığını ve bu şekilde mani icra edebilenlerin ustaları ve arkadaşları arasında aranılan kişi konumuna geldiğini belirtmektedir. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

- *Irgata giderdik, patron elçiye derdi ki "Haşim Haşim, Ayşe'yle Fatma'yı benim ırgata ver, benim ırgattan on kişiyi al!" Biz iki kişiyiz ama hem kazarız hem söyleriz. Bütün millet şenlendi mi yorulduğunu bile bilmezdi! Ne güzel! Biz öyleydik (K95).*
- *İki tane traktörün arkasına römorklar bağlanırdı. Birine erkekler, birine kadınlar binerdi. Bir traktör 40 kişi alırdı. Irgat başları hep bizi isterdi. El alem bir sıra götürürse biz iki sıra götürürdük. El alem bir sırayı kazmaya üşenirdi. Aman bu sıra kimin bu sıra kimin, diyene kadar biz yarı yapardık o sırayı. En önde giderdik. Şöyle çağırırdık onu:*

  Kazma kazsak toz etsek
  Ne var ileri gitsek
  Geride kalsak bile
  Gene şanımızı yürütsek (K95). Geride kaldık mı da öyle derdik. Biz başı çıktık mı patron bize oturun, deri. Biz yine elin önüne dönerdik yardıma bu sefer de. Yorulduğumuzu da bilmezdik.

  Bugün ayın on dördü
  Kız saçını kim ördü
  Ördü ise yâr ördü
  İspat getir kim gördü (K132).

- *Tarlada çift çift olur olur söylerlerdi. İki kişi bir söylerdi ardından iki kişi aynı sözleri tekrar ederdi (K121).*

Karşılıklı söylenen manilerde konu yönünden benzerlik taşıyan maniler dışında birbiriyle bağlantısı olmayan manilerin vakit geçsin diye art arda sıralandığı belirtilmektedir. Karşılıklı maniler arasında soru cevap şeklinde söylenen manilerin de bulunduğu belirtilmektedir.

Aşağıda görüldüğü gibi çobanlık yaparken de bir arada olan kişilerin birbirlerine mani söylediği belirtilmektedir:

- *Hasibe'yle sığır güdüyoruz. Ne bileyim biz "Halk"mışız meğerse. Kendileri de "Demir Kır At"mış. Çalının arkasından birbirimize türkü söylüyoruz. Şunu dedi:*

  Kara koyun kestiler
  Teyyareye astılar
  Demir kır at kazanmış
  Gazeteye bastılar.

  Ben de şunu söyledim:

  Kara koyun kestiler
  Teyyareye astılar
  Halk partisi kazanmış
  Gazeteye bastılar (K69).

  Çalının arkasından bir taş atarsa bana! Onlar "Demir Kır At"mış.

Topluca iş yapılan ortamlarda genç kızların sevdikleriyle iletişim kurabilmek vb. sebeplerle karşılıklı atışmalara katıldığı anlatılmaktadır. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

- *Gece kadın, kızlarla tütün dizeriz. El fenerleriyle ne şenlik olur. Ta Dedeler'den oğlanlar gelir, kızlara bakmaya gece. Avluda toplanırdık.*

Kimin işi varsa onun evinde toplanırdık. Nişanlım gece gelirdi bakmak için. Onu karşıda görünce türkü söylerdim:

Gülü kuruttun yârim
Bizi unuttun yârim
Cihadiye'nin köyünü
Mekân mı tuttun yârim (K95).(Gülüyor).*Çoğu zaman böyle uydururduk biz.*

Aynayı alan yârim
Cebine salan yârim
Mucurların üstünde
Uykusuz kalan yârim (K95).

Biz şimdi iki arkadaştık. Birinin nişanlısı da berberdi. Arkadaşımla karşılıklı söylerdik:

Amanın naylon kemer
Benim yârim berber
Tıraş eder eller
Binlik sayar eller derdi.

Ben de hemen çıkardım oradan:

Amanın naylon kemer
Senin yârin berber
Tıraş eder eller
Pis kokuyor keller (K95) derdim. Millette can soluk kalmazdı gülmekten.

Düğün geleneği içerisinde kına, gelin getirme, gelin indirme sırasında karşılıklı mani söylendiği kaynak kişiler tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

- *Bunu gelin oğlan evine gelirken söylerlerdi. Bir kıtasını kadınlar söyler bir kıtasını erkekler söylerdi. Benim çocukluğumun zamanında:*

Karanfilim savruluyor
Savruldukça kavruluyor
Yol verin dumanlı dağlar
Yâr karşımda çevriniyor (K148). Devamı var da ben hatırlamıyorum.

· *Biz yedi sene isteştik benim adamla. ama ben bilmezdim beni istediğini. Abi derdim. Askere giderken dayımın oğluna demiş ki ben askerden gelene kadar yetişir bana. O gittikten sonra dayımın oğlu bana bunu söyledi. Ben çok şaşırdım. yedi sene oldu. Bu bana haber salar. Ben severdim ama belli etmezdim. Herkes de bilirdi ama ben söylemezdim hiç. Bana son akşam haber salmış. Ben askerden de geldim. Artık bana bir cevap versin ben evleneceğim. Aracı olan kadına ne dedim, benim nikahlım mı da bana soruyor, gitsin kız orada, istediğiyle nişanlansın, dedim. O da benim inadıma o akşam dünürcü yollamış. Adam giderken, sevmiyorsan hiç yollama, çok pişman olursun, demiş. O da sevmiyorum ama Ayşe'yi kıskandırmak için yapıyorum, demiş. Onlar da hemen hazırmış. Hemen söz kesti mendili yollamışlar. Gönül bu ya! Haydi! Ben hiçbir şey yapmadım. Benden vazgeçmeyeceğinden eminim (Gülüyor). Sonra en sevdiğim arkadaşımın düğününde sağdıç olmuşum ben. Oynamaya kalktık. Kızın biri kalkmış bana mani atıyor biz oynarken. Bak şimdi:*

Tren gelir enginden
Bizim evin renginden
Biz abime kız bulduk
Pembe gülün denginden (K95).Oysa kız ne pembe ne bir şey! Herkes bilir!
Ben bunun altında kalır mıyım? Hem oynuyorum hem söylüyorum:

Bahçenize girmedik
Meyvenizi yemedik
Çok istediniz ama
Oğlunuzu sevmedik (K95). Oysa köpek gibi seviyorum! (Gülüyor) Şu kadarcık çocuk bile çıt çıkarmaz biz söylerken!

Yüzünde benin olsun

Yüreğin serin dursun
Bana yâr mi bulunmaz

İstemem senin olsun (K95) Dedim o kıza. Kız bir daha söyleyebilir mi bana karşılık.. Bana türkü mü söyleyecek o?

Ay doğar gediğinden
Tanıdım hediğinden
Ergen oğlan büyük kız
Döner mi dediğinden

Ay doğar dulunmaz mı
Bana yâr bulunmaz mı
Eğer yârsiz ölürsem
Cenazem kılınmaz mı

- *Düğünde "Karanfil"i söylerlerdi karşılıklı erkek ve kız. Benim dayımın oğlu kasete almış dayımı. Karanfil'i o söylemiş. Eski düğünleri kasete almışlar:*

Ay doğar aşmak ister
Al yanak yaşmak ister
Şu benim deli gönlüm
Yare kavuşmak ister (K148).

Karanfilim kavruluyor
Kavruldukça savruluyor
Yol verin dumanlı dağlar
Yâr karşımda savruluyor

Karanfili budamışlar
Gülü taze bitsin diye
Beş kardaşı öldürmüşler
Ocacığı getsin diye

Ay doğar ayan ayan
Düştüm yollara yayan
Haberin olmaz iken
Girdim koynuna uyan

Ay doğar varayım mı
Can cana sarayım mı
Doğdu da seher yıldızı
Daha yalvarayım mı

Derleme yapılan yerlerde karşılıklı söylenen manilerin "deyiş", "deyişet"; mani söyleme geleneğinin ise "mani atma", "deyiş atma", "deyiştirme", "atışma", "mani atma" şeklinde adlandırıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki cümleler bu konu üzerine konuşan kaynak kişilerin tespitleridir:

- *Öğlenin sıcağı çökünce her şeyi bırakırlardı. O zaman ana, derdim, bir "deyiş" söyleyin! Arzu'yla Kamber'i söylerdi (K151).*
- *"Ekmekçi'nin kızları" diye de bir "deyişet" vardı ama unuttum işte (K127).*
- *Karşılıklı manilere "deyişet" denirdi (K129).*
- *"Deyiştirme" olurdu kendi aralarında. Aranda ne geçiyorsa sen söyle ben böyle, diyorsun (K76).*
- *Karşılıklı deyiş atarken şöyle derdik:*

Bahçelere haşlama
Haşlamayı taşlama
Madem türkü bilmiyon
B.k yemeye başlama (K95).

Ah uluma uluma
Su doldurdum tuluma
Madem türkü bilmiyon
Köpek gibi uluma (K95).

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız büyütür
Vermezler sevdiğine (K95).

Kuyu başında musluk
Oğlanlar çalar ıslık
Yeniyayla kızları
Kavrulmuş taze fıstık (K95).

Hasta olan hastalar
Evi yapan ustalar
Çok çalıştı düşmanlar
Beni tutmaz muskalar (K95).

- *Şimdi gene böyle arkadaşlar deyiş atardık. Kızın biri erkeğin ağzından, bir diğeri de karısının ağzından söylerdi:*

Merdiven basak basak
Merdiven çıkmak yasak
Ankara'dan tel geldi
Oğlanlara kız yasak (K95) derdi. Şimdi ben de ona karşılık verirdim.

Bahçede sümek darı
Üstünde anahtarı
Yeni bir kanun çıkmış
Bir adama beş karı(K95). derdim. Ohh, millet artık coşardı ırgatta.

Mecilerde hem çalışır hem söyleşirdik, şakalar, deyişler atardık birbirimize:

Al giyen aşkın olur
Mor giyen şaşkın olur
Sevip sevip almayan
Sonunda pişman olur (K95).

Dikiş dikiyom dikiş
Makinemin kolları
Seven uzak gelmez
Adana'nın yolları (K95).

Çalıyıdım eğdiler
Hatırıma değdiler
Oğlan senin yüzünden
Bugün beni dövdüler (K60).

Sular gibi duruldum
El oğluna sarıldım
Bugün gelmedin bize
Oğlan sana kırıldım (K60).

Ateşe düşüp yanma
Varıp ellere kanma
Bir gün görmedim diye
Benden vazgeçti sanma (K60).

Bunlar da böyle deyişler.

Adana'nın pabuğu da
Altın dolu sandığı
İnanmayın hep yalan da
El kızının yandığı

Adana köprübaşı
Otur saraya karşı
Gel yârim konuşalım
Dosta düşmana karşı

İlengerde bulgurum
Kız ben sana vurgunum
İlengerde huz musun
Gelin misin kız mısın
Ben bugün geliyorum
Evde yalınız mısın

İlengerde huzum yâr da
Gelin değil kızım yâr
Geleceksen bugün gel de
Evde yalınızım yâr

O öyle deyişine karşı o da:

İlengerde bulgurum da
Kız ben sana vurgunum
Eğer baban vermezse de
Adana'ya sürgünüm (K58).

- *Köyde akşam sohbetleri olur. Komşulukta, misafirlikte kim ne biliyorsa okur. Sıra gecesi gibidir. Bu buradan mani atar, o oradan mani atar. Bir nevi atışma gibi yaparlar. Daha çok haremlik selamlıktır. (K60).*

3.1.7. Adana'da İcra Ortamında İcrayı Etkileyen Dış Etmenler

Derlemeler sırasında dışarıdan gelen sesler, ortamda bulunan kamera, ortamda bulunan veya ortama sonradan katılan kişiler mani icrasını etkilemiştir. Mani icrasının gerçekleştiği ortama başka kişilerin girdiği ve icrayı etkilediği durumlar "Mani Dinleyicilerinin Maniye Etkileri" başlığı altında ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Mani dinleyicilerinden sonra mani icrasını en çok etkileyen unsur, ortamda bulunan video kameralar ve fotoğraf makineleri olmuştur. Kayda alındığını fark eden dinleyicilerin bir kısmı bundan rahatsız olduğunu sözlü olarak veya beden diliyle dile getirmiştir. Buna rağmen derleme amacımızı ayrıntılı bir şekilde anlattığımızda kameraya göz ardı edebilmişlerdir. Kimi kaynak kişilerin kamera nedeniyle sözlerinde ve beden dillerinde

daha özenli olmaya çalıştıkları dikkat çekmiştir. Mani icrasında söyleyen, dinleyici, mekân vb. unsurların icraya etkilerini tespit edebilmek için derlemeler sırasında kamera kaydı kullanılmıştır.

Derlemeler sırasında elde edilen, icrayı etkileyen dış etkenleri açıklayan tespitler şunlardır:

- *K125 eskiden ah gene yeşillenmiş, derlerdi. Şimdi başka türlü söylüyorlar* şeklinde mani icralarını anlatırken kendisini kameraya aldığımızı *görünce "Kameraya mı çekiyorsunuz?"* diyerek duraksıyor.
- Dinleyicilerden biri *Keşke ben de mi kameraya alsam,* deyince K147 duraksıyor, daha sonra devam ediyor.
- Mani icrası sırasında geçen sürüyü ve sahibini çekmek için kamerayı çevirdiğimizde K77 duraksayıp o tarafa dönüyor.
- K138 icrasını gerçekleştirirken kendisini kameraya aldığımızı fark ediyor, *"Sen beni mi alıyorsun?"* diye tepki gösteriyor.
- K171'un icrası sırasında dinleyicilerden biri *"Teyze, televizyona çıkarsan karışmam ha!"* diyor.
- K107 kendisini kameraya alacağımızı söyleyince *"Biraz kendimi düzleyeyim de öyle çek kameraya!"* diyor.

Kaynak kişilerin icrasını en çok etkileyen ikinci unsur ise dışarıdan gelen araçların sesidir. İcraların çoğunlukla köylerde gerçekleştirilmiş olması icrayı bölen dış etmenler arasında traktör unsurunun çoğunlukta olmasını açıklamaktadır. Bu hususla ilgili olarak icralar sırasında karşılaşılan örnek durumlar şunlardır:

- K125 Traktör geçince duraksıyor.
- K121 duraksıyor, dışarıdan geçen at arabasına bakıyor.
- İcra sırasında bir motosiklet geçiyor ve K68 duraksıyor.
- Dışarıdan araba geçince K123 duraksayıp o tarafa bakıyor.
- Traktörle K108'nın akrabası geliyor. Sarılıp selamlaşıyorlar. Sohbet ediyorlar.

Derlemelerin düğün ortamında yapıldığı durumlarda kaynak kişiler etraftaki koşuşturmaca ve gürültüden etkilenmiştir. Aşağıda da ifade edildiği gibi kaynak kişinin de yardım etmek veya eğlenmek amacıyla düğünde yer almak istemesi icrayı etkilemiştir:

- İcra sırasında düğündekiler havaya silah sıkıyor ve K147 icrayı durdurarak o tarafa bakıyor.
- İcra, düğün evinin sessiz bir köşesinde yapılsa da dışarıdan gelen müzik sesi ve evdeki koşturmaca icranın sık sık duraklamasına sebep oluyor.

İcrayı etkileyen diğer dış etmenler ise şunlardır: kapı sesi (K95), sağlık durumu nedeniyle kalp pili kullanan kaynak kişinin kalp pilinin alarm sesi (K91), meyve ikramının yapılması (K72), ezan sesi (K137). İlk üç durumda kaynak kişi bir süre sonra icrasına kaldığı yerden devam etmiştir. Ezan sesi duyulduğunda K137 Salavat getirdikten sonra icrasını bitirmiştir.

3.2. İşlevsel Halkbilim Kuramına Göre Adana Mani Söyleme Geleneği

İcraların işlevsel olarak tarla, bağ, bahçe işlerinde iş gücünü ve motivasyonu arttırma; geçiş dönemleri, mevsimlik törenler ve düğün bayram eğlenceleri gibi çeşitli kutlamalarda eğlenme, vakit geçirme; profesyonel anlamda müzik icracılığı ile para kazanma; belirli bir gün, düğün bayram vb. bağlı olmaksızın kadınların bir araya gelerek müzik icra etmeleri ile birlik, beraberlik ve dayanışmayı sağlaması; kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, psikolojik rahatlama (bilinçaltının dışa vurumu) vb. özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Okdan Yamaner, 2014, s. 34).

Mâniler sosyal kültürel değişimin izlerinin en çok görüldüğü türdür. Mânilerin doğa, sosyal ve ekonomik hayatla sıkı bağları vardır. Mâniler duygu ve düşüncelerin en kolay ifade edilebildiği bir tür olduğu için her tür toplumsal olaya tepki ve duyguların ifadesinde söylenir (Artun, 1998, s. 141).

Hiç şüphesiz sözlü kültür ortamında sosyo-kültürel icra bağlamlarında manileşme her zaman bir tek işleve yönelik olarak oluşturulmaz. Sosyal ve kültürel olarak açık işlevlerinin yanı sıra gizli işlevleri de olabilir (Çobanoğlu, 2007, s. 73).

3.2.1. Hoşça Vakit Geçirme / Eğlenme

Kadın kadına olunan ortamlarda rahatça atılan maniler kadınların gündelik hayatın neden olduğu telaş, sıkıntı, zorluk ve yorgunluktan bir süreliğine de olsa uzak kalmasını sağlamaktadır (Büyükokutan, 2014, s. 382).

Belirtilmesi gereken bir nokta, mâni söyleme işinin profesyonel anlamda, gelir getiren bir iş olarak yapılmamasıdır. Duyguların dışa vurumu ve duygusal rahatlama fonksiyonuyla özellikle genç kızlar ve kadınlar arasında yaygındır. Bunu mâni metinlerinden de anlamak mümkündür:

> Mâni mâniyi açar
> Mâni bilmeyen kaçar
> Gelin kızlar bir mani söyleşelim
> Mâni çok dertler açar (Yılmaz, 2008, s. 146).

Mantuvar oyununda, kaplara gizlenen özel eşyalar… mani eşliğinde çekilerek o kişinin kısmeti, gülüşmeler ve şakalarla süslenerek belirlenmeye ve geleceğiyle ilgili yorumlar yapılmaya çalışılır. Bu durum geçmişin ciddi dinsel pratiğinin günümüzde inanç boyutu hafifletilmiş bir oyun ya da eğlenceye dönüştüğünün bir diğer örneği olarak kabul edilebilir (Özdemir, 2005, s. 170).

Bursa Keles'in Güvenli Köyü'nde kadınlar, birbirlerine sataşma amaçlı da mani atarlar. Yöre insanı tarafından sataşma sözcüğü ile ifade edilmesine rağmen, bu manilerde amaç karsı tarafı kızdırmak değil, eğlendirmek, ruhunu okşamaktır. Ezgisiz söylenen bu maniler, yöre insanının mani atan kişiyi görmek için çaba sarf etmesine sebep olacak kadar hoşa gitmektedir (Okdan Yamaner, 2012, s. 165).

Derlemeler sırasında elde edilen bilgilere göre Adana'da mani söyleyenlerin birincil amacı dinleyicileri eğlendirmektir. Manilerin söylendiği eğlence ortamları arasında düğünler ilk sırayı almaktadır (K53, K54, K123, K134, K138, K142, K147, K148, K168). Düğünün gelin övme, gelin getirme, nişan, kına gibi aşamalarında maniler eğlence amacıyla söylenir.

Kadınların, gençlerin ve çocukların boş oldukları gündüz veya akşam vakitlerinde veya kışın ailecek bir araya gelindiği zamanlarda hoşça vakit geçirebilmek için mani söylendiğine rastlanmıştır (K92, K147, K148, K168, K174).

Manilerin icrasında en sık karşılaşılan amaçlardan birisi ise tarlada, bahçede, dağda, evde vb. çalışırken işi kolay kılmak ve çalışma şevkini artırmaktır. Kaynak kişilerin bu konudaki düşünceleri şunlardır:

- *Kazma kazarken (K95, K97, K147, K170), ekin biçerken (K97, K167), ot döverken (K132, K151, K153, K170), pamuk toplarken (K107, K133, K153), kazmayla çapa çekerken (K133, K151), ekmek yaparken (K89, K92), çıkrık eğirirken (K91), tütün dizerken (K95), pancar sapı keserken (K95), soğan soyarken (K95), ev temizlerken (K170), ıstar dokurken (K48), çulhalık dokurken (K48), sap çekerken (K167), koyun güderken (K37), koyun sıkarken (sağarken) (K177) maniler söylenmektedir.*
- *Koyun sıkmaya giderdik, otlattığı yerde "halaka"da toplanılırdı. On ev varsa hepsi "halaka"ya girerdi. Bir kısmı oynarken bir kısmı söylerdi. Laf atmalar olurdu (K178).*
- *Normalde iki hat götüreceksek mani söyleyerek üç hat götürtürdük. Hat dediğimiz sıradır (K99).*
- *Kazmayla çapa çekerdik, karşı karşıya iki genç gelin her neyse tarlada ot döverken mani söylerdik. Günümüz geçsin, dinlesinler, sıcakta eğlensinler diye söylerdik (K132).*
- *Biz pamuklara giderdik, akşam olunca pamuk bittiğinde yorgunluğumuzu unutuyorduk. Bütün çadırlar birikirdik, bir oynardık bir oynardık! Maniler söylerdik (K133).*
- *Vakit geçsin diye, saat doldurmak için mani söylenirdi. Hiç ayıplanmazdı. Kim mani söylerse herkes oraya koşardı. Uyuklayarak kazma kazmaktansa şenlenerek kazmak daha iyi (K95).*

3.2.2. İletişim

Ülkemizde söylenen manilerin işlevlerinden birisi de "iletişim"dir. Geleneksel kültürde bireyler arasında duygu ve düşüncelerin çeşitli nedenlerle tam olarak aktarılamadığı durumlarda mani sıkça başvurulan bir aracı olmuştur.

Bilindiği gibi, günümüzün neredeyse tam tersine yakın dünümüze kadar toplumsal yapımızın büyük bir çoğunluğu kırsal kesimde yaşamakta ve kelimenin tam anlamıyla bir "tarım toplumu" olan millet hayatımızın sözlü kültürel gündelik

yaşantısının sıklet merkezini “mani”lerin temsil ettiği şiir ve “türkü” olarak ifade edilen müzikal gelenek oluşturmaktaydı (Çobanoğlu, 2007, s. 71).

Düğünde, dernekte, bahar gezilerinde, kızlarla genç erkeklerin bir arada bulunduğu başka toplantılarda mâniler hem bir eğlence hem bir haberleşme aracı olarak kullanılıyor. Memleketimizde cinsel tabuların çok sıkı olduğu bölgelerde bile mâni, tabuları kırmada önemli bir işlev görüyor. Mânilere bağlanan tabuları kırma işlevinden gençler bol bol faydalanmış, sevenler de mânilerin yardımı ile duygularını sevgililere açabilmiştir (Başgöz, 2008, s. 109-110).

Kızlarla köyün gençleri arasındaki bağın, aralarındaki ilişkilerin manilere yansıması ve yansıyan bu düşüncelerin, hem de düğün gecesi coşkun bir biçimde ifade edilmesi tesadüfî değildir. Her yeni düğün gençlerin bastırılan isteklerinin kamçılanmasına yol açmakta; sevgiliye kavuşma, onunla olma düşüncesiyle dolu olan genç, duygu ve düşüncelerini maniler yoluyla anlatmaktadır. Genellikle gençlerin bastırılan isteklerinin dile yansıması ve dil ile özlemi duyulan kişiye yansıtılmasıdır, bayraktar manileri (Çınar, 1987, s. 49).

Genç kız toplantılarında maniler evlilik niyet ve temennisi üzerine duygu ve düşünceleri bir deyişle dile getirmek ve hoşça vakit geçirmek için söylenir. Maniler yoluyla açığa vurulmayan kız-erkek arkadaşlığı öğrenilmeye çalışılır. Kızlar beğendiklerini sezdirir. Evlilikte aranılan özellikler dışa vurulur. Anlamazdan gelen delikanlıya sitem edilir. Bazen de delikanlıyı beğenmediklerini söylerler (Karakaş, 2008, s. 200).

Maniler, sevmenin, sevilmenin, sevdiğini açıklamanın ve buluşmanın zor, hatta yasak olduğu köy ve kasabalarda gençlerin haberleşme ve duygularını karşısındakine iletme aracıdır. Delikanlılar ve genç kızlar, sevildiklerini manilerle söylerler. Düğünde, tarlada, bağda, imecede karşı söylenen veya gözlerden ırak tenha yerlerde bir kağıda yazılarak ele tutuşturulan manilerle birbirlerinin niyet ve duygularını öğrenebilirler (Aslan, 2008, s. 109).

Mektup manilerinin de açık olarak söylenilmek istenilmeyen, ima yoluyla karşı tarafa iletilen mesajın çözülüp alınmasını amaçlayan mani tipi iletişimin temel özelliği olduğu görülmektedir. Bu manilerin sözlü, yazılı veya elektronik hangi kültür ortamında olurlarsa olsunlar neredeyse tür belirleyici diyebileceğimiz bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Çobanoğlu, 2007, s. 74).

Kadın türküleri üzerine yapılan bazı araştırmalar grup kimliği bilincinin kazanılmasında türkü geleneğinin işlevini ortaya koymuştur (Porter, 1992). Mâni geleneği için de aynı işlevin geçerliliği muhtemeldir (Mirzaoğlu, 2007, s. 137).

Bu bağlamda şiir ve özellikle maniler, bireylerin kendilerini ifade etmelerine "mani" olan manialara veya sosyo-kültürel engellere karşı sıra dışı bir konuma sahiptirler ve rahatlıkla "mani tipi iletişim" olarak adlandırabileceğimiz, geleneksel bir iletişim aracıdırlar (Çobanoğlu, 2007, s. 71).

Mani söyleyenlerin ifadelerine ve derlemeler sırasında yapılan tespitlere göre iletişim, Adana'da söylenen manilerin de işlevleri arasındadır. Geleneksel toplum yapısı içerisinde karşı cinse ulaşmak konusunda sıkıntı yaşayan kişiler onlara maniler yoluyla ulaşmaya çalışmışlardır. Doğrudan söylendiğinde hoş karşılanmayacak düşünceler de maniler ile ifade edilmiştir. Kaynak kişilerin bu konuyla ilgili olarak elde edilen ifadeleri şunlarıdır:

- *Mantuvar çekilirken mani söylenirdi. Daha çok akşamları, oda sohbetlerinde söylenirdi. Şimdi yok denecek kadar az. Amacı karşıdakine bir şeyler verebilmektir. Kişi, sevdiğine manilerle gönderme yapabilir (K60).*
- *Misafir gelince eve daha iyi hizmet yapılsın diye komşular ev sahibini maniyle kışkırtırlarmış (K71).*
- *Eskiden sevenler sevgilerini gizlemek zorundaymış. O zamanlar insanlar bu tip şeylere olumlu bakmadıkları için kız, oğlana akşam kız evine giderse neler olabileceğini bir maniyle anlatmış (K71).*
- *Tarlada herkes bir aradadır. Ot yolarken veya her ne zaman olursa birisi mantuvar söylerdi. Elci bu elde mantuvar söylenecek, der. Mesela Ali sen aklından iki isim tut, denir. O kızla oğlanı aklına almış olur: Ayşe'yle Mehmet. Artık o onun vicdanına kalmış bir şey. Herkes köyde kimin kime gönül düşürdüğünü bilir. O biliyor zaten kızın kime gönül düşürdüğünü. Oğlanla kız birbirini biliyor ya bakışırlar söylenince. Öbür oğlan da aklından tutmuştur. İsim vermezler, gizli olur. Mani söylenir. İsim tutan kişi bildi, der. Açıklanmaz, bilen bilir. Ondan sonra tutan kişi oğlanı görünce, o manide sizi tutmuştum aklımdan, der, gülerler. İçinden gelirse gelen misafiri açmak için söylenebilir (K95).*

- *Onu karşıda görünce türkü söylerdim. Yorulduğumuzu da bilmezdik. Bir oğlan vardı. Kızın birini isterdi. Oğlan motora binmesin diye ona mani düzdüydük (K95).*
- *Maniler söylerken köydeki oğlanlar bize bakardı. Taş, şeker atıp ayna tutarlardı. Ayna tutmak "Seni seviyorum" demek idi (K97).*
- *Kiremithane semtinde gençler, sevdiğini alamayınca onlara karşı duygularını ifade düğünlerde ifade ederler. Döner bıçaklarını çıkarırlar. Orkestra çalarken bıçakları sallayarak dans ederler. Oyun bitince orkestranın yanına geçer maniyi okurlar (K103).*
- *Kızlar hep pencereden bakıyorlar. Tabi delikanlılık da var ya. Türkü düzmeye başladım. Ben toplansınlar diye söylemiştim (K136)*
- *Mendilin içine mani yazarlardı, bir taş altına vb. koyarlardı. Oğlan orayı bilirdi, gelir alırdı. O da bir mani yazıp koyardı (K171).*
- *Düğünlerde karşılıklı çıkanlar, birbirini sevenler, sevdiğine mani ile mesaj veriyor (K174).*

3.2.3. Eğitme

Edebiyat tarihinin asıl amacı, edebiyat verimlerine dayanarak o ulusun özelliklerini aydınlığa çıkarmak olduğuna göre, binlerce yılın biriktirdiği kültür zenginliğini içinde yaşatan Türk manileri, Türk edebiyatı tarihi ve Türk kültür tarihi için temel kaynaklardan biri sayılacaktır (Akalın, 1972, s. XXXI).

Folklorun üçüncü işlevi özellikle-fakat yalnızca değil-okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevidir. Birçok okuryazar olmayan toplumlarda bilgilerin folklorda somutlaştırılması, onun doğruluğuyla fazlaca kabul edilmiştir. Tarihsel olarak ne kadar doğru olduğunu, öğretilmesinin ne kadar önemli olduğunu, kültürü ne kadar yansıttığını gösterir ve yol göstericiler için pratik kuralları içerir (Bascom, 2010, s. 80).

Manilerin söylenmesinde gelenek, örf ve adetlerin aktarım amacı da güdülmektedir. Kaynak kişilerin ifadelerinde genç kızlara ve yeni evlenenlere öğüt verme arzusu göze çarpmaktadır:

- *Gelin gelince söylenen manilerin bazıları öğüt veya gözdağı amacı taşır* (K49, K132, K172)
- *Kızlar evden kaçmasın diye öğüt söylenirdi* (K77).

Aşağıdaki mani de evli biriyle birlikte olmanın sakıncasına değinmektedir:

Bugün ayın onudur
Yüküm buğday unudur
Evliye meyil vermen
Eve varır unutur (K132).

3.2.4. Toplumsal Baskılardan Kurtulma

Toplum tarafından yasaklanmış bazı söz, düşünce ve özellikle de davranışların halk bilgisi yaratmalarında ifade edilmesi yoluyla, örneğin bazı arzu ve isteklerin yerine getirilmemesi durumunda bunların halk bilgisi yaratmalarında ifade olunması toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, bir türkü veya manide yer alan cinsellikle ilgili ifadeler veya cinsellikle ilgili bir fıkra bu türden bir işlevi yerine getirir (Ekici, 2010b, s. 125).

Aslında dördüncü maddede belirtilen toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi içinde değerlendirilebilecek olan protesto işlevine göre, normal şartlar altında gerçekleştirilemeyen, zengin-fakir, yönetici-yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışması halk edebiyatı yaratmalarında yansıtılır. Böylece pek çok hikâye, masal ve fıkrada, türkü ve manide bu çatışmanın veya alt sınıftan kişilerin kendilerine yapılan haksızlıkların ifadesini bulmak mümkündür (Ekici, 2015, s. 89).

Aşağıda görüldüğü gibi Adana'da manilerin söylenmesinde aşk, sevgi, kızgınlık vb. duyguların ifade edilmesi ve rahatlama sağlanması amacı da vardır:

- *O zaman ağalar bize para vermezdi. Biz de ağalara karşı mani söylerdik. Ama bunu ağanın yanında söyleyemezdik (K175).*

3.3. Adana Mani Söyleme Geleneğinin Değerlendirilmesi

Adana'dan derlenen manilerin bağlam merkezli kuramlardan Performans Teori ve İşlevsel Halkbilim Kuramı dikkate alınarak incelendiği bu bölümde Adana mani söyleme geleneği hakkında birtakım tespitler yapılmıştır.

Performans Teori kapsamında, Adana'da gerçekleştirilen mani derlemeleri sırasında elde edilen kayıtlar izlenerek çözümlenmiştir. Gerçekleşen mani icraları;

icracı, dinleyici, icra zamanı, icra mekânı, müzik, karşılıklı icra ve icrayı etkileyen dış etkenler açısından incelenmiştir.

Elde edilen verilere dayanılarak Adana'da mani söyleyenlerin çoğunlukla kadınlardan oluştuğu; yaşlı kesimin maniler konusunda gençlere oranla daha istekli ve bilgili olduğu; düşük eğitim seviyesine sahip kimselerin, diğerlerine göre, mani söyleme geleneğine daha hâkim durumda olduğu; mani söyleyenlerin çoğunlukla ev hanımları arasından çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye mani söyleme geleneği içerisinde çoğunlukla kadınlara has bir tür olarak bilinen manilerin bu özelliği Adana mani söyleme geleneği için de geçerlidir. Adana'da geleneğin genç kesim arasında yaşatılamaması tüm dünyayı ve dolayısıyla ülkemizi de içine alan bir kültürel küreselleşme olgusunun Adana mani söyleme geleneğini de etkisi altına almış olabileceğini göstermektedir. Orta yaşın üzerinde kişilerin-çoğunlukla da yaşlıların-Adana mani söyleme geleneğinin eski dönemlerinin oldukça zengin hatıralarını anımsadığı da göz önünde bulundurulursa geleneğin yıllar içerisinde git gide eski zenginlik ve yaygınlığını yitirdiği söylenebilir. Gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının etkisiyle birlikte halkın eğlence anlayışı değişmiş, geleneksel yapı içerisinde halkın eğlence ve hoşça vakit geçirme gibi birçok ihtiyacını karşılayan mani söyleme geleneği yerini çok farklı yaşantılara bırakmış, bırakmaktadır.

Adana mani söyleme geleneği eski zenginliğini yitirmekte olsa da geleneğin, kimi yörelerde halen yaşatılmakta olduğu ve kimi mani söyleyicilerin halen belleklerinde pek çok mani barındırdığı görülmüştür. Bu anlamda Adana mani geleneğinin yer yer yaşatılan örneklerinden ve mani söyleyicilerin anlattıklarından yola çıkılarak yörede mani söyleyenlerin yetişmesi, kıyafeti ve aksesuarı, yüz ve beden hareketleri, mani söyleme yöntemi, amacı ve manilere yaklaşımı hakkında bazı sonuçlara ulaşmak mümkün olmuştur.

Mani söyleme geleneğinin çoğunlukla kadınlara has bir gelenek olarak göze çarptığı yörede mani söyleyenlerin genellikle toplumun en küçük yapı taşı olan aile ortamında yetişmesi beklenen bir sonuçtur. Çünkü ailede anne ve büyükannelerin mani söylediği ortamların yaşantıları da içermesi mani söyleyicilerin yetişmesi üzerinde daha etkili olmaktadır. Genel anlamda mani söyleyenlerin yetişmesi konusunda belirli yöntem ve tekniklerden söz edilememektedir. Yetişme ancak geleneği bilenlerin gözlemlenmesi şeklinde olabilmektedir.

Adana mani söyleme geleneği içerisinde mani icralarını etkileyen unsurlar arasında kıyafet ve aksesuarlar ile yüz ve beden hareketlerini de saymak mümkündür.

Mani icraları sırasında belirli bir kılık kıyafetten söz etmek mümkün olmasa da mani söyleyen kişinin dikkat çekici bir kıyafet içerisinde olması veya bir aksesuar taşıması dinleyicileri etkilemektedir. Bunun yanında mani söyleyenler; duyguların dışa vurumu, maniyi hatıra getirme, dinleyenlerin dikkatini çekme konularında yüz ve beden hareketlerinden faydalanmaktadırlar.

Mani söyleyenler, icraları sırasında birtakım yöntemleri kullanmaktadır. Bunlar ancak gelenek içerisinde görerek öğrenilmekte veya mani söyleyenin tecrübelerinden yola çıkılarak oluşturulmaktadır. Adana'da mani söyleyenlerin icraları sırasında manileri hatırlayabilmek amacıyla ritim tutma yönteminden ve yardımcı kişi veya kişilerden faydalandıkları görülmektedir. Mani icralarını etkileyen diğer etkenler ise dinleyenlerin tercihleridir. Dinleyenlerin tercihlerini dikkate alan icracıların daha çok ilgi gördüğü tespit edilmiştir. Günümüzde pek rastlanamasa da geleneğin kalan temsilcilerinin verdiği bilgiye göre eski dönemlerde mani söyleyenlerin icra karşılığında para veya hediye alması ve köy köy gezerek düğünlerde icralarını gerçekleştirmeleri oldukça yaygındı. Geleneğin usta icracıları birtakım oyun havalarının arasına farklı mani dörtlükleri ekleyerek, dinleyicileri motive edici ve eğlendirici tutumlar sergileyerek, icrayı olumsuz yönde etkileyen kişileri uyararak icra ortamını yönetmekteydi. Usta icracıların irticalen mani söyleme konusunda da oldukça yetenekli oldukları görülmektedir. Usta icracılar; günlük hayatın akışı içerisinde veya bir eğlence ortamında ortamdaki konuya, atmosfere uygun olarak ders verici, güldürücü, kızdırıcı türde maniler söyleyebilmektedirler.

Mani söyleyenlerin manilere bakış açısı, geleneğin günümüzde aldığı durumu yansıtması açısından önemlidir. Mani söyleyenler mani söyleme geleneğini çoğunlukla geçmişin çok değerli ve eğlendirici, kimi zaman öğretici birer öğesi olarak görme eğilimindedir. Fakat bu geleneğin günümüz şartlarında eski değerini göremediği düşüncesi bu kişiler arasında yaygındır. Kaynak kişiler arasında kimi dini ve toplumsal baskılar nedeniyle mani söylemekten kaçınanların azımsanamayacak sayıda olması kırsal kesimde geleneksel yaşantının hala etkisini devam ettiriyor olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Adana mani söyleme geleneğinde mani dinleyenlerin yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek durumu gibi özellikleri mani söyleyenlerinkilerle benzerlik göstermektedir. İcra ortamında mani dinleyenlerin mani geleneğine ve manicilere bakış açısı hayranlığa varan olumlu bir bakış açısını da en yakınındaki mani söyleyiciden haberdar olmama şeklindeki tutumu da içermektedir. Eski dönemlerde usta bir mani söyleyici olarak

bilinen ebeveyninin bu özelliğini kişinin, ancak mani icralarımız sırasında öğrenmesi geleneğin günümüzde eski yaygınlığını taşımıyor oluşunun iyi bir göstergesi olabilir.

İcra ortamında dinleyenlerin cinsiyeti, fiziksel, duygusal, toplumsal özellikleri; bedensel ve sözel tepkileri ve mani icrasına yönelik doğrudan müdahaleleri mani icralarını etkilemektedir.

Adana mani söyleme geleneğinde mani icralarını etkileyen önemli unsurlardan biri de mani söyleme zamanıdır. Adana'da mani söyleme zamanları daha çok düğün, iş, bayram ve dinlenme zamanlarıdır. Kış mevsiminde gerçekleştirilen konukluğa bağlı toplantılar, yaz akşamlarında gençlerin kendi aralarında düzenledikleri mantuvar vb. oyunlar manilerin söylenmesine vesile olmaktadır. Bunun yanında mani söyleme geleneğinin herhangi bir zamana bağlı kalınmadan gerçekleştiği pek çok durum da söz konusudur.

Mani söyleme geleneği içerisinde mekân, belirleyici öğe olabilmektedir. Mekânın düzenlenmesinde ise geleneğin ve geleneksel toplum yapısının ve ekonomik yapının etkisi göze çarpmaktadır. Mani geleneğinin canlı bir şekilde devam ettiği eski dönemlerde mekânın düzenlenmesinde cinsiyet önemli bir rol oynamıştır. Düğün zamanlarında kadın ve erkeğin ayrı ortamlarda eğleneceği şekilde mekânı hazırlamak, kimi zaman kadınların eğlendiği odaların kapısında bekçi bulundurmak bu duruma örnek olarak verilebilir. Mani icraları sırasında mekânda sunulan ikramları belirleyici öğe de ev sahibi durumunda olan kişi veya kişilerin ekonomik durumudur. Kırsal kesimde ulaşılabildiği ölçüde çerez, kuru meyveler, mısır vb. atıştırmalıklar ikram edilebilmektedir; fakat çok da yaygın değildir. Düğün zamanları ikram edilen yemekler ise kuru fasulye, yüzük çorbası, etli pilav vb.dir.

Adana mani söyleme geleneğinde maniler ezgisiz seslendirilebildikleri gibi ritim eşliğinde de icra edilebilmektedir. Bu anlamda darbuka, delbek, def gibi ritim aletleriyle kimi mutfak gereçlerinin ritmi sağlama açısından yeri önemlidir. Ritim çalgıları eğlendirici özelliklerinin yanında icracının manileri hatırlamasını kolaylaştırıcı bir özelliğe de sahiptir. Herhangi bir müzik eğitiminden yoksun olan mani icracıları bazı basit ezgiler üretmekle birlikte çoğu zaman kulaktan duyma ezgileri veya bir türkünün ezgisi olanları kullanarak manilerini icra edebilmektedirler.

İcra ortamında Adana manilerin işlevsel özellikleri de bu bölümde üzerinde durulan unsurlardan biridir. Adana'da manilerin iletişimi sağlama işlevlerinin en yaygın işlev olduğu kabul edilebilir. Özellikle kırsal kesimde duygu ve düşüncelerin ortaya konması konusunda etkili olan geleneksel bakış açısından dolayı bu konuda manilerden

uzun yıllar faydalanılmıştır. Bu yapı içerisinde Adana'da manilerin eğitim verme ve toplumsal baskılardan kurtulma işlevini yerine getirdiği de kabul edilebilir. Günümüzde kırsal kesimde manilerin hala işlevsel özelliklerini yerine getirdikleri ortamlarla karşılaşılmıştır. Fakat manilerin işlevsel özellikleri günümüzde eskisi kadar yaygın değildir. Bunda gelişen teknoloji ve iletişim koşullarında kişiler arası iletişimin üzerindeki baskının hafiflemiş olması, kitle iletişim araçlarının yaygın bir biçimde kullanılmasıyla birlikte eğlence anlayışlarının değişime uğraması, örgün eğitimin kırsal kesime daha kolay bir biçimde ulaştırılabiliyor olması vb. nedenler etkili olmuş olabilir.

Sonuç olarak mani söyleme geleneğinin bağlam merkezli halkbilim kuramları dikkate alınarak incelenmesi sonucunda görülmüştür ki Adana mani söyleme geleneği içerisinde icra ortamında mani söyleyenler, dinleyiciler, zaman, mekân, müzik ve karşılıklı icra etkili olabilmektedir. Bunun yanında mani söyleme geleneği çeşitli işlevsel özelliklere de sahiptir.

BÖLÜM IV

ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN BİÇİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Adana'da Söylenen Manilerin Biçim Özellikleri

Duygu ve düşüncelerin dilin ahengini ön plana alarak anlatıldığı şiir geleneği en eski dönemlerden bu yana Türk halk edebiyatının önemli bir parçasıdır. Şiirin düz yazıdan en belirgin farkı olarak görülen ritim ve ahenk kavramı şiirde biçim öğelerinin ortaya konmasıyla açıklanabilmektedir.

Biçim, şiirin dış yapı özellikleridir. Biçimi nazım birimi, ölçü, uyak (kafiye) ve hacim (mısra, beyit ya da dörtlük sayısı) oluşturur (Albayrak, 2009, s. 134).

Halk edebiyatının gerek İslamlıktan önceki dönemden kalan örneklerinde, gerek İslamlıktan sonraki dönemin ürünlerinde, nazım birimi *dörtlük*tür. Yani düşünceler dörder dizelik kümeler içinde anlatılır (Kudret, 2003, s. 220). Dörtlüklerle kurulan nazım şekilleri halk edebiyatının "asıl şekilleri" olarak kabul edilir ve iki tipte toplanırlar: mani tipi, koşma tipi (İlaydın, 1947, s. 71).

Bu bölümde, Türk halk şiirinin asıl şekillerinden kabul edilen "mani" tipine uygun olarak Adana'da söylenmiş ürünlerin ölçü, kafiye, nazım düzeni gibi biçimsel özellikleri üzerine durulmuştur.

4.1.1. Adana'da Söylenen Manilerde Ölçü

Adana'dan derlenen maniler incelendiğinde bu manilerin tamamının hece ölçüsü ile söylendiği görülmüştür. Maniler içerisinde en büyük grubu 7'li hece ile söylenen maniler oluşturmaktadır. İncelenen maniler içerisinde sırasıyla 8'li, 6'lı ve 9'lu hece ile söylenen manilere de rastlanmıştır. Bunun yanında ölçü bakımından kararsız olan maniler de bulunmaktadır. Adana'da derlenen manilerin hece ölçüsüne göre incelenmesi sonucunda elde edilen veriler şu şekilde gruplandırılmıştır:

7'li hece ölçüsü ile söylenen maniler: MA-1, MA-2, MA-3, MA-4, MA-6, MA-7, MA-8, MA-10, MA-11, MA-12, MA-13, MA-14, MA-15, MA-16, MA-17, MA-18, MA-19, MA-20, MA-21, MA-22, MA-23, MA-24, MA-25, MA-26, MA-28, MA-30, MA-31, MA-32, MA-33, MA-34, MA-35, MA-36, MA-37, MA-38, MA-39, MA-41, MA-42, MA-43, MA-44, MA-45, MA-46, MA-47, MA-48, MA-50, MA-51, MA-53,

MA-55, MA-56, MA-57, MA-58, MA-60, MA-61, MA-62, MA-63, MA-64, MA-65, MA-66, MA-67, MA-68, MA-70, MA-75, MA-76, MA-78, MA-79, MA-80, MA-82, MA-83, MA-84, MA-85, MA-86, MA-89, MA-91, MA-92, MA-93, MA-95, MA-96, MA-97, MA-98, MA-99, MA-100, MA-102, MA-108, MA-109, MA-110, MA-111, MA-112, MA-114, MA-115, MA-116, MA-118, MA-119, MA-120, MA-121, MA-122, MA-123, MA-124, MA-126, MA-127, MA-128, MA-129, MA-130, MA-131, MA-132, MA-133, MA-134, MA-135, MA-136, MA-137, MA-138, MA-139, MA-140, MA-141, MA-142, MA-143, MA-144, MA-145, MA-146, MA-147, MA-148, MA-149, MA-150, MA-151, MA-152, MA-153, MA-154, MA-155, MA-156, MA-157, MA-160, MA-162, MA-163, MA-164, MA-165, MA-166, MA-167, MA-168, MA-169, MA-170, MA-171, MA-172, MA-173, MA-176, MA-177, MA-179, MA-180, MA-181, MA-182, MA-183, MA-184, MA-185, MA-186, MA-187, MA-188, MA-189, MA-190, MA-191, MA-192, MA-193, MA-194, MA-195, MA-196, MA-197, MA-198, MA-199, MA-200, MA-201, MA-202, MA-203, MA-204, MA-205, MA-206, MA-207, MA-208, MA-209, MA-210, MA-211, MA-212, MA-213, MA-214, MA-216, MA-217, MA-218, MA-219, MA-220, MA-221, MA-222, MA-223, MA-224, MA-225, MA-227, MA-228, MA-229, MA-230, MA-231, MA-233, MA-234, MA-235, MA-236, MA-237, MA-238, MA-239, MA-240, MA-241, MA-242, MA-243, MA-244, MA-245, MA-246, MA-247, MA-248, MA-249, MA-250, MA-251, MA-253, MA-255, MA-256, MA-257, MA-258, MA-259, M-260, MA-261, MA-264, MA-265, MA-266, MA-267, MA-268, MA-269, MA-270, MA-271, MA-272, MA-273, MA-274, MA-275, MA-276, MA-277, MA-278, MA-279, MA-280, MA-282, MA-283, MA-285, MA-286, MA-287, MA-288, MA-289, MA-290, MA-291, MA-292, MA-294, MA-296, MA-297, MA-298, MA-299, MA-300, MA-305, MA-306, MA-307, MA-308, MA-309, MA-310, MA-311, MA-312, MA-314, MA-315, MA-316, MA-318, MA-320, MA-321, MA-322, MA-323, MA-324, MA-325, MA-328, MA-329, MA-330, MA-332, MA-333, MA-334, MA-335, MA-336, MA-338, MA-339, MA-340, MA-341, MA-342, MA-343, MA-344, MA-345, MA-347, MA-348, MA-349, MA-350, MA-351, MA-352, MA-354, MA-356, MA-357, MA-358, MA-359, MA-360, MA-361, MA-362, MA-364, MA-365, MA-366, MA-367, MA-369, MA-370, MA-371, MA-372, MA-374, MA-381, MA-382, MA-383, MA-384, MA-385, MA-386, MA-387, MA-388, MA-389, MA-390, MA-391, MA-392, MA-393, MA-394, MA-395, MA-396, MA-397, MA-398, MA-399, MA-400, MA-401, MA-402, MA-403, MA-404, MA-405, MA-406, MA-407, MA-408, MA-409, MA-410, MA-411, MA-412, MA-413, MA-418, MA-419, MA-420, MA-421, MA-422, MA-423, MA-424, MA-425, MA-426, MA-427, MA-428,

MA-429, MA-430, MA-431, MA-432, MA-433, MA-434, MA-436, MA-437, MA-438, MA-439, MA-440, MA-441, MA-442, MA-443, MA-444, MA-446, MA-448, MA-449, MA-450, MA-451, MA-452, MA-453, MA-454, MA-455, MA-456, MA-457, MA-458, MA-459, MA-460, MA-461, MA-463, MA-464, MA-469, MA-471, MA-472, MA-473, MA-474, MA-475, MA-478, MA-479, MA-480, MA-481, MA-482, MA-483, MA-484, MA-486, MA-487, MA-488, MA-489, MA-490, MA-491, MA-492, MA-495, MA-497, MA-499, MA-500, MA-501, MA-502, MA-503, MA-504, MA-505, MA-506, MA-507, MA-508, MA-509, MA-510, MA-512, MA-513, MA-514, MA-516, MA-517, MA-518, MA-519, MA-520, MA-521, MA-522,MA-523, MA-524, MA-525, MA-526, MA-527, MA-528, MA-529, MA-530, MA-531, MA-533, MA-534, MA-535, MA-537, MA-538, MA-539, MA-541, MA-543, MA-544, MA-545, MA-546, MA-547, MA-548, MA-549, MA-550, MA-551, MA-552, MA-553, MA-554, MA-555, MA-556, MA-557, MA-558, MA-559, MA-560, MA-561, MA-562, MA-563, MA-566, MA-567, MA-568, MA-569, MA-571, MA-573, MA-575, MA-576, MA-577, MA-578, MA-579, MA-581, MA-583, MA-585, MA-587, MA-588, MA-589, MA-591, MA-592, MA-595, MA-596, MA-597, MA-602, MA-603, MA-605, MA-608, MA-609, MA-610, MA-611, MA-613, MA-614, MA-615, MA-616, MA-617, MA-618, MA-619, MA-620, MA-621, MA-622, MA-623, MA-624, MA-625, MA-626, MA-627, MA-628, MA-631, MA-632, MA-633, MA-634, MA-636, MA-637, MA-638, MA-639, MA-640, MA-641, MA-642, MA-645, MA-646, MA-648, MA-649, MA-650, MA-651, MA-652, MA-653, MA-654, MA-656, MA-657, MA-658, MA-659, MA-661, MA-664, MA-665, MA-666, MA-668, MA-669, MA-670, MA-671, MA-672, MA-673, MA-676, MA-677, MA-678, MA-679, MA-684, MA-685, MA-687, MA-688, MA-689, MA-690, MA-692, MA-693, MA-694, MA-696, MA-697, MA-698, MA-699, MA-700, MA-703, MA-705, MA-706, MA-707, MA-708, MA-709, MA-710, MA-711, MA-712, MA-713, MA-714, MA-715, MA-716, MA-717, MA-718, MA-719, MA-720, MA-721, MA-722, MA-723, MA-724, MA-725, MA-726, MA-727, MA-728, MA-729, MA-730, MA-731, MA-732, MA-733, MA-734, MA-735, , MA-737, MA-738, MA-739, MA-741, MA-742, MA-743, MA-744, MA-745, MA-747, MA-748, MA-749, MA-750, MA-751, MA-752, MA-753, MA-754, MA-755, MA-756, MA-757, MA-758, MA-759, MA-760, MA-761, M-763, MA-764, MA-765, MA-766, MA-767, MA-768, MA-769, MA-770, MA-771, MA-772, MA-773, MA-774, MA-775, MA-776, MA-777, MA-778, MA-779, MA-780, MA-781, MA-782, MA-783, MA-784, MA-785, MA-786, MA-787, MA-788, MA-789, MA-790, MA-791, MA-792, MA-793, MA-794, MA-795, MA-796, MA-797, MA-798, MA-799, MA-800, MA-801,

MA-802, MA-804, MA-805, MA-807, MA-808, MA-809, MA-810, MA-811, MA-812, MA-813, MA-814, MA-815, MA-816, MA-817, MA-818, MA-819, MA-820, MA-826, MA-827, MA-828, MA-829, MA-830, MA-831, MA-832, MA-835, MA-836, MA-837, MA-838, MA-839, MA-840, MA-841, MA-842, MA-843, MA-844, MA-845, MA-846, MA-847, MA-848, MA-849, MA-850, MA-851, MA-853, MA-854, MA-855, MA-856, MA-857, MA-858, MA-859, MA-860, MA-861, MA-863, MA-864, MA-865, MA-866, MA-867, MA-868, MA-869, MA-870, MA-871, MA-872, MA-873, MA-875, MA-876, MA-877, MA-878, MA-879, MA-880, MA-881, MA-882, MA-883, MA-884, MA-885, MA-886, MA-887, MA-888, MA-889, MA-890, MA-891, MA-892, MA-893, MA-894, MA-895, MA-896, MA-897, MA-898, MA-899, MA-900, MA-901, MA-902, MA-903, MA-904, MA-905, MA-906, MA-907, MA-908, MA-909, MA-910, MA-911, MA-912, MA-913, MA-914, MA-916, MA-917, MA-918, MA-919, MA-921, MA-922, MA-923, MA-924, MA-926, MA-927, MA-928, MA-929, MA-930, MA-931, MA-932, MA-933, MA-934, MA-935, MA-936, MA-937, MA-938, MA-939, MA-941, MA-944, MA-945, MA-946, MA-947, MA-948, MA-949, MA-950, MA-952, MA-954, MA-956, MA-961, MA-963, MA-964, MA-965, MA-967, MA-968, MA-969, MA-970, MA-971, MA-973, MA-974, MA-975, MA-976, MA-977, MA-978, MA-979, MA-980, MA-981, MA-982, MA-983, MA-985, MA-989, MA-990, MA-991, M-992, MA-993, MA-996, MA-997, MA-1001, MA-1004, MA-1005, MA-1006, MA-1007, MA-1008, MA-1009, MA-1010, MA-1011, MA-1012, MA-1013, MA-1014, MA-1015, MA-1016, MA-1017, MA-1018, MA-1020, MA-1021, MA-1022, MA-1023, MA-1024, MA-1025, MA-1026, MA-1027, MA-1028, MA-1029, MA-1030, MA-1031, MA-1032, MA-1033, MA-1034, MA-1035, MA-1036, MA-1037, MA-1040, MA-1042, MA-1043, MA-1044, MA-1045, MA-1046, MA-1047, MA-1048, MA-1049, MA-1050, MA-1052, MA-1053, MA-1055, MA-1056, MA-1057, MA-1058, MA-1059, MA-1060, MA-1061, MA-1063, MA-1066,MA-1067, MA-1069, MA-1070, MA-1073, MA-1074, MA-1075, MA-1076, MA-1077, MA-1079, MA-1080, MA-1081, MA-1082, MA-1083, MA-1084, MA-1085, MA-1086, MA-1088, MA-1091, MA-1093, MA-1094, MA-1095, MA-1096, MA-1097, MA-1098, MA-1099, MA-1100, MA-1101, MA-1102, MA-1103, MA-1104 MA-1105, MA-1106, MA-1107, MA-1108, MA-1110, MA-1111, MA-1112, MA-1113, MA-1114, MA-1115, MA-1116, MA-1117, MA-1118, MA-1119, MA-1120, MA-1122, MA-1123, MA-1124, MA-1125, MA-1126, MA-1128, MA-1130, MA-1131, MA-1132, MA-1133, MA-1134, MA-1135, MA-1136, MA-1137, MA-1138, MA-1139, MA-1140, MA-1141, MA-1142, MA-1143, MA-1144, MA-1145, MA-1146, MA-1147, MA-1148, MA-1149, MA-1150, MA-1151,

MA-1152, MA-1153, MA-1156, MA-1157, MA-1158, MA-1159, MA-1160, MA-1162, MA-1163, MA-1164, MA-1165, M-1166, MA-1167, MA-1168, MA-1169, MA-1171, MA-1173, MA-1174, MA-1175, MA-1176, MA-1178, MA-1179, MA-1180, MA-1181, MA-1182, MA-1183 MA-1186, MA-1187, MA-1188, MA-1189, MA-1190, MA-1191, MA-1192, MA-1193, MA-1194, MA-1195, MA-1196, MA-1198, MA-1199, MA-1200, MA-1201, MA-1202, MA-1203, MA-1205, MA-1206, MA-1208, MA-1211, MA-1213, MA-1216, MA-1218, MA-1219, MA-1220, MA-1221, MA-1222, MA-1226, MA-1227, MA-1228, MA-1230, MA-1231, MA-1232, MA-1233, MA-1234, MA-1235, MA-1236, MA-1237, MA-1238, MA-1240, MA-1242, MA-1243, MA-1244, MA-1246, MA-1247, MA-1248, MA-1249, MA-1250, MA-1251, MA-1252, MA-1255, MA-1256, MA-1260, MA-1261, MA-1264, MA-1265, MA-1266, MA-1267, MA-1268, MA-1269, MA-1271, MA-1274, MA-1275, MA-1276, MA-1277, MA-1278, MA-1279, MA-1280, MA-1281, MA-1282, MA-1283, MA-1284, MA-1285, MA-1286, MA-1288, MA-1289, MA-1290, MA-1292, MA-1293, MA-1294, MA-1295, MA-1296, MA-1297, MA-1298, MA-1299, MA-1300, MA-1301, MA-1302, MA-1303, MA-1304, MA-1305, MA-1306, MA-1307, MA-1311, MA-1314, MA-1315, MA-1316, MA-1317, MA-1318, MA-1319, MA-1320, MA-1321, MA-1322, MA-1324, MA-1325, MA-1326, MA-1327, MA-1328, MA-1329, MA-1330, M-1331, MA-1332, MA-1333, MA-1334, MA-1335, MA-1336, MA-1337, MA-1338, MA-1340, MA-1341, MA-1342, MA-1343, MA-1344, MA-1345, MA-1349, MA-1350, MA-1351, MA-1352, MA-1353, MA-1354, MA-1355, MA-1356, MA-1357, MA-1359, MA-1360, MA-1362, MA-1365, MA-1367, MA-1368, MA-1370, MA-1372, MA-1373, MA-1374, MA-1375, MA-1376, MA-1377, MA-1378, MA-1380, MA-1381, MA-1382, MA-1383, MA-1384, MA-1385, MA-1388, MA-1389, MA-1390, MA-1391, MA-1392, MA1394, MA-1395, MA-1399, MA-1400, MA-1401, MA-1402, MA-1403, MA-1404, MA-1405, MA-1406, MA-1407, MA-1408, MA-1409, MA-1410, MA1411, MA-1412, MA-1413, MA-1414, MA-1417, MA-1419, MA-1420, MA-1421, MA-1422, MA-1423, MA-1424, MA-1425, MA-1426, MA-1427, MA-1428, MA-1429, MA-1430, MA-1431, MA-1432, MA-1433, MA-1434, MA-1435, MA-1436, MA-1437, MA-1438, MA-1439, MA-1440, MA-1441, MA-1442, MA-1444.

8’li hece ölçüsüne sahip maniler şunlardır: MA-29, MA-52, MA-59, MA-77, MA-107, MA-113, MA-117, MA-175, MA-226, MA-232, MA-252, MA-281, MA-284, MA-293, MA-301, MA-304, MA-327, MA-368, MA-378, MA-415, MA-418, MA-465, MA-485, MA-536, MA-540, MA-542, MA-565, MA-574, MA-582, MA-586, MA-601, MA-606, MA-630, MA-660, MA-683, MA-740, MA-821, MA822, MA-823, MA-824,

MA-825, MA-833, MA-862, MA-942, MA-951, MA-962, MA-1000, MA-1003, MA-1041, MA-1161, MA-1184, MA-1207, MA-1209, MA-1210, MA-1215, MA-1225, MA-1241, MA-1245, MA-1257, MA-1258, MA-1263, MA-1308,MA-1309, MA-1323, MA-1348, MA-1358, MA-1363, MA-1397.

Bunların dışında 5'li hece ölçüsüne sahip mani MA-1371, 6'lı hece ölçüsüne sahip mani MA-313 ve 9'lu hece ölçüsüne sahip mani ise MA-105'tir.

Hece ölçüsü bakımından kararsız olan maniler şunlardır: MA-5, MA-9, MA-27, MA-40, MA-49, MA-54, MA-69, MA-71, MA-72, MA-73, MA-74, MA-81, MA-87, MA-88, MA-90, MA-94, MA-101, MA-103, MA-104, MA-106, MA-125, MA-158, MA-159, MA-161, MA-174, MA-178, MA-215, MA-254, MA-262, MA-263, MA-295, MA-302, MA-303, MA-319, MA-326, MA-331, MA-337, MA-346, MA-353, MA-355, MA-363, MA-373, MA-375, MA-376, MA-377, MA-379, MA-380, MA-414, MA-416, MA-435, MA-445, MA-447, MA-462, MA-466, MA-467, MA-468, MA-470, MA-476, MA-477, MA-493, MA-494, MA-496, MA-498, MA-511, MA-515, MA-532, MA-564, MA-570, MA-572, MA-580, MA-584, MA-590, MA-593, MA-594, MA-598, MA-599, MA-600, MA-604, MA-607, MA-612, MA-629, MA-635, MA-643, MA-644, MA-647, MA-655, MA-662, MA-663, MA-667, MA-674, MA-675, MA-680, MA-681, MA-682, MA-686, MA-691, MA-695, MA-701, MA-702, MA-704, MA-736, MA-746, MA-762, MA-803, MA-806, MA834, MA852, MA-874, MA-915, MA-920, MA-925, MA-940, MA-943, MA-953, MA-955, MA-957, MA-958, MA-959, MA-960, MA-966, MA-972, MA-984, MA-986, MA-987, MA-988, MA-994, MA-1264, MA-998, MA-999, MA-1002, MA-1019, MA-1038, MA-1039, MA-1051, MA-1054, MA-1062, MA-1064, MA-1065, MA-1068, MA-1061, MA-1072, MA-1078, MA-1087,MA-1089, MA-1090, MA-1092, MA-1109, MA-1121, M-1127, , MA-1129, MA-1154, MA-1155, MA-1170, MA-1172, MA-1177, MA-1185, MA-1197, MA-1204, MA-1212, MA-1214, MA-1217, MA-1223, MA-1229, MA-1239, MA-1253, MA-1254, MA-1259, MA-1262, MA-1270, MA-1272, MA-1273, MA-1287, MA-1291, MA-1310, M-1312, , MA-1313, MA-1339, MA-1346, MA-1347, MA-1361, MA-1364, MA-1366, MA-1369, MA-1379, MA-1386, MA-1387, MA-1393, MA-1396, MA-1398, MA-1415, MA-1416, MA-1418, MA-1443.

4.1.2. Adana'da Söylenen Manilerde Durak

Dizelerin ses bütünlüğü içerisinde belli bölümlerde ayrılması durakları oluşturmaktadır. Durak oluşturulurken kelime mutlaka bitmiş; duraklar sözün akışına göre gerekli ve tabii olmalıdır.

Adana'dan derlenen maniler içerisinde tek bir durakla oluşturulanların yanında birden fazla durakla söylenmiş olanlar da mevcuttur. Bunun yanında her dizesinde farklı bir durak bulunan maniler durak bakımından kararlılık bulunmayan maniler olarak tasnif edilmiştir. Adana'dan derlenen maniler durakları bakımından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-1, MA-8, MA-21, MA-22, MA-23, MA-24, MA-37, MA-39, MA-43, MA-56, MA-76, MA-78, MA-79, MA-84, MA-93, MA-95, MA-96, MA-99, MA-100, MA-108, MA-114, MA-121, MA-122, MA-124, MA-131, MA-132, MA-136, MA-140, MA-141, MA-144, MA-146, MA-147, MA-151, MA-163, MA-165, MA-167, MA-181, MA-214, MA-217, MA-222, MA-227, MA-228, MA-229, MA-231, MA-236, MA-238, MA-230, MA-240, MA-250, MA-251, MA-253, MA-255, MA-260, MA-261, MA-266, MA-269, MA-271, MA-273, MA-283, MA-288, MA-289, MA-291, MA-292, MA-305, MA-320, MA-322, MA-325, MA-329, MA-332, MA-340, MA-341, MA-344, MA-347, MA-354, MA-357, MA-366, MA-367, MA-369, MA-370, MA-374, MA-384, MA-387, MA-390, MA-391, MA-392, MA-396, MA-404, MA-411, MA-431, MA-432, MA-433, MA-436, MA-438, MA-443, MA-444, MA-451, MA-452, MA-453, MA-454, MA-456, MA-461, MA-471, MA-478, MA-479, MA-480, MA-482, MA-488, MA-499, MA-500, MA-501, MA-510, MA-512, MA-513, MA-518, MA-519, MA-520, MA-524, MA-527, MA-528, MA-530, MA-545, MA-546, MA-553, MA-569, MA-592, MA-602, MA-608, MA-613, MA-627, MA-628, MA-633, MA-634, MA-636, MA-637, MA-638, MA-640, MA-656, MA-658, MA-648,MA-649, MA-677, MA-672, MA-677, MA-678, MA-685, MA-692, MA-693, MA-694, MA-698, MA-703, MA-705, MA-717, MA-720, MA-722, MA-723, MA-734, MA-749, MA-750, MA-760, MA-787, MA-798, MA-805, MA-809, MA-812, MA-813, MA-816, MA-818, MA-819, MA-826, MA-MA-827, MA-828, MA-829, MA-831, MA-832, MA-835, MA-838, MA-847, MA-853, MA-854, MA-855, MA-858, MA-859, MA-866, MA-868, MA-873, MA-876, MA-877, MA-878, MA-879, MA-885, MA-903, MA-904, MA-909, MA-922, MA-923, MA-926, MA-927, MA-930, MA-934, MA-935, MA-954, MA-956,

MA-967, MA-1016, MA-1022, MA-1027, MA-1028, MA-1029, MA-1035, MA-1044, MA-1046, MA-1048,MA-1049, MA-1058, MA-1059, MA-1063, MA-1097, MA-1099, MA-1100, MA-1101, MA-1102, MA-1110, MA-1113, MA-1115, MA-1116, MA-1126, MA-1140, MA-1142, MA-1143, MA-1159, MA-1160, MA-1165, MA-1166, MA-1173, MA-1183, MA-1188, MA-1193, MA-1196, MA-1198, MA-1202, MA-1203, MA-1211, MA-1221, MA-1233, MA-1238, MA-1242, MA-1246, MA-1247, MA-1248, MA-1249, MA-1250, MA-1261, MA-1265, MA-1266, MA-1267, MA-1268, MA-1269, MA-1271, MA-1274, MA-1275, MA-1277, MA-1278, MA-1280, MA-1283, MA-1284, MA-1285, MA-1287, MA-1311, MA-1320, MA-1324, MA-1325, MA-1333, MA-1335, MA-1341, MA-1345, MA-1349, MA-1357, MA-1359, MA-1360, MA-1365, MA-1376, MA-1377, MA-1378, MA-1385, MA-1389, MA-1390, MA-1394, MA-1413, MA-1420, MA-1421, MA-1426, MA-1427, MA-1433, MA-1437.

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+4 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-12, MA-20, MA-42, MA-66, MA-89, MA-112, MA-156, MA-170, MA-205, MA-206, MA-209, MA-282, MA-334, MA-372, MA-385, MA-426, MA-484, MA-548, MA-575, MA-588, MA-597, MA-611, MA-614, MA-621, MA-622, MA-623, MA-782, MA-785, MA-804, MA-809, MA-845, MA-888, MA-889, MA-896, MA-918, MA-936, MA-937, MA-949, MA970, MA-1014, MA-1060, MA-1107, MA-1118, MA-1120, MA-1289, MA-1315, MA-1328, MA-1332, MA-1338, MA-1436.

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+4 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-7, MA-15, MA-16, MA-17, MA-19, MA-26, MA-28, MA-30, MA-31, MA-35, MA-36, MA-41, MA-44, MA-45, MA-46, MA-48, MA-50, MA-51, MA-53, MA-55, MA-57, MA-58, MA-60, MA-61, MA-62, MA-64, MA-65, MA-67, MA-68, MA-70, MA-82, MA-85, MA-97, MA-98, MA-109, MA-118, MA-120, MA-127, MA-130, MA-133, MA-135, MA-138, MA-139, MA-142, MA-143, MA-155, MA-168, MA-172, MA-177, MA-182, MA-183, MA-188, MA-189, MA-192, MA-196, MA-200, MA-202, MA-203, MA-208, MA-211, MA-212, MA-213, MA-216, MA-218, MA-230, MA-237, MA-241, MA-243, MA-244, MA-245, MA-246, MA-258, MA-264, MA-270, MA-274, MA-276, MA-279, MA-285, MA-286, MA-290, MA-294, MA-296, MA-300, MA-303, MA-309, MA-314, MA-315, MA-316, MA-321, NA-328, MA-333, MA-338, MA-348, MA-351, MA-352, MA-359, MA-360, MA-369, MA-381, MA-382, MA-383, MA-386, MA-389, MA-393, MA-394, MA-398, MA-403, MA-405, MA-406, MA-409, MA-411, MA-413, MA-419, MA-424, MA-427, MA-428, MA-437, MA-430, MA-440, MA-448, MA-450, MA-460, MA-464, MA-470, MA-475, MA-481, MA-508,

MA-509, MA-514, MA-529, MA-531, MA-537, MA-538, MA-539, MA-543, MA-544, MA-549, MA-552, MA-554, MA-556, MA-557, MA-558, MA-571, MA-573, MA-563, MA-577, MA-578, MA-581, MA-583, MA-587, MA-603, MA-617, MA-620, MA-624, MA-626, MA-631, MA-641, MA-642, MA-646, MA-657, MA-659, MA-664, MA-666, MA-668, MA-669, MA-670, MA-671, MA-688, MA-690, MA-697, MA-699, MA-706, MA-708, MA-713, MA-714, MA-715, MA-716, MA-718, MA-719, MA-721, MA-726, MA-728, MA-729, MA-730, MA-735, MA-738, MA-739, MA-745, MA-747, MA-748, MA-751, MA-753, MA-757, MA-774, MA-775, MA-776, MA-777, MA-778, MA-779, MA-780, MA-786, MA-790, MA-792, MA-799, MA-807, MA-808, MA-810, MA-811, MA-814, MA-820, MA-830, MA-840, MA-841, MA-842, MA-846, MA-860, MA-870, MA-878, MA-851, MA-856, MA-857, MA-869, MA-880, MA-883, MA-884, MA-890, MA-892, MA-895, MA-897, MA-902, MA-905, MA-906, MA-907, MA-916, MA-924, MA-928, MA-931, MA-932, MA-933, MA-938, MA-939, MA-941, MA-944, MA-945, MA-946, MA-948, MA-950, MA-963, MA-969, MA-971, MA-973, MA-979, MA-980, MA-982, MA-985, MA-989, MA-992, MA-993, MA-1001, MA-1018, MA-1020, MA-1021, MA-1024, MA-1025, MA-1026, MA-1031, MA-1032, MA-1043, MA-1045, MA-1057, MA-1061, MA-1068, MA-1098, MA-1103, MA-1104, MA-1105, MA-1106, MA-1108, MA-1114, MA-1122, MA-1123, MA-1124, MA-1125, MA-1128, MA-1133, MA-1134, MA-1137, MA-1138, MA-1139, MA-1141, MA-1144, MA-1145, MA-1157, MA-1158, MA-1164, MA-1167, MA-1169, MA-1171, MA-1181, MA-1190, MA-1191, MA-1194, MA-1200, MA-1206, MA-1208, MA-1219, MA-1220, MA-1222, MA-1226, MA-1230, MA-1231, MA-1232, MA-1234, MA-1236, MA-1237, MA-1244, MA-1255, MA-1260, MA-1264, MA-1279, MA-1283, MA-1292, MA-1294, MA-1296, MA-1297, MA-1299, MA-1301, MA-1302, MA-1303, MA-1306, MA-1307, MA-1311, MA-1317, MA-1319, MA-1322, MA-1326, MA-1329, MA-1331, MA-1340, MA-1342, MA-1350, MA-1353, MA-1354, MA-1356, MA-1368, MA-1370, MA-1283, MA-1383, MA-1388, MA-1392, MA-1399, MA-1406, MA-1407, MA-1417, MA-1419, MA-1424, MA-1428, MA-1429, MA-1430, MA-1438, MA-1439, MA-1441.

7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+3 ve 5+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-91, MA-126, MA-128, MA-129, MA-173, MA-187, MA-190, MA191, MA-193, MA-194, MA-219, MA-224, MA-233, MA-242, MA-280, MA-307, MA-336, MA-362, MA-380, MA-395, MA-418, MA-425, MA-429, MA-458, MA-474, MA-490, MA-495, MA-497, MA-505, MA-507, MA-533, MA-534, MA-560, MA-562, MA-579, MA-610,

MA-615, MA-645, MA-651, MA-654, MA-655, MA-676, MA-679, MA-710, MA-733, MA-737, MA-796, MA-800, MA-817, MA-836, MA-843, MA-844, MA-864, MA-865, MA-886, MA-891, MA-913, MA-929, MA-894, MA-910, MA-965, MA-1007, MA-1009, MA-1010, MA-1012, MA-1015, MA-1017, MA-1023, MA-1033, MA-1034, MA-1066, MA-1067, MA-1069, MA-1070, MA-1075, MA-1077, MA-1082, MA-1083, MA-1084, MA-1088, MA-1093, MA-1095, MA-1096, MA-1107, MA-1112, MA-1117, MA-1162, MA-1163, MA-1168, MA-1175, MA-1176, MA-1189, MA-1192, MA-1195, MA-1201, MA-1205, MA-1216, MA-1235, MA-1243, MA-1252, MA-1276, MA-1288, MA-1327, MA-1352, MA-1374, MA-1401,MA-1404, MA-1422, MA-1440.

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+4 ve 2+5 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-11, MA-10, MA-18, MA-32, MA-83, MA-86, MA-134, MA-157, MA-164, MA-195, MA-199, MA-204, MA-335, MA-256, MA-343, MA-358, MA-361, MA-397, MA-399, MA-410, MA-486, MA-506, MA-551, MA-566, MA-567, MA-595, MA-596, MA-742, MA-744, MA-772, MA-781, MA-783, MA-758, MA-794, MA-802, MA-839, MA-849, MA-850, MA-900, MA-900, MA-919, MA-947, MA-974, MA-976, MA-1004, MA-1006, MA-1042, MA-1119, MA-1156, MA-1179, MA-1213, MA-1218, MA-1282, MA-1286, MA-1314, MA-1316, MA-1336, MA-1337, MA-1400, MA-1403.

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+4 ve 5+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-14, MA-33, MA-169, MA-179, MA-197, MA-198, MA-247, MA-278, MA-324, MA-371, MA-401, MA-463, MA-469, MA-483, MA-503, MA-516, MA-541, MA-547, MA-555, MA-585, MA-665, MA-763, MA-769, MA-898, MA-899, MA-917, MA-983, MA-991, MA-1011, MA-1013, MA-1036, MA-1073, MA-1076, MA-1078, MA-1085, MA-1131, MA-1256, MA-1298, MA-1300, MA-1373, MA-1384, MA-1391, MA-1402, MA-1423, MA-1442, MA-1444.

7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-3, MA-63, MA-80, MA115, MA-153, MA-162, MA-166, MA-210, MA-235, MA-259, MA-265, MA-268, MA-272, MA-275, MA-297, MA-298, MA-299, MA-317, MA-349, MA350, MA-365, MA-441, MA-446, MA-449, MA-472, MA-517, MA-526, MA-559, MA-561, MA-616, MA-618, MA-639, MA-652, MA-696, MA-700, MA-727, MA-724, MA-731, MA-743, MA-797, MA-861, MA-867, MA-882, MA-908, MA-914, MA-921, MA-981, MA-798, MA-912, MA-977, MA-979, MA-996, MA-1005, MA-1030, MA-1047, MA-1146, MA-1180, MA-1290, MA-1321, MA-1334, MA-1351, MA-1434.

7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+3, 3+4 ve 5+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-13, MA-123, MA-137, MA-186, MA-220, MA-234, MA-306, MA-308, MA-310, MA-311, MA-312, MA-339, MA-345, MA-356, MA-402, MA-473, MA-487, MA-489, MA-492, MA-522, MA-550, MA-609, MA-764, MA-767, MA-768, MA-791, MA-863, MA-893, MA-952, MA-990, MA-1008, MA-1037, MA-1074, MA-1081, MA-1091, MA-1136, MA-1147, MA1150, MA-1151, MA-1152, MA-1153, MA-1187, MA-1199, MA-1202, MA-1305, MA-1330, MA-1372, MA-1375, MA-1381, MA-1409, MA-1410, MA-1411, MA-1425, MA1438.

7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5, 3+4 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-2, MA-116, MA-184, MA-232, MA-248, MA-249, MA-277, MA-318, MA-323, MA-363, MA-455, MA-568, MA-589, MA-591, MA-605, MA-624, MA-661, MA-684, MA725, MA-752, MA-759, MA-770, MA-771, MA-773, MA-789, MA-875, MA-1111, MA-1178, MA-1228, MA-1240, MA-1293, MA-1343, MA-1344, MA-1362.

7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+3, 3+4 ve 2+3+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-25, MA-47, MA-145, MA-152, MA-330, MA-171, MA-434, MA-457, MA-502, MA-523, MA-576, MA-625, MA-707, MA-1040.

7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 5+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-184, MA-388, MA-754, MA-795, MA-975, MA-1056, MA-1080, MA-1094, MA-1251, MA-1285; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-741, MA-755; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-412, MA-1050, MA-1052; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+2+3 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-180, MA-911, MA-1182; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5 ve 3+4 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-34, MA-756, MA-1132, MA-1174, MA-1257, MA-1298, MA-1395, MA-1414; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-6, MA-267, MA-422, MA-632, MA-653, MA-689, MA-785, MA-881; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5 ve 5+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-1148, MA-1246; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2 ve 3+4 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-102, MA-149, MA-407, MA-408, MA-420, MA-459, MA-707, MA-711, MA-712, MA-1053, MA-1295; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+4, 5+2 ve 3+4 durak kullanılan mani şudur: MA-150; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+5, 5+2 ve 4+3 durak kullanılan mani şudur: MA-92; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2, 5+2 ve 4+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-871, MA872; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2 ve 5+2 durak kullanılan mani şudur: MA-1055; 7’li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+3+2 ve 2+5

durak kullanılan mani şudur: MA-148; 7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+3 ve 2+3+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-421, MA-1281, MA-1304, 7'li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+2+3 ve 3+4 durak kullanılan mani şudur: MA-1380.

8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-29, MA-59, MA-107, MA-117, MA-226, MA-542, MA-586, MA-630, MA-660, MA-821, MA-822, MA-823, MA-824, MA-825, MA-833, MA-1000, MA-1003, MA-1041, MA-1184, MA-1207, MA-1245, MA-1258, MA-1308, MA-1348, MA-1363, MA-1397.

8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+2 durak kullanılan mani şudur: MA-313; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 5+3 durak kullanılan mani şudur: MA-415.

8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 ve 5+3 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-284, MA-301, MA-304, MA-327, MA-368, MA-417, MA-465, MA-466, MA-540, MA-601, MA-1086, MA-1161, MA-1209, MA-1225, MA-1241, MA-1309; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 ve 2+6 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-52, MA-574, MA-695, MA-1358; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 ve 3+5 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-252, MA-281, MA-485, MA-536, MA-582, MA-862, MA-951; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 ve 6+2 durak kullanılan maniler şunlardır: MA-293, MA-565; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 2+6 ve 3+5 durak kullanılan mani şudur: MA-962; 8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4 ve 3+3+2 durak kullanılan mani şudur: MA-629.

8'li hece ölçüsüyle söylenen ve 4+4, 3+5 ve 5+3 durak kullanılan mani şudur: MA-683.

5'li hece ölçüsüyle söylenen ve 3+2 durak kullanılan mani şudur: MA-1371.

Durak bakımından kararlılık bulunmayan maniler ise şunlardır: MA-4, MA-5, MA-9, MA-27, MA-40, MA-54, MA-69, MA-71, MA-72, MA-73, MA-74, MA-75, MA-81, MA-87, MA-88, MA90, MA-94, MA-101, MA-103, MA-104, MA-106, MA-125, MA-154, MA-158, MA-159, MA-160, MA-161, MA-178, MA-215, MA-223, MA-225, MA-254, MA-262, MA-263, MA-295, MA-302, MA-319, MA-326, MA-337, MA-342, MA-346, MA-355, MA-373, MA-375, MA-376, MA-378, MA-379, MA-414, MA-416, MA-442, MA-445, MA-447, MA-462, MA-467, MA-468, MA-476, MA-477, MA-491, MA-493, MA-494, MA-498, MA-521, MA-525, MA-532, MA-564, MA-570, MA-572, MA-580, MA-584, MA-590, MA-593, MA-594, MA-598, MA-600, MA-604, MA-606, MA-635, MA-643, MA-644, MA-655, MA-662, MA-663, MA-674, MA-675, MA-680, MA-681, MA-682, MA-701, MA-704, MA-746, MA-761, MA-762, MA-766, MA-788, MA-793, MA-803, MA-834, MA-852, MA-874, MA-

915, MA-920, MA-925, MA-929, MA-940, MA-943, MA-953, MA-955, MA-957, MA-958, MA-959, MA-960, MA-961, MA-964, MA-984, MA-986, MA-987, MA-988, MA-994, MA-995, MA-998, MA-999, MA-1019, MA-1038, MA-1039, MA-1051, MA-1054, MA-1062, MA-1064, MA-1065, MA-1068, MA-1071, MA-1072, MA-1079, MA-1087, MA-1089, MA-1090, MA-1092, MA-1109, MA-1121, MA-1125, MA-1129, MA-1130, MA-1154, MA-1155, MA-1170, MA-1172, MA-1177, MA-1185, MA-1197, MA-1204, MA-1212, MA-1214, MA-1215, MA-1217, MA-1127, MA-1223, MA-1229, MA-1253, MA-1254, MA-1259, MA-1262, MA-1272, MA-1273, MA-1287, MA-1291, MA-1310, MA-1312, MA-1313, MA-1323, MA-1224, MA-1339, MA-1346, MA-1347, MA-1355, MA1361, MA-1364, MA-1366, MA-1369, MA-1379, MA-1386, MA-1387, MA-1393, MA-1396, MA-1398, MA-1405, MA-1412, MA-1415, MA-1416, MA-1418, MA1421, MA-1431, MA-1443.

4.1.3. Adana'da Söylenen Manilerde Kafiye

En az iki dizenin sonunda tekrarlanan ses benzerliğine kafiye (uyak) denmektedir. Türk halk edebiyatında kullanılan kafiye çeşitleri şunlardır: Yârim kafiye, tam kafiye, zengin kafiye, cinaslı kafiye.

Adana'da derlenen maniler üzerinde yapılan incelemeler dikkate alındığında en sık kullanılan kafiye çeşidinin "yarım kafiye" olduğu söylenebilir. Bunun dışında sırasıyla "zengin hafiye" (tunç kafiye ile birlikte), "tam kafiye" ve "cinaslı kafiye" kullanılmıştır. Adana'da derlenen maniler arasında "kuraldışı kafiye" kullanılarak oluşturulanlara da rastlanmıştır. Dize sonlarındaki "ş-ç", "r-l" gibi seslerin birbirine benzemesinden faydalanılan bu tarz kullanımların bu manileri söyleyenlerin eğitimsiz olmalarından, manileri kulaktan öğrenmelerinden ve irticalen söylemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun dışında sadece "redif" kullanılarak söylenmiş maniler de mevcuttur.

Adana'da derlenen maniler içerisinde yarım kafiye kullanıldığı tespit edilen maniler şunlardır: MA-6, MA-7, MA-17, MA-18, MA-25, MA-27, MA-36, MA-52, MA-53, MA-54, MA-56, MA-57, MA-67, MA-69, MA-76, MA-78, MA-79, MA-83, MA-97, MA-98, MA-107, MA-113, MA-122, MA-126, MA-129, MA-134, MA-151, MA-155, MA-156, MA-160, MA-161, MA-171, MA-109, MA-135, MA-140, MA-146, MA-148, MA-149, MA-177, MA-180, MA-182, MA-190, MA-192, MA-197, MA-201, MA-209, MA-210, MA-217, MA-227, MA-233, MA-237, MA-244, MA-248, MA-261,

MA-263, MA-272, MA-276, MA-277, MA-283, MA-286, MA-304, MA-305, MA-308, MA-322, MA-324, MA-331, MA-361, MA-368, MA-369, MA-374, MA-387, MA-388, MA-394, MA-396, MA-397, MA-405, MA-406, MA-411, MA-415, MA-426, MA-435, MA-436, MA-447, MA-453, MA-459, MA-465, MA-478, MA-490, MA-493, MA-494, MA-499, MA-500, MA-501, MA-513, MA-514, MA-515, MA-516, MA-517, MA-518, MA-519, MA-520, MA-521, MA-522, MA-523, MA-529, MA-533, MA-534, MA-540, MA-541, MA-542, MA-545, MA-553, MA-561, MA-566, MA-569, MA-576, MA-590, MA-591, MA-596, MA-598, MA-614, MA-623, MA-625, MA-626, MA-631, MA-635, MA-636, MA-637, MA-638, MA-640, MA-641, MA-642, MA-652, MA-653, MA-654, MA-661, MA-666, MA-676, MA-698, MA-700, MA-725, MA-728, MA-729, MA-731, MA-736, MA-739, MA747, MA-755, MA-760, MA-767, MA-771, MA-777, MA-778, MA-780, MA-782, MA-783, MA-785, MA-786, MA-795, MA-802, MA-806, MA-811, MA-812, MA-813, MA-818, MA-821, MA-823, MA-824, MA-825, MA-826, MA-827, MA-829, MA-832, MA-833, MA-834, MA-838, MA-841, MA-844, MA-845, MA-847, MA-860, MA-869, MA-878, MA-885, MA-893, MA-894, MA-895, MA-923, MA-926, MA-927, MA-930, MA-932, MA-933, MA-936, MA-953, MA-955, MA-957, MA-958, MA-960, MA-963, MA-965, MA-971, MA-973, MA-978, MA-981, MA-983, MA-984, MA-991, MA-1002, MA-1011, MA-1012, MA-1015, MA-1029, MA-1034, MA-1041, MA-1044, MA-1045, MA-1054, MA-1063, MA-1103, MA-1108, MA-1109, MA-1122, MA-1123, MA-1128, MA-1129, MA-1130, MA-1131, MA-1132, MA-1140, MA-1142, MA-1155, MA-1158, MA-1178, MA-1184, MA-1185, MA-1189, MA-1224, MA-1232, MA-1233, MA-1234, MA-1237, MA-1239, MA-1245, MA-1246, MA-1248, MA-1249, MA-1261, MA-1268, MA-1280, MA-1281, MA-1283, MA-1284, MA-1286, MA-1287, MA-1290, MA-1291, MA-1294, MA-1296, MA-1304, MA-1308, MA-1309, MA-1310, MA-1315, MA-1322, MA-1325, MA-1328, MA-1332, MA-1335, MA-1338, MA-1348, MA-1351, MA-1358, MA-1375, MA-1378, MA-1380, MA-1386, MA-1389, MA-1396, MA-1403, MA-1417, MA-1420, MA-1422, MA-1424, MA-1429, MA-1435, MA-1436, MA-1440.

Tam kafiye kullanılan maniler şunlardır: MA-11, MA-13, MA-14, MA-20, MA-22, MA-28, MA-38, MA-39, MA-40, MA-46, MA-62, MA-75, MA-86, MA-88, MA-95, MA-96, MA-100, MA-102, MA-110, MA-118, MA-119, MA-157, MA-164, MA-174, MA-184, MA-186, MA-187, MA-188, MA-189, MA-196, MA-99, MA-203, MA-214, MA-218, MA-230, MA-231, MA-247, MA-253, MA-259, MA-267, MA-268, MA-269, MA-271, MA-275, MA-278, MA-279, MA-282, MA-287, MA-288, MA-

292, MA-297, MA-298, MA-300, MA-302, MA-303, MA-309, MA-310, MA-311, MA-312, MA-313, MA-315, MA-316, MA-320, MA-321, MA-328, MA-299, MA-302, MA-330, MA-334, MA-339, MA-344, MA-350, MA-355, MA-377, MA-381, MA-384, MA-395, MA-401, MA-408, MA-410, MA-425, MA-434, MA-438, MA-439, MA-440, MA-451, MA-452, MA-454, MA-473, MA-474, MA-479, MA-480, MA-487, MA-491, MA-502, MA-503, MA-526, MA-527, MA-532, MA-537, MA-538, MA-539, MA-548, MA-549, MA-550, MA-556, MA-559, MA-564, MA-568, MA-573, MA-579, MA-581, MA-592, MA-597, MA-618, MA-628, MA-645, MA-651, MA-660, MA-667, MA-670, MA-678, MA-684, MA-703, MA-708, MA-748, MA-753, MA-764, MA-765, MA-766, MA-770, MA-775, MA-776, MA-794, MA-810, MA-820, MA-828, MA-830, MA-831, MA-837, MA-840, MA-843, MA-849, MA-852, MA-867, MA-876, MA-883, MA-884, MA-898, MA-899, MA-903, MA-904, MA-908, MA-911, MA-909, MA-910, MA-912, MA-915, MA-920, MA-925, MA-931, MA-938, MA-944, MA-946, MA-948, MA-949, MA-966, MA-967, MA-968, MA-985, MA-988, MA-996, MA-998, MA-1001, MA-1003, MA-1008, MA-1010, MA-1013, MA-1018, MA-1022, MA-1024, MA-1038, MA-1040, MA-1043, MA-1046, MA-1048, MA-1049, MA-1055, MA-1058, MA-1060, MA-1068, MA-1069, MA-1070, MA-1071, MA-1072, MA-1073, MA-1074, MA-1076, MA-1081, MA-1093, MA-1096, MA-1101, MA-1102, MA-1104, MA-1105, MA-1116, MA-1121, MA-1124, MA-1125, MA-1127, MA-1134, MA-1135, MA-1145, MA-1147, MA-1148, MA-1151, MA-1152, MA-1160, MA-1162, MA-1168, MA-1171, MA-1177, MA-1192, MA-1193, MA-1214, MA-1216, MA-1218, MA-1222, MA-1225, MA-1228, MA-1229, MA-1230, MA-1236, MA-1238, MA-1240, MA-1241, MA-1250, MA-1257, MA-1259, MA-1163, MA-1264, MA-1266, MA-1267, MA-1276, MA-1282, MA-1292, MA-1293, MA-1297, MA-1298, MA-1299, MA-1300, MA-1303, MA-1305, MA-1313, MA-1317, MA-1319, MA-1333, M-1334, MA-1343, MA-1354, MA-1370, MA-1372, MA-1373, MA-1382, MA-1383, MA-1384, MA-1388, MA-1390, MA-1401, MA-1404, MA-1407, MA-1419, MA-1427, MA-1439.

Zengin kafiye kullanılan maniler şunlardır: MA-2, MA-12, MA-19, MA-32, MA-44, MA-47, MA-70, M-71, MA-84, MA-85, MA-91, MA-92, MA-93, MA-103, MA-114, MA-120, MA-121, MA-123, MA-130, MA-143, MA-150, MA-152, MA-167, MA-168, MA-169, MA-173, MA-175, MA-178, MA-191, MA-193, MA-198, MA-200, MA-215, MA-216, MA-220, MA-221, MA-229, MA-232, MA-234, MA-236, MA-238, MA-239, MA-243, MA-246, MA-251, MA-252, MA-254, MA-255, MA-256, MA-

258, MA-260, MA-265, MA-273, MA-285, MA-289, MA-291, MA-296, MA-306, MA-307, MA-314, MA-329, MA-336, MA-337, MA-342, MA-345, MA-351, MA-353, MA-359, MA-360, MA-373, MA-380, MA-389, MA-392, MA-393, MA-403, MA-418, MA-419, MA-421, MA-424, MA-428, MA-429, MA-430, MA-437, MA-444, MA-450, MA-467, MA-468, MA-469, MA-476, MA-481, MA-483, MA-486, MA-492, MA-504, MA-505, MA-524, MA-531, MA-535, MA-544, MA-551, MA-552, MA-562, MA-570, MA-572, MA-575, MA-582, MA-583, MA-587, MA-588, MA-589, MA-595, MA-603, MA-608, MA-627, MA-632, MA-633, MA-639, MA-643, MA-644, MA-665, MA-668, MA-669, MA-677, MA-680,MA-681, MA-682, MA-685, MA-686, MA-688, MA-689, MA-690, MA-706, MA-707, MA-709, MA-710, MA-719, MA-726, MA-730, MA-733, MA-742, MA-757, MA-758, MA-759, MA-472, MA-768, MA-769, MA-788, MA-790, MA-791, MA-796, MA-797, MA-799, MA-800, MA-804, MA-808, MA-819, MA-853, MA-854, MA-855, MA-856, MA-873, MA-874, MA-875, MA-877, MA-879, MA-887, MA-896, MA-902, MA-617, MA-939, MA-945, MA-947, MA-950, MA-952, MA-962, MA-969, MA-974, MA-975, MA-976, MA-977, MA-986, MA-987, MA-989, MA-992, MA-1004, MA-1016, MA-1017, MA-1020, MA-1031, MA-1033, MA-1036, MA-1057, MA-1058, MA-1059, MA-1062, MA-1067, MA-1077, MA-1078, MA-1082, MA-1083, MA-1084, MA-1085, MA-1086, MA-1087, MA-1088, MA-1089, MA-1090, MA-1091, MA-1092, MA-1098, MA-1099, MA-1106, MA-1110, MA-1113, MA-1114, MA-1115, MA-1119, MA-1120, MA-1126, MA-1136, MA-1137, MA-1141, MA-1153, MA-1156, MA-1163, M-1164, MA-1187, MA-1191, MA-1195, MA-1200, MA-1202, MA-1205, MA-1212, MA-1243, MA-1244, MA-1251, MA-1252, MA-1262, MA-1279, MA-1285, MA-1318, MA-1254, MA-1260, MA-1270, MA-1273, MA-1274, MA-1277, MA-1320, MA-1323, MA-1327, MA-1330, MA-1344, MA-1346, MA-1347, MA-1352, MA-1353, MA-1357, MA-1359, MA-1361, MA-1362, MA-1377, MA-1381, MA-1387, MA-1393, MA-1395, MA-1405, MA-1410, MA-1413, MA-1414, MA-1421, MA-1425, MA-1426, MA-1430, MA-1431, MA-1432, MA-1433.

Tunç kafiye kullanılan maniler şunlardır: MA-4, MA-9, MA-21, MA-30, MA-42, MA-43, MA-49, MA-90, MA-106, MA-111, MA-116, MA-153, MA-163, MA-165, MA-204, MA-205, MA-208, MA-224, MA-228, MA-249, MA-264, MA-266, MA-270, MA-295, MA-317, MA-333, MA-340, MA-341, MA-366, MA-367, MA-402, MA-422, MA-423, MA-441, MA-442, MA-445, MA-446, MA-457, MA-466, MA-475, MA-506, MA-507, MA-508, MA-528, MA-560, MA-585, MA-607, MA-634,

MA-646, MA-648, MA-656, MA-657, MA-692, MA-693, MA-694, MA-695, MA-711, MA-714, MA-740, MA-761, MA-774, MA-789, MA-792, MA-801, MA-814, MA-815, MA-839, MA-848, MA-891, MA-905, MA-919, MA-928, MA-934, MA-964, MA-990, MA-1009, MA-1032, MA-1037, MA-1079, MA-1080, MA-1094, MA-1112, MA-1124, MA-1138, MA-1139, MA-1159, MA-1188, MA-1194, MA-1201, MA-1204, MA-1256, MA-1272, MA-1278, MA-1301, MA-1360.

Cinas kullanılan maniler şunlardır: MA-37, MA-348, MA-414, MA-659, MA-863.

Sadece redif kullanılarak söylenen maniler şunlardır: MA-1, MA-5, MA-10, MA-16, MA-23, MA-24, MA-26, MA-29, MA-31, MA-35, MA-45, MA-48, MA-50, MA-55, MA-63, MA-64, MA-66, MA-68, MA-80, MA-81, MA-108, MA-115, MA-124, MA-127, MA-132, MA-142, MA-144, MA-158, MA-159, MA-162, MA-166, MA-170, MA-172, MA-183, MA-194, MA-195, MA-202, MA-206, MA-211, MA-212, MA-213, MA-219, MA-222, MA-226, MA-235, MA-240, MA-241, MA-245, MA-250, MA-257, MA-274, MA-280, MA-281, MA-290, MA-293, MA-294, MA-318, MA-323, MA-326, MA-327, MA-343, MA-352, MA-354, MA-358, MA-363, MA-364, MA-370, MA-371, MA-372, MA-375, MA-378, MA-379, MA-382, MA-383, MA-385, MA-386, MA-390, MA-398, MA-400, MA-412, MA-431, MA-448, MA-449, MA-456, MA-460, MA-462, MA-470, MA-471, MA-477, MA-482, MA-484, MA-485, MA-510, MA-511, MA-512, MA-525, MA-526, MA-530, MA-546, MA-547, MA-554, MA-557, MA-563, MA-577, MA-580, MA-586, MA-594, MA-599, MA-600, MA-601, MA-605, MA-611, MA-612, MA-613, MA-615, MA-620, MA-624, MA-629, MA-630, MA-650, MA-655, MA-672, MA-673, MA-674, MA-675, MA-679, MA-696, MA-697, MA-699, MA-701, MA-702, MA-704, MA-707, MA-712, MA-713, MA-715, MA-716, MA-721, MA-732, MA-738, MA-741, MA-744, MA-750, MA-751, MA-752, MA-754, MA-762, MA-763, MA-781, MA-784, MA-807, MA-809, MA-817, MA-822, MA-836, MA-850, MA-851, MA-857, MA-858, MA-861, MA-862, MA-866, MA-868, MA-870, MA-871, MA-880, MA-881, MA-882, MA-888, MA-889, MA-890, MA-892, MA-900, MA-901, MA-906, MA-907, MA-913, MA-914, MA-918, MA-922, MA-924, MA-941, MA-942, MA-943, MA-951, MA-959, MA-961, MA-970, MA-972, MA-979, MA-980, MA-982, MA-994, MA-995, MA-1000, MA-1005, MA-1007, MA-1019, MA-1028, MA-1030, MA-1035, MA-1039, MA-1047, MA-1051, MA-1052, MA-1097, MA-1109, MA-1111, MA-1117, MA-1118, MA-1131, MA-1133, MA-1143, MA-1146, MA-1149, MA-1150, MA-1161, MA-1165, MA-1169, MA-1170, MA-1176, MA-1181, MA-1203,

MA-1206, MA-1208, MA-1211, MA-1213, MA-1217, MA-1220, MA-1221, MA-1226, MA-1235, MA-1242, MA-1253, MA-1255, MA-1258, MA-1265, MA-1275, MA-1295, MA-1307, MA-1311, MA-1312, MA-1313, MA-1324, MA-1337, MA-1339, MA-1341, MA-1342, MA-1345, MA-1350, MA-1355, MA-1356, MA-1364, MA-1367, MA-1368, MA-1369, MA-1376, MA-1379, MA-1391, MA-1395, MA-1400, MA-1402, MA-1406, MA-1412, MA-1415, MA-1416, MA-1418, MA-1428, MA-1438, MA-1443, MA-1444.

Kural dışı kafiye kullanılarak oluşturulmuş maniler ise şunlardır: MA-8, MA-15, MA-33, MA-50, MA136, MA-137, MA-138, MA-139, MA-242, MA-284, MA-356, MA-376, MA-407, MA-417, MA-433, MA-455, MA-495, MA-496, MA-497, MA-555, MA-584, MA-606, MA-619, MA-649, MA-718, MA-722, MA-723, MA-724, MA-734, MA-737, MA-746, MA-749, MA-773, MA-816, MA-864, MA-865, MA-956, MA-993, MA-997, MA-999, MA-1006, MA-1023, MA-1025, MA-1026, MA-1144, MA-1157, MA-1166, MA-1179, MA-1196, MA-1198, MA-1199, MA-1215, MA-1223, MA-1247, MA-1271, MA-1302, MA-1326, MA-1336, MA-1349, MA-1363, MA-1365, MA-1366, MA-1374, MA-1392, MA-1394, MA-1397, MA-1398, MA-1399, MA-1402, MA-1404, MA-1423, MA-1441, MA-1442.

4.1.4. Adana'da Söylenen Manilerde Dize Sayısı

Türk halk şiirinde manilerin büyük bir çoğunluğu dört dizelidir. Bunun yanında dörtten az veya fazla sayıda dizeyle oluşturulmuş manilere de rastlanılmaktadır.

Adana'dan derlenen manilerin tamamı dört dizeden oluşmaktadır.

4.1.5. Adana'da Söylenen Manilerde Nazım Düzeni

Türk halk şiirinde manilerin nazım düzenini belirleyen kafiye örgüsü genellikle aaba şeklinde olmaktadır. Bunun yanında farklı şekilde oluşturulan kafiye örgülerine rastlanmaktadır. Adana'dan derlenen manilerde de aaba örgüsünün ağırlıkta olduğu; farklı şekilde oluşturulmuş manilerin de bulunduğu belirlenmiştir. Adana'dan derlenen manilerin kafiye örgüsü aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

aaba nazım düzenine göre söylenen maniler şunlardır: MA-1, MA-2, MA-3, MA-4, MA-5, MA-6, MA-7, MA-8, MA-9, MA-10, MA-11, MA-13, MA-14 MA-15, MA-16, MA-17, MA-18, MA-19, MA-20, MA-21, MA-22, MA-24, MA-25, MA-28, MA-29, MA-30, MA-31, MA-32, MA-34, MA-35, MA-36, MA-38, MA-39, MA-40, MA-42, MA-43, MA-44, MA-45, MA-46, MA-47, MA-48, MA-49, MA-50, MA-51,

MA-52, MA-53, MA-54, MA-55, MA-56, MA-57, MA-58, MA-59, MA-60, MA-61, MA-62, MA-63, MA-64, MA-65, MA-66, MA-67, MA-68, MA-69, MA-70, MA-71, MA-72, MA-73, MA-74, MA-76, MA-77, MA-78, MA-79, MA-80, MA-81, MA-82, MA-83, MA-84, MA-85, MA-86, MA-87, MA-88, MA-89, MA-91, MA-92, MA-93, MA-94, MA-95, MA-96, MA-97, MA-98, MA-99, MA-100, MA-101, MA-102, MA-103, MA-104, MA-105, MA-106, MA-107, MA-109, MA-112, MA-113, MA-114, MA-115, MA-116, MA-117, MA-118, MA-119, MA-121, MA-122, MA-123, MA-124, MA-125, MA-126, MA-127, MA-128, MA-129, MA-130, MA-131, MA-132, MA-133, MA-134, MA-135, MA-136, MA-137, MA-138, MA-139, MA-140, MA-142, MA-143, MA-144, MA-145, MA-146, MA-147, MA-148, MA-149, MA-150, MA-152, MA-153, MA-154, MA-154, MA-155, MA-156, MA-157, MA-158, MA-159, MA-160, MA-161, MA-162, MA-163, MA-164, MA-165, MA-166, MA-167, MA-168, MA-169, MA-170, MA-171, MA-173, MA-175, MA-176, MA-177, MA-178, MA-179, MA-180, MA-181,MA-182, M A-183, MA-184, MA-186, MA-188, MA-189, MA-190, MA-191, MA-193, MA-194, MA-195, MA-196, MA-197, MA-198, MA-199, MA-200, MA-201, MA-202, MA-203, MA-204, MA-205, MA-206, MA-208, MA-209, MA-210, MA-211, MA-212, MA-213, MA-216, MA-217, MA-218, MA-219, MA-220, MA-222, MA-223, MA-225, MA-226, MA-227, MA-228, MA-229, MA-230, MA-231, MA-232, MA-233, MA-235, MA-236, MA-237, MA-239, MA-238, MA-240, MA-241, MA-242, MA-243, MA-244, MA-245, MA-246, MA-247, MA-248, MA-249, MA-250, MA-251, MA-252, MA-253, MA-255, MA-256, MA-257, MA-258, MA-259, MA-260, MA-261, MA-265, MA-262, MA-263, MA-264, MA-267, MA-268, MA-269, MA-270, MA-271, MA-272, MA-273, MA-274, MA-275, MA-276, MA-277, MA-280, MA-281, MA-282, MA-283, MA-284, MA-285, MA-287, MA-290, MA-291, MA-292, MA-293, MA-294, MA-297, MA-298, MA-299, MA-300, MA-301, MA-303, MA-304, MA-305, MA-306, MA-307, MA-308, MA-314, MA-315, MA-316, MA-317, MA-318, MA-319, MA-320, MA-321, MA-322, MA-323, MA-324, MA-325, MA-326, MA-327, MA-331, MA-332, MA-333, MA-334, MA-335, MA-336, MA-337, MA-338, MA-339, MA-340, MA-341, MA-342, MA-343, MA-344, MA-345, MA-346, MA-347, MA-348, MA-349, MA-351, MA-352, MA-353, MA-354, MA-355, MA-357, MA-358, MA-359, MA-360, MA-361, MA-362, MA-363, MA-364, MA-365, MA-366, MA-367, MA-369, MA-370, MA-371, MA-372, MA-373, MA-374, MA-375, MA-376, MA-377, MA-378, MA-379, MA-380, MA-382, MA-383, MA-384, MA-385, MA-386, MA-387, MA-388, MA-389, MA-390, MA-391, MA-392, MA-393, MA-

394,MA-395, MA-398, MA-399, MA-400, MA-401, MA-403, MA-404, MA-405, MA-406, MA-407, MA-408, MA-409, MA-410, MA-411, MA-412, MA-413, MA-414, MA-415, MA-416, MA-417, MA-418, MA-419, MA-420, MA-421, MA-422, MA-423, MA-424, MA-425, MA-426, MA-427, MA-428, MA-429, MA-430, MA-431, MA-432, MA-433, MA-434, MA-435, MA-436, MA-437, MA-438, MA-439, MA-440, MA-441, MA-442, MA-443, MA-444, MA-445, MA-446, MA-447, MA-448, MA-449, MA-450, MA-451, MA-452, MA-453, MA-454, MA-456, MA-457, MA-459, MA-460, MA-461, MA-462, MA-463, MA-464, MA-465, MA-466, MA-467, MA-468, MA-469, MA-470, MA-471, MA-472, MA-473, MA-474, MA-475, MA-476, MA-477, MA-478, MA-479, MA-480, MA-482, MA-483, MA-484, MA-485, MA-486, MA-488, MA-489, MA-490, MA-491, MA-492, MA-493, MA-494,MA-495, MA-496, MA-497, MA-498, MA-499, MA-500, MA-501, MA-502, MA-503, MA-504, MA-505, MA-506, MA-507, MA-508, MA-509, MA-510, MA-511, MA-512, MA-513, MA-514, MA-515, MA-516, MA-517, MA-518, MA-519, MA-520, MA-521, MA-522, MA-523, MA-524, MA-525, MA-526, MA-527, MA-528, MA-529, MA-530, MA-531, MA-533, MA-534, MA-535, MA-536, MA-537, MA-538, MA-539, MA-540, MA-541, MA-542, MA-543, MA-544,MA-545, MA-546, MA-548, MA-449, MA-550, MA-551, MA-552, MA-553, MA-554, MA-556, MA-557, MA-558, MA-559, MA-560, MA-561, MA-562, MA-563, MA-564, MA-565, MA-566, MA-567, MA-568, MA-569, MA-570, MA-571, MA-572, MA-573, MA-575, MA-574, MA-576, MA-577, MA-578, MA-579, MA-580, MA-581, MA-582, MA-584, MA-585, MA-586, MA-587, MA-588, MA-590, MA-591, MA-592, MA-593, MA-594, MA-595, MA-596, MA-597, MA-598, MA-599, MA-603, MA-604, MA-607, MA-608, MA-609, MA-611, MA-610, MA-612, MA-613, MA-614, MA-616, MA-617, M-618, MA-619, MA-620, MA-621, MA-622, MA-623, MA-624, MA-625, MA-626, MA-627, MA-628, MA-629, MA-630, MA-631, MA-632, MA-633, MA-634, MA-635, MA-636, MA-637, MA-638, MA-639, MA-640, MA-641, MA-642, MA-643, MA-644, MA-645, MA-646, MA-647, MA-648, MA-649, MA-650, MA-651, MA-652, MA-653, MA-654, MA-655, MA-656, MA-657, MA-658, MA-659, MA-660, MA-662, MA-663, MA-664, MA-665, MA-666, MA-667, MA-668, MA-669, MA-670, MA-672, MA-673, MA-674, MA-675, MA-676, MA-677, MA-678, MA-679, MA-680, MA-681, MA-682, MA-683, MA-684, MA-685, MA-686, MA-687, MA-688, MA-689, MA-690, MA-692, MA-693, MA-694, MA-695, MA-696, MA-697, MA-698, MA-699, MA-700, MA-701, MA-702, MA-703, MA-705, MA-706, MA-707, MA-708, MA-709, MA-710, MA-711, MA-712, MA-713, MA-714, MA-716, MA-717, MA-718,

MA-719, M-720, MA-721, MA-722, MA-723, MA-724, MA-725, MA-726, MA-727, MA-728, MA-731, MA-732, MA-733, MA-734, MA-735, MA-736, MA-738, MA-739, MA-740, MA-741, MA-743, MA-744, MA-745, MA-746, MA-747, MA-748, MA-749, MA-750, MA-751, MA-752, MA-753, MA-754, MA-755, MA-756, MA-758, MA-759, MA-760, MA-762, MA-763, MA-764, MA-765, MA-766, MA-767, MA-768, MA-769, MA-770, MA-771, MA-772, MA-773, MA-774, MA-775, MA-776, MA-777, MA-778, MA-779, MA-780, MA-781, MA-782, MA-783, MA-784, MA-785, MA-786, MA-787, MA-788, MA-789, MA-790, MA-791, MA-792, MA-793, MA-794, MA-795, MA-796, MA-797, MA-798, MA-799, MA-800, MA-801, MA-802, MA-803, MA-804, MA-805, MA-806, MA-807, MA-808, MA-809, MA-810, MA-811, MA-812, MA-813, MA-814, MA-815, MA-816, MA-817, MA-818, MA-819, MA-821, MA-822, MA-823, MA-824, MA-825, MA-826, MA-827, MA-828, MA-829, MA-830, MA-831, MA-832, MA-833, MA-834, MA-835, MA-836, MA-837, MA-838, MA-839, MA-840, MA-841, MA-842, MA-843,MA-844, MA-846, MA-845, MA-847, MA-848, MA-849, MA-850, MA-851, MA-852, MA-853, MA-854, MA-855, MA-856, MA-857, MA-858, MA-859, MA-860, MA-861, MA-862, MA-863, MA-864, MA-866, MA-867, MA-868, MA-869, MA-870, MA-871, MA-872, MA-873, MA-874, MA-875, MA-876, MA-877, MA-878, MA-879, MA-880, MA-881, MA-882, MA-883, MA-884, MA-885, MA-886, MA-887, MA-888, MA-889, MA-890, MA-891- MA-892, MA-893, MA-894, MA-895, MA-896, MA-898, MA-897, MA-900, MA-901, MA-903, MA-904, MA-905, MA-907, MA-908, MA-909, MA-910, MA-911, MA-912, MA-913, MA-914, MA-915, MA-916, MA-917, MA-918, MA-919, MA-920, MA-921, MA-922, MA-923, MA-924, MA-925, MA-926, MA-927, MA-928, MA-929, MA-930, MA-931, MA-932, MA-933, MA-934, MA-935, MA-936, MA-937, MA-939, MA-940, MA-941, MA-942, MA-943, MA-945, MA-946, MA-947, MA-948, MA-949, MA-950, MA-951, MA-952, MA-953, MA-954, MA-955, MA-956, MA-957, MA-958, MA-959, MA-960, MA-961, A-962, MA-963, MA-966, MA-968, MA-970, MA-971, MA-973, MA-974, MA-975, MA-976, MA-977, MA-965, MA-967, MA-978, MA-979, MA-980, MA-981, MA-982, MA-983, MA-984, MA-985, MA-986, MA-987, MA-988, MA-989, MA-990, MA-991, MA-992, MA-993, MA-994, MA-996, MA-997, MA-998, MA-999, MA-1000, MA-1002, MA-1003, MA-1004, MA-1006, MA-1008, MA-1009, MA-1010, MA-1011, MA-1012, MA-1014, MA-1015, MA-1016, MA-1017, MA-1018, MA-1020, MA-1021, MA-1023, MA-1024, MA-1025, MA-1026, MA-1026, MA-1028, MA-1029, MA-1030, MA-1031, MA-1032, MA-1033, MA-1034, MA-1035, MA-1036, MA-1037, MA-1038, MA-1039, MA-1040,

MA-1041, MA-1043, MA-1044, MA-1045, A-1046, MA-1047, MA-1048, MA-1049, MA-1050, MA-1051, MA-1052, MA-1053, MA-1054, MA-1055, MA-1056, MA-1057, MA-1058, MA-1059, MA-1060, MA-1061, MA-1062, MA-1063, MA-1064, MA-1065, MA-1066, MA-1067, MA-1068, MA-1069, MA-1070, MA-1071, MA-1072, MA-1073, MA-1074, MA-1075, MA-1076, MA-1077, MA-1078, MA-1079, MA-1080, MA-1081, MA-1082, MA-1083, MA-1084, MA-1085, MA-1086, MA-1087, MA-1088, MA-1089, MA-1090, MA-1091, MA-1092, MA-1093, MA-1094, MA-1095, MA-1096, MA-1097, MA-1098, MA-1099, MA-1100, MA-1101 MA-1102, MA-1103, A-1104, MA-1105, MA-1106, MA-1107, MA-1108, MA-1109, MA-1110, MA-1111, MA-1112, MA-1113, MA-1115, MA-116, MA-1118, MA-1119, MA-1120, MA-1121, MA-1122, MA-1123, MA-1124, MA-1125, MA-1127, MA-1128, MA-1129, MA-1130, MA-1131, MA-1132,MA-1133, MA-1134, MA-1135, MA-1136, MA-1137, MA-1138, MA-1139, MA-1140, MA-1142, MA-1143, MA-1144, MA-1145, MA-1146, MA-1154, MA-1155, MA-1156, MA-1157, MA-1158, MA-1159, MA-1160, MA-1162, MA-1163, MA-1165, MA-1166, M-1168, MA-1169, MA-1170, MA-1171, MA-1173, MA-1174, MA-1175, MA-1176, MA-1177, MA-1178, MA-1179, MA-1180, MA-1181, MA-1182, MA-1183, MA-1184, MA-1185, MA-1188, MA-1189, MA-1190, MA-1192, MA-1193, MA-1194, MA-1195, MA-1196, MA-1197, MA-1198, MA-1199, MA-1201, MA-1203, MA-1204, MA-1205, MA-1206, MA-1207, MA-1208, MA-1209, MA-12011, MA-1212, MA-1213, MA-1214, MA-1215, MA-1216, MA-1218, MA-1219, MA-1220, MA-1221, MA-1222, MA-1223, MA-1224, MA-1225, MA-1226, MA-1228, MA-1229, MA-1231, MA-1232, MA-1233, MA-1234, MA-1236, MA-1237, MA-1238, MA-1240, MA-1242, MA-1243, MA-1244, MA-1245, MA-1246, MA-1247, MA-1248, MA-1249, MA-1251, MA-1252, MA-1253, MA-1254, MA-1255, MA-1257, MA-1258, MA-1259, MA-1261, MA-1263, MA-1264, MA-1265, MA-1266, MA-1267, MA-1269, MA-1270, MA-1271, MA-1272, MA-1273, MA-1274, MA-1275, MA-1276, MA-1277, MA-1278, MA-1279, MA-1280, MA-1281, MA-1282, MA-1283, MA-1284, MA-1285, MA-1286, MA-1287, MA-1288, MA-1289, MA-1290, MA-1291, MA-1293, MA-1294, MA-1296, MA-1297, MA-1298, MA-1299, MA-1300, MA-1301, MA-1304, MA-1305, MA-1307, MA-1308, MA-1309, MA-1310, MA-1311, MA-1312, MA-1213, MA-1314, MA-1315, MA-1316, MA-1317, MA-1318, MA-1319, MA-1321, MA-1322, MA-1323, MA-1325, MA-1326, MA-1328, MA-1329, MA-1331, MA-1332, MA-1333, MA-1334, MA-1335, MA-1336, MA-1337, MA-1338, MA-1339, MA-1340, MA-1341, MA-1342, MA-1343, MA-1344, MA-1345, MA-1346, MA-1347, MA-1348,

MA-1349, MA-1350, MA-1351, MA-1352, MA-1353, MA-1354, MA-1355, MA-1356, MA-1357, MA-1358, MA-1359, MA-1360, MA-1361, MA-1362, MA-1363, MA-1364, MA-1365, MA-1366, MA-1367,MA-1368, MA-1369, MA-1370, MA-1372, MA-1374, MA-1375, MA-1376, MA-1377, MA-1378, MA-1379, MA-1380, MA-1381, MA-1382, MA-1383, MA-1384, MA-1385, MA-1386, MA-1387, MA-1388, MA-1389, MA-1390, MA-1391, MA-1392, MA-1393, MA-1394, MA-1396, MA-1397, MA-1398, MA-1399, MA-1400, MA-1401, MA-1402, MA-1403, MA-1404, MA-1405, MA-1406, MA-1407, MA-1408, MA-1410, MA-1411, MA-1412, MA-1414, MA-1415, MA-1416, MA-1417, MA-1419, MA-1420, MA-1421, MA-1422, MA-1423, MA-1424, MA-1425, MA-1426, MA-1427, MA-1428, MA-1429, MA-1430, MA-1431, MA-1432, MA-1433, MA-1434, MA-1435, MA-1436, MA-1437, MA-1438, MA-1439, MA-1440, MA-1441, MA-1442, MA-1444.

abcb nazım düzenine göre söylenen maniler şunlardır: MA-23, MA-37, MA-41, MA-75, MA-108, MA-111, MA-172, MA-174, MA-187, MA-192, MA-221, MA-224, MA-230, MA-278, MA-279, MA-286, MA-288, MA-289, MA-296, MA-308, MA-309, MA-311, MA-327, MA-328, MA-329, MA-330, MA-332, MA-356, MA-397, MA-455, MA-481, MA-487, MA-532, MA-555, MA-583, MA-602, MA-605, MA-661, MA-729, MA-730, MA-731, MA-737, MA-761, MA-820, MA-865, MA-899, MA-902, MA1001, MA-1005, MA-1007, MA-1013, MA-1141, MA-1147, MA-1148, MA-1149, MA-1152, MA-1153, MA-1161, MA-1172, MA-1187, MA-1191, MA-1200, MA-1202, MA-1022, MA-1235, MA-1239, MA-1256, MA-1292, MA-1295, MA-1302, MA-1327, MA-1330, MA-1373, MA-1409.

aaaa nazım düzenine göre söylenen maniler şunlardır: MA-40, MA-141, MA-214, MA-267, MA-268, MA-302, MA-313, MA-643, MA-670, MA-671, MA-680, MA-1217, MA-1320.

aabb nazım düzenine sahip maniler şunlardır: MA-27, MA-90, MA-151, MA-162, MA-266, MA-396, MA-600, MA-675, MA-704, MA-944, MA-1019, MA-1260, MA-1262, MA-1268, MA-1272, MA-1303, MA-1324, MA-1413, MA-1418.

aabc nazım düzenine sahip maniler şunlardır: MA-26, MA-295, MA-350, MA-402, MA-615, MA-663, MA-691, MA-757, MA-906, MA-1114, MA-1371.

abab nazım düzenine sahip maniler şunlardır: MA-234, MA-310, MA-381, MA-534, MA-547, MA-589, MA-612, MA-949, MA-964, MA-1042, MA-1150, MA-1151, MA-1306.

aaab nazım düzenine göre söylenen maniler şunlardır: MA-505, MA-601, MA-606, MA-1036.

abca nazım düzenine göre söylenen mani şudur: MA-120.

abbb nazım düzenine göre söylenen mani şudur: MA-1443.

4.2. Adana'da Söylenen Manilerin Biçim Açısından Değerlendirilmesi

Adana'da derlenen 1444 mani biçim açısından incelenirken bu manilerin ölçü, durak, kafiye, dize sayısı, nazım düzeni gibi özellikleri dikkate alınmıştır. Maniler tek tek incelenerek bahsi geçen unsurların her bir manide nasıl yapılandığı kayıt altına alınmış; bu manilerin, Türkiye manilerinin biçim özelliklerini ne ölçüde yansıttığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Adana'da derlenen manilerin tamamı hece ölçüsü ile oluşturulmuştur. Bu maniler içerisinde en fazla karşılaşılan maniler 7'li iken bunu 8'li hece ile yazılmış olanlar izlemektedir. 5'li, 6'lı ve 9'lu hece ile yazılmış manilere de rastlansa da bunun yaygın olmadığı görülmektedir. Adana'da derlenen maniler içerisinde sıkça karşılaşılan bir durum ise manilerin hece ölçülerinde kararlılık bulunmamasıdır. Manilerin sözlü ortamda yaratılan / söylenilen ürünler olması, söyleyenlerin çoğunlukla eğitimsiz kişilerden oluşması ve hece konusunda titizlik göstermemesi bu durumun oluşmasında etkilidir. Bu açıdan Adana'da söylenen manilerin hece ölçüsü açısından Türkiye manilerinin özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

Manilerin durak yapısı incelendiğinde de manilerin sözlü ortamda yaratılıp söyleniyor oluşlarının etkilerini görmek mümkündür. Zira manilerin önemli bir kısmı 4+3, 3+4, 5+2, 2+5, 4+4 gibi tek durakla söylenmiş olsa da manilerin içerisinde 4+3 ve 3+4; 4+3 ve 5+2 gibi iki farklı duraklı ve 4+3, 3+4 ve 5+2 gibi üç farklı duraklı söylenmiş olanlar da mevcuttur. Manilerin önemli bir kısmında farklılaşan durağın genelde 3. dizede yer aldığı göze çarpmaktadır. Bu durum manide ahengi yakalama amaçlı olabilmektedir. Bunun yanında mani söylendiği anda uygun durak biçiminin yakalanmasının zorluğundan da kaynaklandığı olmaktadır. Bir grup manide ise her dizenin farklı bir durakla söylendiği tespit edilmiş, böyle maniler durak bakımından kararlılık bulunmayan maniler olarak sıralanmıştır.

Adana'da derlenen manilerin en çok yârim kafiye ile söylenmiş olması, kimi zaman sadece rediflerle oluşturulmaları ve bazı manilerde kural-dışı kafiye yapılanmasına rastlanması Türkiye manilerinin kafiye özelliklerine uygun olarak göze

çarpmaktadır. Ayrıca manilerde zengin kafiye (tunç kafiye dâhil olmak üzere) ve tam kafiye de sıkça kullanılmıştır. Çok sık olmamakla birlikte bazı manilerde cinaslı kafiye de kullanılmıştır.

aaba kafiye örgüsü Türkiye manilerinin düzenlenişinde en sık karşılaşılan yapıdır. Bu durum Adana'da derlenen maniler için de geçerlidir. Manilerin büyük bir çoğunluğu bu şekilde düzenlenmiştir. abcb kafiye örgüsü Adana manileri için ikinci sırada yer alırken seyrek de olsa farklı şekilde düzenlenmiş manilere rastlanmaktadır.

Sonuç olarak Adana'da söylenen manilerin ölçü, durak, kafiye, dize sayısı, nazım düzeni incelendiğinde bu manilerin Türkiye manilerinin biçim özelliklerini yansıttığı görülmektedir.

BÖLÜM V

ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

5.1. Adana'da Söylenen Manilerin Anlatım Biçimleri

Mâni türü, sanat biçimi olan nazım şekli ile belirli kurallara bağlı bir bütündür. Kuralın dışında bu özelliğini pek koruyamaz. Mânilerin düğün ve bayram gibi toplum törenlerinde ve eğlencelerde halkın önünde yaratılıp söylenivermeleri sanatçıyı kendi kişiliğinden sıyrılmaya zorlamıştır. Türk toplumunun mâni türüne duyduğu ilgi ve sevgi, mânilerin toplum değerlerine tam ölçüde uygun bulunmasından doğmaktadır. Sanatçı halka karşı büyük bir sorumluluk taşır. Anlatım yolunda, dilde ve biçimde geleneğin dışına çıkamayacağı gibi ahlak ve estetik anlayışında da belirli sınırların ötesine geçemez. Bu sınırlar mâni türünü kendi içinde klasik bir tür kılığına sokmuştur. (Boratav, 1969, s. 321'den akt. Akalın ve Şimşek, 2003, s. 253-254).

Bu dörtlüklerin, dil ve gramer bakımından ise kıymeti inkâr olunamayacak kadar büyüktür. Bu arada yerli deyişlerin en güzelini, öz şivenin morfoloji özelliklerini, şekil ve cümle yapısını belirttiğini, yerli birçok sözcüklerin yok olmaktan korunmasına yardım ettiğini, daha doğrusu dilin dış etkiler karşısında ezilmemesine yaradığını söylemek lazımdır (Terzibaşı, 1970, s. 21-22).

5.2. Adana'da Söylenen Manilerin Anlatım Kalıpları

Birincil sözlü kültürlerde özenle incelenmiş bir düşünceyi koruyup anımsama sorununa geçerli çözüm, belleğe yardımcı olan, ağızdan çıkmaya hazır düşünce biçimleri kullanmaktır. Düşüncenin ritmik, dengeli tekrarları ya da antitezleriyle, kelimelerdeki ünsüz ve ünlü seslerin uyumuyla, sıfatlar ve başka kalıpsal ifadelerle akması, herkesin sık duyup kolaylıkla hatırladığı, kolay hatırlanacak şekilde biçimlenmiş atasözlerinden oluşması ve belli izleklere yerleştirilmesi gerekir (Ong, 2003, s. 49-50).

Kulaktan kulağa ve ağızdan ağıza dolaşan hazır deyişler niteliğiyle kalıplar, söyleme ritim katmanın yanı sıra belleğe de destek olurlar (Ong, 2003, s. 50).

Türk halk şiirini üs1up açısından ele alan bir araştırmacı bu şiirde üslubu oluşturan hazır kalıplara ne kadar çok başvurulduğunu görecektir. Hazır kalıpların pek

çok kolaylık sağladığı düşünülürse neden tercih edildiği de kendiliğinden ortaya çıkar. Bunlar, söyleyicinin dağarcığında bulunan ve gerektiği zaman çıkarılıp kulanılan hazır gereçlerdir. Sözlü bir edebiyatın bu türden hazır söz malzemelerine ihtiyaç duyması olağandır. Çünkü halk şiiri ürünleri çoğu zaman, anında yaratılan üzerinde uzun uzadıya durulmaya düşünülmeye imkân bulunmayan eserlerdir. Bu yüzden söyleyicinin zora düştüğünde kendisini dolayısıyla eserini kurtaracak birtakım hazır kalıplara ihtiyacı vardır (Özdemir, Apaydın, 1995, s. 6).

Mani söyleyenler, bulundukları mekâna, mekânda bulunan dinleyicilerin zevklerine, acılarına, sevinçlerine, dünya görüşlerine uygun olarak manilerde bazı değişiklikler yapabilirler. Hazır ifade kalıplarını kullanarak o anki duygularını dile getirebilirler (Durbilmez, 1996, s. 428).

Kalıp sözler, çoğunlukla, sevilen manilerin benzerlerini söyleme kaygısıyla ve halkın yaşamında somut olarak yer alan nesnelerin varlıkların doğrudan doğruya manilerin girişinde kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle birçok mani, aynı sözlerle, aynı dizelerle başlar. Yine sevilen manilerde görülen bir özellik de halkın yaşamında somut olarak yer alan nesnelerin, varlıkların doğrudan doğruya manilerin girişinde kullanılarak hazır söz kalıbı niteliği kazanmasıdır (Derdiyok, 1987, s. 51- 54).

Mâninin genellikle ilk iki dizesinde yaşayan söz kalıpları dışında, bu biçimin başlı başına kalıplaşmaya elverişli olduğu ve bundan dolayı da kimi mânilerin tamamının kalıplaşma örneği durumunda olduğu ifade edilebilir (Mirzaoğlu, 2007, s. 134).

Bir kültüre özgü temel özellik haline gelmiş, kültürel geleneğin önemli bir unsuru durumunda bulunan ögeler, genellikle yaşama alanı içinde varolmuş unsurlardır. Kültürel gelenek ile yaşamın gerçeği örtüşür mü, sorusuna verilecek yanıt, geleneğin kurgusal dünyası söz konusu olsa da genellikle ‘evet’ olacaktır. Günlük yaşam uğraşları, alışkanlıklar, davranış kalıpları ve eğilimler, bir şekilde adet ve gelenekler çerçevesinde kendine yer bulmaktadır (Mirzaoğlu, 2012, s. 162).

Sözlü şiir geleneği içerisinde yer alan Adana mani söyleme geleneğinde de bu doğrultuda ürünlerle karşılaşılmaktadır. Sözlü gelenek içerisinde kelime seçmek için zamanın dar olması; sembollerin, klişe, atasözü, deyim ve alkış-kargışların halkın düşünüş ve yaşayış özelliklerini özlü ve yalın bir şekilde ortaya koyabilmesi; tekrarların aktarılmak istenen duygu ve düşüncenin pekiştirilmesine olan etkisi ve söz sanatlarının şiire söyleyiş zenginliği sağlaması bu tür anlatım kalıplarının Adana manilerinde de yer almasında etkili olmuştur.

5.2.1. Akrabalık Adları

Türkçenin söz varlığı içerisinde oldukça geniş bir yere sahip olan akrabalık adlarına Adana'da söylenen manilerde de sıkça rastlanmaktadır. Adana'da söylenen manilerde yer alan akrabalık adları şunlardır:

Kız (250)	Gelin (95)	Kaynana (93)	Oğul (55)	Baba (49)
Anne (44)	Kardeş (11)	Abi (10)	Görümce (8)	Karı (5)
Dayı (4)	Emmi (4)	Emmi oğlu (3)	Amca (3)	Güvey (3)
Damat (2)	Emmi kızı (2)			

Adana'da söylenen maniler içerisinde en sık kullanılan akrabalık adı "kız"dır. Bunu "gelin" ve "kaynana" izlemektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Adana'da mani söyleme geleneğinin daha çok kadınlar arasında yaygın olması önemli bir etkendir.

5.2.2. Çiçek ve Bitki Adları

Adana'da söylenen maniler içerisinde çiçek ve bitkilere ait olarak tespit edilen adlar şunlardır:

Dal (67)	Gül (54)	Karanfil (26)	Yaprak (22)	Kavak (13)
Çınar (10)	Çim (8)	Fındık (8)	Diken (7)	Çam (6)
Biber(5)	Reyhan (5)	Ceviz (5)	Karabiber (3)	Fidan (3)
Nergiz (3)	Çimen (2)	Meşe (2)		

Derlenen manilerde bitkilere yönelik en sık karşılaşılan ad "dal"dır. Kimi zaman bir ağacın kimi zaman ise bir çiçeğin betimlenmesinde kullanılan bu ad Adana'da söylenen manilerde sembolik ifade olarak da yer bulmuştur.

Türk halk şiirinde her zaman en önemli yere sahip çiçek adı olarak bilinen "gül" Adana'da söylenen maniler içerisinde de en sık karşılaşılan çiçek adı olmuştur.

5.2.3. Dinî Ögelerle İlgili Adlar

Adana'da söylenen manilerde dini ögelere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu manilerde yer verilen dinî ögeler şunlardır:

Allah (45)	Yaradan (7)	Nazar (7)	Ezan (4)	Muska (3)
İftar (3)	Sevap (2)	Oruç (1)	Huri (1)	

Manilerde en sık karşılaşılan dini öge "Allah"tır. Bu kavramın çoğunlukla "alkış" ve "kargış" içeren manilerde yer bulduğu tespit edilmiştir. İsteğinin gerçekleşmesi hususunda dua eden veya çaresiz hisseden kişinin duygularının ifadesinde "Allah"a yakardığı görülmektedir.

5.2.4. Eşya Adları

Manilerdeki günlük yaşam, son derece doğal bir ortamdır. Mekân bir o kadar gerçekçidir. Etrafında gördüğü her ne ise manici onu dizelere taşır. İnsanın günlük yaşamının her hali ve halkın sade yaşamı dizelerde yerini bulur (Önal, 2007, s. 387-388). Bu anlamda Adana'da söylenen maniler şunlardır:

Kapı (29)	Kazan (16)	Sini (12)	Saat (10)	Tas (9)
Yorgan (8)	Ayna (7)	Ocak (5)	Kese (4)	Balta (4)
Tencere (4)	Yastık (4)	Testi (4)	Çanta (3)	Sandık (3)
Çakmak (3)	Şişe (3)	Halı (2)	Elek (2)	Fıçı (2)
Tarak (2)	Tava (2)	Helke (1)	Tasma (1)	

Bolluk ve bereketin algılandığı yerlerden birisi de evdir. Evin girişinde eşik ve kapı ile ilgili uygulamalarda, hem kötü güçlerin içeri girmesi önlenmeye çalışılır hem de bereketi çağrıştıran nesnelerle bu noktalar güçlendirilir (Şenesen, 2011b, s. 224).

Adana'da söylenen maniler içerisinde "kapı" evin en sık karşılaşılan parçasıdır. Manilerde "kapı" kimi zaman sevgilinin evini anlatmak, kimi zaman bir başlangıcı veya benzeri bir mecazi kavramı karşılamak amacıyla kullanılmıştır.

5.2.5. Geçiş Dönemleriyle İlgili Adlar

Maniler Türk hayat tarzının vazgeçilmez ürünleridir. Doğumla başlayıp ölümle biten "Geçiş dönemleri" dediğimiz; doğum, çocukluk, gençlik, evlenme ve ölümle ilgili duyguları dile getiren pek çok mani vardır (Sezen, 2002, s. 174). Adana'da söylenen maniler içerisinde geçiş dönemlerini yansıtan unsurlar şu şekilde sıralanmıştır:

Ölüm (67)	Asker (40)	Kız verme (39)	Evlenme (24)	Nişan (14)
Bekârlık (13)	Dünür (5)	Doğurmak (4)	Düğür (2)	Başlık parası (2)
Kısmet (1)	Cenaze (1)			

Derlenen manilerde en sık karşılaşılan kavram ölüm olmuştur. "Ölüm" kavramı manilerde sıklıkla sevgilinin aşkından ölmek, ona kavuşamadan ölmek ve ayrılık gibi durumlarla bağlantılı olarak tespit edilmiştir.

5.2.6. Giyim Kuşam Adları

Adana'da söylenen maniler içerisinde tespit edilen giyim kuşam adları şunlardır:

Mendil (44)	Yüzük (14)	Çorap (12)	Kundura (10)	Entari (10)
Etek (8)	Şapka (7)	Elbise (6)	Ayakkabı (5)	Şal (5)
Fistan (5)	Şalvar (5)	Terlik (4)	İnci (4)	Düğme (3)
Yelek (2)	Tülbent (2)	Beşibirlik (1)	Kemer (1)	Setre (1)
Pijama (1)	Aba (1)			

Adana'da söylenen manilerde en sık kullanıldığı tespit edilen giyim kuşam aksesuarı "mendil"dir. "Mendil"in, MA-527'de yer alan "Ekmek yaptım terledim / Dama çıktım parladım / Nişanlımı görünce / İpek mendil salladım" ifadesinde olduğu gibi, sevgililer arasında bir iletişim ve haberleşme sembolü olarak kullanıldığına rastlanılmıştır.

5.2.7 Hayvan Adları

Manilerin ilk mısrası, kimi zaman hayvan adları ile başlatılır. Bu hayvanlar genellikle kırsal kesimlerde insanların iç içe olduğu evcil hayvanlardır. Bazı manilerde de bizzat hayvan konu edilir (Kaya, 2014, s. 108). Adana'da söylenen maniler içerisinde yer verilen hayvan isimleri de kırsal kesime has bir yaşam tarzının göstergesidir. Adana'da söylenen manilerde yer alan hayvan adları şunlardır:

Keklik (22)	Koyun (20)	Bülbül (19)	At (16)	Köpek (14)
Yılan (13)	Kuzu (12)	Eşek (9)	Horoz (7)	Tavuk (7)
Öküz (5)	Ördek (4)	Deve (3)	Ceylan (2)	Kaz (2)
Geyik (1)	Alabalık (1)	Balık (1)	Camız (1)	Kurt (1)

5.2.8. İl, İlçe ve Köy Adları

Adana'da söylenen manilerde yer alan il, ilçe ve köy adları şunlardır:

Adana (32)	Mersin (5)	Yeniyayla (4)	Gökbez (4)	Ünlüce (4)
Cihadiye (3)	Pozantı (3)	Saimbeyli (3)	Uluçınar (3)	Zeytinbeli (3)
Ankara (2)	Ceyhan (2)	Diyarbakır (2)	İzmir (2)	Karataş (2)
Kozan (2)	Urfa (2)	Sarıçam (2)	Sayca (2)	Şam (2)
Almanya (1)	Alpu (1)	Balıkesir (1)	Bandırma (1)	Bornova (1)
Bulgaristan (1)	Bursa (1)	Çömelek (1)	Dallas (1)	Edirne (1)
Elmalı (1)	Erzin (1)	Erzurum (1)	Gültepe (1)	Heleke (1)
Hilmiye (1)	İnnaplı (1)	İstanbul (1)	Kadirli (1)	Karacaören (1)
Keştepe (1)	Kırmıtlı (1)	Kilis (1)	Kökez (1)	Kumhöyüğü (1)
Malatya (1)	Maraş (1)	Mardin (1)	Mısır (1)	Naltaş (1)
Niğde (1)	Tarsus (1)	Tepebağ (1)	Tufanbeyli (1)	Yarımca (1)
Yemen (1)				

Adana'da söylenen manilerde yer adları, çoğunlukla o yörede yaşayan kişileri tanımlamak amacıyla oluşturulan tamlamalar içerisinde yer almıştır. Manilerde Adana dışındaki yer adları da bulunmaktadır.

5.2.9. İnsan Bedenine Ait Unsurlarla İlgili Adlar

Adana'da söylenen manilerde tespit edilen insan bedenine ait unsurlar şunlardır:

Göz (109)	Kaş (35)	Kol (31)	Dil (30)	Saç (29)
Diz (28)	Yüz (21)	Kulak (11)	Diş (10)	Zülüf (9)
Kekil (7)	Alın (5)	Ciğer (4)	Dudak (4)	Topuk (4)
Gerdan (3)	Kalp (2)	Omuz (2)	Yanak (2)	Burun (1)

Adana'da söylenen manilerde en sık yer verilen insan bedenine ait unsur "göz" olmuştur.

5.2.10. Meslek Adları

Adana'da söylenen maniler içerisinde yer verilen meslek adları şunlardır:

Şoför (9)	Doktor (6)	Öğretmen (5)	Berber (4)	Hoca (4)
İmam (2)	Albay (1)	Tamirci (1)		

5.2.11. Meyve ve Sebze Adları

Adana'da söylenen manilerde yer verilen meyve sebze adları şunlardır:

Elma / Alma (27)	Üzüm (25)	Nar (12)	Armut (11)	Biber (5)
Portakal (4)	Karabiber (3)	Patates (2)	Mandalina (1)	

Elma, ayva ve nar Anadolu'da bolluk ve bereketin simgesidir. Bunlardan nar, Antik Yunan'dan İslamiyet'e kadar tüm yaşayan ve yok olmuş inanış ve toplumsal kültlerde yer alan bir meyvedir. Anadolu'da kullanıldığı her dönemde bolluk ve bereketi simgelemiştir. Dönemin bereket tanrıçası olarak ifade edilen kült hangisi ise (Kibele vd.) onun elinde ya da etrafında nar figürüne yer verilir. Nar, doğumu ve çoğalmayı da temsil eder. Bereketli olması, birin bin olması halidir. Nar, incir ve üzüm gibi tek köke bağlı, çok taneli bir bitki olarak bereketi simgeler (Şenesen, 2011b, s. 216).

Ayrılığın, gurbetin, hasretin dile getirildiği mânilerde, işli bir mendil ve sevgilinin diş izi olan elmalar özlemi giderir, uzağı yakın eder. Sevgiliye sevgi, bağlılık ve haberleşme simgesi olarak elma gider (Altun, 2008, 274). Adana'da söylenen maniler içerisinde de en sık karşılaşılan meyve adı olan "elma" bahsi geçen kullanımlarının yanında söz sanatları içerisinde de yer almıştır.

5.2.12. Özel Adlar

Adana'da söylenen manilerde yer verilen özel isimler şunlardır:

Ali (33)	Mehmet (7)	Arzu (5)	Mısra (5)	Ahmet (4)
Kamber (4)	Emin (3)	Fatma (3)	Ayşe (2)	Fadime (2)
Hacı Ali (2)	Hasan (2)	Mahmut (2)	Recep (2)	Osman (2)
Mustafa (2)	Azem (1)	Bulut (1)	Cafer (1)	Cüneyt Arkın
Aslı (1)	Ayten (1)	Elif (1)	Ferhat (1)	Halime (1)
Hanife (1)	Hasret (1)	Haşim (1)	Hatice (1)	Hürü (1)
Hüseyin (1)	İsmail (1)	Kerem (1)	Mehmet Ali	Münevver (1)
Muhterem (1)	Necla (1)	Resmiye (1)	Sabiha (1)	Sude (1)
Şaban (1)	Şadiye (1)	Veli (1)	Yaşar (1)	Zahide (1)
Zeynep (1)				

Adana'da söylenen manilerde rastlanan kadın ve erkek isimleri eşit sayıdadır. En sık karşılaşılan isim ise "Ali"dir. Özel isimler; manilerde sevgiliye, mani söyleme ortamında bulunan kişiye seslenme biçiminde yer alabilmektedir. Halk hikâyelerinde kullanılan isimler de manilerde kullanılabilmektedir. Bunun yanında kimi manilerde mani bütünlüğünün sağlanabilmesi amacıyla özel isimlerin kullanıldığı görülmektedir.

5.2.13. Renk Adları

Adana'da söylenen maniler içerisinde tespit edilen renk adları şunlardır:

Kara (83)	Al (25)	Mor (24)	Sarı (24)	Beyaz (16)
Mavi (16)	Yeşil (16)	Ak (12)	Kırmızı (9)	Pembe (4)
Ela (4)	Siyah (3)	Kır (2)	Kahverengi (1)	Kızıl (1)

Adana'da söylenen manilerde en sık karşılaşılan renk "kara"dır. "Kara" renginin manilerde sevgiliye dair unsurların tasvirinde sıkça kullanıldığı göze çarpmaktadır. Sevgilinin dış görünüşünün tasvirinde "kara kaş" ve "kara göz" şeklinde tamlamalar kullanılmaktadır. "Kara koyun", "kara dut", "kara perde", "kara kazan", "kara toprak", "kara tavuk", "kara tren" sıkça karşılaşılan tamlamalar arasındadır. Bunun yanında "karaları bağlamak" deyimi de manilerde görülmektedir.

5.2.14. Sayı Adları

Adana'da söylenen maniler içerisinde tespit edilen sayı adları şunlardır:

Bir (190)	Beş (26)	Üç (25)	İki (17)	Yedi (13)
Dört (9)	Elli (8)	Kırk (7)	On beş (5)	Sekiz (3)
Dokuz (3)	On (3)	Seksen (3)	Çifte (3)	Yüz altmış (2)
On iki (1)	On dört (1)	Yirmi (1)	Otuz (1)	Otuz iki (1)
Yüz (1)	Beş yüz (1)	On bin (1)	Yüz bin (1)	

5.2.15. Sevgiliye Dair Unsurlarla İlgili Adlar

Adana'da söylenen manilerde karşılaşılan sevgiliye dair unsurlar şunlardır:

… kızları (34)	Nazlı yâr (12)	Kara gözlü (5)	Kara kaş (4)	Tatlı dil (3)
Ala gözlü yâr (3)	Fidan boylu (3)	Altın dişli (2)	Beyaz gömlekli oğlan (2)	Kömür gözlü (2)
Orta boylu (2)	Selvi boylu (2)	Usul boylu (2)	Elma yanaklı (1)	Ceylan gözlü (1)
Çakır gözlü (1)	Çatık kaşlı (1)	Gül yüzlü (1)	Hoş bakışlı (1)	Kalem kaş (1)
Mavi gözlü oğlan (1)	Uluçınar'ın güzelleri (1)	Uzun saçlı (1)	Sürmeli keklik gibi (1)	Keklik bakışlı (1)
Serpen serpen saçları (1)	Ardında saçı güzel (1)	İnce belli (1)	Boyalı dudak (1)	Kınalı keklik gibi (1)
Yârim bülbül yuvası (1)	Kaşlar kalem karası (1)	Kaşları kara çatık (1)	Kaşları var ay gibi (1)	İstanbul'un bülbülü (1)

Sözlü şiirin en yoğun anlatıma sahip biçimlerinden biri manidir. Bu yoğun duyguların anlatımı genellikle sembolik ifadelerle mümkün olur. Özellikle kadının, kadın-erkek ilişkisine yönelik yaklaşımlarının, duygusal eğilimlerinin ve genel olarak düşüncelerinin ifade edilmesinde sembolik anlatım son derece önemli, vazgeçilmez bir araçtır. Mani ve türkünün anlatım tarzı olarak en önemli özelliklerinden biri olan sembolik anlatım yoluyla anlatılmak istenilen duygu ve düşünce ya da verilmek istenilen mesaj geleneksel ve sanatsal bir yol ile anlatım imkânı bulur (Mirzaoğlu, 2007, s. 138). Adana'da söylenen maniler içerisinde sevgilinin tasvirinde kullanılan çeşitli unsurlar bulunmaktadır. En sık karşılaşılan kullanım; il, ilçe veya köy adına bağlı olarak o yörenin kız veya erkeklerine seslenme şeklindedir. Sevgilinin o yörede yaşadığına vurgu yapılır. Bunun yanında sevilen kişinin dış görünüşü ve kişilik yapısı çeşitli tamlama ve söz sanatları içerisinde tasvir edilmektedir.

5.2.16. Tabiat ve Coğrafi Unsurlarla İlgili Adlar

Adana'da söylenen manilerde yer alan tabiat ve coğrafi unsurlara ait tespitler şunlardır:

Su (77)	Dağ (76)	Dere (38)	Taş (36)	Ay (32)
Kaya (19)	Yayla (18)	Ağaç (18)	Yıldız (17)	Gök (17)
Kar (17)	Yağmur (16)	Pınar (12)	Bulut (8)	Çayır (8)
Hava (8)	Deniz (7)	Duman (6)	Ateş (5)	Çay (5)
Göl (5)	Güneş (5)	Tepe (5)	Çöl (3)	Derya (1)

Türk hayatında su ve yağmur hayatın ve bereketin kaynağıdır. Bu yüzden su mukaddesler arasında kabul edilir. Bunun bir ifadesi de onun bugün de Türk hayatında rahmet sıfatıyla anılmasıdır. Türk dünyasının hemen her yerinde 'yağmur yağıyor' yerine 'rahmet yağıyor' denir. Böylece onun tanrının bir iyilik bağışı olduğu vurgulanır. Anadolu'da, bu tür bir pratikle yağmur yağdırıldığı söylenir (Şenesen, 2011b, s. 212).

Adana'da derlenen manilerde "su, dere, pınar, deniz, çay, göl, derya" tabiata dair kavramlar içerisinde en sık karşılaşılanlardır. Bu durum Türk kültürünün önemli bir unsuru olan su kültünün halk şiirine bir yansıması olarak açıklanabilir. "Su" kimi zaman bir sembol, kimi zaman tabiat tasvirinin bir parçası, kimi zaman buluşma yeri

olabilmektedir. “Dağ”lar da manilerde önemli bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Adana’da söylenen manilerde dağlar, sevgiliyle kavuşmayı engelleyen bir motiftir.

5.2.17. Yiyecek ve İçecek Adları

Adana’da söylenen manilerde yer alan yiyecek ve içecek unsurlarına dair tespitler şunlardır:

Şeker (20)	Kahve (17)	Kaymak (13)	Yumurta (11)	Fındık (8)
Bulgur (8)	Arpa (10)	Ayran (7)	Çay (7)	Fıstık (7)
Mercimek (7)	Ekmek (6)	Tuz (5)	Pilav (5)	Buğday (4)
Pirinç (3)	Hamur (3)	Susam (1)		

Arpa, pirinç, buğday, bulgur, mercimek, nohut gibi kuru baklagiller, Anadolu’da bolluk bereket simgesi olarak algılanır. Bu gıda maddeleri, taneli yapılarıyla tohumu andırırlar. Tohum ise toprakta yetişecek olan bitkinin hammaddesidir. Bir tohum yeşerip bitki olarak yeryüzüne çıkarken onlarca yeni tohumu da doğurur. Böylece tek bir tohumdan çoğalan bitki, üremenin bolluk ve bereketin sembolü olur. Baklagiller, tohumu andıran taneli yapılarıyla Anadolu’da pek çok bereket ritüelinin vazgeçilmez unsuru olmuşlardır (Şenesen, 2011b, s. 217).

Tuz, şeker ve un, taneli yapıları, mutfağın ve beslenmenin temel malzemeleri olmaları bakımından ayrı bir öneme sahiptirler. Tuz yaşamın birçok alanında, özellikle büyüyü ve inançları ilgilendiren konularda çok önem kazanmıştır (Şenesen, 2011b, s. 218).

Un, tuz ve maya ile elde edilen ekmek, evin temel gıda maddesi olarak, bolluk ve bereket algısında çok önemli bir yere sahiptir. Ekmek başta olmak üzere bütün yiyecekler, toprağın bağrından çıkmıştır. Bu yüzden ekmeğin ziyan edilmesi, hiç hoş karşılanmaz (Şenesen, 2011b, s. 218).

Adana’da söylenen manilerde bolluk ve bereket simgesi baklagiller, ekmek ve taneli yapıya sahip diğer ürünlerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında yiyecek içecek maddelerinin sevgilinin ve günlük hayatın tasvirinde karşımıza çıktığı söylenebilir.

5.2.18. Klişeler

Adana'da derlenen manilerde "Kurban olayım!" ve "Gadanı alayım!" gibi klişe sözler dikkati çekmektedir. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

- Çarıklı kurban olsun / Boynu kravatlıya (MA-337).
- Eskisi şöyle dursun / Can kurban yeni yare (MA-399).
- Eğil bir yol öpeyim / Annen baban hayrına (MA-530).
- Kurban olayım sana kızım (MA-594).
- Kurban olam Allah'a / Seveni sevene yaz (MA-659).
- Kurban ola'm sevdiğim / Benden başkasın' sevme (MA-709).
- Erzinli kurban olsun / İşlediğim nakışa (MA-747).
- Kamber'im gadanı alayım (MA-797).
- Kurban olduğum Allah / Seveni sevene yaz (MA-863).
- Naim gadan alayım (MA-1178).
- Dili dualı duruyor / Helal olsun sözüne (MA-1189).
- Kurban olayım dağlar (MA-1251).
- Uzun saçlı kızlara / Kurban olsun yiğitler (MA-1280).
- Kurban olayım boyuna (MA-1293).
- Kızlar kurban olsun / Kunduranın ipine (MA-1342).
- Kurban ola'm Allah'a / Seveni sevene yaz

5.2.19. Atasözleri

Atasözleri, ataların tecrübelerine dayanarak oluşturdukları yargıların birer öğüt biçiminde kalıplaşmasıyla günümüze kadar gelmiş ifadelerdir. Adana'dan derlenen maniler içerisinde kimi zaman atasözlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Her ne kadar atasözlerinde yer alan ifadelerin ve bu ifadelerin yerlerinin değiştirilmesi genel kullanımda kabul görmese de Adana'da söylenen manilerde bu tarz farklılıklar görülmektedir. Manilerde tespit edilen bazı ifadeler ise atasözü sözlüklerinde yer almayan yerel kullanımlar olarak açıklanabilir. Manilerde yer verilen atasözleri şunlardır:

- Çorap milinen olur / Sevda sır ilen olur / Kavil bin ilen amma / Sevda bir ilen olur (MA-412).
- Et tırnaktan ayrılır mı (MA-226).
- İki gönül bir olmuş… (MA-556).
- İki gönül bir olmuş / Bey neyler paşa neyler (MA-1299).
- İki gönül bir olursa / Yatarız samanlıkta (MA-580).
- Karanfil büyük olur / Yaprağı küçük olur / Gizli sevda çekenin / Yakası açık olur (MA-841).
- Kendi düşen ağlamaz (MA-328).
- Yâri gurbette olanın / Sağ kulağı çiniler (MA-1270).

5.2.20. Deyimler

Deyimler, anlatıma bir zenginlik katan ve çoğu zaman mecaz anlamda bulunan, genellikle en az iki kelimeden oluşmuş kalıplaşmış ifadelerdir. Adana'da derlenen maniler içerisinde yer verildiği tespit edilen deyimler şunlardır:

- Adam olmak (MA-262, MA-263, MA-287, MA-436, MA-533, MA-1016).
- Ah etmek (MA-194).
- Aklına düşmek (MA-356, MA-409, MA-626, MA-1015).
- Aklına gelmek (MA-1031, MA-1193).
- Aklından çıkmamak (MA-326).
- Aklını kaybetmek (MA-1255).
- Ara bozmak (MA-819).
- Arkadan konuşmak (MA-1402).
- Ayan olmak (MA-59).
- Ayrı düşmek (MA-863, MA-1363).
- Bağrı göz göz olmak (MA-134).
- Bağrına basmak (MA-947, MA-1166).
- Bağrına taş basmak (MA-226).
- Bahşiş vermek (MA-1309).
- Başı bağlı (MA-568).
- Gözlerini süzmek (MA-1215).

- Başı belaya düşmek (MA-1413).
- Başı bulanmak (MA-877).
- Başına gelmek (MA-743).
- Başını alıp gitmek (MA-415).
- Başının etini yemek (MA-674, MA-1293).
- Boğazına durmak (MA-1405).
- Boşa gitmek (MA-657, MA-660).
- Boynu bükülü kalmak (MA-517).
- Burcu burcu kokmak (MA-749).
- Bülbül etmek (MA-308).
- Can vermek (MA-859) .
- Can yakmak (MA-1354).
- Canı titremek (MA-1201).
- Canına yetmek (MA-1218).
- Canını sık (MA-541, MA-576, MA-698).
- Ciğerini ezmek (MA-760).
- Çare bulmak (MA-677, MA-836).
- Dalga geçmek (MA-385).
- Dar gelmek (MA-357).
- Derde uğratmak (MA-47).
- Derdini deşmek (MA-385).
- Dermandan kesilmek (MA-669).
- Dertlerine dert katmak (MA-1184).
- Dırdır etmek (MA-991).
- Dile gelmek (MA-1318).
- Dul kalmak (MA-1242).
- Dili karnına kaçmak (MA-1402).
- Diz dize oturmak (MA-1045).
- Doya doya bakmak (MA-1305).
- Dut gibi âşık olmak (MA-1079).
- El diline düşmek (MA-368).

- El etmek (MA-1177).
- El sözüne uymak (MA-1045).
- Elden gitmek (MA-72).
- Eli dara düşmek (MA-320).
- Eli durmamak (MA-386).
- Elini beline vermek (MA-536).
- Emeği zayi olmak (MA-1356).
- Emekleri boşa gitmek (MA-155, MA-197, MA-844).
- İleri gitmek (MA-991).
- Göbek atmak (MA-402).
- Gönlü olmak (MA-876, MA-1032).
- Gönlünü yapmak (MA-622, MA-1340).
- Gönül kırmak (MA-742).
- Gönül koymak (MA-572).
- Gönül vermek (MA-164, MA-802, MA-1243, MA-1439).
- Göresi gelmek (MA-179).
- Göz atmak (MA-223).
- Göz etmek (MA-585).
- Gözleri kararmak (MA-109).
- Gözleri yolda kalmak (MA-355).
- Gözlerini alamamak (MA-736).
- Gözü kalmak (MA-169).
- Gözü parada olmamak (MA-839).
- Gözü olmak (MA-173, MA-858, MA-1211, MA-1290, MA-1435).
- Gözü yolda olmak (MA-1130).
- Gözüne uyku girmemek (MA-1096).
- Gözünü dikmek (MA-1421).
- Gözyaşı dökmek (MA-1363).
- Gurbet ele düşmek (MA-654).
- Gün görmek (MA-390).
- Gün saymak (MA-1125).
- Gün tutmak (MA-45).

- Haber göndermek (MA-425).
- Gurbet ele düşmek (MA-960).
- Haber almak (MA-1192).
- Haber yollamak (MA-757).
- Hakkından gelmek (MA-796).
- Halt eylemek (MA-314).
- Hasret çekmek (MA-161).
- Hasret kalmak (MA-1045).
- Hatırına değmek (MA-365).
- Hatırını saymak (MA-748).
- Havas murad almak (MA-650).
- Hayran olmak (MA-1439).
- Hayran kalmak (MA-736).
- Himmet etmek (MA-417).
- Hoşbeş etmek (MA-1002).
- Hoşuna gitmek (MA-343).
- İçi kaynamamak (MA-1191).
- İçini çekmek (MA-971).
- İmdada gelmek (MA-72).
- İnce fikire dalmak (MA-1066).
- İnsafa gelmek (MA-1033).
- İşmar etmek (MA-878).
- İti köpeği olmak (MA-679).
- İzin vermek (MA-41, MA-1149).
- Kapıya dayanmak (MA-1099).
- Kahır etmek (MA-695).
- Kahrını çekmek (MA-1285, M-392, MA-705, MA-706, MA-711).
- Kan ağlamak (MA-1048, MA-1049).
- Kanını içmek (MA-1358).
- Kapısını yol etmek (MA-308).
- Kapı dışarı (MA-629).
- Kâr etmemek (MA-414).

- Kara sevda çekmek (MA-1202).
- Kara toprağa girmek (MA-188).
- Karaları bağlamak (MA-181).
- Karşı gelmek (MA-1263).
- Kaş göz etmek (MA-1079).
- Kavil olmak (MA-1322).
- Kemikleri sızlamak (MA-1031).
- Kına yakmak (MA-1402).
- Kız almak (MA-1021).
- Kız vermek (MA-1332).
- Koluna girmek (MA-370).
- Koynuna almak (MA-113, MA-583, MA-749).
- Koynuna girmek (MA-386, MA-734).
- Kıymet bilmek (MA-103, MA-548, MA-1250).
- Kucak açmak (MA-984).
- Kulağına çalınmak (MA-1351).
- Kusura bakmamak (MA-541, MA-999).
- Kulakları çınlamak (MA-1278).
- Kulak asmamak (MA-116, MA-560).
- Meyil vermek (MA-342, MA-913).
- Naz etmek (MA-535).
- Nazar değmek (MA-647, MA-1215).
- Nenni çalmak (MA-1032).
- Of çekmek (MA-121).
- Oyuncak etmek (MA-623).
- Ömür çürütmek (MA-216, MA-1379).
- Peşine düşmek (MA-633).
- Rezil etmek (MA-1253).
- Sancı tutmak (MA-738).
- Sefa sürmek (MA-1368).
- Selam etmek (MA-376, MA-465).
- Selam göndermek (MA-1163).

- Selam salmak (MA-677).
- Selam söylemek (MA-151).
- Selam vermek (MA-212).
- Sevda çekmek (MA-1244).
- Sıtma tutmak (MA-383).
- Söz olmak (MA-134).
- Selam göndermek (MA-1318).
- Söz vermek (MA-80).
- Sözünü yürütmek (MA-1120).
- Şanını yürütmek (MA-965).
- Taşı basmak (MA-643).
- Tat vermek (MA-500).
- Tel etmek (MA-528).
- Uykusuz kalmak (MA-230).
- Vakti geçmek (MA-832).
- Yanıp kül olmak (MA-1200).
- Yarım ekmeğe oynatmak (MA-1185).
- Yemin etmek (MA-1417).
- Yeri yurdu kalmamak (MA-486).
- Yol kesmek (MA-1311).
- Yola dizilmek (MA-61).
- Yolda kalmak (MA-1021).
- Yoldaş olmak (MA-840).
- Yolunu beklemek (MA-225, MA-656, MA-1125).
- Yolunu gözlemek (MA-105, MA-411, MA-1048, MA-1049, MA-1128, MA-1429).
- Yüreği oynamak (MA-449, MA-1201).
- Yüreği sızlar (MA-484).
- Yüreği tutuşmak (MA-1237).
- Yüreği yanmak (MA-232, MA-574).
- Yüreğini yakmak (MA-1436).
- Yüzüne bakmamak (MA-688).

- Zahmet çekmek (MA-103).
- Zapt etmek (MA-193, MA-931).

5.2.21. Alkışlar, Kargışlar

Derlenen manilerde alkış ve kargışlara yer verildiği görülmüştür.

Alkışlar

Halk arasında iyi dilek ve hayır dualarını ifade eden kalıplaşmış alkış sözlerine Adana'da derlenen maniler içerisinde de rastlanılmıştır. Adana'da derlenen manilerde tespit edilen alkışlar aşağıda yer almaktadır:

- Afiyet olsun yârim (MA-550).
- Allah nasip eylesin / Boynu kravatlıya (MA-240).
- Ayaklarınıza sağlık (MA-565).
- Ben yârime kavuştum / Darısı cümlesine (MA-294).
- Binlerce yaşa kavak (MA-187).
- Dili dualı duruyor / Helal olsun sözüne (MA-1189).
- Evlenen oğlanların / Kabul olsun dileği (MA-581).
- Gelinim uğurlu gelsin / Evim bebekle dolsun (MA-604).
- Benim sevgili hocam / Mutluluklar dilerim (MA-1139).
- Hep başarılı olsun / Bizim Mısra kızımız (MA-676).
- Hoş geldin sefa geldin / Ey benim Mısra Hoca'm (MA-335).
- Küçükten yâr seveni / Cennete gönderseler (MA-1328).
- Mektup ile iş olmaz / Kavuştursun yaradan (MA-1113).
- Mevla'm sabırlar versin / Eşinden ayrılmışa (MA-1425).
- Sen sefa geldin gelinim (MA-606).
- Sevdiğimin dudağı / Akşama iftar olsa (MA-845).
- Üç kız yolu şaşırmış / İnşallah bize gider (MA-851).
- Yârim bastığın yerler / Olsun kaldırım taşı (MA-1023).
- Yaşa gelinim yaşa / Kına yakmışsın başa (MA-1402).
- Yaşasın bizim köylü / Isırgan'dan kız aldı (MA-1020).
- Yaşasın Haşim abi (MA-1157).

- Yaşasın Tufanbeylili / Adana'dan kız aldı (MA-355).

Kargışlar

Alkışın aksine başkaları için kötü durumlar istemek için dile getirilen kalıplaşmış ifadelere "kargış" denir. Adana'da derlenen manilerde tespit edilen kargışlar şunlardır:

- Ali'mi girmiş diyen / Kendi girsin mezara (MA-84).
- Ali'm ölsün diyenler / Kendi girsin mezara (MA-84).
- Allah belanı versin (MA-1352).
- Allah canımı alsın (MA-839).
- Allah canımı alsın / O yârin kollarında (MA-18).
- Allah da seni yaksın / Üç günlük gelin iken (MA-1009).
- Almaz isen sen beni / Çıban bitsin kolunda (MA-838).
- Arkamdan konuşursan / Dilin karnına kaça (MA-1402).
- Beklemekten usandım / Allah belanı versin (MA-793).
- Benden başka seversen / Bekârlıktan kurtulma (MA-347).
- Benden başka seversen / İki gözün kör olsun (MA-620).
- Beni senden ayıran / Hem kör olsun hem topal (MA-810).
- Beni senden ayıran / Kurusun yaprak gibi (MA-1046).
- Beni yârdan ayıran / Kan kusun avuç avuç (MA-631).
- Benim kadar taş düşe / Kaynana senin tepene (MA-1229).
- Bu evi yapan usta / İnşallah olur hasta (M336).
- Cennet yüzü görmesin / Aramızı bozanlar (MA-819).
- Erzinli kurban olsun / İşlediğim nakışa (MA-747).
- Gönlümün gözü çıksın / Sevmeseydim ezelde (MA-1057).
- Gözün kör olsun çöpçü / El âlem bize bakar (MA-223).
- Gözyaşını kurutma (MA-1269).
- İstedim vermediler / G. girsin pireler (MA-40).
- İtin köpeğin olam / Sen beni sarmadın mı (MA-899).
- Kaymak başını yesin / Yâri görmeye geldim (MA-1052).

- Kaynana kazan kara / Görümce helva tava / İkisi bir ölse de / Oğlu da bana kala (MA-1393).
- Kırılası kollarım / Yâr boynuna dolandı (MA-877).
- Kör olası askerlik (MA-609).
- Kör olaydın kaynana (MA-508).
- Kör olası kaynana / Sen gelin olmadın mı (MA-50).
- Kör olası kediler / Kaynanamı yediler (MA-1320).
- Köyde bir köpek ölmüş / Kaynanama darısı (MA-1431).
- Mantuvarıma gelmeyenin / İki gözü kör olsun (MA-1063).
- Mantuvarıma gelmeyenin / Salı çıksın sabahtan (MA-38).
- Ne güldüm ne oynadım / Kahrolsun kahpe felek (MA-1098).
- Oynamazsan nazlı yârim / Gençliğine doyma (MA-705).
- Ötmez olası bülbül / Yârim elimden gitti (MA-521).
- Pencerem demir parmak / Tutan eller kurusun (MA-1200).
- Saçı başını yesin (MA-619).
- Sen orada ben burda / Çatlasın düşmanımız (MA-883).
- Şu zenginin malını / Sen kurda yedir Allah (MA-200).
- Testi kulpun kırılsın / Ağrır yârimin kolu (MA-2).
- Yâr üstüne yâr sevenin / Karlar yağsın üstüne (MA-803).
- Yârimden ayıranın / Kalmasın yeri yurdu (MA-486).
- Yâri yârdan ayıran / Canlar versin cefayla (MA-859).
- Yıkılsın Arabistan (MA-790).
- Zengin gözün kör olsun / Düşemedim dengime (MA-153).

5.2.22. Edebî Sanatlar

Güzel söz söyleme sanatı olan edebiyatta söz sanatları ifadeyi zenginleştirmek, sözün etkisini arttırmak, farklı anlam ilgileri kurmak amacıyla sıkça kullanılır. Söz sanatları, duygu ve düşüncelerin aktarımında etkiyi sağlayabilmek amacıyla halk şiirinde de kullanılmaktadır.

Adana'da derlenen manilerde kullanılan başlıca söz sanatları şunlardır:

Tekrir

Yineleme, tekrar söyleme anlamına gelen tekrir, sözün etkisini pekiştirmek amacıyla kullanılır. Adana manilerinde tespit edilen tekrir sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Çay benim çeşme benim
  Derdimi deşme benim
  Seninle dalga geçtim
  Sevdiğim başka benim (MA-385).
- Karanfil katmer olsa
  Sevdiğim esmer olsa
  Sevdiğimin dudağı
  Akşama iftar olsa (MA-845).
- Köşe başı beklerim
  Vay benim emeklerim
  Yalınız yata yata
  Çürüdü kemiklerim (MA-1020).
- Dozer geliyor dozer
  Açılın sizi ezer
  Benim bir sevdiğim var
  Hülya Avşar'dan güzel (MA-497).
- Ayakkabımın burunu
  Geçtim tren yolunu
  Saat beşte bekliyom
  Sevdiğimin yolunu (MA-225).
- Sıra sıra söğütler
  Birbirini öğütler (MA-1280).
- Ayakkabımın bağını
  Bağla sevdiğim bağla
  Ben askere gidersem
  Ağla sevdiğim ağla (MA-224).
- Çaydanlıkta çayım var
  Utanacak neyim var

Yeniyayla içinde
Gün görmedik yârim var (MA-390).

- Sıra sıra kargalar (MA-1276).
- Sepet sepet nar olmaz
  Mor ipekten şal olmaz
  Çekil oğlan karşımdan
  Senden bana yâr olmaz (MA-1266) .
- Gel salına salına (MA-628).
- Mendilim deste deste (MA-1119).
- Kaya kaya gezerim (MA-390).
- Kale kalenin ucundan (MA-762).
- Kiremit kiremit gezerim (M-998).
- Fırıl fırıl dönüyor (MA-641).
- Oy su tası su tası (MA-1180).
- Tren gelir öte öte
  Kömürünü döke döke
  Ben bacımdan ayrı düştüm
  Gözyaşımı döke döke (MA-1363).
- Tatlı tatlı yalarken
  Düştüm bir bey oğluna
  Künde pilav künde pilav (MA-350).
- Bugün ayın on dördü
  Kız saçını kim ördü
  Ördü ise yâr ördü
  İspat getir kim gördü (MA-341).
- Et aldım tarta tarta
  Elinde gümüş balta
  Yârim keklik yağlıyor
  Gül yağı sürte sürte (MA-567).
- Asmanızda üzüm yok
  Basmanızda gözüm yok
  Eller lafına bakmayın
  Kızınızda gözüm yok (MA-173).

- Şalvara bak şalvara
  Şalvarın kalabalık
  Atalım onu göle
  Tutalım alabalık (MA-1306).
- Ah çinçikler çinçikler
  Kız oğlanı çimdikler
  Oğlan kaçar kız kovalar
  Arsız olmuş gancıklar (MA-27).
- Boynumdaki inciler
  Amerikan incisi
  Benim sevdiğim oğlan
  Fabrika tamircisi (MA-330).
- Kar yağar kar üstüne
  Yâr sevmem yâr üstüne
  Yâr üstüne yâr sevenin
  Karlar yağsın üstüne (MA-803).
- Kapı dibinde testi
  Kemer belimi kesti
  Hiçbir derdim yok idi
  Yârim mektubu kesti (MA-800).
- Altın yüzüğüm şak şak
  Gel güzelim buluşak
  Madem utanıyorsun
  Telefondan konuşak (MA-92).
- Sepet sepet yumurta
  Yârim beni unutma
  Unutursan var unut
  Gözyaşını kurutma (MA-1269).
- Antarisi al basma
  Alıp duvara asma
  Alacaksan al yârim
  Her lafa kulak asma (MA-116).
  Atım geliyor atım

Ayağı adım adım
Babam kime verirse
Odur benim muradım (MA-186).

· Çorabım dize kadar
Gel yârim bize kadar
Beşibirlik yaparsan
Beklerim güze kadar (MA-405).

· Sıra sıra karınca
Karıncaya varınca
Üç yavrumu özledim
Mor fesine varınca (MA-1277).

· İki motor al yârim
Düz ovaya sal yârim
Benden güzel bulursan
Hiç durma evlen yârim (MA-716).

· Tayyare hızı gider
Üstü yıldızlı gider
Nişanlılı kızların
Mektubu hızlı gider (MA-1343).

· Ceyhan'da kasap yârim
Yapıyor hesap yârim
Boyun benden uzunsa
Azıcık kesek yârim (MA-358).

· Aynayı alan yârim
Cebine salan yârim
Mucurların üstünde
Uykusuz kalan yârim (MA-230).

· Topal elif top top eder
Durmaz aralığa gider
Biricik bir Zeynep'i var
Ona buna satlık eder (MA-1358).

· Türkü söylüyom türkü
Kızlar da karışmıyor

Askerden gelenlere
Bekârlık yakışmıyor (MA-1373).

· Karşıdaki odanın
İçinde sobası yok
Oku sevdiğim oku
Cahilin modası yok (MA-902).

· Enginden gel enginden
Bizim evin denginden
Dün akşam mektup aldım
Bizim bay efendiden (MA-554).

· Konup konup göçmediniz
Ekip ekip biçmediniz
Hoşbeş ettik ama
Bir kahvemizi içmediniz (MA-1002).

· Cam dibinde durursun
Cama tık tık vurursun
Elle yârim saçımı
Almış kadar olursun (MA-354).

· Mendilimde gül oya
Gülmedim doya doya
Asker yolu beklerim
Günleri saya saya (MA-1125).

· Su sızıyor sızıyor
Taşların arasından
Eğil eğil öpeyim
Kaşların arasından (MA-1302).

· Ayağında kundura
Yâr gelir dura dura
O benim nazlı yârim
Geçerken bize uğra (MA-218).

· Damdan dama hopla yâr
Püsküllleri sarkan yâr
El ettim de gelmedi

Horozlardan korkan yâr (MA-461).

- Halı dokuyom halı
  Düştü atımın nalı
  Ver baba sevdiğime
  İstemem dünya malı (MA-665).
- Sini sini tekerler
  Üstüne bal dökerler
  Kaynananın kahrını
  Oğlu için çekerler (MA-1285).
- Günü güne eklerim
  Ben yârimi beklerim
  Çok çalıştım çok durdum
  Boşa gitti emeklerim (MA-657).
  Serpen serpen saçları (MA-1271).
- Bahçe değil bağ değil
  Sözlerim alay değil
  Aşk çabuk girer kalbe
  Çıkarmak kolay değil (MA-241).
- Doya doya gezmedim (MA-650).
- Arabalar iz ize
  Gel gidelim kız size
  Annen evde yok ise
  Oturalım diz dize (MA-119).
- Uzun uzun kamışlar (MA-1381).
- Ay çıktı lüle lüle
  Misafir güle güle
  Abdest almış geliyor
  Terini sile sile (MA-196).
- Çapacı çapa ister
  Çapacı para ister
  Çapacı sen şurda dur
  Kaynanam koca ister (MA-372).
- Bu tarla uzun tarla

Parla sevdiğim parla (MA-339).

- Oğlum oğlum bu dağı (MA-1172).
- Bahçelerde saz olur
  Saz açılır yaz olur.
  Ben yârime gül demem
  Gülün ömrü az olur (MA-271).
- Merdiven basak basak (MA-1136).
- Göver bostanım göver
  Ilık sular bendini döver
  Ben buranın garibiyim
  Beni kim olsa döver (MA-644).
- Dana geliyor dana
  Dama giriyor dama (MA-463).
- Damdaki kediler
  Miyav miyav dediler.
  Kör olası kediler
  Kaynanamı yediler (MA-1320).
- Kara kara gözlerin (MA-818).
- Minarenin ucunda
  Yıldıza bak yıldıza
  Beni sana vermezler
  Ucuza bak ucuza (MA-1142).
- Köprü altında tandır
  Yandır Allah'ım yandır
  Yâr küsmüş koyup gider
  Döndür Allah'ım döndür (MA-1011).
- Karanfilim dalım yok
  Küçüceğim halim yok
  Yârimi eller almış
  Cahilim haberim yok (MA-857).
- Ayna attım tarlaya
  Parıl parıl parlaya
  Kız oğlanı görünce

Burcu burcu terleye (MA229).

- Kız saçların saçların (MA-993).
- Gürp gürp eder yüreği (MA-581).
- Gül dibinde gül Ali
  Gül dibine gel Ali (MA-649).
- Kale kaleye karşı (MA-769).
- Açılır tabak tabak (MA-249).
- Mendilim yele yele
  Ben düştüm gurbet ele
  Yedi mendil eskittim
  Gözyaşı sile sile (MA-1123).
- Mendilimde gül oya
  Ben sevdim doya doya
  Ben sevdim eller aldı
  Gülmedim doya doya (MA-1124).
- Gökte uçan kırlangıç
  Kanadı ayrıç ayrıç
  Beni yârdan ayıran
- Kan kussun avuç avuç (MA-631).
- Motor geliyor motor (MA-1147).
- İn dereye dereye (MA-739).
- Karşı karşı hanımız (MA-1253).
- Git oğlan git işine (MA-626).
- Burcu burcu kokarken (MA-749).
- Vur kazmayı kazmayı
  Ye süzmeyi süzmeyi (MA-1386).
- Ak şalım kara şalım (MA-49).
- Sevdim sevdim almadı (MA-276).
- Mendilim dürüm dürüm (MA-1120).
- Suya giderim suya tekrir
  Elmayı soya soya (MA-1305).
- Su gelir çarpa çarpa (MA-1014).

Teşbih

Sözün etkisini arttırabilmek amacıyla, aralarında ilgi bulunan iki unsurdan güçsüz olanı güçlü olana benzetme sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen teşbih sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Kaynanam kara mesti (MA-947).
- Kırmıtlının kızları / Dondurma bebekleri (MA-985).
- Vakitsiz horoz gibi (MA-991).
- Kızlar elma yanaklı (MA-1374).
- Ağlama kömür gözlüm (MA-506).
- Benim sevdiğim oğlan
  İki çiçek bir yaprak (MA-1004).
- Gurbet elden yâr seven
  Ya akılsız ya deli (MA-15).
- Kedi bacaklı gelin (MA-533).
- Kaynana karın ağrısı
  Görümcem böğür çivisi (MA-951).
- Benim öğretmenim
  Sanki bir melek (M-1121).
- Kaşlarım var yay gibi
  Gözlerim var ay gibi
  Oğlun bana ev aldı
  Koskoca saray gibi (MA-916).
- Erkekler çöp tenekesi
  Kızlar altın kesesi (MA-1262).
- Şişe bacaklı gelin (MA-287).
- Kaynana kazan kapağı
  Oğlu da şeker topağı (MA-334).
- Otuz iki meyvenin
  En tatlısı yâr imiş (MA-923).
- Kot pantolonu giyince
  Tarık Akan’a benzer (MA-160).
- Bu dil buralı değil

İstanbul'un bülbülü (MA-561).

- Kaynanam var kız gibi (MA-953).
- Fincan göbekli kızlar (MA-1015).
- Kömür gözlüm ağlama (MA-181).
- Benim sevdiğim oğlan
  Anasının bir gülü (MA-801).
- Mucur geliyor mucur
  Dumanı iplik gibi
  Yâr karşıdan geliyor
  Sürmeli keklik gibi (MA-1153).
- Aslan yârim nasılsın (MA-165).
- Sular akar buz gibi
  Kaynanam domuz gibi (MA-1303).
- Şimdi kızlar zır deli (MA-273).
- Yeniyayla kızları
  Kavrulmuş taze fıstık (MA-1034).
- Nasip Ağa'nın kahvesi
  Berduşlar hastanesi (MA-1443).
- Kulağındaki küpeler
  Kan taşıdır kan taşı (MA-1023).
- Madem türkü bilmiyon
  Köpek gibi uluma (MA-43).
- Oğlanları sorarsan
  Fıçıda kokmuş balık (MA-799).
- Fidan boylu sevdiğim (MA-109).
- Annem entari almış
  Rengi akşam güneşi (MA-110).
- Sular gibi duruldum (MA-1304).
- Güvercinim süt beyaz (MA-476).
- Boyun servi dalıdır (MA-1165).
- Gül yüzlü ceylan gözlüm (MA-89).
- Kaynanam kara tazı (MA-950).
- Kaşlar kalem karası (MA-914).

- Otuz meyve içinde
  En tatlısı yâr imiş (MA-1035).
- Görümceler göz taşı (MA-643).
- Kırık Ali bir gelin almış
  Yelenmedik tay gibi (MA-915).
- Bacakları sorarsan
  Yaban leyleği gibi
  Ağzını da sorarsan
  Tarla evleği gibi (MA-234).
- Güzel hilale benzer
  Sevdiğimin kaşları (MA-137).
- Kurulu yaye benzer
  Sevdiğimin kaşları (MA-139).
- Boyalı şeker gibi
  Zahide'min yüzleri (MA-324).
- Koruluğa benziyor
  Sevdiğimin kaşları (MA-138).
- Gençlik bir çiçektir (MA-612).
- Gönül bir top ibrişim (MA-1380).
- Mehmet Ali'nin kafası
  Kırmızı şekere benze (MA-681).

Mecaz

Sözcüklerin gerçek anlamlarından tamamen uzaklaşarak farklı kavramları yansıtacak şekilde kullanılmasına mecaz denir. Adana manilerinde tespit edilen mecaz sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Zaten yüreciğim yanar (MA-574).
- Yüreciğim kavruluyor (MA-1245).
- Yanar yüreğim yanar (MA-654).
- Yine düştün gönlüme / Kan damlar yüreğime (MA-1102).
- Çürüdü kemiklerim (MA-394).
- Garibim yoktur arkam (MA-595).

- Şu dünya tatsız tuzsuz (MA-1326).
- Şapkasına vuruldum (MA-1401).
- Yâr aklıma geldi mi
  Sızlıyor kemiklerim (MA-1031).
- İki gönül bir olmuş
  Ne yapsın bize muska (MA-556).
- Yoktur gözüm parada (MA-839).
- Çok canları yakarım (MA-1354).
- İnce fikire daldım (MA-1066).
- Genç ömrümü çürüttüm (MA-216).
- Yâr senden başkasına
  İçerim kaynamıyor (MA-1191).
- Kırma kulun gönlünü (MA-742).
- Beni sana vermezler
  Başkasına vuruldum (MA-56).
- Yüreğimden vurdu kız (MA-444).
- Yola diktim gözümü (MA-1421).
- Hoca ezan okuyor
  Sesi beni yakıyor (MA-700).
- Boşuna kazma mezarcı
  Sevgimizi bölemezsin (MA-327).
- Yüreğim yaralıdır (MA-578).

Mecaz-ı Mürsel

Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeden başka bir sözcük yerine kullanılmasıdır. Bu söz sanatına “ad aktarması” da denir. İki sözcük arasında parça-bütün, genel-özel, iç-dış, yazar-eser ya da başka bir çağrışım ilişkisi bulunur. Adana’dan derlenen maniler içerisinde tespit edilen mecaz-ı mürsel sanatı örnekleri şunlardır:

- Demirkırat kazanmış (MA-826).
- **Ceviz** dalı hırgalar (MA-1276).
- Evinizin önü çınar
  Çınara hep kuşlar konar (MA-574).

- Mektup yazdım **karadan** (MA-1112).
- **Ankara'dan** tel geldi (MA-1137).
- **Ateşte** pilav aşı (MA-184).
- Entarim var **laleden** (MA-557).
- Ben yârimi tanırım
  O da **beşinci bölük** (MA-248).
- Kara **kazan** kaynaması (MA-822).
- Dağda da **davar izi** var (MA-416).
- Mahmuzla giden at
  Varsa **kapı**ndan at (MA-564).
- Ocakta **tencere**si
  Güneşten kaynayacak (MA-1164).
- Binlik sayar **eller** (MA-313).
- **Elim** nane biçiyor (MA-981).
- Koca **köy** düşman olmuş (MA-1224).
- **Mahmur gözler** uykusuz (MA-387).
- Söyleyin şu **çiftliğe**
  Versin doktor parası (MA-714).
- **Mahalleyi** süpürün (MA-349).

İstifham

Anlatımı daha etkili hale getirmek, duyguyu güçlendirmek için cevap alma amacı gütmeden soru sormaktır. Derlenen maniler içerisinde tespit edilen istifham sanatı örnekleri şunlardır:

- Mersin'in neresinden (MA-1361).
- Dağlarda geyik misin / Şalvarda feyik misin / Selam verdim almadın / Allah'tan büyük müsün (MA-424).
- Biber ektim bahçeye / Ne zaman göverecek / Kız senin deyyus baban / Ne zaman geberecek (MA-309).
- Nasıl ayrılacağım (MA-162).
- Ne desem de ağlasam / Alnımın yazısına (MA-45).

· Mercimek dallanır mı
Dalları sallanır mı
Taze gelinin yâri
Askere yollanır mı (MA-1131).
· Acep zaman geçer mi
Gurbet yolu biter mi
Benim biricik yârim
Sabırını yener mi (MA-3).
· Ak tavuk almadın mı
Kümese koymadın mı
Kör olası kaynana
Sen gelin olmadın mı (MA-50).
· Ne kötü kaderim var (MA-1429).
· Acep anam der mi ki
Gurbet elde kuzum var (MA-1435).
· Acep o gün olur mu (MA-28).
· Bahçelerde gül var mı
Kereminde yol var mı
Akşam evinize gelsem
Bir yatacak yer var mı (MA-257).
· Kara tren gelmez m'ola
Düdüğünü çalmaz m'ola
Kadirli'ye yâr yolladım
Selamı gelmez m'ola (MA-834).
· Yâr askere gidince
Kiminle konuşalım (MA-869).
· Portakal sulu olur mu
Bana yâr bulunur mu
Acep yârsiz ölürsem
Cenazem kılınır mı (MA-1219).
· Armut daldan düşer mi
Karıncalar üşer mi
Benim yârim yok burda

Bana gülmek düşer mi (MA-147).

- Ne yapayım sevdiğim
  Ayırıyor askerlik (MA-217).
- Kim aldı yârim sana
  Gömleğin mavisini (MA-547).
- Ne yapayım sevdiğim (MA-242).
- Hiç yüzüme bakmıyon
  Kötü sözler mi duydun (MA-244).
- Bu sevda nasıl sevda
  Günden güne artıyor (MA-964).
  Cihadiye'nin kızları
  Siz de m' adam oldunuz (MA-262).
- Acıyor musun yârim
  Babanın parasına (MA-919).
- Ne yapalım sevdiğim
  Gün geçirmek dünyası (MA-1141).
- Bir yâr bana çok mudur (MA-272).
- Sevdiysem de ben sevdim
  Size n'oldu komşular (MA-291).
- İn dereye dereye
  Dereye yırak mısın
  Akşam sabah tarlaya
  Babana çırak mısın (MA-730).
- Bu dağlar alçaklanmaz
  Biz nasıl kavuşalım (MA-42).
- Su gelir durulur mu
  Gönüller yorulur mu
  Gel beraber gezelim
  Anan baban darılır mı (MA-1291).
- Nedir senin muradın (MA-58).
- Ne yapak komşu kızı
  Emekler boşa gitti (MA-349).
- Ne söyleyem sözüne (MA-1378).

- Alla mı morla mı
  Altınlarım korla mı
  Kız seni bana vermezler
  Kaçırayım zorla mı (MA-87).
- Reyhan ektim duvara
  Kim kaza kim su vara
  Yârim küçük ben küçük
  Kim uykudan uyana (MA-1226).
- Duvarı deleyim mi
  Yanına geleyim mi
  Aç kapıyı gardiyan
  Üç altın vereyim mi (MA-509).
- Kızlar sarılık olmuş
  Nedir bunun ilacı (MA-4).
- Dün akşam neredeydin
  Gönlümün eğlencesi (MA-360).
- İn dereye dereye
  Ne ineyim dereye (MA-732).
  Bizim kimimiz var ki
  Köyde bizi kayıra (MA-317).
- Tarlan tezik değil mi
  Bağrın ezik değil mi
  Ben uçaktan düşmüşüm
  Bana yazık değil mi (MA-1335).
- Darıldın mı şekerim (MA-392).
- Ha buradan o yana
  Yârimi bulur muyum
  Seni gâvurun kızı
  Bak daha gelir miyim (MA-661).
- Duvarda elek m’olur
  El kızı melek m’olur
  Kör olaydın kaynana
- Kapında helek m’olur (MA-508).

Yârim nerden geçecen

- Keseceğim yolları (MA-1311).
- Halime’m benim oldu

  Ayırmaya kim kıyar MA-1077).
- Senin gibi güzel yâri

  Nerede bulup yatam (MA-1129).
- Nasıl gönül vereyim

  Köylünün eşeğine (MA-802).
- Sen orada ben burda

  Bu bana dert değil mi (MA-847).
- Maydonoz ot değil mi

  Yaprağı dört değil mi

  Ben sevdim eller aldı

  bana dert değil mi (MA-1108).
- Masa üstünde boru

  Ne bu halayın zoru (MA-1075).
- Benim nazlı yârim / Nerelerde düşünür (MA980).
- Kaynar kazan taşmaz mı

  Yol buradan aşmaz mı

  Yoldan giden yolcu emmi

  Ayrılan kavuşmaz mı (MA-960).
- Sürmeler mi çektirdin

  Kaşın ile gözüne (MA-240).
- Efil efil esiyor

  Ben ne dedim kendine

  Yârim bana küsüyor (MA-885).
- Elin oğlu ne’m olur

  Yine göresim geldi (MA-179).
- Sürmeler mi çektin
- Kaşın ile gözüne (MA-239).
- Suyu nerden indirek (MA-1318).
- Harman yer ihar m’ola

  Attan düşen yâr m’ola

Bacakları çok üşümüş
Takat yeri var m'ola (MA-667).

Tenasüp

Anlamca birbiriyle ilgili sözcüklerin aynı dörtlük veya beyitte kullanılmasıdır. Adana'da derlenen manilerde tenasüp sanatına ilişkin olarak şu örnekler tespit edilmiştir:

- **Sofrada** fakir olsun / **Tabağı** çukur olsun (MA-1286).
- **Asma**nızda **üzüm** yok (MA-173).
- **Çiçeğin dalı** kaldı
  Dalın çatalı kaldı (MA-401).
- Yârimin **abası** var
  Cebinde yaması var (MA-1400).
- Hasan adlı yârim var
  Ne **derdim** var ne **tasam** (MA-120).
- **Asma**nın arasından
  Alamıyom **üzüm**ü (MA-172).
- **Asmadan üzüm** düşer (MA-171).
- **At**ım geliyor atım
  Ayağında var **nal**ı (MA-187).
- Başımdaki **tülbent**in
  Oyaları **firkete** (MA-186).
- **Pisiklet** iki **teker** (MA-1218).
- Dere geliyor **dere**
  Kumunu sere sere (MA-483).
- **Dikiş** dikiyom dikiş
  Makinemin kolları (MA-487).
- **Ayva** attım **nar** geldi (MA-231).
- **Bahçe**lerde gök **erik**
  Dallarını eğerik (MA-256).
- Akşamdan kalan **yemek**
  Bir **tencere mercimek** (MA-53).

- **Karanfil**im üç çatal
  Yârim **çardak**ta yatar
  Yatma yârim çardakta
  Koluna **diken** batar (MA-865).
- Bu **dağlar** ulu dağlar
  Eteği sulu dağlar
  Ben derdimi söylesem
  Yel durur **bulut** ağlar (MA-333).
- **Yazı** yazdım yaz idi
  Kalemim beyaz idi
  Daha yazacak idim
  Mürekkebim az idi (MA-1411).
- **Bal** ile **şeker** misin (MA-711).

Teşhis

İnsan dışındaki varlıklara insana özgü niteliklerin verilmesiyle oluşturulan söz söyleme sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen teşhis sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Şu dağlar ulu dağlar
  Etrafı sulu dağlar
  Ben derdimi anlatsam
  Gök durur bulut ağlar (MA-1317).
- Debildeğim bağırsana
  Elimden ayrılsana
  Deblek seni kırarım
  Yârimi çağırsana (MA-470).
- Dağlar dağladı beni (MA-421).
- Kara tren kay da gel
  Askerleri say da gel (MA-835).
- Dibini döşe kavak (MA-838).
- Mektup yazdım karadan
  Dağlar çıksın aradan (MA-1313).

- Kavak kavağa değdi
  Kavak boynunu eğdi (MA-921).
- Şu benim deli gönlüm
  Çok bakar güzellere (MA-713).
- Eller ayırmazdı ama
  Felek ayırdı bizi (MA-104).
- Ben o yârdan ayrılmam
  Zalim ölüm ayıra (MA-228).
- Her dertlere dayandın
  Buna da dayan yürek (MA-1082).
- Sokaklar seni ister
  Tez gel gönül verdiğim (MA-164).
- Ne uyursun gönülüm
  Bak karşına yâr geldi (MA-357).
- Ayrılık gele gele
  Bugünü seçer oldu (MA-156).
- Armut dalda çürüsün
  Mektup yolda yürüsün
  Ne mutlu mektup sana
  Gider yâri görürsün (MA-142).
- Yol verin karlı dağlar (MA-1127).
- Kurban olayım dağlar
  Tez gönder nazlı yâri (MA-1251).
- Sana hayırsız topuğu
  Sıksınlar üzengiler (MA-74).
- Koca ağaç kocadıkça (MA-1000).
- Yüreğim ağlar oldu (MA-484).
- Coşturur bülbülleri (MA-277).
- Kekliğim sekip ağlar
  Tüyünü döküp ağlar (MA-971).
- Yorgan göbek atıyor (MA-904).
- Ördek göle dal da gel
  Yârdan haber al da gel (MA-1182).

- Gönlümün gözü çıksın (MA-1057).
- Kahpe bir rüzgar esti (MA-531).

İntak

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların insan gibi konuşturulması sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen intak sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Debildeğim bağırsana
  Elimden ayrılsana
  Deblek seni kırarım
  Yârimi çağırsana (MA-470).
- Al dere götür beni
  Yârimin olduğu yere (MA-483).
- Ferguson motoruyum
  Yük verin götüreyim (MA-590).
- Ben bir karabiberim
  Yuvarlanır giderim
  Ne diyon Fatma bacı
  Kızın alır giderim (MA-300).
- Keklik idim vurdular
  Kanadımı kırdılar
  Ben daha ne idim ki
  Annemden ayırdılar (MA-973).
- Çalı idim eğdiler
  Hatırıma değdiler (MA-365).
- Kekliğim avla beni
  Dağlara saldım yâri
  Dağlar kurban olayım
  Tez gönder nazlı yâri (MA-970).
- Bunu yazan bir böcek (MA-353).

İrsal-ı Mesel

Anlatımı güçlendirmek amacıyla atasözü, özdeyiş veya yaygın olarak bilinen bir sözün kullanılmasıdır. Adana manilerinde tespit edilen irsal-ı mesel sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Kendi düşen ağlamaz / Ver baba sevdiğime (MA-328).
- İki gönül bir olursa
  Yatarız samanlıkta (MA-580).

Tezat

Birbirine karşıt kavram, duygu ve düşüncelerin ifadeyi güçlendirmek amacıyla bir arada kullanılması sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen tezat sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Kış görmeyen bir yazdım (MA-297).
- Gittin ki tez gelesin
  Tez dediğin bu mudur (MA-488).
- Anne çirkine verme
  Güzele meraklıyım (MA-1040).
- Önce abi demiştim
  Sonra nişanlım oldu (MA-852).
- Sarı kamyon geliyor
  Ablam gelin oluyor
  Ablam gelin olursa
  Anam nere' gidiyor (MA-1249).
- Telefonun direkleri
  Yakın eder ırakları (MA-1348).
- Gemi geliyor gemi
  Bir ileri bir geri (MA-609).
- Ben küçüktüm sen büyük
  Saramadım ne tatlı (MA-897).
- Ne gelen var ne giden (MA-1421).

- Eski yâr şöyle dursun
  Can kurban yeni yara (MA-399).
- Küçük sucu dururken
  Büyüğe yakışır mı (MA-1372).
- Sen git de ablan gelsin (MA-474).
- Küçücekse büyüyecek (MA-141).
- Büyüğü derde derman
  Küçüğü can ilacı (MA-254).
- Kazma kazsak toz etsek
  Ne var iler gitsek
  Geride kalsak bile
  Gene şanı yürütsek (MA-965).
- Kocan çirkin sen güzel (MA-194).
  Karanfil büyük olur
  Yaprağı küçük olur (MA-841).
- Dost sekiz düşman dokuz
  Yâri sevdiğim için (MA-555).
- Deniz başı su başı
  Dosta düşmana karşı (MA-473).
- Ak şalım kara şalım (MA-49).
- Ak perde kara perde (MA-47).
- Ayrılan kavuşmaz mı (MA-960).
- Sen gittin de gelmedin (MA-731).

İstiare

Bir sözcüğü, aralarında benzerlik ilgisi bulunan başka bir sözcük yerine kullanma sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen istiare sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Canımın aynasında
  Onun hayali kaldı (MA-401).
- Gidi gâvurun oğlu
  Hiç beni anmadın mı (MA-1213).

- İncisin izilirsin (MA-739).
- Bağındaki elmanın
  Ben gelirim hakkından (MA-796).
- Bana düğür yollamış
  Mahallenin köpeği (MA-909).
- Çarşıdan aldım hasırı
  Oldum kaynana esiri (MA-378).
- Koyun olsam dolansam
  Gülümün ardı sıra (MA-1301).
- Ben sevdim eller aldı
  Müşterisi çoğumuş (MA-924).
- Çekmeceyi çekerim
  Darıldın mı şekerim (MA-392).
- Gülüm seni kurutmam
  Sularda da çürütmem (MA-653).
- Nasıl gönül vereyim
  Köylünün eşeğine (MA-802).
- Vay beni çoban tut da
  Koynundaki nara kız (MA-690).
- Bana dünür göndermiş
  Mahallenin köpeği (MA-912).
- Çıkar pembe gömleği
  İnciri bölüşelim (MA-781).

Cinas

Yazılışları ve söylenişleri aynı, anlamları farklı olan sözcükleri bir arada kullanma sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen cinas sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Evlerinin önü yunak
  Yunakta ikimiz yunak
  Kız eğer benim olursa
  Şehirde alırım konak (MA-582).

- Ah güvercin güvercin
  Niye kondun asmaya
  Ben yârimden ayrılmam
  Götürseler asmaya (MA-37).
- Mektup yazdım satıra
  Ölüm gelmez hatıra
  Yolladığım mektuplar
  Kalsın sana hatıra (MA-1115).
- Bugün hava yaz yârim
  Gömleği beyaz yârim
  Direksiyon üstünde
  Bana mektup yaz yârim (MA-348).
- Güvercinim süt beyaz
  Yine geldi bahar yaz
  Kurban olam Allah'a
  Seveni sevene yaz (MA-476).

Nida

Seslenme sanatıdır. Duygu ve heyecanları ifade etmek için kullanır. Adana manilerinde tespit edilen nida sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Vay benim emeklerim (MA-1020).
- Anladım ki behey oğlan
  Beni gerçekten seversin (MA-232).
- Oy su tası su tası (MA-1180).
- Ah kara kız kara kız (MA-39).
- Hey dizine dizine (MA-688).
- Ulan adın Aptulla (MA-936).
- Oy dereler dereler (MA-1177).
- Ah fındığım fındığım (MA-36).
- Ah çeşmecik çeşmecik (MA-35).
- Fazla mıydım be anne (MA-186).
- Hani be yalançılar (MA-892).

- Ah uluttan ulutan (MA-44).
- Yaşasın Haşim abi (MA-1157).
- Yaşasın bizim köylü (MA-1021).
- Hele geline geline (MA-683).
- Hey ne derim ne derim (MA-695).
- Ey yüce Türk milleti (MA-920).
- Hey araba araba (MA-685).
- A çiftçiler oynunda (MA-1).
- Ey gelinler ey kızlar (MA-583).
- Gelen yârim mi aman (MA-429).
- A su yolu su yolu (MA-2).
- Oy dereler dereler (MA-1176).
- Hey nereye nereye (MA-696).
- Hey kara kız kara kız (MA-690).
- Ah babam sağ olsaydı (MA-34).
- Hey gidiyor gidiyor (MA-679).
- Hey hedenler hedenler (MA-686).
- Hey şekerim şekerim (MA-698).
- Ah uluma uluma (MA-43).
- Hop hop kaynana
  Küt küt kaynana (MA-701).
- Ah hapaktan hapaktan (MA-38).
- A dinim imanım Kamber (MA-493).
- Hele gel beri bel beri (MA-132).
- Hey komşular komşular (MA-691).
- Ah şu kadın değil mi (MA-798).
- Ay oğlan yiğit misin (MA-212).
- Hey oynayan yavrular (M-697).
- Ey benim Mısra Hoca'm (MA-335).
- Ah bağrıma taş bassaydım (MA-226).
- Hey mantuvar mantuvar (MA-694).
- Hey hovarda hovarda (MA-689).

- Ah Münevver Münevver (MA-40).

Tecahül-i Arif

Şairin, bildiği bir şeyi bilmiyormuş veya farklı türlü biliyormuş gibi göstermesidir. Adana manilerinde tespit edilen tecahül-i arif sanatı içeren ifade şu şekildedir:

- Sana sarhoş diyorlar
  İçtiğin üzüm suyu (MA-1037).

Kinaye

Sözün, hem gerçek hem de mecaz anlamını düşündürecek biçimde kullanılmasıdır. Asıl kastedilen ise mecaz anlamdır. Adana manilerinde tespit edilen kinaye sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Trene binemedim
  Karalar giyemedim
  Dokuz aylık gelindim
  Sefamı süremedim (MA-1368).
- Yârim gitti askere
  Boynum bükülü kaldı (MA-517).

Mübalağa

İfadenin etkisini arttırmak amacıyla kavramı, durumu veya duyguyu olduğundan büyük ya da küçük gösterme sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen mübalağa sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Erkekleri sorarsan
  Kavundan ucuz oldu (MA-1175).
  Şu zamane kızları
  Bir sakıza öptürür (MA-1359).
- Ver baba sevdiğime

Verem oldum gencecik (MA-35).

- Yüz bin doktor var ama
  Çare bulunmaz oldu (MA-836).
- Ver baba sevdiğime
  Kaybedeceğim aklımı (MA-1255).
- Öyle bir yâr sevdim ki
  Dilsizi dillendirir (MA-1297).
- Elbisemin moruna
  Ölüyorum yoluna (MA-530).
- Kabak ektim ur gaptı
  Ur bu dünyayı tuttu (MA-752).
- Öyle bir yoruldum ki
  Yetmez bana on pide (MA-303).
- Kırk yıl gurbete gitsen
  Yine seni unutmam (MA-653).
- Misafirim nazlandı
  Börek diye sızlandı
  Bir sini börek yedi
  Biraz olsun uslandı (MA-1144).
- Kavil bin ilen amma
  Sevda bir ilen olur (MA-412).
- İğnenin deliğinden
  Kıza göz eden oğlan (MA-585).
- Bir güzelin sevdası
  Ahrazı dillendirir (M-1296).

Hüsn-i Talil

Bir olay veya durumu asıl nedeninin dışında güzel bir nedene bağlama sanatıdır. Adana manilerinde tespit edilen hüsn-i talil sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Mangal maşasız olmaz
  İzmir paşasız olmaz
  Ben hakime danıştım

Kızlar kocasız olmaz (MA-1047).

- Şu dağlar ulu dağlar
  Etrafı sulu dağlar
  Ben derdimi anlatsam
  Gök durur bulut ağlar (MA-1317).

Telmih

Şairin birçok kişi tarafından bilinen bir olaya, bir inanca, kişiye işaret etmesi; onu anımsatmasıdır. Adana manilerinde tespit edilen telmih sanatı içeren ifadeler şunlardır:

- Gülün budağı kanar
  Dalına bülbül konar (MA-654).
- Kavuşmamız mahşere kaldı
  Bu dert seni mahveder (MA-1177)
- Ergenlerin suali
  Kızlardan sorulacak (MA-539).
- Bir incecik ay doğmuş
  Muhammet'in nurundan (MA-1140).
  Dünyada alamadım
  Ahrette kavuşuruz (MA-112).
- Aşkın beni çevirdi
  Aslı'nın Kerem'ine (MA-646).
- Bağa vardım budanmış
  Güle bülbül dadanmış (MA-238).
- Kuş dili bilmez idim
  Yâr beni bülbül etti (MA-308).
- Ak koyun meler gelir
  Dağları deler gelir (MA-46).

5.3. Yerel Dil

Adana'da derlenen manilerde yerel dille anlatıma yer verildiği görülmektedir. Derlenen maniler içerisinde göze çarpan yerel dil kullanımları eklerin farklı

kullanılmasıyla, Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelerin kullanılmasıyla**,** Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler yoluyla oluşmaktadır.

Eklerin farklı kullanılmasıyla oluşan yerel dille anlatım ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

- Önüne varman ezer (MA-497).
- Saat beşte bekliyom (MA-225).
- Ben abini seviyom / Utanıyom demeye (MA-1333).
- Bari sen gelemiyon (MA-758).
- Kavuşak bacı kardaş (MA-28).
- Çıkam dağlar başına (MA-397).
- Kanadım yok ki kalkam (MA-595).
- Kara tren gelmez m'ola (MA-834).
- Gel güzelim buluşak (MA-92).
- Alamıyom üzümü (MA-172).
- Hiç yüzüme bakmıyon (MA-244).
- Kazma kazıyom kazma (MA-964).
- Dikiş dikiyom dikiş (MA-487).
- Ben yârimi alacam (MA-738).
- Biz güzeli severik (MA-256).
- Göbek atıyon ama (MA-402).
- Başındaki oyalar / Işıl ışıl ışılar (MA-291).
- Benim kadar taş düşe (MA-1229).
- Ne büyükleniyon be kız (MA-1414).
- Bu dağlar alçaklanmaz (MA-42).
- Selam söylen horoza (MA-151).
- Kurban ola'm sana kızım (MA-594).
- Ben gidiyom sarhoşa (MA-1162).
- Kız oğlanı tutuşun / Kaynana buna şaşar (MA-963).
- Ne yapak komşu kızı (MA-155).
- Kız ben seni seviyom (MA-391).
- Ocak başında minder / Oğlan yönünü dönder (MA-1163).

- Kim uykudan uyana (MA-1226).
- Yemin ettim varacam (MA-1417).
- Akam akam durulam (MA-51).
- Ben o yâri seviyom, (MA-926).
- Ne diyem felek sana (MA-183).
- Gurbet ele gidiyom (MA-181).
- Bana doktor getirmen (MA-842).
- Kör olaydın kaynana (MA-508).
- Köyde bizi kayıra (MA-228).
- Yârim nerde geçecen (MA-1311).
- Nerden geliyon baldız(MA-474).
- Gelin gelecem size (MA-843)
- Elin kızı ne'm olur (MA-449).
- Gönül bir ilen olur (MA-412).
- Evliye meyil vermen (MA-342).
- Altın takam koluna (MA-1394).
- Dal kırıla ben ölem (MA-1064).
- Ne diyon Fatma bacı (MA-300).
- Madem türkü bilmiyon (MA-43).
- Adana'ya gidecem (MA-26).
- Dere doldu kumunan (MA-481).
- Öpmeyinen doyulmaz (MA-638).
- Alma'n kızlar çobanı (MA-482).
- Ölüyom senin için (MA-555).
- Kurban olam Allah'a (MA-659).
- Ağam ben nasıl ede'm (MA-32).
- Gel söyleni söyleni (MA-817).
- Yâri ala'm dedim (MA-1107).
- Parıl parıl parlaya (MA-229).
- Gidiyom gidemiyom (MA-621).
- Pamuk topluyom pamuk (MA-1187).
- Küskün ise barışak (MA-91)

- Gel sarılak sevdiğim (MA-791).
- Abdal olam dileeyim (MA-1209).
- Mavi giyek sevdiğim (MA-1246).
- Dal kırıla ben ölem (MA-1344).
- Bu dert beni alıcı (MA-1058).
- Gedikten aşanaça (MA-596).
- Öldüm ulaşanaça (MA-596).
- Suyu nerden indirek (MA-1318).
- Sevdim terk edemiyom (MA-623).
- Akşam size gelecem (MA-553).

Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelerin kullanılmasıyla ortaya çıkan yerel dille anlatım örnekleri şu şekildedir:
Şalvarda peyik misin (MA-424)

- Kız senin deyyus baban / Ne zaman geberecek (MA-309).
- Sıra sıra kargalar
  Ceviz dalı hırgalar (MA-1276).
- Kalenin ardı ardan (MA-788).
- Evimizin önü hayma (MA-572).
- Evlerin önü yunak (MA-582).
- Kaynanam kara mesti (MA-947).
- Teyyareye astılar (MA-827).
- Debildeğim bağırsana (MA-470).
- Kalamak dalla dalla (MA-758).
- Merdiven basak basak (MA-1137).
- Zülüfünü tara kız (MA-39).
- Ağ çinçikler çinçikler
- Arsız olmuş gancıklar (MA-27).
- Gidi gâvurun oğlu (MA-1213).
- Su gelir alınarak (MA-1290).
- Karıncalar üşer mi (MA-147).
- Ne güzel kap yucular(MA-405).

- Tayyare (MA1343).
- İncisin izilirsin (MA-739).
- Bahçede olur ılgın (MA-244).
- Aya baktım ayaz (MA-214).
- Mucurların üstünde / Uykusuz kalan yârim (MA-230).
- Ayrılık çiçekleri / Nazlı yârin döşünde (MA-1399).
- Enginden gel enginden / Bizim evin denginden (MA-554).
- Ilgınca eser yeli (MA-15).
- Evleri var harlıkta (MA-580).
- içeri kaynamamak (MA-1191).
- Cıv cıv ötmek (MA-513).
- Görümcem böğür çivisi (MA-951).
- Ötme gukguk ötme gukguk (MA-1184).
- Yedi maya güderim (MA-1420).
- Bana düğür yollamış (MA-909).
- Bahçelerde gündendi (MA-258).
- Yenice yalnız kaldım (MA-536).
- Dümbüldeğimi çalamam (MA-511)
- Arpa ektim alaza da (MA-151)
- Sivri de börkü (MA-1371).
- Çömçeler oynasın (MA-822).
- Sar yiğidin döşünü (MA-8).
- Bu kaynana ölürse / Ev olur arı sili (MA-378).
- Güzel imiş memekleri (MA-660).
- Serpen serpen saçları (MA-1271).
- Ahıra savuş kaynana (MA-376).
- Erken kalkmayan avrat (MA-564).
- Adını Hasret vursun (MA-604).
- Yetme benim nazıma (MA-1387).
- Su sıra harık sıra (MA-1301).
- Taze hıyar masıra (MA-1301).
- El edersem ellisi / Tel edersem tellisi (MA-528).

- Entarisi filfili (MA-561).
- Mez Dağı'nın püründen Gün görünmez güründen (MA-1140).
- Yuğsan çıkmaz boyası (MA-70).
- Kaya dibi kuşburnu
  Dibinde var ışkını (MA-926).
- Bahçelerde örümce (MA-266).
- Mendilleri dürgülü (MA801).
- Vater vatere bakar (MA-1384).
- Kapında helek mi olur (MA-508).
- Şavkı vurdu bayıra (MA-228).
- Benim yârim küçücek (MA-141).
- Ben gönüllüyüm gayri (MA-1444).
- Naim gadan alayım (MA-1178).
- Kavil bin ilen amma / Gönül bir ilen olur (MA-412).
- Boynu bükülü kalmak (MA-517).
- Yâr taman beni sormuş (MA-281).
- Galamağın hazarı (MA-757).
- Dalların ığşa çınar (MA-1314).
- Elmayı bütün dildim (MA-548).
- Ardıçlar gili gili
  Kötüler girebolu (MA-133).
- Çarşıda edik kaynana
  Dişleri gedik kaynana (MA-205).
- Yârim beni görünce / Kekili yan taradı (MA-1357).
- Sigaramı yandırdım (MA-1281).
- Essah imiş dedikleri (MA-1155).
- Avludan çektim süven
  Süvenin ucu kırık
  Benim yârim yok burda
  Ondan mı boynum buruk (MA-192).
- Ayağında yemeni (MA-220).
- Göver bostanım göver (MA-644).
- Çimeydim göllerinde (MA-17).

- Toylarda mendil sallar (MA-754).
- Sırtarır köpek gibi (MA-804).
- Palanı gevşek gelir (MA-896).
- Dere aşağı mıncıklar (MA-476).
- Bugün ben yunağı ettim (MA-1258).
  Al yazmanın etrafı
- Alveleyle işlidir (MA-75).
- Ah hapaktan hapaktan
  Bir su doldur tabaktan
  Mantuvarıma gelmeyenin
  Salı çıksın sabahtan (MA-38).
- Kamber gadanı alayım
  Bunda da bühtan eyledin (MA-797).
- Yâd ellere mi yolladım (MA-304).
- Su gelir tuluk tuluk (MA-928).
- Dolu helke doldurdum (MA-493).
- Gürgeninin gazeli de (MA-658).
- Çıktım dam loğlamaya (MA-398).
- Kele kız yavaş yürü (MA-668).
- Fışkın verir budadıkca (MA-1000).
- Yâr karşımda çevriniyor (MA-862).
- Firtik firtik gezersin (MA-593).
- Çulhalık dokur mu ola (MA-575).
- Deyyus teresin dölü (MA-579).
- Yâre duldasın dulda (MA-1130).
- Ekine firez derler (MA-523).
- Gayıl oldum ölüme (MA-227).
- Ciğerimi ezen kız (MA-160).
- Seyirttim yalın ayak (MA-1139).
- Bana meyil bağlama (MA-815).
- Mantuvarım mac ile (MA-1061).
- Ay doğar çarkı markı

- Atladım geçtim arkı (MA-204).
- Mavi fistan mor yelek (MA-1098).
- Avlu dibinde çotuk (MA-190).
- Karşıda harar durur (MA-889).
- Görü yolla babama (MA-855).
- Gâvurun oynaşları (MA-1026).
- Yudum koydum sahana (MA-663).
- Akılgan'dan akarım (MA-867).
- Yenile bir yâr sevdim (MA-880).
- Oğlan mendil yudurur (MA-441).
- Dam başında pıtırak (MA-439).
- Dam başında buturak (MA-435).
- Gökte uçan kırlangıç / Kanadı ayrıç ayrıç (MA-631).
- Öter mayalı yerde (MA-975).
- Bana düğür yollamış (MA-1383).
- Höllük dökesim geldi (MA-447).
- Hopudu hopudu hopusuna
  Dövme de döverler sokusuna
  Motor geliyor motor
  Arkası tenekeli (MA-1147).
- Fasulye fasıl olur (MA-588).
- Kızın gönlü olursa
  Dizinde nenni çalar (MA-1032).
- Arpa ektim bir evlek (MA-234).
- Meramım kaymak değil (MA-1053).
- Artına çortmuk yitmeli (MA-957).
- Dibinde var ışkını (MA-927).
- Gözleri çipil çipil (MA-1078).
- Heker tekere benzer (MA-681).
- Şu çamlığın kirçileri (MA-1313).
- Ahrazı dillendirir (MA-1296).

Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler yoluyla oluşan yerel dille anlatımlara aşağıda yer verilmiştir:

- Yalınız yata yata (MA-1020).
- O da onun kardaşı (MA-1145).
- Acep zaman geçer mi (MA-3).
- Desti dolu su mudur (MA-488).
- Kayfeyi kavursana (MA-1340).
- Ulan adın Aptulla (MA-1376).
- Anan bize bakıyor (MA-23).
- Hani be yalançılar (MA-892).
- Pisiklet iki teker (MA-1218).
- Nişanlılı kızların
  Mektubu hızlı gider (MA-1343).
- Ele batar tikeni (MA-1244).
- Kara koyun künyası (MA-1141).
- Alayım sırtıma miltan (MA-468).
- Dün akşam mektup aldım
  Bizim bay efendiden (MA-554).
- Dereye yırak mısın (MA-730).
- Biri eğsik çıkınca (MA-1169).
- Adana'nın pabuğu (MA-24).
- Pantol giymiş dizine (MA-1189).
- Tarlalarda bamye (MA-1378).
- Diskinirim yemeye (MA-1378).
- Kabak ektim ur gaptı (MA-752).
- Müşterisi çoğumuş (MA-924).
- Pilav pişirdim yavan / Üstüne kestim sovan (MA-1216).
- Cügaramın incesi (MA-360).
- Mani söylerim mani / İşiden olur belki (MA-1056).
- Anterimin moruna (MA-115).
- Havas murad alıp da
  Doya doya gezmedim (MA-650).

- Tarlan tezik değil mi (MA-1335).
- İkimizin sevdası
  Bir gasteye basılsın (MA-165).
- Çiçek açar zerdeli (MA-1205).
- İlimon ektim taşa (MA-728).
- Yâri gurbette olanın
  Sağ kulağı çiniler (MA-1270).
- Senir senir senirden (MA-1265).
- Mendil verdim yuğ deyi (MA-1117).
- Şapkası föter yârim (MA-894).
- İreyhan eker misin (MA-711).
- İlengerle kalayı (MA-726).
- Almanın alına bak (MA-89).
- Ayağında nalini (MA-219).
- Irafa fincan koydum (MA-708).
- Mısır'a sultan taktında (MA-1062).
- Ali'min fesi yuğka
  Isıcaklar geçiyor sıçıra (MA-77).
- Öldüğü iyi oldu / Cazının biri idi (MA-948).
- Beş bin bilenzik taksa (MA-16).
- Eller yârim dedikçe / Sızılar kemiklerim (MA-393).

5.4. Adana'da Söylenen Manilerin Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

Maniler, ülkemizde halk ruhunun ve yaşayışının en iyi biçimde yansıtıldığı ürünlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yansıtma sadece manilerin içerik özellikleriyle açıklanamaz. Maniler, halkın duygu ve düşüncelerinin yalın ve özlü bir dille; halkın kendi estetik ve güzellik anlayışına bağlı kalınarak anlatıldığı ürünlerdir. Bireyin özgün dünyasından izler barındırmakla birlikte maniler, köklü bir mani söyleme geleneğinin getirdiği ortak anlatım biçimlerini yansıtır. Manilerde göze çarpan anlatım kalıpları bu geleneğin yansımasıdır.

Adana'da söylenen maniler dil ve üslup açısından incelenirken bu manilerin ülkemizin mani söyleme geleneğinden ayrı düşünülemeyeceği kabul edilmiştir. Bu manilerin dil ve üslup incelemesi yapılırken çeşitli anlatım kalıplarının mani oluşturup

söylerken ne kadar etkili olduğu üzerinde durulmuştur. Bu anlatım kalıpları motifler, klişeler, atasözleri, deyimler, alkışlar, kargışlar, edebi sanatlar ve yerel dile ait unsurlardır.

Sözlü gelenek içerisinde çoğu zaman irticalen gerçekleşen mani icraları sırasında kelime seçmek için zamanın dar olması, kalıp ifadelerin kullanılmasını gerektirebilmektedir. Bunun yanında bu tarz kullanımların geleneğin ahlak ve estetik anlayışını maniye kazandırdığı düşünülebilir.

Adana'da söylenen manilerin anlatım kalıpları içerisinde motiflerin önemli bir yeri vardır. Manilerin anlatım gücünü zenginleştiren motifler arasında sevgiliye dair unsurlar göze çarpmaktadır. Mani söyleyenin duygu dünyasını ve dış dünyaya dair bakış açılarını yansıtmaları vb. açısından motifler Adana'da söylenen manilerin önemli birer unsurudur.

Adana'da söylenilen maniler içerisinde yer alan anlatım kalıplarından birisi klişelerdir. Bunlar yerel halkın dilinde yer etmiş kullanımlar olan "Kurban olayım!" ve "Gadan alayım!" ifadeleriyle örneklendirilebilir.

Manilerde karşılaşılan bir başka anlatım kalıbı ise atasözleridir. Adana'dan derlenilen maniler içerisinde atasözleri sözlüğünde karşılaşılmayan örneklere veya bilinen atasözlerinin farklı kullanımlarına da rastlanmıştır. Atasözlerindeki farklılaşmanın sebebi ölçü ve kafiyenin veya dörtlüğün anlam bütünlüğünün tutturulmaya çalışılması olabilir.

Adana'da söylenilen maniler içerisinde çok sayıda deyime yer verildiği tespit edilmiştir. Manilerde deyimler, deyimler sözlüğünde yer aldıkları biçimde kullanılabildiği gibi değişik biçimlerde de kullanılabilmektedir. Manilerde, sözlüklerde yer almayan yerel kullanımlara da rastlanmaktadır.

Alkış ve kargışlar da Adana'da söylenilen maniler içerisinde sıkça karşılaşılan anlatım kalıplarındandır. Sevilen kişiye, yerleşim yerinin ahalisine, misafire vb. güzel dileklerin ifadesinde kullanılan alkışlar; sevilen kişiyle kavuşmaya engel olanlara, vefasız sevgiliye, kayınvalideye, bülbüle, zengine, feleğe karşı kullanılan kargışlar yöre halkının duygu dünyasını yansıtması bakımından önemlidir.

Söz sanatları, halkın duygu dünyasının süzgecinden geçerek halk şiirlerinde de kullanılan anlatım kalıplarındandır. Manilerde de etkiyi arttırabilmek amacıyla söz sanatlarına başvurulur. Adana'da söylenilen maniler içerisinde en sık karşılaşılan söz sanatı "tekrir"dir. Bu manilerde tekrir sanatına kelimenin aynı dizede veya farklı dizelerde yinelenmesi ve aynı dizede ikileme şeklinde yer alması şeklinde

rastlanılmaktadır. Tekrir sanatı Adana'da söylenen manilerde ifadenin etkisini pekiştirmiş ve söze ahenk katmıştır. Bu tarz kullanımların icra sırasında hatırlamaya olan etkisi de gözlemlenmiştir. "Tekrir"den sonra sıkça kullanılan söz sanatları "teşbih", "istifham", "mübalağa" ve "mecaz"dır. Manilerde "mecaz-ı mürsel", "tenasüp", "teşhis", "intak", "irsal-ı mesel", "tezat", "istiare", "cinas", "nida", "tecahül-i arif", "kinaye", "hüsn-i talil", "telmih" içeren ifadelere de rastlanmaktadır. Adana'da söylenilen maniler söz sanatları açısından yerel kullanımlara da yer vermekle beraber Türk halk şiirinin kalıpsal kullanım özelliklerini yansıtmaktadır.

Adana'da söylenen maniler bazı eklerin farklı kullanılmasıyla, Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelerin kullanılmasıyla, Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcüklerin kullanılmasıyla yörenin yerel dil özelliklerini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak Adana'da söylenilen maniler dil ve üslup özellikleri açısından Türkiye manilerinin anlatım zenginliklerini yansıtmaktadır ve Türkiye manilerinin bir parçası olma özelliği göstermektedir.

BÖLÜM VI

ADANA'DA SÖYLENEN MANİLERİN İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

6.1. Adana'da Söylenen Manilerde Konu

Mani sevgi terennüm eden bir nevi aşk şiiridir. Manilerde aşk, sevda, ayrılığın üzüntüsü, kavuşmanın sevinci, yârdan şikâyet, sıla, gurbet önemli yer tutar (Yağmurdereli, 1963, s. 9).

Mânilerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte, gurbet, özlem, kıskançlık, kırgınlık, doğa gibi türlü konularda söylenir (Batur, 1998, s. 111).

Mânilerde gurbete giden eşe duyulan hasret, bu hasrete bağlı kıskançlık, verilen sözün tutulmayışı, vefasızlık, kadere isyan, ana-baba şefkatini arama ihtiyacı, güzellik-çirkinlik, ölüm, evlenme düşüncesi, nesil farkı ile hayat görüşünün değişmesine bağlanabilecek gelin-kaynana çatışması vb. gibi adet ve ananelerimizle iç içe, bizden ayrılmayan meseleler, davranışlar ve arayışlar karşımıza çıkar (Elçin, 1992, s. 308).

Türk sosyal hayatının bütün aşamaları, doğum, çocukluk, delikanlı ve genç kız olma, askere gitme, askerden gelme, düğün... mânilerin konusudur. Hatta düğünün her aşaması sözlere yansımıştır. Kız ile erkeğin karşılaşması, gönüllerine sevda düşmesi, gizli gizli görüşmeler / buluşmalar, kız isteme, kına, düğün ve duvak törenlerinin bütün canlılığı ile mâni sözlerinin arasındadır (Demir, 2013, s. 21).

Adana'da söylenen maniler, Türkiye mani söyleme geleneğinde olduğu gibi öncelikle aşk ve sevda konularını ele almakla beraber insan ve toplum hayatının her alanına değinmektedir. Birey ve toplum hayatının çeşitli aşamalarında ifade edilme ihtiyacı hissedilen bütün duygular, önemli geçiş dönemleri ve çeşitli törenler Adana'da söylenen maniler içerisinde yer bulmuştur. Adana mani söyleme geleneğinde konuların seçimini etkileyen unsurlar arasında manilerin icra ortamı ve işlevsel özellikleri de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle maniler tasnif edilirken bu özellikler de dikkate alınmıştır. Derlenen maniler incelendiğinde Adana'da söylenen maniler konuları bakımından tasnif edilerek alfabetik sıraya göre şu şekilde sıralanmıştır:

1. Anne Manileri: MA-62, MA-102, MA-226, MA-289, MA-408, MA-973, MA-1192, MA-1389.

2. Alkış Manileri: MA-6, MA-31, MA-202, MA-294, MA-335, MA-355, MA-417, MA-496, MA-594, MA-676, MA-721, MA-851, MA-1021, MA-1038, MA-1039, MA-1189, MA-1218, MA-1260, MA-1310, MA-1425, MA-1440.
3. Askerlik Manileri: MA-1, MA-41, MA-161, MA-163, MA-164, MA-162, MA-217, MA-255, MA-224,MA-238, MA-248, MA-429, MA-506, MA-507, MA-517, MA-522, MA-536, MA-576, MA-609, MA-656, MA-728, MA-835, MA-869, MA-871, MA-881, MA-882, MA-978, MA-1067, MA-1100, MA-1103, MA-1125, MA-1128, MA-1131, MA-1132, MA-1135, MA-1179, MA-1182, MA-1188, MA-1216, MA-1250, MA-1362, MA-1373, MA-1403, MA-1424.
4. Ayrılık Manileri: MA-28, MA-105, MA-144, MA-387, MA-423, MA-489, MA-543, MA-745, MA-808, MA-834, MA-960, MA-970, MA-975, MA-976, MA-976, MA-1003, MA-1118, MA-1134, MA-1177, MA-1277, MA-1316, MA-1318, MA-1321, MA-1363, MA-1364, MA-1365.
5. Cinsellik Manileri: MA-9, MA-21, MA-40, MA-69, MA-126, MA-130, MA-136, MA-140, MA-146, MA-182, MA-204, MA-351, MA-386, MA-403, MA-440, MA-443, MA-447, MA-476, MA-481, MA-500, MA-501, MA-516, MA-530, MA-546, MA-583, MA-614, MA-636, MA-638, MA-660, MA-668, MA-690, MA-696, MA-749, MA-781, MA-796, MA-812, MA-845, MA-876, MA-888, MA-903, MA-904, MA-908, MA-925, MA-1003, MA-1018, MA-1065, MA-1094, MA-1134, MA-1176, MA-1271, MA-1292, MA-1302, MA-1321, MA-1322, MA-1371.
6. Çocuk Manileri: MA-77, MA-914, MA-1007.
7. Evlilik Manileri: MA-34, MA-35, MA-36, MA-108, MA-116, MA-185, MA-186, MA-232, MA-269, MA-273, MA-279, MA-300, MA-318, MA-323, MA-369, MA-435, MA-439, MA-MA-473, MA-479, MA-482, MA-511, MA-520, MA-557, MA-575, MA-581, MA-590, MA-670, MA-682, MA-683, MA-698, MA-716, MA-729, MA-732, MA-757, MA-814, MA-824, MA-828, MA-829, MA-831, MA-832, MA-837, MA-843, MA-886, MA-893, MA-898, MA-900, MA-901, MA-915, MA-927, MA-996, MA-1040, MA-1047, MA-1058, MA-1059, MA-1074, MA-1075, MA-1076, MA-1084, MA-1086, MA-1087, MA-1088, MA-1089, MA-1095, MA-1106, MA-1119, MA-1151, MA-1154, MA-1160, MA-1167, MA-1181,MA-1203, MA-1228, MA-1242, MA-1245, MA-1249, MA-1281, MA-1282, MA-1331,

MA-1336, MA-1337, MA-1338, MA-1360, MA-1370, MA-1385, MA-1392, MA-1398, MA-1428, MA-1433.

8. Gelin Kaynana Manileri: MA-50, MA-71, MA-88, MA-158, MA-159, MA-191, MA-222, MA-245, MA-253, MA-260, MA-266, MA-287, MA-298, MA-299, MA-372, MA-373, MA-374, MA-375, MA-376, MA-378, MA-379, MA-380, MA-455, MA-456, MA-490, MA-505, MA-508, MA-533, MA-534, MA-629, MA-701, MA-708, MA-916, MA-937, MA-938, MA-939, MA-940, MA-941, MA-942, MA-943, MA-944, MA-946, MA-947, MA-948, MA-949, A-950, MA-951, MA-952, MA-953, MA-954, MA-955, MA-956, MA-957, MA-958, MA-959, MA-962, MA-963, MA-968, MA-991, MA-998, MA-1017, MA-1156, MA-1168, MA-1174, MA-1185, MA-1204, MA-1217, MA-1229, MA-1274, MA-1285, MA-1303, MA-1320, MA-1339, MA-1393, MA-1395, MA-1402, MA-1430, MA-1431.
9. Güreş Manileri: MA-90, MA-103, MA-319, MA-920.
10. Gurbet Manileri: MA-3, MA-15, MA-49, MA-146, MA-168, MA-169, MA-181, MA-304, MA-568, MA-586, MA-595, MA-624, MA-630, MA-644, MA-653, MA-654, MA-769, MA-825, MA-833, MA-961, MA-990, MA-1123, MA-1251, MA-1270, MA-1278, MA-1315, MA-1319, MA-1351, MA-1371, MA-1381, MA-1429, MA-1435.
11. Halk Hikâyesi Manileri: MA-72, MA-73, MA-74, MA-131, MA-132, MA-493, MA-494, MA-686, MA-797, MA-928, MA-1314, MA-1415, MA-1416.
12. Hatıra Manileri: MA-29, MA-327, MA-332, MA-353, MA-491, MA-531, MA-611, MA-612, MA-655, MA-674, MA-675, MA-680, MA-1008, MA-1090, MA-1109, MA-1239, MA-1272, MA-1369, MA-1407.
13. İş-İmece Manileri: MA-44, MA-76, MA-80, MA-81, MA-82, MA-83, MA-118, MA-151, MA-153, MA-154, MA-155, MA-156, MA-157, MA-229, MA-230, MA-242, MA-282, MA-309, MA-310, MA-311, MA-312, MA-325, MA-352, MA-398, MA-430, MA-434, MA-451, MA-452, MA-487, MA-497, MA-515, MA-519, MA-520, MA-523, MA-524, MA-527, MA-590, MA-714, MA-752, MA-592, MA-628, MA-666, MA-691, MA-723, MA-730, MA-822, MA-891, MA-964, MA-965, MA-966, MA-981, MA-1004, MA-1005, MA-1024, MA-1107, MA-1149, MA-1157, MA-1187, MA-1332, MA-1384, MA-1386, MA-1406.

14. Kargış Manileri: MA-16, MA-22, MA-84, MA-85, MA-146, MA-209, MA-336, MA-347, MA-486, MA-521, MA-631, MA-642, MA-705, MA-747, MA-792, MA-793, MA-803, MA-810, MA-811, MA-817, MA-819, MA-838, MA-859, MA-883, MA-904, MA-1009, MA-1046, MA-1098, MA-1269, MA-1352, MA-1429.
15. Mektup Manileri: MA-5, MA-91, MA-147, MA-265, MA-286, MA-297, MA-315, MA-348, MA-348, MA-554, MA-788, MA-800, MA-1096, MA-1112, MA-1113, MA-1115, MA-1127, MA-1222, MA-1223, MA-1234, MA-1252, MA-1343, MA-1408, MA-1410, MA-1411.
16. Meslek Manileri: MA-7, MA-277, MA-1121, MA-1147, MA-1171, MA-1361.
17. Milli Hisler ile İlgili Maniler: MA-59, MA-107, MA-763, MA-780.
18. Misafirlik Manileri: MA-196, MA-303, MA-984, MA-997, MA-1002, M-1144, MA-1323.
19. Mizahi Maniler: MA-27,MA-43, MA-53, MA-99, MA-115, MA-214, MA-221, MA-233, MA-234, MA-247, MA-249, MA-261, MA-263, MA-268, MA-275, MA-280, MA-307, MA-313, MA-346, MA-262, MA-267, MA-346, MA-358, MA-381, MA-402, MA-414, MA-436, MA-437, MA-441, MA-442, MA-459, MA-460, MA-461, MA-525, MA-528, MA-539, MA-544, MA-558, MA-570, MA-572, MA-579, MA-593, MA-613, MA-615, MA-626, MA-643, MA-661, MA-662, MA-673, MA-678, MA-681, MA-688, MA-703, MA-750, M-761, MA-766, MA-772, MA-786, MA-790, M-799, MA-802, MA-804, MA-818, MA-830, MA-864, MA-866, MA-895, MA-905, MA-909, MA-911, MA-912, MA-930, MA-932, MA-986, MA-987, MA-994, MA-1010, MA-1016, MA-1036, MA-1079, MA-1081, MA-1083, A-1085, MA-1097, MA-1099, MA-1120, MA-1133, MA-1136, MA-1137, MA-1142, MA-1143, MA-1146, MA-1150, MA-1161, MA-1162, MA-1175, MA-1198, MA-1213, MA-1254, MA-1262, MA-1275, MA-1306, MA-1327, MA-1334, MA-1341, MA-1342, MA-1359, MA-1366, MA-1374, MA-1383, MA-1404, MA-1405, MA-1417, MA-1436, MA-1443.
20. Niyet-Fal Manileri: MA-38, MA-88, MA-641, MA-692, MA-693, MA-694, MA-1054, MA-1055, MA-1060, MA-1061, MA-1062, MA-1063, MA-1064.
21. Öğüt Manileri: MA-8, MA-24, MA-26, MA-60, MA-113, MA-194, MA-195, MA-251, MA-301, MA-320, MA-342, MA-438, MA-445, MA-564,

MA-637, MA-740, MA-742, MA-767, MA-896, MA-929, MA-1000, MA-1148, MA-1253, MA-1263.

22. Ölüm ve Mezar Taşı Manileri: MA-101, MA-228, MA-292, MA-302, MA-329, MA-512, MA-513, MA-598, MA-627, MA-806, MMA-821, MA-1066, MA-1092, MA-1257, MA-1258, MA-1315.
23. Politik Maniler: MA-663, MA-746, MA-826, MA-827, MA-1041, MA-1412, MA-1413.
24. Ramazan Manileri: MA-52, MA-54, MA-252, MA-465, MA-466, M-467, MA-468, MA-469, MA-514, MA-684, MA-1140, MA-1225, MA-1237, MA-1238, MA-1286, MA-1308, MA-1309, MA-1418, MA-1437.
25. Sevda Manileri: MA-2, MA-10, MA-11, MA-12, MA-13, MA-14, MA-17, MA-18, MA-19, MA-20, MA-23, MA-25, MA-30, MA-32, MA-34, MA-35, MA-37, MA-39, MA-42, MA-46, MA-47, MA-48, MA-51, MA-55, MA-56, MA-57, MA-58, MA-61, MA-64, MA-65, MA-66, MA-67, MA-68, MA-70, MA-75, MA-78, MA-79, MA-86, MA-87, MA-89, MA-92, MA-93, MA-95, MA-96, MA-97, MA-98, MA-100, MA-109, MA-110, MA-111, MA-112, MA-117, MA-119, MA-120, MA-121, MA-122, MA-123, MA-124, MA-127, MA-128, MA-129, MA-137, MA-138, MA-139, MA-141, MA-143, MA-145, MA-147, MA-148, MA-149, MA-150, MA-160, MA-165, MA-166, MA-167, MA-170, MA-172, MA-174, MA-175, MA-179, MA-183, MA-184, MA-187, MA-188, MA-189, MA-190, MA-192, MA-193, MA-197, MA-198, MA-199, MA-201, MA-203, MA-204, MA-205, MA-208, MA-209, MA-210, MA-211, MA-213, MA-315, MA-216, MA-218, MA-219, MA-220, MA-225, MA-227, MA-231, MA-235, MA-236, MA-237, MA-239, MA-240, MA-241, MA-243, MA-244, MA-250, MA-254, MA-256, MA-258, MA-259, MA-264, MA-271, MA-274, MA-281, MA-283, MA-284, MA-285, MA-288, MA-290, MA-291, MA-294, MA-305, MA-306, MA-308, MA-316, MA-321, MA-322, MA-324, MA-326, MA-328, MA-330, MA-331, MA-334, MA-337, MA-338, MA-339, MA-340, MA-341, MA-343, MA-344, MA-345, MA-349, MA-354, MA-356, MA-357, MA-359, MA-360, MA-361, MA-364, MA-366, MA-367, MA-371, MA-382, MA-383, MA-384, MA-388, MA-389, MA-390, MA-391, MA-392, MA-395, MA-399, MA-385, MA-393, MA-396, MA-400, MA-401, MA-404, MA-405, MA-406, MA-407, MA-409, MA-410, MA-411, MA-412,

MA-413, MA-414, MA-415, MA-416, MA-418, MA-419, MA-421, MA-425, MA-426, MA-427, MA-428, MA-431, MA-432, MA-433, MA-444, MA-449, MA-450,MA-453, MA-454, MA-457, MA-458, MA-462, MA-463, MA-464, MA-470, MA-471, MA-472, MA-474, MA-475, MA-477, MA-478, MA-480, MA-483, MA-484, MA-485, MA-488, MA-492, MA-495, MA-498, MA-500, MA-503, MA-504, MA-509, MA-518, MA-526, MA-529, MA-532, MA-535, MA-537, MA-538, MA-540, MA-545, MA-547, MA-548, MA-549, MA-550, MA-551, MA-552, MA-553, MA-555, MA-556, MA-559, MA-560, MA-561, MA-563, MA-563, MA-567, MA-569, MA-571, MA-573, MA-574, MA-577, MA-578, MA-580, MA-582, MA-584, MA-585, MA-588, MA-589, MA-591, MA-597, MA-607, MA-608, MA-610, MA-616, MA-617, MA-618, MA-619, MA-621, MA-623, MA-625, MA-632, MA-633, MA-634, MA-635, MA-636, MA-639, MA-640, MA-645, MA-646, MA-647, MA-648, MA-649, MA-651, MA-652, MA-658, MA-659, MA-664, MA-665, MA-667, MA-669, MA-671, MA-679, MA-689, MA-699, MA-700, MA-706, MA-707, MA-707, MA-709, MA-711, MA-712, MA-713, MA-715, MA-717, MA-718, MA-719, MA-722, MA-724, MA-725, MA-726, MA-727, MA-729, MA-733, MA-734, MA-735, MA-737, MA-738, MA-741, MA-743, MA-744, MA-748, MA-751, MA-753, MA-754, MA-755, MA-756, MA-757, MA-758, MA-759, MA-760, MA-762, MA-764, MA-765, MA-768, MA-770, MA-771, MA-773, MA-775, MA-776, MA-777, MA-778, MA-779, MA-782, MA-783, MA-784, MA-785, MA-789, MA-791, MA-794, MA-795, MA-801, MA-805, MA-807, MA-809, MA-813, MA-815, MA-816, MA-820, MA-823, MA-839, MA-840, MA-841, A-842, MA-846, MA-847, MA-848, MA-849, MA-850, MA-852,MA-853, MA-854, MA-855, MA-856, MA-857, MA-858, MA-860, MA-861, MA-862, MA-863, MA-865, MA-867, MA-868, MA-872, MA-873, MA-875, MA-877, MA-879, MA-880, MA-884, MA-885, MA-887, MA-889, MA-890, MA-894, MA-897, MA-902, MA-906, MA-907, MA-910, MA-918, MA-919, MA-921, MA-922, MA-923, MA-924, MA-926, MA-931,MA-933, MA-935, MA-936, MA-969, MA-971, MA-972, MA-974, MA-977, MA-979, MA-980, MA-985, MA-988, MA-992, MA-993, MA-999, MA-1001, MA-1006, MA-1011, MA-1012, MA-1013, MA-1014, MA-1015, MA-1022, MA-1023, MA-1027, MA-1028,

MA-1029, MA-1030, MA-1031, MA-1032, MA-1033, MA-1034, MA-1035, MA-1037, MA-1042, MA-1043, MA-1044, MA-1045, MA-1048, MA-1049, MA-1050, MA-1052, MA-1053, MA-1056, MA-1068, MA-1069, MA-1070, MA-1072, MA-1077, MA-1080, MA-1082, MA-1091, MA-1093, MA-1101, MA-1102, MA-1104, MA-1105, MA-1111, MA-1116, MA-1117, MA-1122, MA-1124, MA-1126, MA-1129, MA-1130, MA-1133, A-1138, MA-1139, MA-1141, MA-1145, MA-1152, MA-1153, MA-1158, MA-1159, MA-1163, MA-1164, MA-1165, MA-1166, MA-1170, MA-1172, MA-1173, MA-1178, MA-1180, MA-1183, MA-1191, MA-1193, MA-1194, MA-1196, MA-1197, MA-1200, MA-1201, MA-1202, MA-1205, MA-1206, MA-1207, MA-1208, MA-1209, MA-1211, MA-1214, MA-1219, MA-1220, MA-1221, MA-1226, MA-1227, MA-1230, MA-1231, MA-1232, MA-1233, MA-1235, MA-1236, MA-1240, MA-1241, MA-1243, MA-1244, MA-1246, MA-1247, MA-1248, MA-1255, MA-1256, MA-1259, MA-1261, MA-1264, MA-1265, MA-1266, MA-1267, MA-1273, MA-1276, MA-1279, MA-1280, MA-1281, MA-1283, MA-1284, MA-1287, MA-1288, MA-1289, MA-1290,MA-1291, MA-1293, MA-1295, MA-1296, MA-1297, MA-1298, MA-1299, MA-1300, MA-1301, MA-1305, MA-1307, M-1311, MA-1325, MA-1328, MA-1330, MA-1333, MA-1340, MA-1344, MA-1345, MA-1353, MA-1354, MA-1355, MA-1356, MA-1357, MA-1367, MA-1372, MA-1375, MA-1376, MA-1377, MA-1378, MA-1379, MA-1380, MA-1382, MA-1387, MA-1388, MA-1390, MA-1391, MA-1392, MA-1394, MA-1396, MA-1399, MA-1400, MA-1409, MA-1419, MA-1420, MA-1422, MA-1426, MA-1432, MA-1434, MA-1438, MA-1439, MA-1441, MA-1442, MA-1444.

26. Şikâyet ve Pişmanlık Manileri: MA-4, MA-33, MA-45, MA-63, MA-104, MA-114, MA-125, MA-152, MA-180, MA-183, MA-212, MA-272, MA-276, MA-296, MA-317, MA-333, MA-350, MA-365, MA-394, MA-420, MA-422, MA-424, MA-448, MA-499, MA-502, MA-542, MA-566, MA-596, MA-622, MA-638, MA-650, MA-657, MA-672, MA-685, MA--695, MA-697, MA-720, MA-774, MA-798, MA-836,MA-844, MA-870, MA-874, MA-878, MA-879, MA-892, MA-913, MA-917, MA-934, MA-9989, MA-1020, MA-1025, MA-1073, MA-1110, MA-1155, MA-1157, MA-1184, MA-1190, MA-1212, MA-1215, MA-1317, MA-1326, MA-1304, MA-

1324, MA-1329, MA-1335, MA-1348, MA-1368, MA-1397, MA-1421, MA-1423.

27. Tören Manileri
    a. Geçiş Törenlerine Bağlı Maniler: MA-135, MA-176, MA-177, MA-178, MA-363, MA-363, MA-370, MA-377, MA-565, MA-599, MA-600, MA-601, MA-602, MA-603, MA-604, MA-605, MA-606, MA-704, MA-983, MA-1051, MA-1071, MA-1312, MA-1313, MA-1349, MA-1350 .
    b. Toplumu İlgilendiren Törenlere Bağlı Maniler: MA-215, MA-223, MA-295, MA-736, MA-967, MA-1069, MA-1169, MA-1196, MA-1346, MA-1347.

6.2. Adana'da Söylenen Manilerde Tema

6.2.1. Aşk ve Sevda

Aşk ve sevda Türkiye manilerinin en çok işlenen teması olduğu gibi bu durum Adana'da söylenen maniler için de geçerlidir. Kişinin sevgilisine duyduğu hisler, aşkın zorlukları, âşığın beklenti ve arzuları, kavuşmanın önündeki engeller ve daha pek çok husus bu tema altında incelenebilir. Adana'da söylenen maniler içerisinde aşk ve sevda teması dâhilinde yer alan duygu, düşünce ve durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- Allah'ın, kaderin sevenleri ayırması (MA-807, MA-1195).
- Allah'ın sevenleri kavuşturacağına inanma, Allah'a yalvarma (MA-202, MA-306, MA-659, MA-863, MA-1011, MA-1162).
- Aslı'nın Kerem'i gibi yanmak. sevilen kişinin aşkıyla yanmak (MA-646).
- Âşığın sevgiliyle kavuşmasına babanın engel olması (MA-1228).
- Âşığın, sevilen kişinin yürüyüşünü tasviri (MA-628, MA-1355).
- Âşığın, sevilen kişiye aşkını açıklaması, sevdiğini söylemesi (MA-9, MA-427, MA-485, MA-592, MA-926, MA-1247, MA-1378).
- Âşığın, sevilen kişiyle buluşması, buluşma isteğini bildirmesi, buluşmaya gelmeyen sevgiliye sitem etmesi, sevgiliyle buluşmasının ahrete kalması (MA-39, MA-92, MA-119, MA-198, MA-225, MA-3844, MA-400, MA-431, MA-546, MA-772, MA-1113, MA-1304, MA-1311, MA-1409, MA-1421, MA-1434).

- Âşığın, sevilen kişiyi öpme, sevilen kişiyle yakınlaşma isteği, sevilen kişinin elini tutma isteği (MA-17, MA-48, MA-440, MA-530, MA-636, MA-734, MA-812, MA-813, MA-845, MA-877, MA-903, MA-908, MA-1152, MA-1165, MA-1166, MA-1176, MA-1231, MA-1271, MA-1292, MA-1302, MA-1415).
- Âşığın, sevgiliyle olabilmek için ölümü, dilenmeyi vb. göze alması (MA-18, MA-37, MA-187, MA-262, MA-329, MA-574, MA-1207).
- Âşığın, kendisini sevmesi karşılığında sevdiğine verdiği vaatler (MA-582).
- Âşığın, sevgilisine seslenerek onun gibisinin asla bulunmayacağını söylemesi (MA-1129).
- Âşığın, sevilen kişiye açılmaya utanması (MA-1333).
- Âşığın, sevgiliye duyduğu özlem (MA-509, MA-969, MA-850, MA-1066).
- Âşığın, sevilen kişinin iyiliği için dua etmesi (MA-404).
- Âşığın, buluşmaya gelmeyen sevgiliye beddua etmesi (MA-1352).
- Âşığın, deblek çalarak yare seslenmesi (MA-470).
- Âşığa, sevgilisinin bir başkasıyla gittiğini haber verme (MA-402).
- Âşığın, sevgilisini süslenirken izlemesi (MA-567).
- Âşığın, sevilen kişiden haber beklemesi (MA-758).
- Âşığın, yakınlık göstermeyen, vefasız sevgiliye sitem etmesi (MA-502, MA-651, MA-771, MA-859).
- Âşığın, sevgilisinin sözlerini durmadan düşünmesi (MA-1307).
- Âşığın, sevgiliden ayrı olmaktan duyduğu üzüntü (MA-42, MA-192, MA-559, MA-860, MA-1031).
- Âşığın, sevilen kişiyi akşam vakti buluşmaya çağırması (MA-39).
- Âşığın, ayrılmaya katlanamazken sevgiliden uzun yıllar ayrı kalması (MA-397).
- Âşığın, sevilen kişinin evine gitme isteğini belirtmesi (MA-257, MA-725).
- Aşka karşılık vermeyen sevgiliye sitem (MA-461).
- Âşığın, sevgilisinden selam beklemesi (MA-834, MA-1163).
- Âşığın, kızını vermeyen babaya duyduğu öfke (MA-36).
- Âşığın, kendisini sevgiliden ayıranlara kargışta bulunması (MA-363, MA-486, MA-631, MA-810, MA-811, MA-819, MA-859, MA-1046)

- Âşığın sevgilisini aldatmayacağını belirterek sevgilisini aldatan kişilere kargışta bulunması (MA-803).
- Âşığın, sevgilisine seslenerek kendisine kaçmasını istemesi (MA-450).
- Âşığın, sevgilinin mektup yazmaması sonucunda dertlere kalması (MA-800).
- Âşığın, sevilen kişinin annesine zalimliklerinden dolayı duyduğu öfke (MA-1400).
- Âşığın, sevgilisinden duyduğu memnuniyeti belirtmesi (MA-120).
- Âşığın sevilen kişiden ayrılması, ayrılık acısı çekmesi, bir türlü gülememesi (MA-117, MA-144, MA-147, MA-156, MA-171, MA-290, MA-334, MA-521, MA-398, MA-1208, MA-1257, MA-1364, MA-1391).
- Âşığın, sevgilisine gizli gizli mektuplaşma isteğini belirtmesi (MA-286).
- Aşkından hasta olma (MA-35, MA-842).
- Âşığın, sevilen kişiye gözdağı vermesi (MA-94, MA-243, MA-347, MA-649, MA-716, 820, MA-866, MA-1441).
- Âşığın sevgilisine ulaşmaması için yolların kapatılması (MA-1422).
- Âşığın, yâri onun annesinden bile çok sevmesi (MA-1235).
- Âşığın sevgilisinin uzaklara, gurbete gitmesi, (MA-281, MA-409, MA-862, MA-975, MA-976, MA-977, MA-1267, MA-1381).
- Âşığın, sevgilisine her şeyi yakıştırması (MA-1293).
- Âşığın, sevilen kişinin gezdiği yerleri dahi sevmesi (MA-338).
- Âşığın, sevdasının günden güne artmasından duyduğu şaşkınlık (MA-964).
- Âşığın, sevgilisine dünyanın halinden yakınması (MA-1141).
- Âşığın, yârinden dolayı ayıplanmaktan şikâyeti (MA-272).
- Âşığın, uzaktaki sevgiliye gitme arzusuyla doğaya seslenmesi (MA-483).
- Âşık olan kişi için sevgilinin yollarının uzak gelmemesi (MA-487).
- Âşığın, sevgilisiyle olan aşkının büyüklüğünü tasvir etmesi (MA-20).
- Âşığın, yârinin gurbete gönderilmesinden duyduğu üzüntü (MA-1381).
- Âşığın, gurbete olan sevgiliden kar istemesi (MA-868).
- Âşığın, gurbette olan yârini anarak onun kulaklarını çınlatması (MA-1270, MA-1278).
- Âşığın, sevgilisiyle karşılıklı olarak kara sevda çekmesi (MA-1202).

- Âşığın, sevgiliden başkasını istememesi (MA-78, MA-208, MA-776, MA-858, MA-922, MA-1291).
- Âşığın, ilk aşkıyla karşılaşması ve ona âşık oluşu (MA-743)
- Âşığın, onun iyiliği için sevgiliyi uyarması (MA-865).
- Âşığın, birini sevdiğinden dolayı onu kınayan komşularına kızgınlığı (MA-291).
- Âşığın, babasının yanında çalışan sevgiliye sitemi (MA-730).
- Âşığın, sevilen kişiyi çağırması (MA-157, MA-218, MA-597, MA-616, MA-727, MA-1173, MA-1394).
- Aşkına karşılık alamayan âşığın sevgiliden vazgeçmesi (MA-364).
- Âşığın sevdiğini bulunca nişanlısından vazgeçmesi (MA-1012)
- Âşığın, sevilen kişinin muradını sorması (MA-58).
- Âşığın, sevilen kişiden ayrılmamak için horozun ötmemesini istemesi (MA-151).
- El kızlarının sevdasına inanmamak gerektiğini öğütleme (MA-24).
- Âşığın, kendisini sevdiğine inandığı sevgiliyle evlenmek istemesi (MA-416)
- Âşığın, sevdadan perişan olması (MA-109, MA-669).
- Âşığın, sevgilisini dedikodulara karşı uyarması (MA-285).
- Âşığı, sevgiliyle kaçarken köy muhtarının yakalaması (MA-699).
- Âşığın, sevgilisine nazar değmesi ve sevgilinin ölmesi (MA-627).
- Âşığın, duygularını ifade etmekten utanması (MA-250).
- Âşığın, dünyanın kahrını sevgilinin hatırına çekmesi (MA-392).
- Âşığın gurbete giderken sevgiliden ağlamamasını istemesi (MA-181).
- Âşığın, gurbetteki sevgiliye vefası, onu merak etmesi (MA-653, MA-712, MA-833).
- Âşığın, köyden bir kıza âşık olması (MA-444).
- Âşığın, sevdasının herkes tarafından bilinmesini istemesi (MA-165).
- Âşığın, sevgiliden, dürüst olmasını istemesi (MA-326).
- Âşığın, sevgilisiyle helalleşmesi (MA-430).
- Âşığın, sevgilisini başkalarına karşı müdafaa etmesi (MA-1240).
- Âşığın, gurbete gidip haber yollamayan sevgiliyi merak etmesi (MA-961).
- Âşığın, sevgilisi tarafından çağırılması (MA-425).

- Âşığın, iş yapan sevgilisine kıyamaması (MA-891).
- Âşığın, sevgilisinin aşkına güvenmesi (MA-1205).
- Âşığın, yaşça küçük olan sevgilisini savunması (MA-141).
- Âşığın, sevilen kişi için üzülmesi, ona kıyamaması (MA-2, MA-1256).
- Âşığın, sevilen kişiden resim istemesi (MA-504).
- Âşığın sevgilisini kaçmaya ikna etmek istemesi (MA-1432).
- Âşığın, sevgiliyi akşam vakti kaçmaya çağırması (MA-1233).
- Âşığın, sevilen kişiye kavuşmak istemesi (MA-1444).
- Âşığın, sevgilisinin gelmesi için ona çorap örmesi (MA-1178).
- Âşığın, birden çok kişiyle görüşse de sadece birini sevmesi (MA-412).
- Âşığın, kendisini sevmesine rağmen kızını vermeyen babadan yakınması (MA-314).
- Âşığın, sevdiği kızı ona vermeyen ailesinden yakınması (MA-875).
- Âşığın, sevgilinin nazından şikâyet etmesi (MA-535).
- Âşığın, sevgiliye hatıra olması için mendil yollaması (MA-617, MA-1127).
- Âşığın, doktorlardan sevdasına ilaç istemesi (MA-1273).
- Âşığın, sevilen kişinin kıymetini geç anlamasından dolayı pişmanlığı (MA-548).
- Âşığın, sevgiliyi ayda yılda bir görmesinden dolayı ona çok kıymet vermesi (MA-569).
- Arzu'nun sevgilisi Kamber'in onu öpmek istemesine cevabı (MA-74, MA-1416).
- Âşığın, sevgilisinin kokusuna hayranlığı (MA-1325).
- Âşığın, sevilen kişinin annesine meydan okuyarak ona kızını alacağını söylemesi (MA-300).
- Âşığın, ömrü az olduğu için sevgiliyi güle benzetememesi (MA-271).
- Âşığın, sevgiliyi almadan ölmek istememesi (MA-235).
- Âşığın, sevgili ile ilgili olan söylentilere inanmaması (MA-1037).
- Âşığın, sevgilinin hatırına annesine bakabileceğini söylemesi (MA-1022).
- Âşığın, sevilen kişiye alkışta bulunması (MA-1023).
- Âşığın, aşkından dolayı çaresiz kalması, ne yapacağını bilememesi (MA-1001, MA-1236).
- Âşığın, sevgilisini sigaraya karşı uyarması (MA-26).

- Âşığın, renklerin sevdiğiyle kavuşmalarına etki edeceğine inanması (MA-305).
- Âşığın, birçok kişi içerisinde parlayan sevgilisini tanıması (MA-780).
- Âşığın, halinden şüphelendiği sevgilisini kıskanması (MA-270).
- Âşığın, sevgilisinin oynayışını izlemesi (MA-754).
- Âşığın, sevgiliyi görünce dayanamayıp gülmesi (MA-1375).
- Âşığın, sevgiliye seslenerek onu bırakmayacağına söz vermesi (MA-652, MA-900).
- Âşığın, yâri sevdiğinden dolayı düşman sahibi olması (MA-555).
- Âşığın, sevgilisiyle gezecek olanlara gözdağı vermesi (MA-807).
- Arzu'nun sevgilisi Kamber'e serzenişi (MA-797).
- Arzu'nun kaybettiği eşyayı bulana muştuluk vermesi (MA-928).
- Arzu'nun sevgilisi Kamber'e itirafta bulunması (MA-493).
- Âşığın yâr sevgisini kardeşten üstün tutması (MA-57).
- Âşığın, nişanlı olduğu için sevilen kişi tarafından istenmemesi (MA-1117).
- Âşığın, sevgiliyi elde etmek konusunda kadıya danışması (MA-846).
- Âşığın başlık parasını veremediği için sevgiliyi alamaması (MA-1107).
- Aşkın geçiciliğini bilip bunu anlayışla karşılamak gerektiğini öğütleme (MA-174).
- Askerden dönen âşığın, sevgilisine aşkına sadık kalıp kalmadığını sorması (MA-1250).
- Acı çeken âşığın, onu kendisine âşık eden sevgiliye sitem etmesi (MA-918)
- Âşığın, sevgiliyle olmak için engel tanımaması (MA-1105).
- Âşığın, onu güzellere âşık eden gönülden şikâyeti (MA-1377).
- Âşığın, onu sevgiliden ayıran hükümetin zalimliğinden şikâyet etmesi (MA-63).
- Aşkından kendini öldürmek isteyen genci ikna etmeye çalışma (MA-1072).
- Aşkından kendini öldürmek isteyen kişiyi ikna etme çabası (MA-1071).
- Âşığın, sevgiliye elçi göndermesi ama kızın annesinin evlenmeye engel olması (MA-175).
- Âşığın, sevgilinin nerede ne yaptığını merak etmesi (MA-888, MA-1189).
- Âşığın, derdini paylaştığı kişilerin ona acımaması (MA-523).
- Âşığın, sevdadan ölecek duruma gelmesi (MA-227).

- Âşığın, sevdiğini herkese açıklaması (MA-458).
- Âşığın, sevgilisinin söylediği sözleri unutamaması (MA-118).
- Âşığın, sevilen kişi tarafından unutulmasına rağmen ondan vazgeçememesi (MA-621).
- Âşığın, sevgiliye duyduğu hayranlığı anlatırken ona nazar etmeyeceğini de eklemesi (MA-647).
- Âşığın, sevgiliyi elde etme karşılığında her şeyinden vazgeçebileceğini ifade etmesi (MA-204).
- Âşığın, gururu bir kenara bırakarak sevilen kişiye yalvarması (MA-899, MA-1013).
- Âşığın, aşkından konuşup durması ve sevgilisiyle güzel vakit geçirmesi (MA-371).
- Âşığın, sevgilinin halini soramamasından dolayı mazeretini belirtmesi (MA-219).
- Âşığın, sevgiliyi ipekli mendil gibi her an yanında taşımak istemesi (MA-98).
- Âşığın, sevgilisinden yabancıların sözlerine önem vermemesini istemesi (MA-560).
- Âşığın, sevgilisinin süslenmesini tasviri (MA-538).
- Âşığın, sevilen kişiyi almaya yönelik olarak yemin etmesi (MA-453).
- Âşığın, ötüşünün ayrılık getirdiğine inandığı bülbüle sitemi (MA-480).
- Âşığın, sevilen kişi için yıllarca hizmet etmesi (MA-779).
- Âşığın, yâr sevdikten sonra düşmanlarının artması (MA-545).
- Âşığın, sevgilisine kötülük düşünenlere kargışı (MA-84, MA-85).
- Âşığın, sevgiliye nişan yollamak istemesi (MA-979).
- Âşığın, sevgisine karşılık bulamaması (MA-498).
- Âşığın, babasının karşı çıkmasına rağmen kız ile birlikte olması (MA-718).
- Âşığın, sevdadan sarhoş olması (MA-213).
- Âşığın, sevgilinin yerine ölmek istemesi (MA-361).
- Âşığın, sevgilisi tarafından kıymetinin bilinmemesinden şikâyeti (MA-1206).
- Âşığın, sevgilisiyle evlendirilmek istemesi (MA-1379).
- Âşığın, sevgilisinin yürüyüşünü tasviri (MA-12).

- Âşığın, evlenmesine babasının engel olması (MA-814).
- Âşığın, sevilen kişiyle gezmek isteyip anne babasından çekinmesi (MA-1291).
- Aşkta sözünden dönmenin yanlışlığını vurgulama (MA-782, MA-783).
- Başka bir köyden kız alanların tebrik edilmesi (MA-1021).
- Başkasını bulan kişinin sevgiliye ümidi kesmesi için haber yollaması (MA-632).
- Bir kişiyle cinsel açıdan yakınlaştığını ima etme (MA-1371) .
- Bir kızla yakınlaşma isteğini dile getirme (MA-1322).
- Birden fazla yâr sevmenin olumlu tarafları (MA-717).
- Buluşmak için sevgiliye seslenme (MA-13)
- Falda kısmet görünmesi (MA-641).
- Gencin ihtiyara tercih edilmesi (MA-761, MA-764, MA-965, MA-786).
- Erkeğin, eğer âşık ise sevdiğini arayıp bulacağı (MA-889).
- Erkeklerin, kızların onlara kalması ile ilgili temennisi (MA-1334).
- Gerçekten sevenlerin az olması (MA-726).
- Gece vakti sevdiğinin evine gitmek isteyen kişiye gözdağı verme (MA-818)
- Genç kızların yârsiz olmaması (MA-396).
- Gurbet elden birini sevenlerin emeklerinin boşa gitmesi (MA-197).
- Düğünde oynayan kızlara hayran kalınması (MA-736).
- Erkeğin bir yolunu bulup kız ile işaretleşmesi (MA-585).
- Erkeğin, iki kız kardeşe birden hayran olması (MA-254).
- Duygularını yazıyla dile getirirken mürekkebin bile yetmemesi (MA-1411).
- Genç kızın, yalnız başına dolaşmamasını öğütleme (MA-195).
- Genç kıza, nişanlısını küstürmemek için saçlarını kestirmemesini öğütleme (MA-251).
- Erkeğin, kızların koynuna girmek istemesi (MA-583).
- Erkeğin, başka birini bulacağını söyleyerek eşini kıskandırması (MA-528).
- Güzelliği ile sevenlerine eziyet etme (MA-1354).
- Ergen kızla yakınlaşmanın heyecanı (MA-481).
- Erkeğin, kıza üstü kapalı olarak cinsel imada bulunması (MA-690, MA-696).

- Erkeğin, genç kızların kendisine gelmesi için dua etmesi (MA-851).
- Gencin serpilip güzelleşerek herkesi kendine âşık etmesi (MA-1354).
- Erkeğin parasızlıktan dolayı bir kıza yaklaşmaya cesaret edememesi (MA-214).
- Gurbetteki sevgiliyi görmek isteme (MA-1251) .
- Genç kız ve erkeklerin davranışlarını kınama (MA-27).
- Erkek kız ilişkilerini yasaklama (MA-1136).
- Devletin erkeklere kızları yasaklaması (MA-1137).
- Görüp âşık olma (MA-55).
- Gurbet elde iken bir kıza âşık olma (MA-421).
- Gizli sevda (MA-341, MA-519, MA-520, MA-634, MA-972).
- Gece gizli buluşma (MA-805).
- Gelmeyen sevgiliye kargış (MA-793).
- Gizli gizli buluşma (MA-340, MA-384, MA-403, MA-1197).
- Gördüğü güzele seslenme (MA-751).
- Güzelleri çirkine tercih etme (MA-856).
- Güzelleri görüp şaşırma (MA-472).
- Sevgiliyi buluşmaya çağırma (MA-932).
- Kızların en güzelini belirtme (MA-999).
- Kadın güzelliği, güzel sevme, güzellere bakma, güzellere seslenme (MA-288, MA-51, MA-640, MA-666, MA-713, MA-1015, MA-1280).
- Mektup isteme (MA-517).
- Sevilen kişinin köyde tek oluşu (MA-331).
- Seven kişiden umudunu kesmesini isteme (MA-411).
- Sevilen kişinin köyü, köydeki durumu, (MA-100, MA-390).
- Sevilen kişinin mizahi tasviri (MA-1401).
- Küçük yaşta yâr sevme (MA-1226).
- Sevilen kişinin dış görünüşünün tasviri ve övgüsü (MA-25, MA-75, MA-76, MA-95, MA-122, MA-140, MA-160, MA-190, MA-206, MA-210, MA-312, MA-322, MA-410, MA-438, MA-463, MA-495, MA-537, MA-540, MA-563, MA-571, MA-638, MA-639, MA-645, MA-685, MA-753, MA-801, MA-873, MA-876, MA-925, MA-1004, MA-1027, MA-1043, MA-

1062, MA-1133, MA-1153, MA-1160, MA-1214, MA-1276, MA-1297, M A-1384, MA-1439).

- Sevgilinin uzağa gitmesi (MA-1420).
- Sevgiliyle buluşmak için anneden izin alma (MA-170).
- Sevilen kişiyle buluşmak için bahaneler (MA-128).
- Sevgiliye yakın olmakla ilgili olarak imalarda bulunma (MA-796).
- Komşu kızını öpme isteği (MA-69).
- Sevilen kişiye seslenme (MA-89).
- Sevgiliden mektup bekleme (MA-788).
- Sevgiliden mektup yazmasını isteme (MA-91, MA-348).
- Sevilen kişinin hediye yollaması (MA-231).
- Erkeğin, kızların arasında olma isteği (MA-931).
- Sevilen kişiye hediye alma (MA-283, MA-339).
- Sevilen kişiye ulaşmak için yapılanlar (MA-762, MA-1340).
- Sevgiliye mektup yazma (MA-5, MA-142, MA-265, MA-297, MA-1410).
- Uzaktaki sevgiliye mektup yazma (MA-1222).
- Sevilen kişinin mesleği (MA-330, MA-395, MA-413, MA-739, MA-871, MA-988, MA-1180, MA-1356, MA-1362).
- Sevilen kişinin aşkıyla yanmak (MA-426, MA-1221) .
- Yeni sevgili bularak eski sevgiliye nispet yapma (MA-677).
- Sevilen kişiyle kavuşmaya, evlenmeye, onu görmeye izin verilmemesi (MA-64, MA-1284).
- Sevilen kişiyi düşündükçe acı çekme (MA-1102)
- Kavuşmak için Allah'tan medet ummak (MA-1244).
- Sevilen kişiyi başkalarının almasından şikâyet (MA-924).
- Sevilen kişinin başkasıyla birlikte olması (MA-284, MA-359, MA-745, MA-857, MA-924, MA-1220, MA-1387).
- İki kız kardeşin güzelliğini karşılaştırma (MA-389).
- Kız kaçırma, sevgiliyi kaçırma isteği (MA-87, MA-1390, MA-1396).
- Sevilen kişiden ancak ölümün ayırması (MA-228, MA-992).
- Sevilen kişi uğruna ömrünü tüketmek (MA-216).
- Sevilen kişi için fedakarlık (MA-382, MA-383, MA-475, MA-755, MA-890).

- Sevilen kişiden ayrı kalıp ağlamak (MA-559).
- Sevgiliden ayrı kalmaya dayanamamak (MA-808).
- Sevgiliden ayrı düşüp onu hayal etme (MA-86).
- Kızın, talibinden altın yüzük istemesi (MA-532, MA-1195, MA-1376).
- Sevgilini geç gelmesine sitem (MA-488).
- Sevilen kişiden ayrınla sabır dileme (MA-489, MA-1421).
- Kızın sevilen kişiyi yollarda bekletmekle övünmesi (MA-1230).
- Kızların erkekleri aşağılaması (MA-544, MA-799MA-1175).
- Kendisini beğenmeyen erkeğe sitem (MA-249).
- Sevilen kişiye sitem (MA-146, 220, MA-307, MA-360, MA-454, MA-459, MA-579, MA-615, MA-635, MA-661, MA-1025, MA-1213, MA-1243, MA-1261, MA-1283, MA-1340).
- Sevilen kişiden istekte bulunma (MA-391, MA-936).
- Karşılıksız sevenlerin mutsuz olması (MA-1326).
- Sevgiliyle kavuşmanın mahşere, ahrete kalması (MA-112, MA-1177).
- Kişinin ana babaya saygılı olması gerektiği, aksi takdirde kendi evlatlarından bulacağı (MA-1263).
- Sevilen kişiye ulaşmaya, kaçmaya, onunla evlenmeye annenin engel olması (MA-23, MA-278, MA-744, MA-1427).
- Sevilen kişiyi görme (MA-236, MA-237, MA-1265, MA-1290, MA-1357).
- Mektup yazma, yollama (MA-1114, MA-1115, MA-1223, MA-1234).
- Sevilen kişinin gelmesi (MA-1419).
- Sevgilinin gelmesinden duyulan sevinç (MA-848).
- Sevgilinin olamamasından, sevgiliyi elde edememekten şikâyet (MA-840, MA-1124, MA-1219).
- Sevgilinin derdinden hasta olmak (MA-10).
- Sevgili başkasının olunca hasta olma (MA-562).
- Sevgilinin gür saçlarından dolayı yüzünü görememe (MA-172).
- Sevgiliyi görmek isteme (MA-388).
- Sevgiliye ulaşmada engeller (MA-149).
- Sevgiliye kıyafetleri ile ilgili sorular sorma (MA-547).
- Sevgiliye seslenme (MA-658, MA-660, MA-711).

- Sevgilinin âşığı beklemek karşılığında şart koşması (MA-405).
- Sevgiliye kavuşmanın önemi (MA-633).
- Sevgiliye kavuşma, sevgiliye kavuşma isteği (MA-633, MA-768, MA-935, MA-970, MA-1077, MA-1104, MA-1159, MA1301, MA-1367) .
- Sevgilisi gelmeyen âşığın ona ümit verenlere sitemi (MA-892).
- Nişanlı kızların sevdiklerine mektup yollaması (MA-1343).
- Sevenleri ayırmak için muskanın işe yaramaması (MA-556).
- Sevgiliyi kıskanma (MA-499, MA-1005).
- Sevgililerin küsmesi (MA-917, MA-971) .
- Sevgilisi güzel olanların ömrünün uzaması (MA-428).
- Sevilen kişiyi alamamaktan duyulan pişmanlık (MA-68).
- Kızın, para harcamayan erkekle atışması (MA-919).
- Sevilen kişiyle, talibiyle, karşıdakiyle atışma, (MA-53, MA-670, MA-671, MA-925, MA-1169).
- Kişinin derdine hiçbir doktorun çare bulamaması (MA-836).
- Kızın, kendisini sevdiğiyle evlendirmesi için babasına yalvarması (MA-1255).
- Sevgilinin yanına gitme (MA-933).
- Rüyada sevgiliyi görüp, ayrılık olacağından şüphelenme (MA-1399).
- Sevgiliden mektup alma (MA-554).
- Gizli sevda çekenin perişanlığı (MA-841).
- Sevgiliyle birlikte düşmanları kıskandırma (MA-884).
- Sevgiliyle olup düşmanları kıskandırma (MA-738, MA-791).
- Kızın, babasının onu köy dışına vermemesinden şikâyet etmesi (MA-114).
- Talibini, kendisini sevmemesi için uyarma (MA-1200).
- Kara sevdadan kurtulmanın zorluğu (MA-1101).
- Kalp kırmanın telafisinin olmadığına dair uyarıda bulunma (MA-742).
- Sevilen kişinin ölümü ve yıkanması (MA-515).
- Sevilen kişiyi öldürenlere duyulan öfke (MA-513).
- Sevilen kişiden ayrılmama isteği (MA-151).
- Sevilen kişiye âşığın memleketini söyleme (MA-464).
- Köyün kızlarının geçişini izleme (MA-209).

- Kamber'in Arzu'ya bileziği hakkında soru sorması (MA-132).
- Sevilen kişiyi alamamaktan duyulan küskünlük (MA-1172).
- Sevgilinin zülfünün teli ile bağlanmak (MA-414).
- Kızın sevmediği talibini aşağılaması (MA-909).
- Kızın babasına seslenerek sevgiliyi dünya malına değişmeyeceğini söylemesi (MA-665).
- Sevilen kişiyle olmanın kıskanılması (MA-258).
- Sevgiliyi görünce, ondan haber alınca duyulan heyecan, (448, 503, 832, 839, 901, 1201).
- Kızın, ailesi sevdiğine vermeyince başkasını sevmesi (MA-56).
- Yeni sevgiliyi bulunca eskisini hemen unutma (MA-399).
- Sevilen kişinin sözünü tutmaması (MA-80).
- Sevilen kişinin yolunu bekleme (MA-129, MA-148, MA-775, MA-778, MA-910, MA-1048, MA-1130, MA-1421).
- Sevgiliyle birlikte olma isteğini açık bir şekilde belirtme (MA-24, MA-1094).
- Kızın, yüzüne bakarak sevgilisiyle buluştuğunu anlama (MA-668).
- Sevgilinin vücut güzelliğine yönelik cinsel imalarda bulunma (MA-136)
- Küçük kız ve büyük oğlanın cinsel iması (MA-501).
- Karşısındakinin yüz güzelliğini överek sevgisini dile getirme (MA-816).
- Köyden bir erkeği Adana kızlarına yakıştırma (MA-607).
- Kişiye güzelliğinden dolayı nazar değmesi (MA-1215).
- Erkeklere eziyet ettiklerinden dolayı kızlara günah yazılacağı inancı (MA-539).
- Sevilen kişiye eziyet etme (MA-65).
- Sevilen kişinin okumasını isteme (MA-902).
- Kızın, şehirliyi köylüye tercih etmesi (MA-1337).
- Sevilecek kişinin saçlarının nasıl olması gerektiği (MA-418).
- Sigara içmek istemeyeni erkekten saymama (MA-905).
- Sevilen kişinin konuşmasının bülbüle benzetilmesi (MA-561).
- Sevgiliye bir bakışta âşık olmak ve bundan duyulan pişmanlık (MA-613).
- Sevdalanmak kolay iken sevdadan kurtulmanın zor olması (MA-241).

- Sevgiliyle kaçmaya engel olan aile fertlerine duyulan kızgınlık (MA-986, MA-987, MA-1254).
- Sevilen kişinin aşkından duyulan mutluluk (MA-921).
- Sevilen kişiye ulaşmaya kardeşin engel olması (MA-993).
- Kızın, sevilen kişiye duyduğu kızgınlık (MA-913).
- Kendi güzelliğine güvenen kadının sevgilisine meydan okuması (MA-866).
- Kızla oğlanın karşılıklı olarak sevda çekmesi (MA-1080).
- Sevdiğini göremeyen âşığa köyün bile dar gelmesi (MA-1434).
- Ferhat gibi dağları delen âşığın onu bir gün görmemeye dayanamaması (MA-591).
- Kızın, sevgilisine kaçmak için haber yollaması (MA-279).
- Sevgiliyle yağmur ve bulut gibi kavuşmak isteme (MA-1044)
- Sevilen kişinin bir eşinin daha olmaması (MA-30).
- Uyuyan âşığın yanına sevgilinin gelmesi (MA-357).
- Tarlada çalışırken sevgilinin âşığa el sallaması (MA-1149).
- Güzelliğine çok güvenen kızın erkeklere meydan okuması (MA-867).
- Köyün bütün kızlarının kendisine âşık olduğuyla övünme (MA-121, MA-1345).
- Erkeğin komşusunun kızına âşık olması (MA-193).
- Komşusuna âşık olan erkeğin kınanması (MA-11).
- Rakipleri kızdırma (MA-686).
- Kamber'in sevgilisi Arzu için duada bulunması (MA-1314).
- Kızın, sevgilisine kaçmasına engel olan yengesine olan kızgınlığı (MA-570).
- Sevgililerin sözünde durması (MA-205).
- Kamber'in sevgilisi Arzu için mücadele vermesi (MA-72).
- Kamber'in Arzu'ya seslenmesi (MA-131).
- Mantuvar manisi okuma (MA-1102, MA-1105, MA-1402).
- Zamane kızlarının acımasız olması (MA-766).
- Kızın, sevdiğinden onu sinemaya götürmesini istemesi (MA-984).
- Kişinin giyimine bakarak sevdalı olduğunun anlaşılması (MA-1330).
- Sevilen kişiye sigara almak isteme (MA-593).

- Köyün bütün kızlarının bir erkeğe olan hayranlığı (MA-124).
- Kızın, sevgilisinin gündüz vakti selam yollamasından yakınması (MA-1329).
- Sevgilinin, köyde tek oluşu ve âşığın onun hatırını kıramaması (MA-331).
- Kızın, sevgilisini çok sevmesine rağmen onun annesinden çekinmesi (MA-123).
- Oğlanların kızlara kurban olmasını isteme (MA-516).
- Sevdiğini kaybeden âşığın, herkese onu sorması (MA-1288).
- Kızın, sevgilisi nedeniyle eziyet görmesi (MA-365).
- Kamber'in sevgilisi Arzu'ya sorusu (MA-494).
- Köydeki kızlara talip olma (MA-471).
- Sevgili çok güzel olmasa da gönlün söz dinlememesi (MA-32).
- Sevdadan, sevgiliden dert yanma (MA-551).
- Sevilen kişiyi kaybetmekten duyulan üzüntü (MA-552, MA-1211).
- Sevdadan vazgeçme (MA-794, MA-1211).
- Sevdiğini bulamamaktan duyulan acı (MA-484).
- Sevdaya dayanamayan âşığın onu kurtarması için Allah'a yalvarması 808.
- Kızın, ailesinin onu sevgilisine vermeyeceğini haber vermesi (MA-1167).
- Kızın, beklenmedik bir şekilde âşık olması (MA-861).
- Kızın, sevgilisinden dünür göndermesini istemesi (MA-853).
- Kızın, eğer seviyorsa sevgilisinin dünür göndermesini istemesi (MA-854).
- Kınası yapılan kızın ailesiyle geçireceği son gecesinde annesine seslenişi (MA-983).
- Kızın, sevilen kişiyi yalnızken eve çağırması (MA-727).
- Sevilen kişinin güzel konuşmalarıyla dilsizi bile dillendirebileceği (MA-1298).
- Kızın, korkak bulduğu sevgilisini gece vakti buluşmaya çağırması (MA-895).
- Yâr sevmenin ölümden beter olması (MA-823).
- Yâr seven âşığın, buna sevinmeyen dostlara sitemi (MA-880).
- İş yaparken sevgilisini gören kızın ona mendil sallaması (MA-451, MA-452, MA-527).
- İş yaparken birbirini gören kız ve erkeğin yakınlaşması (MA-442, MA-446)

- Kızın, at sulayan sevgilisini izlemesi (MA-689).
- Kızı öperken annesine yakalanma (MA-143).
- Erkeğin, güzellere bakmaktan kendini alamaması (MA-1388).
- Kızın, sevgilisine annesinin evliliğe izin vermediğini söylemesi (MA-1029).
- Sevgilinin, âşıktan nişan yüzüğü istemesi (MA-111).
- Kızın sevgiliden onu sinemya götürmesini istemesi (MA-1353).
- Kızın sevdiği erkeğin karşısında ona bakması (MA-145).
- Kızın, sevdiği erkeği annesi yüzünden istememesi (MA-584).
- Kızın, sevdiği erkeğin giyimini tasvir etmesi (MA-1093).
- Sevilen kişinin dış görünüşünü tasvir etme (MA1227).

6.2.2. Evlilik

Evlilik, Adana'da söylenen maniler içerisinde en çok göze çarpan temalardan biridir. Hayatın en önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlilik ile ilgili olarak toplumun bu konuya bakış açısının yansıtıldığı, genç kız ve erkeğin beklentilerinin sıralandığı, evlilik çerçevesinde yaygın olan geleneklerin tespit edilebileceği çeşitli temalar şu şekildedir:

- Ablası evlenen kızın evlilik sırasının gelmesine sevinmesi (MA-828).
- Aileden birini evlendirme (MA-1249, MA-1360).
- Anneden kendisini evlendirmesini isteme (MA-837).
- Anneden evlilik konusunda istekte bulunma (MA-1040) .
- Annenin evlenen oğluna onu unutmamasını öğütlemesi (MA-113).
- Annenin kızını evlendirmesi (MA-321, MA-900, MA-901).
- Âşığın, abisi evlenmeden sevgiliyle evlenememesi (MA-996, MA-1042).
- Âşığın, sevgilisi yerine kardeşi ile evlenmeye razı olması (MA-1145)
- Âşıklara seslenerek sevmeden evlenmenin yanlışlığını vurgulama (MA-726).
- Çok kadınla evlilik ve kuma (MA-246).
- Dul erkekle evlenmenin ölümden beter olması (MA-824).
- Erken yaşta zengin biriyle evlenmiş olmayla övünme (MA-1433).
- Eşinden boşanma isteği (MA-1162).

- Evladın evliliğe babasının karar vermesini kabul etmesi (MA-186).
- Evlenilecek kişide zenginlikten çok kafa dengi olmayı arama (MA-809, MA-816, MA-906).
- Evlenen kızın kendisini evlendiren babasına ve amcalarına sitemi (MA-851)
- Evlenenlerin dileklerinin kabul olması için alkışta bulunma (MA-581).
- Evlenilen kişiden şikâyet (MA-1030, MA-1095).
- Evlenip ayrılan erkeği kınama (MA-804).
- Evlenilecek kişinin boyunu kendine denk isteme (MA-907).
- Evlenme isteğini babaya söyleme, evlenmek için babadan izin isteme (MA-328).
- Evlenme teklifini kabul etme (MA-232).
- Evlenmek isteyen kızların kaçması (MA-864).
- Evli birini sevmenin yanlışlığını anlatarak uyarıda bulunma (MA-342).
- Evli olan kadının dertsiz geçen gençlik yıllarına olan özlemi (MA-154).
- Evliliğe engel olan babaya öfke (MA-309).
- Genç kıza gelin olma zamanını haber verme (MA-1331).
- Genç kızları, bırakıp gideceklerini düşünerek askerle evlenmeme konusunda uyarma (MA-978).
- Genç kızları, çobanla evlenmemeleri için uyarma (MA-482).
- Genç kızları evliliğin zorluklarına karşı uyarma (MA-1181).
- Genç kızları kötü erkekle evlenmemeleri konusunda uyarma (MA-767).
- Gelin alma, kız alma (MA-362, MA-363, MA-377, MA-1051).
- Gelin getirilirken yemek pişirtme (MA-176).
- Gelin getirme (MA-600, MA-604).
- Gelin getirme sırasında kaynananın ona övgüleri (MA-605).
- Gelinin düğünde davul ve zurna olmazsa evlenmek istememesi (MA-510).
- Gelinlik kızın evleneceği kişiden emin olması (MA-843).
- İstenilen kişiyle evlenememe (MA-1190).
- Kaynananın, gelin eve getirilirken ona hoş geldin demesi (MA-601).
- Kaçarak evlenmenin sonuçlarını gençlere anlatarak onları uyarma (MA-896)
- Kız almanın ancak yiğitlerin harcı olduğu (MA-93).
- Kız isteme sırasında mani okuma (MA-704).

- Kız istemede mani okuma (MA-809).
- Kız verilirken zenginlik değil yiğitlik aranması gerektiği (MA-893).
- Kızı evlenen annenin duyguları (MA-1245).
- Kızın, ablasının evlenmesini istediği kişi hakkında beklentileri (MA-1095).
- Kızın, annesine evleneceği müjdesini vermesi (MA-1281).
- Kızın, annesinin korkusuyla evlenmeye yanaşmayan erkeğe sitemi (MA-1436).
- Kızın, bir subayla evlenme arzusunu dile getirmesi (MA-369).
- Kızın, evlendikten sonra baba evinin güzelliklerini özlemesi (MA-350).
- Kızın, evleneceği erkeğin kendi yaşıtı olmasını istemesi (MA-407).
- Kızın evlenecek olduğunu annesine haber vermesi (MA-1282).
- Kızın, evlenmek istediği erkeğin fikrini sorması (MA-706).
- Kızın gelin giderken kendisine ev verilmesini istemesi (MA-590).
- Kızın, kız kardeşi olmayan erkekle evlenmek istemesi (MA-108).
- Kızın, sevdiğine varmayı sadece bir küpeye bile kabul etmesi (MA-573).
- Kızın, talibi olan erkeğe gözdağı vermesi (MA-572).
- Kızın, talibini beğenmeyerek onu aşağılaması (MA-1266).
- Kızların evlenmesi gerektiği (MA-1047).
- Ağa kızını sevenlerin sevdiğine kavuşamaması (MA-1332).
- Komşulara düğünü duyurup onları davet etme (MA-602).
- Kocası çirkin olan geline, ondan boşanması için öğüt verme (MA-194).
- Köyün kızlarının, birtakım hediyeler olmadan gelin gitmek istememesi (MA-1084, MA-1086, MA-1089).
- Köyün kızlarının evlenirken altın istemesi (MA-1398).
- Köylüyle evlenmeyi reddedip onu küçümseme (MA-802).
- Kuma olmak istememe (MA-1242).
- Mantuvarda evlilik dileme (MA-694).
- Mehmet adlı erkekle evlenmesi için kızı ikna etme (MA-989).
- Nişanlanma (MA-406, MA-852).
- Nişanlı kızların erkekleri ümidi kesmeleri için uyarması (MA-323) .
- Ömrün geçici olduğunu hatırlatarak kişiye sevdiğiyle evlenmesini öğütleme (MA-60).

- Parasızlıktan dolayı evlenememe (MA-732).
- Sevgilide, evlenilecek kişide aranan özellikler (MA-929).
- Sevgiliye evlilik için haber gönderme (MA-855, MA-1118).
- Sevilen kişiyle evlenme isteği (MA-269, MA-435, MA-439, MA-575).
- Talibi olan çiftçiyi beğenmeme (MA-511).
- Talibine abi gözüyle bakma talibini geri çevirme (MA-477).
- Talibine seslenerek umudu kesmesini isteme (MA-184, MA-886).
- Talibine ümit vermeme talibini vazgeçirme (MA-815).
- Talibini beğenmeme, geri çevirme, küçük görme, aşağılama; talibini vazgeçirme, istememe, talibine eziyet etme (MA-67, MA-81, MA- 99, MA-133, MA-157, MA-233, MA-280, MA-385, MA-432, MA-434, MA-558, MA-568, MA-597, MA-648, MA-752, MA-912, MA-1030, MA-1083, MA-1085, MA-1088, MA-1100, MA-1142, MA-1383).
- Yeni evine gelen geline hoş geldin karşılaması yapma (MA-606).
- Zamane kızlarından dert yanarak gençleri evliliğe karşı uyarma (MA-273).
- Zamane kızlarından şikâyet ederek erkekleri evlenmemeleri konusunda uyarma (MA-831).
- Zengin biriyle evlendirilen kızın dengine düşememekten şikâyeti (MA-153)
- Zengin dahi olsa köylü ile evlenmeyi reddetme (MA-115).

6.2.3. Toplum

Adana'da söylenen manilerde, toplumu ilgilendiren gelenek ve göreneklerin tespit edilebileceği; çeşitli uygulamaların ve topluma has hayat görüşünün sezilebileceği şu temalara ulaşılmıştır:

- Akşam olunca eğlenceye davet etme (MA-135).
- Annenin çocuğuna her şeyi yakıştırması (MA-1007).
- Bağlı bulunduğu siyasi parti seçimi kaybeden kişiyi kızdırma (MA-1041).
- Bağlı olduğu siyasi partinin kazanmasına sevinme (MA-826, MA-827).
- Bir kişiyi dış görünüşünden dolayı aşağılama (MA-688, MA-1306).
- Berberlerin pis olduğunu söyleyip onları kızdırma (MA-313, MA-867).
- Babası sağ olmayan kişinin, babasına olan özlemini dile getirmesi (MA-34)

- Dedikoduyu yalanlama, dedikodulara kulak asılmamasını isteme (MA-116, MA-173) .
- Düşmanlara karşı muska yapma (MA-672).
- Erkeğe eşi ve evlatları konusunda öğütlerde bulunma (MA-564)
- Evladın annesi tarafından şefkatle büyütülmesi (MA-1389).
- Fal bakan kişinin verdiği müjde (MA-134).
- Gelinin, kayınbabası ve kayınvalidesi yanında konuşamaması, gelinlik etmesi (MA-489, MA-682, MA-683).
- Gençlerin, her zaman Atatürk sevgisi ile ona minnettar olması (MA-763).
- Hapisteki kişiye acıma (MA-417).
- Hastalığa çare arama (MA-4).
- Hayal kırıklığına uğrama (MA-707).
- İnsanın yaşlandıkça garip huylar edinmesi (MA-1000).
- İş yapmayla ilgili toplumsal kuralların hatırlatılması (MA-1372).
- Kaderine razı olma (MA-879, MA-934).
- Kahve içmeyen misafire ev sahibinin sitem etmesi (MA-1002).
- Karşıdakini kızdırmaya çalışma (MA-1443).
- Karşıdakinin yaşlılığını belirtme (MA-126).
- Karşısındakini aşağılama, beğenmeme, yerme (MA-221, MA-352, MA-698, MA-930, MA-1026, MA-1146, MA-1374, MA-1438).
- Kendini tanıtma (MA-256).
- Kendisine kötülük yapıldığına inanan kişinin bedduada bulunması (MA-705, MA-792, MA-1009) .
- Kötü eşe düşen kadına onu bırakıp başkasını bulmasını öğütleme (MA-740)
- Köy muhtarından köyün gençleri ile ilgili yardım isteme (MA-1154).
- Köyde alınan bir habere çok şaşırmak (MA-1155).
- Köydeki dedikoducu kişiler yüzünden herkesin diline düşmek (MA-798).
- Köyden birini hicvetme (MA-1405).
- Köyden birinin giyiminden bahsederek onunla alay etme (MA-310).
- Köyden birinin sigara içerkenki tasviri (MA-311).
- Köyün adetlerine göre yolcuların oynatılması (MA-1406).
- Köyün ağalarına alkışta bulunma (MA-1038).

- Köyün ağasını siyasi yenilgi üzerinden kızdırmaya çalışma (MA-663).
- Köyün dilinden bıkan kişinin orayı terk ederken köylülere sitemde bulunması (MA-542).
- Köyün, ilçenin, şehrin, ülkenin kızlarını yerme; zamane kızlarını kötüleme (MA-261, MA-262, MA-437, MA-441, MA-445, MA-476, MA-525, MA-790, MA-1016, MA-1081, MA-1275, MA-1327, MA-1359).
- Köyün kızlarını işe, oyuna davet etme (MA-367).
- Köyün kızlarını övme (MA-497, MA-985, MA-1034, MA-1069).
- Köyün muhtarına övgüler (MA-1039).
- Kişinin hatırlanma isteğini belirtmesi (MA-356, MA-737MA-1239, MA-1269, MA-1442).
- Kişinin, kız kardeşinin maddi sıkıntılar yaşamasına üzülmesi (MA-990).
- Kişinin köyün içinde kendisini övmesi (MA-1260).
- Kişinin, pir dahi olsa anneye muhtaç olması (MA-102).
- Kişinin saflığı ile alay etme (MA-381).
- Kişiyi korkaklığı nedeniyle alaya alma (MA-830).
- Makyajı, süslenmeyi eleştirme (MA-1241, MA-1289) .
- Mantuvara gelmeyene kargışta bulunma (MA-38, MA-1063).
- Misafirin, ev sahibinden yiyecek istemesi, (MA-303, MA-1323) .
- Misafirin, kendisine ikramda bulunmayan ev sahibine sitem etmesi (MA-817).
- Misafirlik, misafiri ağırlama, uğurlama, (MA-141, MA-196, MA-984).
- Öğrencinin çok sevdiği öğretmenine mutluluk dilemesi (MA-6).
- Öğretmene duyulan saygı sevgi (MA-7, MA-277, MA-1121).
- Öğretmenin öğrencilere olan ilgisi (MA-1361).
- Sarhoş olma (MA-150).
- Seçim zamanında partisi seçimi kaybeden muhtarı kızdırma (MA-746).
- Selam almayana ve selam vermeyene sitem (MA-424, MA-685, MA-1110).
- Türk askerinin Yunan askerine meydan okuması (MA-59).
- Türk milletine Türk'ten başka dost olmayacağı (MA-920) .
- Yolcunun yola çıkmadan önce ev sahibinden çay istemesi (MA-997).

6.2.4. İş ve İmece

Adana'da söylenen maniler içerisinde kırsal yaşantının önemli bir parçası olan tarla işleri ve günlük işler üzerine söylenmiş iş ve imece temalı manilere rastlanmıştır. Adana'da söylenen manilerde yer alan iş ve imece temaları şu şekildedir:

- Ekin salavatlama (MA-515, MA-822).
- Ekin ekme ve muradını alma (MA-52).
- Kızın iş yapmayı anneden öğrenmesi (MA-325).
- Kızın, tarlada çalışan sevdiğine acıması (MA-82).
- Komşulara seslenerek onları tarlada arpa toplamaya çağırma (MA-691).
- Köylülerin tarla ekme konusunda birbiriyle atışması (MA-662).
- Köyün tarlalarını ot kaplaması (MA-44).
- Pazarcının insanları alışverişe çağırması (MA-982).
- Tarlada çalışan erkeğe kızların oyun yapması (MA-965).
- Tarlada çalışan ırgatların ırgat başına övgüsü (MA-1157).
- Tarlada çalışan kızın biriktirdiği parayla altın küpe almak istemesi (MA-1187).
- Tarlada çalışan sevgiliye seslenme (MA-230).
- Tarlada çalışanların işte ileri gitmek için dua etmesi (MA-965).
- Tarlada yorulan kızın, ona yaklaşmak isteyen erkeği reddetmesi (MA-974).

6.2.5. Dert, Pişmanlık ve Şikâyet

Adana'da söylenen manilerde dert, pişmanlık ve şikâyetin dile getirildiği çeşitli temalar şu şekilde sıralanmıştır:

- Abisinin kız kaçıracağını öğrenen kızın annesine şikâyeti (MA-1073).
- Derdinden bulutların bile ağlaması dert yanma (MA-1317).
- Dert yanma, dert çekme, dertlerden şikâyet, çaresiz dertlere kalma (MA-333, MA-697, MA-1126, MA-1184, MA-1287, MA-1335).
- Düşmana esir düşmekten dolayı feleğe şikâyette bulunma (MA-107).
- Emeklerin boşa gitmesinden şikâyet (MA-155, MA- 394, MA-657, MA-844).

- Halinden şikâyet (MA-774).
- Hastanın hemşirelerin tutumundan şikâyet etmesi (MA-1397).
- Kaderden şikâyet edip ağlamak (MA-45)
- Kadere sitem, kaderden şikâyet (MA-45, MA-183, MA-242, MA-650, MA-1098, MA-1429).
- Kadının, eşinin vefasızlığından ve zalimliğinden şikâyeti (MA-535, MA-638, MA-1122, MA-1348).
- Kişinin, dertlere dayanabilmek için kendi kendini telkin etmesi (MA-1082).
- Verdiği acılardan dolayı anne olduğuna pişman olma (MA-226).
- Yalnızlıktan şikâyet, yalnızlığın zorluğu (MA-317, MA-614, MA-1020, MA-1065).
- Yaş farkından dolayı sevgiliyle kavuşamamaktan şikâyet etme (MA-897).
- Zamane kızlarının rahat davranışlarından şikâyet etme (MA-125).

6.2.6. Gurbet ve Ayrılık

Gurbet ve ayrılık, Adana'da söylenen manilerin değindiği bir başka önemli temadır. Gurbette olma, sevgiliden veya aileden uzak kalma vb. konular üzerinde yoğunlaşan aşağıdaki temaların Adana'da söylenen manilerde işlendiği tespit edilmiştir:

- Anneden ayrı olma, anne hasreti (MA-105, MA-168, MA-1192, MA-1365, MA-1435).
- Annenin evlada özlemi (MA-169, MA-1277).
- Annenin kızından zorla ayrılması (MA-1003).
- Ayrılığın ölümden beter olması (MA-1316, MA-1321).
- Ayrılıktan dolayı gözyaşı dökme (MA-70).
- Evladını gurbete yollama (MA-734).
- Genç yaşta anneden ayrılma (MA-973) .
- Gurbet acısı ile ağlayarak mendil çürütme (MA-1123).
- Gurbet elde iken çekilen vatan hasreti (MA-595).
- Gurbet elde sevdiğini özleme (MA-1351) .
- Gurbete düşmek, gurbetin zorluğu, küsüp gurbete gitmek (MA-415, MA-586, MA-624, MA-644, MA-722, MA-769, MA-825, MA-1123).

- Gurbete düşmekten duyulan üzüntü (MA-654).
- Gurbette yâr sevme (MA-368).
- Gurbetteki evladın anne özlemi (MA-168).
- Gurbetteki evladın annesine olan hasretini anlatması (MA-62).
- Gurbetteki sevgiliye özlem (MA-3) .
- Gurbetten yâr sevenin ancak deli olabileceği (MA-15) .
- Kardeşten ayrı düşme, kardeşe özlem (MA-28, MA-104, MA-1134, MA-1363, MA-1408).
- Kendisini gurbete gönderen evladın annesine sitemi (MA-289).
- Sıla hasretiyle kuş olup memleketten haber almak isteği (MA-630).

6.2.7. Gelin-Kaynana

Gelin kaynana ilişkisi üzerinde yoğunlaşan maniler, bu ilişkiyi çeşitli açılardan ele almaktadır. Adana'da söylenen manilerde tespit edilen gelin-kaynana temaları şu şekildedir:

- Eziyet çektiren kaynanaya sitem (MA-50).
- Gelinin dış görünüşü ve dili ile ilgili olarak övme (MA-603).
- Gelinin, eşi nedeniyle kaynanayı da sevmesi (MA-222).
- Gelin görümce kavgası (MA-253).
- Gelinin kaynana ve kayınbabayı aşağılaması (MA-938).
- Gelinlerin kaynana zulmü ile acı çekmesi (MA-944).
- Gelinin, kaynananın ölümünü istemesi (MA-378, MA-505, MA-937, MA-946, MA-1430).
- Gelinin kaynanasını ve görümcesini aşağılaması (MA-942, MA-951, MA-953) .
- Gelinin, kaynanasının ölümüne sevinmesi (MA-191, MA-952, MA-1339).
- Gelinin kaynanaya kargışta bulunması (MA-508, MA-954, MA-1229).
- Gelinin kaynanaya kötülük düşünmesi (MA-456, MA-956).
- Gelinin kaynanaya oğlu için tahammül etmesi (MA-1285).
- Gelinin kaynanayı aşağılaması (MA-708, MA-875, MA-939).
- Gelinin kaynanayı kovmak istemesi (MA-701).

- Gelinin kaynanayı tehdit etmesi (MA-379, MA-456).
- Gelinin, zalimliğinden korktuğu görümceyi istememesi (MA-266).
- Kaynananın geline gözdağı vermesi (MA-991, MA-1174, MA-1402).
- Kaynananın gelini aşağılaması (MA-287, MA-533, MA-534, MA-1156, MA-1204).
- Kaynananın kendi üstünlüğüne inanıp gelini aşağılaması (MA-1395).
- Kaynananın kız ve oğlanın yakınlaşmasını kıskanması (MA-963).
- Kaynanaya mizahi yollu takılma (MA-1320).
- Kaynanaya sitem (MA-1217).
- Kaynanayı oğlu ile kıskandırma (MA-71, 629).
- Kocasıyla mutlu olmak isteyen gelinin kaynanayı kovması (MA-1303).
- Gelinin, kaynananın evlenmek istediğini belirterek onunla dalga geçmesi (MA-372).
- Gelinin kaynanayı kıskandırması (MA-373, MA-374, MA-916, MA-947, MA-955, MA-962, MA-968).
- Gelinin kaynanaya gözdağı vermesi (MA-299, MA-376, MA-998).

6.2.8. Askerlik

Adana'da söylenen manilerde önemli geçiş dönemlerinden biri olan askerlik temasının pek çok açıdan işlendiği tespit edilmiştir. Adana'da söylenen manilerin değindiği askerlik temaları şunlardır:

- Asker yolu beklemekten şikâyet (MA-1128).
- Askerdeki biri için tarlada çalışıp para kazanma (MA-1188).
- Askerdeki eşin, sevgilinin ölmesinden duyulan üzüntü (MA-609, 1205).
- Askerdeki evlada özlem (MA-1214).
- Askerdeki oğlunu merak etme (MA-1403).
- Askerdeki sevgiliyi görme isteği (MA-41).
- Askerdeyken sevgiliden ayrı kalma (MA-217).
- Askere giden sevgilinin isteği, uyarısı, özlemi, sevgiliyi avutması (MA-161, MA-506, MA-1250).
- Askere giderken sevgiliye seslenme (MA-224).

- Askere gitme, sevgiliden uzak kalma (MA-162).
- Askere gitmenin gençleri olgunlaştıracağı düşüncesi (MA-255).
- Evladın askerde olması (MA-1424).
- Sevgilinin askere gitmesinden dolayı duyulan üzüntü
- Sevilen kişinin askere gitmesi, askerdeki sevgiliyi görememe, onu özleme (MA-18, MA-23, MA-54, MA-117, MA-163, MA-203, MA-234, MA-296, MA-431, MA-468, MA-521, MA-534, MA-679, MA-828, MA-967, MA-1010).
- Sevilen kişiyi alamadan askere gitme (MA-728).
- Kardeşin askere gitmesi ve yalnız kalma (MA-536, MA-1135).

6.2.9. Mani Söyleme

Adana'da söylenen maniler arasında mani söyleme, başlı başına bir tema olarak yer almıştır. Adana'da söylenen maniler içerisinde mani söylemenin çeşitli yönlerden ele alındığı temalar şu şekildedir:

- Espriye alınan dinleyiciden mani ile özür dileme (MA-541).
- Hayvanlarla ilgili mizahi atışma (MA-1417).
- Hatıra defterine defterin sahibi ile ilgili mani yazma (MA-675).
- Komşu oğluyla atışma (MA-1079).
- Kösem oyununda mani söyleme (MA-1019).
- Mani söyleme, mani yazma, manici olma (MA-296, MA-557, MA-1054, MA-1055, MA-1056) .
- Mani söylemeyi bilmeyen rakibini aşağılama (MA-43).
- Mani söyleyen kişinin dinleyiciden mani aracılığıyla sigara istemesi (MA-1212).
- Mani söyleyenin, dinleyicilerden küpe istemesi (MA-679).
- Mani söyleyenin dinleyiciyi övmesi (MA-319, MA-594) .
- Mani söyleyenin dinleyiciye iyi dilekte bulunması (MA-676).
- Mani söyleyenin icrasını bölen kişiye uyarısı (MA-301).
- Mani söyleyenin karşıdaki kişiye alkışta bulunması (MA-1189).

- Mani söyleyenin karşısındaki kişiyi kızdırmaya yönelik hakarette bulunması (MA-1012).
- Mani söyleyenin, karşısındakinden hediye isteyip kahır etmesi (MA-695).
- Mani söyleyenin karşısındakinin görünüşü ve kişiliği ile ilgili iğneleyici sözler söylemesi (MA-1358).
- Mâni, türkü söylemeyi beceremeyenleri susturma (MA-275).
- Manicinin onu dinleyen kişiye alkışta bulunması (MA-676).
- Meslekle ilgili atışma (MA-346).

6.2.10. Din

Adana'da din ve inanç teması çeşitli yönleriyle şu şekilde işlenmiştir:

- Allah'a dua ederek zenginlerin malını ellerinden almasını dileme (MA-200)
- Allah'a yağmur yağdırması için dua etme (MA-106, MA-215, MA-295, MA-1346, MA-1347).
- Dans ederken nazar olmaması için besmele çekilmesi (MA-757).
- Davulcunun bahşiş istemesi (MA-252, MA-293, MA-466, MA-468, MA-514, MA-1308, MA-1437).
- Davulcunun bahşişini almadan gitmemesi (MA-469).
- Davulcunun, kişinin adına davulcu manisi söylemesi (MA-1418).
- Davulcunun mani defteri tutması (MA-54).
- Gönüller yorulsa da Allah'ın dertlere dayanma gücü vermesi (MA-577).
- Hakk'tan yardım dileme (MA-1232).
- Hz.Muhammet'e salavat (MA-103, MA-1140).
- İftar vaktinde yerine getirilen gelenekler (MA-684, MA-1237).
- Kapalı giyinmenin günahları affettireceğini vurgulama (MA-8).
- Ramazan ayında hayır işlemenin önemi (MA-1286).
- Ramazan davulcusunun evi selamlaması, haklama (MA-467, MA-1367).
- Ramazan'da yerine getirilen gelenekler (MA-52).
- Ramazan'ı inançla karşılama (MA-1225).

6.2.11. Ölüm

Adana'da ölüm temasının farklı yönlerinin bulunabileceği temalar şunlardır:

- Kadının, ölen eşine ağıt yakması (MA-1258).
- Sadece el kızının samimi bir şekilde yas tutması (MA-806).
- Ölen evladın ismini üzüntüyle anma (MA-1092).
- Ölen kişinin ardından karısının yas tutmamasını ayıplama (MA-821).
- Üç evladını birden yitiren annenin yaşadığı acı (MA-101).
- Yas tutma (MA-806).
- Yeni gelinin eşini kaybedip yas tutması (MA-1368).

6.3. Adan'da Söylenen Manilerde Zaman

Adana'da söylenen manilerde zaman kavramını karşılayan ifadelere ulaşılmıştır. Zaman diliminin belirli veya belirsiz ifadelerle tespit edildiği söz ve söz öbekleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Akşam (MA-53, MA-54, MA-55, MA-110, MA-135, MA-257, MA-379, MA-553, MA-782, 845, MA-1028, MA-1094).
- Akşam vakti (MA-39).
- Akşam-sabah (MA-730, MA-735).
- Ayın on dördü (MA-340, MA-341).
- Ayın onu (MA-315).
- Aylar (MA-910).
- Aylar yıllar (MA-226).
- Bazı bazı (MA-945).
- Bahar (MA-659, MA-1331).
- Bir gün (MA-29, MA-353, MA-397).
- Bu akşam (MA-1233).
- Bu gece (MA-828, MA-983, MA-986, MA-1178).
- Bu yaz (MA-863).
- Bu aylarda (MA-162).

- Bugün (MA-61, MA-156, MA-340, MA-341, MA-342, MA-343, MA-344, MA-345, MA-346, MA-348, MA-347, MA-349,MA-365, MA-591, MA-725, MA-727, MA-757, 1015, MA-1258, MA-1304).
- Cuma (MA-344).
- Cuma ertesi (MA-343).
- Çoktan beri (MA-860).
- Dokuz ay (MA-1368).
- Dört sene (MA-1171).
- Dün akşam (MA-360).
- Dün gece (MA-570, MA-987).
- Elli sene (MA-1045).
- Ezelden (MA-1057).
- Gece (MA-805, MA-895, MA-932).
- Gece gündüz (MA-134).
- Gece yarısı (MA-991).
- Gelecek ay (MA-1159).
- Gelecek yıl (MA-315).
- Gün (MA-28).
- Gün değmeden (MA-1035).
- Günden güne (MA-964, MA-1354).
- Gündüz (MA-209, MA-805, MA-932).
- Gündüzleri (MA-404).
- Günler (MA-161).
- Güz (MA-154, MA-405, MA-406, MA-1331)
- Her gün (MA-1168).
- Her kahve pişirmeye (MA-1006).
- İftar vakti (MA-684).
- iki sene (MA-1228).
- İkindinin öğleni (MA-720, MA-721).
- Kış (MA-154, MA-728, MA-1114).
- Kış günü (MA-927).
- Kış yaz (MA-297).

- Ocak (MA-926).
- On beş gün (MA-490).
- Pazar (MA-349).
- Ramazan (MA-472).
- Saat beş (MA-225).
- Sabah (MA-38, MA-873).
- Sahur (MA-1237).
- Sahur vakti (MA-52).
- Salı (MA-345).
- Senelerce (MA-652).
- Şimdi (MA-152, MA-1415, MA-1437).
- Temmuz (MA-616).
- Üç ay (MA-840).
- Üç beş gün (MA-935).
- Üç gün (MA-386, MA-423, MA-777, MA-1009).
- Yarın akşam (MA-112, MA-691).
- Yaz (MA-480, MA-1407).
- Yedi sene (MA-394, MA-682, MA-771, MA-775, MA-778, MA-1242).
- Yedi yıl (MA-683, MA-779).
- Yıllar (MA-397).
- Zaman zaman (MA-1090).

6.4. Adana'da Söylenen Manilerde Mekân

Adana'da söylenen maniler içerisinde belirli bir yerin adını karşılayan mekân adlarının yanında maninin etkileyiciliğini arttıran çevre betimlerinde kullanılan ifadeler de yer almaktadır. Manilerde yer verilen mekân adlarının çoğunluğunu yöresel olanlar oluştursa da Adana'da söylenen manilerde daha farklı coğrafyada yer alan mekân adlarıyla da karşılaşmak mümkündür. Adana'da söylenen maniler içerisinde yer verilen mekân adları şunlardır:

- Adana yolları (MA-625).
- Adana köprü başı (MA-1059).

- Ağrı Dağı (MA-33).
- Almanya (MA-722).
- Arabistan (MA-653).
- Ak Köprü (MA-117).
- Ahır (MA-376, 1274).
- Adana yolu (MA-19).
- Adana (MA-10, MA-11, MA-13, MA-16, MA-17, MA-20, MA-21, MA-22, MA-25, MA-26, MA-121, MA-355, MA544, MA-576, MA-607, MA-724, MA-1071, MA-1104, MA-1260).
- Adana'nın köprüsü (MA-23).
- Akdeniz yolları (MA-1230).
- Alpu'nun yokuşu (MA- 1310).
- Ankara (MA-107, MA-1136).
- Ark altı (MA-749).
- Bağ (MA-189, MA-238, MA-239, MA-240, MA-622).
- Bahçe (MA-120, MA-242, MA-243, MA-244, MA-245, MA-247, MA-263, MA-268, MA-274, MA-276, MA-282, MA-309, MA-343, MA- 930, MA-1290, MA-1296).
- Bahçeler (MA-260, MA-267, MA-272, MA-1032).
- Balıkesir Bandırma (MA-285).
- Baltalı'nın dağı (MA-1158).
- Bayır (MA-19, MA-157).
- Bornova'nın dağı (MA-408).
- Bostan (MA-324, MA-325).
- Bulgaristan (MA-302).
- Bursa (MA-1260).
- Ceyhan (MA-357, MA-358).
- Cihadiye (MA-262, MA-651, MA-1327).
- Çamlık (MA-1312).
- Çardak (MA-865, MA-1168).
- Çarşı (MA-375, MA-376, MA-378, MA-380, MA-1407).
- Çay (MA-386, MA-387).

- Çayır (MA-1297).
- Çayır çimen (MA-33).
- Çeşme (MA-1008).
- Çiftlik (MA-714, MA-966).
- Çeşme başı (MA-393, MA-742).
- Çöl (MA-1183).
- Çömelek (MA-209).
- Dağın ardı (MA-1319).
- Dağlar (MA-46, MA-419, MA-420, MA422, MA-423, MA-424, 426, MA-1113, MA-1252, MA-1315, MA1316, MA, MA-1317).
- Dağlar başı (MA-397).
- Dağların ardı (MA-428).
- Dam (MA-936, MA-177, MA-436, MA-443, MA447, MA-448, MA-457, MA-526, MA-967).
- Dallas (MA-370).
- Dar sokak (MA-231).
- Deniz (MA-316, MA-543).
- Dere (MA-269, MA-475, MA-478, MA-729, MA-731, MA-1392).
- Dere boyu (MA-479).
- Dereler (MA-485, MA-1177).
- Diyarbakır (MA-488, MA-489).
- Düz ova (MA-620, MA-716).
- Edirne (MA-513).
- Edirne’nin hamamı (MA-512).
- Ekmekçi (MA-441).
- Elmalı köyü (MA-1170).
- Erzin (MA-747).
- Erzurum (MA-1126).
- Ev (MA-257, MA-455, MA-580).
- Evlerinin önü (MA-582).
- Evin arkası (MA-286).
- Evinizin önü (MA-574).

- Evimizin önü (MA-572).
- Gökbez (MA-261, MA-497, MA-997, MA-1089).
- Göl (MA-1182, MA-1183).
- Gültepe (MA-124).
- Hela (MA-1413).
- Han (MA-883).
- Harlık (MA-580).
- Harman (MA-592, MA-667, MA-883).
- Harman yeri (MA-667).
- Heleke (MA-721).
- Havuz başı (MA-743).
- Hilmiye (MA-699).
- Irmak (MA-1310).
- Isırgan (MA-1021).
- İki dağın arası (MA-715).
- İnnaplı (MA-1070).
- İstanbul (MA-433).
- İzmir (MA-751, MA-1047).
- Kadirli (MA-834).
- Kalenin ardı (MA-788).
- Karacaören (MA-838).
- Karadeniz (MA-1276).
- Karataş (MA-263, MA-911).
- Karlı dağ (MA-869).
- Karşıki ev (MA-1160).
- Kale (MA-157, MA-239, MA-777, MA-781, MA-785).
- Karlı dağlar (MA-49).
- Keştepe (MA-1016).
- Kırmıtlı (MA-985).
- Kışla (MA-989).
- Kilis (MA-624).
- Koruluk (MA-138).

- Kökez (MA-798).
- Köprü altı (MA-1010, MA-1017).
- Köprü (MA-1018).
- Köprünün altı (MA-1014).
- Köşe başı (MA-1020).
- Köy (MA-1224, MA-1431).
- Kumhöyüğü (MA-1024).
- Kuyu (MA-1033).
- Kuyu başı (MA-1031, MA-1032)
- Mahalle (MA-349, MA-909).
- Malatya (MA-558).
- Maraş (MA-197).
- Mardin (MA-1158).
- Mektep (MA-1111).
- Mersin (MA-464, MA-1361, MA-1362).
- Mez Dağı (MA-1140).
- Mezarlık (MA-1141).
- Mısır (MA-1062).
- Naltaş (MA-1155).
- Narlık (MA-320).
- Nasip Ağa'nın kahvesi (MA-1443).
- Niğde (MA-630).
- Pozantı (MA-1310, MA-1323).
- Pektaş'ın duvarı (MA-1230).
- Pınar (MA-989, MA-1213).
- Pınar başı (MA-66).
- Pozantı'nın düzü (MA-1224).
- Sabuncu'nun evleri (MA-1230).
- Saimbeyli (MA-94, MA-95, MA-1081).
- Samanlık (MA-580).
- Sarıçam (MA-525).
- Sarıçam dağları (MA-1256).

- Sayca (MA-259, MA-1260).
- Saray (MA-1059).
- Şam (MA-867, MA-1007).
- Şehir (MA-582).
- Uluçınar (MA-565, MA-1312, MA-1349)
- Urfa (MA-1377).
- Ünlüce (MA-100, MA-122, MA-322, MA-331).
- Tarla (MA-234, MA-730, MA-1336, MA-1338)
- Tarlalar (MA-1332).
- Tarsus (MA-872).
- Tepebağ Okulu (MA-25).
- Tepenin ardı (MA-1352).
- Tren yolu (MA-225).
- Tufanbeyli (MA-355)
- Yaban (MA-1414).
- Yarımca (MA-44).
- Yârimin odası (MA-316).
- Yazı (MA-1414).
- Yemen (MA-755).
- Yeniyayla (MA-487, MA-1034, MA-1419).
- Yol (MA-496).
- Yollar (MA-397, MA-1428).
- Zeytinbeli (MA-608, MA-1010, MA-1440).
- Zindan (MA-417).

6.5. Adana'da Söylenen Manilerde Kişiler

Adana'da söylenen maniler incelendiğinde özel adların, lakapların, akrabalık adlarının, meslek adlarının ve çeşitli unvanların yanında yer adına bağlı olarak verilen topluluk adlarının bu manilerde yer aldığı tespit edilmiştir. Adana'da söylenen manilerde yer verilen kişi adları şunlardır:

- Abla (MA-1018, MA-1097).
- Abim (MA-882).
- Ağa (MA-966).
- Ahmet (MA-124).
- Ali (MA-78, MA-79, MA-80, MA-81, MA-82, MA-84, MA-85, M-86, MA-345, MA-649, MA-722, MA-1165, MA-1340).
- Ali dayı (MA-77).
- Amcam (MA-1203).
- Ana (MA-1106).
- Anne (MA-408, MA-553, MA-1076, MA-1428).
- Annem (MA-1058).
- Arap uşağı (MA-130).
- Artist (MA-637).
- Arzu (MA-72, MA-73, MA-131, MA-1314).
- Aslı (MA-646).
- Ayşe teyze (MA-362, MA-377).
- Ayten (MA-671).
- Azem (MA-670).
- Baba (MA-529, MA-832, MA-914, MA-1014, MA-1106, MA-1428).
- Babam (MA-1058 MA-1059).
- Baldız (MA-1018).
- Bey (MA-1299).
- Berduş oğlan (MA-1423).
- Beyaz gömlekli oğlan (MA-308).
- Boynu kravatlı (MA-1336).
- Bulut (MA-1345).
- Büyük kız (MA-500).
- Cafer baba (MA-417).
- Cellat (MA-707).
- Cüneyt Arkın (MA-497).
- Çarıklı (MA-1336).
- Çerkez kızı (MA-551).

- Çömelek’in kızları (MA-209).
- Çöpçü (MA-223, MA-370).
- Damat bey (MA-177).
- Dayı (MA-914).
- Doruklu (MA-1338).
- Dost (MA-770).
- Düşman (MA-770).
- El (MA-1319).
- El oğlu (MA-1120).
- El alem (MA-223).
- Elin oğlu (MA-179).
- Eller (MA-393, MA-1045, MA-1108, MA-1344).
- Emin (MA-1158).
- Emin abi (MA-1071).
- Emmim oğlu (MA-729).
- Enişte (MA-1097).
- Ergen oğlan (MA-500).
- Erkekler (MA-673).
- Erzinli (MA-1183).
- Fadime (MA-988, MA-1094).
- Fallik bacım (MA-1099).
- Fatma (MA-367).
- Ferhat (MA-591).
- Gâvurun oğlu (MA-981).
- Gelin (MA-490, MA-959, MA-1185).
- Görümce (MA-643, MA-941).
- Gökbez’in kızları (MA-497).
- Hacı Ali Ağa (MA-662).
- Hacı Recep Hacı Ali ağa (MA-663).
- Hacı Ahmet Koçak (MA-702).
- Halime (MA-1077).
- Hanife Kız (MA-1224).

- Hasan (MA-120).
- Hasret (MA-604).
- Haşim Abi (MA-1157).
- Hatice (MA-996).
- Heleke'nin kızları (MA-721).
- Hoca (MA-1111).
- Hülya Avşar (MA-495, MA-496).
- Hürü bacı (MA-984).
- Hüseyin (MA-1166).
- İki bacı (MA-389, MA-719)
- İnnaplı'ın kızları (MA-1070).
- İsmail (MA-1167).
- Kamber (MA-131, MA-493, MA-797).
- Kara gözlü kız (MA-777).
- Karataş'ın kızları (MA-436).
- Karataşlılar (MA-263).
- Kayın (MA-949).
- Kaynana (MA-158, MA-245, MA-260, MA-298, MA-375, MA-380, MA-455, MA-941, MA-943, MA-945, MA-949, MA-950, MA-957, MA-959, MA-1078, MA-1168, MA-1274, MA-1431).
- Kaynanam (MA-948).
- Kerem (MA-646).
- Kırık Ali (MA-915).
- Kırmıtlı'nın kızları (MA-985).
- Kız (MA-188, MA-443, MA-1032, MA-1053).
- Kızlar (MA-268, MA-447, MA-703, MA-710, MA-1074, MA-1075, MA-1170).
- Kozanlı (MA-256).
- Kumhöyüğü'n kızları (MA-1024).
- Mahmut (MA-1092).
- Mehmet Ali (MA-681).
- Mezarcı (MA-327).

- Mehmet (MA-607, MA-775, MA-898, MA-988, MA-1104, MA-1105, MA-1110).
- Memet (MA-504, MA-1104).
- Münevver (MA-40).
- Mısra (MA-594, 676).
- Mısra Hoca (MA-335).
- Muhtar amca (MA-77).
- Muhterem (MA-1161).
- Mustafa (MA-1033).
- Nazlı yâr (MA-622).
- Necla (MA- 655).
- Oğlan (MA-127, MA-443, MA-611, MA-1168, MA-1393).
- Oğlanlar (MA-703, MA-1074, MA-1075).
- Onbaşı (MA-883).
- Osman (MA-1072).
- Paşa (MA-1299).
- Recep (MA-608).
- Reis Bey (MA-662).
- Resmiye (MA-528).
- Sabiha (MA-1369).
- Saimbeyli (MA-1084)
- Sakallı (MA-268).
- Subay (MA-370, MA-883).
- Sude (MA-303).
- Şaban Ağa (MA-252).
- Şadiye Pehlivan (MA-302).
- ….Hanım (MA-491).
- Tarık Akan (MA-160).
- Topal Elif (MA-1358).
- Türk milleti (MA-920).
- Tufanbeylili (MA-355).
- Tenekeci Ahmet (MA-874).

- Uluçınar Gençleri (MA-565, MA-1312, MA-1313, MA-1349).
- Ünlüce (MA-1086).
- Varsaklar (MA-1325).
- Veli dayı (MA-77).
- Yâr (MA-46, MA-66, MA-166, MA-167, MA-189, MA-238, MA-294, MA-308, MA-316, MA-344, MA-419, MA-422, MA-423, MA-457, MA480, MA-492, MA-526, MA-529, MA-550, MA-596, MA-610, MA-643, MA-667, MA-748, MA-756, MA-849, MA-878, MA-881, MA-885, MA-927, MA-980, MA-1035, MA-1050, MA-1052, MA-1182, MA-1193, MA-1305, MA-1318, MA-1344).
- Yârim (MA-274, MA-343, MA-349, MA-420, MA-549).
- Yaşar (MA-114).
- Yenge (MA-316).
- Zamane kızları (MA-1341).
- Zahide (MA-324).
- Zeynep (MA-1358).
- Zeytinbeli kızları (MA-608 MA-1010).

6.6. Adana'da Söylenen Manilerde Halkbilim Unsurları

Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilimdir (Örnek, 1995, s. 15).

Adana yöresinin kültürel ürünleri olan manilerin alan araştırması yöntemiyle derlenip sınıflandırıldığı çalışmamızda elde edilen verilerin yorumlanması aşamasında halkbiliminin çalışma alanına giren çeşitli konulara ulaşıldığı tespit edilmiştir. Her ne kadar halkbiliminin içerdiği konuların kesin bir çerçevesinin çizilmediği göz önünde bulundurulsa da bu çalışmada ulaşılan verilerin sınıflandırılması sırasında Sedat Veyis Örnek'in konu üzerine yapmış olduğu sınıflandırma esas alınmıştır (Örnek, 1995, s. 17-20).

Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)

Adana manilerinde “köylü” ve “şehirli” olma üzerinden bir kimlik ve yaşam tarzını tanıtan manilere aşağıda yer verilmiştir:

Köylüler motor aldı
Bozuldu yolda kaldı
Yaşasın bizim **köylü**
Isırgan’dan kız aldı (MA-1021).

Anterimin moruna
Varmam **köylü** oğluna
Beş bin bilenzik taksa
Gene girmem koluna

Arabanın tekeri
Köylülerin şekeri
Öyle bir yâr sevmişim
Ünlüce’ni bekârı

Zeytinbeli köyümüz
Buz gibidir suyumuz
Köyümüz köydür ama
Şehirlidir huyumuz

Yerleşim-Yerleşim Türleri

Sürekli ve geçici yerleşim yerleri olmak üzere iki farklı başlık altında incelenen yerleşim türleri içerisinde en sık karşılaşılan “köy”dür. Bunun yanında “şehir” ve “yayla” ifadelerine de rastlanmıştır.

- Annemizin Yaşar’ı
  Her işleri başarı
  Babam beni vermiyor
  Köyümüzden dışarı (MA-114).

· Evlerinin önü yunak
Yunakta ikimiz yunak
Kız eğer benim olursa
Şehirde alırım konak (MA-122).

· Hilmiye'dir **köyümüz**
Acı çalar suyumuz
Ben yarimle kaçarken
Ayırdı muhtarımız (MA-699).

· Arabası dört teker
Yaylalardan ot çeker
Şimdiki zaman kızları
Oynamadan diz çöker (MA-125).

Halk Mimarisi

Sedat Veyis Örnek'in yapmış olduğu halk bilinin çalışma alanlarını gösteren tasnife göre bu başlık altında barınak ve konut tipleri, bunların yapımı sırasında kullanılan araç-gereçler ve ev eşyaları-türleri, yapımı, kullanılışı- üzerinde durulmuştur.

· Küçücük ayaklıyım
Odalarda saklıyım
Anne çirkine verme
Güzele meraklıyım (MA-1040).

· Karanfilim üç çatal
Yârim **çardak**ta yatar
Yatma yârim çardakta
Koluna diken batar (MA-865).

· Kaşlarım var yay gibi
Gözlerim var ay gibi
Oğlun bana **ev** aldı

Koskoca **saray** gibi (MA-1201).

· Karşı karşı **han**ımız
Karşıdaki harmanımız
Sen ordan gel ben burdan
Çatlasın düşmanımız (MA-884).

· Çay benim **çeşme** benim
Derdimi eşme benim
Seninle dalga geçtim
Sevdiğim başka benim (MA-385).

· Evimizin önü **hayma**
Oğlan bana gönül koyma
Babam duyacak olursa
Etini yapar kıyma (MA-572).

· **Ev**lerinin önü yunak
Yunakta ikimiz yunak
Kız eğer benim olursa
Şehirde alırım **konak** (MA-582).

· **Pencere**m **demir parmak**
Tutan eller kurusun
Sokulma sevdalıyım
Yanar da kül olursun (MA-1200).

· Yeşil **perde yük**tedir
Evleri gediktedir
Ben oğlumu tanırım
Beşinci bölüktedir (MA-1424).

· Diyarbakır bu mudur
Desti dolu su mudur
Gittin ki tez gelesin
Tez dediğin bu mudur (MA-488).

· Karşıda kalaçılar
Ne güzel **kap** yucular
Yârin gelir dediniz
Hani be yalançılar (MA-892).

· **Masa** başında keklik
Kızlar giyer eteklik
Ben askere gönderdim
Fidan boylu bir keklik (MA-1067).

· **Sabun** koydum **leğen**e
Bak başıma gelene
Benim kadar taş düşe
Kaynana senin tepene (MA-1229).

· **Yün yatak**ta yatarız
Yapma çiçek satarız
Biraz bekle davulcu
Şimdi bahşiş atarız (MA-1437).

· **Sini sini** tekerler
Üstüne bal dökerler
Kaynananın kahrını
Oğlu için çekerler (MA-1285).

· **Ocak** başında **maşa**
Kalk oğlan beni boşa
Boşamazsan boşama

Ben gidiyom sarhoşa (MA-1162).

Aydınlanma, Isınma

Bu bölümde ışık elde etme; ışık araç ve gereçleri ile ilgili ifadelerin yer aldığı maniler sıralanmıştır.

- **Lamba**m ışık vermiyor
  Camını silmeyince
  Abim izin vermiyor
  Kendi evlenmeyince (MA-718).

- Karşıdaki odanın
  İçinde **soba**sı yok
  Oku sevdiğim oku
  Cahilin modası yok (MA-902).

- Karşıdan gelenlere
  Gaz koydum **fener**lere
  Annem beni vermiyor
  Askerden gelenlere

Taşıtlar Taşıma Teknikleri

Adana manilerinde kara, hava ve deniz taşımacılıkları içerisinde en sık yer bulan, kara taşımacılığı türünde olanlardır. Manilerde geleneksel taşıma tekniklerine ait unsurlara da rastlanmaktadır.

- **Tren** gelir Mersin'den
  Mersin'in neresinden
  Ben talebelerimi tanırım
  Üstündeki elbisesinden (MA-1361).

- Kayadan atın beni
  Kervana katın beni

Kervan beni zapt etmez
Kızlara katın beni (MA-931).

· **Otobüs** geldi durdu
Kızlar içine doldu
Erkekleri sorarsan
Kavundan ucuz oldu (MA-1175).

· Motor aldım seksene
Bin üstüne gitsene
Motor çok güzel ama
Bak üstünde serseme (MA-1146).

· **Atı**m geliyor atım
Ayağında var nalı
Sevdiğimin uğruna
Yansın babamın malı (MA-187).

· **Kara tren** kay da gel
Askerleri say da gel
Askerlerin içinden
Benim yâri say da gel (MA-835).

· Bahçede ayrık kökü
Sandım **araba** yükü
Ne yapayım sevdiğim
Senin talihin kötü (MA-242).

· **Pisiklet** iki teker
Atma şekerin biter
Bir mani söyler isen
Bekâr canına yeter (MA-1218).

· Kara koyun kestiler
Teyyareye astılar
Demirkırat kazanmış
Gazeteye bastılar (MA-826).

· **Uçak** iki kanatlı
Kızlar elma yanaklı
Karşı postayı sorarsan
Maymun suratlı (MA-1374).

Ekonomi Türleri

Adana manileri içerisinde hayvanların bakımı, beslenmesi ve korunması; çobanlık ve hayvansal ürünlerin elde edilişlerine yer veren maniler **hayvancılık**; ekme, biçme, ürün alma ve tarım araç-gereçlerine yer veren maniler **tarım-rençperlik**; av türlerine yer veren maniler ise **avcılık** üzerine fikir verecek şekilde aşağıda yer almaktadır. Bu başlık altında incelenen manilerde en çok değinilen ifadeler tarım ve rençperlik üzerine olanlardır.

Mezarlık arkasında
Kara koyun künyası
Ne yapalım sevdiğim
Gün geçirmek dünyası (MA-1141).

Yeraltına giderim
Yedi maya güderim
Al deveci deveni
Ben yârime giderim (MA-1420).

Çimde otlar tavuklar
Gündüzleri yumurtlar
Koyun güden yârime
Gölge olsun bulutlar (MA-404) .

Oğlan gider sayaya
Koyunları saymaya
Biri eğsik çıkınca
Başlarmış ağlamaya (MA-1169).

Yazıya yaban derler
Ökçeye taban derler
Ne büyükleniyon kız
Kocana **çoban** derler (MA-1414).

Kara koyun kestiler
Teyyareye astılar
Demirkırat kazanmış
Gazeteye bastılar (MA-826).

Fındık serdim harmana
Âşık oldum ben sana
İkimizin aşkını
Yazdıralım fermana (MA-592).

Biber ektim bahçeye
Ne zaman göverecek
Kız senin deyyus baban
Ne zaman geberecek (MA-309).

Sepet almış koluna
Gitti pamuk dalına
Sevdiğim kız geliyor
Hep salına salına (MA-628) .

Tarlalarda bamye
Diskinirim yemeye
Ben abini seviyom
Utanıyom yemeye (MA-1333).

Kozaların altına
Yattım uyuyamadım
Baktım yâr ele bakar
Gördü dayanamadım (MA-1206).

Bahçelerde **maydanoz**
Maydanozu yoldunuz
Cihadiye'nin kızları
Siz de m' adam oldunuz (MA-262).

Adana pamuk yeri
Ilgınca eser yeli
Gurbet elden yâr seven
Ya akılsız ya deli (MA-15).

İn dereye dereye
Dereye yırak mısın
Akşam sabah **tarlaya**
Babana çırak mısın (MA-730).

Arpa ektim alaza
Selam söylen horoza
Horoz erken ötmesin
Yâr koynumdan gitmesin (MA-151).

Arpa ektim engine
Babam verdi zengine
Zengin gözün kör olsun
Düşemedim dengime (MA-153).

Kabak ektim ur gaptı
Ur bu dünyayı tuttu
Kırk oğlanın kazancı
Bir telli fistan etti (MA-752).

Dozer geliyor dozer
Önüne varman ezer
Şu Gökbez'in kızları
Cüneyt Arkın'a benzer (MA-497).

Karlı dağı aşalım
Zilli camız koşalım
Yâr askere gidince
Kiminle konuşalım (MA-869).

Naylon motor geliyor
Kanadını geriyor
Yaşasın Haşim abi
Irgat almış geliyor (MA-1157).

Mucur geliyor **mucur**
Dumanı iplik gibi
Yâr karşıdan geliyor
Sürmeli keklik gibi (MA-1153).

Ferguson motoruyum
Yük verin götüreyim
Bana bir ev yaptırın
Gelin gidince oturayım (MA-590).

Kazma kazıyom kazma
Kazma beni tartıyor
Bu sevda nasıl sevda
Günden güne artıyor (MA-964).

Vater vatere bakar
Vaterden pamuk akar
Kara gözlü sevdiğim
Çifte makine bakar (MA-1384).

Şalvara bak şalvara
Şalvarın kalabalık
Atalım onu göle
Tutalım alabalık (MA-1306).

Halk Ekonomisi

Adana'da derlenen manilerde "çarşı" halk ekonomisi dâhilinde, elde edilen ürünlerin "pazarlama" aşamasını temsil eden unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elma attım karşıya
Yuvarlandı **çarşıya**
Adana'nın erkekleri
Bir tabak turşuya (MA-544).

Çarşıdan aldım hasırı
Oldum kaynana esiri
Bu kaynana ölürse de
Ev olur arı sili (MA-378).

Çarşıda havuç kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun şurdan gelirken
Ahıra savuş kaynana (MA-376).

Beslenme-Mutfak-Kiler

Hayvansal ve bitkisel besinler; besin elde etme, hazırlama ve koruma ile ilgili kavramlar; mutfak düzeni ve araçları ile ilgili unsurlar manilerde sıkça yer bulmaktadır.

Mâni demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymağınız sizin olsun
Kızınızı almaya geldim (MA-1051).

Sepet sepet **yumurta**
Yârim beni unutma
Unutursan var unut
Gözyaşını kurutma (MA-1269).

Kale kalenin ucundan
Bir **nar** yolduk ucundan
Bir genç ile dost olduk
Hep bacısı yüzünden (MA-762).

Patatesi haşladım
Soymaya başladım
Annem aklıma gelince
Ağlamaya başladım (MA-1192) .

Bulamacı bularken
Tatlı tatlı yalarken
Düştüm bir bey oğluna
Künde pilav künde **pilav** (MA-350).

Mandalina portakal
Gitme yârim burda kal
Seni benden ayıra
Hem kör olsun hem topal (MA-1046).

Arabam dolu **susam**
Yârimin adı Hasan
Hasan adlı yârim var
Ne derdim var ne tasam (MA-120).

Armut daldan düşer mi
Karıncalar üşer mi
Benim yârim yok burda
Bana gülmek düşer mi (MA-147).

Yağmur yağdı ıslandım
Karaduta yaslandım
Ben annemin koynunda
Şeker ile beslendim (MA-1389).

Asmanın arasından
Alamıyom **üzüm**ü
Tara yârim saçını
Göremiyom yüzünü (MA-172).

Elma yiyorum elma
Elmanın iyisini
Kim aldı yârim sana
Gömleğin mavisini (MA-547).

Ateşte pilav aşı
Dibinde kalır taşı
Beni sana vermezler
Durma başını kaşı (MA-554).

Akşamdan kalan yemek
Bir tencere mercimek
Babam para aldıydı
Niye gittin … (MA-53).

Kayfeyi kavursana
Çık dama savursana
Tabancan yoksa yârim
Ah diye bağırsana (MA-936).

Duvar altında sini
İçine yaz ismini
Yâri seni özledim
Göndersene resmini (MA-759) .

Kazanlarda aş pişer
Kaynanaya iş düşer
Kız oğlanı tutuşun
Kaynana buna şaşar (MA-963).

Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri

Bu bölümde içerisinde ölçme, tartma ve hesaplama ile ilgili unsurlara yer veren maniler bulunmaktadır.

Teraziyim **kantar**ım
Günden güne artarım
Bir sene daha dursam
Çok canları yakarım (MA-1354).

İnciri incir tutar
Saati zincir tutar
Ben yârimi alacam
Düşmanı sancı tutar (MA-738).

Sarımsağım **kile** kile
Ölçemedim sile sile
Bugün ayrılığın günü
Ağlayalım güle güle (MA-1257).

Halk sanatları ve Zanaatları

İşleme, örme, dokuma, basma işleri ve deri işleri ile ilgili ifadelerin geçtiği maniler sıralanmıştır.

İreyhan ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Erzinli kurban olsun
İşlediğim nakışa

Mavi yorgan yüzlerim
Yüzler yüzler düzlerim
Ne kötü talihim var
Asker yolu gözlerim (MA-1103).

Başımdaki **tülbent**in
Oyaları **firkete**
Fazla mıydım be anne
Attın beni gurbete (MA-186).

Dikiş dikiyom dikiş
Makinemin kolları
Sevene uzak gelmez
Yeniyayla yolları (MA-487).

Başındaki **oya**lar
Işıl ışıl ışılar
Sevdiysem de ben sevdim
Size n'oldu komşular (MA-291) .

Kiremitte gezersin
İncik boncuk dizersin
Kusura bakmayın ama
Sen hepsinden güzelsin (MA-999).

Halı dokuyom halı
Düştü atımın nalı
Ver baba sevdiğime
İstemem dünya malı (MA-665).

Bahçede **nişadır**ım
Dibini kuşatırım
Yâr üstüne yâr sevme
Vallahi boşatırım (MA-243).

Giyim-Kuşam-Süs

Adana manilerinde kadın ve erkek giyimi ve süslenme üzerine çok sayıda unsur yer almaktadır. Manilerde "yelek, gömlek, entari, ayakkabı, eteklik, şapka, kese, altın, inci, altın yüzük..." gibi giysi, eşya ve takılara sıkça yer verilmiştir. "aba, kese, tülbent, beşibirlik, şalvar, setre..." gibi geleneksel ve yerel kullanımda yeri olan unsurlar manilerde bulunmaktadır. Bunun yanında, manilerde yer alan **"**saçını örmek, keklik yağlamak, zülüfünü taramak, saçını taramak, mil çekmek..." ifadeleri de süslenme üzerinedir.

Mavi yelek mor düğme
Yine düştün gölüme
Sen gönlüme düşeli
Kan damlar yüreğime (MA-1102).

Elma yiyorum elma
Elmanın iyisini
Kim aldı yârim sana
Gömleğin mavisini (MA-547).

Entarim var ak yaka
Patiskadır patiska
İki gönül bir olmuş
Ne yapsın bize muska (MA-556).

Al giyen aşkın olur
Mor giyen şaşkın olur
Sevip sevip almayan
Sonunda pişman olur (MA-68).

Masa başında keklik
Kızlar giyer **eteklik**
Ben askere gönderdim
Fidan boylu bir keklik (MA-1067).

Elbisemin moruna
Ölüyorum yoluna
Eğil bir yol öpeyim
Anan baban hayrına (MA-530).

Kapı dibinde testi
Kemer belimi kesti
Hiçbir derdim yok idi
Yârim mektubu kesti (MA-800).

Yârimin adı Ahmet
Yan **şapkalı** cenabet
Şapkasına vuruldum
Setresi var emane**t** (MA-1401).

Kara kaşın üstüne
Giyersin mavi **şapka**
Bende caymak yok ama
Sen cayarsan o başka (MA-820).

Sepet sepet nar olmaz
Mor ipekten şal olmaz
Çekil oğlan karşımdan
Senden bana yâr olmaz (MA-1266) .

Antarisi al basma
Alıp duvara asma
Alacaksan al beni
Her lafa kulak asma (MA-116).

Entarim var laleden
Su içtim sürahiden
Manici kız istersen
Al bizim sülaleden (MA-557).

Ah **şalım** mavi şalım
Dağları dolaşalım
Bu dağlar alçaklanmaz
Biz nasıl kavuşalım (MA-42).

Fistan giymiş kısaymış
Dilleri tatlı Mısra'ymış
Kurban olam sana kızım
Senin sevdan içeriymiş (MA-594).

Dağlarda geyik misin
Şalvarda peyik misin
Selam verdim almadın
Allah'tan büyük müsün (MA-424).

Ayakkabımın burnu
Geçtim tren yolunu
Saat beşte bekliyom
Sevdiğimin yolunu (MA-225).

Mendilim deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Son cevap benden iste (MA-1119) .

Yârimin **aba**sı var
Cebinde yaması var
Yârim çok iyi ama
Ne hain anası var (MA-1400).

Ayağımda **mor terlik**
Düşmanlara bu körlük
Ne yapayım sevdiğim
Ayırıyor askerlik (MA-217).

Çorabım dize kadar
Gel yârim bize kadar
Beşibirlik yaparsan
Beklerim güze kadar (MA-405).

Aya baktım ay ayaz
Kıza baktım kız beyaz
Keseye baktım para az
Bu kız bize yaramaz (MA-214).

Sarı giyme saz olur
Beyaz giyme toz olur
Mavi giyek sevdiğim
Muradımız tez olur (MA-1246).

Boynumdaki **altın**lar
İnci değil parlamaz
Ver baba sevdiğime
Kendi düşen ağlamaz (MA-328).

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü
Ördü ise kim ördü
İspat getir kim gördü (MA-341).

Et aldım tarta tarta
Elinde gümüş balta
Yârim keklik yağlıyor
Gül yağı sürte sürte (MA-567).

Ah kara kız kara kız da
Zülüfünü tara kız
Akşam vakti oluyor
Gel peşimden bura kız (MA-39).

Pencereden bak bana
Fındık fıstık at bana
Fındık fıstık istemem
Altın yüzük at bana (MA-1196).

Boynumdaki **inciler**
Amerikan incisi
Benim sevdiğim oğlan
Fabrika tamircisi (MA-330).

Altın yüzüğüm şak şak
Gel güzelim buluşak
Madem utanıyorsun
Telefondan konuşak (MA-92).

Asmanın arasından
Alamıyom üzümü
Tara yârim saçını
Göremiyom yüzünü (MA-172).

Başımdaki tülbentin
Oyaları firkete
Fazla mıydım be anne
Attın beni gurbete (MA-186).

Çorabım dize kadar
Gel yârim bize kadar
Beşibirlik yaparsan
Beklerim güze kadar (MA-405).

İncisin izilirsin
Gerdana dizilirsin
Şoför olma sevdiğim
Zayıfsın üzülürsün (MA-739).

Aynayı alan yârim
Cebine salan yârim
Mucurların üstünde
Uykusuz kalan yârim (MA-230).

Kaşların karasına
Mil çekmiş arasına
Acıyor musun yârim
Babanın parasına (MA-919).

Altınlarım çok benim
Sanki yârim yok benim
Sizin gibi oğlanlar
Sol cebimde çok benim (MA-99).

Mor **yüzüğün** mor kaşı
Dolanır dağı taşı
O olmazsa bu olsun
O da onun kardaşı (MA-1145).

Halk Bilgisi

Bu bölümde yer verilebilecek olan kavramlar halk hekimliği ve halk meteorolojisi üzerinedir. Halk hekimliği dâhilinde, manilerden birinde sağaltma yöntemlerinden "sıtma bağlamak" kavramına yer verilmiştir. Bunun dışında bazı manilerde sağlık ile ilgili kimi terimlere rastlamak mümkündür. Manilerde yer alan "yağmur, kar, dolu, fırtına..." gibi kavramlar ise halk meteorolojisi üzerine fikir verebilir.

Dere aşağı çağlarım
Yâr yitirdim ağlarım
Yârimi sıtma tuttu
Sıtmasını bağlarım (MA-475).

Ah çeşmecik çeşmecik
Suyu akar incecik
Ver baba sevdiğime
Verem oldum gencecik (MA-35) .

Kara yer kalmaz oldu
Kimse inanmaz oldu
Yüz bin **doktor** var ama
Çare bulunmaz oldu (MA-836).

Zeytinyağının dolması
Güzel olur yemesi
Nasip Ağa'nın kahvesi
Berduşlar **hastane**si

Sarı üzüm salkımı
Benim yârim saklı mı
Ver baba sevdiğime
Kaybedeceğim aklımı (MA-1255).

İnciri incir tutar
Saati zincir tutar
Ben yârimi alacam
Düşmanı sancı tutar (MA-738).

Derenin engin kurdu
Yağmur yağmaya durdu
Yârimden ayıranın
Kalmasın yeri yurdu

Kar yağar kar üstüne
Yâr sevmem yâr üstüne
Yâr üstüne yâr sevenin
Karlar yağsın üstüne (MA-803).

Bugün hava **fırtına**
Vur ceketi sırtına
Benden başka seversen
Bekârlıktan kurtulma (MA-347).

Halk İnançları

Adana manilerde "Allah, melek, huri, iftar, oruç, sevap, hoca, ezan..." gibi dini unsurlara sıkça yer verilmiştir. Bunun yanında dinsel-büyüsel içerikli inanç ve işlemler dâhilinde olan fal, gelecekten haber verme, büyücülük türleri ve teknikleri ile ilgili ifadelere yer veren maniler mevcuttur. Bu manilere aşağıda yer verilmiştir.

Şu derenin alıcı
Kınalı parmak ucu
Öpülmeyen kızların
Kavil olmaz orucu (MA-1322).

Dağlarda geyik misin
Şalvarda peyik misin
Selam verdim almadın
Allah'tan büyük müsün (MA-424).

Diyarbakır dört köşe
Elinde billur şişe
Allah sabırlar versin
Yarinden ayrılmışa (MA-489).

Mektup yazdım karadan
Dağlar çıksın aradan
Mektup ile iş olmaz
Kavuştursun **yaradan** (MA-1313).

Seksen seksen yüz altmış
Allah neler yaratmış
Erkekler çöp tenekesi
Kızlar altın kesesi (MA-1262).

Gökte yıldız bir nişan
Çok olur peşe düşen
Ya **huri**dir ya **melek**
Sevdiğine kavuşan

Hoca ezan okuyor
Sesi beni yakıyor
Benim sevdiğim oğlan
Lise birde okuyor

Açık imiş döşleri
Kara imiş kaşları
Üstünü ört kızım da
Sevap olsun suçların

Sarı çete kökeni
Ele batar tikeni
Allah'ım kavuşturur
Gizli sevda çekeni (MA-1244).

Pijaması güzelmiş
Gözlerini süzermiş
Vallah bana nazar değdi
Söyleye söyleye gezermiş (MA-1215).

Entarim var ak yaka
Patiskadır patiska
İki gönül bir olmuş
Ne yapsın bize **muska** (MA-556) .

A çiftçiler oynunda
Parlak muska boynunda
Ben yârimi tanırım
Ta beşinci taburda (MA-1).

Geçiş Dönemleri

Adana manileri doğum, evlenme, ölüm ve askerlik gibi geçiş dönemlerini yansıtan ifadeler açısından çok zengindir. Aşağıda bu tarz ifadeleri içeren maniler sıralanmıştır.

Her dediğin emir gelin
Penceresi demir gelin
Oğlanı ben **doğurdum** da
Gel g.tümü kemir gelin (MA-368).

Boynumdaki altınlar
İnci değil parlamaz
Ver baba sevdiğime
Kendi düşen ağlamaz (MA-328).

Baban dünürle gelsin
Başlık parasını versin
Anladım ki behey oğlan
Beni gerçekten seversin (MA-232) .

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni **verecek**
Askerden gelenlere (MA-1388).

Sarı üzüm salkımı
Benim yârim saklı mı
Ver baba sevdiğime
Kaybedeceğim aklımı (MA-1255).

Nişan yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu karşıki evde
Ela gözlü yâr benim (MA-1160) .

Mendilim deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Son cevap benden iste (MA-1119)

Mâni demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymağınız sizin olsun
Kızınızı almaya geldim (MA-1051).

Gökten zembil iniyor
Fırıl fırıl dönüyor
Üzülme güzel kızım
Kısmetin görünüyor (MA-641).

Ak tavuk almadın mı
Kümese koymadın mı
Kör olası kaynana
Sen **gelin** olmadın mı (MA-50).

Sigarayı iç yârim
Gel buradan geç yârim
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç yârim (MA-1284).

Karşıdan eşek gelir
Palanı gevşek gelir
Kaçan kızın altına
Sidikli döşek gelir (MA-1353).

Taşa vurdum keseri
Alamam Ali'm seni
Bir annenin gönlünü
Yapamadın serseri (MA-1340).

Ah fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Vermedi seni bana
Sakalını yolduğum (MA-36).

Ah çeşmecik çeşmecik
Suyu akar incecik
Ver baba sevdiğime
Verem oldum gencecik (MA-35).

Antarisi al basma
Alıp duvara asma
Alacaksan al beni
Her lafa kulak asma (MA-116).

Kızın adı Hatice
Elim yazar Latince
Beni sana vermezler
Abim evlenmeyince (MA-996).

Atım geliyor atım
Ayağı adım adım
Babam kime verirse
Odur benim muradım (MA-186).

Biz de Adanalıyız
Hem güzel hem şanlıyız
Bakışmayın oğlanlar
Hepimiz **nişanlıyız** (MA-323).

İki motor al yârim
Düz ovaya sal yârim
Benden güzel bulursan
Hiç durma evlen yârim (MA-716).

Bahçede nişadırım
Dibini kuşatırım
Yâr üstüne yâr sevme
Vallahi **boşatırım** (MA-243).

Türkü söylüyom türkü
Kızlar da karışmıyor
Askerden gelenlere
Bekârlık yakışmıyor (MA-1373).

Ateşte pilav aşı
Dibinde kalır taşı
Beni sana vermezler
Durma başını kaşı (MA-184).

Lambam ışık vermiyor
Camını silmeyince
Abim izin vermiyor
Kendi **evlenmeyince** (MA-718).

Bugün hava fırtına
Vur ceketi sırtına
Benden başka seversen
Bekârlıktan kurtulma (MA-347).

Kapı dibi aralık
Kızlar on bin liralık
Oğlanları sorarsan
Fıçıda kokmuş balık (MA-1093).

Karanfilim birden soldu
Bilmem bana ne oldu
Önce abi demiştim
Sonra **nişanlım** oldu (MA-852).

Sarı kamyon geliyor
Ablam **gelin** oluyor
Ablam gelin olursa
Anam nere' gidiyor (MA-1184).

Karyolamın eteği
Salkım salkım peteği
Bana **düğür yollamış**
Mahallenin köpeği (MA-909).

Biber ektim bahçeye
Ne zaman göverecek
Kız senin deyyus baban
Ne zaman **geberecek** (MA-309).

Kız saçların ne ince
Ölürüm görmeyince
Ben senden ayrılamam
Kabire girmeyince (MA-992).

Portakal sulu olur mu
Bana yâr bulunur mu
Acep yârsiz **ölürsem**
Cenazem kılınır mı (MA-120).

Mektup yazdım satıra
Ölüm gelmez hatıra
Yolladığım mektuplar
Kalsın sana hatıra (MA-1115).

Tarlalar otlu olur
Ağalar bitli olur
Ağalar kızı vermez
Ölmez de dertli olur (MA-1332).

Al basmadan donum var
Su yolunda yolum var
Al oğlan sevdiğini
Şu dünyada **ölüm** var (MA-60).

Ayakkabımın bağını
Bağla sevdiğim bağla
Ben **askere** gidersem
Ağla sevdiğim ağla (MA-224).

Asker oldum topçuyum
Bu aylarda yolcuyum
Dön yüzünü göreyim
Nasıl ayrılacağım (MA-162).

Karlı dağı aşalım
Zilli camız koşalım
Yâr **askere** gidince
Kiminle konuşalım (MA-869).

Ayağımda mor terlik
Düşmanlara bu körlük
Ne yapayım sevdiğim
Ayırıyor askerlik (MA-217).

Kara tren kay da gel
Askerleri say da gel
Askerlerin içinden
Benim yâri say da gel (MA-835).

Masa başında keklik
Kızlar giyer eteklik
Ben **askere** gönderdim
Fidan boylu bir keklik (MA-1373).

Elimi belime verdim
Birini **askere** saldım
Tez gelesen babam oğlu
Yenice yalınız kaldım (MA-536).

Bayramlar-Karşılamalar-Uğurlamalar

Bu bölümde dinsel nitelikli bayramlar ile karşılama ve uğurlamalar üzerinde durulmuştur. Bu unsurlara yer veren maniler şöyledir:

Tasa koydum ayranı
Oldum kaynana hayranı
Kaynanalar ölünce
Sandım **Kurban Bayramı** (MA-1336).

Davulumun dolayı büküm büküm
Davuldur sırtımda yüküm
İki gözüm …
Sana selamün aleyküm (MA-467).

Hey araba araba
İp bağladım çoraba
Hani bana selam yok
Kuru kuru merhaba (MA-685).

Kalıp Hareketler

Kalıp jest ve mimikler, ıslık çalma, çağırma ve ses çıkarma gibi unsurlar Adana'da derlenen manilerde rastlanan kalıp hareketlere örnek olarak verilebilir. Aşağıdaki manilerde bu tarz ifadeler yer almaktadır:

Ekmek yaptım terledim
Dama çıktım parladım
Yârim **mendil salla**rken
Oturup da ağladım

Ah çinçikler çinçikler
Kız oğlanı **çimdikle**r
Oğlan kaçar kız kovalar
Arsız olmuş gancıklar (MA-27).

Kayfeyi kavursana
Çık dama savursana
Tabancan yoksa yârim
Ah diye bağırsana (MA-936).

Kuyu başında musluk
Oğlanlar **çalar ıslık**
Yeniyayla kızları
Kavrulmuş taze fıstık

Oy dereler dereler
Sevdiğin karşıdan **el eder**
Kavuşmamız mahşere kaldı
Bu dert seni mahveder (MA-1177).

Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma

Adana manilerinde devlet kurumlarını temsil eden kimi terimler ile komşuluk kavramına yönelik ifadelere yer verilmiştir. Bu maniler şöyle sıralanabilir:

Hilmiye'dir köyümüz
Acı çalar suyumuz
Ben yarimle kaçarken
Ayırdı **muhtar**ımız

Kuzuları kurt kapar
Kızları gelin eder
Bizim köyün oğlanı
Anca **muhtar** adam eder

Maydanoz demet demet
Yârimin adı Memet
Mehmet benim olursa
Karışamaz **hükümet**

Sarı çiçek savruluyor
Yüreciğim kavruluyor
Kınamayın **komşularım**
Kız anadan ayrılıyor (MA-1245).

Arpa ektim ot bitti
Dalında bülbül öttü
Ne yapak **komşu** kızı
Emekler boşa gitti (MA-155).

Şu derenin bayırına
Pozantı'nın çayırına
Bir bardak da çay verin
Komşuların hayırına (MA-1323).

Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı kapsamında "türkü, mani, destan" terimleri kimi manilerde yer almaktadır. Bir halk hikâyesi olan "Arzu ile Kamber"in anlatılması sırasında mani

biçiminde söylenen bölümler derlenilen maniler içerisinde yer almaktadır. Bunun dışında çok sayıda alkış-kargış, atasözü, deyim de manilerde kullanılmaktadır. Halk edebiyatı unsurlarını içeren maniler şu şekilde örneklendirilebilir:

Türkü söylüyom türkü
Kızlar da karışmıyor
Askerden gelenlere
Bekârlık yakışmıyor (MA-1373).

Mâni demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymağınız sizin olsun
Kızınızı almaya geldim (MA-1051).

Akşamdan pilav pişirdim
Yine karnımı şişirdim
Çok **mani** diyecektim
Defteri yolda düşürdüm (MA-54).

Pisiklet iki teker
Atma şekerin biter
Bir **mani** söyler isen
Bekâr canına yeter (MA-1218).

Entarim var laleden
Su içtim sürahiden
Manici kız istersen
Al bizim sülaleden (MA-557).

Mani demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymağınız sizin olsun
Kızınızı almaya geldim (MA-1053).

Arap atlar azılı
Koç koyunlar kuzulu
Bileziğin üstünde
Ne nişanlar yazılı

Arap atlar azılı
Koç koyunlar kuzulu
Bileziğin üstünde
Arzu da **Kamber** yazılı

Al taylar doru taylar
Arap üzengi yaylar
Arzu'm elden gidiyor
İmdada geldim dayılar

Al taylar doru taylar
Arap üzengi yaylar
Arzu'nun topuğunu
İncitmeyin üzengiler

Halk Oyunları

Adana'da derlenen maniler içerisinde "halay, oyun, mengi" sırasında söylenen veya bu tarz ifadeleri içeren maniler yer almaktadır. Bu maniler şu şekilde sıralanabilir:

Şu çamlığın çiçekleri
Ötmez olmuş kuşları
Bu **halay**ı çekenler
Uluçınar gençleri

Ata binerdik çengide
Oyun oynardık mengide
Bu **mengi**yi bilenler
Buyur olsun mengiye

Masa üstünde boru
Ne bu **halay**ın zoru
Evlenmeyin oğlanlar
Adana'da kız dolu

Bahçelerde börülce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar görelim
Bir araya gelince

Halk Müziği ve Müzik Araçları

Bu bölümde sıralanabilecek, halk müziği ve müzik araçlarıyla ilgili unsurlar barındıran maniler şunlardır:

Debildeğim bağırsana
Elimden ayrılsana
Deblek seni kırarım
Yârimi çağırsana (MA-470).

Davulumu aldım giderim
Önümde bülbül güderim
İki gözüm ağabeylerim
Sizlere selam ederim (MA-465).

Davulumun dolayı büküm büküm
Davuldur sırtımda yüküm
İki gözüm …
Sana selamün aleyküm (MA-467).

Çalarım gümletirim
Çağırır dinletirim
Eğer beni dinlemezse
Giderim eğlenirim (MA-364).

Dümbüldeğimi çalamam
Ben kolumu yoramam
Ben bir anne kızıyım
Ben çiftçiye varamam (MA-511).

Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar

Derlenen manilerde çocuk oyun ve oyuncakları ile ilgili unsurlara rastlanmamıştır. Aşağıdaki manide "oyuncak etmek" ifadesinin mecazi anlamda kullanıldığı görülmektedir:

Gidiyom gidemiyom
Sevdim terk edemiyom
Sevdiğin terk olur mu
Oyuncak edemiyom

Adlar

Adana'da derlenen manilerde tespit edilen kişi adları şu şekilde sıralanabilir: Ahmet, Ali, Arzu, Aslı, Ayşe, Ayten, Azem, Bulut, Cafer, Cüneyt Arkın, Emin, Fadime, Fatma, Ferhat, Hacı Ali, Halime, Hamdi, Hanife, Hasan, Hasret, Haşim, Hatice, Hürü, Hüseyin, İsmail, Kamber, Kerem, Mahmut, Mehmet Ali, Mehmet, Münevver, Mısra, Muhterem, Mustafa, Necla, Osman, Recep, Resmiye, Sabiha, Sude, Şaban, Şadiye, Veli, Yaşar, Zahide, Zeynep

Adana'da derlenen manilerde tespit edilen lakaplar şunlardır: Kırık Ali, Tenekeci Ahmet, Topal Elif.

Şehir, köy, mahalle vb. yer adlarına yer veren maniler aşağıda örneklendirilmiştir:

Tren gelir **Mersin**'den
Mersin'in neresinden
Ben talebelerimi tanırım
Üstündeki elbisesinden (MA-1361).

Dozer geliyor dozer
Önüne varman ezer
Şu **Gökbez'in** kızları
Cüneyt Arkın'a benzer (MA-497).

Sıra sıra kargalar
Ceviz dalı hırgalar
Karadeniz'de yoktur
Yârde olan dalgalar (MA-1276).

Sabuncu'nun evleri
Pektaş'ın duvarında
Yâri çok bekletirim
Akdeniz yollarında (MA-1230).

Adana'nın köprüsü
Çağıl çağıl çağlıyor
Yakına gelme güzelim
Anan bize bakıyor (MA-23).

Yeniyayla burası
On iki numarası
Bir gıcırtı geliyor
Yârimin kundurası (MA-1419).

Biz de **Adanalıyız**
Hem güzel hem şanlıyız
Bakışmayın oğlanlar
Hepimiz nişanlıyız (MA-323).

Ceyhan'da kasap yârim
Yapıyor hesap yârim
Boyun benden uzunsa
Azıcık kesek yârim (MA-358).

Ah uluttan uluttan
Yağmur yağar buluttan
Yarımca tarlaları
Ayrılmıyor boz ottan (MA-44).

Bahçelerde maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Cihadiye'nin kızları
Siz de m' adam oldunuz (MA-262).

Adana yolu bayır
Ben yandım cayır cayır
Ver baba sevdiğime
Hem sevaptır hem hayır (MA-19).

Bahçelerde gök erik
Dallarını eğerik
Bize **Kozanlı** derler
Biz güzeli severik (MA-256).

Ay doğar yıldız ile
Ne olur baldız ile
Çömelek'in kızları
Gidiyor gündüz ile (MA-209).

6.7. Adana'da Söylenen Manilerin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'de manilerin asıl konularının aşk ve sevgi olduğu bilinmektedir. Bunun yanında hasret, kıskançlık, öfke, hüzün gibi bütün duygular manilere konu olabilmektedir. İnsan hayatının geçiş dönemleri gelenek, görenek, örf ve adetler manilerde işlenebilmektedir. Manilerde yer alan temalar da bu doğrultuda yoğunlaşmaktadır. Türkiye manilerinin içerik incelenmesinde zaman, mekân ve kişi unsurları da önemli bilgiler sunmaktadır. Bu nedenle Adana'da söylenen manilerin

içerik incelemesinde tüm bu unsurlar irdelenmiştir. Bunun yanında halkbilimin çalışma alanlarına giren çeşitli konular da bu manilerde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Adana'da söylenilen maniler içerik açısından incelenerek manilerin konularına göre sınıflandırılması yapılmıştır. Bu tasnif, konuların yaygınlık sırasına göre şu şekildedir: sevda manileri, iş-imece manileri, evlilik manileri, gelin-kaynana manileri, şikâyet ve pişmanlık manileri, cinsellik manileri, tören manileri, askerlik manileri, gurbet manileri, kargış manileri, ayrılık manileri, öğüt manileri, alkış manileri, mektup manileri, hatıra manileri, ölüm ve mezar taşı manileri, Ramazan manileri, halk hikâyesi manileri, niyet-fal manileri, misafirlik manileri, meslek manileri, politik maniler, milli hisler ile ilgili maniler, güreş manileri, çocuk manileri, doğa manileri, anne manileri.

Manilerin konuları incelenirken bazı manilerde birden fazla konunun ele alınmış olduğu görülmüştür. Böyle durumlarda manide ağır basan konu tespit edilmeye çalışılarak sınıflandırma buna göre yapılmıştır. Manilerin tasnifinde icra ortamını da dikkate alma zorunluluğu duyulmuştur. Örneğin sevda konulu bir maninin belirli bir tören çerçevesinde icra edildiği tespit edilmiştir. Bu durumda mani, tören manileri içerisinde ele alınmıştır ya da tek başına incelendiğinde sevda manisi olarak görülebilen bir maninin halk hikâyesi çerçevesinde icra edilmesi o maniyi halk hikâyesi manisi olarak sınıflandırmamıza sebep olmuştur. Buradan yola çıkılarak Adana manilerinin konularının tespitinde manilerin icra ortamlarına ait özelliklerin de dikkate alınmış olduğu söylenilebilir.

Derlenen manilerin temaları karşılaşılma sıklığına göre şu şekilde sıralanmaktadır: "aşk ve sevda", evlilik, toplum, iş ve imece, dert-pişmanlık ve şikâyet, gurbet ve ayrılık, gelin-kaynana, askerlik, mani söyleme, din ve ölüm. Aşk ve sevdanın birey ve çevresi üzerindeki etkileri, halkın duygularını ifade ediş şekli ve aşk ve sevdaya bakış açısı manilerde birer tema olarak karşımıza çıkmaktadır.

En çok karşılaşılan ikinci tema olan "evlilik" her ne kadar "aşk ve sevda" ve "toplum" temalarına ait olabilirmiş gibi görünse de birinci temadan, konuyu duygusal yönüyle değil de gerçekçi bir bakış açısıyla-bir kurum olarak-ele almasıyla ayrılmaktadır. Konunun "toplum" teması dâhilinde ele alınmama sebebi ise Adana'da evlilik üzerine söylenilen manilerin başlı başına bir tema dâhilinde ele alınacak sayı ve zenginlikte olmasıdır. Bu manilerde tek tek bireylerin ve toplumun bakış açısından evlilik kavramını irdelemek mümkün olabilmektedir. "Toplum" temasında ise toplumun yaşam biçimine, en küçük yapı taşı olan aileden başlayarak her türlü topluluk hakkında ifadelere, gelenek ve görenekler hakkında çeşitli bilgilere ulaşmak mümkündür. "İş ve

imece" temasında yer alan maniler kırsal yaşantının önemli bir parçası olan tarla işleri ve günlük işler üzerine söylenmiştir. Dert-pişmanlık ve şikâyet, gurbet ve ayrılık, gelin-kaynana, askerlik, mani söyleme, din ve ölüm temaları da yukarıda sayılan temalarda olduğu gibi Türkiye manilerinde sıkça karşılaşılan temalardandır.

Adana'da söylenen manilerin zaman, mekân ve kişi unsurları da bize bu maniler hakkında önemli içerik bilgileri sunmaktadır. Adana'da söylenen manilerde zaman diliminin belirli veya belirsiz ifadelerle tespit edildiği söz ve söz öbekleri yer almaktadır. Bu manilerde en sık karşılaşılan zaman ifadesi "bugün"dür. Bunun yanında "akşam", "bu gece", "akşam vakti", "gündüz", "şimdi" ifadelerine de birden çok yerde rastlanılmaktadır. Sözlü kültür ürünleri olan manilerin çoğunlukla yaşanılan anı, bir anlamda sade günlük yaşantıyı, kişilerin anlık duygularını konu alması bunda etkili olabilir. Mevsim, gün, ay adları da manilerde yer almaktadır.

Manilerde belirli bir yerin adını karşılayan mekân adlarının yanında maninin etkileyiciliğini arttıran çevre betimlerinde kullanılan ifadeler de yer almaktadır. Manilerde gerçek yer adlarının kullanılması yöre hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayabilmektedir. Adana, Mersin, Ünlüce manilerde en sık karşılaşılan gerçek mekân adlarındandır. En sık kullanılan ifadelerden olan "dağlar", "bahçe", "dam", "dere", "tarla" gibi ifadeler ise manilerdeki kırsal unsurları hatırlatmaktadır.

Maniler içerisinde pek çok yerde kişi adlarının kullanıldığı görülmektedir. Özel adlar, lakaplar, akrabalık adları, meslek adları ve çeşitli unvanların yanında yer adına bağlı olarak verilen topluluk adları Adana'da söylenen manilerde yer alan kişi adlarını oluşturmaktadır. Manilerde en sık kullanılan kişi adı "yâr"dır. Bunu "kaynana", "kızlar", "baba" vb. ifadeler izlemektedir. Özel adlar içerisinde ise "Ali" ve "Mehmet" en sık olarak karşılaşılanlar adlardır.

Maniler metin ve icra özellikleriyle halkbilimini çalışma alanlarına dâhil olan konulara kaynaklık edebilmektedir. Adana'da derlenen maniler köy, kasaba ve kent yaşamı, yerleşim, halk mimarisi, aydınlanma, ısınma, taşıtlar ve taşıma teknikleri, ekonomi türleri, halk ekonomisi, beslenme-mutfak-kiler, ölçme-tartma-hesaplama birimleri, halk sanatları ve zanaatları, giyim-kuşam-süs, halk bilgisi, halk inançları, geçiş dönemleri, bayramlar-karşılamalar-uğurlamalar, kalıp hareketler, dernek ve kuruluşlar, dayanışma ve yardımlaşma, halk edebiyatı, halk oyunları, halk müziği ve müzik araçları, çocuk oyunları-oyuncaklar adlar üzerine kıymetler veriler sunmaktadır.

Sonuç olarak Adana'da söylenen manilerin içerik yönünden zengin birer halk edebiyatı mahsulü olduğu söylenebilir. Bu maniler yöre kültür ve yaşantısının

yansımaları olmalarının yanında Türkiye manilerinin taşıdığı içerik özelliklerine uygunluklarıyla Türkiye manilerinin tipik birer örneğini oluşturmaktadır.

BÖLÜM VII

SONUÇ

Halk edebiyatı ürünleri; biçim, içerik, dil ve üslup özellikleriyle; yüzyıllar içerisinde kendiliğinden gelişerek sistematik bir bağlam haline gelen sözlü gelenekleriyle bir milletin duygu ve düşünce dünyasını; estetik ve ahlaki görüşünü ve yaşayış biçimini öğrenebilmek açısından yararlanılabilecek en değerli kültür hazinelerindendir. Maniler, sözlü halk edebiyatı ürünleri olarak halk tarafından yaratılan, zaman içerisinde anonimleşerek-yani yaşayan bir organizma gibi değişim ve gelişimlerle bir bütün halinde ilerleyerek-günümüze gelen Türk halk edebiyatının önemli bir parçasıdır. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye mani söyleme geleneğinin bir parçası olan Adana mani söyleme geleneği, yaşatıldığı bağlam da dikkate alınarak, incelenmiştir.

Mani, izleri İslamiyet öncesi Türk halk şiirinde aranabilen; halk yaşayışında yüzyıllardır eğlendirici / hoşça vakit geçirtici, toplumsal baskılardan kurtulmayı sağlayıcı, eğitici, toplumsal kurum ve törenlere destek verici işlevleriyle tüm Türk dünyasında olduğu gibi ülkemizde de en yaygın anonim halk şiirlerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Maninin bu kadar sevilip yaygınlaşmasında aşk ve sevgiyi, en sade ve özlü üslup olan, halk üslubuyla dile getirerek toplumun ve aynı zamanda da bireyin duygularına ilk elden tercüman olması etkili olmuştur. Mani, bir ifade biçimi olarak o kadar sevilmiştir ki halk, manileri yaşantısının her alanına dâhil etmiştir. Düğün, bayram, mevsimlik tören, iş ortamı, konukluğa bağlı toplantılar manilerin kullanıldığı ortamlardan bazılarıdır. Mani, halk edebiyatının diğer biçim ve türleri üzerinde de etkili olmuştur. Türkü, ağıt, ninni, bilmece, tekerleme gibi anonim halk şiiri örneklerinin biçimi olmuş; halk hikâyelerinin, fıkra ve masalların içerisinde yer almış; pek çok kalıplaşmış ifadenin adresi olmuştur.

Günümüzün gelişen teknoloji ve iletişim koşulları içerisinde anonim halk edebiyatı ürünleri işlevsel özelliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Halkın eğlence ve hoşça vakit geçirme anlayışı değişmekte, artık her bireyin kolaylıklı ulaşabildiği kitle iletişim araçlarıyla iletişimi sağlama ve duyguları karşı tarafa aktarma imkânı artmaktadır. Halk kültürünün tamamı gibi anonim halk edebiyatı ürünleri de bu değişimden payını almaktadır. Bu nedenle halk edebiyatı ürünlerinin derlenmesi, yaratılıp kullanıldıkları bağlamlarla birlikte incelenmesi ve Türk kültürü içerisindeki

yerinin tayin edilmeye çalışılması günümüzde büyük önem taşımaktadır. Çünkü halkın ulusal benliğini tanıyarak öğrenmesinde ve onu geleceğe aktarabilmesinde bu ürünlerin önemi şüphesiz ki büyüktür.

Adana mani söyleme geleneğinin metin ve bağlam yönünden incelenerek yorumlanması bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Tüm dünyayı etkisi altına alan teknolojik gelişmelerden ve geleneksel kültürdeki değişim olgusundan şüphesiz ki yöre kültürü de etkilenmektedir. Bu nedenle yörede anonim halk edebiyatının önemli bir parçası olan manilerin derlenerek kayıt altına alınması ve geleceğe aktarılması amaçlanmıştır. Yalnızca metin merkezli bir incelemenin geleneği anlamada yeterli olmayacağını savunan bağlam merkezli halkbilim kuramları dikkate alınarak yörede manilerin icra edildikleri ortamlar ve manilerin bu ortamlarda üstlendikleri işlevler de pek çok yönleriyle ele alınmıştır.

Adana mani söyleme geleneğini geçerli ve güvenilir bir şekilde yansıtabilmek amacıyla 14 ilçe ve 96 köyde derlemeler yapılmış ve 193 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Derlemeler kapsamında mani söyleme geleneğini bağlam temelli olarak tespit edebilmek üzere çeşitli şenlik ve festivaller de izlenmiştir. Bunlar 2014 yılı Varsaklar Şöleni, 2015 yılı Hıdırellez Şenliği, 2015 yılı Çamlıyayla Karakucak Güreşleri, 2016 yılı Kızıldağ Karakucak Güreşleri ve 2016 yılı Uluçınar Mengi Şenliği olarak sıralanmaktadır.

Derlemeler sırasında bütün görüşmeler kamera ile kaydedilmiştir. Kameraya alınan görüşmelerin yazıya geçirilmesi aşamasında kaynak kişilerin sözlü ifadelerinin yanında jest ve mimikleri ile kaynak kişinin icrasını etkileyebilecek bütün dış etkenler mümkün olduğunca kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Derlemeler sonucunda 1444 adet mani teze dâhil edilmiştir. Bütün maniler biçim, içerik ve dil ve üslup yönünden de incelenmiştir.

Adana manileri üzerine bizden önce yapılmış olan çalışmalar ve derlemelerimiz sırasında görüşülen kaynak kişilerden elde edilen veriler dikkate alınarak Adana'da mani söyleme geleneğinin günümüzden en az 20-30 sene öncesine göre eski yaygınlığının ve işlevselliğinin azalmış olduğu görülmektedir. Yukarıdaki paragrafta bahsedilen; dünyayı ve Türkiye'yi etkisi altına almış olan kültürel ve teknolojik değişim olgusunun bunda etkili olduğu bir gerçektir. İcra ortamında-söyleyen, dinleyenler, zaman, mekân, müzik, karşılıklı icra, dış etmenler-dikkate alınarak yapılan derlemeler sonucunda Adana'da mani söyleme geleneğinin eski zenginliğini yitirmekte olduğu görülmüştür. Değişen yaşam koşullarıyla birlikte manilerin eski işlevselliği

azalmaktadır. Buna rağmen çalışmamızda, mani söyleme geleneğinin oldukça canlı olduğu manzaralarla karşılaşmak mümkün olmuştur. Ortamda en az bir deneyimli mani söyleyicinin bulunduğu bu tarz durumlarda hem geleneğin yapısı hakkında bilgi sahibi olmak kolaylaşmış hem de derlenen nitelikli mani metni sayısı artmıştır. Deneyimli ve usta mani söyleyicilere ulaşılamayan durumlarda ise ortamda bulunan kişilerin bir kısmının en az bir mani metnini ezbere biliyor olması geleneğin eski zenginliğini değilse de bu zenginliğin izlerini göstermesi bakımından önemlidir.

Adana ilçe ve köylerinde yapılan derlemelerde görüşülen 193 kaynak kişi içerisinde 142 kadın kaynak kişi; 51 erkek kaynak kişi bulunmaktadır. Görüşülen kaynak kişilerin yaşa göre dağılımı içerisinde en geniş kısmı 45 kişi ile 60-70 yaş ve onun ardından 40 kişi ile 70-80 yaş grupları oluşturmaktadır. Adana'da mani söyleyenlerin doğum yerlerine göre dağılımına bakıldığında 34 kişi ile Kozan, 25 kişi ile Aladağ ve 23 kişi ile İmamoğlu doğumlu kaynak kişiler ilk üç sırayı almaktadır. Derlemelerde yer verilen kaynak kişilerin eğitim durumlarına yönelik dağılımlarında ilk sırada okuma yazması olmayan 74 kişi ile ilkokul mezunu olan 54 kişi bulunmaktadır. Kaynak kişilerin meslek durumları incelendiğinde ilk sırayı 138 kişi ile ev hanımları almaktadır.

Derlemeler sırasında görüşülen her bir kaynak kişinin aynı oranda mani bilgisine sahip olduğu söylenemez. Belirli sayıda kaynak kişinin hem geleneğe hâkimiyet hem de mani dağarcığı açısından ustalık göstererek diğerlerinden ayrıldığı tespit edilmiştir. Sarıçam'ın Yeniyayla köyünde görüşülen K95, 159 mani söyleyerek en zengin mani dağarcığına sahip kaynak kişi olarak tespit edilmiştir. K95, Bulgaristan doğumlu olup çocuk yaşta iken ailesiyle birlikte Yeniyayla köyüne yerleşmiştir. Kaynak kişinin ifadesine göre Yeniyayla köyüne yerleşen bu göçmen grubu uzun yıllar Bulgaristan Türklerinin mani söyleme geleneğini yöre kültürü ile birleştirerek devam ettirmiştir.

Görüşülen kaynak kişiler içerisinde 76 mani ile K107 ikinci sırayı almaktadır. Kendisi Ceyhan'ın Hilmiye köyünde ikamet etmektedir. Üçüncü sırada ise 69 mani ile Saimbeyli'nin Himmetli köyünden K58 yer almaktadır.

Adana mani söyleme geleneğinin icra ortamında önemli bir unsur olan mani söyleyiciler incelendiğinde yörede mani söyleyen kişilerin cinsiyetinin çoğunlukla kadın olduğu, eğitim seviyelerinin düşük, mesleklerinin ise ev hanımlığı olduğu görülmektedir. Yukarıda oluşan tablo, manilerin günümüzde sosyo-ekonomik anlamda orta ve alt düzeyde yer alan ve geleneksel yaşam tarzını sürdüren kesim içerisinde sürdürülüyor olduğu görüşü ile örtüşmektedir. Bu durum Türkiye mani söyleme

geleneğinin yapısıyla da örtüşmektedir. Maniler icra mekânı ve zamanına bağlı olarak erkek mani söyleyiciler tarafından da icra edilmektedir. Aynı sosyo-kültürel yapı sonucunda erkek mani söyleyicilerin çoğunlukla çiftçilikle uğraşmakta olduğu göze çarpmaktadır.

Günümüzde Adana mani söyleme geleneğinde mani söyleyicilerin icra ortamına ait özellikleri geleneğin bugünü hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre mani söyleyenlerin yetişme ortamları ile ilgili olarak belirli bir yöntemin bulunmadığı, kişilerin geleneği ancak gözlemleyip yaşayarak öğrenebildiği dikkat çekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kadını temel alan mani söyleme geleneğine, genç kızlar anne ve büyükannelerinden görerek dâhil olmakta ve geleneği bir yaşantı halinde öğrenebilmektedir. Günlük yaşantının bir parçası olan gelenek, söyleyen ve dinleyenlerden belirli bir kılık kıyafet beklemez. Bu nedenle icralarda günlük giyim tercih edilir. Yine de mani söyleyenin kullandığı bir aksesuar-boncuk, mendil vb. dinleyenlerin dikkatini çekebilmektedir. Özellikle usta mani söyleyiciler tarafından bilinçli bir biçimde kullanılan yüz ve beden hareketleri de aynı etkiyi yerine getirebilmektedir.

Mani söyleyenlerin kullandıkları yöntemlerin çeşitliliği söyleyenin ustalığına göre değişmektedir. Derlemeler sırasında belirli sayıda kişi bu yöntemler hakkında farkındalık belirtebilmiştir. Diğer mani söyleyenler ise icraları sırasında gözlemlenmiştir. Bir çalgı ile ritim tutma ve yanındaki kişilerden yardım alma, manilerin hatırlanması konusunda kişilere faydalı olmaktadır. Deneyimli kaynak kişiler icra sırasında irticalen mani söyleyebilmektedir. Bunu yaparken kalıp ifadelerden faydalanmakta veya ortamdaki kişi veya durumları konu edinebilmektedirler. Bu kişiler yöre halkını iyi tanıdıkları ve aynı zamanda da çoğunlukla hazırcevap olmalarıyla tanındıkları için ortamda bulunan kişilerin hoşuna gidecek ya da onları kızdıracak mani örneklerini art arda sıralayabilmektedirler. Yörede eski dönemlerde yaygın olan para veya hediye karşılığında mani söyleyip ritim aleti çalma, köy köy gezerek düğünlerde mani söyleme geleneğine artık rastlanmamaktadır. Derlemeler sırasında geleneğin son temsilcileri oldukları ifade edilen kimselerle görüşülmüştür. Bu kişiler çoğunlukla bu mesleği-geçimlerini bu yolla sağladıkları için meslek olarak kabul etmektedirler-bir süre önce bırakmış olduklarını ifade etmişlerdir.

Mani söyleyenler, geleneğin zenginliğine ve önemine dikkat çekmektedir. Manilere bakış açıları çoğunlukla olumlu olan bu kişiler geleneğin eskisine göre yaygınlığını yitirmesi karşısında üzüntülerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında

geleneksel ve dini sebeplerle mani söylemeye karşı olumsuz tutum sergileyen kimselerle de karşılaşılmıştır.

Adana mani söyleme geleneği içerisinde icra ortamının bir diğer unsuru dinleyicilerdir. Derlemeler sonucunda tıpkı mani söyleyenler arasında olduğu gibi dinleyenler arasında da en büyük grubun kadınlardan, çoğunlukla da ev hanımlarından oluştuğu tespit edilmiştir. Bu grupta da eğitim durumu genellikle ilkokul-ortaokul seviyesinde ve yaş grubu yüksektir. Fakat mani söyleyenlere göre eğitim seviyesi biraz daha yükselmiş ve yaş ortalaması biraz daha düşmüştür. İcra ortamında dinleyici grubunu genellikle mani söyleyenin durumu belirlemektedir. Dinleyici grubu mani söyleyenin akranı ve hemcinsi olan kişilerden oluşmaktadır. Geleneksel kültürden gelen mani söyleyenlerin karşı cins ile aynı ortamda icra gerçekleştirmeyi reddettiği, yaşıt ve hemcins olan kimselerin bir arada bulunduğu icraların daha istekli ve rahat geçtiği gözlemlenmiştir. Ortamda karşı cinsin bulunduğu durumlarda mani söyleyici uygun olmadığını düşündüğü ifadeleri fısıltıyla, gizlice dile getirmektedir. Bu durum Adana mani söyleme geleneğinin sosyal ve geleneksel yapısı hakkında fikir vermektedir.

Mani dinleyicilerinin manilere yaklaşımı ve mani söylenirken sergiledikleri tutumlar da icrayı etkilemektedir. Dinleyicilerin alkış ve beğeni nidaları mani söyleyen kişinin rahatlamasına ve mani söyleme isteğinin artmasına sebep olmaktadır. Fakat icra ortamında bulunan kişi ya da kişilerin mani söylemeyi ve manileri beğenmez ya da yargılar tavır içerisinde bulunması kişilerin icralarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum mani icralarının psikolojik boyutu hakkında fikir vermektedir. Deneyimli mani söyleyiciler ise böyle kişileri bir maniyle veya doğrudan sözel olarak uyarmaktadır. Mani söyleyiciler, dinleyicilerin sosyal, fiziksel ya da kişisel özelliklerine göre mani seçebilmekte ya da maniyi o kişiye göre uyarlayabilmektedirler. Bu durumun dinleyiciyi memnun ettiği, mani söyleyicinin ise takdirle karşılanmasını sağladığı gözlemlenmiştir.

Adana'da gerçekleştirilen derlemeler sonucunda mani söyleme geleneğinin çoğunlukla düğün, iş, bayram, dinlenme, konukluğa bağlı toplantılar, güreş, kabul günü zamanlarında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Yörede eski dönemlerde kış akşamlarında veya Hıdırellez'de gençlerin oynadığı "mantuvar oyunu" esnasında ya da düğün veya diğer toplantılarda erkekler arasında oynanan "fincan oyunu"nda, halk hikâyelerinin içerisinde mani söylendiği de tespit edilmiştir. Deneyimli mani söyleyicilerin günlük hayatın herhangi bir zamanında herhangi bir konuda mani söyleyebildiği görülmüştür. Fakat günümüzden 20-30 yıl öncesinden başlayarak bu etkinliklerde mani söyleme

geleneği yaygınlığını yitirmektedir ve bazı ortamlarda mani söyleme geleneği yok denecek kadar azalmıştır. Köy seyirlik oyunları, Hıdırellez, bayram bunlardan bazılarıdır.

Adana mani söyleme geleneğinde maniler her türlü mekânda söylenebilmektedir. Günümüzde yaygınlığı azalmakla beraber düğünlerin düzenlendiği avlular, evler, tarlalar, su kenarları, mezralar, yaylalar, mesire yerleri, pazar yerleri, şenlik meydanları mani icra mekânları uzun yıllar mani icra mekânları olmuştur. İcra mekânları oluşturulurken ortamda bulunanların cinsiyet, yaş gibi özellikleri dikkate alınmaktadır. Eski dönemlerde düğünlerde kadın ve erkeğin eğlence ortamlarının ayrı yerlerde oluşturulduğu veya iki grubun, araya bir örtü gerilerek ayrıldığı kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir. İş yapılan ortamlarda mani söyleme geleneğinin eski dönemlerde oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Tarlalarda "hat" olarak tabir edilen her bir sıranın kazma ile kazılması esnasında; tarlalarda, evlerin avlularında, odalarında yapılan ve "meci", "imece" ya da "değişik" şeklinde tabir edilen yardımlaşmalarda; meralarda işin bitmesiyle başlayan "halaka" eğlencelerinde de mani söylendiği belirtilmiştir.

Adana mani icralarında müzik unsuru "ezgi" ve "ritim çalgıları" ile karşımıza çıkmaktadır. Maniler icra edilirken genellikle basit bazı ezgiler kullanılmaktadır. Mani söyleyici, genellikle çevresinden öğrendiği bir veya birkaç ezgiyi ya da bilinen bazı türkülerin ezgilerini kullanmaktadır. Manilerin ezgisiz söylendiği de olmaktadır.

İcralarda en sık kullanılan çalgılar ritim çalgılarıdır. Mani geleneği içerisinde darbuka, def, davul ve mutfak gereçleri ritim tutmak amacıyla kullanılır. Darbuka yörede bilinen şekliyle "delbek, deblek, debildek, dümbelek, dümbüldek, dembelek" mani icralarında en çok kullanılan çalgıdır. Önceki dönemlerde bu çalgı topraktan yapıldığı için "cere" olarak da anılmıştır. Kadınların sosyo-ekonomik sebeplerle çalgılara ulaşamaması yörede sık karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle icralarda "leğen (deşt, teş, tirki), tepsi, tencere, tava, kâşık, güğüm, bidon, un eleği" kullanılması yaygındır.

Adana mani söyleme geleneğinde karşılıklı icraya "mani atma", "deyiş atma", "deyiştirme", "atışma"; karşılıklı manilere ise "deyiş", "deyişet" gibi adların verildiği tespit edilmiştir. Bu tarz icraların, günümüzde yaygınlığını yitirmiş olsa da-en sık olarak çapa, kazma yapılan ve ekin biçilen tarlalarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. İcralarda kimi zaman kadın ve erkek grupları, kimi zaman hemcinsler, kimi zamansa farklı köylerin grupları karşı karşıya gelmektedir. Bu tarz atışmalarda karşı tarafın söylediği

maninin altında kalmayan, irticalen söyleme yeteneğine sahip kişiler hayranlık toplamakta; mani söyleyemeyenlere kimi zaman fazladan bir hat kazma vb. cezalar verilmektedir. Tarla işlerini yöneten "elci" adı verilen kimseler mani atışmalarını başlatıp yönlendirebilmekte ve yetenekli kişileri yüreklendirmektedir. Çünkü kaynak kişilerin ifadelerine göre, bu tarz icralar işin daha keyifli ve hızlı bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca icralar, birbiri ile ilgilenen kişilerin duygularını ifade edebilmeleri için de fırsat niteliği taşımaktadır.

Gerçekleştirilen mani icralarını etkileyen bir başka unsur ise dış etkenlerdir. Bunlar derleme mekânının yakınından geçen traktör, motosiklet, otomobil gibi araçlar; düğün ortamında gerçekleşen icralarda çalgı sesi ve ortamdaki diğer sesler; kapı sesi; ezan sesi; ikram yapmak üzere odaya birinin girmesi vb. olarak sıralanabilir. Böyle durumlar mani söyleyicinin kısa bir duraksamadan sonra icrasına devam etmesi ya da icrasını bitirmesi ile sonuçlanmıştır.

Adana'da mani icralarının hoşça vakit geçirme / eğlenme, iletişim, eğitim verme, toplumsal baskılardan kurtulma gibi işlevsel yönlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle teknolojinin ve kitle iletişiminin günümüzdeki kadar yaygın olmadığı, gelenekselliğin çok daha yoğun olduğu, yaygın eğitime ulaşmanın daha zor olduğu geçmiş dönemler için manilerin işlevselliğinden daha net bir biçimde söz edilebilir. Günümüzde bu etki azalsa da gözlemlenebilmektedir. Örneğin gençlerin duygularını karşı cinse aktarabilmesinde iletişim, iş yapılan ortamlarda hoşça vakit geçirme / eğlenme, kızgınlığın doğrudan kişiye yöneltilemediği durumlarda baskıdan kurtulma işlevini yerine getirebilmektedir.

Adana'da derlenen manilerin biçim özelliklerine bakıldığında Türkiye manileri içerisinde olduğu gibi çoğunlukla yedi heceyle söylenildikleri, aaba kafiye örgüsüne, yarım kafiyeye sahip oldukları ve tamamının dört dizeden oluştuğu görülmektedir.

Manilerde dil ve üslup özellikleri incelendiğinde hazır anlatım kalıplarının anlatımda ağırlık kazandığı görülmektedir. Derlenen maniler klişeler, atasözü ve deyimler, alkış-kargışlar, edebi sanatlar ve yerel dil açısından zengindir. Yöre insanının estetik anlayışına ait olan bu kullanımlar yine yöre insanının günlük yaşantısını yansıtmaktadır. Manilerin içeriğini oluşturan bu yaşam biçimi konu ve tema seçiminde, zaman, mekân ve kişi öğelerinde de göze çarpmaktadır. Manilerde dile getirme ihtiyacı duyulan konuların başında aşk ve sevgi gelmektedir. Manilerin büyük bir kısmı bu konu çerçevesinde oluşturulan temalara sahiptir. Bunun yanında pek çok duygu, insan yaşantısını ilgilendiren geçiş dönemleri, törenler vb. manilere konu olabilmektedir. Türk

halkbilimi içerisinde araştırma alanı olmuş konular açısından da Adana'da söylenen manilerin zengin birer kaynak olabileceği görülmüştür.

Bu çalışma, Adana'da derlenen mani metinleri ve bu derlemeler sırasında elde edilen bağlam temelli veriler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Adana mani söyleme geleneği biçim, dil, üslup, içerik ve icra ortamında yer alan söyleyici, dinleyici, zaman, mekân, müzik, karşılıklı icra gibi özellikleriyle yöre kültürü ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Adana mani söyleme geleneği, Türkiye mani söyleme geleneğinin önemli bir parçasıdır.

Bu çalışmayla Adana ili ilçeleri ve kırsal kesimiyle birlikte geniş bir alan araştırmasına tabi tutulmuştur. Sonuç olarak elde edilen verilerin, Adana mani söyleme geleneğinin bugünü hakkında bilgi vermesi, ileride yapılacak olan çalışmalar için de fikir verici olması umulmaktadır.

Günümüzde gelişen teknoloji ve kültürel küreselleşme olgusundan etkilenerek eski canlılığını giderek kaybetmekte olduğunu tespit ettiğimiz Adana mani söyleme geleneğinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi büyük önem taşımaktadır. Yörenin kültürel çeşitliliğinin ve zenginliğinin bir göstergesi olan Adana mani söyleme geleneğinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi ve öğretilebilmesi yüzlerce yıllık bir kültürün devamlılığını sağlayacak ve geçmiş ile gelecek arasındaki bağın sağlamlığını artıracaktır.

Adana mani söyleme geleneğinin gelecek kuşaklara aktarılması aşamasında geleneğin icra ortamının; söyleyici, dinleyici, zaman, mekân, karşılıklı icra ve müzik unsurlarının dikkate alınarak müzelenmesi faydalı olacaktır. Mani söyleme, geleneksel yaşantının her alanında karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, örnekleri ülkemizde de görülmekte olan, köy yaşantısını yansıtan açık hava müzeleri yörede hayata geçirilerek geleneğin bağlam merkezli olarak yaşatılmaya oldukça elverişli olan yapısından büyük oranda faydalanılabilir. Mani söyleme geleneğinin; kına, düğün, iş-imece ortamlarında, Ramazan'da, mantuvar oyunu ve fincan oyunu gibi oyunlarda nasıl tatbik edildiği üzerine hem eğlenceli hem de öğretici olabilecek çalışmalar yapılabilir. Bunun yanında karşılıklı mani icrasına yönelik yarışmalar düzenlenerek manilerin özendiriciliği artırılabilir.

ADANA MANİ METİNLERİ

MA-1

A çiftçiler oynunda
Parlak muska boynunda
Ben yârimi tanırım
Ta beşinci taburda (K138).

MA-2

A su yolu su yolu
Boş gider gelir dolu
Testi kulpun kırılsın
Ağrır yârimin kolu (K107).

MA-3

Acep zaman geçer mi?
Gurbet yolu biter mi?
Benim biricik yârim
Sabırını yener mi? (K82).

MA-4

Acı biberim acı
Ocağa vurdum sacı
Kızlar sarılık olmuş
Nedir bunun ilacı (K32).

MA-5

Acı biberi yersin
Ağzım yandı dersin
Bu mektubu açınca
Sevgilim yazdı dersin (K114).

MA-6

Acıları silerim
Dostlar ile gülerim
Benim sevgili hocam
Mutluluklar dilerim (K60).

MA-7

Acıyı özden kaldır
Gönlüne sevgi doldur
Eğer bunu bilirsen
Öğretmenlik kutsaldır (K60).

MA-8

Açık imiş döşleri
Kara imiş kaşları
Üstüne ört kızım da (S-STA)
Sevap olsun suçların (M-G) (K58).

MA-9

Açık imiş memekleri
Boşa gitmiş emekleri
Kız ben seni seviyorum
Sen de söyletme beni (K58).

MA-10

Adana basmasıyım
Ak üzüm asmasıyım
Bana doktor getirme
Ben yârin hastasıyım (K37)

MA-11

Adana çarşıları
Gün değer karşıları
Adam âşık olur mu
Kapı bir komşuları (K48).

MA-12

Adana iplik gibi
Çevirdim çiftlik gibi
İçinde yârim gezsin
Kınalı keklik gibi (K156).

MA-13

Adana köprü başı
Otur saraya karşı
Gel beraber gezelim
Dosta düşmana karşı (K61).

MA-14

Adana köprübaşı
Otur saraya karşı
Gel yârim konuşalım
Dosta düşmana karşı (K58).

MA-15

Adana pamuk yeri
Ilgınca eser yeli
Gurbet elden yâr seven
Ya akılsız ya deli (K95).

MA-16

Adana yollarında
Bilenzik kollarında
Bir istedim vermedin
Çıban çıksın a.da (J-ES) (K166).

MA-17

Adana yollarında
Çimeydim göllerinde
Altın saat olaydım
O yârın kollarında (K107).

MA-18

Adana yollarında
Pamuklar dallarında
Allah canımı alsın
O yârin kollarında (K13).

MA-19

Adana yolu bayır
Ben yandım cayır cayır
Ver baba sevdiğime
Hem sevaptır hem hayır (K95).

MA-20

Adana yolu bayır
Ben yandım cayır cayır
Yârimle benim sevdam
Değirmen taşından ağır (K95).

MA-21

Adana’dan aşağı
Kırmızı buğday başağı
Öpüşmeden iş çıkmaz
Sıyır donu aşağı (K54).

MA-22

Adana’nın anında
Un torbası yanında
İstedim de vermedin
Çıban çıksın a.da (J-ES) (K166).

MA-23

Adana’nın köprüsü
Çağıl çağıl çağlıyor
Yakına gelme güzelim
Anan bize bakıyor (K24).

MA-24

Adana’nın pabuğu da
Altın dolu sandığı
İnanmayın hep yalan da
El kızının yandığı (K58).

MA-25

Adana’nın yolunda
Saati var kolunda
Benim sevdiğim oğlan
Tepebağ okulunda (K95).

MA-26

Adana’ya gidecem
Kısa kollu giyecem
Kaç oldu söylüyorum
Sigara içmeyecen (K95).

MA-27

Ağ çinçikler çinçikler
Kız oğlanı çimdikler
Oğlan kaçar kız kovalar
Arsız olmuş gancıklar (K71).

MA-28

Ağaç başında haşhaş
Şekerden tatlı kardaş
Acep o gün olur mu
Kavuşak bacı kardaş (K114).

MA-29

Ağaç ölür kökü kalır
İnsan ölür ruhu kalır
Bir gün ben de ölürsem
Bu hatıra sende kalır (K191).

MA-30

Ağaçlarda kestane
Dökülür tane tane
Benim bir sevdiğim var
Bu dünyada bir tane (K11).

MA-31

Ağaçları sıra sıra
Sıralanmış duruyor
Irmaktan akan sular
Pırıl pırıl parlıyor (K162).

MA-32

Ağam ben nasıl ede'm
Saz getir fasıl ede'm
Çok da güzel değilsin
Gönüldür nasıl ede'm (K54).

MA-33

Ağrı Dağı'ndan uçtum
Çayır çimene düştüm
Ne kötü kaderim var
Vefasız yâre düştüm (K168).

MA-34

Ah babam sağ olsaydı
Arkamda dağ olsaydı
Beni bekâr koymayıp
Başımı bağlasaydı (K11).

MA-35

Ah çeşmecik çeşmecik
Suyu akar incecik
Ver baba sevdiğime
Verem oldum gencecik (K95).

MA-36

Ah fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Vermedi seni bana
Sakalını yolduğum (K24)

MA-37

Ah güvercin güvercin
Niye kondun asmaya
Ben yârimden ayrılmam
Götürseler asmaya (K95).

MA-38

Ah hapaktan hapaktan
Bir su doldur tabaktan
Mantuvarıma gelmeyenin
Salı çıksın sabaktan (K54).

MA-39

Ah kara kız kara kız
Zülüfünü tara kız
Akşam vakti oluyor
Gel peşimden bura kız (K113).

MA-40

Ah Münevver Münevver
Ampul gibi memeler
İstedim vermediler
G. girsin pireler (M-G) (K169).

MA-41

Ah narin narin narin
Askerdir benim yârim
Eğer izin verirse
Bak gelir benim yârim (K72).

MA-42

Ah şalım mavi şalım
Dağları dolaşalım
Bu dağlar alçaklanmaz
Biz nasıl kavuşalım (K114).

MA-43

Ah uluma uluma
Su doldurdum tuluma
Madem türkü bilmiyon
Köpek gibi uluma (K95).

MA-44

Ah uluttan ulutan
Yağmur yağar buluttan
Yarımca tarlaları
Ayrılmıyor boz ottan (K95).

MA-45

Ak koyun kuzusuna
Gün tutmuş potsusuna
Ne desem de ağlasam
Alnımın yazısına (K83).

MA-46

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Hakikatli yâr olsa
Uykuyu böler gelir (K178).

MA-47

Ak perde kara perde
Beni uğrattın derde
Eğer beni almazsan
Yatarsın kara yerde (K167).

MA-48

Ak soğan soyulur mu
Tadına doyulur mu
Güzel seven yiğidin
Kolları yorulur mu (K146).

MA-49

Ak şalım kara şalım
Karlı dağlar aşalım
Aramızda dağlar var
Telefonla konuşalım (K167) .

MA-50

Ak tavuk almadın mı
Kümese koymadın mı
Kör olası kaynana
Sen gelin olmadın mı (K31).

MA-51

Akam akam durulam
Bir güzele vurulam
Güzeller şurda dursun
Ben yârime vurulam K132).

MA-52

Akşam ezanı dinlemek
Sahur vakti yemek yemek
Ramazan'a mahsus şeydir
Gece davulcu söylemek (K30).

MA-53

Akşamdan kalan yemek
Bir tencere mercimek
Babam para aldıydı
Niye gittin p… (K72).

MA-54

Akşamdan pilav pişirdim
Yine karnımı şişirdim
Çok mani diyecektim
Defteri yolda düşürdüm (K30).

MA-55

Akşamın vakti geçti
Bir güzel baktı geçti
Zülüfünün telini
Gönlüme taktı geçti (K113).

MA-56

Aktım aktım duruldum
Sular gibi yoruldum
Beni sana vermezler
Başkasına vuruldum (K132).

MA-57

Al almayı dişledim
Dört yanın' gümüşledim
Kardaş geldi vermedim (J-ES)
Yâr geldi bağışladım (K146).

MA-58

Al atım benim atım
Geliyor adım adım
Ala gözlüm sevdiğim
Nedir senin muradın (K58) (M-G).

MA-59

Al atımı nallatırım
Meydan bulur oynatırım
Ayan olsun Yunan sana
Bir nefere çiğnetirim (K58).

MA-60

Al basmadan donum var
Su yolunda yolum var
Al oğlan sevdiğini
Şu dünyada ölüm var (K58).

MA-61

Al elma kızıl elma
Yollara dizil elma
Bugün yârim gelmedi
Avcumda ezil elma (K54).

MA-62

Al elmamı soyayım
Başucuma koyayım
Anam ben gurbetteyim
Sana nasıl doyayım (K158).

MA-63

Al elmanın beşini
Sar yiğidin döşünü
Bu ne zalim hükümet
Koyver benim eşimi (K54).

MA-64

Al giydim allanıyor
Küpeler sallanıyor
Yâri gelmiş hanımın (J-ES)
O niye yollamıyor (K146).

MA-65

Al giydim alsın diye
Mor giydim sarsın diye
İnadına mor giydim
Vereme kalsın diye (K92).

MA-66

Al giydim alsın diye
Mor giydim sevsin diye
Kimseler' istemedim
Askerden gelsin diye (Uğurlu, 2010, s. 146).

MA-67

Al giydim alsın diye
Mor giydim solsun diye
İki daha giyerim
Çatlasın ölsün diye (K146).

MA-68

Al giyen aşkın olur
Mor giyen şaşkın olur
Sevip sevip almayan
Sonunda pişman olur (K95).

MA-69

Al mendil allanır mı
İpek mendil sallanır mı
Komşudan gelmiş bir kız
Öpmeden yollanır mı (K144).

MA-70

Al mendilin oyası
Yuğsan çıkmaz boyası
Al mendil sende kalsın
Sil gözünün yaşını (K37).

MA-71

Al sana hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun çerez getirmiş
Sensiz yedik kaynana (K114).

MA-72

Al taylar doru taylar
Arap üzengi yaylar
Arzu'm elden gidiyor
İmdada geldim dayılar (J-BİYS).(K152).

MA-73

Al taylar doru taylar
Arap üzengi yaylar
Arzu'nun topuğunu
İncitmeyin üzengiler (K152).

MA-74

Al taylar doru taylar
Arap üzengi yaylar
Sana hayırsız topuğu
Sıksınlar üzengiler (J-YS) (K152).

MA-75

Al yazmanın etrafı
Alveleyle işlidir
Gülerken yâri gördüm
Yârim altın dişlidir (K54).

MA-76

Al yazmanın oyası
Yârim bülbül yuvası
Oturmuş da işliyor
Yârim boncuk oyası (K54).

MA-77

Ali dayısı var bunun
Veli dayısı var bunun
Sıçırar ata biner
Muhtar amcası var bunun (K169).

MA-78

Ali'm Ali'm akmıyor
Ali'm bana bakmıyor
Çok çiçekler kokladım
Ali'm gibi kokmuyor (K17).

MA-79

Ali'm Ali'm akmıyor
Ali bana bakmıyor
Yolladığın çiçekler
Kurudu da kokmuyor (K174).

MA-80

Ali'm ekin biçiyor
Kız da deste çekiyor
Söz verdi de almadı
Başkasını seçiyor (K138).

MA-81

Ali’m ekin biçiyor.
Kız da deste çekiyor
Verdiler de almadım
Gâvurun oğlu beni seçiyor (K138).

MA-82

Ali’m ekin biçiyor
Suyu nerden içiyor
Ali’min fesi yufka
Isıcaklar geçiyor (K54).

MA-83

Ali’m ekin biçiyor
Suyu nereden içiyor
Ali’min şapkasını
Bir kız almış kaçıyor (K91).

MA-84

Ali’m gitme pazara
Uğratırlar nazara
Ali’m ölsün diyenler
Kendi girsin mezara (K54).

MA-85

Ali’m gitti pazara
Atacaklar mezara
Ali’mi girmiş diyen
Kendi girsin mezara (K17).

MA-86

Ali’min odasını
Alırım gadasını
Ali benim olursa
Süslerim odasını (K114).

MA-87

Alla mı morla mı
Altınlarım korla mı
Kız seni bana vermezler
Kaçırayım zorla mı (K139).

MA-88

Allar giyer allanır
Görsem midem bulanır
Kaynanam hamamdan çıkmış
Ayva göbek sallanır (K11).

MA-89

Almanın alına bak
Çevir de dalına bak
Gül yüzlü ceylan gözlüm
Gel benim halime bak (K146).

MA-90

Alta düştüm diye üzülme
Üste çıktım diye sevinme
Alta düşersen apış
Üste çıkarsan paça kasnaktan yapış (K155).

MA-91

Altın tespihim şak şak (J-EÇ)
Küskün isen barışak
Aramızda dağlar var (M-GK)
Mektup ile konuşak (K148).

MA-92

Altın yüzüğüm şak şak
Gel güzelim buluşak
Madem utanıyorsun
Telefondan konuşak (K24).

MA-93

Altın yüzük dar parmak
Düştü yâre yalvarmak
Her yiğidin kârı mı
Al duvaklı kız almak (K25).

MA-94

Altın yüzük takarım
Çıkar yola bakarım
Kızım bana gelmezsen
Saimbeyli'yi yakarım (K138).

MA-95

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu kazanın içinde (J-BYE)
Fidan boylu yâr benim (K138).

MA-96

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu karşıki konakta
Ela gözlü yâr benim (K17).

MA-97

Altını bozdurayım
Gerdana dizdireyim
Elma erik değilsin
Cebimde gezdireyim (K178).

MA-98

Altını bozdurayım
Gerdana dizdireyim
İpek mendil değilsin
Göğsümde gezdireyim (K126).

MA-99

Altınlarım çok benim
Sanki yârim yok benim
Sizin gibi oğlanlar
Sol cebimde çok benim (K95).

MA-100

Altınlarım var benim (M-KK)
Kollarıma dar benim
Ünlüce'nin içinde
Orta boylu yâr benim (K107).

MA-101

Amanın yollar amanın
Üç direği çöktü damın
Üçü bir uçtu gitti yuvamdan
İnsafı yok şu dünyanın (Nas, 2001, s. 37).

MA-102

Ana başa taç idi
Her derde ilaç idi
Bir evlat pir de olsa
Anaya muhtaç idi (K11).

MA-103

Analar çeker zahmeti
Babalar bilir kıymeti
Hepimiz iki cihan serveri
Muhammet Mustafa'nın ümmeti (K155).

MA-104

Anam kızı anam kızı
Ciğerime indi sızı
Eller ayırmazdı ama
Felek ayırdı bizi (K35).

MA-105

Anamı çok özleyeceğim
Yollarını gözleyeceğim
Ayırmayın beni ondan
Bir daha görmeyeceğim (K2).

MA-106

Anasının ilki
Dam altında tilki
Ver Allah'ım ver
Yağmuru sicim gibi (K118).

MA-107

Ankara'nın taşlarına
Bak gözümün yaşlarına
Yunan bizi esir almış
Bak feleğin işlerine (K58).

MA-108

Anne bana terlik al
Sakın yeşil olmasın
Alacağım oğlanın
Kız kardeşi olmasın (K17).

MA-109

Anne başım ağrıyor
Gözlerim kararıyor
Fidan boylu sevdiğim
Sevdadan sararıyor (K95).

MA-110

Annem entari almış
Rengi akşam güneşi
Öyle sevdim o yâri
Dünyada yoktur eşi (K54).

MA-111

Annem entari almış
Yanında eklemesi
Tak bir nişan yüzüğü
Kolaydır beklemesi (K158).

MA-112

Annemle konuşuruz
Bu akşam buluşuruz
Dünyada alamadım
Ahrette kavuşuruz (K54).

MA-113

Annenin bitmiyor işi
Ellisini geçti yaşı
Oğlum beni unutma
Koynuna alınca eşi (K143).

MA-114

Annesinin yaşarı
Her işleri başarır
Babam beni vermiyor
Köyümüzden dışarı (K95).

MA-115

Anterimin moruna
Varmam köylü oğluna
Beş bin bilenzik taksa
Gene girmem koluna (K92).

MA-116

Anterisi al basma
Alıp duvara asma
Alacaksan al yârim
Her lafa kulak asma (K92).

MA-117

Ar dediler ar dediler
Ak köprüye dar dediler
Yollamaya gidecektim
Nazlı yârin yok dediler (K45).

MA-118

Arabada buğdayım
Sereyim kurutayım
Söylediğin sözleri
Yâr nasıl unutayım (K134).

MA-119

Arabalar iz ize
Gel gidelim kız size
Annen evde yok ise
Oturalım diz dize (K68).

MA-120

Arabam dolu susam
Yârimin adı Hasan
Hasan adlı yârim var
Ne derdim var ne tasam (K92).

MA-121

Arabam var dört teker
Adana'ya kum çeker
Adana'nın kızları
Benim için of çeker (K17).

MA-122

Arabanın tekeri
Köylülerin şekeri
Öyle bir yâr sevmişim (J-BBS) (M-G)
Ünlüce'ni bekârı (K107).

MA-123

Arabası aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan çok güzel ama
Annesi olmamalı (K107).

MA-124

Arabası dört çeker
Gültepe'ye kum çeker
Gültepe'nin kızları
Ahmet diye ah çeker (K11).

MA-125

Arabası dört teker
Yaylalardan ot çeker
Şimdik' zaman kızları
Oynamadan diz çöker (S-STA) (M-G) (K58).

MA-126

Arabası tekliyor
Çifte motor çekmiyor
Sen evlenirim deme
Hiç seninki kalkmıyor (J-G) (K58).

MA-127

Arabaya bindin mi
Saatini kurdun mu
Ben sana abi dedim
Sen bana vuruldun mu (K169).

MA-128

Arabaya binersin
Bizim orda inersin
Anan sorarsa eğer
Lastik patladı dersin (K72).

MA-129

Arabaya taş koydum
Gül yastığa baş koydum.
Yârim gelecek diye
Sağ yanımı boş koydum (K58).

MA-130

Arap Arap uşağı
Yandan bağlar kuşağı
Ben sana demedim mi
İndir donu aşağı (K169).

MA-131
Arap atlar azılı (J-EÇ) (Dİ-A)
Koç koyunlar kuzulu
Bileziğin üstünde
Arzu Kamber yazılı (K152).

MA-132
Arap atlar azılı (J-EÇ) (Dİ-A)
Koç koyunlar kuzulu
Bileziğin üstünde
Ne nişanlar yazılı (K152).

MA-133
Ardıçlar gili gili
Kötüler girebolu
Senin gibi yâr sevsem
Sokaklar dolu dolu (K147).

MA-134
Ardından söz oluyor
Bağrım göz göz oluyor
Falın iyi açıldı
Gecen gündüz oluyor (K2).

MA-135
Armudu taşlayalım
Dibinde kışlayalım
Akşam oldu gün battı
Cümbüşe başlayalım (K121).

MA-136
Armudun ağaçları
Çiçek açar başları
Şekerlenmiş ballanmış
Yâr göğsünün uçları (Dİ-ST) (K134).

MA-137
Armudun ağaçları
Dibinin çay taşları
Güzel hilale benzer
Sevdiğimin kaşları (K178).

MA-138
Armudun ağaçları
Dibinin çay taşları
Koruluğa benziyor
Sevdiğimin kaşları (K178).

MA-139
Armudun ağaçları
Hep kurumuş başları
Kurulu yaya benzer
Sevdiğimin kaşları (K176).

MA-140
Armut dalda beş imiş
Tan yerleri ışımış
Annen yorgan vermedi
Ak memeler üşümüş (K142).

MA-141

Armut dalda bir çiçek
Benim yârim küçücek
Küçücekse büyüycek
Hepisini geçecek (K107).

MA-142

Armut dalda çürüsün
Mektup yolda yürüsün
Ne mutlu mektup sana
Gider yâri görürsün (K18).

MA-143

Armut dalda dal budak
Kızını öptüm şappudak
Anası arkamdaymış
Sırta vurdu zımbadak (K161).

MA-144

Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Allah bizi ayırmış
Her birimiz bir yerde (K37).

MA-145

Armut dalda dik durur
Dibinde keklik durur
Benim sevdiğim oğlan
Karşımda dimdik durur (K162).

MA-146

Armut dalda şişer mi
Günden yanı pişer mi
Emmi oğlu dururken
Kız gurbete düşer mi (K48).

MA-147

Armut daldan düşer mi
Karıncalar üşer mi
Benim yârim yok burda
Bana gülmek düşer mi (K95).

MA-148

Armut daldasın dalda
Gözüm yoldasın yolda
Kirpik seni yolarım
Yâre duldasın dulda (K177).

MA-149

Armut daldasın dalda
Gözüm yoldasın yolda
Yıkarım dağlar seni
Yâre duldasın dulda (J-KKB) (K134).

MA-150

Armut dibinde kuyu
Uyu sevdiğim uyu
Adam sarhoş olur mu
İçtiğin üzüm suyu (K54).

MA-151

Arpa ektim alaza
Selam söylen horoza
Horoz erken ötmesin
Yâr koynumdan gitmesin (M-G) (K58).

MA-152

Arpa ektim bir evlek
Dadandı kara leylek
Evvel beraber idik
Şimdi ayırdı felek(K178).

MA-153

Arpa ektim engine
Babam verdi zengine
Zengin gözün kör olsun
Düşemedim dengime (K58).

MA-154

Arpa ektim güz iken
Toprağı kar buz iken
Acep derdim var mıydı
Yârenler ben kız iken (K16).

MA-155

Arpa ektim ot bitti
Dalında bülbül öttü
Ne yapak komşu kızı
Emekler boşa gitti (K58).

MA-156

Arpalar biçer oldu
Günümüz geçer oldu
Ayrılık gele gele
Bugünü seçer oldu (K16).

MA-157

Arpalar dize kadar
Gel oğlan bize kadar
Sana çorap örmüşüm
Topuktan dize kadar (J-PİE) (K138).

MA-158

Asana kızım
M sana kızım
Kaynananın donunu (J-EKA)
Yuğsana kızım (K174).

MA-159

A sana kızım
M sana kızım
Nişanlının donunu
Yuğsana kızım (K173).

MA-160

Asfalt asfalta benzer
Asfaltta yârim gezer
Kot pantolu giyince
Tarık Akan’a benzer (K99, K103).

MA-161

Asker ocağı derler buna
Hasret çektirir insana
Sevdiğimi özledim ben
Günler geçmiyor ki bana (K84).

MA-162

Asker oldum topçuyum
Bu aylarda yolcuyum
Dön yüzünü göreyim
Nasıl ayrılacağım (K95).

MA-163

Asker yolu beklerim
Günü güne eklerim
Sen git yârim talime
Ben burada beklerim (K107).

MA-164

Askere gönderdiğim
El edip dönderdiğim
Sokaklar seni ister
Tez gel gönül verdiğim (K15).

MA-165

Asma dala asılsın
Aslan yârim nasılsın
İkimizin sevdası
Bir gasteye basılsın (K107).

MA-166

Asma dalında güzel
Yârin yanında güzel
O güzelin yanında
Ölüm de bana güzel (K175).

MA-167

Asma verir üzümü
Dinle yârim sözümü
Bu sevdanın sonunda
Göremezsin yüzümü (K168).

MA-168

Asmada üzüm kaldı
Yemedim gözüm kaldı
Acep anam der mi ki
Gurbette gözüm kaldı (K20, K22).

MA-169

Asmada üzüm kaldı
Yemedim gözüm kaldı
Ağla gözlerim ağla
Gurbette kuzum kaldı (K2, K5, K21).

MA-170

Asmadan üzüm aldım
Sapını düzün aldım
Gel yârim konuşalım
Annemden izin aldım (K36).

MA-171

Asmadan üzüm düşer
Toplarım beşer beşer
Benim yârim yok burda
Bana ağlamak düşer (K95).

MA-172

Asmanın arasından
Alamıyom üzümü
Tara yârim saçını
Göremiyom yüzünü (K95).

MA-173

Asmanızda üzüm yok
Basmanızda gözüm yok
El lafına bakmayın
Kızınızda gözüm yok (K98).

MA-174

Aşk bir otobüstür
Binmesini bilmeli
Son durağa gelince
İnmesini bilmeli (K103).

MA-175

Âşık oldum gülüm sana
Dolanırım yana yana
Elçi gönderdim annene (J-ÖHE)
Vermediler seni bana (K146). (T-DE)

MA-176

Aşım pişti kazanda
Gelin geldi duvakla
Açtırın kazanımı
Bir oyalı yağlıkla (K8).

MA-177

Ata binen efendi
Ceketi kahverengi
Damat beyi sorarsan
İsmi ..... Efendi (Uğurlu, 2010, s. 145).

MA-178

Ata binerdik çengide
Oyun oynardık mengide
Bu mengiyi bilenler
Buyur olsun mengiye (K165).

MA-179

Ata binesim geldi
Çadır kurasım geldi
Elin oğlu nem olur
Yine göresim geldi (K178).

MA-180

Ata binmiş gidiyor
Ata neler ediyor
Uzun yolun tozları
Atı berbat ediyor (K173).

MA-181

Ata vurdum bağlama
Kömür gözlüm ağlama
Gurbet ele gidiyom
Karaları bağlama (K36).

MA-182

Ata vurdum belleme
At belini sallama (J-ES)
Her yanım senin olsun
Uçkur bağım' elleme (K174).

MA-183

Ateş oldum külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Ne diye'm felek sana
Ağlamadık günüm yok (K35).

MA-184

Ateşe düşüp yanma
Varıp ellere kanma
Bir gün görmedim diye
Benden vazgeçti sanma (K60).

MA-185

Ateşte pilav aşı
Dibinde kalır taşı
Beni sana vermezler
Durma başını kaşı (M-G). (K95).

MA-186

Atım geliyor atım
Ayağı adım adım
Babam kime verirse
Odur benim muradım (K95).

MA-187

Atım geliyor atım
Ayağında var nalı
Sevdiğimin uğruna
Yansın babamın malı (K95).

MA-188

Atladım girdim bağa
Alnım değdi yaprağa
Kız seni almayınca
Girmem kara toprağa (K178).

MA-189

Atladım girdim bağa
Başım değdi yaprağa
Ben o yâri almazsam
Girmem kara toprağa(K168).

MA-190

Avlu dibinde çotuk
Kız kaşların pek çatık
Senin çatık kaşların
Yavan ekmeğe katık (K16).

MA-191

Avlu dibinde kazık
Kaynanam öldü yazık
Kaynanama acımam
Bir top kefene yazık (J-BİYS) (K107).

MA-192

Avludan çektim süven
Süvenin ucu kırık
Benim yârim yok burda
Ondan mı boynum buruk (K95).

MA-193

Ay akşamdan ışıktır (J-EÇ)
Yüküm şimşir kaşıktır
Komşu kızını zapt et
Bizim oğlan âşıktır (Dİ-G) (Dİ-ST) (K152).

MA-194

Ay geldi aştı gelin
Yaşmağın düştü gelin
Kocan çirkin sen güzel
Ah et de boşan gelin (K8).

MA-195

Ay çalar mavi çalar
Gözlerin mavi çalar
Yalınız yola gitme (J-PİE)
Seni bir avcı çalar (K138). (Dİ-G)

MA-196

Ay çıktı lüle lüle
Misafir güle güle
Abdest almış geliyor
Terini sile sile (K18).

MA-197

Ay doğar arşa gider
Doğru Maraş'a gider
Maraş'tan yâr sevenin
Emeği boşa gider (M-G) (K69).

MA-198

Ay doğar ayan beyan
Düştüm yollara yayan
Düşümde görmez idim
Yanına geldim uyan (K107).

MA-199

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Benim sevdiğim oğlan
Hem güler hem nazlanır(K166).

MA-200

Ay doğar bedir Allah
Bu sevda nedir Allah
Şu zenginin malını (J-BS)
Sen kurda yedir Allah (K147).

MA-201

Ay doğar bedir Allah
Bu sevda nedir Allah
Ya benim muradım ver
Ya beni öldür Allah (K169).

MA-202

Ay doğar bedir Allah
Gün doğar bedir Allah
Ne olursun ya Rabbi'm
Canımı alma Allah (K72).

MA-203

Ay doğar beyazlanır
Yâr gelir ayazlanır
O güzelin koynunda
Ölsem bile az gelir (K175).

MA-204

Ay doğar çarkı markı
Atladım geçtim arkı
Şu kız benim olursa
N'ederim evi barkı (K147).

MA-205

Ay doğar gediğinden
Tanıdım ediğinden
Büyük kız küçük oğlan
Döner mi dediğinden (K147).

MA-206

Ay doğar neresinden
Bulutun arasından
Kız memen görünüyor (J-BAÖS)
Düğmenin arasından (M-G) (K142).

MA-207

Ay doğar sini sini
Ben sevdim birisini
Cellât boynumu kesse
Söylemem doğrusunu (K169).

MA-208

Ay doğar sini sini
Ben sevdim birisini
İstediğim verseler
İstemem gerisini (K122).

MA-209

Ay doğar yıldız ile
Ne olur baldız ile
Çömelek'in kızları
Gidiyor gündüz ile (K72).

MA-210

Ay gidiyor gidiyor
Gavlim seni güdüyor
Âşık sevdalı yârim
Atı tımar ediyor (K7).

MA-211

Ay ışıktır gelemem
Sana meyil verememem
Cahilsin sevdiceğim
Sana gönül verememem (K168).

MA-212

Dağlarda yiğit misin
Allah'tan büyük müsün
Selam verdim almadın
Allah'tan büyük müsün (K50).

MA-213

Ay ışığı gün oldu
Gün ışığı gün oldu
Vallahi benim yârim
İçmeden sarhoş oldu(K166).

MA-214

Aya baktım ay ayaz
Kıza baktım kız beyaz
Keseye baktım para az
Bu kız bize yaramaz (M-G). (K95) .

MA-215

Ayağım çamur ister
Boğazım hamur ister
Ver Allah'ım ver
Sicim gibi yağmur (K127).

MA-216

Ayağımda kundura
Yâr gelir dura dura
Genç ömrümü çürüttüm
Bağrıma vura vura (K95).

MA-217

Ayağımda mor terlik
Düşmanlara bu körlük
Ne yapayım sevdiğim
Ayırıyor askerlik (K95).

MA-218

Ayağında kundura
Yâr gelir dura dura
O benim nazlı yârim
Geçerken bize uğra (K90).

MA-219

Ayağında nalini
Nerde yaptın talimi
Kalabalıkta gördüm
Soramadım halini (K95).

MA-220

Ayağında yemeni
Niye almıyo'n beni
Alaca'm diye diye
Sevdalanırdın beni (K95).

MA-221

Ayakkabı giyerler
Bir karış topukları
Benim ardıma düşmüş
Adana kopukları (Dİ-G). (K95).

MA-222

Ayakkabı giyerim
Üstü güzel olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa (K134).

MA-223

Ayakkabım toz atar
Çöpçü bana göz atar
Gözün kör olsun çöpçü
El âlem bize bakar (K174).

MA-224

Ayakkabı bağını
Bağla sevdiğim bağla
Ben askere gidersem (J-BYE)
Ağla sevdiğim ağla (K107).

MA-225

Ayakkabımın burunu
Geçtim tren yolunu (J-BYE)
Saat beşte bekliyom
Sevdiğimin yolunu (K107).

MA-226

Aylar yıllar saymasaydım
Ah bağrıma taş bassaydım
Et tırnaktan ayrılır mı
Keşke anne olmasaydım (K3).

MA-227

Ayna aldım elime
Ne geliyor dilime
Vermezsen de verme kız
Gayıl oldum ölüme (K58).

MA-228

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Ben o yardan ayrılmam
Zalim ölüm ayıra (K138).

MA-229

Ayna attım tarlaya
Parıl parıl parlaya (M-KK)
Kız oğlanı görünce
Burcu burcu terleye (J-EK)(Dİ-G) (K134).

MA-230

Aynayı alan yârim
Cebine salan yârim
Mucurların üstünde
Uykusuz kalan yârim (K95).

MA-231

Ayva attım nar geldi
Dar sokaktan yâr geldi
Gönderdiği yüzükler
Parmağıma dar geldi (Dİ-ST) (K134).

MA-232

Babangil dünürle gelsin
Başlık parasını versin
Anladım ki behey oğlan
Beni sahiden seversin (K26).

MA-233

Bacadan bakan oğlan
Şıkırdım döken oğlan
Beni sana vermezler
Kediden korkan oğlan (K54).

MA-234

Bacakları sorarsan
Yaban leyleği gibi
Ağzını sorarsan da
Tarla evleği gibi (K174).

MA-235

Bağa geldim yaprağa
Doyamadım sarmaya
O kız benim olmadı
Girmem kara toprağa (K2).

MA-236

Bağa girdim üzüme
Çalı değdi gözüme
Kirpik seni yolarım
Yâr göründü gözüme (K153).

MA-237

Bağa girdim üzüme
Diken battı dizime
Eğildim çıkarmaya (J-PİE)
Yâr göründü gözüme (M-KK) (K107).

MA-238

Bağa vardım budanmış
Güle bülbül dadanmış
Ben askere gidince
Yâre eller dadanmış (K178).

MA-239

Bağa vardım üzüme
Çubuk değdi gözüme
Sürmeleri mi çektin
Kaşın ile gözüne (K178).

MA-240

Bağa vardım üzüme
Gel izime izime
Sürmeler mi çektirdin
Kaşın ile gözüne (K178).

MA-241

Bahçe değil bağ değil
Sözlerim alay değil
Aşk çabuk girer kalbe
Çıkarmak kolay değil (Dİ-ST). (K138).

MA-242

Bahçede ayrık kökü
Sandım araba yükü
Ne yapayım sevdiğim
Senin talihin kötü (K95).

MA-243

Bahçede nişadırım
Belinde kuşatırım
Yâr üstüne yâr sevme
Vallahi boşatırım (M-G) (K95).

MA-244

Bahçede olur ılgın
Ilgının dibi dolgun
Hiç yüzüme bakmıyon
Kötü sözler mi duydun (K95).

MA-245

Bahçede sepet buldum
İçine köpek koydum (M-G)
Kaynanamın adını
Kudurmuş köpek koydum (K169).

MA-246

Bahçede sümek darı
Üstünde anahtarı
Yeni bir kanun çıkmış
Bir adama beş karı (M-G) (K95).

MA-247

Bahçedek' iğde midir
Dalları yerde midir
Her bulduğunu yersin
Sendeki mide midir (K192).

MA-248

Bahçelerde bal erik
Yaprağı delik delik
Ben yârimi tanırım
O da beşinci bölük (Dİ-ST). (K138).

MA-249

Bahçelerde bal kabak
Açılır tabak tabak
Beni beğenmez iken
Aldğın matafa bak (K69) (M-G).

MA-250

Bahçelerde bamiye
Hanım gelir yemeye
Bu hanımda bir iş var
Utanıyom demeye (K156).

MA-251

Bahçelerde bastırma
Kız saçını kestirme
Kestirirsen az kestir
Nişanlını küstürme (K22).

MA-252

Bahçelerde biter bakla
Güvercinler atar takla
İki gözüm Şaban Ağa
Kesenin dibini yokla (K20).

MA-253

Bahçelerde börülce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar görelim
Bir araya gelince (K113).

MA-254

Bahçelerde dut ağacı
Oynuyor iki bacı (J-EAG)
Büyüğü derde derman
Küçüğü can ilacı (J-KK) (K107).

MA-255

Bahçelerde galata
Yeşil olur salata
Gönder gitsin askere
Akıllansın kerata (K13).

MA-256

Bahçelerde gök erik (M-G)
Dallarını eğerik
Bize Kozanlı derler
Biz güzeli severik (K68).

MA-257

Bahçelerde gül var mı (M-YDB)
Kereminde yol var mı
Akşam evine varsam
Bir yatacak yer var mı (K128).

MA-258

Bahçelerde gündendi
Gündendi gölgelendi
O yâr beni gördüyse
Kim nasıl öfkelendi (K95).

MA-259

Bahçelerde kereviz
Biz kereviz yemeyiz
Bize Saycalı derler
Biz güzeli severiz (K113).

MA-260

Bahçelerde lahana
Kırdım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle cadı kaynana(K169).

MA-261

Bahçelerde maydanoz
Demet demet yoldunuz
Şu Gökbez'in kızları
Siz de mi adam oldunuz (K37).

MA-262

Bahçelerde maydonoz
Maydonozu yoldunuz
Cihadiye'nin kızları
Siz de m' adam oldunuz? (K95).

MA-263

Bahçelerde maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Çok konuşmayın …lılar
Siz de m' adam oldunuz? (Uğurlu, 2010, s. 143).

MA-264

Bahçelerde meleme
Yâr göğsün düğmeleme
Ölürüm kanlım olun
Gözlerin sürmeleme(K166).

MA-265

Bahçelerde mum direk
Suyu nerden indirek
Hiç güvencim yok kıza
Yârim mektup gönderek (K9).

MA-266

Bahçelerde örümce (M-KK)
Ben istemem görümce (J-BGA)
Görümceler dill' olur (M-KK)
On parmağı zill' olur (J-BGA) (K142).

MA-267

Bahçelerde pırasa
Dallarına kar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
Bekârlara yalvarsa (K168).

MA-268

Bahçelerde pırasa
Yaprağına kar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
Sakallıya yalvarsa (K169).

MA-269

Bahçelerde pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmaktan iş çıkmaz
Satılak da kurtulak (J-EB) (K128).

MA-270

Bahçelerde sarmaşık
Sarmadan oldum âşık
Yâr kiminle güreştin
Zülüflerin dolaşık (M-G) (K121).

MA-271

Bahçelerde saz olur
Saz açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur (K17).

MA-272

Bahçelerde tavuklar
Buğdayları ayıklar
Bir yâr bana çok mudur
Eller beni ayıplar (M-G). (K95).

MA-273

Bahçelerde zerdali
Penceresi perdeli
Evlenmeyin bekârlar (J-KK)
Şimdi kızlar zır deli (K132).

MA-274

Bahçelere ay doğdu
Gün açtı da gün oldu
Vallahi benim yârim
İçmeden sarhoş oldu(K166).

MA-275

Bahçelere haşlama
Haşlamayı taşlama
Madem türkü bilmiyon
B.k yemeye başlama (K95).

MA-276

Bahçelerin küçüğü
Severler küçücüğü
Sevdim sevdim almadı
O. çocuğu (K178).

MA-277

Bahçemizin gülleri
Coşturur bülbülleri
Benim öğretmenimin
Öpülesi elleri (K60).

MA-278

Bahçenin kapısını
Açamıyorum yârim
Anneme duyurmuşlar
Kaçamıyorum yârim (K54).

MA-279

Bahçenin kapısını
Bir vurmada açarım
İstet yârim bir kere
Vermezlerse kaçarım (Dİ-G) (K54).

MA-280

Bahçenize girmedik
Meyvenizi yemedik
Çok istediniz ama
Oğlunuzu sevmedik (K95).

MA-281

Bahçesine güller konmuş
O yâr taman beni sormuş
Ben o yâri arıyordum
Anası yaylaya salmış (K152).

MA-282

Bahçeye biber ektim
Ne zaman göverecek
O senin cazı annen
Ne zaman geberecek (M-G) (K168).

MA-283

Bahçeye gel göreyim
El uzat gül vereyim
Eskit yârim çevreyi
Yenisini vereyim (K13).

MA-284

Bakışı var bir bakışı
Halka düşürdüm nakışı
Meğer vaadi var imiş
Bilezik takmış bacısı (K121).

MA-285

Balıkesir Bandırma
Soğuk olur dondurma
El âlem sözlerine
Boş var yârim aldırma (K95).

MA-286

Bana mektup yazarsan
Koy kibrit kutusuna
Bizim ordan geçerken
At evin arkasına (K92).

MA-287

Başı saçaklı gelin
İpli kulaklı gelin
Sen de mi adam oldun
Şişe bacaklı gelin (K114).

MA-288

Başımdaki saçlara
İki toka takarım
Göz dalgası değil mi?
Kime olsa bakarım (K95).

MA-289

Başımdaki tülbentin
Oyaları firkete
Fazla mıydım be anne
Attın beni gurbete (K95).

MA-290

Başında pullu yağlık
Saraydan gelir aylık
Kınamayın komşular
Buna denir ayrılık (K138).

MA-291

Başındaki oyalar
Işıl ışıl ışılar
Sevdiysem de ben sevdim
Size n'oldu komşular (K29).

MA-292

Başındaki saçlara
İki toka takarım
Göz dalgası değil mi
Kime olsa bakarım (K95).

MA-293

Bekçiniz kapıya geldi
Cümlenize selam verdi
Darılmayın iki gözüm
Bahşişi almaya geldi (K14).

MA-294

Belinin incesine
Ben yandım cilvesine
Ben yârime kavuştum
Darısı cümlesine (Uğurlu, 2010, s. 137).

MA-295

Ben anamın ilkiyim
Derelerde tilkiyim
Ver Allah'ım ver
Sicim gibi yağmur (K127).

MA-296

Ben bir bina yaptırdım
Dokuz direk üstüne
Şu benim manilerim
Yanık yürek üstüne (K95).

MA-297

Ben bir eğilmez sazdım
Kış görmeyen bir yazdım
Sana bu mektubumu
İçten gönülden yazdım (K25).

MA-298

Ben bir karabiberim
Yuvarlanır giderim
Çok darılma kaynana
Oğlun' alır giderim (K171).

MA-299

Ben bir karabiberim
Yuvarlanır giderim
Çok konuşma kaynana
Bir tepikte ezerim (K99).

MA-300

Ben bir kara biberim
Yuvarlanır giderim
Ne diyon Fatma bacı
Kızın alır giderim (K13).

MA-301

Ben söylüyorum söyleme
İnip deryayı boylama
Ben burada konuşurken
İşin içine eğleme (K60).

MA-302

Ben Şadiye Pehlivan
Doğumum Bulgaristan
Hayatım destan
Kabrim gülistan (Nas, 2001, s. 21).

MA-303

Benim adım Sude
Yoruldum gide gide
Öyle bir yoruldum ki
Yetmez bana on pide (K71).

MA-304

Beşiğe koydum salladım
Kanadım ile kolladım
Kollarımdan ayırmazken
Yâd ellere mi yolladım (K3).

MA-305

Beyaz giyme toz olur
Siyah giyme söz olur
Gel yeşiller giyelim
Kavuşmamız tez olur (K95).

MA-306

Beyaz giyme üşürsün
Yârim ne düşünürsün
El aç Allah'a yalvar
Beni sana düşürsün (M-GLM) (K95).

MA-307

Beyaz gömleğin oğlan
Nedir dileğin oğlan
İşmar ettim gelmedin
Eşek kafalı oğlan (K48).

MA-308

Beyaz gömlekli oğlan
Kapımızı yol etti
Kuş dili bilmez idim
Yâr beni bülbül etti (K178).

MA-309

Biber ektim bahçeye (J-BYE)
Ne zaman göverecek
Kız senin deyyus baban
Ne zaman geberecek (K107).

MA-310

Biçer geliyor biçer
Biçerin parçası yok
Memet Ağa geliyor
Pantolun paçası yok (K99).

MA-311

Biçer geliyor biçer
Ekini biçe biçe
Memet Ağa geliyor
Marlboro içe içe (K99).

MA-312

Biçer geliyor biçer
Ekini biçe biçe
Yâr karşıdan geliyor
Sigara içe içe (K95).

MA-313

Binlik sayar eller
Senin yârin berber
Tıraş eder eller
Pis kokuyor keller (M-G). (K95).

MA-314

Bir ay doğdu ışıktır
Evleri karışıktır
Babası halt eylemiş
Kızı bana âşıktır (K11).

MA-315

Bir dalda iki kiraz
Böyle mektup yine yaz
Tarla mahsul vermedi
Gelecek yıl yine kaz (K11).

MA-316

Bir gül koydum tasına
Denizin ortasına
Baktım yengem geliyor
Yârimin odasına (Uğurlu, 2010, s. 137).

MA-317

Bir kuş geldi çayıra
Yer birazını ayıra
Bizim kimimiz var ki
Köyde bizi kayıra (K37).

MA-318

Bir olsun iki olsun
Onun gönlü sağ olsun
Eğer bakabilirsem
O da gelsin otursun (Uğurlu, 2010, s. 137).

MA-319

Bir taraftan esiyor yeller
Bir taraftan geliyor seller
Burhaneddin Kocamaz'a
Alkış yapsın o güzel eller (K155).

MA-320

Bir taş attım narlığa
Güvenme bu varlığa
Gider hüsnü cemalin
Elin düşer darlığa (K192).

MA-321

Bir taş attım zeytine
Zeytinin irisine
Annem beni saklıyor
Yiğidin birisine (K144).

MA-322

Bisikletin tekeri
Köylümüzün şekeri
Öyle bir yâr sevdim ki
Ünlüce'nin bekârı (K107).

MA-323

Biz de Adanalıyız
Hem güzel hem şanlıyız
Bakışmayın oğlanlar
Hepimiz nişanlıyız (M-G) (K95).

MA-324

Bostanımın düzleri
Kunduramın izleri
Boyalı şeker gibi
Zahide'min yüzleri (K178).

MA-325

Bostanlarda fasulye
Anam gitti gezmeye
Ben anamdan öğrendim
İnce boncuk dizmeye (K87).

MA-326

Boş ver aldırma
Seviyom deyip kandırma
Hiç aklımdan çıkmıyor
Sahildeki dondurma (K72).

MA-327

Boşuna kazma mezarcı
Sevgimizi gömemezsin
Benim …'yı nasıl
Sevdiğimi bilemezsin (K189).

MA-328

Boynumdaki altınlar
İnci değil parlamaz
Ver baba sevdiğime
Kendi düşen ağlamaz (K95).

MA-329

Boynumdaki boncuklar
Nazaradır nazara
İkimiz bir ölelim
Çift koysunlar mezara (K95).

MA-330

Boynumdaki inciler
Amerikan incisi
Benim sevdiğim oğlan
Fabrika tamircisi (K95).

MA-331

Boyun uzun bakamam
Yakana gül takamam
Ünlüce'de bir tanesin (Dİ-ST)
Hatırını yıkamam (K107).

MA-332

Bu benden bir armağan
Olsun sana hatıra
Üzüntüler, sevinçler
Hepsi de bir arada (K184).

MA-333

Bu dağlar ulu dağlar
Eteği sulu dağlar
Ben derdimi söylersem
Yel durur bulut ağlar (K68).

MA-334

Bu dağlar yüce dağlar
Ötüşür gece dağlar
Ben yardan ayrılırsam
Hallerim nice dağlar (K68).

MA-335

Bu dildeki bilmecem
Sevgi dilimde hecem
Hoş geldin sefa geldin
Ey benim Mısra Hoca'm (K60).

MA-336

Bu evi yapan usta
İnşallah olur hasta
Hiç pencere koymamış
Nerden bakayım dosta (K54).

MA-337

Bu fıstık can fıstık
Dallarına biz bastık
Üzülme sevgilim
İkimize bir yastık (K175).

MA-338

Bu kavak uzun kavak
Dibini döşe kavak
Yâr altında uyumuş
Binlerce yaşa kavak (K95).

MA-339

Bu tarla uzun tarla
Parla sevdiğim parla
Sarı gömlek alacam
Uzaktan mendil salla (K3).

MA-340

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü
Ördü ise yâr ördü
Ay karanlık kim gördü (K69).

MA-341

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü
Ördü ise yâr ördü
İspat getir kim gördü (K178).

MA-342

Bugün ayın onudur
Yüküm buğday unudur (J-BAÖS)
Evliye meyil vermen
Eve varır unudur (K132).

MA-343

Bugün cuma ertesi
Bahçede bülbül sesi
Benim hoşuma gider
Yârimin sert gelişi (K166).

MA-344

Bugün cuma günüdür
Arşa çıkar ünüdür
Ömürden mi sayıyon
Yârsız geçen günüdür (K166).

MA-345

Bugün günlerden salı
Yârimin adı Ali
Dünyaları verseler
İstemem dünya malı(K166).

MA-346

Bugün hava bulutlu
Şoförlere ne mutlu
Şoför, kızı görünce
Direksiyonu unuttu (K99).

MA-347

Bugün hava fırtına
Vur ceketi sırtına
Benden başka seversen
Bekârlıktan kurtulma (K95).

MA-348

Bugün hava yaz yârim
Gömleği beyaz yârim
Direksiyon üstünde
Bana mektup yaz yârim (K15).

MA-349

Bugün pazar günüdür
Derdim azar günüdür
Mahalleyi süpürün
Yârim gezer günüdür(K166).

MA-350

Bulamacı bularken
Tatlı tatlı yalarken
Düştüm bir bey oğluna
Künde pilav künde pilav (M-G) (K69).

MA-351

Bulguru kaynatırlar
Damlarda yaylatırlar (J-EK)
Senin gibi güzeli
Öpmezler oynatırlar (K146).

MA-352

Bulguru kaynatırlar
Sererler yaylatırlar
Senin gibi ahmağı
Almazlar avlatırlar (Dİ-G) (K55).

MA-353

Bunu yazan bir böcek
Elbet bir gün ölecek
Hatıramı saklayana
Çok teşekkür edecek (K183).

MA-354

Cam dibinde durursun
Cama tık tık vurursun
Elle yârim saçımı
Almış kadar olursun (K95).

MA-355

Ceketim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yaşasın Tufanbeylili
Adana'dan kız aldı (K178).

MA-356

Cevizin altı yeşil
Altında kahve pişir
O kahveyi içtikçe de
Beni aklına düşür (K37).

MA-357

Ceyhan bana dar geldi
Söylemesi az geldi
Ne uyursun gönülüm
Bak karşına yâr geldi (K22).

MA-358

Ceyhan'da kasap yârim
Yapıyor hesap yârim
Boyun benden uzunsa
Azıcık kesek yârim (M-G) (K95).

MA-359

Cigaramın dumanı
Yoktur yârin imanı (J-KK)
Yârimi eller almış (J-ES)
Geçti bunun zamanı (J-KK) (K132).

MA-360

Cügaramın incesi
Gönlümün eğlencesi
Dün akşam neredeydin
Gönlümün eğlencesi (K37).

MA-361

Çağırdım sesime gel
Dağın ensesine gel
Sen ölme bidenem
Ben öle'm yasıma gel(K166).

MA-362

Çakmak çakmaya geldik
Kına yakmaya geldik
Ayşe teyze ağlama
Kızın almaya geldik (K3).

MA-363

Çakmak çakmaya geldik
Kına yakmaya geldik
Gözün aydın kız anası
Kızın almaya geldik (K72).

MA-364

Çalarım gümletirim
Çağırır dinletirim
Eğer beni dinlemezse
Giderim eğlenirim (K85).

MA-365

Çalı idim eğdiler
Hatırıma değdiler
Oğlan senin yüzünden
Bugün beni dövdüler (K60).

MA-366

Çam ağacı değilim
Yel vurdukça eğilim
Eğil eğil öpeyim
Can alıcı değilim(K166).

MA-367

Çama vurdum çatmayı (J-EÇ) (Dİ-A)
Çığır gelsin Fatma'yı
Fatma nerden bellemiş
Bana da kol atmayı (K152).

MA-368

Çantamı aldım elime
Düştüm gurbetin yoluna
Gurbet elde bir yâr sevdim
Yeni düştüm el diline (K58).

MA-369

Çantam' astım koluma
Çıktım asfalt yoluna
Annem beni takacak
Bir subayın koluna (M-GLM) (K95).

MA-370

Çantam' astım koluma
Çıktım Dallas yoluna
Ben bir subay beklerken
Çöpçü girdi koluma (K174).

MA-371

Çapa çekerim çapa
Etrafa baka baka
Ben bir yâr sevmiş idim
Boyuna baka baka (K162).

MA-372

Çapacı çapa ister
Çapacı para ister
Çapacı sen şurda dur
Kaynanam koca ister (K2).

MA-373

Çarşıda edik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun çerez getirdi
Sensiz yedik kaynana (K121).

MA-374

Çarşıda et kaynana
Başında bit kaynana
Biz oğlunla yan yana
Dışarı git kaynana (K14).

MA-375

Çarşıda havuç kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun çerez getirdi
Sensiz yedik kaynana (K171).

MA-376

Çarşıda havuç kaynana da
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun şurdan gelirken de
Ahıra savuş kaynana(K58).

MA-377

Çarşıda meşe
Dibini keklik eşe
Biz geldik Ayşe teyze (J-EK)
Evini iyi döşe (K154).

MA-378

Çarşıdan aldım hasırı
Oldum kaynana esiri
Bu kaynana ölürse
Ev olur arı sili (K58).

MA-379

Çarşıdan aldım kilimi
Çek kaynana dilini
Akşam kızın gelirse
Kırarım kambur belini (K66).

MA-380

Çarşıdan aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle cazu kaynana (Uğurlu, 2010, s. 141).

MA-381

Çarşılara varınca
Otelde kalınır mı
Elli lira verince
Bir şapka alınır mı (K95).

MA-382

Çay aşağı çağlarım
Güllü deste bağlarım
Yârimi sıtma tutmuş
Ben sıtmasın bağlarım (K134).

MA-383

Çay aşağı susuzum
Üç gündür uykusuzum
Yârimi sıtma tutmuş
Ben sıtmasın bağlarım (M-G) (K134).

MA-384

Çay aşağı vur dizi
Baban duymasın bizi
Deyyus baban duyarsa
Sayarlar on beş yüzi (K134).

MA-385

Çay benim çeşme benim
Derdimi deşme benim
Seninle dalga geçtim
Sevdiğim başka benim (K77).

MA-386

Çaya girdim susuzum
Üç gündür uykusuzum
Girdim yârin koynuna
Elim durmaz huysuzum(K166).

MA-387

Çaya indim çay susuz
Mahmur gözler uykusuz
Sen gittin de gelmedin
Yatamıyom yalınız (K178).

MA-388

Çaya varasım geldi
Çadır kurasım geldi
Elin oğlu nem olur
İşte göresim geldi (K54).

MA-389

Çayda çıra ağacı
Çift gezer iki bacı
Küçüğü şöyle böyle
Büyüğü dert ilacı (K90).

MA-390

Çaydanlıkta çayım var
Utanacak neyim var
Yeniyayla içinde
Gün görmedik yârim var (M-G) (K95).

MA-391

Çayı aldım elime
Ne geliyor dilime
Kız ben seni seviyom
Götür beni evine (M-G) (J-BBS) (K58).

MA-392

Çekmeceyi çekerim
Darıldın mı şekerim
Bu hayatın kahrını (M-KK)
Senin için çekerim (J-BİYS) (K139).

MA-393

Çeşme başı beklerim
Vay benim emeklerim
Eller yârim dedikçe
Sızılar kemiklerim(K166).

MA-394

Çeşme başı beklerim
Vay benim emeklerim
Yedi sene bekledim
Çürüdü kemiklerim (K107).

MA-395

Çeşmeye koydum bardak
Damla damla dolacak
Benim sevdiğim oğlan
Başöğretmen olacak (K54).

MA-396

Çık çıkalım çardağa
Yem verelim ördeğe
Ördek yemsiz olur mu
Kızlar yarsız durur mu? (K55).

MA-397

Çıkam dağlar başına
Bakayım yollara ben
Bir güne katlanmazdım
Katlandım yıllara ben (K114).

MA-398

Çıktım dam loğlamaya
İndim yâr yollamaya
Yâr gedikten aşınca
Başladım ağlamaya (K54).

MA-399

Çıktım kerpiç duvara
El ettim eski yâre
Eski yâr şöyle dursun
Can kurban yeni yâre (M-G) (K107).

MA-400

Çıktım yâr odasına
Su verdim babasına
Yâri karşımda gördüm
Gül taktım yakasına (M-G) (K107).

MA-401

Çiçeğin dalı kaldı
Dalın çatalı kaldı
Canımın aynasında
Onun hayali kaldı (K114).

MA-402

Çiçek sarı ben sarı
Çiçeğe konmuş arı
Göbek atıyon ama
El almış senin yâri (K72).

MA-403

Çiçekler arasında
Sevişme sırasında
Gündüz gelme gece gel (J-BYE)
Mahalle arasında (K146).

MA-404

Çimde otlar tavuklar
Gündüzleri yumurtlar
Koyun güden yârime
Gölge olsun bulutlar (K31).

MA-405

Çorabım dize kadar
Gel yârim bize kadar
Beşibirlik yaparsan
Beklerim güze kadar (K95).

MA-406

Çorabım dize kadar
Gel yârim bize kadar
Tak bir nişan yüzüğü
Beklerim güze kadar (K146).

MA-407

Çorabım yeşil olsun
Parası peşin olsun
Benim sevdiğim oğlan
Benimle yaşıt olsun (K54).

MA-408

Çorabın ağına bak
Döndür de bağına bak
Anne görmek istersen
Bornova dağına bak (K173).

MA-409

Çorabın ağına bak
Döndür de bağına bak
Yâr aklına düştükçe
Erzurum dağına bak (K134).

MA-410

Çorabın dize kadar
Gel oğlan bize kadar
Mevla’m güzel yaratmış
Topuktan dize kadar (Dİ-G) (K48).

MA-411

Çorap aldım dizleme
Ciğerimi közleme
Ben bacımdan ayrılmam
Yollarımı gözleme (K35).

MA-412

Çorap milinen olur
Sevda sır ilen olur
Kavil bin ilen amma
Gönül bir ilen olur (Dİ-ST) (Dİ-G) (K52).

MA-413

Çökeleğin derisi
Beni sever birisi
Adını söyleyemem
Öğretmendir kendisi (J-BÖAS) (K139).

MA-414

Dağ bana
Bahçe sana bağ bana
Değme teli kâr etmez
Zülfün teli bağ bana (K86).

MA-415

Dağda da davar güderim
Emine'm selam ederim
Em'ne'm beni almazsa da
Başımı alır giderim (K58).

MA-416

Dağda da davar izi var
Emine'min bende gözü var
Emine'm de beni almazsa
Ne söyleyecek sözüm var (K58).

MA-417

Dağda gezer dağcı baba
Bir elinde kalın sopa
Himmet edin uyusun
Zindandaki Cafer baba (K114).

MA-418

Dağdan indirdim tosun
Tosunlarım çift olsun
Kekilsiz yâr istemem
İlle kekilli olsun (K95).

MA-419

Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Dediler yâri hasta
Yetiştim son nefeste (K166).

MA-420

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
A yârim zalım felek
Derde bağladı beni (K166).

MA-421

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Ben sılaya giderken (M-KK)
Bir kız eğledi beni (K142).

MA-422

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Ne zalim bir yâr imiş
Aşka bağladı beni (K168).

MA-423

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Üç gün oldu gideli
O yâr bağladı beni (K178).

MA-424

Dağlarda geyik misin
Şalvarda peyik misin
Selam verdim almadın
Allah'tan büyük müsün (K37).

MA-425

Dağdan inerim iniş
Mendili dolu yemiş
Yâre haber gönderdim
Kendisi gelsin demiş (K53).

MA-426

Dağlardan iniyorum
Çağırsan dönüyorum
Derdinden kibrit oldum
Üfürsen yanıyorum (K132).

MA-427

Dağları dolandırma
Suları bulandırma
Ben seni çok severim
Gözlerimden ayrılma (J-BBS) (K138).

MA-428

Dağların ardı mantar
Gittikçe derdim artar
Yâri güzel olanın
Gün günden derdi artar (K95).

MA-429

Dağların başı duman
Gelen yârim mi aman (J-BYE)
Yâri askere yolladım
Geri döner mi aman (K138).

MA-430

Dam ardına dolaştım
Ot yolmaya bulaştım
Ot yolmak fikrim değil
Yâr ile halallaştım (K37).

MA-431

Dam ardından gelsene
Şeker verdim yesene
Anan beni sorarsa
Tay boşandı desene (K72).

MA-432

Dam başına çık oğlan
Cigaranı yak oğlan
Beni sana vermezler (J-KK)
Bu sevdadan geç oğlan (K132).

MA-433

Dam başında bulgurum
Emm'oğluna vurgunum
Emmim oğlu almazsa
İstanbul'a sürgünüm (K132).

MA-434

Dam başında bulgurum
Sererim kuruturum
Oğlan çok geçme burdan
Ben seni unuturum (K134).

MA-435

Dam başında buturak
Gelin kızlar oturak
Üçümüz de bekârık
Birbirimize bitirek (K58).

MA-436

Dam başında maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Karataş'ın kızları
Siz de m' adam oldunuz (Uğurlu, 2010, s. 144)

MA-437

Dam başında minare
Tavanda gezer fare
Bizim köyün kızları
Türlü türlü avare (Dİ-G) (K107).

MA-438

Dam başında pastırma
Kız saçını kestirme
Kestirsen de az kestir
İsteyeni küstürme (K127).

MA-439

Dam başında pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmak neye yarar
Evlenip de kurtulak (K2).

MA-440

Dam başında sacayak
Basıversem kayacak
El kızı değil midir
Bir öpsem darılacak (K127).

MA-441

Dam başında su durur
Oğlan mendil yudurur (M-G)
Ekmekçi'nin kızları
Oğlan diye kudurur (K127).

MA-442

Dam başında su durur
Oğlan mendil yudurur
Kız kaçar oğlan kovar
Allah bunlar kudurur (M-G) (K58).

MA-443

Dam başında su durur
Oğlan mendil yudurur
Oğlan cahil kız cahil
Karyolada kudurur (K166).

MA-444

Dam üstünde durdu kız
Dördü gelin dördü kız
Bizim köyün içinde
Yüreğimden vurdu kız (K68).

MA-445

Dam üstünde su durur
Oğlan mendil yudurur
Evlenmeyin oğlanlar
Şimdiki kızlar kudurur (K132).

MA-446

Dam üstünde su durur
Oğlan mendil yudurur
Kızları da görünce
Oğlan gelir kudurur (Dİ-ST) (K127).

MA-447

Dama çıkasım geldi
Höllük dökesim geldi
Kızlar gelin giderken
Karıyı … geldi (K169).

MA-448

Dama çıkma üşürsün
Güzellikte meşhursun
Her huyun güzel ama
Ellerle konuşursun (K169).

MA-449

Dama çıksam dam oynar
Pencerede cam oynar
Elin kızı nem olur
Görsem yüreğim oynar (K54).

MA-450

Dama çıktım baş açık
Ekinler kara kılçık
Sevdiğim alamazsam
Al bohçanı yola çık(K166).

MA-451

Dama çıktım parladım
Ekmek ettim terledim (K125).
Emmim oğlu gelirken
Pullu yağlık salladım (K127).

MA-452

Dama çıktım parladım
Fırın yaktım terledim (M-KK)
Sevdiğimi görünce
İpek mendil salladım (J-ES) (M-G) (K107).

MA-453

Dama çıktım üzüme
Diken battı dizime
Ben bu kızı almazsam
Tükürsünler yüzüme (K5).

MA-454

Dama ipi gerdiler (J-BAÖS)
İpek mendil serdiler
Şu gâvurun oğluna
Candan yürek verdiler (K132).

MA-455

Dama serdim hasırı
Oldum kaynana esiri
Kaynanalar ölürse
Ev kalır arı sili (Uğurlu, 2010, s. 141).

MA-456

Dama serdim kilimi
Tut kaynana dilini
Akşam oğlun gelirse
Kırar kambur belini (K18, K38).

MA-457

Dama serdim pirinci
Dökülür inci inci
Benim sevdiğim yârim
Güzellikte birinci (Uğurlu, 2010, s. 138).

MA-458

Damdan dama ip gerdim
İpekli mendil serdim (M-YB)
Şu oynayan güzeli
Candan yürekten sevdim (K57).

MA-459

Damdaki yatan oğlan (J-EÇ)
Gömleği keten oğlan
Senden hayır yok imiş
Horozdan korkan oğlan (Dİ-G) (K152).

MA-460

Damlarda yatan oğlan
Mendili sarkan oğlan
Beni sana vermezler
Kediden korkan oğlan (K13).

MA-461

Damdan dama hopla yâr
Püsküllleri sarkan yâr
El ettim de gelmedi
Horozlardan korkan yâr (K90).

MA-462

Damdan dama ip gerdim
İpekli mendil serdim
Sevdiğimin ismini
Candan yürekten sevdim (K167).

MA-463

Dana geliyor dana
Dama giriyor dama
Yârimin kaşı gözü
Bana benziyor bana (M-G). (K95).

MA-464

Darbukanın derisi
Seni seven birisi
İsmini söyleyemem
Mersinlidir kendisi (K10).

MA-465

Davulum' aldım giderim
Önümde bülbül güderim
İki gözüm ağabeylerim
Sizlere selam ederim (K95).

MA-466

Davulumun asmasına
Bülbül kondu tasmasına
Verin ağalar bahşişimi
Ben gideyim başkasına (K92).

MA-467

Davulumun dolayı büküm büküm
Davuldur sırtımda yüküm
İki gözüm İsmet Ağa
Sana selamün aleyküm (K92).

MA-468

Davulumun dolayı kaytan
Sırtımda kalmadı mintan
Verin ağalar bahşişimi
Alayım sırtıma mintan (K92).

MA-469

Davulun içi pekmez
Çalarım fakat ötmez
Bir bahşiş vermezseniz
Davulcu burdan gitmez (K2).

MA-470

Debildeğim bağırsana
Elimden ayrılsana
Deblek seni kırarım
Yârimi çağırsana (K92).

MA-471

Değirmenin bendine (J-BİYS)
Döner kendi kendine (J-BİYS)
Köyümüzde üç kız var (J-BİYS)
Biri benim kendime (K148).

MA-472

Değirmenin bendinde
Kalayladım kazanı
Üç güzelin yüzünden
Yedim Iramazan'ı (K22).

MA-473

Deniz başı su başı
Ben istemem onbaşı
Olursa subay olsun
Dosta düşmana karşı (K169).

MA-474

Dere altında yıldız
Nerden geliyon baldız
Sen git de ablan gelsin
Duramıyom yalınız (K108).

MA-475

Der' aşağı çağlarım
Yâr yitirdim ağlarım
Yârimi sıtma tuttu
Sıtmasını bağlarım (K7).

MA-476

Dere aşağı mıncıklar (J-EK)
Kız oğlanı cimcikler
Oğlan kaçar kız kovalar (J-BİYS)
Ne namussuz kancıklar (K136).

MA-477

Der' başında durursun
Saatini kurarsın
Ben sana abi derken
Sen bana vurulursun (K20).

MA-478

Dere boyu gidelim
Koyun kuzu güdelim
Senle bizi görmüşler
Nasıl inkâr edelim (K168).

MA-479

Dere boyu pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmakta çare yok
Satılak da kurtulak (K168).

MA-480

Dere boyu saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur (K122).

MA-481

Dere doldu kumunan
Atmaya kürek gerek
Ergen kızın koynunda
Yatmaya yürek gerek (K7).

MA-482

Dere gelir kum gelir
Deste deste gül gelir
Alman kızlar çobanı
Ayda yılda bir gelir (K69).

MA-483

Dere geliyor dere
Kumunu sere sere
Al dere götür beni
Yârin olduğu yere (K95).

MA-484

Dereler çağlar oldu
Yüreğim ağlar oldu
Aradım bulamadım
Yüreğim sızlar oldu (K4).

MA-485

Derelerden sesin gelir
Yel eser nefesin gelir
Kız ben seni çok severim
Gördükçe öpesim gelir (K26).

MA-486

Derenin engin kurdu
Yağmur yağmaya durdu
Yârimden ayıranın
Kalmasın yeri yurdu (K95).

MA-487

Dikiş dikiyom dikiş
Makinenin kolları
Sevene uzak gelmez
Yeniyayla yolları (K95).

MA-488

Diyarbakır bu mudur
Desti dolu su mudur
Gittin ki tez gelesin
Tez geldiğin bu mudur (K141).

MA-489

Diyarbakır dört köşe
Elinde billur şişe
Allah sabırlar versin
Yârinden ayrılmışa (K141).

MA-490

Dolabı açtın gelin
Köfteyi saçtın gelin
On beş günün içinde
Ağzıma … gelin (K172).

MA-491

Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Bakın Sevi Hanım'a
Güzel prenses olmuş (K182).

MA-492

Dolmuş geliyor dolmuş
Etrafını doldurmuş
Benim sevdiğim yârim
İçinde şoför olmuş (Uğurlu, 2010, s. 138).

MA-493

Dolu helke doldurdum
Doldu diye kaldırdım
Ah dinim imanım Kamber
Ben bileziği çaldırdım (K152).

MA-494

Dolu testi doldurdun
Dolu diye kaldırdın
Ah dinim imanım Arzu
Bileziği nerde çaldırdın (K152).

MA-495

Dozer geliyor dozer
Açılın sizi ezer
Benim bir sevdiğim var
Hülya Avşar'dan güzel (K10).

MA-496

Dozer geliyor dozer
Çekilin yoldan ezer
Benim bir arkadaşım var
Hülya Avşar'dan güzel(K169).

MA-497

Dozer geliyor dozer
Önüne varman ezer
Şu Gökbez'in kızları
Cüneyt Arkın'dan güzel (K37).

MA-498

Dulluk bahane değil
Evlilik şahane değil
Ben de bir yâr sevmişim
Bana gönlü hoş değil (K161).

MA-499

Duru sular akıyor
Oğlan kıza bakıyor
Bu oğlanın bakışı
Çok canımı sıkıyor (K58).

MA-500

Dut ağacı dut verir
Yaprağını kıt verir
Ergen oğlan büyük kız
Sarıldıkça tat verir (K176).

MA-501

Dut ağacı dut verir
Yaprağını kıt verir
Oğlan küçük kız büyük
Sevişmeye tat verir (K54).

MA-502

Dut yedim tuttu beni
Tuttu kuruttu beni
Ne hayırsız yârim var
Gitti unuttu beni (K95).

MA-503

Dut yedim tuttu beni
Tuttu kuruttu beni
Seni d. oğlu (Dİ-G)
Gitti unuttu beni (K166).

MA-504

Duvar altında sini
İçine yaz ismini
Memet seni özledim
Göndersene resmini (K99).

MA-505

Duvara çaktım kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Öldüğüne acımam
Bir top kefene yazık (K38).

MA-506

Duvar üstünde duvar
Duvar üstünde yol var
Ağlama kömür gözlüm
Asker olmadık kim var (K95).

MA-507

Duvar üstünde duvar
Onun üstünde yol var
Merak etme sevdiğim
Asker olmadık kim var (K169).

MA-508

Duvarda elek m’ olur
El kızı melek m’ olur
Kör olaydın kaynana
Kapında helek m’ olur (K72).

MA-509

Duvarı deleyim mi
Yanına geleyim mi
Aç kapıyı gardiyan
Üç altın vereyim mi (K99, K103).

MA-510

Dümbeleği çalamam
Kollarımı yoramam
Davul zurna olmazsa
Gelin oldum diyemem (K3).

MA-511

Dümbüldeğimi çalamam (J-EÇ)
Ben kolumu yoramam
Ben bir anne kızıyım
Ben çiftçiye yaramam (K140).

MA-512

Hedirne'nin hamamı
Yandan çıkar dumanı
Nazmiş'imi yıkıyor
Hedirne'nin imamı (K95).

MA-513

Edirne'nin taşları
Cıvcıv öter kuşları
Nazmiş'imi vurmuşlar
Edirne'nin p.ştları (K95).

MA-514

Eğlenip gülüşelim
Tanışıp birleşelim
Bahşişini hazırla
Bayramda görüşelim (K12).

MA-515

Ekenler biçer
Konanlar göçer
Cennetin kapısın
Comartlar açar (K59).

MA-516

Ekin ekilen yere
Saban dikilen yere
Oğlanlar kurban olsun (M-GLM) (S-STA)
Uçkur dökülen yere (J-PİE). (K91).

MA-517

Ekin ekili kaldı
Saban dikili kaldı
Yârim gitti askere
Boynum bükülü kaldı (K107).

MA-518

Ekin ektim çöllere
Biçtirmedim ellere
Ben yârimi aldırdım
Bildirmedim ellere (K132).

MA-519

Ekin ektim çöllere (J-BİYS)
Biçtirmedim ellere (Dİ-ST)
Yedi sene yâr sevdim
Bildirmedim ellere (K134).

MA-520

Ekin ektim çöllere
Yoldurmadım ellere
On beşinde yâr sevdim
Sevdirmedim ellere (K54).

MA-521

Ekin ektim ot bitti
Dalında bülbül öttü
Ötmez olası bülbül
Yârim elimden gitti (K54).

MA-522

Ekin ektim ot bitti
Dalında bülbül öttü
Ötmez olası bülbül
Yârim elimden gitti (K91).

MA-523

Ekine firez derler
Güzele beyaz derler
Kime derdimi döksem
Bu dert sana az derler (K134, K168).

MA-524

Ekinlerin firezi
Yaylaların kirazı
Bu da yiyenlerin murazı
Çal kekom çal (K49).

MA-525

Ekmek koydum siniye
Gönderdim efendiye
Sarıçam'ın kızları
Beş kuruş leblebiye (K92).

MA-526

Ekmek yaptım terledim
Dama çıktım parladım
Yârim mendil sallarken
Oturup da ağladım (K175).

MA-527

Ekmek yaptım terledim
Dama çıktım parladım
Nişanlımı görünce
İpek mendil salladım (K101).

MA-528

El edersem ellisi (J-ES)
Tel edersem tellisi (J-SD)
Sen gidersen Resmiye'm (J-PİE)
Gelir ince bellisi (J-EKBTE) (K104).

MA-529

Elbisem dize kadar
Bekle yâr yaza kadar
Eğer babam vermezse
Kaçarım size kadar (K157).

MA-530

Elbisemin moruna
Ölüyorum yoluna (M-YB)
Eğil bir yol öpeyim
Anan baban hayrına (K121).

MA-531

Elbisesi filizi
Dişleri dizi dizi
Kahpe bir rüzgâr esti
Ayırdı ikimizi (K185).

MA-532

Elektrik al yârim
Yüzüme çakamazsın
On sarı lira bir beşlik
Boynuma takamazsın (M-G) (K95)

MA-533

Eli etekli gelin
Başı saçaklı gelin
Sen de mi adam oldun
Kedi bacaklı gelin (K29).

MA-534

Eli etekli gelin
Beli saçaklı gelin
Sen de mi adam oldun
Baston bacaklı gelin (K54).

MA-535

Elime aldım sazı
Çalarım bazı bazı
Kız ben seni seviyom
Etme bana bu nazı (M-G) (K58).

MA-536

Elimi belime verdim
Birini askere saldım
Tez gelesen babam oğlu
Yenice yalınız kaldım (K114).

MA-537

Elinde altın balta
Yâr gelir tarta tarta
Kekiline yağ sürmüş
Kalemi sürte sürte (K57).

MA-538

Elinde gümüş balta
Yâr gelir tarta tarta
Kız saçına yağ sürmüş
Ellerin sürte sürte (K7).

MA-539

Elinde sivri bıçak
Ucundan tutulacak
Ergenlerin suali
Kızlardan sorulacak (J-EÇ) (K58).

MA-540

Eline almış örmeyi
Koluna takmış burmayı
Mevla’m seni tek yaratmış
Keklikten m’ aldın sürmeyi (K146).

MA-541

Eline kına yakma
Kardaş canını sıkma
Ben sana şaka ettim
Vallah kusura bakma (K58).

MA-542

Elinizden elinizden
Kurtulaydım dilinizden
Yeşil başlı ördek olsam
Su da içmem gölünüzden (K69).

MA-543

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Atma anne denize
Götür Türk dedemize (K95).

MA-544

Elma attım karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Adana erkekleri
İki tabak turşuya (K114).

MA-545

Elma attım nar geldi
At üstüne yâr geldi
Yâri sevdim seveli
Düşmanlara zor geldi (K95).

MA-546

Elma attım nar geldi
Dar sokaktan yâr geldi
Bir yanımdan öptürdüm
Öbür yandan kan geldi (K91).

MA-547

Elma yiyorum elma
Elmanın iyisini
Kim aldı yârim sana
Gömleğin mavisini (K95).

MA-548

Elmayı bütün dildim
Çamura düştü sildim
Ben yârin kıymetini
Gittikten sonra bildim (K5).

MA-549

Elmayı koydum tasa
Doldurdum basa basa
Benim yârim çok güzel
Bir parmak boydan kısa (K166).

MA-550

Elmayı nazik soydum
Yârin ağzına koydum
Afiyet olsun yârim
Sen yiyince ben doydum (K166).

MA-551

Elmayı yüke koydum
Ağzını büke koydum
Aldım Çerkez kızını
Boynumu büke koydum (K121).

MA-552

Elmayı yüke koydum (J-ES)
Ağzını dike koydum (J-GYV)
Aldım yârin elinden
Boynunu büke koydum (K146).

MA-553

Engin ceviz dalları
Salla beyaz kolları
Akşam size gelecem
Annen bağlar yolları (K166).

MA-554

Enginden gel enginden
Bizim evin denginden
Dün akşam mektup aldım
Bizim bay efendiden (K92).

MA-555

Entarim biçim biçim
Ölüyom senin için
Dost sekiz düşman dokuz
Yâri sevdiğim için (K95).

MA-556

Entarim var ak yaka
Patiskadır patiska
İki gönül bir olmuş
Ne yapsın bize muska (K95).

MA-557

Entarim var laleden
Su içtim sürahiden
Manici kız istersen
Al bizim sülaleden (M-G) (K95).

MA-558

Entarimin pilesi
Saçımın ondalesi
Bana dünür göndermiş
(J-BYE) Malatya çingenesi (K138).

MA-559

Entarisi aktandır
Ne gelirse Hak'tandır
Benim gözümün yaşı
Yâre ağlamaktandır (K107).

MA-560

Entarisi al basma
Alıp duvara asma
Sen benimsin ben senin
Ellere kulak asma (K54).

MA-561

Entarisi filfili
Nerden aldın bu dili
Bu dil buralı değil
İstanbul'un bülbülü (K54).

MA-562

Entarisi mor meni
Verem ettin sen beni (J-KCA)
Nasıl verem olmayım
Eller sarıyor seni (M-G) (K58).

MA-563

Eriklerin çayırı
Yana eğer başını
Yârimin motoru var
Çıkamıyor bayırı (K15, K18).

MA-564

Erken kalkmayan avrat
Söz dinlemeyen evlat
Mahmuzla giden at
Varsa kapından at (K155).

MA-565

Eskidendir ezelleri
Dökülmesin gazelleri (J-ES)
Ayaklarınıza sağlık
Uluçınar güzelleri (K165).

MA-566

Et aldım dirhem ile
Öldürdün verem ile
Böyle dostluk olur mu (J-BİE)
Ayda bir selam ile (K134).

MA-567

Et aldım tarta tarta
Elinde gümüş balta
Yârim kekil yağlıyor (T-SDGY)
Gül yağı sürte sürte (K147).

MA-568

Et yedim elim yağlı
Şal kuşak belde bağlı
Bakışmayın oğlanlar
Başım gurbete bağlı (K95).

MA-569

Etek bluz dar gelir
Dar sokaktan yâr gelir
Ellemeyin yârimi
Ayda yılda bir gelir (K22).

MA-570

Evimiz maviye boyandı
Araba kapıya dayandı
Dün gece kacacaktım
Fallik yengem uyandı (K17).

MA-571

Evimizin arkası
Domates fabrikası
Benim yârim içiyor
Marlboro sigarası (K4).

MA-572

Evimizin önü hayma
Oğlan bana gönül koyma
Babam duyacak olursa
Etini yapar kıyma (K26).

MA-573

Evinin yolu sapa
Ben geldim kopa kopa
Başka da bir şey istemem
Bana yeter bir küpe (K58).

MA-574

Evinizin önü çınar
Çınara hep kuşlar konar
Baban keşke kıyma yapsa
Zaten yüreciğim yanar (K26).

MA-575

Evleri çukur m' ola
Çulhalık dokur mu ola
Emmimgil düğün kurmuş
Bizi de okur mu ola (K54).

MA-576

Evleri gediktedir
Yeşil perde yüktedir
Benim sevdiğim oğlan (J-KK)
Yedinci bölüktedir (K132).

MA-578

Evleri ulalıdır
Sevdiğim buralıdır
Gelip geçme karşımdan
Yüreğim yaralıdır (K166).

MA-579

Evleri var alt başta
Yazmamı koydu taşta
Deyyus teresin dölü
Akıl koymadı başta (Dİ-G) (K54).

MA-580

Evleri var harlıkta
Kalmışım karanlıkta
İki gönül bir olsa
Yatarız samanlıkta (K127).

MA-581

Evlerinin direği
Gürp gürp öter yüreği
Evlenen oğlanların (J-KK)
Kabul olsun dileği (K132).

MA-582

Evlerinin önü yunak
Yunakta ikimiz yunak
Kız eğer benim olursan
Şehirde alırım konak (K26).

MA-583

Ey gelinler ey kızlar
Vebalım boynunuza
Ya vurun ya öldürün
Ya alın koynunuza (K68).

MA-584

Evlerinin üstü kiremit nakışlı
Oğlan keklik bakışlı
Oğlan seni alırdım
Anan yırtık babıçlı (K162).

MA-585

Eze mezeden oğlan
Bıyık bezeden oğlan
İğnenin deliğinden (J-BÖAS)
Kıza göz eden oğlan (M-G) (K151).

MA-586

Ezmeynen ezmeynen
N'olur gurbet gezmeynen
Mezarımı kızlar kazsın
Gümüş saplı kazmaynan (K134, K135).

MA-587

Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur (DE-AG).
Gel kaçalım sevdiğim
Bak geçim nasıl olur (K95).

MA-588

Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ver beni sevdiğime
Gör geçim nasıl olur (K174).

MA-589

Fasulyeyi pişirdim
Toprak tenceresinde
Gel yârim buluşalım
Mutfak penceresinde (K30).

MA-590

Ferguson motoruyum
Yük verin götüreyim
Bana bir ev yaptırın
Gelin gidince oturayım (K107).

MA-591

Ferhat gibi dağ deldim
Derdi başıma aldım
Bugün yâri görmedim
Ortada şaştım kaldım (K60).

MA-592

Fındık serdim harmana
Âşık oldum ben sana
İkimizin derdini
Yazdıralım fermana (K35).

MA-593

Firtik firtik gezersin
Kendine hülya düzersin
Sana sigara alsam
Çakmak çakar içersin (K58).

MA-594

Fistan giymiş kısaymış
Dilleri tatlı Mısra'ymış
Kurban olam sana kızım
Senin sevdan içeriymiş (K58).

MA-595

Garibim yoktur arkam
Kanadım yok ki kalkam
Çıktım dağlar başına
Vatana doğru bakam (K114).

MA-596

Gedikten aşanaça
Öldüm ulaşanaça
Tatlı canımdan oldum
Yâre kavuşanaça (K178).

MA-597

Gel oğlan bize kadar
Çorabın dize kadar
Gel sana çorap örem
Topuktan dize kadar (K48).

MA-598

Geldim gül
Gidiyorum bülbül
Sağ iken kıymetimi bil
Sonra ister ağla ister gül (Nas, 2001, s. 9).

MA-599

Gelin almaya geldik
Kaymak yemeye geldik
Kaymak değil meramımız
Gelin almaya geldik (K92).

MA-600

Gelin geldi evimize
Altın doldu küpümüze
Hoş geldin gelin
Sefalar getirdin gelin (K12).

MA-601

Gelin geldi evimize
Altın doldu küpümüze
Selamı var hepinize
Sen sefa geldin gelinim (K48).

MA-602

Gelin gelin komşular
Burada bir düğün var
Bu düğüne gelenin
Baş üstünde yeri var (K19).

MA-603

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin kurban olayım
Senin tatlı diline (K166).

MA-604

Gelinim uğurlu gelsin (J-KK)
Evim bebekle dolsun (J-KK)
Nenesi bilir işini (M-GKI)
Adını Hasret vursun (J-KK) (K132).

MA-605

Gelinimi getirin
Oğluma vereceğim
Sakın kaçırmayın ha
Onu çok seveceğim (K2).

MA-606

Gelinin giydiği atlas
İçine iğneler batmaz
Elin oğlu yalnız yatmaz
Safa geldin gelinimiz (K48).

MA-607

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Adana'nın kızları
Mehmet abimize yanaşır (K6).

MA-608

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Zeytinbeli kızları
Recep diye ağlaşır (K169).

MA-609

Gemi geliyor gemi
Bir ileri bir geri
Kör olası askerlik
Dul koydu gelinleri (K38).

MA-610

Gemi geliyor gemi
Hem ileri hem geri
Karşıdan yâr geliyor
Terli terli öpmeli (Uğurlu, 2010, s. 138).

MA-611

Geminin penceresi
İçinde çerçevesi
Mısra'yı da sevmeyen
Bulaşık tenceresi (K182).

MA-612

Gençlik bir çiçektir
Hayat ki solar
Bu bir hatıradır
Maziyi anar (K186).

MA-613

Gide gide yoruldum
Bir taş buldum oturdum
P.in oğluna
Bir bakışta vuruldum (K99).

MA-614

Giden ay tutulur mu
Bala tuz katılır mı
Şu uzun gecelerde (J-PİE)
Yalınız yatılır mı (J-EİYA) (K138).

MA-615

Giden eşekli oğlan (K107)
Beli fişekli oğlan (K107)
İşaretten anlamaz
Eşek kafalı oğlan (Dİ-G) (K107, K108).

MA-616

Giden oğlan dön beri
Elinde mor mendili
Ben de yas çekiyorum
Temmuz ayından beri (K48).

MA-617

Giden oğlan sen misin
Sen beni bilir misin
İpek mendil yollasam
Terini siler misin (M-GLM) (K107).

MA-618

Gidene bak gidene
Gül sarılmış dikene
Allah sabırlar vermiş
Gizli sevda çekene (Uğurlu, 2010, s. 138).

MA-619

Gidenin üçü güzel
Ardında saçı güzel
Saçı başını yesin
Yolda gidişi güzel (M-GLM) (K168).

MA-620

Gidersen uğur ola
Düz ova yolun ola
Benden başka seversen
İki gözün kör ola (K169).

MA-621

Gidiyom gidemiyom
Az doldur içemiyom
Sen benden geçtin ama
Ben senden geçemiyom (K48, K166).

MA-622

Gidiyom gidemiyom
Sevdim terk edemiyom
Küstürdüm nazlı yâri
Gönlünü yapamıyom (K178).

MA-623

Gidiyom gidemiyom
Sevdim terk edemiyom
Sevdiğin terk olur mu
Oyuncak edemiyom (K179).

MA-624

Gidiyorum Kilis'e
Bir daha gelmem size
Söylediğim şarkılar
Yadigâr olsun size (K22).

MA-625

Git daldan kiraz devşir
Altında kahve pişir
Her kahveye sündükçe
Beni aklına düşür (K178).

MA-626

Git oğlan git işine
Düşme benim peşime
Altından iğne olsan
Takmam seni döşüme (K171).

MA-627

Gitme yârim pazara
Uğradırlar nazara
Dinlemedin sözümü
İşte girdin mezara (K92).

MA-628

Gitti pamuk dalına
Sepet almış koluna
Sevdiğim kız geliyor
Hep salına salına (K61).

MA-629

Göbeğine buz koy kaynana
Altına da tuz koy kaynana
Ben oğlunla yan yana
Sen kapı dışarı kaynana (K49).

MA-630

Gök güvercin oluversem
Dallarında konuversem
Ben geleni geçeni de
Şu Niğde'de soruversem (K36).

MA-631

Gökte uçan kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Beni yardan ayıran
Kan kussun avuç avuç (K20, K92, K107)

MA-632

Gökte uçan teyyâre
Selam söylen o yâre
Ben kendime yâr buldum
Bulsun başına çare (K107).

MA-633

Gökte yıldız bir nişan
Çok olur peşe düşen
Ya huridir ya melek
Sevdiğine kavuşan (K137).

MA-634

Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Gizli sevda çekenler
Gözlerinden bellidir (K24, K107, K134).

MA-635

Gökte yıldız sayılır mı
Çiğ yumurta soyulur mu
Emmim oğlu almadı
Emmi kızına kıyılır mı (DE-AG). (K123).

MA-636

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Genç kızları sorarsan
Öpme ile doyulmaz (K107).

MA-637

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Seversen de artist sev
Cilvesine doyulmaz (K169).

MA-638

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Yanakların al olmuş
Öpmeyinen doyulmaz (DE-EO) (K134).

MA-639

Gökte yıldız yüz altmış
Mevla'm neler yaratmış
Kaşı gözü siyahtır
Biraz esmer yaratmış (K107).

MA-640

Gökten fener iniyor
İner iken dönüyor
Ateş misin sevdiğim
Seni gören yanıyor (K95).

MA-641

Gökten zembil iniyor
Fırıl fırıl dönüyor
Üzülme güzel kızım
Kısmetin görünüyor (K25).

MA-642

Gökyüzünde kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Beni yârdan ayıran
Kan kussun avuç avuç (K172).

MA-643

Görümceler göz taşı
Gördüğün yerde bas taşı
Nasıl basayım taşı
O da yârin kardaşı (K174).

MA-644

Göver bostanım göver
Ilık sular bendini döver
Ben buranın garibiyim
Beni kim olsa döver (K32).

MA-645

Gözü uykulu yârim
Esans kokulu yârim
Sol cebinin üstünde
Kalem sokulu yârim (K95).

MA-646

Gözlerin mavi mine
Vuruldum perçemine
Aşkın beni çevirdi
Aslı'nın Kerem'ine (K113).

MA-647

Gözlerine kurbanım
Dudaklarına hayranım
Merak etme sevgilim
Değmez sana nazarım (K11).

MA-648

Gül ağacı değilim
Her gelene eğilim (J-ES)
Çek elini elimden
Senin dengin değilim (J-PİE) (K138).

MA-649

Gül dibinde gül Ali
Gül dibine gel Ali
Gül dibine gelmezsen
Mendilimi ver Ali (K20).

MA-650

Güle çıktım inmedim
Gülden düştüm ölmedim
Havas murat alıp da
Doya doya gezmedim (K35).

MA-651

Gülü kuruttun yârim
Bizi unuttun yârim
Cihadiye köyünü
Mekân mı tuttun yârim (M-G). (K95).

MA-652

Gülüm kurutmam seni
Suda çürütmem seni
Senelerce görmesem
Gene unutmam seni (M-GLM) (K95).

MA-653

Gülüm seni kurutmam
Sularda da çürütmem
Kırk yıl gurbete gitsen
Yine seni unutmam (K37).

MA-654

Gülün budağı kanar
Dalına bülbül konar
Gurbet ele düşeli
Yanar yüreğim yanar (K32).

MA-655

Güneş ufuktan doğsun
Etrafı nura boğsun
Bu kötü yazım Necla'ya
Bir hatıra olsun (K193).

MA-656

Günü güne eklerim
Asker yolu beklerim
Sen git yârim askere
Ben burayı beklerim (K134).

MA-657

Günü güne eklerim
Ben yârimi beklerim
Çok çalıştım çok durdum
Boşa gitt' emeklerim (K132).

MA-658

Gürgeninin gazeli
Nerde yedin ezeni
Nerde olsa severler
Senin gibi güzeli (J-BİYS) (K148).

MA-659

Güvercinim süt beyaz
Yine geldi bahar yaz
Kurban olam Allah'a
Seveni sevene yaz (K134).

MA-660

Güzel imiş memekleri
Boşa gitmiş emekleri
Kız ben seni seviyom
Kabul eyle dilekleri (K58).

MA-661

Ha buradan o yana
Yârimi bulur muyum
Seni gâvurun kızı
Bak daha gelir miyim (K16).

MA-662

Hacı Ali Ağa'yı yağlarda
Be Ali Ağa ne ekersin bakla
Ne edicin reis bey
Git de bostanını bekle (K178).

MA-663

Hacı Recep Hacı Ali Ağa
Arkamızı verdik dağa
Mührünü teslim etmiş
B.ka gitti derebeyi (M-G) (K178).

MA-664

Hacılar habercisi
Geliyor davul sesi
Kendisi gönül vermiş
Bırakmıyor babası (K157).

MA-665

Halı dokuyom halı
Düştü atımın nalı
Ver baba sevdiğime
İstemem dünya malı (K95).

MA-666

Harman yeri düz olur
Öküzsüz de sürülür
Sevdiğim güzel olsun
Ekmeksiz de durulur (K146).

MA-667

Harman yeri har m'ola
Attan düşen yâr m'ola
Bacakları çok üşümüş
Takat yeri var m'ola (K181).

MA-668

Harman yeri hoş yeri
Kele kız yavaş yürü
Niye inkâr ediyon (J-BK)
Yüzlerin hep diş yeri (K146).

MA-669

Harmandan gel harmandan
Yâr geliyor ormandan
Sevdalık çeke çeke
Ben kesildim dermandan (K127).

MA-670

Hasır altı nem alır
Kız seni kimler alır
Alırsa Azem alır
Almazsa bekâr kalır (K107).

MA-671

Hasır altı nem alır
Şu Azem'i kim alır
Alırsa Ayten alır
Almazsa bekâr kalır (M-G) (K107).

MA-672

Hasta olan hastalar
Evi yapan ustalar
Çok çalıştı düşmanlar
Beni tutmaz muskalar (K95).

MA-673

Hastayım diyorsun
Dondurmalar yiyorsun
Erkeklere gelince
Min’ etek giyiyorsun (K175).

MA-674

Hatıra hatıra dedin
Başımın etini yedin
Al sana bir hatıra
Baktıkça beni hatırla (K187).

MA-675

Hatıra hatıra dedin
Başımın etini yedin
Al sana bir hatıra
Senin gibi katıra (K156).

MA-676

Hatıradır sözümüz
Sevgi dolu özümüz
Hep başarılı olsun
Bizim Mısra kızımız (K60).

MA-677

Havadaki teyyâre
Selam saldım o yâre
Ben kendime yâr buldum
O da bulsun bir çare (K69).

MA-678

Havuz başı mermeri
Ben istemem berberi
Tıraş eder kelleri (M-KK)
Pis pis kokar elleri (M-G) (K107).

MA-679

Hay gidiyor gidiyor (J-EÇ)
Gözüm seni görüyor (Dİ-G)
İtin köpeğin olam
Benim küpem n’ediyor (K152).

MA-680

Hayat bir ıtır
İnsanı yıpratır
Sana yazdığım birkaç satır
Belki beni hatırlatır (K183).

MA-681

Heker hekere benzer
Heker tekere benzer
Mehmet Ali’nin kafası
Kırmızı şekere benzer (Uğurlu, 2010, s. 145)

MA-682

Hele geline geline
Attan inmeden diline
Yedi sene oldu geleli
Söylemedim Allah kuluna (K77).

MA-683

Hele geline geline
Attan inmeden diline (J-ES)
Yedi yıl gelinlik ettim
Söylemedim kul oğluna (K121).

MA-684

Herkes sabırla bekler
Zayi olmaz emekler
İftara geliyoruz
Hazırlansın yemekler (K30).

MA-685

Hey araba araba
İp bağladım çoraba
Hani bana selam yok
Kuru kuru merhaba (M-G) (K58).

MA-686

Hey hedenler hedenler
Yolun kenarından gidenler
Kaymağını ben aldım
Ayranını alıp gidenler (K152).

MA-687

Hey hit gibi hit gibi
Gözleri var bit gibi
Oturmuş yol üstüne
İt de bakmaz yüzüne (K176).

MA-688

Hey hizine hizine
Terlik giymiş dizine
Oturmuş yol üstüne
İt de bakmaz yüzüne (Dİ-ST) (K147).

MA-689

Hey hovarda hovarda
Yılan öter duvarda
Benim sevdiğim oğlan
At suluyor pınarda (K22).

MA-690

Hey kara kız kara kız
Zülüfünü tara kız
Vay beni bir çoban tut
Koynundaki nara kız (M-G) (K58) .

MA-691

Hey komşular komşular
Tarladadır arpalar
Gelin gidip toplayalım
Yapalım yarın akşama (K19).

MA-692

Hey mantuvar mantuvar
Mantuvarın vakti var
Evlenmeyin oğlanlar
Her şeyin bir vakti var (J-EK) (K132).

MA-693

Hey mantuvar mantuvar
Mantuvarın vakti var
Mantuvara gelenin
Cennette beş tahtı var (K147).

MA-694

Hey mantuvar mantuvar
Mantuvarın vakti var (J-YK)
Mantuvarın yoluna
Evlenmeye şansım var (M-G). (K146).

MA-695

Hey ne derdim ne derim
Böyle benim kaderim
Bana hediye almazsan
Sana kahır ederim (M-G) (K58).

MA-696

Hey nereye nereye
Koyun indi dereye
Baban çoban tutmazsa
Koynundaki memeye (M-G) (K58).

MA-697

Hey oynayan yavrular (J-BÖAS)
Ağaçta kuş yavrular
Ellerin derdi biter
Benim derdim yavrular (M-G) (K151).

MA-698

Hey şekerim şekerim
Evli de değil bekârım
Çok karşımda konuşma
Canlarını sıkarım (K58).

MA-699

Hilmiye'dir köyümüz
Acı çalar suyumuz
Ben yârimle kaçarken
Ayırdı muhtarımız (K107).

MA-700

Hoca ezan okuyor
Sesi beni yakıyor
Benim sevdiğim oğlan
Lise birde okuyor (K175).

MA-701

Hop hop kaynana
Küt küt kaynana
Biz oğlunla yan yana
Sen kapı dışarı kaynana (K95).

MA-702

Hopudu hopudu hopusuna
Dövme de döverler sokusuna
Böyle de güzel girmemiş
Hac' Ahmet Koçak'ın kapısına (K169).

MA-703

Hopur hopur hopluyor
Kızlar çiçek topluyor
Oğlanları sorarsan
Eşek b.ku topluyor (K169).

MA-704

Hoş geldiniz hoş geldiniz
Bereket getirdiniz
Varsa bir niyetiniz
Çekinmeden deyiniz (K157).

MA-705

Hoyda yârim hoyda
İkimiz bir boyda
Oynamazsan nazlı yârim
Gençliğine doyma (K127).

MA-706

Ilahana eker misin (M-YB)
Bal mısın şeker misin
Oğlan seni ben alsam
Kahrımı çeker misin (K128).

MA-707

Irafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kokmuş patlıcan koydum (K29).

MA-708

Irafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum (M-G) (J-BD) (K121).

MA-709

Irafta sekiz elma
Dördün al dördün alma
Kurban olam sevdiğim
Benden başkasın alma (K174).

MA-710

Iraftaki karpuzlar
Karpuz memeli kızlar
Memesinden ısırdım
Altın dişlerim sızlar (K169).

MA-711

Ireyhan eker misin
Bal ile şeker misin
Gelsem koynuna girsem (J-EU)
Kahrımı çeker misin (K146).

MA-712

Irmak susuz olur mu
Dibi kumsuz olur mu
Benim sevdiğim yârim
Acep bensiz olur mu (K91).

MA-713

İğnem düştü yerlere
Karıştı gazellere
Şu benim deli gönlüm
Çok bakar güzellere (J-BYE) (K138).

MA-714

İki çırçır arası
Elim bıçak yarası
Söyleyin şu çiftliğe
Versin doktor parası (Uğurlu, 2010, s. 138).

MA-715

İki dağ arasında
Buldum gâvur parası
Kızın gönlü var iken
Ne karışır babası (K169).

MA-716

İki motor al yârim
Düz ovaya sal yârim
Benden güzel bulursan
Hiç durma evlen yârim (M-G). (K95).

MA-717

İki tabak balım var
Birin yesem biri var
İki tane yâr sevdim
Biri ölse biri var (K132).

MA-718

İki tahta kalındır
Hayın babam zalımdır
Ne kadar zalim olsa
Kızı benim malımdır (K162).

MA-719

İki zeytin ağacı
Oturmuş iki bacı
Biri mektup yazıyor
Biri sevda ilacı (Uğurlu, 2010, s. 145).

MA-720

İkindinin öğleni
Gel söyleni söyleni
Acımızdan kırıldık
Sizde âdet böyle mi (K166).

MA-721

İkindinin öğleni
Gel söyleni söyleni
Heleke'nin kızları
Camekân bebekleri(K166).

MA-722

İlengerde bulgurum
Ben Ali'ye vurgunum
Ali beni almazsa
Almanya'ya sürgünüm (K32).

MA-723

İlengerde bulgurum da
Kız ben sana vurgunum
Çek elini elimden de
Arpa yoldum yorgunum (K58).

MA-724

İlengerde bulgurum
Kız ben sana vurgunum
Eğer baban vermezse
Adana'ya sürgünüm (M-G) (J-BV) (K58).

MA-725

İlengerde tuz musun
Gelin misin kız mısın
Ben bugün geliyorum
Evde yalınız mısın (K58).

MA-726

İlengerle kalayı
Gızlar sever alayı
Her adam yâr mı sever
Onun da var kolayı (K54).

MA-727

İlengerde tuzum yâr
Gelin değil kızım yâr
Geleceksen bugün gel
Evde yalınızım yâr (K58).

MA-728

İlimon ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Kız ben seni alırdım
Askerlik geldi başa (K54).

MA-729

İn dereye dereye
Belki fındık bulursun
Al beni emmin oğlu
Sonra pişman olursun (K169).

MA-730

İn dereye dereye
Dereye yırak mısın
Akşam sabah tarlaya
Babana çırak mısın (M-G). (123).

MA-731

İn dereye dereye
Kuru fındık bulursun
Uyan uyan sar beni
Sonra pişman olursun (K178).

MA-732

İn dereye dereye
Ne ineyim dereye
Babamın parası yok
Beni evlendirmeye (K37).

MA-733

İnce giyerim ince
Pembe yakışır gence
İnsan bir hoş oluyor
Sevdiğini görünce (K13).

MA-734

İnce yazma düreyim
Aç koynunu gireyim
Uyan uyan sar beni
Yâr olduğun bileyim (K90).

MA-735

İncecik duvardayım
Baş açık hovardayım
Nerde bir güzel görsem
Akşam sabah ordayım (K166).

MA-736

İnci boncuk giymiş kızlar
Süslenirler oynarlar
Takıcılar hayran kalır
Gözlerini alamazlar (K2).

MA-737

İncir yaprağı yeşil
Altında kahve pişir
O kahveyi içerken
Beni aklına düşür (K95).

MA-738

İnciri incir tutar
Saati zincir tutar
Ben yârimi alacam
Düşmanı sancı tutar (M-G). (K95).

MA-739

İncisin izilirsin
Gerdana dizilirsin
Şoför olma sevdiğim
Zayıfsın üzülürsün (M-G) (K95).

MA-740

İncisinin topu kara
Gelin kekilini tara (M-GK)
Gelin eşine düşmedin
Gün geçirme eşin ara (K146).

MA-741

İndim ceviz başına
Bir kız çıktı karşıma
O kız çıkmaz olaydı
Neler geldi başıma (K166).

MA-742

İndim çeşme başına
İçecek bir tası yok
Kırma kulun gönlünü
Yapacak ustası yok (K61).

MA-743

İndim havuz başına
Bir kız çıktı karşıma
Sevda nedir bilmezdim
O getirdi başıma (K72).

MA-744

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız büyütür
Vermezler sevdiğine (K95).

MA-745

İp attım ucu kaldı
Astarda gücü kaldı
Sevdiğimi el aldı
Yürekte acı kaldı (K134).

MA-746

İremzi'nin çuyunu düştü
Muhtarın tebdili şaştı
Halk partisi kazandı da
Mebuslar seyirtti kaçtı (K178).

MA-747

İreyhan Ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Erzinli kurban olsun
İşlediğim nakışa (K173).

MA-748

İreyhan kurutmadım
Yâr seni unutmadım
Hatırını saydım da
Üstüne yâr tutmadım (K178).

MA-749

İreyhanım ek beni (J-ES)
Ark altına dik beni
Burcu burcu kokarken
Al koynuna yat beni (K174).

MA-750

Ireyhanım ekili
Dalı yerde dökülü
Ne karşımda duruyon
... iti yapılı (K176).

MA-751

İzmir'in kavakları
Dökülür yaprakları
Kız ben seni öpemem
Boyalı dudakları (M-G) (K58).

MA-752

Kabak ektim ur kaptı
Ur bu dünyayı tuttu
Kırk oğlanın kazancı
Bir telli fistan etti (K54).

MA-753

Kadifeden kesesi
Kahveden gelir sesi
Oturmuş kumar oynar
Ciğerimin köşesi (K58).

MA-754

Kahve güğümde kaynar
Keklik kafeste oynar
Benim o nazlı yârim
Toylarda mendil sallar (K72).

MA-755

Kahve Yemen'den gelir
Gülü çemenden gelir
Yâri güzel olanın
Her gün yabandan gelir (K54).

MA-756

Kahvenin telvelisi
Oldum yârin delisi
Güzel üç kısım olur
Sevilir cilvelisi (K166).

MA-757

Kalamağın hazarı
Bugün düğün pazarı
Oynarken Bismillah den
Uğratırlar nazara (K144).

MA-758

Kalamak dalla dalla
Gelin boyunu salla
Bari sen gelemiyon
Gelenle haber yolla (K144).

MA-759

Kalamak dalla dalla
Gelin boyunu salla
Bir şeftali vermedin
Sen bunu iyi belle (K148).

MA-760

Kaldırımda gezen kız
Kalem alıp yazan kız
Çok kendini süsleme
Ciğerimi ezen kız (K58).

MA-761

Kale ardında çarşı
Kaleden kanlar akar
Delikanlı dururken
Sakallıya kim bakar (K49).

MA-762

Kale kalenin ucundan
Bir nar yolduk ucundan
Bir genç ile dost olduk
Hep bacısı yüzünden (K30).

MA-763

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Ata'mın yavruları
Ata'ma çelenk takar (K49).

MA-764

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Delikanlı dururken
Evlilere kim bakar (K30).

MA-765

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Küçük kızlar dururken
Büyüklere kim bakar (K48).

MA-766

Kale kaleye bakar
Kaleden yılan akar
Bu zamanın kızları
Aman ne canlar yakar (K176).

MA-767

Kale kaleye bakar
Öküzün alnı sarkar
Alma'n kızlar kötüyü
Kötüyü sinek sokar (K30).

MA-768

Kale kaleye karşı
Kalenin ardı çarşı
Bir domurcuk gül olsam
Açılsam yâre karşı (K49).

MA-769

Kale kaleye karşı
Kalenin içi çarşı
Ben gidiyorum gayrı
Dosta düşmana karşı (K13).

MA-770

Kale kaşı kum başı
Ben istemem onbaşı
Olursa çavuş olsun
Dosta düşmana karşı (K176).

MA-771

(J-YTB) Kaleden attın beni
Yâr başta tuttun beni
Yedi sene yol bekle
Ne tez unuttun beni (K137).

MA-772

Kaleden bakan oğlan
Sümüğü sarkan oğlan
Akşam niye gelmedin
Kediden korkan oğlan (K107).

MA-773

Kaleden bir kuş uçtu
Mendilim suya düştü
Mendilimi alırken
Ağ yâr aklıma düştü (K176).

MA-774

Kaleden indim ancak
Elimde yeşil sancak (J-BYE)
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak (J-BYE) (K139).

MA-775

Kaleden indim atlı
Meyve soydum ne tatlı
Elli sene kız dursam
Alırım Mehmet adlı (K134).

MA-776

Kaleden indim atlı
Meyve soydum ne tatlı
Elli sene kız dursam
Alırım Mahmut adlı (Dİ-G) (K134).

MA-777

Kaleden indim düze
Su bağladım nergize
Üç günlük hizmet ettim
Bir kara gözlü kıza (K178).

MA-778

Kaleden indim düze
Su bağladım nergize
Yedi sene bekledim
Bir ela gözlü kıza (J-BYE) (K132).

MA-779

Kaleden indim düze
Su bağladım nergize
Yedi yıl hizmet ettim
Kara gözlü bir kıza (K137).

MA-780

Kaleden iner gelir
Tekeri döner gelir
Beş yüz atlı içinde
Mum gibi yanar gelir (K147).

MA-781

Kaleden inişelim
Koç gibi dönüşelim
Çıkar pembe gömleği
İnciri bölüşelim (K178).

MA-782

Kaleden iniş m’ olur
Ham demir gümüş m’ olur
Akşamdan söz verip de
Sonradan dönüş m’ olur (M-G) (K121).

MA-783

Kaleden iniş m’olur
Ham demir gümüş m’olur
Önceden söz verip de (J-DY)
Sonradan dönüş m’olur (K132).

MA-784

Kaleden iniyordum
Çağırsan geliyordum
Aşkından kibrit oldum
Üflesen yanıyordum (K121).

MA-785

Kaleden iniyordum
Su gibi dönüyordum
Aşkından kibrit oldum
Üfürsen yanıyordum (K178).

MA-786

Kaleden öküz bakar
Öküzün alnı sarkar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar (M-G) (K107).

MA-787

Kalelerden at beni
Ulaş ulaş tut beni (M-YB)
Yâr olduğun bileyim
Uyan uyan öp beni (K137).

MA-788

Kalenin ardı ardan
Haber gelmedi yardan
Ya gel ya mektup gönder
Kurtar beni yaradan (K30).

MA-789

Kalenin ardı bayır
Gülü dikenden ayır
Sevdiğimi vermezler
Yanarım cayır cayır (K176).

MA-790

Kalenin ardı bostan
Yıkılsın Arabistan
Arabistan kızları
Ne don giyer ne fistan (M-G) (K107).

MA-791

Kalenin ardı çarşı
Dükkânlar karşı karşı (M-UB)
Gel sarılak sevdiğim
Dosta düşmana karşı (K107).

MA-792

Kalenin ardı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (K30).

MA-793

Kalenin ardı mersin
Bekledim yârim gelsin
Beklemekten usandım
Allah belanı versin (K20).

MA-794

Kalenin ardındayım
Kandilli yurdundayım
Eller ne derse desin
Ben yârin derdindeyim (K134).

MA-795

Kalenin bayır yüzü
Mevla'm ayırdı bizi
Ayırmasaydı Mevla'm
Derde bağladı bizi (K134).

MA-796

Kamayı çektim kından
Gel yakından yakından
Bağındaki elmanın
Ben gelirim hakkından (K68).

MA-797

Kamber n'ettin n'eyledin
Laf mı da buldun söyledin
Kamber gadanı alayım
Bunda da bühtan eyledin (K152).

MA-798

Kamyon gelir Kökez'e
Tekerleri bir dize
Ah şu kadın değil mi
Bizi sokan bu söze (K54).

MA-799

Kapı dibi aralık
Kızlar on bin liralık
Oğlanları sorarsan
Fıçıda kokmuş balık (K107).

MA-800

Kapı dibinde testi
Kemer belimi kesti
Hiçbir derdim yok idi
Yârim mektubu kesti (K24).

MA-801

Kapıları sürgülü
Mendilleri dürgülü
Benim sevdiğim oğlan
Anasının bir gülü (K32).

MA-802

Kapının eşiğine
Taş koydum beşiğine
Nasıl gönül vereyim
Köylünün eşeğine (M-G).(J-YTB) (K107).

MA-803

Kar yağar kar üstüne
Yâr sevmem yâr üstüne
Yâr üstüne yâr sevenin
Karlar yağsın üstüne (K24).

MA-804

Kar yağar kepek gibi
Sakalın ipek gibi
Evlenmiş de ayrılmış
Sırtarır köpek gibi (K136).

MA-805

Kara basma iz olur
Güzellerde naz olur
Gece gelme gündüz gel
Eller duyar söz olur (K134).

MA-806

Kara çadır is mi tutar
Martin tüfek pas mı tutar
Ağlarsa emmim kızı ağlar (J-BİYS)
Elin kızı yas mı tutar (K123).

MA-807

Kara çorap asılı
Ben verdim parasını
Yârim ile gezenin
Kırarım kafasını (K54).

MA-808

Kara dut boyanır mı
Öpsem yâr uyanır mı
Yâr orada ben burda
Buna can dayanır mı (K54).

MA-809

Kara dut engin olsa
Nişanlım zengin olsa
Zenginlik bir şey değil
Başımın dengi olsa (K134).

MA-810

Kara dut parmak gibi
Kız yüzün kaymak gibi
Beni senden ayıran
Kurusun yaprak gibi (K54).

MA-811

Kara dut kaynak gibi
Yâr yüzün kaymak gibi
Yâri yardan ayıran
Kurusun değnek gibi (K48).

MA-812

Kara duta yaslandım (J-EÇ),
Yağmur yağdı ıslandım
Ergen kızın koynunda yâr
Aslan gibi beslendim (K148).

MA-813

Karaduta yaslandım
Yağmur yağdı ıslandım
Sevdiğimin koynunda
Kuzu gibi beslendim (Dİ-G) (K55).

MA-814

Kara dutun engini (J-BİYS)
Ben istemem zengini
Zenginler tamah olur (Dİ-ST)
Ben bulurum dengimi (K134).

MA-815

Kara gözlüm ağlama
Karaları bağlama
Ben buralı değilim
Bana meyil bağlama (K135).

MA-816

Kara imiş kaşları
Altın imiş dişleri
Kız ben seni seviyom
Güzel imiş saçları (K58).

MA-817

Kara kara gidesin
Kara haberin gelsin
Benden başka seversen
Allah belanı versin (J-ES) (K99).

MA-818

Kara kara gözlerin
Yere değsin dizlerin
Akşam bize bir gel de
Yumruk görsün gözlerin (K71).

MA-819

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (K9, K11, K113).

MA-820

Kara kaşın üstüne
Giyersin mavi şapka
Bende caymak yok ama
Sen cayarsan o başka (K95).

MA-821

Kara kazan is mi tutar
Yağlı martin pas mı tutar
Kekil keser altın düzer
Elin kızı yas mı tutar (K178).

MA-822

Kara kazan kaynamasın
Küçük çömçe oynamasın
Büyük kızlar durur iken
Küçük kızlar er almasın (K59).

MA-823

Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
Buralarda yâr sevenler
Ölmez ama dertli olur (K30).

MA-824

Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
Buralarda yâr sevenler
Ölmez ama dertli olur (K30).

MA-825

Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
Dul yerine giden kız
Ölmez ama dertli olur (Dİ-ST) (K48, K55, K77).

MA-826

Kara koyun kestiler
Teyyâreye astılar
Demir kır at kazanmış
Gazeteye bastılar (K69).

MA-827

Kara koyun kestiler
Teyyâreye astılar
Halk partisi kazanmış
Gazeteye bastılar (M-G) (K69).

MA-828

Kara taksi geliyor
Kapımızı deliyor
Ablam gelin gidiyor
Sıra bana geliyor (K107).

MA-829

Kara tavuk kaçıyor
Kanadını açıyor
Anne beni evlendir
Benim vaktim geçiyor (M-GLM) (K168).

MA-830

Kara tavuk kaçıyor
Kanadını açıyor
Karşıda düşman görmüş
Eşek binmiş kaçıyor (K4).

MA-831

Kara tavuk tepeli (K107)
Kulakları küpeli
Evlenmeyin bekârlar
Şimdik’ kızlar şüpheli (K108).

MA-832

Kara tavuk uçuyor
Kanadını açıyor
Baba beni evlendir
Benim vaktim geçiyor (K41, K178).

MA-833

Kara tren gelmez m'ola
Düdüğünü çalmaz m'ola
Gurbet ele yâr yolladım
Haftasına gelmez m'ola (K37).

MA-834

Kara tren gelmez m'ola
Düdüğünü çalmaz m'ola
Kadirli'ye yâr yolladım
Selamı gelmez m'ola (K24).

MA-835

Kara tren kay da gel
Askerleri say da gel
Askerlerin içinden
Benim yâri al da gel (K95).

MA-836

Kara yer kalmaz oldu
Kimse inanmaz oldu
Yüz bin doktor var ama
Çare bulunmaz oldu (K95).

MA-837

Karabiber baş için
Yandım kara kaş için
Ana beni evlendir
Tek oğlunun baş' için (J-PİE) (K138).

MA-838

Karac'ören yolunda
Kirazları dalında
Almaz isen sen beni
Çıban bitsin kolunda (K16).

MA-839

Karadayım karada
Yoktur gözüm parada
Allah canımı alsın
Yârimle bir arada (K95).

MA-840

Karadır yârin kaşı
Yirmiyi buldu yaşı
Üç aydır ardındaydım
Olamadım yoldaşı (K95).

MA-841

Karanfil büyük olur
Yaprağı küçük olur
Gizli sevda çekenin
Yakası açık olur (K15).

MA-842

Karanfil destesiyim
Sümerbank basmasıyım
Bana doktor getirmen (J-KK)
Ben sevda hastasıyım (J-BYE) (K132).

MA-843

Karanfil ektim size
Geldi uzandı bize
Merak etme abicim
Gelin gelecem size (K99).

MA-844

Karanfil ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Yeni de bir yâr sevdim
Emeğim gitti boşa (K38).

MA-845

Karanfil katmer olsa
Sevdiğim esmer olsa
Sevdiğimin dudağı
Akşama iftar olsa (K121).

MA-846

Karanfil olacaksın
Sararıp solacaksın
Ben kadıya danıştım
Sen benim olacaksın (K128).

MA-847

Karanfil ot değil mi
Yaprağı dört değil mi
Sen orada ben burda
Bu bana dert değil mi (K171).

MA-848

Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Selvi boylum gelirse
Şen olur benim gönlüm (K146).

MA-849

Karanfil oyulur mu
Güzele doyulur mu
Yâri güzel olanın
Dilleri yorulur mu (K166).

MA-850

Karanfil suyu neyler
Güzel kokuyu neyler
Yâri güzel olanın
Gözü uykuyu neyler (K122).

MA-851

Karanfil uzar gider
Yaprağın düzer gider
Üç kız yolu şaşırmış
İnşallah bize gider (J-EKA) (K140).

MA-852

Karanfilim birden soldu
Bilmem bana ne oldu
Önce abi demiştim
Sonra nişanlım oldu (K27).

MA-853

Karanfili budama
Buyur gel gir odama
Hakikatli yâr isen
Dünür gönder babama (K138).

MA-854

Karanfilim budama
Gel sevdiğim odama
Hakikatli yâr isen
Dünür gönder babama (K107).

MA-855

Karanfilim budama
Safa geldin odama
Beni candan seversen
Görü yolla babama (K28).

MA-856

Karanfilim budama
Safa geldin odama
Gelirse güzel gelsin
Çirkin koymam odama (K11).

MA-857

Karanfilim dalım yok
Küçüceğim halim yok
Yârimi eller almış (J-BYE)
Cahilim haberim yok (K134).

MA-858

Karanfilim dalım yok
Küçüceğim yârim yok
Sevdim sevdim el aldı
El yârinde gözüm yok (K132).

MA-859

Karanfilim küfeyle
Bir kız sevdim sefayla (M-KK)
Yâri yardan ayıran
Canlar versin cefayla (J-BÖAS) (K142).

MA-860

Karanfilim mor açtı
Dalını kıramadım
Çoktan beri görmedim
Halini soramadım (K114).

MA-861

Karanfilim mor idi
Bilmem bana ne oldu
Önce abi demiştim
Sonra sevgilim oldu (K99).

MA-862

Karanfilim savruluyor
Savruldukça kavruluyor (J-YTD)
Yol verin dumanlı dağlar
Yâr karşımda çevriniyor (K148).

MA-863

Karanfilim süt beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Kurban olduğum Allah
Seveni sevene yaz (K69).

MA-864

Karanfilim üç çatal
Üçü de beyaz açar
Koca isteyen kızlar
Alır bohçayı kaçar (K95).

MA-865

Karanfilim üç çatal
Yârim çardakta yatar
Yatma yârim çardakta
Koluna diken batar (K13).

MA-866

Karanfilin katmeri
Al yanına yat beni
Benden güzel bulursan
Karyolandan at beni (135).

MA-867

Karaysam da karayım
Şam'da şekerpareyim
Akılgandan akarım
Çok yiğitler yakarım (J-EK) (K9, K134, K137).

MA-868

Karlı dağdan kar getir
Mendiline koy getir
Mendilinde kir vardır
Altın tasa koy getir (K69).

MA-869

Karlı dağı aşalım
Zilli camız koşalım
Yâr askere gidince
Kiminle konuşalım (K13).

MA-870

Karpuz kestim ham çıktı
Bıçağımdan kan çıktı (M-GLM).
Kız diye aldığım kız
O da bana boş çıktı (K91).

MA-871

Karpuz kestim su çıktı
İçinden yılan çıktı
Benim sevdiğim oğlan
Askerde subay çıktı (K99).

MA-872

Karpuz kestim ham çıktı
İçinden yılan çıktı
Benim sevdiğim oğlan
Tarsus'ta subay çıktı (K175).

MA-873

Karpuz kestim kırmızı
Anasının bir kızı
Yanağında gül açmış
Sandım sabahyıldızı (K108).

MA-874

Karpuz kestim kırmızı
Bu gelen kimin kızı
Selam verdim almadı
Tenekeci Ahmet'in kızı (Uğurlu, 2010, s. 146)

MA-875

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
İstedim vermediler
Sanki padişah kızı (K19).

MA-876

Karpuz kestim nar gibi
Kızın gönlü var gibi
Açtı baktım yanağı
Taze yağmış kar gibi (K16).

MA-877

Karpuz kestim sulandı
Yedim başım bulandı (J-EÇ)
Kırılası kollarım
Yâr boynuna dolandı (K152).

MA-878

Karpuz kestim suyumuş
Yâr dizimde uyumuş
İşmar ettim almadı
Kürt içinde büyümüş (K174).

MA-879

Karpuz kestim suyumuş
Yâr yanımda uyumuş
Ne yapalım sevdiğim
Kaderimiz buyumuş (K98).

MA-880

Karpuz kestim yiyen yok (J-EÇ) (Dİ-A)
İşin olsun diyen yok
Yenile bir yâr sevdim
Hayırl' olsun diyen yok (K152).

MA-881

Karpuz kestim yiyen yok
Şu halimi gören yok
Yârim askerden gelmiş
Gözün aydın diyen yok (Uğurlu, 2010, s. 146)

MA-882

Karpuz kırdım yiyen yok
Niye kırdın diyen yok
Abim askerden gelmiş
Gözün aydın diyen yok (K175).

MA-883

Karşı karşı hanımız
Karşıda harmanımız
Sen orada ben burda
Çatlasın düşmanımız (K169).

MA-884

Karşı karşı hanımız
Karşıdaki harmanımız
Sen ordan gel ben burdan
Çatlasın düşmanımız (K58).

MA-885

Karşıda dal kesiyor
Efil efil esiyor
Ben ne dedim kendine
Yârim bana küsüyor (K178).

MA-886

Karşıda durup durma
Boşa kurulup durma
Beni sana vermezler
Boşa kurulup durma (K95).

MA-887

Karşıda görünürsün
Çarşafa bürünürsün
İpek çarşaf içinde
Ne güzel görünürsün (K37).

MA-888

Karşıda Kürt evleri
Yayılır develeri
Oturmuş koyun sayar
Terlemiş memeleri (K176).

MA-889

Karşıda harar durur
Zülfünü tarar durur
Oğlanın gönlü varsa
Yârini arar bulur (K48).

MA-890

Karşıda harar durur
Zülüfü tarar durur
Kızın gönlü olursa
Oğlanı arar bulur (K91).

MA-891

Karşıda iki kişi
Makinemin dikişi
Yalnız çalışma yârim
Al yanına bir kişi (K107).

MA-892

Karşıda kalaçılar
Ne güzel kap yucular
Yârin gelir dediniz
Hani be yalançılar (M-G). (K95).

MA-893

Karşıda koyun kuzu
Şıngır mıngır boynuzu
Yok demen yoksul demen
Verin yiğide kızı (J-ES). (K146).

MA-894

Karşıda otur yârim
Şapkası fötür yârim
Sinemaya giderken
Gel beni götür yârim (K156).

MA-895

Karşıda yatan oğlan (J-EÇ) (Dİ-A)
Gömleği keten oğlan
Gündüz gelme gece gel
Horozdan korkan oğlan (K152).

MA-896

Karşıdan eşek gelir
Palanı gevşek gelir
Kaçan kızın altına
Sidikli döşek gelir (K137).

MA-897

Karşıdan gelen atlı
Altında kilim katlı
Ben küçüktüm sen büyük
Saramadım ne tatlı (K138).

MA-898

Karşıdan gelen atlı
Üçü de Mehmet adlı
Mehmet'e giden kızlar
Geçinir tatlı tatlı (M-GLM). (K95).

MA-899

Karşıdan gelen yârim (J-EÇ)
Pınara varmadın mı (Dİ-G)
İtin köpeğin ola'm
Sen beni sarmadın mı (Dİ-G) (K152).

MA-900

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni verecek
Askerden gelenlere (K30, K48, K95, K152).

MA-901

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni verecek
Yeni yetişenlere (M-GLM) (K107).

MA-902

Karşıdaki odanın
İçinde sobası yok
Oku sevdiğim oku
Cahilin modası yok (K95).

MA-903

Karyolada yatıyor
Yorgan göbek atıyor
Çok sokulma sevdiğim
Sakalların batıyor (M-G). (K107).

MA-904

Karyolada yatıyor
Yorgan göbek atıyor
Çok yanıma yaklaşma
Bıyıkların batıyor (K169).

MA-905

Karyoladan kayarım
Var mı benim ayarım
Sigara içmeyeni
Erkekten mi sayarım (K13).

MA-906

Karyolam engin olsun
Sevdiğim zengin olsun (J-BYE)
Çok zenginlik istemem
Kafamın dengi olsun (J-BYE) (K107, K139, K142).

MA-907

Karyolam engin olsun
Sevdiğim zengin olsun
Zenginliği aramam
Boyumun dengi olsun (K83).

MA-908

Karyolam yan yatıyor
Yastık göbek atıyor (M-G) (J-YK)
Çok sarılma damat bey
Bıyıkların batıyor (K143).

MA-909

Karyolamın eteği
Salkım salkım peteği
Bana düğür yollamış
Mahallenin köpeği (K83, K143).

MA-910

Karyolamın yayları
Ben sayarım ayları
Yârim gelecek diye
Hazırladım çayları (M-GLM). (K107).

MA-911

Karyolanın eteği
Dal dal olmuş ipeği
Sanki beni alacak
Karataş'ın köpeği (Uğurlu, 2010, s. 144)

MA-912

Karyolanın eteği
Sallanıyor peteği
Bana dünür göndermiş
Mahallenin köpeği (K133).

MA-913

Karyolası çift imiş
Mendil verdim yitirmiş
Meyil verdiğim oğlan
Adam değil it imiş (K91).

MA-914

Kaşlar kalem karası
Yazı yazsın dayısı
Gözler berber aynası
Tıraş olsun babası (K169).

MA-915

Kaşları var ay gibi
Eyeleri var yay gibi (K176)
Kırık Ali bir gelin almış
Yelenmedik tay gibi (K174).

MA-916

Kaşlarım var yay gibi
Gözlerim var ay gibi
Oğlun bana ev aldı
Koskoca saray gibi (K114).

MA-917

Kaşların kara çatık
Beni darılttın artık
Dünya güzeli olsan
Bakmam yüzüne artık (K95).

MA-918

Kaşların kara imiş
Gözlerin ela imiş
Sevdanı bana verdin
Çekmesi bela imiş (K16).

MA-919

Kaşların karasına
Mil çekmiş arasına
Acıyor musun yârim
Babanın parasına (K95).

MA-920

Kavağın yaprağı çoktur
Üstünde meyvesi yoktur
Ey yüce Türk milleti
Türk'e Türk'ten başka dost yoktur (K155).

MA-921

Kavak kavağa değdi
Kavak boynunu eğdi
Ben de bir kız sevmiştim
O da bana can verdi (K138).

MA-922

Kavak senden uzun yok
Dallarında gözüm yok
Ben yârimi küstürdüm
El yârinde gözüm yok (K134).

MA-923

Kaya dibi kar imiş
İçi dolu nar imiş
Otuz iki meyvenin
En tatlısı yâr imiş (K54).

MA-924

Kaya dibi kar imiş
Yâr sevmesi zor umuş
Ben sevdim eller aldı
Müşterisi çok imiş (K54).

MA-925

Kaya dibi kar sandım
Kar memelerin var sandım
Dökmeli benli kara kız
Bana gönlün var sandım (K54).

MA-926

Kaya dibi kuşburnu
Dibinde var ışkını
Ben o yâri seviyom
Şu ocağın kış günü (K138).

MA-927

Kaya dibi kuşburnu
Dibinde var ışkını
Beni yâre satsalar
Ayak yalın kış günü (K181).

MA-928

Kaya dibi kuytuluk (J-EÇ) (Dİ-A)
Su gelir tuluk tuluk
Bileziği bulana
İşte de canım muştuluk (K153).

MA-929

Kaya dibinde kuzu
Kıvrım kıvrım boynuzu
Yollu yoksullu demen
Verin yiğide kızı (M-KK) (K142).

MA-930

Kaya kaya gezerim
Bahçe bulsam çözerim
Sizin gibi gençleri
Ayağımla ezerim (K29).

MA-931

Kayadan atın beni
Kervana katın beni
Kervan beni zapt etmez
Kızlara katın beni (K30).

MA-932

Kayadan bakan oğlan
Püskülü sarkan oğlan
Gece gelme gündüz gel
Kediden korkan oğlan (K91).

MA-933

Kayalardan at beni
Ulaş ulaş tut beni
Yâr yanına giderken
Ardından arat beni (K134).

MA-934

Kayalardan kayarım
Yoktur benim ayarım
Ben bu dertten ölürsem
Kaderime sayarım (K134).

MA-935

Kayaların arını
Süpürseler karını
Üç beş gün arasında
Gönderseler yârimi (K54).

MA-936

Kayfeyi kavursana
Çık dama savursana
Tabancan yoksa yârim
Ah diye bağırsana (K95).

MA-937

Kaynana geliverse
Sarmayı sarıverse
Sarmayı yiyemeden
Kendisi ölüverse (K36).

MA-938

Kaynana kara tarak
Başıma batar m’ ola
Kayınbabam kır köpek
Küllükte yatar m’ ola (K62).

MA-939

Kaynana kara tazı
Ürüyor bazı bazı
Ürüdüğün aramam (J-BYE)
Kapıyor bazı bazı (K107).

MA-940

Kaynana kazan kapağı
Oğlu şeker topağı
Kaynanamı sorarsan
Mahallenin köpeği (K58).

MA-941

Kaynana kazan kara
Görümce helva tava
İkisi bir ölse de
Oğlu da bana kala (Uğurlu, 2010, s. 142).

MA-942

Kaynana kazan karası
Görümce helva tavası
Oğlunu da sorar isen
Oğlu da şeker topağı (K107).

MA-943

Kaynana kazan kaynıyor
Kaynanasız olmuyor
Kaynanamın ağzına
Gemler vursam durmuyor (K172).

MA-944

Kaynanalar dilli olur
Beş parmağı zilli olur
Kaynananın dilleri
Çürütür gelinleri (K49).

MA-945

Kaynanam azı azı
Bakıyor bazı bazı
Baktığında değilim
Isırır bazı bazı (M-G) (K172).

MA-946

Kaynanam geliverse
Sarmayı sarıverse
Yemeden ölür ise
Oh ne rahat ne rahat (K29).

MA-947

Kaynanam kara mesti
Beni oğluna kesti
Kesti de ne eyledi
Oğlu da bağrına bastı (K29).

MA-948

Kaynanam karı idi
Dişleri sarı idi
Öldüğü iyi oldu
Cazının biri idi (K178, K179).

MA-949

Kaynanam kara tarak
Başıma batar m'ola
Kayınım koca köpek
Kapımda yatar m'ola (K178).

MA-950

Kaynanam kara tazı
Ürüyor bazı bazı
Ürüdüğünü aramam
Isırır bazı bazı (K168).

MA-951

Kaynanam karın ağrısı
Görümcem böğür çivisi
Güveyim eller iyisi
Yandı kabak ben n'eylerim (K77).

MA-952

Kaynanam koca harar
Öldüğü bana yarar
Öldüğüne acımam
Bir top astara zarar (K91).

MA-953

Kaynanam var kız gibi
G.tü domates gibi
Beş araba odun yaksam
Gene g.tü buz gibi (Dİ-G) (K92).

MA-954

Kaynananın iyisi
Derin olsun kuyusu
Yorganının altında
Soksun yılan yavrusu (K138).

MA-955

Kaynanaya n'etmeli
Merdivenden atmalı
Kaynana şurdan gelirken (J-ES)
Oğlu ile yatmalı (M-G) (K132).

MA-956

Kaynanayı n'apmalı
Merdivenden atmalı
Tıngır mıngır inerken
Cümbüşüne bakmalı (K20, K21, K22, K68, K92).

MA-957

Kaynanayı n'tmeli
Kaynar kazan' atmalı
Yandım anam dedikçe
Altına çortmuk yitmeli (K178).

MA-958

Kaynanayı n'etmeli
Merdivenden itmeli
Yuvarlanıp giderken
Oğluna sarılıp yatmalı (K58).

MA-959

Kaynanayı ne yapmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına kütük atmalı (K32, 62, K63, K69, Uğurlu, 2010, s. 142).

MA-960

Kaynar kazan taşmaz mı
Yol buradan aşmaz mı
Yoldan giden yolcu emmi
Ayrılan kavuşmaz mı (K178).

MA-961

Kaz ayağı sudadır
Yârim uzak yoldadır
Gitti mektup atmadı
Ne yaman dalgadadır (K52).

MA-962

Kazanda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun dondurma getirdi
İkimiz yedik kaynana (K25).

MA-963

Kazanlarda aş pişer
Kaynanaya iş düşer
Kız oğlanı tutuşun da
Kaynana buna şaşar (K58).

MA-964

Kazma kazıyom kazma
Kazma beni tartıyor
Bu sevda nasıl sevda
Günden güne artıyor (K95).

MA-965

Kazma kazsak toz etsek
Ne var ileri gitsek
Geride kalsak bile
Gene şanı yürütsek (K95).

MA-966

Kazmamı çift atarım
Çiftliklerde yatarım
Ağa param' vermezse
Kızın' alır satarım (K175).

MA-967

Kedi damdan atladı
Apandisi patladı
Bunu duyan fareler
Dans etmeye başladı (K174).

MA-968

Kekliği bıçakladım
Tüyünü saçakladım
Kaynanamın yanında
Kızını kucakladım (K22).

MA-969

Kekliği bıçakladım
Tüyünü saçakladım
Yâr yanımda sandım da
Yastığı kucakladım (M-KK) (K146).

MA-970

Kekliğim avla beni
Dağlara saldım yâri
Dağlar kurban olayım
Tez gönder nazlı yâri (J-ERT) (K134).

MA-971

Kekliğim sekip ağlar
Tüyünü döküp ağlar
Ben ne dedim o yâre
İçini çekip ağlar (K35, K37).

MA-972

Keklik gıt gıt ötmez mi
Kengere yuva yapmaz mı
Oğlanın kara kaşı
Kızlara gel gel etmez mi (K77).

MA-973

Keklik idim vurdular
Kanadımı kırdılar
Ben daha ne idim ki
Annemden ayırdılar (K90).

MA-974

Keklik kayalı yerde
Öter mayalı yerde
Ak yârin kundurası
Kaldı dayalı yerde (K41, K178).

MA-975

Keklik kayalı yerde
Öter mayalı yerde
Benim sevdiğim oğlan
Kalmış kayalı yerde (K90).

MA-976

Keklik kayalı yerde
Öter mayalı yerde
Oğlanın tabancası
Kalmış dayalı yerde (K77).

MA-977

Keklik kayalı yerde
Öter mayalı yerde
Sevdiğimin kavalı
Kaldı dayalı yerde (K57, K91, K134).

MA-978

Keklik kayıp gidiyor (M-YDB)(J-BYE)
Yıldız sayıp gidiyor
Alma'n kızlar askeri (J-BK)
Asker koyup gidiyor (J-GYB) (K134).

MA-979

Keklik kumda eşinir
Eşinir de kaşınır
Şu benim mektubumu
Yâre kim ulaştırır (K134).

MA-980

Keklik kumda eşinir
Eşinir de kaşınır
O benim nazlı yârim
Nerelerde düşünür (K134, K173).

MA-981

Kerpiç duvar uçuyor
Elim nane biçiyor
Tez gel gâvurun oğlu
Cahil ömrüm geçiyor (K169).

MA-982

Kestane tane tane
Topladım iki tane
Adana'nın içinde
Bizim pazar bir tane (K4).

MA-983

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney (K133).

MA-984

Kırlangıç gelmiş uçar
Uçar tüyünü saçar
Ev sabı Hürü bacı
Kırlangıca kucak açar (K1).

MA-985

Kırmıt'ın hendekleri
Yayılır inekleri
Kırmıtlı'nın kızları
Dondurma bebekleri (D-U) (K122).

MA-986

Kırmızı taksi boyandı
Kapılara dayandı
Bu gece kaçacaktım
Fallik ablam uyandı (K132).

MA-987

Kırmızı taksi boyandı
Kapımıza dayandı
Dün gece kaçacaktım
Fallik bacım uyandı (K37).

MA-988

Kırmızı taksi geliyor
Dağı taşı deliyor (M-G)
Aç kapını Fadime'm
Mehmet şoför geliyor (K137).

MA-989

Kışlanın ardı pınar
Hep kuşlar ona konar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (K168).

MA-990

Kız bacım bacım bacım
İçime koydun acım
Eğer param olsaydı
Sana yollardım bacım (K58).

MA-991

Kız gelin dırdır etme
Fazla ileri gitme
Vakitsiz horoz gibi
Gece yarısı ötme (K25).

MA-992

Kız saçların ne ince
Ölürüm görmeyince
Ben senden ayrılamam
Kabire girmeyince (K122).

MA-993

Kız saçların saçların
Oynar olmuş kaşların
Kız seni alır giderim
Öldürür kardaşların (K48).

MA-994

Kız sana görücü geldiler
Geldiler de döndüler
Hani ya nerde kaldılar
Koluna da çıkık dediler (K171).

MA-995

Kız sana görücü geldiler
Geldiler de döndüler
Hani ya nerde kaldılar
Ayağına çıkık dediler (K171).

MA-996

Kızın adı Hatice
Elim yazar Latince
Beni sana vermezler
Abim evlenmeyince (K92).

MA-997

Kiraz aldım dikmeden
Dallarını bükmeden
Bir bardak da çay verin
Şu Gökbez'e gitmeden (K37).

MA-998

Kiremit kiremit gezerim
Kiremitleri ezerim
Çok konuşma kaynana
Patates gibi ezerim (K29).

MA-999

Kiremitte gezersin
İncik boncuk dizersin
Kusura bakmayın ama
Sen hepsinden güzelsin (K15).

MA-1000

Koca ağaç kocadıkça
Fışkın verir budadıkça
İnsanoğlu bir hoş olur
Yaşayıp da kocadıkça (K71).

MA-1001

Kolumdaki saati
Altıya kuramıyom
Yârim senin aşkından
Evlerde duramıyom (M-G) (K95).

MA-1002

Konup konup göçmediniz
Ekip ekip biçmediniz
Hoşbeş ettik ama
Bir kahvemizi içmediniz (K92).

MA-1003

Koyun gelir seke seke
Ayağında gümüş toka
Ben kuzumdan ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke (K35).

MA-1004

Kozalar iki yaprak
Altında siyah toprak
Benim sevdiğim oğlan
İki çiçek bir yaprak (K95).

MA-1005

Kozaların altına
Yattım uyuyamadım
Baktım yâr ele bakar
Gördüm dayanamadım (K95).

MA-1006

Kozanın dalı yeşil
Altında kahve pişir
Her kahve pişirmeye
Beni aklına düşür (K169).

MA-1007

Köprü altı muşamba (M-KK)
Hacılar gider Şam'a (K108).
Ne giydirsem yakışır
Kara gözlü paşama (M-GLM). (K107).

MA-1008

Köprü altında çiçek
Bu çiçek biçilecek
Ben bir çeşme yaptırdım
Sevdiklerim içecek (K190).

MA-1009

Köprü altında diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (K49).

MA-1010

Köprü altında fıstık
Züppeler çalar ıslık
Zeytinbeli kızları
Kavrulmuş taze fıstık (K169).

MA-1011

Köprü altında tandır
Yandır Allah'ım yandır
Yâr küsmüş koyup gider
Döndür Allah'ım döndür (Dİ-G) (K49).

MA-1012

Köprü üstünden geçtim
Sütlü kahvemi içtim
Sevdiğimi görünce
Nişanlımdan vazgeçtim (K10).

MA-1013

Köprüden geçiyordum
Köprü salladı beni
İtin köpeğin ola'm
İpsiz bağladı beni (K152).

MA-1014

Köprünün altı arpa
Su gelir çarpa çarpa
Annemden izin aldım
Babamdan korka korka (K178).

MA-1015

Köprünün altı buzlar
Top gidiyor yıldızlar
Bugün aklıma düştü (M-GKI)
Fincan göbekli kızlar (M-G) (K142).

MA-1016

Köprünün altı çiçek
Orak getirin biçek
Benim sevdiğim oğlan
Orta boylu mor çiçek (K69).

MA-1017

Köprünün altı kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Öldüğünü aramam
Kaput bezine yazık (Dİ-ST)(Dİ-G)(K168).

MA-1018

Köprünün altı yıldız
Hoş geldin küçük baldız
Sen git de ablan gelsin
Yatamıyom yalınız (K179).

MA-1019

Kösem kösem kös bıyık
Kösem altı sakal bıyık
Kösem gider dolamaca
Bıyığı batar bulamaca (Dİ-G). (K88).

MA-1020

Köşe başı beklerim
Vay benim emeklerim
Yalınız yata yata (M-KK)
Çürüdü kemiklerim (K107).

MA-1021

Köylüler motor aldı
Bozuldu yolda kaldı
Yaşasın bizim köylü
Isırgan'dan kız aldı (Dİ-G) (K107).

MA-1022

Kulağımda küpeler
Pırpır olsa takarım
Yârim güzel olursa
Annesine bakarım (K92).

MA-1023

Kulağındaki küpeler
Kan taşıdır kan taşı
Yârim bastığın yerler
Olsun kaldırım taşı (K95).

MA-1024

Kumhöyüğün hendeği
Yayılır inekleri
Kumhöyüğün kızları
Dondurma bebekleri (Uğurlu, 2010, s. 144).

MA-1025

Kunduramın uçları
Çıkamam yokuşları
(J-EİYA) Sanki bana söz verdin
Gâvurun oynaşları (K138).

MA-1026

Kunduramın uçları
Çıkamam yokuşları
Sen de beni aldattın
Gâvurun oynaşları (J-BİYS) (K138).

MA-1027

Kunduramın uçları
Çıkamam yokuşları
Ben o yâri tanırım
Oynar omuz başları (K138).

MA-1028

Kunduranı giysene
Akşam bize gelsene
Neden geldin derlerse
At boşandı desene (Uğurlu, 2010, s. 139).

MA-1029

Kuş kafese girmiyor
Buna aklım ermiyor
Hiç boşuna ah çekme
Annem beni vermiyor (K156).

MA-1030

Kuş uçar havalarda
Gönlüm bir havalarda
Bana bakma güzelim
Yâr olamam ben sana (K11).

MA-1031

Kuyu başı beklerim
Vay benim emeklerim (K93).
Yâr aklıma geldi mi
Sızlıyor kemiklerim (K92).

MA-1032

Kuyu başı kum çalar
Mor sümbüllü bahçalar
Kızın gönlü olursa
Dizinde nenni çalar (K173).

MA-1033

Kuyu başında kova
İnsafa gel insafa
Benim sevdiğim oğlan
Çatık kaşlı Mustafa (Uğurlu, 2010, s. 146).

MA-1034

Kuyu başında musluk
Oğlanlar çalar ıslık
Yeniyayla kızları
Kavrulmuş taze fıstık (M-G) (K95).

MA-1035

Kuyu dibi kar imiş
Gün değmeden erimiş
Otuz meyve içinde
En tatlısı yâr imiş (K173).

MA-1036

Kuyu dibinde fıçı
Lık lık ediyor içi
Allah'ın sarı piçi
Ölüyor benim için (K167).

MA-1037

Kuyu dibinde kuyu
Uyu sevdiğim uyu
Sana sarhoş diyorlar
İçtiğin üzüm suyu (K95).

MA-1038

Kuzular gezinir marada
Kızlar gezinir derede
Bizim köyün ağaları
Aha oturur burada (K158).

MA-1039

Kuzuları kurt kapar
Kızları gelin eder
Bizim köyün oğlanı
Anca muhtar adam eder (K157).

MA-1040

Küçücük ayaklıyım
Odalarda saklıyım
Anne çirkine verme
Güzele meraklıyım (K95).

MA-1041

Kürebeli karlı kışlı
Kabaktepe telli kuşlu
Halk Partisi kazandı da
Sana n'oldu bre keşli (K178).

MA-1042

Lambam ışık vermiyor
Camını silmeyince
Abim izin vermiyor
Kendi evlenmeyince (K13).

MA-1043

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Benim yârim çok güzel
Azıcık boydan kısa (M-GLM). (K95).

MA-1044

Leblebidir yükümüz (J-BYE)
Kalk gidelim ikimiz
Sen yağmur ol ben dolu
Kavuşuruz ikimiz (K107).

MA-1045

Mail idim gözüne
Uydum eller sözüne
Diz dize otururken
Hasret kaldım yüzüne (K174).

MA-1046

Mandalina portakal
Gitme yârim burda kal
Seni benden ayıran
Hem kör olsun hem topal (K24).

MA-1047

Mangal maşasız olmaz
Bingöl paşasız olmaz
Ben hakime danıştım
Kızlar kocasız olmaz (K28).

MA-1048

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yârin yolunu
Ölene dek gözlerim (K113).

MA-1049

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Usul boylu yârimi
Ölenecek gözlerim (K181).

MA-1050

Mani demeye geldim
Ekmek yemeye geldim
Ekmek bahane oldu
Yâri görmeye geldim (K178).

MA-1051

Mani demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymağınız sizin olsun
Kızınızı almaya geldim (K29).

MA-1052
Mani demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymak başını yesin
Yâri görmeye geldim (K177).

MA-1053
Mani demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Meramım kaymak değil
Kızı görmeye geldim (K174).

MA-1054
Mani maniyi açar
Mani bilmeyen kaçar
Hadi kızlar mani atalım
Hangimiz hangimizi geçer (K98).

MA-1055
Mani maniyi açar
Mani muhabbet saçar
Mani bilmeyen kızlar
Kalkar odaya kaçar (K18, K31).

MA-1056
Mani söylerim mani
İşiten olur belki
İşitip duyan yârim
Döner de gelir belki (K92).

MA-1057
Maniciyim ezelden
Gönlüm geçmez güzelden
Gönlümün gözü çıksın
Sevmeseydim ezelden (K174).

MA-1058
Maniciyim manici
Bu dert beni alıcı
Anam babam verirse
Alıcıyım alıcı (K177).

MA-1059
Maniciyim manici
Bu dert beni alıcı
Eğer babam verirse
Varıcıyım varıcı (K178).

MA-1060
Mantuvar koydum tasa
Doldurdum basa basa
Her yerin güzel ama
Azıcık boyun kısa (K8).

MA-1061
Mantuvarım mac ile
Sıvarlar kireç ile
Kız oğlanı alırsa
Geçinir güle güle (K132).

MA-1062

Mantuvarım vaktinde
Mısır'a sultan tahtında
Eğil bir yol alayım
Güzelliğin vaktinde (K57).

MA-1063

Mantuvarım var olsun
İçi dolu kar olsun
Mantuvarıma gelmeyenin
İki gözü kör olsun (K54, K147).

MA-1064

Mantuvarım vara vara
Ben çıktım kuru dala
Dal kırıla ben ölem
Nazlı yâri el ala (K7).

MA-1065

Martinim atılmıyor
Pahalıdır satılmıyor
Geceleri ayaz olmuş
Yalınız yatılmıyor (J-BÖAS). (K132).

MA-1066

Masa başında kaldım
İnce fikire daldım
Tren düdük çalınca
Nazmiş'im gelir sandım (K95).

MA-1067

Masa başında keklik
Kızlar giyer eteklik
Ben askere gönderdim
Fidan boylu bir keklik (K95).

MA-1068

Masa üstünde bardak
Bardağın altı çatlak
Benim sevdiğim kız
Ya çikolata ya kaymak (K5).

MA-1069

Masa üstünde bardak
Bardak altı yuvarlak
Adana'nın kızları
Hem dondurma hem kaymak (K4).

MA-1070

Masa üstünde bardak
Yuvarlaktır yuvarlak
İnnaplı'nın kızları
Hem dondurma hem kaymak (Uğurlu, 2010, s. 144).

MA-1071

Masa üstünde bıçak
Emin abi kendin vuracak
Vurma Emin abi vurma
Adana'nın kızları sana kalacak (K6).

MA-1072

Masa üstünde bıçak
Osman kendini vuracak
Vurma Osman kendini
O kız senin olacak (Dİ-G) (K103).

MA-1073

Masa üstünde bıçak
Sapından tutulacak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçıracak (K17).

MA-1074

Masa üstünde bıçak
Sapından tutulacak
Evlenmeyin oğlanlar
Naylon kızlar çıkacak (K173).

MA-1075

Masa üstünde boru
Ne bu halayın zoru
Evlenmeyin oğlanlar
Adana'da kız dolu (K173).

MA-1076

Masa üstünde çiçek
Elbisem biçilecek
Anne haberin olsun
Şerbetim içilecek (K174).

MA-1077

Masa üstünde hıyar
Boyu boyuma uyar
Halime'm benim oldu
Ayırmaya kim kıyar (K37).

MA-1078

Masa üstünde hurma
Kaynana önümde durma
Gözleri çipil çipil
Midemi bulandırma (Uğurlu, 2010, s. 142).

MA-1079

Masa üstünde kaşık
Komşu oğlu sırnaşık
Durmadan kaş göz eder
Bana dut gibi âşık (K37).

MA-1080

Masa üstünde kaşık
Yârin zülfü dolaşık
Kız oğlanı seviyor
Oğlan da kıza âşık (K54).

MA-1081

Masa üstünde kaymak
Yiyelim parmak parmak
Saimbeyli'nin kızları
Hem … hem oynak (K142).

MA-1082

Masa üstünde kürek
Ne ona yanan yürek
Her dertlere dayandın
Buna da dayan yürek (K35).

MA-1083

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Kırk oğlanın kazancı
Bir telli fistan etmez (K54).

MA-1084

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Saimbeyli kızları
Altın yüzüksüz gitmez (K138).

MA-1085

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Senin aldığın maaş
Benim süsüme yetmez (K62).

MA-1086

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Ünlüce'nin kızları
Bandosuz gelin gitmez (M-UB) (K107).

MA-1087

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez kime yetmez
Size diyom komşular
Gelen gelin geri gitmez (K69).

MA-1088

Masa üstünde pekmez
Çoban kavalın ötmez
Önündeki koyunlar
Başlık parası etmez (K95).

MA-1089

Masa üstünde pekmez
Yala yala bitmez
Şu Gökbez'in kızları
Taksisiz gelin gitmez (K36).

MA-1090

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Haydi göreyim Sevi seni
Arkeolog olduğun zaman (K185).

MA-1091

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Kız ben seni alırım
Mezun olduğum zaman (K62).

MA-1092

Masa üstünde sayacak
Basıversem kayacak
Mahmut diye çağırsam
Aşağı komşu duyacak (K37).

MA-1093

Masa üstünde sucuk
Kilosu yedi buçuk
Benim sevdiğim oğlan
Beyaz gömlekli çocuk (K160).

MA-1094

Masa üstünde şişe
İşe Fadime'm işe
Akşam olup gün batınca
Başlayalım s… (M-G), (S-STA) (K54) .

MA-1095

Masa üstünde vişne
İşle ablacım işle
Bizim eve yakışır
Çakır gözlü enişte (K158).

MA-1096

Masalarda mis koku
Al şu mektubu oku
Senden ayrı kalalı
Gözüme girmez uyku (K16).

MA-1097

Mavi etek giyerim
Merdivenden inerim
Çok bakma sen enişte
Ben ablamdan güzelim (Uğurlu, 2010, s. 146).

MA-1098

Mavi fistan mor yelek
Eledim elek elek (J-BAÖS)
Ne güldüm ne oynadım (J-BAÖS)
Kahrolsun kahpe felek (J-BAÖS) (K132).

MA-1099

Mavi taksi boyandı
Kapımıza dayandı
Tam gidecek sırada
Fallik bacım uyandı (Uğurlu, 2010, s. 139).

MA-1100

Mavi yazma başında
Kız dolaşma karşımda
Ben buralı değilim
Askerlik var başımda (K4).

MA-1101

Mavi yazma başında
Oyaları kaşında (M-KK)
Çiçek değil atayım (J-BİYS)
Kara sevda başında (K107) (K107).

MA-1102

Mavi yelek mor düğme
Yine düştün gönlüme
Sen gönlüme düşeli
Kan damlar yüreğime (K54).

MA-1103

Mavi yorgan yüzlerim
Yüzler yüzler düzlerim
Ne kötü talihim var
Asker yolu gözlerim (K95).

MA-1104

Maydanoz demet demet
Yârimin ismi Memet
Memet benim olursa
Adana olur cennet (K30, Uğurlu, 2010, s. 145).

MA-1105

Maydanoz demet demet
Yârimin adı Memet
Mehmet benim olursa
Karışamaz hükümet (K4, K37).

MA-1106

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Anam babam vermezse
Cevabı benden iste (Uğurlu, 2010, s. 139).

MA-1107

Maydanoz ekemedim
Yârimi göremedim
O yâri alam dedim
Başlığı veremedim (K99, K103).

MA-1108

Maydanoz ot değil mi
Yaprağı dört değil mi
Ben sevdim eller aldı
O bana dert değil mi (K172).

MA-1109

Maydanoz ot değil mi
Yaprağı dört değil mi
En sevdiğim arkadaşım
Mısra Hanım değil mi (K188).

MA-1110

Maydanozun demeti
Geçti köyün Memet'i
Memet burdan geçerken
Kolay gelsin demedi (K99).

MA-1111

Mektebin bacaları
Ders verir hocaları
Ben bir oğlan seviyom
Okul birincileri (K178).

MA-1112

Mektup yazdım karadan
Dağlar çıksın aradan
Kavuşturacak bizi
Yeri göğü yaradan (J-MV) (K138).

MA-1113

Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Mektup ile iş olmaz
Kavuştursun yaradan (K30).

MA-1114

Mektup yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha çok yazacaktım
Parmaklarım üşüdü (K16).

MA-1115

Mektup yazdım satıra
Ölüm gelmez hatıra
Yolladığım mektuplar
Kalsın sana hatıra (K95).

MA-1116

Mendil aldım on beşe
Yudum serdim güneşe
Senin yârin gül ise
Benimki de menevşe (K166).

MA-1117

Mendil verdim yuğ deyi
Yuğ koynuna koy deyi
O kız beni almıyor
Nişanılısın deyi (K134).

MA-1118

Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yıkılası yaylalar
Sevdiğim nerde kaldı (K133).

MA-1119

Mendilim deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Son cevap benden iste (K29).

MA-1120

Mendilim dürüm dürüm
Sözümü yürütürüm
El oğlu değil misin
Zincirde çürütürüm (K32, K38, K178, K181).

MA-1121

Mendilim ipek
Ortası benek
Benim öğretmenim
Sanki bir melek (K13).

MA-1122

Mendilim yele karşı
Bülbülüm güle karşı
Ben ağlarım halime
Yâr güler ele karşı (DE-EO) (K137)**.**

MA-1123

Mendilim yele yele (J-BİYS)
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil eskittim
Gözyaşı sile sile (K4, K13, K132, K134, K142, K166).

MA-1124

Mendilimde gül oya
Ben sevdim doya doya
Ben sevdim eller aldı
Gülmedim doya doya (K55).

MA-1125

Mendilimde gül oya
Gülmedim doya doya
Asker yolu beklerim
Günleri saya saya (K134).

MA-1126

Mendilimde kare var
Yüreğimde yâre var
Ne sen öldün kurtuldun
Ne bu derde çare var (K134).

MA-1127

Mendilimde mor çiçek
Nice yıllar geçecek
Yol verin karlı dağlar
Bu hatıralar Esra'ya gidecek (K4).

MA-1128

Mendilimi düzlerim (Dİ-A)
Yüzlerim de yüzlerim (J-EÇ)
Ne kötü kaderim var
Asker yolu gözlerim (K152).

MA-1129

Menekşe tutam tutam
Aramıza güller katam
Senin gibi güzel yâri
Nerede bulup yatam (K166).

MA-1130

Mercimek dalda dalda (J-EÇ)
Benim gözüm de yolda
Kirpik seni yolarım
Yâre duldasın dulda (K153).

MA-1131

Mercimek dallanır mı
Dalları sallanır mı
Taze gelinin yâri
Askere yollanır mı (K83).

MA-1132

Mercimek dallanıyor
Dallanıp sallanıyor
Benim sevdiğim oğlan
Askere yollanıyor (K30).

MA-1133

Mercimekten aşım var
Ne belalı başım var
Kalem kaş kara gözlü
Hoş bakışlı yârim var (K83).

MA-1134

Mercimekten aşım var
Ne belalı başım var
Karlı dağlar ardında
Ormancı kardaşım var (K91).

MA-1135

Mercimekten aşım var
Ne belalı başım var
Yedi dağın ardında
Jandarma kardaşım var (K30, K83).

MA-1136

Merdiven basak basak
Çıkma yukarı yasak
Ankara'dan tel geldi
Oğlanlara kız yasak (K107).

MA-1137

Merdiven basak basak
Merdiven çıkmak yasak
Ankara'dan tel geldi
Oğlanlara kız yasak (K95).

MA-1138

Merdivenim kırk ayak
Kırkına verdim dayak
Dediler yârin geldi
Ne el tutar ne ayak (K168).

MA-1139

Merdivenim kırk ayak
Kırkına verdim dayak
Dediler yârin geldi
Seyirttim yalın ayak (K60).

MA-1140

Mez Dağı'nın püründen
Gün görünmez güründen
Bir incecik ay doğmuş
Muhammet'in nurundan (K147).

MA-1141

Mezarlık arkasında
Kara koyun künyası
Ne yapalım sevdiğim
Gün geçirmek dünyası (K95).

MA-1142

Minarenin ucunda
Yıldıza bak yıldıza
Beni sana vermezler
Ucuza bak ucuza (K95).

MA-1143

Mini etek giyerim
Merdivenden inerim
Çok bakma ……
Seni rezil ederim (Uğurlu, 2010, s. 147).

MA-1144

Misafirim nazlandı
Börek diye sızlandı
Bir sini börek yedi
Biraz olsun uslandı (K30).

MA-1145

Mor yüzüğün mor kaşı (J-ES)
Dolanır dağı taşı
O olmazsa bu olsun
O da onun kardaşı (K138).

MA-1146

Motor aldım seksene
Bin üstüne gitsene
Motor çok güzel ama
Bak üstünde serseme (M-G). (K95).

MA-1147

Motor geliyor motor
Arkası tenekeli
Şoför olma sevdiğim
Şoförlük tehlikeli (K169).

MA-1148

Motor geliyor motor
Arkasında teneke
Kızlar şoför almayın
Şoför işi tehlike (K161).

MA-1149

Motor geliyor motor (J-EÇ)
Ekinler arasından
Benim yârim el eder
Naylon arabasından (K152).

MA-1150

Motor geliyor motor
Motorun bacası yok
Kalkmış beni istiyor
Pantolun paçası yok (K107).

MA-1151

Motor geliyor motor
Önünün düzeni yok
Gelmiş beni istiyor
Evinin düzeni yok (K108).

MA-1152

Motor geliyor motor (J-EÇ)
Taşların arasından
Eğil eğil öpeyim
Kaşların arasından (M-G) (K152).

MA-1153

Mucur geliyor mucur
Dumanı iplik gibi
Yâr karşıdan geliyor
Sürmeli keklik gibi (K107, K108).

MA-1154

Muhtarım kuzu isteriz
Düğünümüze gelin isteriz
Aha da bu oğlanı
Adam edin isteriz (K157).

MA-1155

Naltaş'ın gedikleri
Çalınıyor düdükleri
Dediler de inanmadım
Essah imiş dedikleri (K138).

MA-1156

Namı namcıklı gelin
Boğ'zı boncuklu gelin
Oğlanı ben doğurdum
Sahte a. gelin (K72).

MA-1157

Naylon motor geliyor
Kanadını geriyor
Yaşasın Haşim abi
Irgat almış geliyor (K95).

MA-1158

Nerden geldin Mardin'den
Baltalının dağından
Aman da herkes çatlar
Emin'imin derdinden (Uğurlu, 2010, s. 145).

MA-1159

Ninay ninay ninayda
Sevdim seni bu ayda
Bu ayda olmaz ise
Olur gelecek ayda (M-G) (K137).

MA-1160

Nişan yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu karşıki konakta
Ela gözlü yâr benim (K27, K28).

MA-1161

Ocağa koydum darıyı
Aman ne güzel patladı
Muhterem'den korkuyordum
Kabak başıma patladı (K169).

MA-1162

Ocak başında maşa
Kalk oğlan beni boşa
Boşamazsan boşama
Ben gidiyom sarhoşa (M-G) (K58).

MA-1163

Ocak başında minder
Oğlan yönünü dönder
Döndermezsen dönderme
Ayda bir selam gönder (K58).

MA-1164

Ocakta tenceresi
Güneşten kaynayacak
Benim yârim geliyor
Benimle oynayacak (K35).

MA-1165

Oğlan adın Ali'dir
Boyun servi dalıdır
Sarılalım yatalım
Kuru yerler halıdır (K146).

MA-1166

Oğlan adın Hüseyin (J-EK)
Ceketini asayım
Anan çeksin kahrını
Ben bağrıma basayım (K146).

MA-1167

Oğlan adın İsmail (J-EK)
İsmine oldum nail
Beni sana vermezler (J-EÇ)
İster öl ister bayıl (K146).

MA-1168

Oğlan çardaktan iner
Zilli nalına biner
Benim cadı kaynana
Her gün kapımı dinler (K171).

MA-1169

Oğlan gider sayaya
Koyunları saymaya
Biri eğsik çıkınca
Başlarmış ağlamaya (K92).

MA-1170

Oğlan oyundan gelir
Elmalı köyünden gelir
Oğlan ne kadar güzelmiş
Kızların koynundan gelir (K169).

MA-1171

Oğlan sen berber misin
Saçımı keser misin
Daha yaşım küçüktür
Dört sene bekler misin (Uğurlu, 2010, s. 139)

MA-1172

Oğlum oğlum bu dağı
Oğlum güller budadı
Oğluma kız vermemişler
Sarkmış, inmiş dudağı (K58).

MA-1173

Oğlum oğlum ot bizde
Gel bir gece yat bizde
Yorgan döşek yok ise
Tazı çulu çok bizde (K21).

MA-1174

Oğluma çatacağım
Seni boşatacağım
Sırtına tekme vurup
Sokağa atacağım (K114).

MA-1175

Otobüs geldi durdu
Kızlar içine doldu
Erkekleri sorarsan
Kavundan ucuz oldu (K126).

MA-1176

Oy dereler dereler
Neler bilirim neler
Senin gibi gelini
Her yerinden öperler (K53).

MA-1177

Oy dereler dereler
Sevdiğin karşıdan el eder
Kavuşmanız mahşere kaldı
Bu dert seni mahveder (K24).

MA-1178

Oy naim naim naim
Naim gadan alayım
Gel bu gece bizde yat
Sana çorap öreyim (K52).

MA-1179

Oy narin narin narin
Askerdir benim yârim
Subay izin vermiyor (J-KK)
Ne olur benim halim (M-G) (K133).

MA-1180

Oy su taşı su taşı
Ortasında vidası
Benim sevdiğim oğlan
Tamirhane ustası (K83).

MA-1181

Oynan kızlar oynayın
Oynamaya doymayın
Evlilik kolay değil
Sevip sevip almayın (M-G) (D-ST) (K132).

MA-1182

Ördek göle dal da gel
Yârden haber al da gel
İzinliysen istemem
Teskereni al da gel (K174).

MA-1183

Ördek isen göle gel
Ceylan isen çöle gel
Hayırlı bir yâr isen
El ettiğim yere gel (K174).

MA-1184

Ötme gukguk ötme gukguk
Derdi derde katma gukguk
Benim derdim bana yeter
Bir dert de sen katma gukguk (K91).

MA-1185

Öyledir oğul öyledir
Aşk adamı söyletir
Gelinler kaynanayı
Yârim ekmeğe oynatır (Uğurlu, 2010, s. 142).

MA-1186

Öyledir yâr öyledir (J-GKI)
Aşk adamı söyletir (-ES)
Almış yârin dizine
Öper sever oynatır (K146).

MA-1187

Pamuk topluyom pamuk
Elimin yarasıyla
Altın küpe alacam
Pamuğun parasıyla (K95).

MA-1188

Pamukların arası
Elim iplik yarası
Sekiz saat çalıştım
O da asker parası (K13).

MA-1189

Pantol giymiş dizine
Sen bak şunun yüzüne
Dili dualı durur
Helal olsun sözüne (M-G) (K58).

MA-1190

Pantol da giymiş düzümüş
Oğlan sandım kızımış
Ben gayri evlenemem
Umutlarım üzülmüş (J-BBS) (K58).

MA-1191

Parmağında yüzükler
Dar gelmiş oynamıyor (J-DE)
Yâr senden başkasına
İçerim kaynamıyor (K146).

MA-1192

Patatesi haşladım
Soymaya da başladım
Annem aklıma düştü
Ağlamaya başladım (K87).

MA-1193

Patlıcanı haşladım
Doldurmaya başladım
Yâr aklıma gelince
Ağlamaya başladım (K174).

MA-1194

Pencerede sarmaşık
Sormadan oldum âşık
Yâr kapıdan girince
Elimden düştü kaşık (K6).

MA-1195

Pencerede tül perde (J-BYE)
Perdenin ucu yerde
Kader bizi ayırmış
Her birimiz bir yerde (K139).

MA-1196

Pencereden bak bana
Fındık fıstık at bana
Fındık fıstık istemem
Altın yüzük at bana (K138).

MA-1197

Pencereden bak oğlan
Sigaramı yak oğlan (M-G) (D-EU)
Annenin gönlü yoksa
Arka kapıdan gel oğlan (K137).

MA-1198

Pencereden kuş uçtu
Kuşun g.tü kırıştı
Evlensene p…
Yüzün gözün kırıştı (K169).

MA-1199

Pencereden kuş uçtu
Mendilim suya düştü
Ağla sevdiğim ağla
Ayrılık bize düştü (Uğurlu, 2010, s**.** 139).

MA-1200

Pencerem demir parmak
Tutan eller kurusun
Sokulma sevdalıyım
Yanar da kül olursun (K95).

MA-1201

Pencerem var tül perde
Perdenin ucu yerde
Yürek oynar can titrer
Yâri gördüğüm yerde (M-G) (K95).

MA-1202

Pencerenin dışına
Rende çekerim rende
O kara sevdalardan
Sen de çekersin ben de (K95).

MA-1203

Penceresi cam cama
Selam söyle amcama
Amcam, kızı vermezse
Turşu kursun fincana (K169).

MA-1204

Penceren demir gelin
Ne diyon emir gelin
Oğlanı ben doğurdum
Gel g... kemir gelin (Uğurlu, 2010, s. 142).

MA-1205

Penceresi perdeli
Çiçek açar zerdeli
Yeni de bir yâr sevdim
O da benden sevdalı (M-KK) (K107).

MA-1206

Perşembedir günümüz
Acı çalar suyumuz
Yenile bir yâr sevdim
Koymuyor kıymetimiz (K166).

MA-1207

Pınar başı ben olayım
Bulanırsam bulanayım
Verin benim sevdiğimi (J-YTB)
Dilenirsem dileneyim (J-BÖAS) (K132, K134).

MA-1208

Pınar başı bu mudur
Testi dolu su mudur
Seninle nazlı yârim
Son görüşme bu mudur (K16).

MA-1209

Pınar basında durayım
Çalam tası bulanayım
Verin beni sevdiğime
Abdal olam dileneyim (K71).

MA-1210

Pınar başından bulanır
İner ovayı dolanır
Al bu sevdayı başımdan
Buna can mı dayanır (K134).

MA-1211

Pınar baştan bulanır
İner dağı dolanır
Al sevdanı başımdan
Buna can mı dayanır (K132).

MA-1212

Pınara bak pınara
İş bulamadım avara
Sana diyom kız bacım da
Bana al bir cigara (M-G) (K58).

MA-1213

Pınara varmadın mı
Gül koydum almadın mı
Gidi gâvurun oğlu
Hiç beni anmadın mı (K20).

MA-1214

Pınarın başı güzel
İçinin taşı güzel
Benim sevdiğim yiğidin (M-KK)
Alnında kaşı güzel (K147).

MA-1215

Pijaması güzelmiş
Gözlerini süzermiş
Vallah kızlar nazar değdi
Söyley' söyleye gezermiş (K58).

MA-1216

Pilav pişirdim yavan
Üstüne kestim sovan
Yatağına uzandım
Uyan askerim uyan (K107).

MA-1217

Pirinci koydum kaynasın
Kaynanama söylen oynasın
Hem oynasın hem çatlasın
Oğlu da bana doymasın (K4).

MA-1218

Pisiklet iki teker
Atma şekerin biter
Bir mani söyler isen
Bekâr canına yeter (K95).

MA-1219

Portakal sul' olur mu
Bana yâr bulunur mu
Acep yârsız ölürsem
Cenazem kılınır mı (K146).

MA-1220

Portakalım dalım yok
Çok güzelim yârim yok
Yârimi eller almış
Benim de haberim yok (K37).

MA-1221

Portakalın irisi
Geçti gitti sürüsü (J-ES)
O sürünün içinde
Yaktı beni birisi (K146).

MA-1222

Postadan mektup aldım
Üstüne bakakaldım
Sen orada ben burda
Ne kadar garip kaldım (K16).

MA-1223

Postaneye vardım
Mektubumu saldım
Albayın elinde
Künyeyi gördüm (K1).

MA-1224

Pozantı'nın düzünden
Bir su içtim gözünden
Koca köy düşman oldu
Hanife kızın yüzünden (K167).

MA-1225

Ramazan geldi dayandı
Camiler nura boyandı
Top atıldı, kandil yandı
Kalbimiz ona inandı (K11).

MA-1226

Reyhan ektim duvara (M-KK)
Kim kaza kim su vara
Yârim küçük ben küçük
Kim uykudan uyana (K139).

MA-1227

Rüzgâr havalanıyor
Hava bulutlanıyor
Benim sevdiğim oğlan
Yeni bıyıklanıyor (K143).

MA-1228

Saati altıya kur
Yolun sağ yanına dur
Babam daha vermiyor
İki sene daha dur (K95).

MA-1229

Sabun koydum leğene
Bak başıma gelene
Benim kadar taş düşe
Kaynana senin tepene (K14).

MA-1230

Sabuncu'nun evleri
Paktaş'ın duvarında
Yâri çok bekletirim
Akdeniz yollarında (K95).

MA-1231

Sac üstünde kavurma
Kız saçını savurma
Elinden tutar isem
Anne diye bağırma (M-KA). (K69).

MA-1232

Saçım uzun yaş durur
Yel eser dolaştırır
Merak etme sevdiğim
Hak bizi kavuşturur (K107).

MA-1233

Saçın uzun örmezler (J-BYE)
Beni sana vermezler
Gel bu akşam kaçalım
Ay karanlık görmezler (K107).

MA-1234

Saçın uzun yaş durur
Yel vurur dolaştırır
Acele mektubum var (J-BYE)
Kim yâre kavuşturur (M-G) (K138).

MA-1235

Saçlara bak saçlara
Belden aşağı kadar
Yâri annesi sevmez
Benim sevdiğim kadar (M-G). (K95).

MA-1236

Saçların saçak saçak
Seni kimler saracak
Bir güzele vuruldum
Benim halim n'olacak (K54).

MA-1237

Sahur oldu ışıyor
Bülbüller ötüşüyor
İftara çay deyince
Yüreğim tutuşuyor (K30).

MA-1238

Sahur vakti emindir
Hoşaf suyu serindir
Aman eli çabuk tut
Yetimi sen sevindir (K30).

MA-1239

Saklayın resmimi
Rengi solmasın
Bu bir hatıradır
Yerde kalmasın (K20).

MA-1240

Samanlık arkasında
Kravat yakasında
Ellemeyin yârimi
Kendi fiyakasında (K107).

MA-1241

Sandık sandığa dayalı
Sandığın üstü boyalı
Kız ben seni sevdim ama
Kaşınla gözün boyalı (K72).

MA-1242

Sandık sandık üstüne (J-ES)
Basmam sandık üstüne (J-ES)
Yedi sene dul kalsam (J-ES)
Varmam yenge üstüne (K138).

MA-1243

Sandık üstünde sandık
Baştan ayağa yandık
Sana gönül verdiysek
Adam evladı sandık (K68).

MA-1244

Sarı çete kökeni
Ele batar tikeni
Allah'ım kavuşturur
Gizli sevda çekeni (K95).

MA-1245

Sarı çiçek savruluyor
Yüreciğim kavruluyor
Kınamayın komşularım
Kız anadan ayrılıyor (K26).

MA-1246

Sarı giyme saz olur
Beyaz giyme toz olur
Mavi giyek sevdiğim
Muradımız tez olur (K169).

MA-1247

Sarı imiş saçları
Kara imiş kaşları
Kız ben seni seviyom
Güzel imiş döşleri (K58).

MA-1248

Sarı kâğıt yazdırdım
Elden ele gezdirdim
Sevmedim de sevdirdim
Ardım sıra gezdirdim (K174).

MA-1249

Sarı kamyon geliyor
Ablam gelin oluyor
Ablam gelin olursa
Anam nere' gidiyor (K91).

MA-1250

Sarı kavun dildin mi
Bıçağını sildin mi
Ben askere gidişin
Kıymetimi bildin mi (K55, K56).

MA-1251

Sarı kurdelem sarı
Dağlara saldım yâri
Dağlar kurban olayım
Tez gönder nazlı yâri (K134, K169).

MA-1252

Sarı kurdelem şak şak
Küskün isen barışak
Aramızda dağlar var
Mektup ile konuşak (K169).

MA-1253

Sarı, mor, pembe
Ben doyarım deme
Kendine yakışanı giy
Aileni rezil etme (K175).

MA-1254

Sarı taksi boyandı
Geldi kapıya dayandı
Tam seni kaçıracaktım
Şıllık anan uyandı (K28).

MA-1255

Sarı üzüm salkımı
Benim yârim saklı mı
Ver baba sevdiğime
Kaybedeceğim aklımı (K95).

MA-1256

Sarıçam dağlarında
Ezan okunur yârim
Sana söylenen sözler
Bana dokunur yârim (K95).

MA-1257

Sarımsağım kile kile
Ölçemedim sile sile
Bugün ayrılığın günü
Ağlayalım güle güle (K37).

MA-1258

Sarımsağım sağ içinde
Yüreciğim yağ içinde
Bugün ben yunağı ettim
Eşim sırtın yok içinde (K54).

MA-1259

Sarımsağım say içinde
Yüreğim yay içinde
Bir bölük atlı geliyor
Benim yârim yok içinde (Uğurlu, 2010, s. 140).

MA-1260

Sarıysam da sarıyım
Adana'nın narıyım
Bursa'nın pirinciyim
Sayca'da birinciyim (K114).

MA-1261

Sazı aldım elime
Ne geliyor dilime
Kız ben seni seviyom
Niye gelmen yoluma (K58).

MA-1262

Seksen seksen yüz altmış
Allah neler yaratmış
Erkekler çöp tenekesi
Kızlar altın kesesi (K114).

MA-1263

Sen de dinle oğlum Uğur
Ana gibi yâr mi olur
Anasına karşı gelen
Oğlundan kızından bulur (K24).

MA-1264

Senir senir senirden
Tekerleri demirden
Benim yârim değil mi
Şu tarlada seğirten (K54).

MA-1265

Sen durakta durdun mu
Saatini kurdun mı
Ben sana abi dedim
Sen bana vuruldun mu (Uğurlu, 2010, s. 140).

MA-1266

Sepet sepet nar olmaz
Mor ipekten zar olmaz
Çekil oğlan karşımdan
Senden bana yâr olmaz (M-G) (K95).

MA-1267

Sepet sepet narım var
Günden güne zarım var
Yedi dağın ardında
Usul boylu yârim var (Dİ-DST) (K147).

MA-1268

Sepet sepet yumurta
Sakın beni unutma
Unutursan küserim
Mektubumu keserim (K172).

MA-1269

Sepet sepet yumurta
Yârim beni unutma
Unutursan var unut
Gözyaşını kurutma (K92).

MA-1270

Sergenlerde siniler
El değmeden iniler
Yâri gurbette olanın
Sağ kulağı çiniler (K32).

MA-1271

Serpen serpen saçları
Kara imiş kaşları
Kız ben seni öpeyim
Güzel imiş döşleri (M-G) (K58).

MA-1272

Seviyorum ama kimi
En tatlı birisini
Nasıl anlatayım sana
İlk harflere baksana (K188).

MA-1273

Sıra sıra dut ağacı
Geliyor yedi bacı
Hey doktorlar doktorlar
Yok mu sevda ilacı (K1).

MA-1274

Sıra sıra fişekler
Yüklükteki döşekler
Kaynanamdan üstündür
Ahırdaki eşekler(Uğurlu, 2010, s. 143).

MA-1275

Sıra sıra hamamlar
Kur'an okur imamlar
Şimdi kızlar fındıkçı
Ne b.k (S-STA) yesin oğlanlar (D-U) (M-G) (K107).

MA-1276

Sıra sıra kargalar
Ceviz dalı hırgalar
Karadeniz'de yoktur
Yârde olan dalgalar (K95).

MA-1277

Sıra sıra karınca
Karıncaya varınca
Üç yavrumu özledim
Mor fesine varınca (K95).

MA-1278

Sıra sıra siniler
Hasta olan iniler
Gurbetteki yârimin
Kulakları çiniler (K37).

MA-1279

Sıra sıra siniler (J-EÇ) (Dİ-A)
Hasta olan iniler
Yârimi almış gitmiş
Denizdeki gemiler (K29, K95, K121, K152).

MA-1280

Sıra sıra söğütler
Birbirini öğütler
Uzun saçlı kızlara
Kurban olsun yiğitler (K107).

MA-1281

Sigaramı yandırdım
Parmağıma kondurdum
Anne müjdeler olsun
Ben bir subay kandırdım (M-G)(Dİ-G) (K58).

MA-1282

Sigaramı yandırdım
Pencereye kondurdum
Anne gözlerin aydın
Ben bir oğlan kandırdım (K166).

MA-1283

Sigaramın dumanı
Yoktur yârin imanı
Altından köşk yaptırdım
Gümüşten merdiveni (K58).

MA-1284

Sigarayı iç yârim
Gel buradan geç yârim
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç yârim (J-ES) (K138).

MA-1285

Sini sini tekerler
Üstüne bal dökerler
Kaynananın kahrını
Oğlu için çekerler (K114).

MA-1286

Sofrada fakir olsun
Tabağı çukur olsun
Karnı doyduktan sonra
Duayı okur olsun (K30).

MA-1287

Soran ağladı beni
Gören ağladı beni
Bir yerde eğlemezdim
Kör gözler eğledi beni (K37).

MA-1288

Su akıyor derede
Yârsiz kaldım arada
Doğru söyleyin dostlar
Benim yârim nerede (K60).

MA-1289

Su gelir akmayınan
Ne gelir bakmayınan
Çirkinler güzel olmaz
Sar’ altın takmayınan (K132).

MA-1290

Su gelir alınarak
Bahçeyi dolanarak
Buna can mı dayanır
Yâr geçti salınarak (K13).

MA-1291

Su gelir durulur mu
Gönüller yorulur mu
Gel beraber gezelim
Anan baban darılır mı (K133).

MA-1292

Su gelir güldür güldür
Taşların arasından
Eğil eğil öpeyim
Kaşların arasından (K153).

MA-1293

Su gelir hışır hışır
Yârim şalvarın yeşil
Kurban olam boyuna
Ne giyersen yakışır(K166).

MA-1294

Su gelir kütüğünden
İçilmez köpüğünden
Yılan olsam dolansam
O yârin topuğundan (K178).

MA-1295

Su gelir merdin merdin
Su değil benim derdim
Sular mürekkep olsa (J-BİYS)
Yazılmaz benim derdim (K134).

MA-1296

Su gelir millendirir
Bahçeyi güllendirir
Bir güzelin sevdası
Ahrazı dillendirir (K181).

MA-1297

Su gelir millendirir
Çayırı çillendirir
O benim nazlı yârim
Dilsizi dillendirir (K146).

MA-1298

Su gelir millendirir
Çayırı çillendirir
Şu benim güzel yârim
Dilsizi dillendirir (K37).

MA-1299

Su gelir taşa neyler
Ak terlik kaşa neyler
İki gönül bir olmuş
Bey neyler paşa neyler (K178).

MA-1300

Su koydum su tasına
Gül koydum ortasına
Yâreli koyun gibi
Düşerim arkasına (K166).

MA-1301

Su sıra harık sıra
Taze hıyar masıra
Koyun olsam dolansam
Gülümün ardı sıra (J-BİYS) (K139).

MA-1302

Su sızıyor sızıyor
Taşların arasından
Eğil eğil öpeyim
Kaşların arasından (K149).

MA-1303

Sular akar buz gibi
Kaynanam domuz gibi
Biz olalım yan yana
Sen dışarı kaynana (K54).

MA-1304

Sular gibi duruldum (J-RÇ)
El oğluna sarıldım
Bugün gelmedin bize
Oğlan sana darıldım (K60).

MA-1305

Suya giderim suya
Elmayı soya soya
Kaldır yârim şapkayı
Bakayım doya doya (K178).

Ma-1306

Şalvara bak şalvara
Şalvarın kalabalık
Atalım onu göle
Tutalım alabalık (J-BYE) (K141).

MA-1307

Şeftali dedikleri
Şekerdir yedikleri
Hiç aklımdan çıkmıyor
Yârimin dedikleri (K166).

MA-1308

Şekerim var ezilecek
İnce bezden süzülecek
Bekletmeyin abilerim
Çok yerim var gezilecek (K92).

MA-1309

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Ver bahşişimi gideyim
Çok yerim var gezilecek (K16).

MA-1310

Şu Alpu'nun yokuşuna
Pozantı'ya bakışına
Bizden selam söyleyin
Irmağımızın akışına (K167).

MA-1311

Şu çamlığın çiçekleri
Ötmez olmuş kuşları
Bu halayı çekenler
Uluçınar gençleri (K164).

MA-1312

Şu çamlığın kirçileri
Cik cik öter kuşları
Bu halayı çekenler
Uluçınar gençleri (K164).

MA-1313

Şu çınar meşe çınar
Dalların ığşa çınar
Arzu'm güneşte kalmış
Yaprağın coşa çınar (K152).

MA-1314

Şu dağlar kömürdendir
Geçen gün ömürdendir
Mevla'mın bir kuşu var
Tırnağı demirdendir (K178).

MA-1317

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeğin solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı (K4, K5, K166).

MA-1318

Şu dağlar ulu dağlar
Etrafı sulu dağlar
Ben derdimi anlatsam
Gök durur bulut ağlar (K95).

MA-1319

Şu dağın ardı direk
Suyu nerden indirek
Kuşlar dile gelmiyor
Yâre selam gönderek (K178).

MA-1319

Şu dağın ardındayım
Garipler yurdundayım
El işinde gücünde
Ben yârin derdindeyim (K178).

MA-1320

Şu damdaki kediler
Miyav miyav dediler
Kör olası kediler
Kaynanamı yediler (M-G) (K99).

MA-1321

Şu dereler dolmasa
Çiçekleri solmasa
Ölüm Allan'ın emri
Şu ayrılık olmasa (K11).

MA-1322

Şu derenin alıcı
Kınalı parmak ucu
Öpülmeyen kızların
Kavil olmaz orucu (K58).

MA-1323

Şu derenin bayırına
Pozantı'nın çayırına
Bir bardak çay verin
Komşuların hayırına (K36).

MA-1324

Şu derenin uzunu
Kıramadım buzunu
Aldım Çerkez kızını
Çekemedim nazını (K122).

MA-1325

Şu derenin yokuşu
Varsakların bakışı
Kız ben seni seviyom
Güzel imiş kokuşu (M-G) (K58).

MA-1326

Şu dünya tatsız tuzsuz
Kırmızı bahtım mutsuz
Sevilenler iyi hoş
Sevenlerse hep mutsuz (K24).

MA-1327

Şu karşıki dağlara
Kaynak oluyor kaynak
Cihadiye kızları
Oynak oluyor oynak (K95).

MA-1328

Şu taşı kaldırsalar
Yılanı öldürseler
Küçükten yâr seveni
Cennete gönderseler (K178).

MA-1329

Şu yollar uzun yollar (M-KK)
Yâr bana üzüm yollar
Ne utanmaz yârim var (J-BİYS)
Selamı gündüz yollar (K107).

MA-1330

Tahtadandır tahtadan
Okulun takaları
Sevdalı mısın yârim
Açmışsın yakaları (K95).

MA-1331

Tarlada olur halka
Dallarda öter karga
Kibar kız gelin olur
Güz olmazsa baharda (K11).

MA-1332

Tarlalar otlu olur
Ağalar bitli olur
Ağalara kız vermez
Ölmez de dertli olur (K15).

MA-1333

Tarlalarda bamiye
Tiskinirim yemeye
Ben abini seviyom
Utanıyom demeye (K83).

MA-1335

Tarlalarda pırasa
Yaprağına kar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
Erkeklere yalvarsa (K38).

MA-1335

Tarlan tezik değil mi
Bağrın ezik değil mi
Ben uçaktan düşmüşüm
Bana yazık değil mi (J-PİE) (K138).

MA-1336

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Çarıklı kurban olsun
Boynu kravatlıya (K92, K168).

MA-1337

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Çarıklı kurban olsun
Boynu kravatlıya (K169).

MA-1338

Tarlası ayrıklıya
Öküzü kuyrukluya (M-G)
Ben varmam Dorukluya
Ayranı sinekliye (K168).

MA-1339

Tasa koydum ayranı
Oldum kaynana hayranı
Kaynanalar ölünce (M-KK)
Sandım kurban bayramı (J-EK) (K142).

MA-1340

Taşa vurdum keseri (M-GLM)
Alamam Ali'm seni (M-GK)
Bir annenin gönlünü
Yapamadın serseri (Dİ-G) (M-KA) (K127).

MA-1341

Tavşan kaçtı ekine
Kulakları dikile
Şu zamanın kızları
Pabucumun tekine (K175).

MA-1342

Tavşan gider ekine
Kulakları dikine
Kızlar kurban olsun
Kunduramın ipine (K5).

MA-1343

Tayyâre hızlı gider
Üstü yıldızlı gider
Nişanlılı kızların
Mektubu hızlı gider (K29).

MA-1344

Tefimi çala çala
Ben çıktım ince dala
Dal kırıla ben öle'm
Yârim ellere kala (K174).

MA-1345

Teker tekere değer
Madamaya kum çeker
Madama'nın kızları
Bulut diye of çeker (K100).

MA-1346

Teknede hamur
Bahçede çamur
Ver Allah'ım ver
Sicim gibi yağmur (K127).

MA-1347

Teknede hamur
Tarlada çamur
Ver Allah'ım ver
Sulu sulu yağmur (K116, K117, K121, K122).

MA-1348

Telefonun direkleri
Yakın eder ırakları
Erim der de dolaşırdım
Gâvur imiş yürekleri (J-ES) (K116).

MA-1349

Telefonun fişleri
Cikcik eder kuşları
Bu halayı çekenler
Uluçınar gençleri (K164).

MA-1350

Tellidir süpürgemiz
Gülle dolu bahçemiz
Niyetimiz bellidir
Kızınızı isteriz (K157).

MA-1351

Telgrafın telleri
Gezdim gurbet elleri
Kulağıma çalınır
Yârin tatlı dilleri (K95).

MA-1352

Tepenin ardı mersin
Beklerim yârim gelsin
Beklemekten usandım
Allah cezanı versin (K37).

MA-1353

Tepeye otur yârim
Saati getir yârim
Sinemaya giderken
Beni de götür yârim (K159).

MA-1354

Teraziyim kantarım
Günden güne artarım
Bir sene daha dursam
Çok canları yakarım (K95).

MA-1355

Teyyâre hızlı gider
Yolda benzini biter
Yavaş yürü sevdiğim
Cahilim ömrüm biter (K95).

MA-1356

Teyyâreler tek gider (M-YDB)
İçinde pilot gider
Teyyâreden yâr sevenin
Emeği zaya gider (J-BİYS) (K138).

MA-1357

Teyyârenin kanadı
Yârim beni aradı
Yârim beni görünce
Kekili yan taradı (K132).

MA-1358

Topal Elif top top eder
Durmaz aralığa gider
Biricik bir Zeynep'i var
Ona buna satlık eder (K178).

MA-1359

Tren gelir düttürür
Düdüğünü öttürür
Şu zamane kızları
Bir sakıza öptürür (K24).

MA-1360

Tren gelir enginden
Bizim evin denginden
Biz abime kız bulduk
Pembe gülün renginden (K95).

MA-1361

Tren gelir Mersin'den
Mersin'in neresinden
Ben talebelerimi tanırım
Üstündeki elbisesinden (K37).

MA-1362

Tren gelir Mersin'den
Mersin'in neresinden
Yârim seni tanıdım
Subay elbisesinden (K37).

MA-1363

Tren gelir öte öte
Kömürünü döke döke
Ben bacımdan ayrı düştüm
Gözyaşımı döke döke (K69).

MA-1364

Tren gelir öterek
Kömürünü dökerek
Ala gözlü yâr yitirdim
Gözlerinden öperek (K91).

MA-1365

Tren gelir öterek
Kömürünü dökerek
Ben anamdan ayrıldım
Gözüm yaşı dökerek (K83).

MA-1366

Tren geliyor tren
Parlıyor kaşıkları
Sür trenci treni
Kavuştur âşıkları (K95).

MA-1367

Tren gelir taşlıktan
Tekerleri boşluktan
Çukurova erkekleri
Evlenemez açlıktan (K114).

MA-1368

Trene binemedim
Karalar giyemedim
Dokuz aylık gelindim
Sefamı süremedim (K95).

MA-1369

Trenin penceresi
Gönlümün penceresi
Sabiha'yı sevmeyen
Dikiş makinesi (K187).

MA-1370

Tulumbanın ucuyum
Üstünde yıldızıyım
Onu alma beni al
Ben karşının kızıyım (Uğurlu, 2010, s. 140).

MA-1371

Türkü de türkü
Sivri de börkü
S... ama
Kerkindim belki (S-STS) (K58).

MA-1372

Türkü söylerim türkü
Kızlar da karışır mı
Küçük sucu var iken
Büyüğe yakışır mı (M-G), (J-EÇ) (K95).

MA-1373

Türkü söylüyom türkü
Kızlar da karışmıyor
Askerden gelenlere
Bekârlık yakışmıyor (K95).

MA-1374

Uçak iki kanatlı
Kızlar elma yanaklı
Karşı postayı sorsan
O da maymun suratlı (K4).

MA-1375

Ufacık yağmur çiler
Yârim dükkânı siler
O yâr beni görünce
Hiç dayanamaz güler (K95).

MA-1376

Ulan adın Aptulla
Altın yüzük yaptırma
Yaptırırsan bol yaptır
Parmağımı sıktırma (K22).

MA-1377

Urfalıyım ezelden
Gönül geçmez güzelden (M-GKI)
Gönül seni yolarım
Terk edeydim ezelden (K146).

MA-1378

Uyku da geldi gözüme
Ne söyleyeyim sözüne
Kız ben seni seviyom
Yetme benim nazıma (K58).

MA-1379

Uyku gelir esnerim
Telli yorgan isterim
Yârimi bana gösterin
Haftaya düğün isterim (K156).

MA-1380

Uzaklar seçilmiyor
Gönüldür geçilmiyor
Gönül bir top ibrişim
Dolaşmış açılmıyor (Uğurlu, 2010, s. 140).

MA-1381

Uzun uzun kamışlar
Kamışı budamışlar
Benim sevdiğim yâri
Gurbete yollamışlar (37).

MA-1382

Uzun uzun kavaklar
Açtı yeşil yapraklar
Ben sana doyamadım
Doysun kara topraklar (M-KK) (K107).

MA-1383

Uzun uzun kavaklar
Mor açıyor zambaklar
Bana düğür göndermiş
Patlıcan suratlılar (K37).

MA-1384

Vater vatere bakar
Vaterden pamuk akar
Karagözlü sevdiğim
Çifte makine bakar (K13).

MA-1385

Vur davulu gümlesin
Âşık olan dinlesin
Sevdiğini almayan
Gelin oldum demesin (K3).

MA-1386

Vur kazmayı kazmayı
Ye süzmeyi süzmeyi
Kız başına bağlamış
Oyalı da ipek yazmayı (K174).

MA-1387

Yağlık aldım oyalı
Kapıları boyalı
Yârin evlenmiş dediler
Üç gün oldu duyalı (K48).

MA-1388

Yağmur yağar yellere
Akar gider sellere
Tabiatım kurusun
Bakarım güzellere (K166).

MA-1389

Yağmur yağdı ıslandım
Kara duta yaslandım
Ben annemin koynunda
Şeker ile beslendim (K95).

MA-1390

Yağmur yağdı ıslandım
Kara duta yaslandım
Gel kaçalım sevdiğim
El dilinden usandım (K95).

MA-1391

Yağmurun yeli geldi
Dağların seli geldi
Ağla gözlerim ağla (J-BİYAS)
Ayrılık günü geldi (K142).

MA-1392

Yağmurun yeli geldi
Derenin seli geldi
Deyyus baban vermezse (J-ES)
Kaçmanın yeri geldi (K181).

MA-1393

Yanları yancıklı gelin
Kolları boncuklu gelin
Oğlanı ben doğurdum
Sahte…….lı gelin (Uğurlu, 2010, s. 143).

MA-1394

Yanıma gel yanıma
Altın takam koluna
Kız ben seni seviyom
Niye girmen koluma (K58).

MA-1395

Yanı yancıklı gelin
Boynu boncuklu gelin
Oğlanı ben doğurdum
Sahte a… gelin (K172).

MA-1396

Yanıma geldi oturdu
Söyledi lafı bitirdi
Ben gidemem dedim de
Kucağına aldı götürdü (K58).

MA-1397

Yapısına yapısına
Hastanenin yapısına
Bakın hele bakın hele
Hemşirenin bakışına (K1).

MA-1398

Yârım çanak içinde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Bizim köyün kızları
Altınsız gelin gitmez (K108).

MA-1399

Yâri gördüm düşümde
Çalışıyor işinde
Ayrılık çiçekleri
Nazlı yârin döşünde (K95).

MA-1400

Yârimin abası var
Cebinde yaması var
Yârim çok iyi ama
Ne hain anası var (K92).

MA-1401

Yârimin adı Ahmet
Yan şapkalı cenabet
Şapkasına vuruldum
Setresi var emanet (M-G) (K92).

MA-1402

Yaşa gelin sen yaşa
Kına yakmışsın başa
Arkamdan konuşursan
Dilin karnına kaça (K11).

MA-1403

Yavrum da yorulur mu
Çavuşu darılır mı
Acep benim kollarım
Yavruma sarılır mı (K114).

MA-1404

Yayla yolları taşlık
Nerelisin kardaşlık
Sormak ayıp olmasın
Cebinde var mı harçlık (K37).

MA-1405

Yaylaların yarması
Lahananın sarması
Gök eşek boyunlunun
Boğazına durması (J-BT) (K146).

MA-1406

Yaylayı yaylatırlar
Bulguru kaynatırlar
Bizim köyün âdeti
Yolcuyu oynatırlar (M-G) (K95).

MA-1407

Yaza yaza yaz geldi
Çarşıya kiraz geldi
Daha da yazacaktım
Mürekkebim az geldi (K182).

MA-1408

Yazdım üç ağız mani
Sen de unutma beni
Cennet kuşu kardeşim
Nasıl özledim seni (K2, K114).

MA-1409

Yazı yazarım yazı
Aynanın kapağına
Sen mi geldin sürmelim
Ayrılık sokağına (M-G) (K58).

MA-1410

Yazı yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha yazacak idim (M-KK)
Parmaklarım üşüdü (K107).

MA-1411

Yazı yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Daha yazacak idim
Mürekkebim az idi (K107).

MA-1412

Yazı yazma diyorsun
Sen kendin yazıyorsun
Sen merkezdekileri
Nereden biliyorsun (K175).

MA-1413

Yazı yazma helaya
Başın düşer belaya
Götürürler merkeze
Dövdürürler herkese (K175).

MA-1414

Yazıya yaban derler
Ökçeye taban derler
Kız ne büyükleniyon
Kocana çoban derler (K92).

MA-1415

Yel eser kum savrulur
Herkes cihana devrilir
Eğil bir kez öpeyim
Şimdi yolumuz ayrılır (J-BİYS) (K152).

MA-1416

Yel eser kum savrulur
Herkes cihana devrilir
Eğileyim öp ama
Yolumuz ilerden ayrılır (K152).

MA-1417

Yemin ettim varacam
Kanadını kıracam
Ahdım olsun kel horoz
Kafanı koparacam (Dİ-G) (K54).

MA-1418

Yengem karı kalkmış kaşınıyor
Ne yiycem diye düşünüyor
İki yumurta pişiriyor
Birini küle düşürüyor (K92).

MA-1419

Yeniyayla burası
On iki numarası
Bir gıcırtı geliyor
Yârimin kundurası (K92).

MA-1420

Yeraltına giderim
Yedi maya güderim
Al deveci deveni
Ben yârime giderim (K13).

MA-1421

Yeşil bağın üzümü
Yola diktim gözümü
Ne gelen var ne giden
Tutturamam sözümü (K36).

MA-1422

Yeşil ceviz dalları
Yere akmış balları
Nerden geçecen yârim
Kapatmışlar yolları (J-BİYS) (K95).

MA-1423

Yeşil kavaktan uçtum
Çayır çimene düştüm
Ne kötü kaderim var
Berduş oğlana düştüm (K41, K178).

MA-1424

Yeşil perde yüktedir
Evleri gediktedir
Ben oğlumu tanırım
Beşinci bölüktedir (M-KK) (K139).

MA-1425

Yılan aktı kamışa
Su neylesin yanmışa
Mevla'm sabırlar versin
Eşinden ayrılmışa (K38).

MA-1426

Yılana bak yılana
Kıvrım kıvrım dolana
Ben yârimi kaybettim
Bin altın var bulana (K11).

MA-1427

Yılana bak yılana
Yılan kaçtı ormana
Annem beni vermiyor
Mavi gözlü oğlana (K15).

MA-1428

Yollardan kenarlardan
Yollar çamur olmadan
Alacaksan al beni
Annem babam duymadan (Uğurlu, 2010, s. 141).

MA-1429

Yorgan yüzü yüzlerim
Yüzler yüzler düzlerim
Ne kötü kaderim var
Gurbet yolu gözlerim (K37).

MA-1430

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Görümcem verem olmuş
Kaynanama darısı (K6).

MA-1431

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Köyde bir köpek ölmüş
Kaynanama darısı (Uğurlu, 2010, s. 143).

MA-1432

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Sarısından fayda yok
Kaç gel gece yarısı (K54).

MA-1433

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Yaşım on beş demeden
Oldum kral karısı (J-BYE) (K134).

MA-1434

Yüce dağdan kar geldi
Kış ayında nar geldi
Bugün yâri görmedim
Köy başıma dar geldi (K60).

MA-1435

Yük üstünde üzüm var
Üzüm sende gözüm var
Acep anam der mi ki
Gurbet elde kızım var (K114).

MA-1436

Yüksekten bakan oğlan
Yüreğim yakan oğlan (J-Y)
Ne dedim de almadın (J-YB)
Annenden korkan oğlan (K137).

MA-1437

Yün yatakta yatarız
Yapma çiçek satarız
Biraz bekle davulcu
Şimdi bahşiş atarız (K30).

MA-1438

Yüzünde benin olsun
Yüreğin serin dursun
Bana yâr mi bulunmaz
İstemem senin olsun (K95).

MA-1439

Yüzünde çifte benler
Hayran olur görenler
Bilmem nasıl vazgeçer
Sana gönül verenler (K95).

MA-1440

Zeytinbeli köyümüz
Buz gibidir suyumuz
Köyümüz köydür ama
Şehirlidir huyumuz (K173).

MA-1441

Zeytini dikeceğim
Dibinde yatacağım (M-G)
Oğlan beni almazsan
Kendimi yakacağım (K69).

MA-1442

Zeytin yaprağı yeşil
Altında kahve pişir
Kahveyi pişirirken
Aklına beni düşür (K108).

MA-1443

Zeytinyağının dolması
Güzel olur yemesi
Nasip Ağa'nın kahvesi
Berduşlar hastanesi (K95).

MA-1444

Zülüfler kıvrım kıvrım
Nerden göreyim yârim
Verin benim yârimi
Ben gönüllüyüm gayri (K52).

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI

K1. Hüriye Yılmaz, 1952, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Kürkçüler / Kozan, 01.04.2014

K2. Dürdane Kondu, 1962, İlkokul, Ev Hanımı, Çatlu Köyü / Yüreğir, 02.04.2014

K3. Hafize Selver Güner, 1963, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Kılbaş / Sarıçam, 02.04.2014

K4. Ayşe Delidaş, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Dayılar / Aladağ, 02.04.2014

K5. Nagihan Metin, 1992, Lise, Ev Hanımı, Seyhan, 01.04.2014

K6. Gülşen Canbaş, 1960, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Gaziköyü / Kozan, 01.04.2014

K7. Ali İnce, 1925, Okuma Yazma Yok, Emekli, Soğukoluk / Aladağ, 02.04.2014

K8. Fadime İnce, 1930, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Soğukoluk / Aladağ, 02.04.2014

K9. Mümine Yazar, 1947, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Dayılar / Aladağ, 02.04.2014

K10. Gülbeder Yaşar, 1994, Lise, Ev Hanımı, Dayılar / Aladağ, 02.04.2014

K11. Hafize Sülün, 1970, Lise, Sekreter, Doğanbeyli / Tufanbeyli, 10.04.2014

K12. Fadime Üstünkaya, 1970, Lise, Ev Hanımı, Aladağ, 21.04.2014

K13. Neriman Hoşgör, 1956, İlkokul, Ev Hanımı, Yazıtepe, İmamoğlu, 25.04.2014

K14. Cemile Özen, 1986, Lise, Ev Hanımı, Yazıtepe, İmamoğlu, 25.04.2014

K15. Figen Aras, 1971, Ortaokul, Ev Hanımı, İmamoğlu, 25.04.2014

K16. Hacer Uygun, 1972, Lise, Ev Hanımı, Sevinçli / Kozan, 25.04.2014

K17. Gülüzar Tokalı, 1974, Okuma Yazma Var, Ev Hanımı, Evciuşağı / Karaisalı, 25.04.2014

K18. Sultan Gül, 1929, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Ferhatlı / Kozan, 10.04.2014

K19. Fatma Berçin, 1976, Lise, Ev Hanımı, Akkuyu / Sarıçam, 10.04.2014

K20. Dürdane Ülger, 1950, İlkokul, Ev Hanımı, Narlık / Ceyhan, 25.04.2014

K21. Yeter Yılmaz, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Sarıçam, 10.04.2014

K22. İbiş Taş, 1939, Okuma Yazma Var, Emekli, Ferhatlı / Kozan, 10.04.2014

K23. Ayşe Üstünkaya, 1970, Ortaokul, Ev Hanımı, Ceyhan, 25.04.2014

K24. Mustafa Gür, 1969, İlkokul, İşçi, Mahmutlu / Saimbeyli, 17.04.2014

K25. Sevgi Tosun, 1984, İlkokul, Ev Hanımı, Malıhıdırlı (Kale Köyü) / Kozan, 25.04.2014

K26. Ayşe Atay, 1955, İlkokul, Ev Hanımı, Malıhıdırlı / Kozan, 17.04.2014

K27. Hatice Ünaldı, 1959, İlkokul, Ev Hanımı, Hocallı / Yüreğir, 17.04.2014

K28. Hacer Bahşiş, 1995, Ortaokul, Ev Hanımı, Evciuşağı / Karaisalı, 17.04.2014

K29. Demsegül Yıldırım, 1956, İlkokul, Ev Hanımı, Evciuşağı / Karaisalı. 17.04.2014

K30. Ayşe Duman, 1935, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Eğner / Aladağ. 17.04.2014

K31. Mihriban Kılıçarslan, 1986, Lise, Ev Hanımı, Kürkçüler / Kozan, 01.04.2014

K32. Emine Örs, 1944, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Gökbez / Pozantı, 08.08.2014

K33. Durmuş Ballı, 1929, İlkokul, Emekli, Fındıklı / Pozantı, 08.08.2014

K34. Mehmet Ballı, 1954, Lise, Emekli, Fındıklı / Pozantı, 08.08.2014

K35. Ayşe Bulat, 1935, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Gökbez / Pozantı, 08.08.2014

K36. Kadriye Karakaya, 1940, İlkokul, Ev Hanımı, Gökbez / Pozantı, 08.08.2014

K37. Sevgi Yılmaz, 1967, İlkokul, Ev Hanımı, Gökbez / Pozantı, 08.08.2014

K38. Nimet Aydın, 1931, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Ömerli / Karaisalı, 13.08.2014

K39. Gülşen Polat, 1935, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Ömerli / Karaisalı, 13.08.2014

K40. İbrahim Kanmaz, 1938, Okuma Yazma Yok, Emekli, Ömerli / Karaisalı, 13.08.2014

K41.Güllü Kanmaz, 1942, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Ömerli / Karaisalı, 13.08.2014

K42. Hatice Şahin, 1960, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Fakılar / Karaisalı, 13.08.2014

K43. Fatma Harput, 1930, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Avren / Aladağ, 13.08.2014

K44. Fikret Yazgan, 1970, Lise, Köy Muhtarı, Ömerli / Karaisalı, 13.08.2014

K45. Şengül Örs, 1955, İlkokul, Ev hanımı, Gökbez / Pozantı, 08.08.2014

K46. Durmuş Ballı, 1931, İlkokul, çiftçi, Ömerli / Karaisalı, 08.08.2014

K47. Ahmet Yılmaz, 1960, İlkokul, müzisyen, Başpınar / Aladağ, 30.08.2014

K48. Hatice Güngör, 1949, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Başpınar / Aladağ, 30.08.2014

K49. Sevim Eker, 1968, Ortaokul, Ev Hanımı, Başpınar / Aladağ, 30.08.2014

K50. Hatice Gökçe, 1944, Okuma Yazma Var, Ev hanımı, Başpınar / Aladağ, 30.08.2014

K51. Mehmet Ali Gökçe, 1938, İlkokul, Emekli, Başpınar / Aladağ. 30.08.2014

K52. Ayşe Altun, 1951, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Başpınar / Aladağ, 30.08.2014

K53. Halime İnce, 1971, İlkokul, Çay Ocağında İşçi, Soğukoluk / Aladağ, 30.08.2014

K54. Eşe Kara, 1938, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Soğukoluk / Aladağ. 30.08.2014

K55. Hatice İnce, 1946, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Kıcak / Aladağ, 30.08.2014

K56. Hamide Öz, 1962, İlkokul, Ev Hanımı, Kökez / Soğukoluk / Aladağ, 30.08.2014

K57. Halime Öz, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Kökez / Soğukoluk / Aladağ, 30.08.2014

K58. Emine Toptimur, 1930, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımıi Himmetli / Saimbeyli, 03.09.2014

K59. Hasan Dündar, 1940, İlkokul, Emekli, Konakkuran / Feke, 03.09.2014

K60. İ. Hakkı Tanrıkulu, 1954, İlkokul, Serbest Meslek, Yerebakan / Feke, 04.01.2015

K61. Hacı KArakılçık, 1948, İlkokul, Serbest Meslek, Tokmanaklı / Feke, 01.08.2015

K62. Şehnaz Mumcuoğlu, 1955, Lise, Ev Hanımı, Güneri / Kozan, 01.08.2015

K63. Naime Çomak, 1955, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Güneri / Kozan, 01.08.2015

K64. Fatma Öztürk, 1930, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Güneri / Kozan, 01.08.2015

K65. Nesibe Mumcuoğlu, 1928, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Güneri / Kozan, 01.08.2015

K66. Şaban Aydın, 1959, Okuma Yazma Yok, Çiftçi, Karanebili / Kozan, 01.08.2015

K67. Orhan Kızıldağ, 1963, İmam Hatip Lisesi, çiftçi, Bağözü / Kozan, 01.08.2015

K68. Zeliha Demir, 1935, İlkokul, Ev Hanımı, Kozan, 01.08.2015

K69. Elife Arık, 1944, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Gülüşlü / Karaisalı, 29.01.2015

K70. Ramazan Arık, 1943, İlkokul, Çiftçi, Gülüşlü / Karaisalı, 29.01.2015

K71. Fatma Doğdu, 1932, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Başpınar, Aladağ. 28.10.2014

K72. Fadime Pala, 1950, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Karaisalı, 17.11.2014

K73. Ahmet Pala, 1949, İlkokul, Emekli, Karaisalı, 17.11.2014

K74. Zübeyde Köse, 1949, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Karaisalı, 17.11.2014

K75. Fidan Gürbüz, 1930, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yeniköy (Cerit) / Kozan. 04.03.2015

K76. Medine Büyümez, 1945, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yeniköy (Cerit) / Kozan, 04.03.2015

K77. Fatma Ağca, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yeniköy (Cerit) / Kozan, 04.03.2015

K78. Ahmet Karaköse, 1973, Lise, Kahvehane Sahibi, Kozan, 04.03.2015

K79. Naciye Sakallı, 1955, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yüksekören / Kozan, 04.03.2015

K80. Ahmet Yağ, 1957, İlkokul, Çiftçi, Yüksekören / Kozan, 04.03.2015

K81. Ayşe Sarı, 1960, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yüksekören / Kozan, 04.03.2015

K82. Ayşe Çabuk, 1966, Ortaokul, Ev Hanımı, Otluk / Kozan, 04.03.2015

K83. Fadime Çabuk, 1975, Ortaokul, Ev Hanımı, Otluk / Kozan, 04.03.2015

K84. Yagup Çabuk, 1973, Ortaokul, İşçi, Otluk / Kozan, 04.03.2015

K85. Ayşenur Çabuk, 1999, Ortaokul, Öğrenci, İmamoğlu, 04.03.2015

K86. Pakize Göçer, 1964, İlkokul, Ev Hanımı, Aliler / Kozan, 04.03.2015

K87. Pakize Çabuk, 1980, Ortaokul, Ev Hanımı, Otluk / Kozan, 04.03.2015

K88. Raziye Sürmeli, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çevlik / Karaisalı, 25.03.2015

K89. Hüseyin Sürmeli, 1939, Okuma Yazması Var, İmam, Çevlik / Karaisalı, 25.03.2015

K90. Zeliha Zopçuk,1952, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çevlik / Karaisalı, 25.03.2015

K91. Fadime Kaplan, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çevlik / Karaisalı, 25.03.2015

K92. Hatice Karnabat, 1939, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Bulgaristan, 09.05.2015

K93. Vasfiye Çelik, 1955, Ortaokul, Ev Hanımı, Popköy / Bulgaristan, 09.05.2015

K94. Halil Çelik, 1949, Lise, Emekli, Popköy / Bulgaristan (Yeniyaylı köyünde yaşıyor), 09.05.2015

K95. Ayşe Çetintaş, 1950, İlkokul, Ev Hanımı, Bulgaristan (Yeniyaylı köyünde yaşıyor), 09.05.2015

K96. Halime Pazar, 1947, İlkokul, Ev Hanımı, Osmanpazarı / Bulgaristan (3 yaşındayken Türkiye'ye geldi, Yeniyaylı köyünde yaşıyor), 09.05.2015

K97. Fatma Yılmaz, 1958, İlkokul, Ev Hanımı, Çelemli / Yüreğir (Adana'da yaşıyor), 31.05.2015

K98. Hatice Mutlu, 1955, Ortaokul, Emekli, Eskicuma / Bulgaristan. (Adana'da yaşıyor), 31.05.2015

K99. Meral Tokdemir, 1974, Ortaokul, Ev Hanımı, Yeniyayla / Sarıçam (Adana'da yaşıyor), 31.05.2015

K100. Bulut Çetin, 1985, Lise, İşçi, Yeniyayla / Sarıçam (Adana'da yaşıyor), 31.05.2015

K101. Kadriye Kutlu, 1963, İlkokul, Ev Hanımı, Seyhan, 31.05.2015

K102. Hasan Kutlu, 1960, İlkokul, Emekli, Seyhan, 31.05.2015

K103. Kadir Bircan, 1987, Önlisans Mezunu, Serbest Meslek, Diyarbakır, (23 senedir Adana'da yaşıyor), 31.05.2015

K104. Tayfun Demir, 1955, Lise, Emekli, Yeniyayla / Sarıçam, 31.05.2015

K105. Ayşe Dağlı, 1947, İlkokul, Emekli, Kütüklü / Bulgaristan (1 yaşında Adana'ya geldi), 31.05.2015

K106. Sevgi Saygı, 1975, İlkokul, Ev Hanımı, Kürkçüler / Kozan (Nacarlı, Şevketiye, Ünlüce'de yaşıyor), 03.06.2015

K107. Ayten Saygı, 1947, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Hilmiye / Ceyhan, 03.06.2015

K108. Mevlüde Saygı, 1946, İlkokul, Ev hanımı, Nacarlı (Şevketiye, Ünlüce) / Yüreğir, 21.06.2015

K109. Azem Saygı, 1941, İlkokul, Emekli, Nacarlı (Şevketiye, Ünlüce) / Yüreğir, 21.06.2015

K110. Meryem Kocaman, 1944, Okuma Yazma yok, Ev Hanımı, Kadirli / Hardalık, 21.06.2015

K111. Ramazan Kocaman, 1973, Ortaokul, Çiftçi, Seyhan, 21.06.2015

K112. Adile Almalı, 1929, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Mercimek / Ceyhan, 21.06.2015

K113. Ahmet Uludağ, 1970, İlkokul, Serbest Meslek, Sayca / İmamoğlu, 26.06.2015

K114. Rabia Uludağ, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Sayca / İmamoğlu, 26.06.2015

K115. Hamdi Öner, 1974, Ortaokul, Muhtar, Dokuztekne / Ceyhan, 01.07.2015.

K116. Şerife Gedik, 1951, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Saygeçit / İmamoğlu, 21.07.2015

K117. Veli Gedik, 1937, Okuma Yazma Biliyor, Emekli, Saygeçit / İmamoğlu, 21.07.2015

K118. Tarık Talay, 1966, Lise, İşçi, Başören / Aladağ (Adana'da yaşıyor), 21.07.2015

K119. Mustafa Gedik, 1988, Lise, Memur, Saygeçit / İmamoğlu, 21.07.2015

K120. Hamit Özkan, 1930, Okuma Yazma Yok, Emekli çiftçi, Saygeçit / İmamoğlu, 21.07.2015

K121. Emine Zararsız, 1955, Ortaokul, Emekli, Fatih Mahallesi / İmamoğlu, 21.07.2015

K122. Medine Akçatepe, 1931, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Saygeçit / İmamoğlu, 21.07.2015

K123. Mediha Taş, 1950, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yağızlar / Sarıçam, 26.07.2015

K124. Teslime Ala, 1940, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yağızlar / Sarıçam, 26.07.2015

K125. Fadime Yılmaz, 1972, İlkokul, Ev Hanımı, Sevinçli / İmamoğlu (Çörten'de yaşıyor), 26.07.2015

K126. Ayşe Yılmaz, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Saycalı / İmamoğlu (Çörten'de yaşıyor), 26.07.2015

K127. Döndü Şahin, 1960, İlkokul, Ev Hanımı, Çörten / İmamoğlu, 26.07.2015

K128. Ayşe Şahin, 1948, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çörten / İmamoğlu, 26.07.2015

K129. Ümmü Koca, 1954, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çörten / İmamoğlu, 26.07.2015

K130. Abbas Koca, 1954, Okuma Yazma Yok, Çiftçi, Çörten / İmamoğlu, 26.07.2015

K131. Mustafa Şahin, 1943, Okuma Yazma Yok, Çalışmıyor, Çörten / İmamoğlu, 26.07.2015

K132. Cennet Özcan, 1936, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Gireğiyeniköy / Sarıçam (Hacıhasanlı'da yaşıyor), 31.07.2015

K133. Songül Özcan, 1971, İlkokul, Ev Hanımı, Hacıhasanlı / İmamoğlu, 31.07.2015

K134. Reyhan Kuvvet, 1950, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Büyüksofulu / Aladağ, 31.07.2015

K135. Mümine Karakan, 1959, İlkokul, Ev Hanımı, Büyüksofulu / Aladağ, 31.07.2015

K136. Hüseyin Cingöz, 1941, Okuma Yazma Var, Çiftçi, Büyüksofulu / Aladağ, 31.07.2015

K137. Elif Cingöz, 1942, İlkokul, Ev Hanımı, Büyüksofulu / Aladağ, 31.07.2015

K138. Tenzile Dağhan, 1944, Okuma Yazma Var, Ev Hanımı, İslam Mahallesi / Saimbeyli, 07.08.2015

K139. Nevriye Civan, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Malatya / Doğanşehir (30 yıldır İslam Mahallesi / Saimbeyli'de yaşıyor), 07.08.2015

K140. Teslime Yöntem, 1947, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Yardibi (Eyüplü'de yaşıyor) / Saimbeyli, 07.08.2015

K141. Hatice Kaytancı, 1934, Okuma Yazma Var, Ev Hanımı, Tozlu / Tufanbeyli (Saimbeyli'de yaşıyor), 07.08.2015

K142. Nazife Samsa, 1939, Okuma Yazma Var, Ev Hanımı, Kızılağaç (Pağnık) / Saimbeyli, 07.08.2015

K143. Ümmügülsüm Durmuşoğlu, 1960, İlkokul, Ev Hanımı, Yardibi / Saimbeyli, 07.08.2015

K144. Ergül Karakılçık, 1967, Ortaokul, Müzisyen, Tokmanaklı / Feke, 09.08.2015

K145. Abdurrahman Bektaş, 1942, İlkokul, Emekli, Akoluk / Feke, 09.08.2015

K146. Menekşe Akoluk, 1948, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Haymalı / Kozan (Akoluk / Feke'de yaşıyor), 09.08.2015

K147. Havva Sarıkaya, 1950, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Boztahta / Kozan (40 senedir Akoluk / Feke'de yaşıyor), 09.08.2015

K148. Zeki Yavuz (Boyboy Zeki), 1943, Okuma Yazması Var, Eski Müzisyen, Akoluk / Feke, 09.08.2015

K149. Mahmut Aydoğdu (Kemaneci Mahmut), 1934, Okuma Yazma Yok, Eski Müzisyen, Akoluk / Feke, 09.08.2015

K150. Sebahattin Gürdağ, 1941, İlkokul, Müzisyen, Kozan, 09.08.2015

K151. Nedim Kurt, 1976, Ön Lisans, İmam, Bağtepe / Kozan, 09.08.2015

K152. Ayşe Kurt, 1944, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Bağtepe / Kozan, 09.08.2015

K153. Hürü Kurt, 1952, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Bağtepe / Kozan, 09.08.2015

K154. Mehmet Turgut, 1957, Lise, Tarsus, Emekli, 08.09.2015

K155. Şükrü Kayabaş, 1945, Lise, Kırklareli, Başcazgır, 08.09.2015

K156. Münevver Uludağ, 1962, okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çiçekli / Sarıçam, 16.07.2016

K157. Rümeysa Molla, 1950, İlkokul, Ev Hanımı, Filipe (Bulgaristan), Sarıçam'da yaşıyor, 16.07.2016

K158. Menzune Erkut, 1939, İlkokul, Ev Hanımı, Seyhan, 16.07.2016

K159. Gülcan Çetinkaya, 1981, Ortaokul, Ev Hanımı, Gültepe / Sarıçam, 16.07.2016

K160. Necla Camular, 1987, Lise, Ev Hanımı, Gültepe / Sarıçam, 16.07.2016

K161. Halil Erkut, 1962, İlkokul, Serbest Meslek, Seyhan, 16.07.2016

K162. Yasemin Bozer, 1982, Lise, Ev Hanımı, Gültepe / Sarıçam, 16.07.2016

K163.Hasan Kıroğlu, 1933, Okuma Yazma Yok, Emekli, Uluçınar / İmamoğlu, 17.07.2016

K164. Nezihe Demirel, 1935, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Uluçınar / İmamoğlu (Gültepe'de yaşıyor), 17.07.2016

K165. Musa Kurt, 1936, Okuma Yazma Yok, Emekli, Uluçınar / İmamoğlu, 17.07.2016

K166. Hayrunnisa Yıldırım, 1937, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Tarsus, 18.07.2016

K167. Ayten Çetin, 1963, İlkokul, Ev Hanımı, Salbaş / Karaisalı, 21.08.2016

K168. Nazife (Nazik) Kocatepe, 1947, Okuma Yazma Yok, Ev hanımı, Yumurtalık, 03.09.2016

K169. Şengül Koçak, 1946, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Zeytinbeli / Yumurtalık, 03.09.2016

K170. Şerife Koçak, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Zeytinbeli / Yumurtalık, 03.09.2016

K171. Meliha İldeş, 1953, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Doruk / Yumurtalık, 03.09.2016

K172. Nurgül Bozçalar, 1961, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Ceyhan, (Yumurtalık'ta yaşıyor), 03.09.2016

K173. Dudu Sevimli, 1943, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Zeytinbeli / Yumurtalık, 03.09.2016

K174. Elif Coşkun, 1947, , Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, İncirli / Yumurtalık, 03.09.2016

K175. Ali Bozdaş, 1988, Ortaokul, Garson, Diyarbakır / Dicle / Boğazköy (20 yıldır Ceyhan'da yaşıyor), 03.09.2016

K176. Fatma Bayık, 1965, İlkokul, Ev Hanımı, Tufanbeyli, 09.10.2016

K177. Ayşe Bayık, 1962, İlkokul, Ev Hanımı, Tufanbeyli, 09.10.2016

K178. Fatma Keçe, 1941, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Tufanbeyli, 09.10.2016

K179. Fındık Kızıltuğ, 1958, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Tufanbeyli, 09.10.2016

K180. Osman Küçüker, 1921, Okuma Yazma Yok, Çiftçi, Tufanbeyli, 09.10.2016

K181. Fatma Aktürk, 1932, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Tufanbeyli, 09.10.2016

K182. Dilek Erdoğan, 1979, Lise, Ev Hanımı, Yeşilevler / Seyhan, 08.11.2016

K183. Fikriye Uslular, 1979, Ev Hanımı Lise, Yeşilevler / Seyhan, 08.11.2016

K184. Uğur Kartal, 1984, Lise, İşçi, Seyhan, Yeşilevler / 08.11.2016

K185. Fadime Bolat, 1979, Lise, Ev Hanımı, Bahçelievler / Seyhan, 09.11.2016

K186. Hatice Tuncer, 1955, Lise, Ev Hanımı, Güneşli / Elbistan, 09.11.2016

K187. Seda Doğrugörür, 1979, Lise, Ev Hanımı, Bahçelievler / Seyhan, 09.11.2016

K188. Melahat Selef, 1979, Lise, Ev Hanımı, Bahçelievler /Seyhan, 09.11.2016

K189. Şebnem Akkaya, 1979, Lise, Ev Hanımı, Yeşilevler / Seyhan, 08.11.2016

K190. Pınar Taşkesen, 1979, Lise, Ev Hanımı, Yeşilevler / Seyhan, 08.11.2016

K191. Dürdane Uğurlu, 1923, Ortaokul, Ev Hanımı, Yeşilyurt / Seyhan. 09.11.2016

K192. M. Nuri Ataş, 1979, Lise, İşçi, Denizli / Seyhan, 09.11.2016

K193. Selma Atabay, 1954, Lise, Ev Hanımı, Yeişlyurt / Seyhan, 09.11.2016

KAYNAKÇA

Aba, V, Metin, S, Kara, Ö. T. (2011). *Osmaniye mânileri*. Osmaniye: Osmaniye Yörük Platformu Kültür Yayınları.

Açа, M. (2004). Tıva atasözleri. *Karadeniz 3 (12),* 30-50.

Açа, M. (2015). Halk şiirinde tür ve şekil, Öcal Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* içinde (s. 239-286). Ankara: Grafiker Yayınları.

Açа, M. (2015). Kaynaklar, Öcal Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* içinde (s. 97-132). Ankara: Grafiker Yayınları.

Açа, M., Gökalp, H., Kocakaplan, İ. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk edebiyatında tür ve şekil bilgisi.* İstanbul: Kriter.

Adana (1979). *Büyük lûgat ve ansiklopedi* (C. I.) İstanbul: Meydan Yayınevi.

Adana (1983). *Yeni hayat ansiklopedisi* (C. 1.). İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Adana (1993). *Yeni rehber ansiklopedisi* (C. 1, s. 126, 135). İstanbul: İhlas Gazetecilik Holding A.Ş.

Adikti, V. (1993). Yozgat Fakıbeyli manileri. *Millî Folklor, 3 (20),* 63.

Adikti, V. (1994). Yozgat manileri. *Millî Folklor, 3 (23),* 63.

Adiloğlu, A. (2003). *Karaçay-Malkar edebiyatı, Karaçay Balkarlar: Tarih, Toplum ve Kültür*. Ankara: Karam Yayınevi.

Ahmet Vefik Paşa. (2000). *Lehçe-i Osmanî.* Ankara: TDK Yayınları.

Ahundov, E. (1994). *Azerbaycan halk yazını örnekleri* (S. TEZCAN, Çev.). Ankara: TDK.

Akalın, L. S. (1972). *Türk manileri C. 1*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akalın, L. S. (1980). *Edebiyat terimleri sözlüğü* (5. Baskı), İstanbul: Varlık Yayınevi.

Akalın, L. S. ve Şimşek, E. (2003). *"Mâniler"*. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı,* Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. 3, Ankara.

Akanpınar, R. B. (1994). Erzincan, ağıt, efsane ve mânileri. *Millî Folklor, 22,* 63-64.

Akar, B. (2013). *Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesi yâren geleneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Akbıyık, A. (1997). Şanlıurfa'da hoyrat ve mani okuma geleneği ve çağdaş hoyrat ve maniler. *Millî Folklor, 33,* 27-30.

Akça, K. (1944). Halk sosayitesi incelemeleri, *Folklor Postası, 1*(2), 9, 17.

Akçay, H. (2013). *Durak köyü tarihi, halk kültürü*. Konya: Şelale Ofset.

Akkoyunlu, Z. (1992). Kerkük ağzında mani ve hoyrata dair. *Milli Folklor, 2, (14),* 2-6.

Akkuş Yiğit, F. (2013). Ramazanoğulları Beyliği'nin kuruluşu. *Gazi Akademik Bakış, 7 (13),* 209-232.

Akman, E. (2008). Azerbaycan manilerinde / bayatılarında meyve. *Turkish Studies, 3 (5),* 205-216.

Aksan, D. (2003). *Türkçenin gücü* (Genişletilmiş 8. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksu, A. (1997). Diyarbakır düğünleri. *Milli Folklor*, *5 (34)*, 72-77.

Albayrak, N. (2003). Mâni. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (C.27, s. 571-573). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.

Albayrak, N. (2009). Türk halk şiirinde biçim ve tür sorunu. *Motif Akademi: Halkbilimi Dergisi*, *1-2*, 133-186.

Albayrak, N. (2010). Mani. *Ansiklopedik halk edebiyatı sözlüğü* (s. 370-376). İstanbul: Kapı Yayınları.

Alçın, H. (2012). *Yazma mani geleneği ve Âşık Gümani (İmsek* Kılıç). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Ali Şir Nevayi *(1993). Mîzanü'l*-evzân (Haz. Kemal Eraslan). Ankara.

Alpaslan, İ. (1985). Ağrı'da kara çarşamba ve çile çıkarma. *Türk Folkloru*, *74*, 16-17.

Alptekin, A. B. (1996). Tarihî-coğrafî metodu anonim halk şiirinde tatbik edebilir miyiz? Hayrettin İvgin (Haz.), *Türk halkbiliminde ve halk edebiyatında görüşler (antoloji)* içinde (s. 47-54). Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Alptekin, A. B. , Sakaoğlu, S. (2004), Türkiye'de nevruz. M. Öcal Oğuz (Ed.), *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi* içinde (s. 379-408). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Alptekin, A. B., Sakaoğlu, S. (2007). *Halk şiirinden seçmeler*. Ankara: Akçağ.

Altay, Y. S. (2015). *Anadolu'da kadın ve müzik kadın kimliği ve halk kültürü içerisinde, kadının müzikal ifade biçimleri*. İstanbul: Çerçeve Yayınları.

Altınkaynak, E. (2007). Ortodoks Hıristiyan Türkler Urumlarda maniler. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 269-272). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Altun, I. (2008). Türk halk kültüründe elma. *Turkish Studies, 3, (5),* 262-281.

Amanoğlu, E. (2003). *Azerbaycan halk edebiyatında Nahçıvan manileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Amanoğlu, E. (2008), *Azerbaycan düğün türküleri*. Ankara: BRC Basım Matbaası.

Aras, E. (2002). Türklerde Hıdırellez geleneği. *Milli Folklor, 7, (54),* 39-54.

Aras, M. S. (1985). Erzurum dolaylarında ziri folklor. *Türk Folkloru, 67*, 3-5.

Arı, B. (2013). *Türk kültüründe hamam ve Antakya'da hamam geleneği*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No: 47.

Arıkoğlu, E. (1998). Hakas Türkleri edebiyatı. *Türk dünyası el kitabı* içinde (C. 4, s. 483-490). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Arnaut, T. (1998). Gagauz ve KKTC manileri arasındaki paralellikler. *2. Uluslar Arası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi bildirileri (Cilt 4) (Halkbilimi-Çeşitli Konular)* içinde. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Arnaut, T.F. (2008). Gagauz türkü ve manilerinde deniz sembol ve işaretleri. M. Turan ve M. Oral (Ed.), *Kıbatek Uluslararası Türk Kültüründe Deniz ve Deniz Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 297-300). Ankara: KIBATEK.

Arnaut, T. F. (2009). Gagauz manilerinde aşk konularının alt başlıkları. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, *1-2*, 252-259.

Arslan, İ. (2015). *Andırın yöresinden öyküleriyle ağıtlar-taşlamalar-destanlar-maniler*. Adana: Aykut Basım.

Arslan, M. ve Köktürk, M. (1999). Halkbiliminde teori ve yöntem arayışları. *Milli Folklor, 5(41),* 14-28.

Artun, E. (1978). *Tekirdağ folklor araştırması.* Ankara.

Artun, E. (1982). Tekirdağ'da kadınların kendi aralarında nişanda ve yöresel toplantılarda oynadıkları oyunlar ve adetler. *Türk Folkloru Araştırmaları 1982* içinde (s. 47-74). Ankara: Kültür ve turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Artun, E. (1990). Tekirdağ'da Hıdırellez geleneği. *Türk halk kültüründen kerlemeler hıdırellez özel sayısı* içinde (s. 1-24). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Artun, E. (1992). Tekirdağ Ritüelleri ve Balkanlardaki varyantları. *IV. Millerlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri* içinde (s. 7-15). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Artun, E. (1998). Türkiye'de ve Kıbrıs'ta mâni söyleme geleneğine karşılaştırmalı bir bakış. *2. Uluslar Arası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri (Cilt 4)* içinde (s. 139-157). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

Artun, E. (2000a). Adana'da mani söyleme geleneği, *Adana Halk Kültürü Araştırmaları* içinde (s. 208-238). Adana: Karahan Kitabevi.

Artun, E. (2001). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı*. Ankara: Akçağ.

Artun, E. (2005). *Türk halkbilimi*, İstanbul: Kitabevi.

Artun, E. (2006). *Adana halk kültürü*, Adana: Altınkoza Yayınları.

Artun, E. (2007*). Türk* halk kültüründe mani söyleme geleneği, manilerin iletişim boyutu ve işlevselliği. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 21-31). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Artun, E. (2008a). Adana'da asker uğurlama-karşılama törenleri asker ağıtları, türküleri, şiirleri, manileri. *Halk kültürü araştırmaları* içinde (s. 215-230). Adana: Kitabevi.

Artun, E. (2008b). Adana'da Yağmur Yağdırma Törenleri ve Çömçeli Gelin. *Halk kültürü araştırmaları* içinde (s. 203-214). Adana: Kitabevi.

Artun, E. (2011). *Türk halk edebiyatına giriş*, Adana: Karahan Kitabevi.

Artun, E. (2013). Geçmişten günümüze kültürel değişim ve gelişim sürecinde Balkanlarda Türkçe. Adem Balaban ve Bünyamin Çağlayan (Ed.) *2. Uluslar Arası Dil ve Edebiyat Konferansı "Balkanlarda Türkçe"* bildiri kitabı I içinde. Tiran: Hënae Plotë "Beder" Üniversitesi.

Artun, E. (2014). *Ansiklopedik halkbilimi / halk edebiyatı sözlüğü (terimler-motifler-kavramlar).* Adana: Karahan Kitabevi.

Aslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Atalay, İ. , Causa, H. , Mortan, K. (2006). *Resimli ve haritalı Türkiye bölgesel coğrafyası*, Ankara: İnkılap Kitabevi.

Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk düğünleri ve evlenme rit'leri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Atılgan, H. (1998). *Çukurova Türküleri 1*. Ankara: Adana Valiliği Yayınları.

Atılgan, H. (2002). *Murtçu folkloru*. Ankara: Karaisalı Kaymakamlığı Yayınları.

Atlı, S. (2013). Taşköprü (Kastamonu)'de mani söyleme geleneği. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(1),* 755-774.

Ayva, A. (2006). Havsa (Edirne)'da mâni söyleme geleneği. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, *19*, 149-173.

Ayverdi, İ. (2006). *Misalli büyük Türkçe sözlük* (C. 2, s. 1932). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Azadovski M. (1992). *Sibirya'dan bir masal anası* (Çev. İlhan Başgöz), Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Azar, B. (1995). *Elazığ manileri üzerine bir inceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Bahaeddin, M. (2004). *Yeni Türkçe lügat* (Haz. Abdülkadir Hayber). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bakırcıoğlu, N. Z. (2007). *Halk şiirimiz.* İstanbul: Ötüken.

Banarlı, N. S. (1983a). *Resimli Türk edebiyatı tarihi.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C.1.

Banarlı, N. S. (1983b). *Resimli Türk edebiyatı tarihi.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C.2.

Başçetinçelik, A. (2010). Sabandan uyduya: Çukurova'da tarım. Erman Artun, M. S. Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana: Köprü Başı* içinde (s. 583-589), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Başgöz, İ. (1957). *Mânilerimizden*, Ankara: Dost Yayınevi.

Başgöz, İ. (1996). Protesto: folklorun beşinci işlevi (fonksiyonu). Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Folkloristik*: *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* içinde (s. 1-4), Ankara: Feryal Matbaası.

Başgöz, İ. (2008). *Türkü*, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Batur, S. (1998). *Açıklamalı örnekli Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Bauman, R. (1997). Tür. *Millî Folklor*, *33*, 96-98.

Bauman, R. (2008). Tür, performans ve metinlerarasılığın üretimi. *Milli Folklor*, *10 (78),* 114-122.

Bayram, E. (1983). Ohri'de eskiden Türk kadınlarının eğlenceleri. *II. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde (s. 75-82), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Bayrak, M. O. (1994) *Türkiye tarihi yerler kılavuzu*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bayraktar, F. (2004). *Kastamonu yöresi deyim ve mânileri*, İzmir: Akademi Kitabevi.

Bayrı, M. H. (1955). İstanbul folkloru: eski bir mâni mecmuası 1. *Türk Folklor Araştırmaları, 68*, 1043-1045.

Bayrı, M. H. (1955). İstanbul folkloru: eski bir mâni mecmuası 2. *Türk Folklor Araştırmaları, 68*, 1083-1084.

Bayrı, M. H. (1959). Bekçi ve Ramazan mânileri, *TFA*, *5 (117),* 1886-1887.

Becer, M. (2006). *Türk halk bilimi içinde Erzurum manilerinin yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sakarya.

Ben-Amos, D. (2007). Halk bilgisinin (folklorun) bağlamı: imalar ve beklentiler (Metin Ekici Çev.). *Milli Folklor, 76,* 232-243.

Berker, Ş. (1946). Gazzi-Mekki seyahaynamelerine göre XVI. yüzyılda Çukurova. *Görüşler, 9 (85),* 1-23.

Beşiroğlu, Ş. Ş. (2002). Osmanlı mûsikîsi ve kadın, *Türkler Ansiklopedisi*, C.12, s. 454-463, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Boratav, P. N. (1945). Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri. *A. Ü. DTCF Dergisi, 4 (1),* 85-95.

Boratav, P. N. (1968). Âşık edebiyatı. *Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, 19 (207),* 340-357.

Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, P. N. (1982a). *Folklor ve Edebiyat 1*. İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, P. N. (1982b). *Folklor ve edebiyat II*. İstanbul: Adama Yayınları.

Boratav, P. N. (1988). Mâni. *İslam ansiklopedisi* (C. 7, s. 285-290). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boyraz, Ş. (1996). Anadolu ve Azerbaycan sahaları halk şiirinde tür ve şekil meselesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 3,* 177- 194.

Bozyiğit, A. E. (1986) Eski İstanbul semai kahvelerinde (çalgılı kahvelerde) söylenen ayaklı maniler. *Türk Folkloru Araştırmaları 1986* içinde (s. 73-122). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Buttanrı, M. (2005). Bulgaristan Türk edebiyatı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2),* 27-45.

Büyükokutan, A. (2007). Muğla yöresi Alevi Türkmenlerinde mani söyleme geleneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 41*, 255-267.

Büyükokutan, A. A. (2011). *Muğla yöresi kadın merkezli geleneksel uygulamalarla bu uygulamalara bağlı sözlü ürünlerin işlevleri üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Büyükokutan, T. A. (2013). Yapısal ve işlevsel özellikleriyle "gelin göçürme" (Muğla ili örneği). *Türklük Bilimi Araştırmaları, 34*, 35-56.

Büyükokutan, T. A. (2014). Geleneğin süzgecinde Teke yöresi delbekçi kadınları. *TÜBAR, 36,* 370-388.

Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu illerimiz ağızlarından derlemeler: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları (2. baskı).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Cansız, Ç. S. (2010*). Ninnilerde kadın anlatıcının sesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Cansız, Ç. S. (2011). Ninnilere bağlam merkezli bir yaklaşım. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6(4),* 61-75.

Cebeci, A. (2007). Gagauz manileri ve Prof. Dr. Gaydarcı'nın derlediği maniler. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 150-162). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Cerrahoğlu, M. (2013). İşlevsel halk bilimi kuramı bağlamında Şabanözü düğünlerinde güveyi başı donatma merasimi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 7*, 289-303.

Cingöz M. (1990). Tokat'ta Hıdırellez. *Türk halk kültüründen kerlemeler hıdırellez özel sayısı* içinde (s. 43-52), Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Cingöz, M.E. (1992). Şükranlı'da (Eskişehir) evlenme adetleri. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1992* içinde (s. 10-21). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Coşkun, N. Ç. (2002). İçel'de yağmur yağdırma törenleri. *Folklor / Edebiyat, VIII / XXXI,* 93-103.

Coşkun, N. Ç. (2013). Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım. *Turkish Studies, 8/4,* 499-513.

Cumakunova, G. (2007). Yapı ve konu bakımından Kırgız aşk şiirleri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 174-183). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Çağbayır, Y. (2007). *Orhun Yazıtları'ndan günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı Ötüken Türkçe sözlük.* İstanbul: Ötüken Neşriyet.

Çağımlar, Z. (2017). Çukurova yöresinde anma, kutlama ve bayramlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 53,* 17-26.

Çakır, V. (2005). Konya'nın geleneksel eğlence kültürü. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 17*, 355-382.

Çam, N. (2010). *Türk kültür varlıkları envanteri Adana 01*, Ankara: Türk Tarh Kurumu Basımevi.

Çatıkkaş, A. (2001). *Mâniler* (Kilisli Rıfat Bilge), Ankara: MEB Yayınları.

Çay, A. M. (1990). *Hıdırellez kültür-bahar bayramı*. Ankara.

Çelebioğlu, A. (1985). Mânilerle divan şiirinde ortak huhusiyetler. Feyzi Halıcı, *Türk halk edebiyatı ve folklorunda yeni görüşler II* içinde (s. 172-184), Konya: Konya Kültür ve Turizm Derneği.

Çelik, A. (1992). Trabzon manilerinde sosyal hayat 2. *Milli Folklor, 2 (14),* 22-25.

Çelik, A. (2001). Manilerdeki gizler ve Bayburt manileri. *Milli Folklor*, *51*, 100-108.

Çelik, A. (2007). Trabzon mânilerinde kadın, aşk ve aile. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 305-312). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Çelik, İ. (1969). Dereçay'da düğün ve düğün öncesi. *Folklora Doğru*, *3*, 25-28.

Çelik, K. (1999). *Millî mücadele'de Adana ve havalisi (1918-1922).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Çelik, K. (2010). Milli mücadele yıllarında Adana ve çevresi. Erman Artun ve M. Sabri Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe tarihten bugüne: Adana Köprübaşı* içinde (s. 109-121), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çelik, Ö. (1942). Adana'da kozacılık. *Görüşler*, *45*, 16-19.

Çetin, İ. (2004). Oyunda Nevruz. *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi* içinde (s. 185-197). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Çetin, Z Ç. (2007). Vatan özlemi konulu Tatar manileri. *IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri* içinde *(s. 212-220).* İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Çevik, M. (2015). Toplumsal bellek bağlamında Kıbrıs Türk mânilerindeki ideolojik-politik yansımalar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 8 (15),* 91-117.

Çınar, A. A. (1987). Bayraktar grubu ve bayraktar manileri. *Türk Folklorundan Derlemeler 1987* içinde (s. 46-64). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Çobanoğlu, Ö. (1998). Sözlü kompozisyon teorisi ve günümüz halkbilimi çalışmalarındaki yeri. Metin Özarslan ve Özkul Çobanoğlu (Haz.), *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* içinde (s. 138-170). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası.

Çobanoğlu, Ö. (2000). Yapısal ve işlevsel bakımdan geleneksel bayramlar bağlamında Nevruz ve Hıdırellez. *Türkbilig H.Ü. Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1,* 51-59.

Çobanoğlu, Ö. (2007). Türk halk kültüründe mani tipi iletişim biçimi ve sosyo-kültürel işlevleri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu iBldirileri* içinde (s. 69-77). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2008). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2014). Serbest kültür değişmeleri bağlamında Türk ve Ermeni sözlü edebiyat geleneklerinin etkileşimleri üzerine bir değerlendirme. *Yeni Türkiye, 60,* 1-14.

Çubukçu, B. (1992). Ölmezçiçek (mantuvar) ve Türk folklorunda yeri. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri* içinde (C. IV, s. 73-77). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Çukurova (1964). *Türk Ansiklopedisi* (C. XII, s. 147, 148). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Dağlı, Y. (2010). Evliya Çelebi'de Adana. Erman Artun ve M. S. Koz (Haz.). *Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana: Köprü Başı içinde* (275-287). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dakûki, İ. (1970). *Irak Türkmenleri: dilleri, tarihleri ve edebiyatları*. Ankara: Güven Matbaası.

Deger, M. (2014*). Hatay efsanelerinin bağlam merkezli halk bilimi yöntemleri açısından incelenmesi.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.

Demir, N. (2013). *Türk mânileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Demiray, K. (1988). Mani. *Resimli temel Türkçe sözlük.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Demirel, M. (2008). Türkiye'de Bosna göçmenleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (2),* 285-306.

Derdiyok, İ. Ç. (1987). Adana manilerinde hazır söz kalıpları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2),* 51-60.

Dilçin, C. (1983). Deplek. *Yeni tarama sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dilçin, C. (2005). *Örneklerle Türk şiir bilgisi.* Ankara: Türk dil Kurumu Yayınları.

Dirlik, Ü. Ş. (2007). Mani deyince. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 341-349). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Dizdaroğlu, H. (1968). Halk şiirinde türler. *Türk Dili Dergisi, Türk Dili ve Halk Edebiyatı Özel Sayısı, 19 (207),* 186-293.

Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk şiirinde türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dorson, R. M. (2006). *Günümüz folklor kuramları* (Çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay). Ankara: Geleneksel Yayınları.

Dönmez, B. M. (2008). Müziksel iletişim biçimi olarak 'Anadolu ölüm ağıtları' doğaçlamaya dayalı müziksel iletişim biçimi olan 'Anadolu ölüm ağıtları'nın diğer iletişim biçimleri içindeki yeri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*, 139-148.

Dönmez, B. M. (2010). Törensel (cem) ve dünyasal Türk halk müziği performansı içinde âşıklık geleneğinin konumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*, 33-37.

Duman, M. (1985). Trabzon-Sürmene manileri. *HK*, *3(4),* 89.

Dundes, A. (1998). Doku, metin ve konteks. (Metin Ekici Çev.). *Millî Folklor*, *38,* 106-119.

Dundes, A. (2005). Folklor nedir (Gülay Aydın Çev., Sezgin Karagül Yay. Haz.). *Millî Folklor*, *65*, 127-129.

Durbilmez, B. (1996). *Muhyiddin Abdal'ın "Tuyug ve Maniler"*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *7*, 427-439.

Durbilmez, B. (2007). Kazakistan'da mani söyleme geleneği. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 167-173). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Durdiyeva, A. (1996). Türkmen folklorunda Nevruz bayramı. Sadık Tural ve Elmas Kılıç (Haz.), Türk *Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Duymaz, A. (2000). Sihir şiirlerinin bir türü olarak alkışlar. *Millî Folklor*, *45,* 15-21.

Duymaz, A. (2007). Türk halk anlatılarında mâni tarzı şiirlerin kullanımı üzerine. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 82-89). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Dündar, H. (2002). Âşık Ali Cemali repertuvarından parçaların Performans Teorisi kapsamında değerlendirilmesi, *Milli Folklor, 7 (55),* 81-94.

Düzgün, D. (2003). Erzurum çarşı pazar. *Milli Folklor, 8 (58),* 76-85.

Eker, G. Ö. (1998). Türk kültürü içinde geleneksel Bolu evlenme adetlerinin yeri. *Milli Folklor, 5 (40),* 15-30.

Eker, G. Ö. (1999). Bayburt mânilerinden hareketle iletişimde yüklendiği fonksiyonla mâni söyleme geleneği. *Milli Folklor, 6 (44),* 105-114.

Ekici, M. (1998). Halk bilimi çalışmalarında metin (text), doku (texture), sosyal çevre ve şartlar (konteks) ilişkisinin önemi. *Millî Folklor, 39,* 25-34.

Ekici, M. (2000). Halk, halk bilimi ve halk bilgisi üzerine bir deneme. *Milli Folklor, 6 (45),* 2-8.

Ekici, M. (2002a). Ödemiş yöresi manileri üzerine bir değerlendirme. *Motif Dergisi, 31,* 24-27.

Ekici, M. (2002b). Tire yöresi yağmur duası gelenekleri üzerine bir inceleme. *Milli Folklor, 7 (56),* 46-52.

Ekici, M. (2010a). Halk, halk bilimi ve halk bilgisi üzerine bir deneme. *Millî Folklor, 45,* 2-8.

Ekici, M. (2010b*). Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri (Genişletilmiş 3. Baskı)*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Ekici, M. (Ed.). (2013). *Eskişehir ili halk kültürü değerleri*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ekici, M. (2015). Kuramlar ve yöntemler. Öcal Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* içinde (s. 61-96). Ankara: Grafiker Yayınları.

Elçi, A. C. (2011). Sözsel ve müzikal varyantlaşma: manilerin türkü içindeki dönüşümleri. *Millî Folklor, 91,* 130-139.

Elçin, Ş. (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde mâniler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Elçin, Ş. (1992). Mâni. *Türk dünyası el kitabı (3. Cilt, 2. Baskı)* içinde. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Elitok, N. (2006). *Muş ilinden derlenen mâniler üzerine bir inceleme.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Emeksiz, A. (2003). *İstanbul mânileri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Emeksiz, A. (2007). Kesik mani ve doldurmalı kesik mani adlandırmaları ne derece doğrudur. *IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu* bildirileri içinde (s. 107-114). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Emnalar, A. (1998). *Tüm yönleriyle Türk halk müziği ve nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Ercam, E. H. (2005). Makedonya'da Hıdırellez gelenekleri. *Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Dergisi*, *40*, 16-21.

Ercilasun, A. B. (2004). Başlangıçtan XIII. yüzyıla kadar Türk nazım ve nesri. *Başlangıçtan günümüze kadar büyük Türk klasikleri Tarih Antoloji Ansiklopedi (1. Cilt)* içinde. İstanbul: Ötüken-Söğüt.

Eren, İsmail. (1968). Manastır Türklerinin bazı Hıdrellez âdetleri. Türk *Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Dergisi, 68,* 557-559;

Erginer, G. (1986). Halkbiliminde fonksiyonel yaklaşım ve fonksiyonel çözümleme. *III. Milletlerarası Folklor Kongresi* içinde (C. I. s. 114-116). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ersan, M. (2010). Kilikya Ermeni Krallığı. Erman Artun ve M. S. Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana: Köprü Başı* içinde (s. 327-343). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ersoy, R. (2004a). Sözlü kültür ortamı kaynaklarının medyada kullanımı bağlamında Gaziantep'te Nevruz'la ilgili bir inancın dansa dönüştürülmesi serüveni. *TÜBAR, 16,* 85-94.

Ersoy, R. (2004b). Performans Teori bağlamında sözlü kültür ürünlerinin müzelenmesi sorunu üzerine bazı görüş ve düşünceler. *Somut Olmayan Kült Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 84- 91). Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.

Erşahin, İ. (2005). *Halk kültürü ve edebiyatı sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Eset, N. (1944). *mukayeseli ve neşredilmemiş mâniler,* Ankara: Zerbamat Basımevi.

Evliyaoğlu, S. Baykurt, Ş. (1988). *Türk halkbilimi*. Ankara: Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık.

Eyüboğlu, İ. Z. (1988). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Fedakâr, P. (2008). Karakalpakistan'da efsane çalışmaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (20),* 150-156.

Ferris, W. R. (1997). Halk şarkıları ve kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax (F. Gülay Mirazoğlu Çev.). *Millî Kültür*, *34*, 87-93.

Filizok, R. (1982). Manilerin tasnifi problem ve manilerde değişmeyen unsurlar. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1,* 167-175.

Finnegan, R. (2003). Sözlü şiir. *Milli Folklor (Çev. Sema Demir), 58*, 171-174.

Finnegan, R. (2012). Sözlü şiir ortamında izleyici, bağlam ve işlev. Mustafa Sever (Çev.), *Gazi Türkiyat 10*, 327-350.

Ganiyev, S. (2002). Azerbaycan Şirvan bayatılarının hususiyetleri. *Milli Folklor*, 7 (54), 102-106.

Gazimihal, M. R. (1961). Davul. *Musiki sözlüğü*. İstanbul: Milli eğitim Basımevi.

Gazimihal, M. R. (1991). *Türk halk oyunları kataloğu, C. 1 (Haz. Nail Tan).* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Geldiyev, G. (2002). Türkmen halk yaratıcılığında bayan türlerinin milli özellikleri. İ. Çetin, A. Yücel (Ed.), *Uluslararası Türk dünyası halk edebiyatı kurultayı bildirileri* içinde (s. 335-340). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gerek, H. , G. (2012). *Adana ili Pozantı ilçesi halk kültürü araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Girginer, K. S. (2010). Tepebağ höyük (Uru Adaniia) Kizzuwatna ülkesinin başkenti miydi. Erman Artun ve M. Sabri Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe tarihten bugüne: Adana Köprü başı* içinde (s. 71-85). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Golkaıran, K. (2007). Güney Azerbaycan'da insan hayatının ebatlarını etkileyen bayatılar. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 140-143). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Göçmez, H. (2000). Adıyaman'da maniler, atasözleri ve çocuk oyunlarında söylenen tekerlemeler. *Türk halk kültüründen derlemeler 1997* içinde (s. 74-76). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Gökçeli, K. S. (1941). Çifte çapa manileri, *Görüşler*, s. 37, Adana: Adana Halkevi.

Göksu, M. H. (1996). *Manilerimiz*. İstanbul: Say Yayınları.

Gönen, S. (2004). Konya manilerinde geçen yerleşim birimlerinin adlarına bir bakış. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 16,* 95-105.

Görkem, İ. (1998). Türk halk hikâyelerinin canlı gösterim (=performance oriented) olarak incelenmesi. *Milli Folklor, 5 (37),* 107-113.

Görkem, İ. (2006). Doğu Karadeniz Bölgesi düğünlerinde görülen enişteyi tavana asma geleneği. *Uluslararası Trabzon ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*'nda sunulan basılmamış bildiri. Trabzon Türk Ocağı.

Görkem, İ. (2009). Dünden bugüne "Türk sözel edebiyatı": değişim ve dönüşüm. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 39,* 411-422.

Gözaydın, N. (1989). Anonim halk şiiri üzerine. *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı-III (Halk Şiiri), LVII (445-450),* 1-104.

Güçlü, M. (2004). Trabzon yöresi düğün törenlerinde horon. *Milli Folklor, 8 (64),* 123-136.

Gülbeyaz, K. (1998). *Tokat merkez köyleri manilerinin derlenmesi ve incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Güleç, H. (1999). Balıkesir manilerinde insan, gurbet ve ayrılık unsuru. *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 379-385). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Güleç, H. (2002). *Türk halk edebiyatı*. Konya: Çizgi.

Gültekin, M. (2014). Yerelleşme, performans ve beden folkloru bağlamında Balıkesirli masal anlatıcısı Kezban Karakoç. *Millî Folklor, 104,* 46-59.

Günay, U. (1995). Ritüeller ve Hıdırellez. *Milli Folklor,* 4 (26), 2-3.

Güney, E.C. (1971). *Folklor ve halk edebiyatı: özellikleri, sözlü gelenekleri ve yazılı örnekleri.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Güngör, K. (1956). Anadolu'da Hızır geleneği ve Hıdırellez törenlerine dair bir inceleme. *Türk Etnografya Dergisi,* l, 56-72.

Güzel, A. (2004). *Dinî tasavvufî Türk edebiyatı (Genişletilmiş 2. Baskı).* Ankara: Akçağ.

Güzelbey, C. C. (1987). Gaziantep'in geçmiş yıllardaki eğlence hayatı. *III. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildirileri C. 3* içinde (s. 111-118). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Hacılı, A. ve Poladoğlu, A. (2001). *Ahıska Türk folkloru*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Kültür Merkezi.

Hacıyev, A. M. (2002). Taqmaqlar ve sarınlar / atışmalar ve maniler. N. Kösoğlu (Ed.), *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi C. 20* içinde (s. 114-118). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hafız, N. (1985). *Kosova Türk halk edebiyatı metinleri.* Priştine: Kosova Üniversitesi.

Hafız, N. (1990). *Bulgaristan Türk halk edebiyatı metinleri 1*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Hafız, N. (2004). Balkan Türklerinde Nevruz ve bahar bayramı. *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi* içinde (s. 255). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Hasan, H. (2006). Makedonya Türklerinde Nevruz ve Hıdırellez kutlamaları ile ilgili âdet ve uygulamalar. *Hikmet Uluslar Arası İlmi Araştırmalar Dergisi*, s. 21-30.

Hasan, H. (2007a). *Makedonya Türklerince söylenen mâniler.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Hasan, H. (2007b). Makedonya Türklerince söylenen mânilerin belli başlı konuları. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 144-149). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Kerimov, P. (2011). XVII. yüzyıl Azerbaycan lirik şiirine halk edebiyatının etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*, 1-18.

İçel, H. (2007). Türkiye ve Azerbaycan'da mani ve bilmece türü arasındaki ilişkiler. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), 22,* 75-85.

İçel, H. (2010). *Türk bilmecelerinin şiirsel yapısı.* Ankara: Akçağ.

İlaydın, H. (1997). *Türk edebiyatında nazım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İlaydın, H. (2011). Evliya Çelebi'ye göre Acem manisi. *Milli Folklor, 89,* 265-270.

İlgün, F. B. (2009). *Türk mânilerinde anne ve evlat ilişkisi üzerine incelemeler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

İnayet, A. (2011). Uygur muhebbet koşakları (aşk şiirleri)'nin yapısal özellikleri üzerine. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6(1),* 103-122,

İslamoğlu, M. (1992). Kıbrıs'ta eski Ramazanlar, bayramlar. *IV. Millerlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri C. IV* içinde (s. 139-148). Ankara: Kültür Bakanlığı.

İsmail, M. (2007). Bayatı (mani) ustası Âşık Lele. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 226-230). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

İsmayıl, M. (2005), *Halk yaddaşının izleri*. Bakü: Elm Neşriyatı.

İvgin, H. (2007). Ortaya koyanı ve sahibi belli maniler. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler)*

Sempozyumu Bldirileri içinde (s. 273-278). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Kafkasyalı, A (2007). Göçebe Kaşkay Türklerinin toy merasimlerindeki maddî kültür unsurlarının arka plânındaki dinî ve millî motifler, *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika çalışmaları kongresi bildirileri* içinde (s. 719-728). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Kahhar, T. (2000). Yâr-yâr ve leperler / yâr-yâr ve atışma manileri. N. Kösoğlu (Ed.), *Başlangıcından günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları Antolojisi C. 14* içinde (s. 138-141). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kahveci, M. (1990). Muğla'da Hıdırellez. *Türk halk kültüründen kerlemeler hıdırellez özel sayısı* içinde (s. 77-82). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Kalafat, Y. (2011). *Türk kültürlü halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a*. Ankara: Berikan Yayınları.

Kara, H. (1988). Çukurova'da kentleşme ve sanayileşmenin tarım topraklarına etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 32 (1),* 267-280.

Kara, R. (1994). *Erzincan manileri (2. Baskı),* Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları.

Karaağaç, G. ve Açıkgöz, H. (1998). *Azerbaycan bayatıları*. Ankara: TDK.

Karaalioğlu, S. K. (1983). Mani. *Ansiklopedik edebiyat sözlüğü* (Genişletilmiş 3. Basım) (s. 471-471). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Karaaslan, M. (2010). *Kaşkay Türklerinde geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Karabaş, S. (1981). *Bütüncül Türk budunbilimine doğru.* Ankara: ODTÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Karakaş, A. (2008). Ceyhan mani söyleme geleneği ve Ceyhan manileri. *Ceyhun'dan Ceyhan'a I. Ceyhan Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 199-202). Adana: Ceyhan Belediyesi Kültür Yayınları.

Karakaş, A. (2011). *Çukurova türkü söyleme geleneğinde hikâyeli türküler.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karakuş, E. (2012). Anadolu ve balkan manilerine gösterge bilimsel bir bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, 12 (2),* 425-439.

Karaman, R. (1999). Türkiye'de Nevruz kutlamaları. *Milli Folklor*, 6 (42), 36-52.

Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Kartal, N. (1990). İnegöl'de Hıdırellez gelenekleri. *Türk halk kültüründen terlemeler hıdırellez özel sayısı* içinde (s. 93-104). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Kasımoğlu, H. (2011). Van halk masal ve hikâyelerinin icra bağlamı olarak divanhana (duvakhane) geleneği. *Milli Folklor*, 12 (89), 170-178.

Kaya, D. (2000). *Âşık edebiyatı araştırmaları*. Kitabevi.

Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şiirinde beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Kaya, D. (2007). Müstezat mani terimi doğru mudur? *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 78-81). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ.

Kaya, D. (2011). Sivas'ta salavatlamalar. *Milli Folklor, 89,* 179-185.

Kaya, D. (2014). *Anonim halk şiiri (3.Baskı)*. Ankara: Akçağ.

Kestelli, R. N. (2011). *Resimli Türkçe kamus* (2. bs.) Recep Toparlı vd. (Haz.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ketre, M. (1999). Adana halk kültüründe askeri uğurlama ve askeri karşılama geleneği. *3. Uluslar Arası Çukurova Halk kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)* bildirileri içinde (s. 456-465). Adana: Adana Ofset.

Kılıç, E. (2012). Ritüelleri yöneten davulcu ve zurnacıların modern toplum yaşantısındaki yeri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1*, 351-359.

Kılınç, A. (2004). Sözlü ürünlerin geleceğe taşınmasında ortamların rolü ve bir örnek. *Milli Folklor*, 9 (68), 85-90.

Kır, İ. (2001). Ilıca kasabasında Hıdırellez geleneği. *Motif Halk Oyunları eğitim Derneği Gençlik Kulübü Dergisi, 26,* 4-7.

Kırcı, E. (1991). Tranzon türkelli köyünden derlenen atma türküler. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler* içinde (s. 77-86). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Klebe, D. (1996). Güneybatı Türkiye'de delbekçi kadınların (düğünlerdeki kadın okuyucular) def çalma teknikleri. *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve*

Folkloru Kongresi Bildirileri içinde (s. 170-175). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Koç, M. (1954). Halk eğlenceleri: gelin kaynana oyunu. *Türk Folklor Araştırmaları*, *3,* 868.

Korkmaz, G. E. (2002). Anlatımı denetleyen metin. *Milli Folklor,* 7 (55), 95-102.

Koç, A. (Ed.). (2014). *Eskişehir'in somut olmayan kültürel mirası*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Koz, M. S. (2007). Yazma kaynaklardan mânî derlenebilir mi (Birkaç Tespit-Birkaç Değinme-Birkaç Anı). *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 279-287). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Koz, S. (2011). Seyahatname'den Türk halk edebiyatı üzerine notlar. Semih Tezcan ve Nuran Tezcan (Ed.), *Evliya Çelebi* içinde (s. 275-290). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Köksal, H. (1978). *Eğitim Enstitüleri için Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Toker Yayınları.

Köksal, H. (1990). İzmir'de Hıdırellez. *Türk halk kültüründen kerlemeler hıdırellez özel sayısı* içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Köprülü, M. F. (2004). *Saz şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (2011). *Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (2014). *Edebiyat araştırmaları II.* İstanbul: Alfa Tarih.

Köse, N. (2008). *Manilerle ilgili bazı problemler ve öneriler*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 1, S. 2, s. 292-303.

Kudret, C. (2003). *Örneklerle edebiyat bilgileri* (Cilt I). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Kunos, İ. (1994). *Türk halk edebiyatı*. Tuncer Gülensoy (Haz.), Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.

Kunos, I. (2013). *Kazan Tatar mânileri* (M. S. Kaçalin, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.

Kurnaz, C. (1990). *Halk ve divan şiirinin müşterekleri üzerine denemeler.* Ankara: Akçağ.

Kutlu, S. S. (2011). *Gaziantep geleneksel kültüründe evlenme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Kuzucular, E. (1978). Şarkışla'da çorap ve çorapçılık. Ahmet Şenol (Ed.), *Halk Oyunları II: Sivas Folkloru Dergisinde Yayınlanmış Makaleler* içinde (s. 11-12). Ankara: Tek Ofset.

Küçükbasmacı, G. (2012). Halk anlatısının sözlü kültür ortamlarında değişim ve dönüşüm. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 / 2, 769-792.

Mahdi, S. (2010). *Kerkük horyatları ve icrası*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Makas, Z. (1997). Aras üzerine maniler. *Millî Folklor, 35*, 39-49.

Mambetov, K. (1995). *Karakalpaklardın etnografiyalık tariyhı*. Nökis.

Mani (1978). *Okyanus Türkçe sözlük.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Mani. (1987). *Renkli, resimli, ansiklopedik büyük sözlük* (C.8, s. 1464). Arkın Kitabevi.

Mani (1991). *Hürriyet Türkçe sözlük*. İstanbul: Hürriyet Ofset.

Mani (2004). *Ana Britannica* (C. 15, s. 285, 286). Ana Yayıncılık A. Ş.

Mani (2004). *Türk dünyası edebiyat kavramları ve terimleri ansiklopedik sözlüğü* (C. IV, s. 286-288). Ankara: AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi.

Mehmet, A. (2006). *Uygur halk destanları (icra merkezli ve karşılaştırmalı bir araştırma).* Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Memili, S. Akdoğan, M. (2011). *Adana ansiklopedisi Geçmişten Günümüze Adana Hakkında Aradığınız Her Şey.* Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Memmedov, E. (2007). Nahcivan düğünlerinde kına gecelerinde oğlan ve kız evi tarafından söylenen "hakışta"lar. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences, 2*,1-4.

Mert, H. (2010). Bir Türk seyyahının gözüyle 19. yüzyıl sonlarında Çukurova. Erman Artun ve M. S. Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana: Köprü Başı* içinde (s. 307-313). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Meydan, F. (1990). Kütahya'da Hıdırellez geleneği. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler Hıdırellez Özel Sayısı* içinde, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kül türünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Mirzaoğlu, G. (2001). Türkülerin işlevleri ve zeybek türküleri. *Türkbilig, 2,* 76-91.

Mirzaoğlu, G. (2002). Sözel şiirde söz ve ezgi ilişkisi. İ. Çetin, A. Yücel (Ed.), *Uluslararası Türk dünyası halk edebiyatı kurultayı bildirileri* içinde (s. 533-544). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Mirzaoğlu, G. (2007). Kadın ve mâni. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 133-138). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Mutluay, R. (1979). *100 soruda edebiyat bilgileri*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Nağıyev, C. G. (2007).Azerbaycan bayatıları (manileri). *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 221-225). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Nas, N. (2001). *Adana mezar taşlarının dili.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Nazım Şekilleri (1994). *Yeni rehber ansiklopedisi* (C. 15, s. 149, 156). İstanbul: İhlas Holding A. Ş.

Ocak, A. Y. (1998). Hıdırellez. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 17, s. 313-315). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Oflaz, K. (2007). Eski Romanya toprağı olan Dobruca'da mani söyleme geleneği ve Dobruca manileri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bldirileri* içinde (s. 255-260). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (1988). Kırklareli'nin bazı köylerinden derlenen maniler ve mani söyleme geleneği. *Türk Folklorundan Derlemeler* (s. 101-112). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Oğuz, M. Ö. (1992). Çocukların sayışmaca dünyası. *Milli Folklor, 16,* 24-29.

Oğuz, M. Ö. (1993). Halk şiirinde tür ve şekil meselesi. *Milli Folklor, 19,* 13-19.

Oğuz, M. Ö. (1997). Türk dünyası folklorunda yeni yöntem arayışları. *Millî Folklor, 33,* 3-8.

Oğuz, M. Ö. (1999). Bektaşîlik kontekstinde halk şiiri. *Millî Folklor, 43,* 3-6.

Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk şiirinde tür, şekil ve makam*. Ankara: Akçağ.

Oğuz, M. Ö. (2002a). *Küreselleşme ve uygulamalı halk bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2002b). Metin ve anlatım ortamı merkezli kuramların Türk halkbilimi çalışmalarına uygulanması üzerine bazı dikkatler. İ. Çetin, A. Yücel (Ed.), *Uluslararası Türk dünyası halk edebiyatı kurultayı bildirileri* içinde (s. 549-553). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2005). Somut olmayan kültürel miras: Türkiye'de nevruz / yenigün. *Milli Folklor, 9 (65),* 5-16.

Oğuz, M. Ö. ve Kasımoğlu, S. (2005). *Türkiye'de 2005 yılında yaşayan geleneksel kutlamalar.* Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Oğuz, M. Ö., Kösemek, M., Çiçekoğlu, N., Yıldız, T. (2012). *Türkiye'de 2011 yılında yaşayan Ramazan ve Kurban Bayramı geleneksel kutlamaları.* Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER).

Oğuz, M. Ö. (2014). Çağdaş kentte bir yeniden canlandırma örneği: çiğdem günü. *Milli Folklor, 101,* 25-39.

Okdan Yamaner, H. (2012). *Batı Anadolu'da Yörük müziği ve kadın icracıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Okdan Yamaner, H. (2014). Batı Anadolu'da Yörük müziği ve kadın icraları. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi, 5*, 31-38.

Omar, S. (2012). *Kerkük folklorundan*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Onay, A. T. (1996a). *Türk halk şiirlerinin şekil ve nev'i*. Cemal Kurnaz (Haz.), Ankara: Akçağ.

Onay, A. T. (1996b). *Türk şiirlerinin vezni*. Cemal Kurnaz (Haz.), Ankara: Akçağ.

Oring, E. (2012). Folklorun üç işlevi halk bilimsel tanım olarak geleneksel işlevselcilik (Aslı Büyükokutan Çev.). *Millî Folklor, 96,* 267-278.

Öcal, A. (1993*). Boğazlıyan'da mâni geleneği ve Boğazlıyan ile yöresi mânileri*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Öcal, A. (1996). Yozgat Boğazlıyan'da mani geleneği ve Boğazlıyan yöresi manileri. *Türk halk kültüründen derlemeler içinde* (s. 125-145). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş C. VIII Türklerde devlet ve ordu mehteri (Hunlardan Osmanlılara)-resimler ve sözlükler-.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öger, A. (2005). Kıbrıs Türk mânileri. *KIBATEK Yakın Doğu Üniversitesi XI. Uluslar Arası Edebiyat Şöleni Bildirileri* içinde (s. 7-11). Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Basımevi.

Öger, A. (2006). Mani tarzındaki Uygur halk koşakları üzerine bir değerlendirme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, *6 (2),* 401-409.

Önal, M. N. (2004). Dobruca / Romanya Türkleri'nin manileri ve mani incelemeleri, *Studii şi Cercetari de Turcologie Cotemporara Omagıu Profesorul Mihai Maxim*, 169-206, Cluj-Napoca.

Önal, M. N. (2004b). Trabzon'da asker düğünü. *Milli Folklor*, 8 (64), 137-140.

Önal, M. N. (2007). Muğla manilerinde günlük yaşam. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 369-388). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Önal, M. N. (2011). *Muğla masalları (araştırma-inceleme),* Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Önder, A. R. (1959). Eğin mânileri. *TFA*, C. 5 (155), 1838-1840.

Örnek, S. V. (1995). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özarslan, M. (2000). Erzurum'da Hıdırellez ile ilgili inançlar ve Kimi Uygulamalar. *Türkbilig, 1*, 203-208.

Özarslan, M. (2016). Türk halk müziği veya geleneksel Türk müziği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyta Fakültesi Türk Dili, Kültürü ve Tarihi Sempozyumu* içinde (s. 111-120). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Özbek, M. (1998). *Türk halk müziği el kitabı I (terimler sözlüğü).* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Özcan, N. (1994). Davul. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 9, S. 55-56). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özcan, N. (1994). Def. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 9, S. 85). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özdemir, N. (1999). Eğlence kavramı ve Hıdırellez kutlamaları. *Milli Folklor, 6 (42),* 31-35.

Özdemir, N. (2006). Yenilenmek ve nevruz. *Milli Folklor, 9 (69),* 15-27.

Özdemir, M. (2014). Aksu dergisinden hareketle Giresun manileri üzerine bir inceleme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Karadeniz Özel Sayısı*, 57-74.

Özen, K. (2007). Sivas yöresinde mani söyleme geleneği. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler)*

Sempozyumu Bildirileri içinde (s. 313-324). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Özen, K. (2010). *Sivas yöresinde geleneksel bayramlar ve toplu törenler*. Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.

Özkan, İ. (2007). Bulgaristan Türklerinde mâni söyleme geleneği. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 237-251). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Özkan, M., Yelten, M. (2006). *Türkçenin sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Özkırımlı, A. (2004). *Türk edebiyatı tarihi* (C. 2). İstanbul: İnkılap.

Özsoy, B. S. (2005*). Başlangıcından günümüze örnekleriyle Türk şiiri*. Ankara: Akçağ.

Öztürk, A. (1986). *Türk anonim edebiyatı*. İstanbul: Ocak.

Öztürk, E. (1996). Türkiye Kumuklarından nazım örnekleri. *Bilig, 3,* 178-181.

Öztürk, R. (2003). Rumca-Türkçe Mülemma Mani Tarzı Söylenmiş Şiirler Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 13*, 235-249.

Özyürek, R. (1995). Maniler. *Türk Halk Kültürünen Derlemeler 1995* içinde (s. 127-147). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Pekacar, Ç. (2004). Kumuklarda Nevruz. *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi* içinde (s. 329-335). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Perçemli, V. (2011). *Gagauz Türklerinde doğum, evlenme ve ölüm âdetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Polat, Z. , Çetin, M. (2013). Irak'ta sosyal yaşantıyla şekillenen Türkmen hoyratları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 1 (Ocak-Haziran), Kıbrıs Özel Sayısı, I*, 339-352.

Propp, V. (1998). Folklor türlerinin tasnif esasları. *Milli Folklor, 5 (38),* 120-128.

Pürlü, K. (1986). Sivas karalar köyü tekerlemeleri, bilmeceleri, manileri ve duaları. *Türk Folklorundan Derlemeler* içinde (s. 247-278). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Pürlü, K. (2002a). *Sivas'ta İlbeyli Türkmenleri I.* Sivas: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.

Pürlü, K. (2002b). *Sivas'ta İlbeyli Türkmenleri II*. Sivas: Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.

Saatçi, S. (2007). Irak Türkmen halk edebiyatında manilerin yeri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 231-236). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Sabirov, A. (1981). *kelinay koşikları*. Taşkent.

Sakaoğlu, S. (1997). Halk edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 15, s. 346). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Santur, A. (1990). Afyon'da Hıdırellez geleneği. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler Hıdırellez Özel Sayısı* içinde (s. 131- 136). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Saracoğlu, E. (1985). Kıbrıs'ta köy düğünleri ve düğün manileri. Feyzi Halıcı (Ed.), *Türk halk edebiyatı ve folklorunda yeni görüşler* içinde (s. 173-187). Ankara: Güven Matbaası.

Saracoğlu, E. (1989). Çeşitli özellikleriyle Kıbrıs mânileri. *Kıbrıs Türk halk edebiyatı ve folkloru bildiriler* içinde (s. 11-24). Kıbrıs: K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Saracoğlu, E. (1989). Kıbrıs'ta köy düğünleri ve köy mânileri. *Kıbrıs Türk halk edebiyatı ve folkloru bildiriler* içinde (s. 26-41). Kıbrıs: K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

Saraçoğlu, N. (2001). Sürmene ve çevresinde söylenen atma türkü – maniler. *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih – Dil – Edebiyat Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 135-141). Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Sarıtaş, S. (2009). Halk anlatılarında hayat hikâyesi unsuru. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, *40*, 171-178.

Seçilmiş Göstergelerle Adana 2013 (2014). Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Seyirci, M. (2007). Teke yöresi manileri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 52-56). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Sever, M. (2003). *Türk halk şiiri*. Ankara: Kurmay Yayınları.

Sezen, L. (1992). Türk folklorunda Hıdırellez. *Milli Folklor, 2 (14),* 32-33.

Sibgatullina, E. (2007). Kazan Tatar manilerinde hediye. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler)*

Sempozyumu Bildirileri içinde (s. 266-268). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Solmaz, M. (1997). Çiğdem pilavın ritüel niteliği. *Millî Folklor*, *33*, 65-68.

Somakçı, P. (2003). Türklerde müzikle tedavi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 131-140.

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE, 2011) (2013), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi ve Belge Yönetimi Dairesi Başkanlığı.

Sunguroğlu, İ. (1966). Harput'ta evlenme ve düğünler 4: nişan bohçası, gelin elbisesi, kına hamamı, cehiz yazma. *Türk Folklor Araştırmaları, 10,* 4137-4138.

Sümer, F. (2002). Kaşkay. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (C. 25, s. 20-22). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.

Şemseddin Sami (2010). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Şenesen, R. O. (2004). Pagandan Hristiyanlık ve Müslümanlığa bir inanç merkezi: Eshab-ı Kehf ve günümüzde Eshab-ı Kehf'te Hıdrellez şenlikleri, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi bildirileri* içinde (1023-1040). Ankara: Tüksev Yayınları.

Şenesen, R. O. (2009). *Adana halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği geleneği.*Adana: Altın Koza Yayınları.

Şenesen, R. O. (2011a). *Çukurova bölgesi Girit göçmenleri halk kültürü araştırması*. Adana: Karahan Kitabevi.

Şenesen, R. O. (2011b). Türk halk kültüründe bolluk ve bereketle ilgili inanç ve uygulamalarda eski Türk kültürü izleri. *Folklor/Edebiyat, 17, 66,* 209-228.

Şenocak, E. (2000). *Leylâ ile Mecnûn hikâyesi üzerine mukayeseli bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Şimşek, E. (1989). Çukurova'da mantıfar açma geleneği bilinmekte midir. *2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 176-186). Ankara: Mersin Halk Eğitimi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yayınları.

Şimşek, E. (1997). Mani şeklindeki şiirlerle teşekkül eden halk hikâyeleri var mıdır*? Millî Folklor,* 33, 36-41.

Şimşek, E. (2003). Anadolu'da yağmur duasına bağlı olarak oynanan bir oyun çömçeli gelin, *Milli Folklor, 60,* 78-87.

Şimşek, E. (2007). Eğin (Kemaliye) "elagözlü"lerinin Türk manileri içerisindeki yeri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında*

Maniler) Sempozyumu Bldirileri içinde (s. 288-304). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Şimşek, E. (2012). Halk şiiri ile ilgili bazı problemler (tür şekil kafiye ve redif konusunda). M. N. Önal (Ed.), *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri II. Cilt* içinde (s. 805-809). Ankara: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.

Şimşek, E. (2015). Anonim halk şiiri içerisinde mânilerin yeri. *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi. 5,* 59-87.

Şimşek, N. (1985). Akdağmadeni'nde gençlerin askere uğurlanışı. *Türk Folkloru, 72,* 21.

Şülçevski, R. (2007). Dobırçan'da Ramazan manileri. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 252-254). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

Tacemen, A. (1991). *Bulgaristan Türkleri yılbaşı bayramları ve manileri.* Adana: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Tahir'ül-Mevlevi. (1994). *Edebiyat Lügatı*. Kemal Edib Kürkçüoğlu (Haz.), İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tan, N. (2007a). *Derlemeler, Makaleler C. 5 Halk Müziği, Halk Oyunları, Halk Eğlenceleri, Halk Sporları.* Ankara: Kastamonu Araştırmaları

Tan, N. (2007b). *Derlemeler, makaleler C. 6 gelenek, görenek ve inançlar, bayramlar, belirli günler, halk mutfağı, el sanatları.* Ankara: Kastamonu Araştırmaları.

Tanasoğlu, V. (2008). Gagauz edebiyatında deniz konusu. M. Turan ve M. Oral (Ed.), *Kıbatek Uluslararası Türk Kültüründe Deniz ve Deniz Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 297-300). Ankara: KIBATEK.

Taner, N. (2008). *Yalova araştırmaları*. Yalova: OptimaYayınları.

Taş, H. (1995). Erzurum'da kına ve düğün manileri. *Milli Folklor, 4 (26),* 95-98.

Taş, K. Z. (1998). 18. yüzyılın son çeyreginde Adana şehri. *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), 9*, 367-387.

Taşağıl, A. (2001). Karakalpaklar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 24, s. 426-427). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi.

Tavukçu, O. K. (2013). Türk dili ve kültürünün Ermeniler üzerindeki etkileri. *Turkish Studies, 8 (13),* 145-168.

Tekin, M. (1991). *Hatay mânileri*. Hatay: Hatay Folklor Araştırmaları Derneği.

Terzibaşı, A. (1970). *Kerkük hoyratları ve mânileri.* Bağdat: El-ümme Basımevi.

Tezcan, M. (1989). *Sosyal değişme sürecinde Çankırı yârân sohbetleri kültürel antropolojik yaklaşım*. Ankara: kültür bakanlığı Milli folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Timurtaş, F. K. (2005). *Tarih içinde Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ.

Titon, J. T. (1997). Müzik, halk ve gelenek (M. Karabulut, Çev.). *Milli Folklor, 5 (35),* 95-96.

Titon, J. T. (2006). Metin. *Milli Folklor, 9 (69),* 148-163.

Tokmak, Y. (2009). *Balıkesir ve çevresinde kına folkloru üzerine derlemeler ve incelemeler*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Toparlı, R. (1985). Bir cönkten derlenen maniler. *Türk Folkloru, 72*, 22-24.

Torun, A. (1989). Mani tarzı ve bu tarzın menşei hakkında bazı düşünceler. *Milli Folklor, 1 (2),* 24-25.

Tuğlacı, P. (1971). Cümbüş. *Okyanus 20. Yüzyıl ansiklopedik sözlük* (C I. S. 413). İstanbul: Pars Yayınevi.

Turan, F. A. (2001). Kayseri düğün adetleri. M. Argunşah, İ. Görlem, H. Argunşah, A. Kılıç (Ed.), *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Şöleni Bildirileri içinde* (C. 2, s. 750-760). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

Turan, M. (1979). Kağızman'da kadın imeceliklerinde mani atma geleneği. *1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde (s. 347-350). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Turan, M. (1998). Tarihi kaynaklar ışığında Nevruz'un menşei meselesi. *Milli Folklor, 5 (37),* 90-104.

Turan, M. (2011). *Halk deryasından damlalar*, Ankara: Ürün Yayınları.

Tutu, S. B. (2004). Kula'da sünnet gelenekleri. *Milli Folklor, 8 (64),* 137-140.

Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi C. VIII (2007). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.

Türkmen, F. (1982). Türk Ermeni Âşık edebiyatı ilişkileri. *The Journal of Ottoman Studies (Halil İnalcık, Nejat Göyünç, Heath W. Lowry), III,* 13-20.

Türkmen, F. (1992). *Türk halk edebiyatının Ermeni kültürüne tesiri*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Türkmen, F., Gökbulut, B. (2009). Kıbrıs Türk halk bilimi çalışmalarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish* or Turkic, *4 (3),* 2205-2237.

Tütünce, Z. (1998). Yığılca yöresinden maniler. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler* içinde (s. 201-222). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Uca, A. (2007). Türk toplumunda hıdırellez II. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 35*, 251-284.

Uğurlu, S. (2015). Makedonya- Valandova hıdırellez âdetlerinden yeşillenme, kısmet kapama ve martuval çekme âdetleri. *Türük, International Language, Literature and Folklore Researches Journal, 5*, 37-66.

Uygur, C. V. (2003). Karakalpak edebiyatında kadın. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 13*, 251-280

Ülkütaşır, M. Ş. (1969). *Eski Ramazan davulcuları ve davulcu mânileri*. Türk Folklor Araştırmaları, 12 (245), 5471-5472.

Ünal, A. (2010). Çukurova'nın antik devirlerde taşıdığı isimler ile fiziki ve tarihi coğrafyası. Erman Artun, M. Sabri Koz (Haz.), *Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana köprübaşı* içinde (s. 19-41). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ünsal, G. (2011). *Ramazan'da söylenen mani fasıllarını içeren eserlerin folklorik bakımdan değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Vardarlı, E. (1969). Deblek. *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (C. IV, S. 1395). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Varvar, M. (2010). *Çankırı'da kına, nişan ve düğün geleneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yağmurdereli, N. (1963). *Manilerimiz.* İstanbul: Dizerkonca Matbaası.

Yardımcı, M. (1993). *Halkbilim ve edebiyat yazıları*. Malatya: Açıksöz.

Yardımcı, M. (1999). Anadolu-Kıbrıs ve Balkan Türklerinde ortak maniler. F. Sağlam (Ed.), *II. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 1-9). İzmir: Okullar Yayınevi.

Yardımcı, M. (2002) *Başlangıcından günümüze Türk halk şiiri.* Ankara: Ürün Yayınları.

Yardımcı, M. (2012). *Yedi iklim Anadolu'dan halkbilimi yazıları*. İzmir: Ürün Yayınları.

Yaşin, M. (1994). *Kıbrıslı Türk şiiri antolojisi (18. yy-20. yy) 3 kuşak, 3 kimlik, 3 vatan arasında bir Türk azınlık şiiri.* İstanbul: YKY.

Yavuz, M. H. (1991). *Azerbaycan halk edebiyatı ile Türkiye halk edebiyatı arasındaki benzerlikler (karşılaştırmalı örneklerle).* Ankara: An Yayınları.

Yelten, M. ve Özkan, M. (2006). Mani. *Türkçenin sözlüğü* (2. Bs. s. 371). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Yıldız, N. (2006). Kırgız Türklerinde iş türküleri. *Mili Folklor, 9 (70),* 64-73.

Yıldız, N. (2007). Kırım Türklerinde Mane, Çın ve Beyitler. *Millî Folklor, 73*, 31-38.

Yılmaz, S. (2004). Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nde dil ve gelişimi. *V. uluslararası Türk dil kurultayı* (C. 2, s. 3250-3267). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yılmaz, A. M. (2008). Çanakkale Ezine ilçesi mânileri: metel atma geleneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*, 143-156.

Yolcu, F. (2008). *Adana ili Ceyhan ilçesi halk kültürü araştırması.* Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yolcu, M. A. (2011). Balıkesir'de mâni icracıları. *Karadeniz, 12*, 94-112.

Yolcu, M. A. (2012a). Kadın icracılar bağlamında Balıkesir düğün törenlerinde mani icrası. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*, 113-132.

Yolcu, M. A. (2012b). Mânilerde doldurma dize problemi ve dizeler arasındaki anlamsal bağı sağlayan unsurları sınıflandırma denemesi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (3),* 2779-2793.

Yoloğlu, G. (1999). *Türklerin aile merasimleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Young, K. (1998). Beden folkloru (S. Cengiz, Çev.). *Millî Folklor, 38,* 136-139.

Yörük, S. (2012). Adana şehrinin tarihi gelişimi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (3),* 287-208.

Yund, K. (1988). Silifke'den maniler. *İçel Kültürü, 5*, 24-26.

Yüce, Ş. (1965). Bucak'ta hıdırellez ve bahtıbar. *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (190), 3741.

Yücel, A. (2002). Türk dünyasında Hıdırellez kutlamaları ve işlevleri. *Milli Folklor*, 7 (54), 35-38.

Yücel, B. (1995). *Babür divanı*. Ankara.

Yüksel, Ş. (2000). Bartın Merkezde Evlenme Düğünü Adetleri. *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998* içinde (s. 69-77). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Zaatov, İ, Abdulganiyeva, M. (2007). Kırım Tatar Türklerinde çin ve maneler. *Uluslar Arası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler)*

Sempozyumu Bldirileri içinde (s. 390-392). İzmir: Egeli Araştırmacı ve Yazarlar Birliği Yayınları.

GENEL AĞ KAYNAKLARI

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2016). *Seçilmiş Göstergelerle Adana 2016, Nüfus,* http://www.tuik.gov.tr. Erişim Tarihi 06.01.2017

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Adana 2013, Genel Bilgiler,* http://www.tuik.gov.tr. Erişim Tarihi 13.07.2016

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE 2011), http://www.kalkinma.gov.tr Erişim Tarihi 27.07.2017

Adana Defterdarlığı. *Genel Bilgiler,* http://www.adanadefterdarligi.gov.tr Erişim Tarihi 01.12.2017

Adana Sanayi Odası (2015). Rakamlarla Adana, http://www.adaso.org.tr Erişim Tarihi 20.06.2016

T.C. Çukurova Kalkınma Ajansı (2016). Adana İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması 2016, http://www.cka.org.tr Erişim Tarihi 30.12.2017

YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ*

A

ahraz: Dilsiz, sağır ve dilsiz.

akılgan: Akıntılı, hızlı akan su, akıntılı su kanalları.

alınmak: Kurumak, su çekilmek.

alaz: Seyrek bitmiş ekin, ot, ağaç.

alvele: Kırmızı, akik.

arı sili: Temiz.

ark: Su yolu.

ayaz: Işık, aydınlık.

B

basak: Merdiven basamağı.

bellemek: öğrenmek.

börk: Bir çeşit şapka.

buturak: Ekinler içinde biten, yapışkan dikenli bir ot, pıtırak

böğür: Göğüs.

bühtan eylemek: Kara çalmak, iftira atmak

Ç

çarkı: Porselen, bakır tabak.

çevrinmek: 1. Etrafını dolaşmak. 2. Dönmek.

çimmek: Yüzmek.

çinçik: Serçe kuşu.

çipil çipil: Gözleri çapaklı olan (kimse).

çortmuk: Toprak altından çıkarılan dallı budaklı küçük ağaç kütüğü.

çotuk: kütük.

çömçe: Kepçe, büyük tahta kâşık.

çulhalık: Dokuma tezgahı.

D

* Bu bölümde yer verilen kelimeler, mani metinleri içerisindeki anlamları dikkate alınarak tanımlanmıştır.

dalla: Yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, kenar, saklanılacak yer, ağaç, bina gölgesi, gölge.

debildek: Deblek, topraktan yapılmış iki çanağın üstüne deri gerilerek yapılan ve iki değnekle çalınan çalgı, Dümbelek, darbuka

deyyus: Bir sövgü sözü.

denk: Tahılın kabuğunu yumuşatmaya ve ayırmaya yarayan değirmen.

dilmek: Bir bütünü ince ve yassı parçalara ayırarak kesmek.

döş: Bağır, göğüs.

döl: Çocuk.

dulda: Kuytu, set.

düğür: Kız istemeye giden kimse, elçi.

dümbüldek: Dümbelek.

dürgü: 1. Dürülme şekli, kat. 2. Tomar.

E

essah: Doğru, gerçek

evlek: Tarlanın, tohum ekmek için saban iziyle bölünen bölümlerinden her biri

eye: Kaburga kemiği.

F

fallik: 1. Utanma duygusu olmayan, yüzü kızarmayan (kimse). 2. Oynak yürüyüştü, kırıtık.

fışkın: Bir ağacın dibinden süren ince dal.

firez: Ekin

fistan: Elbise, kadın elbisesi.

G

gada almak: Dert ve üzüntüyü paylaşmak.

gancık: Sözünde durmayan.

gayıl olmak: kabul olmak.

gayri: Artık, bundan böyle.

gazel: Sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprağı.

gedik: Yolların görülebilen yeri, ufuk.

gidi: Azarlama sözü, ahlaksız, terbiyesiz.

girebolu: Nohut büyüklüğünde, kırmızı renkli meyve.

görü: Görücü.

gövermek: Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek.

gukguk: Baykuş.

gündendi: Ayçiçeği.

gür: Çalılık, ormanlık.

güvey: Damat.

H

hapak: Kapak, kuyu ya da herhangi bir şeyin kapağı.

harar: Büyük çuval.

harık: Sebzelerin dikimi için açılan kanal, küçük su kanalı.

harlık: Bakımsızlıktan anormal gelişmiş bağ, bahçe. Defne. At yetiştirilen çiftlik, hara.

hayma: Üstü ağaç dallarıyla veya kamışla örtülmüş gölgelik, çardak.

helke: Kalaylı bakraç, kova.

hırgalamak (ırgalamak): Sarsmak, sallamak.

höllük: Kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak.

I

ığşa: Sallamak.

ılgın: Dere ve çay kıyılarında biten, sepet örmeye yarayan bir çeşit söğüt ağacı.

ılgınca: Yavaş ve hafif esen rüzgar.

ışkın: Bir yıllık ağaç sürgünü.

İ

işmar et: kaş göz işareti yapmak.

K

kalamak: Bir ağaç cinsi.

katık: 1. Yağsız, süzme yoğurt. 2. Ayran.

kavil: Söz.

kekil: Alına dökülen kısa saç, perçem.

kele: Kız ya da kadın çağırma ünlemi.

L

loğlamak: Toprak damı loğ taşı ile düzeltmek.

M

mac: saban ya da pulluğun elle tutulan yeri.

mantuvar: 1. Kulak ağrısını geçirmek için kullanılan, çiçekleri güzel kokulu ve sarı renkli bir kır bitkisi. 2. Manilerle kader çekme oyunu.

masıra: küçük boy salatalık; turşuluk salatalık.

maya: 1. Dişi deve. 2. İncir.

meyil: gönül.

mucur: Traktör.

muştuluk: Sevindirici haber getirene verilen armağan.

O

oynaş: Metres, sevgili.

Ö

örümce: Buğdaya zarar veren bir çeşit tırtıl.

P

palan: Genellikle eşeklere, bazen de atlara vurulan, kaşsız, enli, yayvan ve yumuşak bir çeşit eyer.

peyik: 1. Parça, küçük bez parçası. 2. Giysi ve gömleklerin koltuk altlarına konulan parça. 3. Şalvar ve donun üçgen biçimindeki ağı.

pıtırak: Ekinler arasında yetişen, dikenli tohumu giysilere, hayvan tüylerine yapışan bir çeşit bitki.

pür: Yaz kış yapraklarını dökmeyen, nohut büyüklüğündeki meyvesi acı olup yenmeyen bir orman ağacı. 2. Çam ağacı. 3. Bodur ardıç ağacı. 4. Çalılık. 5. Ardıç ve çam ağaçlarının yapraklı ince dalları, ağaçların budanmış ince dalları. 6. Çam, ardıç, ladin ağaçlarının iğne gibi ince yaprakları. 7. Ağaç yaprağı. 8. Asma yaprağı.

S

sahan: Büyük geniş tabak, tepsi.

sal: Tabut.

savuşmak Bulunduğu yerden aceleyle gizlice ayrılmak, kaçmak.

seyirtmek: koşmak.

sırtarmak: Dişleri görünür biçimde gülmek, sırıtmak.

soku: Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek.

sümek: Taneleri alınmış mısır koçanı.

süven: Toprağa dik çakılan kazık.

Ş

şavk: Işık, parıltı.

T

taman: İşte, az önce.

teres: Aşağılık anlamında sövgü sözü.

toy: Düğün.

tuluk: Su taşıma aracı.

Ü

ürümek: havlamak

üşmek: Bir yere toplanmak, üşüşmek.

V

vater: Traktör.

Y

yemeni: Bir çeşit ayakkabı.

yenice: Şimdi, pek az önce.

yenile: Yeni, henüz, yeniden, pek yeni.

yudurmak: Yıkatmak.

yuğmak: Yıkamak.

yunağı etmek: yıkamak.

yunak: Çamaşır yıkanan yer.

Z

zülüf: Şakaklardan sarkan saç lülesi, sevgilinin saçı.

FOTOĞRAFLAR

2014 Yılı Varsaklar Şöleni'nden Bir Görüntü

2014 Yılı Varsaklar Şöleni'nde Bir Çadır

2016 Yılı Kızıldağ Karakucak Güreşleri’nden Görüntüler

Aladağ Büyüksofulu'da K134 ve K135'in Leğen (Tirki) Eşliğinde Gerçekleştirdikleri İcranın Ardından

Feke Tokmanaklı'da Bir Düğün

İmamoğlu Çörten’de K126, Plastik Bidonla Ritim Tutarken

Kozan Dağılcak Mesire Yerinde Gerçekleşen İcradan Bir Görüntü

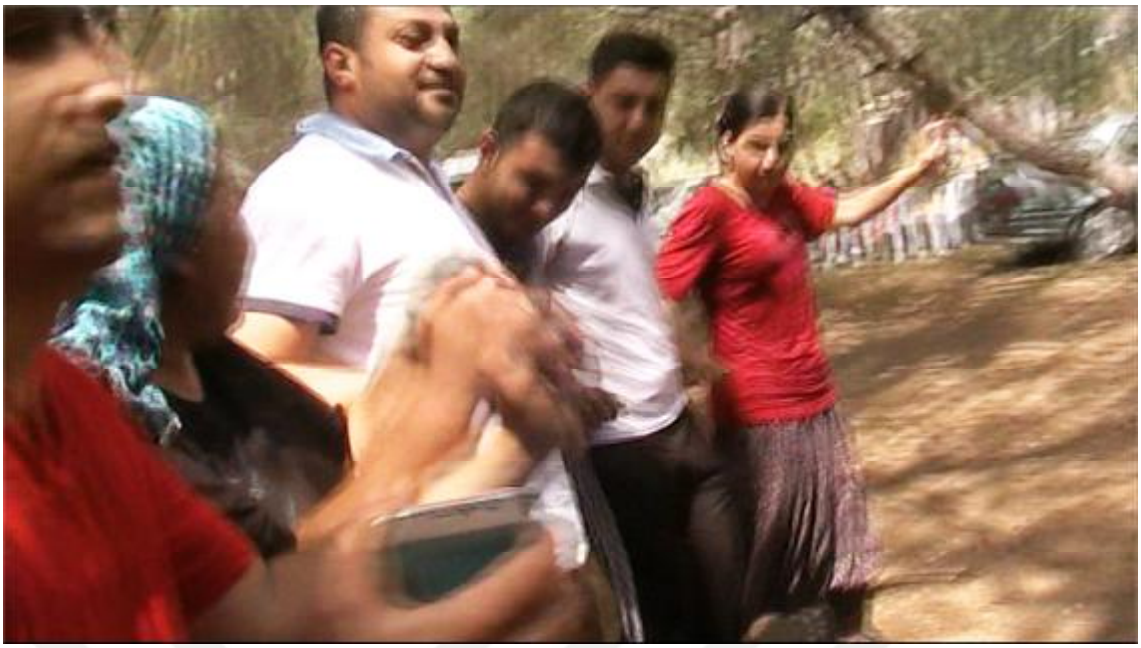
Saimbeyli / İslam Mahallesi’nde K158’in Mani İcrasından Bir Görüntü

İmamoğlu / Çörten'de K127'nin Tarlada Çalışırken Mani İcrasından Bir Görüntü

Tufanbeyli'de K178'in İş Yaparken Gerçekleştirdiği Mani İcrasından Bir Görüntü

2015 Yılı Hıdırellez Şenliği’nde Mani Söylenen Ortamdan Bir Görüntü

Aladağ Soğukoluk’ta K53, K54, K55 ve K56’nin Bir Arada Mani Söylerken Leğen (Teşt, Tirki…) İle Ritim Tuttuğu İcradan Bir Görüntü

2016 Yılında İmamoğlu'nun Uluçınar Köyünde Gerçekleşen "Mengi Şenliği'nde Halay Esnasında Maniler Söylenirken Görüntüler

Kozan / Bağtepe'de K152'nin İş Yaparken Gerçekleştirdiği Mani İcrasından Bir Görüntü

Saimbeyli'de K72 İle Yapılan Görüşmeden Bir Görüntü

Sarıçam Şevketiye'de K106 İle Gerçekleştirilen Görüşmeden Bir Görüntü

Karaisalı Ömerli'de Bir Kaynak Kişi

İmamoğlu’da Gerçekleştirilen Görüşmeden Bir Görüntü

Tufanbeyli’de K181 ile Yapılan Görüşmeden Bir Görüntü

İcralar Esnasında Ritim Tutmada Kullanılan Mutfak Gereçleri: Tepsi, Teş (Tirki, Deşt, Teşt) Tepsi, Tahta Kaşık, Leğen, Kazan

Aladağ / Büyüksofulu'da K137'nın Mani İcrasından Bir Görüntü

K149 ile İmamoğlu'nun Saygeçit Göyünde Yapılan Görüşmeden Görüntü

K58 ile Varsaklar Derneği'nde Gerçekleştirilen Görüşmeden Bir Görüntü

K132 ve K133 ile İmamoğlu ‘nun Hacıhasanlı Köyünde Gerçekleştirilen Görüşmeden Bir Görüntü

Manilerde Sıkça Adı Geçen “Mantuvar” Bitkisi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Mısra UĞURLU
Doğum Tarihi ve Yeri: 06 / 01 / 1985
Medeni Durumu: Bekâr
Adres: Adana

EĞİTİM BİLGİLERİ

Doktora: (2012-2018) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı-Adana.
Yüksek Lisans: (2007-2010) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı.
Lisans : (2003-2007) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretimi Bölümü.
Ortaöğretim: Çeaş Seyhan Anadolu Lisesi, Haziran 2003.

İŞ DENEYİMİ

2011- Ömer Kanaatbilen Ortaokulu, Türkçe Öğretmenliği.
2007-2011 Şehit Öğretmen Sait korkmaz İlköğretim Okulu, Türkçe Öğretmenliği.

YABANCI DİL

İngilizce (İyi), Almanca (Başlangıç).

BİLGİSAYAR

Ms Office Word, Ms Office Excel